

IKSAD
INSTITUTE

KTO KARATAY
UNIVERSITY

VERGİ MÜFETTİŞLERİ
DERNEĞİ

KTO
KARATAY
UNIVERSITY

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023

PROCEEDINGS BOOK EDITORS:

Prof. Dr. Bilge AFŞAR
Assoc. Prof. Dr. Mustafa Göktuğ KAYA

ISBN: 978-625-8254-33-4

**1st INTERNATIONAL CONGRESS OF
SOCIAL SCIENCES**

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

PROCEEDINGS BOOK

Edited by

Prof. Dr. Bilge AFŞAR

Assoc. Prof. Dr. Mustafa Göktuğ KAYA

*All rights of this book belong to IKSAD GLOBAL.
Without permission can't be duplicate or copied. Authors of
chapters are responsible both ethically and juridically.*

IKSAD Publications - 2023 ©

Issued: 06.11.2023

ISBN: 978-625-8254-33-4

CONGRESS ID

*1st INTERNATIONAL
CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES*

DATE-PLACE

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

EDITORS

*Prof. Dr. Bilge AFŞAR
Assoc. Prof. Dr. Mustafa Göktuğ KAYA*

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process

TOTAL NUMBER OF PAPERS: 103

THE NUMBER OF PAPERS FROM TÜRKİYE: 71

OTHER COUNTRIES: 32

PARTICIPANT COUNTRIES (26):

Türkiye, Romania, Senegal, Pakistan, Spain, Nigeria, Portugal, Ukraine, Republic of Moldova, Albania, Kazakhstan, Iraq, Vietnam, Morocco, Philippines, Republic of North Macedonia, Romania, Iran, Ethiopia, Poland, Indonesia, Bulgaria, Kosova, Bangladesh, Malaysia, UK

Honorary committees

Konya Chamber of Commerce President, TOBB Vice President Selçuk ÖZTÜRK
KTO Karatay University Rector Prof. Dr., Fevzi Rifat ORTAÇ
President of the Tax Inspectors Association Fatih Mustafa OLCAY
President of the Institute of Economic Development and Soc. Res. Dr., Mustafa Latif EMEK

Congress co-chairs

KTO Karatay University Prof. Dr., Bilge AFSAR
Chief Tax Inspector of the Ministry of Treasury and Finance Assoc. Prof. Dr., Mustafa Göktuğ KAYA

Organizing Committee Members

Prof. Dr. Abdullah Topcuoglu - KTO Karatay University
Prof. Dr. Kamil Alptekin - KTO Karatay University
Assoc. Prof. Dr. Eda Sezerer Albayrak - KTO Karatay University
Mehmet DERİCİ - Tax Inspector Association, Türkiye
Mesud ALTUNDAĞ - Tax Inspector Association, Türkiye
Özge ÜNAL - Tax Inspector Association, Türkiye
Atabek Movlyanov - IKSAD Institute

Scientific Committee

Prof. Dr. Abdullah Topcuoglu - KTO Karatay University
Prof. Dr. Hüsamettin Erdem - KTO Karatay University
Prof. Dr. Yusuf Küçükdağ - KTO Karatay University
Prof. Dr. Kamil Alptekin - KTO Karatay University
Prof. Dr. Caner Arabaci - KTO Karatay University
Prof. Guilherme Alves Grubertt - Universidade Estadual de Londrina, Brazil
Prof. C. PARAMASIVAN - Periyar E.V.R. College, India
Prof. Debosmita Paul - University of Delhi, India
Prof. Tamanna Saxena- Amity University Uttar Pradesh, India
Prof. Dr. James A. TAN - Saint Cloud State University, United States of America
Prof. Dr. Catur Sugiyanto - Universitas Gadjah Mada UGM, Indonesia
Prof. Dr. Jean Vasile ANDREI - Petroleum-Gas University of Ploiesti/Center for Renewable Energies and Energy Efficiency - Romanian Academy, Romania
Assoc. Prof. Dr. Eda Sezerer Albayrak - KTO Karatay University
Assoc. Prof. Dr. Ning HOU - Saint Cloud State University, United States of America
Assoc. Prof. Dr. Carlos Rodrigues - Fernando Pessoa University, Portugal
Assoc. Prof. Jelena JANJUSEVICH - Heriot-Watt University, United Arab Emirates
Assoc. Prof. Dr. Perihan Hazel KAYA - Selçuk University, Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Milena SERŽANTĚ - Vilnius Gediminas Technical University, Lithuania
Assist. Prof. Vlatka Ružić - Polytechnic Nikola Tesla Gospić - Croatia
Assist. Prof. Dr. Ana Campina - Fernando Pessoa University, Portugal
Assist. Prof. Dr. Alica Grilec - Higher Colleges of Technology, UAE
Dr. Fatih PEKŞEN - Directorate of Strategy Development of the Ministry of Family and Social Services, Türkiye
Dr. Šime VUČETIĆ - University of Zadar, Croatia
Dr. Oğuzhan Akin, European Business University, Luxembourg
Donghyun Park - Economic Advisor (Strategic Knowledge Initiatives) / Asian Development Bank, Philippines

PHOTO GALLERY

Zoom Toplantı - Hall-5

Kaydediliyor...

Giriş yapın Kapan: 09:17:47 Görüntüle

observer hall-5

Maria Tanase Hall 5

observer hall-5

Hall-5 Muhammed Sani Babakatun

Hall 5. Said AbdulRahman

Samaila Muhammad Tukur

2 atanmamış katılımcı

Sesi aç Videoyu Başlat Katılımcılar Sohbet Ekranı paylaş Kaydı Duraklat/Durdur Ara Odalar Reaksiyonlar Uygulamalar Beyaz Tahtalar Odadan Çık

Zoom Toplantı - Hall-3

HALL-3 Chair Sándor FÖLDVÁRI ekranını görüntüleyorsunuz Seçenekleri Görüntüle

Observer Hall-3

Observer Hall-3

HALL-3 Chair Sándor FÖLDVÁRI

HALL-3_Wahyuningsih

Hall-3_Muhamad Epi

Hall-3_Zhakhangir NU

Kaydediliyor...

Giriş yapın Kapan: 08:58:01

DMITRIE CANTEMIR ABOUT THE OTTOMAN EMPIRE AND MUSLIM RELIGION AND HIS PLACE AMONG THE ORIENTAL STUDIES

DMITRI KANTEMIR OSMANLI İMPARATORLUĞU VE MÜSLÜMAN DİNİ HAKKINDA VE DOĞU ÇALIŞMALARI ARASINDAKİ YERİ

1. Uluslararası Sosyal Bilimsel Kongresi 20-21 Ekim 2023 Konya, Türkiye 2023

SÁNDOR FÖLDVÁRI
ORCID: 0000-0002-7825-0531
Research Scholar, Budapest, Hungary; & Debrecen Üniversitesi,
Beşeri Bilimler Fakültesi, Macaristan & Univ. Of Illinois, Chicago, USA: SRL awarded
alexfoldvari@gmail.com
www.unideb.academia.com/SandorFoldvari
Kyiv, "Interdisciplinary Readings" Editorial Board member,
ASEEES- NIC: Asociația Română pentru Studii Baltice și Nordice

UNIVERSITY OF DEBRECEN

KTO KARATAY UNIVERSITY

Katılımcılar (7)

OH O (Ortak oturum sahibi, ben)

HALL-3 Chair Sándor FÖLDVÁRI

HM HALL-3 MERVE ŞAHBAZ

HZ Hall-3 Zhakhangir Nurmatov

HE Hall-3_Muhamad Epi Rusdin

H HALL-3_Wahyuningsih

Tümünü Sessize Al

Toplantı sohbeti

HALL-3 Chair Sándor FÖLDVÁRI alıcı Herkes 10:47

Full Text Submission Deadline October 25, 2023 E-mail: iksad43@gmail.com (Full Text Submission Not Mandatory)

Mesajlarınızı kimler görebilir? Kayıt Açık

Alice Herkes

Mesajı buraya yazın...

Sesi aç Videoyu Başlat Katılımcılar Sohbet Ekranı paylaş Reaksiyonlar Uygulamalar Beyaz Tahtalar Daha fazla Odadan Çık

Ara 17°C Güneşli 10:55 21.10.2023

Zoom Toplantı - Hall-3

Hall-3 Muhamad Epi Rusdin ekranını görüntüyorsunuz

Seçenekleri Görüntüle

Observer Hall-3

user

Batyrzhan Temir...

Katılımcılar (8)

OH O... (Ortak oturum sahibi, ben)

HE Hall-3_Muhamad Epi Rusdin

HALL-3 Chair Sándor FÖLDVÁRI

BT Batyrzhan Temirzhanov

HZ Hall-3 Zhakhangir Nurmatov

H HALL-3_Wahyuningsih

MK MERVE KÜÇÜKKARAGÖZ

U user

PPT conference [Autosave] - Saved to this PC

File Home Insert Draw Design Transitions Animations Slide Show Record Review View Help PDFelement

Kalan: 09:21:21

1

2

3

4

5

6

IKSAD INSTITUTE | KTO KARATAY UNIVERSITY | VERGİ MÜFETTİŞLERİ GENELİ

KTO KARATAY UNIVERSITY
1ST INTERNATIONAL CONGRESS
OF SOCIAL INSTITUTES

CONQUERING EDUCATION CHALLENGES IN
THE DIGITAL AGE WITH HYBRID LEARNING:
ACHIEVING OPTIMIZED EDUCATION QUALITY

Muhamad Epi Rusdin
Wahyuningsih
Dwi Sullisworo

1 atanmamış katılımcı

Sesi aç Videoyu Başlat Katılımcılar Sohbet Ekran paylaş Reaksiyonlar Uygulamalar Beyaz Tahtalar Daha fazla Odadan Çık

Ara 15°C Güneşli TUR 10:31 21.10.2023

Zoom Toplantı - Hall-3

Hall-3 Zhakhangir Nurmatov ekranını görüntüyorsunuz

Seçenekleri Görüntüle

Observer Hall-3

user

HALL-3 Chair Sándor...

HALL-3 Zhakhangir Nurm...

HALL-3_Muhamad Epi...

Katılımcılar (6)

OH O... (Ortak oturum sahibi, ben)

HZ Hall-3 Zhakhangir Nurmatov

HALL-3 Chair Sándor FÖLDVÁRI

HE Hall-3_Muhamad Epi Rusdin

MK MERVE KÜÇÜKKARAGÖZ

U user

OpenOffice - BrainFlow

Giriş yapın Kalan: 09:53:50

1

2

3

4

5

6

EVALUATION OF RELIGIOUS VIEWS OF
ABAI KUNANBAYEV

Zhakhangir NURMATOV

Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Faculty of Theology,
Turkistan, Kazakhstan.

Sesi aç Videoyu Başlat Katılımcılar Sohbet Ekran paylaş Reaksiyonlar Uygulamalar Beyaz Tahtalar Daha fazla Odadan Çık

Ara 13°C Güneşli TUR 09:59 21.10.2023

Zoom Toplantı

Observer Hall-3 Hall-3 Zhakhan... user MERVE KÜÇÜKKARA...

Kayıdılıyor...

Giriş yapın Kapan: 09:19:08

Batyrzhan Temir...

Batyrzhan Temirkhanov

Tümünü Sessize Al

16°C Güneşli TUR 10:34 21.10.2023

Zoom Toplantı

Observer Hall-3 HALL-3 Chair Sándor... HALL-3_Wahyuningsih HALL-3_Muhamad Epi... HALL-3 MERVE...

Kayıdılıyor...

Giriş yapın Kapan: 08:46:23

MERVE ŞAHBAZ İNGİLİZCE SUNUM YAPTI - PowerPoint (Uzun Etkinleştirilmedi)

THE MOTIVATION OF THE RESEARCH

- It is observed that adolescent individuals spend the adolescence period they are in happily and healthily, and their family structures are related to each other. In addition to meeting the basic needs of their children, families also meet their psychological needs. In our rapidly changing world, there have also been variations and differences in family systems. One of these family systems is single-parent families. A single-parent family is a family model in which one of the parents takes care of and is responsible for the child (Gladding 2012). In this newly formed family system, the mother and father should be role models for the adolescent.
- When the literature was examined, it was found that the studies on this subject were shallow. In this study, single-parent adolescents are examined in depth and have a guiding quality in making healthy choices by focusing on how single-parent adolescents will establish emotional relationships and make partner choices without being affected by their family environment.

Not eklemek için tıklayın

Tümünü Sessize Al

18°C Güneşli TUR 11:06 21.10.2023

**KTO
KARATAY
UNIVERSITY**

**1st INTERNATIONAL
CONGRESS OF
SOCIAL SCIENCES**

October 20-21, 2023

CONGRESS PROGRAM

In-person

-Opening Ceremony-

Ankara Time: 10:30-11:30

Venue: KTO Karatay University

Mustafa Gökтуğ KAYA

Assoc. Prof. Dr., Chief Tax Inspector of the Ministry of Treasury and Finance
CONGRESS CO-CHAIR

David WORTLEY

International Society of Digital Medicine (ISDM), UK

Kaldıgöl ADİLBKOVA

Dr., General Secretary of the Institute of Economic Development and Soc. Res.

Fatih Mustafa OLCAY

President of the Tax Inspectors Association
HONORARY COMMITTEE

Fevzi Rifat ORTAÇ

Prof. Dr., Rector of KTO Karatay University
HONORARY COMMITTEE

Selçuk ÖZTÜRK

President of Konya Chamber of Commerce, TOBB Vice President
HONORARY COMMITTEE

-Panel Sesion-

Ankara Time: 13:30-15:30

Panel Moderator: Kaldigül Adilbekova

Anwasha Ghosh

Central University of Punjab, Punjab, India

BOARDROOM DIVERSITY: A DEEP DIVE INTO REPRESENTATION OF WOMEN

Alina Solnyshkina

Oles Honchar Dnipro National University, Ukrayna

REPRESENTATIONS OF SOCIAL PROBLEMS OF THE MIGRANT AND REFUGEES IN THE MODERN LITERATURE

Aigerim Zhampetova

International University of Information Technology, Kazakhstan

THE LEVEL OF POLITICAL PARTICIPATION OF KAZAKH YOUTH

Mahta Saremi & Nazli Rahbar

University of Tehran, Iran

THE IMPACT OF SOCIAL MEDIA IN MAKING RUNNING POULAR IN TEHRAN

Ali Maksuti & Bardhyl Dauti

University of Tetovo, North Macedonia

IMPACT OF EXTERNAL DEBT AND DOMESTIC DEBT IN ECONOMIC GROWTH OF NORTH MACEDONIA

Fatemeh Akbari

Kamusi Project International, Austria

THE POWER OF NAMES AND NAMING

David Wortley

International Society of Digital Medicine (ISDM), UK

THE IMPACT OF AI ON HUMAN CREATIVITY

Rehana Mushtaq & Sadia Saleem

University of Management and Technology Lahore, Pakistan

PERSONALITY TRAITS, EXECUTIVE FUNCTIONING AND MENTAL HEALTH: MEDIATING ROLE OF SELF-ESTEEM IN UNIVERSITY STUDENTS

20.10.2023 | HALL-1

Ankara Local Time: 15:30-17:30

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Abdullah Topcuoglu		
TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
THE EFFECT OF PARENTS' ATTITUDES ABOUT NEGLECTING THEIR CHILDREN ON CHILDREN'S ATTENTION SKILLS	Tuğba AÇÖLDÜM	Konya Numune Hospital Nursery, Turkey
THE IMPORTANCE OF PRIVACY EDUCATION IN CHILDREN AND ITS IMPACT ON THE SOCIAL DEVELOPMENT OF CHILDREN	Zehra Selen ÖZÇELİK	Child Developmentist. Rengin Kindergarten, Turkey
THE EFFECT OF INDIVIDUAL EDUCATION IN A SUPPORT TRAINING ROOM ON EARLY LITERACY SKILLS FOR PRE-SCHOOL CHILD WITH SPEAKING LANGUAGE DEFICIENCY	Yasemin YÜZBAŞIOĞLU	Ahmet Haşhaş Primary School, Turkey
INVESTIGATION OF CARE LOAD AND SELF-EFFICIENCY OF PARENTS WITH A CHILD DIAGNOSED WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER	Mustafa Muharrem PEKTEMİR	Konya Provincial Directorate of National Education, Turkey
INVESTIGATION OF EMPATHY AND THEORY OF MIND SKILLS OF 3-5 YEAR OLD CHILDREN	Canan KELEŞ ERTÜRK Kezban TEPELİ	KTO Karatay University, Konya, Turkey Selcuk University, Konya, Turkey
SCRUTINIZING THE EFFECTS OF DIGITAL LITERACY VIA E-LEARNING ON MEDICAL STUDENTS' LEARNING AND TRAINING	Wahab Hassan Anum Sadiq Irum Shaheen	ISRA University, Pakistan
CAUSES OF JOB (DE) SATISFACTION	Brikend Aziri Valon Ameti	University of Tetovo, North Macedonia

20.10.2023 | HALL-2

Ankara Local Time: 15:30-17:30

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Çağatay Ünüsan		
TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
HI BARBIE MADNESS	Nur Özdemir Seda Kılıç	Selçuk University, Konya, Turkey
INVESTIGATION OF PERSONALITY TRAITS OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE SCOPE OF ENNEAGRAM MODEL	Özlem AKAR YILDIRIM	Güzide Preschool Institutions, Turkey
DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS AND FUTURE EXPECTATIONS OF STREET CHILDREN LIVING IN KONYA	Selda TUNCER KAYHAN	Graduate School of Education Department of Child Development, Turkey
INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN COGNITIVE EMOTION REGULATION STRATEGIES AND CONSCIOUS AWARENESS IN CHILDREN 9-12 YEARS OLD DURING THE SCHOOL PERIOD	Mahfuze SAVAŞ	Konya Directorate of National Education, Turkey
INVESTIGATION OF DEPRESSION AND ANXIETY LEVELS IN REFUGEE AND TURKISH CHILDREN UNDER TEMPORARY PROTECTION WORKING IN KONYA KUNDURACILAR INDUSTRIAL SITE	Recep Berkay Coşar	Konya Food and Agriculture University, Turkey
DIGITAL GAME SEEN IN UNIVERSITY STUDENTS INVESTIGATION OF ADDICTIONS IN TERMS OF COPING ATTITUDES AND SOCIAL ANXIETY LEVELS	Şule Yüksel Şeker Elif Şenyüz Züleyha Turhan	Psychologist, Turkey
INVESTIGATION OF DEPRESSION, ANXIETY, STRESS AND EMOTION REGULATION SKILLS OF UNIVERSITY STUDENTS IN TERMS OF ACCOMMODATION DIFFERENCES	Fatma Nur Dolu Ayşenur Akan	Medipol University, Konya, Turkey Food and Agriculture University, Turkey
EXECUTIVE FUNCTIONS IN EARLY CHILDHOOD	Merve Duymaz	KTO Karatay University, Konya, Turkey
VIEWS OF SINGLE-PARENT ADOLESCENTS ON MARRIAGE	Merve ŞAHBAZ	KTO Karatay University, Konya, Turkey

20.10.2023 | HALL-3

Ankara Local Time: 15:30-17:30

HEAD OF SESSION: Vergi Mfettii Ahmet Ozan Karabulut		
TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION v
COMPANIES' USE OF COMPETITION INTELLIGENCE INFORMATION IN INTERNATIONAL TRADE: A RESEARCH ON EXPORTING COMPANIES IN KONYA	Halime Nur Mete	TSİAR Research Consultancy LTD. ŞTİ, Turkey
THE EFFECT OF LOGISTICS VILLAGE APPLICATIONS ON ECONOMIC DEVELOPMENT IN TURKEY	Mŕerref ARIK	KTO Karatay University, Konya, Turkey
A STUDY ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE ADVERTISING AND GENDER	Mustafa MERDİN Bure AKCAN Süleyman KARAÇOR	Başkent University Faculty of Communication, Turkey Selçuk University, Konya, Turkey
FUTURE PERSPECTIVE IN DIGITAL AND SOCIAL MEDIA MARKETING: A CONCEPTUAL STUDY	Hasan Gedik	KTO Karatay University, Konya, Turkey
ADVERTISING EDUCATION AND EMPLOYMENT OPPORTUNITIES	aĖatay YAVUZ	Selçuk University, Konya, Turkey
AN ANALYSIS TO WEIGHT THE FACTORS AFFECTING THE PERFORMANCE OF MARITIME TRANSPORTATION IN TURKEY	Muhammet Mustafa Akkan	KTO Karatay University, Konya, Turkey
THE EUROPEAN UNION: A CHRISTIAN DEMOCRACY PROJECT?	Görkem Birinci	Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Turkey
THE IMPACT OF CORPORATE TAXATION SCHEMES ON MANAGEMENT COMPENSATION PACKAGES AND MANAGERIAL INCENTIVES	Hlyya Çelebi	KTO Karatay University, Konya, Turkey

20.10.2023 | HALL-4**Ankara Local Time: 15:30-17:30****HEAD OF SESSION: Dr. Yücel ÖZDEMİR**

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
SEEKING THE JUSTICE OF LAW THROUGH POLITICAL PHILOSOPHY: CONSIDERATIONS OF ARTICLE 122 OF THE TURKISH PENAL CODE TITLED HATE AND DISCRIMINATION	Orçun OLTULU	Hacettepe University, Turkey
APPLICATION EXAMPLES FOR THE PROTECTION OF PUBLIC GOODS IN TURKISH LAW AND SOME SUGGESTIONS FOR THE LEGAL INFRASTRUCTURE RELATED TO THE PROTECTION OF PUBLIC GOODS	Yücel ÖZDEMİR	KTO Karatay University, Konya, Turkey
DEVELOPMENT OF CONSTITUTIONAL VALUES IN THE COUNTRIES THAT FORM THE COMMONWEALTH OF TURKISH STATES (WITH THE EXAMPLE OF THE BRITISH COMMUNITY OF NATIONS)	Önder K. Keskin	Lawyer, Turkey
DIGITAL TAX LITERACY	Gürcü GÜNGÖR	Chief Tax Inspector of the Ministry of Treasury and Finance, Ankara, Turkey
ANALYZING GLOBAL MEDIA'S APPREHENSIONS ABOUT BJP'S NATIONALISTIC AGENDA IN INDIA: A HUMAN RIGHTS PERSPECTIVES	H. M. Tahir Idrees Muniza Javed	Higher Education Department (HED), Lahore, Pakistan Ankara University, Ankara, Turkey
RIGHT TO HEALTH AMONG FUNDAMENTAL HUMAN RIGHTS	Burcu Turan	KTO Karatay University, Konya, Turkey
THOUGHTS ON THE HISTORICAL DEVELOPMENT OF MEDIATION IN TURKISH LAW IN THE LIGHT OF "MUSLIHUN" INSTITUTION	Tunahan ÇETİNEL	KTO Karatay University, Konya, Turkey
RIGHTS IN THE PUBLIC SPHERE FROM IDENTITY TO SUBJECT	İbrahim KEŞ	Selçuk University, Konya, Turkey
SPORTS LAW FROM PAST TO FUTURE	Hakkı Mert Doğu	KTO Karatay University, Konya, Turkey

20.10.2023 | HALL-5**Ankara Local Time: 15:³⁰-17:³⁰**

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Didem Tunçez		
TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION v
AN ASSESSMENT OF INFORMATION EXCHANGE UNDER THE OECD MUTUAL ADMINISTRATIVE ASSISTANCE IN TAX MATTERS TREATY IN THE CONTEXT OF TAX CONFIDENTIALITY BREACH OFFENSE	Elif ILDIRAR	KTO Karatay University, Konya, Turkey
EVALUATION OF SIMPLIFIED ADJUDICATION PROCEDURE WITHIN THE FRAMEWORK OF JUDGE'S IMPARTIALITY	Onur Can KESKİN	AU. SBE. Public Law, Turkey
THE COOPERATION TRIAL IN PROVIDING OF CHILD'S BEST INTEREST	Bedia GÜLEŞ	KTO Karatay University, Konya, Turkey
IS UKRAINE A FAILED STATE? THE RUSSIAN RHETORIC AND IMPLEMENTATION ON UKRAINE	Yusuf KOŞAR	Necmettin Erbakan University, Konya, Turkey
UNDERSTANDING INTERNATIONAL MIGRATION THEORIES	Mehmet ÖZÇELİK	Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Turkey
INCREASE OF UNRULY PASSANGERS WHILE WANTING TO CREATE CUSTOMER SATISFACTION IN AIRLINE COMPANIES - ANALYSIS OF CASES IN THE LAST 3 YEARS 2020-2023	Ayça MEZDE	KTO Karatay University, Konya, Turkey

20.10.2023 | HALL-6Ankara Local Time: 15:³⁰-17:³⁰

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Hüsamettin Erdem		
TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION ✓
THE IMPORTANCE OF COLLABORATION BETWEEN TWO DIFFERENT DISCIPLINES IN UNDERSTANDING HUMAN ASSOCIATIONS: SOCIOLOGY AND ANTHROPOLOGY	Emre AKTÜRK	KTO Karatay University, Konya, Turkey
NAMDAR RAHMI KARATAY'S UNDERSTANDING OF ENERGETIC	Hüsamettin ERDEM	KTO Karatay University, Konya, Turkey
ACTIVITIES OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS ON ACTIVE AGING AND COUNTRY EXAMPLES	Kadir CANATAN Ayşe CANATAN Mehmet GEDİK Müşerref KÜÇÜK	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi, İstanbul/Türkiye Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi
INVESTIGATION OF THE ACTIVITIES OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS TOWARDS SEASONAL AGRICULTURAL WORKER FAMILIES	Zeliha Kübra Karakuş	KTO Karatay University, Konya, Turkey
DIVERSIFYING DYNAMICS OF THE PEASANTRY AND CLASS RELATIONS	Hakan YAPICI	Necmettin Erbakan University, Konya, Turkey,
DOCTOR OUT OF THE ORDINARY "PATCH ADAMS" SOCIOLOGICAL EVALUATION OF THE FILM	Bahar AKPINAR	Karamanoğlu Mehmetbey University, Turkey
SOCIAL PARTICIPATION IN THE ELDERLY	Merve Arı Nursen İlçin	KTO Karatay University, Konya, Turkey Dokuz Eylül University, İzmir, Türkiye,

20.10.2023 | HALL-7

Ankara Local Time: 15:30-17:30

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Osman Okka

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION v
A CULTURAL ANALYSIS ON LEZGIN'S LIFESTYLE IN QABALA, AZERBAIJAN	Fazıl Ahmet Gültekin	Sakarya University, Sakarya, Turkey
"FEMININE MALE" IN THE CONTEXT OF SOCIAL TYPE	Esenay AYTAŞ	KTO Karatay University, Konya, Turkey
CRITICISM OF CAPITALISM AND POVERTY: THE POOR MOVIE	Benginur POÇAN	KTO Karatay University, Konya, Turkey
AN ANALYSIS OF USER'S GRATIFICATION IN A DIGITAL SHARING PLATFORM AIRBNB AS A MEANS OF EXPERIENTIAL ACCOMMODATION	Sıla TANIŞIK	Başkent University, Turkey
US APPROACH TO CHINA DURING THE TRADE WARS: A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE TRUMP AND BIDEN ERA	Aleyna ÖNAL	Gumushane University, Turkey

20.10.2023 | HALL-8Ankara Local Time: 15:³⁰-17:³⁰**HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Caner Arabaci**

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION <small>v</small>
PROBLEMS ARISING FROM CURRENCY BILLS ISSUED BY CONSUMERS	Aytekin ÇELİK	KTO Karatay University, Konya, Turkey
AN ATTEMPT OF SOCIAL HISTORY WRITING BASED ON THE ABANDONED DOCUMENTS OF BÜYÜKTAŞBAŞ FAMILY	Caner ARABACI	KTO Karatay University, Konya, Turkey
THE EXERCISE OF THE RIGHT OF COMPLAINT IN KONYA (1742-1743)	Bahar Kaymaz	Aksaray University, Turkey

20.10.2023 | HALL-9Ankara Local Time: 15:³⁰-17:³⁰**HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Demet Akarçay Ulutaş**

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
DETERMINING THE STABILITY FOR FUTURE EDUCATION	Ali Kemal ACAR	MEB General Directorate of Religious Education, Turkey
REVIEW OF THESES ADDRESSING INTERNATIONAL TRADE THEORIES IN POSTGRADUATE EDUCATION: A CONTENT ANALYSIS STUDY	ZELİHA GÜLÜM	KTO Karatay University, Konya, Turkey
BOOK REVIEW: NOTES ON "THE ACTIVITY BOOK OF WRITING SKILLS IN TEACHING Turkish AS A FOREIGN LANGUAGE (INTERMEDIATE-ADVANCED LEVEL)"	Neslihan Tuğba KÜÇÜKKORAŞ	KTO Karatay University, Konya, Turkey
EVALUATION OF CULTURAL CONTENT IN 'CAPTAIN 3' COURSE BOOK USED IN AN EFL PREPARATORY SCHOOL	Ayşegül ALKAN	Necmettin Erbakan University, Konya, Turkey

20.10.2023 | HALL-10

Ankara Local Time: 15:30-17:30

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Mustafa Göktuğ KAYA		
TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
NATURAL DISASTERS IN WORLD HISTORY AND ECONOMIC POLICIES IMPLEMENTED AS A RESULT OF NATURAL DISASTERS	Ahmed A. A. SHABAN Bilge AFŞAR	KTO Karatay University, Konya, Turkey
A FUTURISTIC SOLUTION PROPOSAL TO FIGHT AGAINST ISSUING AND USING FORGED DOCUMENTS	Mustafa Göktuğ KAYA Mehmet YÜCE Yiğit YILDIZ	Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ankara ,Türkiye KTO Karatay University, Konya, Turkey Azerbaijan State University
2022-2023 TURKISH MEDIA IN THE CONTEXT OF ECONOMY AND POVERTY	Mertcan Furat	Ankara Social Sciences University, Ankara, Turkey
AGRICULTURAL REVOLUTION AND ÇATALHOYUK	Fatih Mehmet BERK	Necmettin Erbakan University, Konya, Turkey
THE EFFECT OF ECONOMIC GROWTH ON PUBLIC EXPENDITURE IN SELECTED OECD COUNTRIES: AN EMPIRICAL APPLICATION	Perihan Hazel KAYA Sümeysa EVREN	Selçuk University, Konya, Turkey
THE ROLE OF SOCIAL MEDIA TOURISM MEDIA	Mazin Ali İsmail MOHAMMED	Selçuk University, Konya, Turkey
WHERE IS THE SUCCESS IN THE TURKISH ECONOMY IN ECONOMIC POLICY IMPLEMENTATION?	Zeynep KARAÇOR Burcu GÜVENEK	Selçuk University, Konya, Turkey
NEW APPROACHES IN THE FINANCE SECTOR: GREEN SUKUK	Rumeysa GEVHER	Selçuk University, Konya, Turkey
AN EXAMINATION OF INDEPENDENT AUDITORS' RESPONSIBILITY CONCERNING FRAUD AND ERRORS WITHIN THE FRAMEWORK OF THE ACCOUNTING STANDARDS	Rumeysa GEVHER	KTO Karatay University, Konya, Turkey

20.10.2023 | HALL-11

Ankara Local Time: 15:30-17:30

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Aynur Akpınar		
TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION v
POETRY OF THE QURAN	Fatih Yavaş	Necmettin Erbakan University, Konya, Turkey
THE POWER OF NAMES AND NAMING	Fatemeh Akbari	Kamusi Project International
NAJRAN MASSACRE ACCORDING TO CHRISTIAN NARRATIVES	Yaşar ÜNER	Çanakkale Provincial Mufti's Office, Turkey
AN EXAMINATION OF INDEPENDENT AUDITORS' RESPONSIBILITY CONCERNING FRAUD AND ERRORS WITHIN THE FRAMEWORK OF THE ACCOUNTING STANDARDS	Aynur Akpınar	KTO Karatay University, Konya, Turkey
WORD IN THE CONTEXT OF MYTHICAL THINKING IN TURKISH FOLK POETRY LANGUAGE	Dilek UYSAL	Ardahan University, Turkey
LINGUISTICAL EXPRESSIONS OF PHRASES IN TURKISH & ENGLISH	Murat Demirekin	Selçuk University, Konya, Turkey
AN EVALUATION ON THE JAPANESE-OTTOMAN MODERNIZATION IN ADMINISTRATIVE, ECONOMIC AND EDUCATIONAL ASPECTS	Tanrıkut Mahmut Yörük	KTO Karatay University, Konya, Turkey
RELIGIOUS EDUCATION IN ALGERIA (BRIEF HISTORY AND CURRENT SITUATION)	Djaouida Amira (Cevida Emira) Mehmet Zeki AYDIN	University of Algiers Selçuk University, Konya, Turkey
THE HISTORY OF RHETORIC (BELAGAT)	ALI QASIM MOHAMMED MOHAMMED	Selçuk University, Konya, Turkey

IKSAD
INSTITUTE

KTO KARATAY
UNIVERSITY

VERGİ MÜFETTİŞLERİ
DERNEĞİ

KTO
KARATAY
UNIVERSITY

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023

CONGRESS PROGRAM

Online

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID instead of "Meeting ID
- or Personal Link Name" and solidify the session.
- The presentation will have **15 minutes** (including questions and answers).
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on at least %70 of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

**Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,
exp. Hall-1, Shahla Tahirgizi**

ÖNEMLİ, DİKKATLE OKUYUNUZ LÜTFEN

- Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- Sunumlar için **15 dakika** (soru ve cevaplar dahil) süre ayrılmıştır.
- Online sunum yapabilmek için <https://zoom.us/join> sitesi üzerinden giriş yaparak "Meeting ID or Personal Link Name" yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- Uygulama tablet, telefon ve PC'lerde çalışıyor.
- Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden **10 dk öncesinde** oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

TEKNİK BİLGİLER

- Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir
- Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

**Zoom'a giriş yaparken önce lütfen adınızı, soyadınızı ve SALON numaranızı yazınız
Örnek: Salon-1, Shahla Tahirgizi**

Meeting id: 871 0713 9228

Passcode: 212121

<https://us02web.zoom.us/j/87107139228?pwd=UG16NWJ5MWxuSINtMUJ0c1FOM2J5QT09>

21.10.2023 | SESSION-1 | HALL-1

Ankara Local Time: 10:00-12:00

Meeting id: 871 0713 9228/ Passcode: 212121

HEAD OF SESSION: Ramona Marinache

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
THE DEVELOPMENT OF LIFE LONG LEARNING	Anabela P.Massano Geoffrey Robert Mitchell	Institute Polytechnic of Leiria, Marinha Grande, Portugal
A FORENSIC PSYCHOLOGICAL APPROACH TO SELF-HARM INJURIES	Elmas Shaqiri Tedi Mana Gentian Vyshka	University of Medicine in Tirana, Albania University Hospital Center of Tirana, Albania
EXPLORING THE EFFECTS OF BENINESE TECHNICAL SECONDARY SCHOOL STUDENTS' SELF-MONITORING ON THEIR DISRUPTIVE BEHAVIOURS IN CLASSES.	Jean-Marc GNONLONFOUN	GRI-DIGEST/LARPET/ENSETLOK/UNSTIM-A and EREDD/LARESTI/PAY ONG. Benin
ARTIFICIAL INTELLIGENCE-BASED APPROACHES FOR SOCIAL MEDIA MARKETING	Ihor PONOMARENKO Dmytro PONOMARENKO	State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine
CHILDREN SOMATOTYPE STUDY OF DIFFERENT ETHNIC GROUPS FROM PLOVDIV REGION, BULGARIA	Atanas Baltadjiev Elena Merdzhanova Nikolay Boyadjiev Penka Angelova Ralitza Raycheva Valentina Lalova Gergana Petrova	Medical University of Plovdiv, Bulgaria
PERSONALITY TRAITS, EXECUTIVE FUNCTIONING AND MENTAL HEALTH: MEDIATING ROLE OF SELF-ESTEEM IN UNIVERSITY STUDENTS	Rehana Mushtaq Sadia Saleem	University of Management and Technology, Lahore
THE FUTURE OF ENERGY SUSTAINABILITY – A THOUGHT EXERCISE	Valentina Marinescu Ramona Marinache	University of Bucharest, Bucharest, Romania
INCURSIONS INTO THE SOCIOLOGICAL STUDY OF SLEEP	Ramona Marinache Valentina Marinescu	University of Bucharest, Bucharest, Romania

21.10.2023 | SESSION-1 | HALL-2

Ankara Local Time: 10:00-12:00

Meeting id: 871 0713 9228/ Passcode: 212121

HEAD OF SESSION: Zohaib Hassan Sain

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
CHAT GPT: A TECHNOLOGICAL SOLUTION OR DILEMMA FOR THE EDUCATION SYSTEM IN 2023	Zohaib Hassan Sain	Superior University, Lahore, Pakistan
REVITALIZING EDUCATION IN PAKISTAN: CHALLENGES AND RECOMMENDATIONS	Zohaib Hassan Sain	Superior University, Lahore, Pakistan
RELATION BETWEEN QUALITY OF WORK-LIFE AND EMPLOYEE TURNOVER IN PRIVATE HEALTHCARE SECTOR: A CRITICAL REVIEW	IPSITA GHOSAL	ADAMAS University, Kolkata, India
PROFESSIONAL DEVELOPMENT NEEDS AND EMPLOYMENT SATISFACTION OF BEGINNING INSTRUCTORS OF THE COLLEGE OF EDUCATION	JOHN NOEL S. NISPEROS	Don Mariano Marcos Memorial State University, Philippines
SOCIO-ECONOMIC IMPACTS OF DEVELOPMENT-INDUCED DISPLACEMENT AND THEIR CONSEQUENCES, THE CASE OF INNER-CITY OF ADDIS	Dula Alemu Dinku	Addis Ababa University, Addis Ababa, Ethiopia
THE EFFECT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN REDUCING SOCIAL HARM THROUGH THE METHOD OF INTELLIGENT RECOGNITION OF CONTENT	Kamal Kouhi Younes Fayand	University of Tabriz, Tabriz, Iran
FACTORS AFFECTING CYBER VIOLENCE BEHAVIOR AMONG YOUNG PEOPLE AND ITS RELATIONSHIP WITH GENDER BASED ON DATA ANALYSIS.	Younes Fayand Mohammad Ali Balafar	University of Tabriz, Tabriz, Iran
INTERNET AND ITS IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF CULTURAL AND SOCIAL COMMONALITY	Reza Fayand Younes Fayand	Azad University of Tabriz, Tabriz, Iran

21.10.2023 | SESSION-1 | HALL-3

Ankara Local Time: 10:00-12:00

Meeting id: 871 0713 9228/ Passcode: 212121

HEAD OF SESSION: Sándor FÖLDVÁRI

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
INTELLECTUAL RELATIONSHIP BETWEEN KAZAKHSTAN AND CHINA (BASED ON THE FEATURES OF KAZAKHSTAN'S EDUCATION AND SCIENCE SPHERE)	Kaster Sarkytgan Gulmira Berdygulova	Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Almaty, Kazakhstan
EVALUATION OF RELIGIOUS VIEWS OF ABAI KUNANBAYEV	Zhakangir NURMATOV	Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Turkistan, Kazakhstan
RELIGIOUS ISSUES EXPRESSED IN THE WORKS OF KAZAKH THINKERS AT THE BEGINNING OF THE 20 th CENTURY	Zhakangir NURMATOV Batyrzhan TEMIRKHANOV	Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Turkistan, Kazakhstan
TRACES OF THE HANAFI-MATURIDI UNDERSTANDING IN ABAY'S WORKS	Sultanmurat ABZHALOV Batyrzhan TEMIRKHANOV	Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Turkistan, Kazakhstan
DMITRIE KANTEMIR ABOUT THE OTTOMAN EMPIRE AND MUSLIM RELIGION AND HIS PLACE AMONG THE ORIENTAL STUDIES	Sándor FÖLDVÁRI	Debrecen University, Hungary
CONQUERING EDUCATION CHALLENGES IN THE DIGITAL AGE WITH HYBRID LEARNING: ACHIEVING OPTIMIZED EDUCATION QUALITY	Muhamad Epi Rusdin Wahyuningsih Dwi Sulisworo	Universitas Muhammadiyah Maumere, Maumere, Indonesia Universitas Ahmad Dahlan, Yogyakarta, Indonesia
DRINKING WATER AND SANITATION CONDITIONS OF ROHINGYA REFUGEE CAMP IN BANGLADESH: AN EMPIRICAL STUDY	Nazmul Hossain Barek Hossain Jannatul Tazrin Snikdha Syod Ahsanul Islam Asik	Peoples' Friendship University of Russia name after Patrice Lumumba, Moscow, Russia

21.10.2023 | SESSION-1 | HALL-4**Ankara Local Time: 10:00-12:00****Meeting id: 871 0713 9228/ Passcode: 212121****HEAD OF SESSION: Marta Sidorkiewicz**

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
CHALLENGES ON INTEGRATING TECHNOLOGY IN ESL CLASSROOMS AMONG TEACHERS IN RURAL AREAS	Amira Natasha Amiruddin Maslawati Mohamad	Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi, Malaysia
COMMUNITY PERCEPTION OF FOREST ECOSYSTEM SERVICES TO ENHANCE ENVIRONMENTAL DECISION-MAKING IN THE IFRANE NATIONAL PARK (MOROCCO)	Hassana Ismaili Alaoui	Ibn Tofail University, Kenitra 14 000, Morocco.
HYDRPLOGICAL BENEFITS SHARING THROUGH COSTRUCT COOPERATIVE DAM BETWEEN TURKEY AND IRAQ .. ALKHABOUR RIVER CASE STUDY	Thair Mahmood Altaiee	Mosul University, Iraq
SPATIAL AND TEMPORAL EVOLUTION OF PRECIPITATION AND TEMPERATURES IN THE CASAMANCE AND KAYANGA-GÉVA BASINS FROM 1981 TO 2022	Cheikh Abdou Aziz Sy Sadio Cheikh Faye	Assane Seck Univesity of Ziguinchor, BP 523 Ziguinchor (Senegal).
ASSESSMENT OF THE IMPACT OF CLIMATE CHANGE ON CURRENT AND FUTURE FLOW IN THE AGUA-FOUA-DJILASS WATERSHED USING THE CWatM MODEL UNDER ISIMIP	Philippe Malick Dione Cheikh Faye	Assane Seck Univesity of Ziguinchor, BP 523 Ziguinchor (Senegal).
INVENTORY OF ELEMENTS OF THE POLISH WINE TOURISM OFFER AS A BASIS FOR AREA TOURISM PRODUCT MANAGEMENT	Marta Sidorkiewicz	University of Szczecin Faculty of Economics, Szczecin, Poland
IMPLEMENTING NEW APPROACHES AND STARTEGIES FOR FUNDING UNIVERSITY EDUCATION IN NIGERIA	Umar MUHAMMAD Luba Adamu KWAZO Rabi'u MUHAMMAD	Usmanu Danfodiyo University Maryam Abacha American University, Niger

21.10.2023 | SESSION-1 | HALL-5**Ankara Local Time: 10:00-12:00****Meeting id: 871 0713 9228/ Passcode: 212121****HEAD OF SESSION: Maria TANASE**

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
ESG PRACTICES AND THEIR IMPACTS ON FINANCIAL AND NON-FINANCIAL INSTITUTIONS: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW AND FUTURE RESEARCH DIRECTIONS FOR MICROFINANCE	Shamsuddin Ahamad Muhammad Faisal Chowdhury Syful Islam	University of Liberal Arts, Bangladesh
ENHANCING ROTARY DRYER EFFICIENCY IN ASPHALT MIXTURE PRODUCTION THROUGH FLIGHT SHAPE OPTIMIZATION: A DEM-BASED INVESTIGATION	Maria TANASE Marius Gabriel PETRESCU Andrei BURLACU	Petroleum-Gas University of Ploiesti, Ploiesti, Romania
EXPERIMENTAL TRIBOLOGICAL ANALYSIS REGARDING THE POSSIBILITY TO ENHANCE THE DURABILITY OF ASPHALT MILLING CUTTER TEETH	Marius Gabriel PETRESCU Maria TANASE Teodor DUMITRU	Petroleum-Gas University of Ploiesti, Ploiesti, Romania
WARNER GROUP UNDER PUBLIC INTERNATIONAL LAW	Angeles Cano Linares	Universidad Rey Juan Carlos, Madrid, Spain
OPTIMIZATION OF THE INSTITUTE OF JUDICIAL EXPENSES IN CIVIL PROCEEDINGS OF REPUBLIC OF MOLDOVA	ARSENI Igor	Comrat State University, Moldova
PROTECTION OF FAMOUS TRADEMARKS UNDER VIETNAMESE LAW	Vo Trung Hau	University of Economics and Law, Vietnam
NIGER STATE POLITICS: AN OVERVIEW OF MARCH 11, 2023 ZONE A SENATORIAL ELECTION	Muhammed Sani Babakatun Saidu AbdulRahman Samaila Muhammad Tukur	Department of Mass Communication Abdu-Gusau Polytechnic Talata Mafara, Nigeria

CONTENT

CONGRESS ID	1
SCIENTIFIC COMMITTEE	2
PHOTO GALLERY	3
PROGRAM	4
CONTENT	5

PROCEEDINGS BOOK

Tuğba AÇÖLDÜM <i>THE EFFECT OF PARENTS' ATTITUDES ABOUT NEGLECTING THEIR CHILDREN ON CHILDREN'S ATTENTION SKILLS</i>	1
Zehra Selen ÖZÇELİK <i>THE IMPORTANCE OF PRIVACY EDUCATION IN CHILDREN AND ITS IMPACT ON THE SOCIAL DEVELOPMENT OF CHILDREN</i>	3
Yasemin YÜZBAŞIOĞLU <i>THE EFFECT OF INDIVIDUAL EDUCATION IN A SUPPORT TRAINING ROOM ON EARLY LITERACY SKILLS FOR PRE-SCHOOL CHILD WITH SPEAKING LANGUAGE DEFICIENCY</i>	5
Ahmed A.A. SHABAN, Bilge AFŞAR <i>NATURAL DISASTERS IN WORLD HISTORY AND IMPLEMENTED ECONOMIC POLICIES</i>	12
Merve ŞAHBAZ <i>VIEWS OF SINGLE-PARENT ADOLESCENTS ON MARRIAGE</i>	30
Valentina Marinescu, Ramona Marinache <i>THE FUTURE OF ENERGY SUSTAINABILITY – A THOUGHT EXERCICE</i>	32
Mustafa Muharrem PEKTEMİR <i>INVESTIGATION OF CARE LOAD AND SELF-EFFICIENCY OF PARENTS WITH A CHILD DIAGNOSED WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER</i>	34
Orçun OLTULU <i>SEEKING THE JUSTICE OF LAW THROUGH POLITICAL PHILOSOPHY: CONSIDERATIONS OF ARTICLE 122 OF THE TURKISH PENAL CODE TITLED HATE AND DISCRIMINATION</i>	36
Yusuf KOŞAR <i>IS UKRAINE A FAILED STATE? THE RUSSIAN RHETORIC AND IMPLEMENTATION ON UKRAINE</i>	38
Nur Özdemir, Seda Kılıç <i>HI BARBIE MADNESS</i>	39
Özlem AKAR YILDIRIM <i>INVESTIGATION OF PERSONALITY TRAITS OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE SCOPE OF ENNEAGRAM MODEL</i>	51
Yücel Özdemir <i>APPLICATION EXAMPLES FOR THE PROTECTION OF PUBLIC GOODS IN TURKISH LAW AND SOME SUGGESTIONS FOR THE LEGAL INFRASTRUCTURE RELATED TO THE PROTECTION OF PUBLIC GOODS</i>	53

Emre AKTÜRK <i>THE IMPORTANCE OF COLLABORATION BETWEEN TWO DIFFERENT DISCIPLINES IN UNDERSTANDING HUMAN ASSOCIATIONS: SOCIOLOGY AND ANTHROPOLOGY</i>	65
Cheikh Abdoul Aziz Sy Sadio, Cheikh Faye <i>SPATIAL AND TEMPORAL EVOLUTION OF PRECIPITATION AND TEMPERATURES IN THE CASAMANCE AND KAYANGA-GÉVA BASINS FROM 1981 TO 2022</i>	67
Zohaib Hassan Sain <i>REVITALIZING EDUCATION IN PAKISTAN: CHALLENGES AND RECOMMENDATIONS</i>	86
Zohaib Hassan Sain <i>CHAT GPT: A TECHNOLOGICAL SOLUTION OR DILEMMA FOR THE EDUCATION SYSTEM IN 2023</i>	87
Muhammed Sani Babakatun, Saidu AbdulRahman, Samaila Muhammad Tukur <i>NIGER STATE POLITICS: AN OVERVIEW OF MARCH 11, 2023 ZONE A SENATORIAL ELECTION</i>	88
Anabela P.Massano, Geoffrey Robert Mitchell <i>THE DEVELOPMENT OF LIFE LONG LEARNING</i>	93
Ihor PONOMARENKO, Dmytro PONOMARENKO <i>ARTIFICIAL INTELLIGENCE-BASED APPROACHES FOR SOCIAL MEDIA MARKETING</i>	94
Anwasha GHOSH <i>BOARDROOM DIVERSITY: A DEEP DIVE INTO REPRESENTATION OF WOMEN</i>	95
Jean-Marc GNONLONFOUN <i>EXPLORING THE EFFECTS OF BENINESE TECHNICAL SECONDARY SCHOOL STUDENTS'SELF-MONITORING ON THEIR DISRUPTIVE BEHAVIOURS IN CLASSES</i>	109
Hassana Ismaili Alaoui <i>COMMUNITY PERCEPTION OF FOREST ECOSYSTEM SERVICES TO ENHANCE ENVIRONMENTAL DECISION-MAKING IN THE IFRANE NATIONAL PARK (MOROCCO)</i>	110
IPSITA GHOSAL, SUDIPTA MAJUMDER <i>RELATION BETWEEN QUALITY OF WORK-LIFE AND EMPLOYEE TURNOVER IN PRIVATE HEALTHCARE SECTOR: A CRITICAL REVIEW</i>	111
JOHN NOEL S. NISPEROS <i>PROFESSIONAL DEVELOPMENT NEEDS AND EMPLOYMENT SATISFACTION OF BEGINNING INSTRUCTORS OF THE COLLEGE OF EDUCATION</i>	112
Brikend AZIRI, Valon AMETI <i>CAUSES OF JOB (DI) SATISFACTION</i>	122
Önder K. Keskin <i>DEVELOPMENT OF CONSTITUTIONAL VALUES IN THE COUNTRIES THAT FORM THE COMMONWEALTH OF TURKISH STATES (WITH THE EXAMPLE OF THE BRITISH COMMUNITY OF NATIONS)</i>	132
Maria TANASE, Marius Gabriel PETRESCU, Andrei BURLACU <i>ENHANCING ROTARY DRYER EFFICIENCY IN ASPHALT MIXTURE PRODUCTION THROUGH FLIGHT SHAPE OPTIMIZATION: A DEM-BASED INVESTIGATION</i>	134

Hüsamettin ERDEM <i>NAMDAR RAHMI KARATAY'S UNDERSTANDING OF ENERGETIC</i>	135
Dilek UYSAL <i>WORD IN THE CONTEXT OF MYTHICAL THINKING IN TURKISH FOLK POETRY</i>	139
Gürcü GÜNGÖR <i>DIGITAL TAX LITERACY</i>	145
Halime Nur Mete <i>COMPANIES' USE OF COMPETITION INTELLIGENCE INFORMATION IN INTERNATIONAL TRADE: A RESEARCH ON EXPORTING COMPANIES IN KONYA</i>	148
Sıla TANIŞIK <i>AN ANALYSIS OF USER'S GRATIFICATION IN A DIGITAL SHARING PLATFORM AIRBNB AS A MEANS OF EXPERIENTIAL ACCOMMODATION</i>	149
Aigerim Zhampetova <i>THE LEVEL OF POLITICAL PARTICIPATION OF KAZAKH YOUTH</i>	151
Ali Kemal ACAR <i>DETERMINING THE STABILITY FOR FUTURE EDUCATION</i>	158
Mahta Saremi, Nazli Rahbar <i>THE IMPACT OF SOCIAL MEDIA IN MAKING RUNNING POULAR IN TEHRAN</i>	160
Ali Maksuti, Bardhyl Dauti <i>IMPACT OF EXTERNAL DEBT AND DOMESTIC DEBT IN ECONOMIC GROWTH OF NORTH MACEDONIA</i>	161
Reza Fayand, Younes Fayand <i>INTERNET AND ITS IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF CULTURAL AND SOCIAL COMMONALITY</i>	162
Zhaxhangir NURMATOV, Batyrzhan TEMİRKHANOV <i>RELIGIOUS ISSUES EXPRESSED IN THE WORKS OF KAZAKH THINKERS AT THE BEGINNING OF THE 20th CENTURY</i>	163
Sultanmurat ABZHALOV, Batyrzhan TEMİRKHANOV <i>TRACES OF THE HANAFI-MATURIDI UNDERSTANDING IN ABAY'S WORKS</i>	169
H. M. Tahir Idrees, Muniza Javed <i>ANALYZING GLOBAL MEDIA'S APPREHENSIONS ABOUT BJP'S NATIONALISTIC AGENDA IN INDIA: A HUMAN RIGHTS PERSPECTIVES</i>	174
Burcu Turan <i>RIGHT TO HEALTH AMONG FUNDAMENTAL HUMAN RIGHTS</i>	175
Tunahan ÇETİNEL <i>THOUGHTS ON THE HISTORICAL DEVELOPMENT OF MEDIATION IN TURKISH LAW IN THE LIGHT OF "MUSLIHUN" INSTITUTION</i>	185
Zhaxhangir NURMATOV <i>EVALUATION OF RELIGIOUS VIEWS OF ABAI KUNANBAYEV</i>	186
Marta Sidorkiewicz <i>INVENTORY OF ELEMENTS OF THE POLISH WINE TOURISM OFFER AS A BASIS FOR AREA TOURISM PRODUCT MANAGEMENT</i>	192
Müşerref KÜÇÜK, Kadir CANATAN, Ayşe CANATAN, Mehmet GEDİK <i>ACTIVITIES OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS ON ACTIVE AGING AND COUNTRY EXAMPLES</i>	193
Merve Arı, Nursen İlçin <i>SOCIAL PARTICIPATION IN THE ELDERLY</i>	220

Mustafa Gökтуğ KAYA, Mehmet YÜCE, Yiğit YILDIZ <i>A FUTURISTIC SOLUTION PROPOSAL TO FIGHT AGAINST ISSUING AND USING FORGED DOCUMENTS</i>	222
İbrahim KEŞ <i>RIGHTS IN THE PUBLIC SPHERE FROM IDENTITY TO SUBJECT</i>	234
Selda Tuncer Kayhan <i>DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS AND FUTURE PROSPECTS OF STREET CHILDREN LIVING IN KONYA</i>	241
Djaouida Amira (Cevida Emira), Mehmet Zeki AYDIN <i>RELIGIOUS EDUCATION IN ALGERIA (BRIEF HISTORY AND CURRENT SITUATION)</i>	250
ALI QASIM MOHAMMED MOHAMMED <i>THE HISTORY OF RHETORİC (BELAGAT)</i>	252
Murat Demirekin <i>LINGUISTICAL EXPRESSIONS OF PHRASES IN TURKISH & ENGLISH</i>	254
Caner ARABACI <i>AN ATTEMPT OF SOCIAL HISTORY WRITING BASED ON THE ABANDONED DOCUMENTS OF BÜYÜKTAŞBAŞ FAMILY</i>	256
Muhamad Epi Rusdin, Wahyuningsih, Dwi Sulisworo <i>CONQUERING EDUCATION CHALLENGES IN THE DIGITAL AGE WITH HYBRID LEARNING: ACHIEVING OPTIMIZED EDUCATION QUALITY</i>	258
Atanas Baltadjiev, Elena Merdzhanova, Nikolay Boyadjiev, Penka Angelova, Ralitzia Raycheva, Valentina Lalova, Gergana Petrova <i>CHILDREN SOMATOTYPE STUDY OF DIFFERENT ETHNIC GROUPS FROM PLOVDIV REGION, BULGARIA</i>	263
Mertcan Furat <i>2022-2023 TURKISH MEDIA IN THE CONTEXT OF ECONOMY AND POVERTY</i>	265
Fatih Mehmet BERK <i>AGRICULTURAL REVOLUTION AND ÇATALHOYUK</i>	266
Zeliha Kübra Karakuş <i>INVESTIGATION OF THE ACTIVITIES OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS TOWARDS SEASONAL AGRICULTURAL WORKER FAMILIES</i>	279
Hakkı Mert Doğu <i>SPORTS LAW FROM PAST TO FUTURE</i>	281
Aleyna ÖNAL <i>US APPROACH TO CHINA DURING THE TRADE WARS: A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE TRUMP AND BIDEN ERA</i>	283
Wahab Hassan, Anum Sadiq, Irum Shaheen <i>SCRUTINIZING THE EFFECTS OF DIGITAL LITERACY VIA E-LEARNING ON MEDICAL STUDENTS' LEARNING AND TRAINING</i>	285
Hakan YAPICI <i>DIVERSIFYING DYNAMICS OF THE PEASANTRY AND CLASS RELATIONS</i>	286
Bahar Kaymaz <i>THE EXERCISE OF THE RIGHT OF COMPLAINT IN KONYA (1742-1743)</i>	288
Mahfuze SAVAŞ <i>INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN COGNITIVE EMOTION REGULATION STRATEGIES AND CONSCIOUS AWARENESS IN CHILDREN 9-12 YEARS OLD DURING THE SCHOOL PERIOD</i>	290

Görkem Birinci <i>THE EUROPEAN UNION: A CHRISTIAN DEMOCRACY PROJECT?</i>	292
Bahar AKPINAR <i>DOCTOR OUT OF THE ORDINARY "PATCH ADAMS" SOCIOLOGICAL EVALUATION OF THE FILM</i>	293
Fatemeh Akbari <i>THE POWER OF NAMES AND NAMING</i>	303
Recep Berkay Coşar <i>INVESTIGATION OF DEPRESSION AND ANXIETY LEVELS IN REFUGEE AND TURKISH CHILDREN UNDER TEMPORARY PROTECTION WORKING IN KONYA KUNDURACILAR INDUSTRIAL SITE</i>	304
Yaşar ÜNER <i>NAJRAN MASSACRE ACCORDING TO CHRISTIAN NARRATIVES</i>	306
Perihan Hazel KAYA, Sümeyra EVREN <i>THE EFFECT OF ECONOMIC GROWTH ON PUBLIC EXPENDITURE IN SELECTED OECD COUNTRIES: AN EMPIRICAL APPLICATION</i>	318
Zeynep KARAÇOR, Burcu GÜVENEK <i>WHERE IS THE SUCCESS IN THE TURKISH ECONOMY IN ECONOMIC POLICY IMPLEMENTATION?</i>	320
Rumeysa GEVHER <i>NEW APPROACHES IN THE FINANCE SECTOR: GREEN SUKUK</i>	322
Mazin Ali İsmail MOHAMMED <i>THE ROLE OF SOCIAL MEDIA TOURISM MEDIA</i>	323
Amira Natasha Amiruddin, Maslawati Mohamad <i>CHALLENGES ON INTEGRATING TECHNOLOGY IN ESL CLASSROOMS AMONG TEACHERS IN RURAL AREAS</i>	324
Ayşegül ALKAN <i>EVALUATION OF CULTURAL CONTENT IN 'CAPTAIN 3' COURSE BOOK USED IN AN EFL PREPARATORY SCHOOL</i>	338
Elif ILDIRAR <i>AN ASSESSMENT OF INFORMATION EXCHANGE UNDER THE OECD MUTUAL ADMINISTRATIVE ASSISTANCE IN TAX MATTERS TREATY IN THE CONTEXT OF TAX CONFIDENTIALITY BREACH OFFENSE</i>	339
Müşerref ARIK <i>THE EFFECT OF LOGISTICS VILLAGE APPLICATIONS ON ECONOMIC DEVELOPMENT IN TURKEY</i>	363
Muhammet Mustafa Akkan <i>AN ANALYSIS TO WEIGHT THE FACTORS AFFECTING THE PERFORMANCE OF MARITIME TRANSPORTATION IN TURKEY</i>	365
Şule Yüksel Şeker, Elif Şenyüz, Züleyha Turhan <i>DIGITAL GAME SEEN IN UNIVERSITY STUDENTS INVESTIGATION OF ADDICTIONS IN TERMS OF COPING ATTITUDES AND SOCIAL ANXIETY LEVELS</i>	366
David WORTLEY <i>THE IMPACT OF AI ON HUMAN CREATIVITY</i>	367
Mustafa MERDİN, Burçe AKCAN, Süleyman KARAÇOR <i>A STUDY ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE ADVERTISING AND GENDER</i>	368
Tanrikut Mahmut Yörük <i>AN EVALUATION ON THE JAPANESE-OTTOMAN MODERNIZATION IN ADMINISTRATIVE, ECONOMIC AND EDUCATIONAL ASPECTS</i>	382

Neslihan Tuğba KÜÇÜKKORAŞ <i>BOOK REVIEW: NOTES ON "THE ACTIVITY BOOK OF WRITING SKILLS IN TEACHING Turkish AS A FOREIGN LANGUAGE (INTERMEDIATE-ADVANCED LEVEL)"</i>	385
Fatih Yavaş <i>POETRY OF THE QURAN</i>	387
Fazıl Ahmet Gültekin <i>A CULTURAL ANALYSIS ON LEZGINS' LIFESTYLE IN QABALA, AZERBAIJAN</i>	396
Hasan Gedik <i>FUTURE PERSPECTIVE IN DIGITAL AND SOCIAL MEDIA MARKETING: A CONCEPTUAL STUDY</i>	400
Zeliha GÜLÜM <i>REVIEW OF THESES ADDRESSING INTERNATIONAL TRADE THEORIES IN POSTGRADUATE EDUCATION: A CONTENT ANALYSIS STUDY</i>	402
Sándor FÖLDVÁRI <i>DMITRIE KANTEMIR ABOUT THE OTTOMAN EMPIRE AND MUSLIM RELIGION AND HIS PLACE AMONG THE ORIENTAL STUDIES</i>	404
Mehmet ÖZÇELİK <i>UNDERSTANDING INTERNATIONAL MIGRATION THEORIES</i>	405
Esenay AYTAS <i>"FEMININE MALE" IN THE CONTEXT OF SOCIAL TYPE</i>	406
Bedia GÜLEŞ <i>THE COOPERATION TRIAL IN PROVIDING OF CHILD'S BEST INTEREST</i>	408
Onur Can KESKİN <i>EVALUATION OF SIMPLIFIED ADJUDICATION PROCEDURE WITHIN THE FRAMEWORK OF JUDGE'S IMPARTIALITY</i>	410
Fatma Nur Dolu, Ayşenur Akan <i>INVESTIGATION OF DEPRESSION, ANXIETY, STRESS AND EMOTION REGULATION SKILLS OF UNIVERSITY STUDENTS IN TERMS OF ACCOMMODATION DIFFERENCES</i>	412
Canan KELEŞ ERTÜRK, Kezban TEPELİ <i>INVESTIGATION OF EMPATHY AND THEORY OF MIND SKILLS OF 3-5 YEAR OLD CHILDREN</i>	414
Çağatay YAVUZ <i>ADVERTISING EDUCATION AND EMPLOYMENT OPPORTUNITIES</i>	416
Benginur POÇAN <i>CRITICISM OF CAPITALISM AND POVERTY: THE POOR MOVIE</i>	418
Merve Duymaz <i>EXECUTIVE FUNCTIONS IN EARLY CHILDHOOD</i>	419
Alina Solnyshkina <i>REPRESENTATIONS OF SOCIAL PROBLEMS OF THE MIGRANTS AND REFUGEES IN THE MODERN LITERATURE</i>	420
Hülya ÇELEBİ <i>THE IMPACT OF CORPORATE TAXATION SCHEMES ON MANAGEMENT COMPENSATION PACKAGES AND MANAGERIAL INCENTIVES</i>	425
Aynur AKPINAR <i>AN EXAMINATION OF INDEPENDENT AUDITORS' RESPONSIBILITY CONCERNING FRAUD AND ERRORS WITHIN THE FRAMEWORK OF THE ACCOUNTING STANDARDS</i>	426

Aytekin ÇELİK <i>PROBLEMS ARISING FROM CURRENCY BILLS ISSUED BY CONSUMERS</i>	439
Ayça MEZDE <i>INCREASE OF UNRULY PASSANGERS WHILE WANTING TO CREATE CUSTOMER SATISFACTION IN AIRLINE COMPANIES - ANALYSIS OF CASES IN THE LAST 3 YEARS 2020-2023</i>	441

EBEVEYNLERİN ÇOCUKLARINI İHMAL ETMEYLE İLGİLİ TUTUMLARININ
ÇOCUKLARIN DİKKAT BECERİLERİNE ETKİSİ

THE EFFECT OF PARENTS' ATTITUDES ABOUT NEGLECTING THEIR CHILDREN ON
CHILDREN'S ATTENTION SKILLS

Uzm. Tuğba AÇÖLDÜM

Çocuk Gelişimci, Konya Numune Hastanesi Kreşi

ORCID: 0009-0003-4018-6380

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, ebeveynlerin çocuklarını ihmal etmeleriyle ilgili tutumlarının çocukların dikkat becerilerine etkisinin belirlenmesidir. Çocuk ihmal; doğrulanmış bir şekilde ebeveynler veya temel bakım verenler tarafından çocuğa karşı oldukça kötü olarak nitelendirilen davranışlar sergileme veya çocuğun temel ihtiyaçlarını ihmal etme ve sonucunda çocuğun fiziksel veya duygusal olarak zarar görmesi şeklinde tanımlanmaktadır. İhmal; fiziksel, duygusal ve cinsel olmak üzere farklı şekillerde meydana gelebilmektedir. Çocuklar davranış kazanımlarının büyük kısmını aileden öğrenirler. İhmal ve istismara uğramış çocuklarda meydana gelen olumsuz sonuçlar o anlık veya geçici bir zaman değildir, çocuğun tüm hayatını etkilemektedir. Ebeveynlerin en önemli sorumluluklarından biri de çocuğun dikkat, bellek, algı gibi bilişsel becerilerini geliştirmektir. Dikkat, geliştirilebilir bir beceridir. Çocukların dikkat süreleri yaş gruplarına ve gelişim düzeylerine göre farklılıklar göstermektedir. Çocukların dikkat becerileri, eğer doğru destekler verilirse geliştirilebilir. Ancak ebeveynlerin çocuğun dikkat becerilerini geliştiren ve destekleyen tutumları olmadığında çocuğun sadece dikkat becerileri değil aynı zamanda bilişsel gelişimi de olumsuz yönde etkilenmektedir. Dikkat sürelerinin kısa olması çocukların sosyal kuralları öğrenmelerini de güçleştirmektedir. Bu nedenle çocuk arkadaş bulmakta ve kurallara göre oyun oynamakta güçlük çekebilmektedirler. Bu çalışma ile çocukların dikkat becerilerinin geliştirilmesinde ebeveynlerin tutumlarının önemi vurgulanmaktadır ve ebeveynlerin ihmal içeren davranışlarının çocuğun dikkatine ve motivasyonuna yönelik etkileri detaylı şekilde ortaya konmaktadır. Çalışmanın sonunda çocukların bilişsel, dil, sosyal, duygusal ve ahlak gelişimlerine yararı olabilecek öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn, ihmal, ebeveyn tutumları, çocuk ve dikkat.

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the effects of parents' attitudes about neglecting their children on children's attention skills. child neglect; It is defined as displaying behaviors that are validated by parents or primary caregivers as being extremely abusive towards the child or neglecting the child's basic needs and resulting in physical or emotional harm to the child. Neglect; It can occur in different ways, including physical, emotional and sexual. Children learn most of their behavioral acquisitions from their families. Negative results that occur in neglected and abused children are not instantaneous or temporary, they affect the whole life of the child. One of the most important responsibilities of parents was to improve the child's cognitive skills such as attention, memory and perception. Attention is a skill that can be developed. Children's attention spans vary according to age groups and developmental levels. Children's attention skills can be improved if they are given the right support. However, when parents do not have attitudes that develop and support the child's attention skills, not only the child's attention skills, but also cognitive development is negatively affected. Short attention spans make it difficult for children to learn social rules. For this reason, children may have difficulty in finding friends and playing games according to the rules. In this study, the importance of parents' attitudes in the development of

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

children's attention skills is emphasized and the effects of parents' neglectful behaviors on the child's attention and motivation are revealed in detail. At the end of the study, suggestions were developed that could benefit children's cognitive, language, social, emotional and moral development.

Keywords: Parent, neglect, parental attitudes, child and attention.

ÇOCUKLARDA MAHREMİYET EĞİTİMİNİN ÖNEMİ VE ÇOCUKLARIN SOSYAL
GELİŞİMLERİNE ETKİSİ

THE IMPORTANCE OF PRIVACY EDUCATION IN CHILDREN AND ITS IMPACT ON
THE SOCIAL DEVELOPMENT OF CHILDREN

Uzm. Zehra Selen ÖZÇELİK

Çocuk Gelişimci. Rengin Anaokulu

ORCID: 0009-0002-3022-8332

ÖZET

Bu çalışmada çocuklara erken yaşlardan itibaren mahremiyet eğitiminin verilmesinin önemi vurgulanmaktadır ve sosyal gelişimine etkilerine ilişkin detaylı bilgiler sunulmaktadır. Mahremiyet kavramı; çocuğun kendisinin ve diğer insanların özel alanlarının farkına varması, kendi özel alanını koruması, diğer insanların kişisel alanlarına saygı duyması, kendi ve çevresi arasında sağlıklı sınırlar oluşturabilmesi, istemediği dokunuş ya da taleplere “hayır” diyebilme özgürlüğüne sahip olduğunu bilmesi gibi önemli davranış kalıplarını içermektedir. Erken çocukluk dönemlerinden itibaren çocuklara mahremiyet davranışlarının benimsetilmesi ve daha sonra da mahremiyet kavramının ortalama altı ayda bir tekrarlanması gerekmektedir. Çocukların “güvenli dokunma”, “hayır diyebilme”, “her sırrı saklamama” gibi tutumları oluşturmaları, onların yetişkinlik dönemlerindeki kişilik özelliklerine de yansımaktadır. Aile bireylerine ve çocuklara yakın temasın kimler tarafından sağlanabileceği, sosyal-kişisel sınır mesafelerinin öğretilmesi gerekir. Mahremiyet eğitimi gecikirse ya da çocuk bilinçsiz tutumların olduğu bir sosyal ortamda büyürse, bu durum çocuğu istismara açık bir hale getirebilmektedir. Özel bölgeler eğitimi, kişisel alan, mahremiyet ve cinsellik eğitimi gibi kavramların okul öncesi yaşlarda çocuklara nasıl verilebileceği konusu özellikle son yıllarda önem kazanmaya başlamıştır. Çocuklara anne baba dışında akrabalık yoluyla gösterilen sevginin ne zaman sorun olmaya başlayacağı anlatılmalıdır. Çocuğu öperken ya da severken izin alınması gerektiğini aile bireyleri bilmelidir, böylece çocuk izinsiz kimsenin kendisine dokunamayacağını kavramış olur. Çocukların vücutta hangi bölgelerin özel olduğunu bilmeleri, birisi onun hassas bölgelerine temas ettiğinde tepki vermesi gerektiği ve bu durumu anne babasına söylemesi gerektiği anlatılmalıdır. Vücut parçaları için doğru isimleri kullanmak, ebeveynlerine cinsel istismarı daha iyi iletmelerine yardımcı olacaktır. Mahremiyet eğitimi başkalarının hassas bölgelerine saygılı ve mesafeli yaklaşmayı da kapsar. Aynı zamanda saygı, sosyal mesafe ve sınırlar, güvenli dokunma, olumlu davranış gibi konular belirli bir yaşa kadar sürekli anlatılarak pekiştirilmelidir. Mahremiyet eğitimi çocuğun sosyal gelişimine de katkıda bulunur. Sosyal gelişim, toplumun ilke ve değerlerine uygunluk gösteren davranışları öğrenme sürecidir. Çocuk, çevresindeki kişilerle ilişkiler kurarak bu becerileri kazanır. Erken yaşlardan itibaren doğru şekilde mahremiyet ilkelerini benimseyen bir çocuğun sosyal gelişimi de sağlıklı olmaktadır.

Anahtar kelimeler: Çocuk, mahremiyet eğitimi, sosyal gelişim

ABSTRACT

In this study; The importance of providing privacy education to children from an early age is emphasized, and detailed information is provided on the effects on their social development. The concept of privacy; It includes important behavioral patterns such as the child's awareness of his own and other people's private spaces, protecting his own private space, respecting other people's personal spaces, establishing healthy boundaries between himself and his environment, and knowing that he has the freedom to say "no" to unwanted touches or demands. From early childhood, privacy behaviors

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

should be adopted by children. The concept of privacy needs to be repeated on average every six months. Children's attitudes such as "safe touching", "saying no" and "not keeping every secret" are also reflected in their adult personality traits. It is necessary to teach who can provide close contact with family members and children, and social-personal border distances. If privacy education is delayed, or if the child grows up in a social environment with unconscious attitudes, this may make the child vulnerable to abuse. Concepts such as private areas education, personal space, privacy and sexuality education should be explained to children at pre-school ages. It should be explained to the children when the love shown through kinship other than the parents will become a problem. Family members should know that permission should be obtained when kissing or loving the child, so that the child understands that no one can touch him without permission. Children should be told which parts of the body are private, if someone touches their sensitive areas, they should react, and they should tell their parents. Using correct names for body parts helps them better communicate sexual abuse to their parents. Privacy training; It also includes approaching the sensitive areas of others with respect and distance. Subjects such as respect, the concept of social distance and boundaries, safe touch, positive behavior should be constantly explained and reinforced until a certain age. Privacy education also contributes to the social development of the child. Social development is the process of learning behaviors that conform to the principles and values of the society. The child acquires these skills by establishing relationships with the people around him. The social development of a child who adopts the principles of privacy correctly from an early age is also healthy.

Keywords: Child, privacy education, social development

**DİL KONUŞMA GÜÇLÜĞÜ BULUNAN OKUL ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUĞA DESTEK
EĞİTİM ODASINDA YAPILAN BİREYSEL EĞİTİMİN, ERKEN OKURYAZARLIK
BECERİLERİNE ETKİSİ**

**THE EFFECT OF INDIVIDUAL EDUCATION IN A SUPPORT TRAINING ROOM ON
EARLY LITERACY SKILLS FOR PRE-SCHOOL CHILD WITH SPEAKING LANGUAGE
DEFICIENCY**

Dr. Yasemin YÜZBAŞIOĞLU

Konya Karahüyük Mah. Ahmet Haşhaş İlkokulu Okul Öncesi Öğretmeni

ORCID: 0000-0002-2493-7784

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, dil ve konuşma güçlüğü bulunan okul öncesi dönemdeki bir çocuğa verilen destek eğitim hizmetlerinin, erken okuryazarlık becerilerine etkisinin incelenmesidir. Araştırmada bir okul öncesi eğitim kurumunda tam zamanlı kaynaştırma öğrenimi gören 6 yaşındaki M.K'ya bireysel dil-konuşma desteği verilmiştir. Programın etkisi tek denekli deneysel desen ile incelenmiştir. Çocuğa alıcı ve ifade edici dil becerilerinin desteklenmesini sağlayan bir program uygulanmıştır. Eğitim programı; Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği çerçevesine uygun olarak hazırlanmıştır. M.K., Yönetmelik standartlarına uygun olarak okul öncesi eğitime tam zamanlı olarak yerleştirilmiş ve destek eğitim faaliyetlerinden yararlanması sağlanmıştır. Alıcı ve ifade edici dil becerileri, genel isimlendirme, işlev bilgisi ve dinlediğini anlama becerileri açısından değerlendirilmiştir. Destek Eğitim Odasında 12 hafta süren eğitim programı uygulanmıştır. Programın detayları sınıf öğretmeni, okul rehber öğretmeni, özel eğitim öğretmeni ve aile görüşmeleri sonucunda oluşturulmuştur. Çalışma kapsamında EROT-Erken Okuryazarlık Testinin ön-test ve son-test uygulaması yapılmıştır. Testin “alıcı dil, ifade edici dil, genel isimlendirme, işlev bilgisi, harf bilgisi, sesbilgisel farkındalık ve dinlediğini anlama” olmak üzere 7 alt boyutu bulunmaktadır. Ön-test ve son-test toplam puanları ile alt boyutların puan ortalamaları değerlendirildiğinde, eğitim öncesi ve sonrası olumlu yönde farklılık olduğu saptanmıştır. Çalışmada destek eğitimi uygulamasının erken okuryazarlık becerilerinin gelişimine katkı sağladığı belirlenmiştir. Çalışma sonucunda destek eğitim odasında yapılan bireysel eğitimin dil konuşma güçlüğü bulunan okul öncesi dönemdeki çocuklara erken okuryazarlık becerileri kazandırdığı vurgulanarak bu tür destek eğitim çalışmalarının geliştirilmesine ilişkin öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Destek eğitim odası, bireysel eğitim, dil-konuşma güçlüğü, okul öncesi dönem, erken okuryazarlık

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the effect of the support training services given to a preschool child with language and speech difficulties on early literacy skills. In the study, individual language-speech support was given to 6-year-old M.K., who was studying full-time inclusive education in a pre-school education institution. The effect of the program was examined with a single-subject experimental design. A program was implemented to support the child's receptive and expressive language skills. Educational program; It has been prepared in accordance with the framework of the Special Education Services Regulation of the Ministry of National Education. M.K. was placed in pre-school education full-time in accordance with the regulations and it was ensured that he benefited from support training activities. Receptive and expressive language skills were evaluated in terms of general naming, functional knowledge and listening comprehension skills. A 12-week training program was implemented in the Support Training Room. The program were formed as result of interviews with the classroom teacher, school counselor, special education teacher and family. Within the scope of the study, pre-test and post-

test application of EROT-Early Literacy Test was performed. The test has 7 sub-dimensions: receptive language, expressive language, general naming, functional knowledge, letter knowledge, phonological awareness and listening comprehension. When the pre-test and post-test total scores and the mean scores of the sub-dimensions were evaluated, it was determined that there was a positive difference before and after the training. In the study, it was determined that the support education application contributed to the development of early literacy skills. As a result of the study, it was emphasized that individual education in the support training room provides early literacy skills to preschool children with language speaking difficulties and suggestions for the development of such support training studies were presented.

Keywords: Support training room, individual education, language-speech difficulties, preschool period, early literacy skills

GİRİŞ

İnsanlar dünyaya geldikleri andan itibaren iletişim kurma çabasında ve ihtiyacındadırlar. Gelişen ve değişen dünyada teknolojinin etkisi ile birlikte iletişim yolları kolaylaşırken kişilerarası iletişim kurmak zorlaşmıştır. Bu sebeple iletişim becerilerinin gelişmesi önemli görülmektedir. İletişim sürecinde iletilen mesajlar anlam kazanır ve bu anlamlardan çıkarımlar yapılır, başlangıç ve bitiş noktası belirsizdir. İletişimde karşı tarafa iletilen mesajlar ve semboller kişiler için farklı anlamlar ifade edebilmektedir (Erşanlı & Balcı; 1998). İletişim sayesinde insanlar zihinlerindeki kavram ve fikirleri açığa vurma onları paylaşma ve değerlendirme olanağı elde ederler. Başkalarını etkileme ve onlardan etkilenme ve yararlanma, yararlı olma ve bir başarı gösterme iletişim sayesinde mümkündür. İnsanlar arasındaki ilişkilerin temelinde iletişim vardır. Öğrenmek, öğretmek, anlamak, anlatmak, etkilemek, etkilenmek, paylaşmak ve sahip olmak için iletişim kurarız. Bunların dışında yeme, içme, barınma gibi temel fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarımızı da iletişim kurarak gidermeye çalışırız. Kısacası insan ilişkilerinin temeli iletişime dayanır. Bilgi, bilişim ve iletişim hem bireyin hem de toplumun yaşam sürecini derinden etkilemektedir. Bu nedenle insanlık, bugün köklü bir değişimin eşiğindedir. Temel bir üretim girdisi hâline gelen bilginin, giderek üretimin diğer faktörlerinin yerini almasıyla, geçişin, şimdiki sanayi toplumundan farklı bir topluma, temelini enformasyon ve iletişimin oluşturduğu bilgi toplumuna doğru olduğunu göstermektedir (Çalışkan et.al., 2010).

Çocukta Konuşmanın Gelişimi Konuşma bozukluğu; konuşmanın akıcılığında, ritminde, vurgularında, zihinsel organizasyonunda sorunların olmasıdır. Konuşmayı sağlayan pek çok etkenin varlığı, bu etkenlerden birinin veya birkaçının sorunlu olmasından dolayı konuşma bozukluğu ortaya çıkmaktadır (Acarlar, 1995). Konuşmadaki problemi belirleyebilmek için öncelikle normal gelişimi bilmemiz gerekmektedir. Söz öncesi iletişim evresi olan 1 ay-1 yıl süreci aralığında agulama, babıldama, ekolali, jargon, kelime kurma ve kelimelerden cümle oluşturma sırasıyla iletişim sürecinin gelişimini desteklemektedir. 12-18 ayları arasında sözcük düzeyi ilk sözcük evresinde olan çocuk, 50 kelimeye kadar öğrenip, bu kelimeleri tekrar edebilir. 1,5 yaşından sonra sistematik olarak dil gelişimi hızlanır. 2-2,5 yaşlarında 3 kelimedenden oluşan cümleler kurabilir. 2,5-3 yaşları arasında nesnelere bahsedip sayabilir, anlatıda geçmiş zaman kullanabilir, yaşı-cinsiyeti bilir, bir nesneyi sayabilir, 3 ila 5 sözcükle birlikte bir cümle kurabilir. 3-4 yaşında 6 ila 8 kelime içeren cümleler kurabilir. Dil alanında hiçbir sorun olmasa bile dilin yapısı, ilk kelimeler, kelime yapısı dil öğreniminde her çocuk için farklılık gösterebilmektedir (Çiyiltepe ve Türkbay, 2004). Çocukta duyu, sinir sistemi ve psikolojik etkinin yanı sıra çocukluk dönemlerinde endişe ve korku yaşayan çocuklarında konuşmalarında aksaklıklar görülebilmektedir (Uluğ, 2012). Çocuklarda Konuşma Ve Dil Bozuklukları Konuşma bozukluğu; konuşmanın akıcılığında, ritminde, vurgularında, zihinsel organizasyonunda sorunların olmasıdır. Konuşmayı sağlayan pek çok etkenin varlığından dolayı, bu etkenlerden birinin veya birkaçının sorunlu olmasından ötürü konuşma bozukluğu meydana gelmektedir. Konuşma ve dil bozukluğu ile birlikte; dikkat dağınıklığı, alıcı dil bozuklukları ve daha sonra okuma bozuklukları ortaya çıkmaktadır. Benzer

seslerde, konuşma seslerini ayırt etmedeki problemler frekans, yoğunluk ve süre problemlerinden kaynaklanıyor olabilir. Konuşma seslerini ayırt etmenin zorluğu nedeniyle, çocuk alıcı dili geliştiremeyebilir. Spesifik fonolojik ve dilbilimsel işleme problemlerinin yanı sıra, verimli otomatik motor programlamanın geciktiği varsayılmaktadır. Artikülasyon bozuklukları veya konuşma-ses bozuklukları erken çocukluk döneminde yaygındır. Bu bozuklukları olan çocuklar, zayıf işitsel, fonolojik ve sözel bellek becerilerine sahip olabileceğinden okuma güçlüğü riski altında olabilir (Muluk, et.al., 2014).

ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın amacı, dil ve konuşma güçlüğü yaşayan tam zamanlı kaynaştırma ile okul öncesi eğitime devam eden MK. İsimli öğrencinin destek eğitim odasında aldığı eğitimin öğrencinin erken okuryazarlık becerilerine etkisini incelemektir.

- Okul bünyesinde aldığı destek eğitim öğrencinin alıcı dil becerilerini geliştirmede etkili midir?
- Okul bünyesinde aldığı destek eğitim öğrencinin ifade edici dil becerilerini geliştirmede etkili midir?
- Okul bünyesinde aldığı destek eğitim öğrencinin genel isimlendirme becerilerini geliştirmede etkili midir?
- Okul bünyesinde aldığı destek eğitim öğrencinin alıcı dinlediğini anlama becerilerini geliştirmede etkili midir?
- Okul bünyesinde aldığı destek eğitim öğrencinin işlev bilgisi becerilerini geliştirmede etkili midir?

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Birey zihnen, ahlaken, ruhen ve duygusal olarak uyumlu ve sıhhatli bir şekilde gelişmiş bir kişiye ve yapıya ait olma kendi sorumluluğunu bilen yapıcı, olumlu ve verimli şahsiyetler olarak yetiştirmek eğitimin asıl amacıdır. Özel eğitime muhtaç bireylerin okul öncesi eğitiminde yaşlılarıyla kendileri için uygun şartlar oluşturulmuş eğitim ortamında eğitim görmeleri ve gizillerin geliştirilmesi için onları merkeze alan ve bu eğitim hakkında yararlanmaları ilke edinerek yapılandırılmalıdır. En temel hak olan eğitim her çocuğa verilmeli, eğitim sürecini tamamlama yolu açık olmalıdır. Her birey, kendine özgü hususlarda; ilgiye, yeteneğine ve öğrenim gereksinimine göre hakkı bulunmaktadır. Bu özelliğe ve ihtiyacın yelpazesini de ön plana çıkararak, eğitimsel modellemeler yeniden dizayn edilmeli ve eğitimsel programlamalar ortaya konulmalıdır. Özel eğitime muhtaç olanlar, örgün eğitime devam etmelidir. Bu okullar, onların gereksinimlerini ortaya çıkarabilecek seviyede olmalı ve “bireyi merkeze alan” eğitim sistemi ortamında yetiştirmelidir.

Kritik dönemlerde zamanlama önemlidir. Uygun dönemde gereken destek verilmediği ve uygun fırsatlar verilmediği takdirde gelişimin yetersiz kalması veya durması söz konusudur. Pek çok çocuk gelişim uzmanı psikolog ve eğitimci, çocuklar için psko-sosyal, zihin ve dil gelişiminde kritik dönem okul öncesi dönem olduğunu söylemektedir. Bu dönemde kazanılan tutum yaşam boyunca sürekliliğini devam ettirmektedir (Dağlıoğlu, 2014).

Özel gereksinime ihtiyaç duyan çocuklar da, cemiyetin bir bölümü olarak, okul öncesi dönemde sosyalleşme sürecini okuldaki akranlarıyla gidermeleri en doğal hakkıdır. Bu çocukların akranlarıyla beraber eğitim almalarının büyük bir önem taşıdığı bilinmektedir. Okul öncesi dönemde edinilen beceriler yaşamın temelini oluşturacağından bu çocukların okulda aldığı eğitimin kalitesi de büyük önem taşımaktadır.

Okullarda yapılan destek eğitim çalışmaları tesirli bir dayanağı olan eğitim hizmetidir. Destek eğitim alan öğrenci seviyesine göre bazı dersleri sınıf ortamında zorlanmadan alabilmektedir. İhtiyaç durumuna göre zorlandığı dersleri ise destek eğitim odasında alır. Öğrenciye sınıf öğretmeni, özel eğitim öğretmeni ya da yardımcı öğretmen sınıf içerisinde destek eğitimi verebilir (Çorlu ve Gülhan, 2013). Bu çalışma ile diğer çalışmalardan farklı olarak okul öncesi eğitimde kaynaştırma öğrencilerinin destek eğitim

odasında aldıkları eğitim uygulamaları değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme şu an uygulanan destek eğitim uygulamalarının niteliğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Böylece okul öncesi eğitimde kaynaştırma öğrencilerine destek eğitim odalarında nitelikli bir eğitim yapılabilmesi için mevcut uygulamada bulunana eksiklikler ve yanlışlıkların ortaya konulması, bu eksikliklerin giderilmesi ve varsa yanlışların düzeltilmesi mümkün olabilecektir. Amacına ulaşmış destek eğitim odasındaki eğitim bu araştırmanın sonuçları önem taşımaktadır. İşlev bilgisi becerileri ve dinlediğini anlama becerileri ile sınırlıdır.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, bağımlı ve bağımsız değişken, katılımcılar, ortam, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin analizi konularında bilgi verilecektir.

ARAŞTIRMA MODELİ

Bu çalışmanın temel amacı, dil ve konuşma güçlüğü çeken bir öğrenciye verilen destek eğitim hizmetlerinin erken okuryazarlık becerilerine etkisinin incelenmesidir. Araştırmanın bağımsız değişkeni destek eğitim hizmetleridir. Bağımlı değişken ise erken okuryazarlık becerileridir. Eğitim programının etkisi tek denekli deneysel desenle incelenmiştir. Tek denekli araştırmalar nicel araştırma yaklaşımı esas alınarak geliştirilmiş araştırma grubunda tanımlanan araştırmalardır. Deneysel araştırmalar arasında yer alması bağımsız değişkenin kontrolünün tamamen araştırmacıda olmasından kaynaklanmaktadır. Araştırmanın katılımcıları yansız atama yoluyla belirlenemediği için kimi kaynaklarda yarı deneysel araştırma modelleri arasında yer almaktadır. Tek denekli araştırmalar, yinelenen ölçümlerle her bir katılımcının kendi kendisinin kontrolünü oluşturmasıyla davranış değiştirme ya da öğretim uygulamalarının etkililiğini ortaya koyan araştırmalardır (Tekin-İftar, 2012).

Kırcaali-İftar ve Tekin (1997) ve Tekin (2000)'in belirttiği gibi, bu araştırmalarda bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisi, bir denekten ya da birden fazla denekten tekrarlanan ölçümlerle incelenir. Her bir katılımcı kendi içinde değerlendirilir. Bu araştırmada da bağımsız değişken olan destek eğitim hizmetinin tek bir bağımlı değişken (dil ve konuşma güçlüğü çeken öğrencinin erken okuryazarlık becerilerine) üzerindeki etkisini araştırmak amaçlanmıştır.

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Erken Okuryazarlık Testi (EROT) EROT okul öncesi dönem çocukların erken okuryazarlık becerilerinin değerlendirilmesi, okuryazarlık becerileri açısından risk grubunda ve desteğe gereksinim duyan çocukların belirlenmesi için geliştirilen norma dayalı standardize bir testtir. Bireysel olarak uygulanan test 25-35 dakikada tamamlanmakta ve doğru yanıtlar 1, yanlış yanıtlar 0 olarak puanlanmaktadır. Bu test 7 alt boyuttan oluşmaktadır (Kargın vd. 2015): 1. Alıcı Dilde Sözcük Bilgisi: Bir örnek madde ve 15 test maddesinden oluşmakta, çocukların kendilerine gösterilen dört resim arasından ismi söyleneni göstermesini gerektirmektedir. 2. İfade Edici Dilde Sözcük Bilgisi: Bir örnek madde ve 15 test maddesinden oluşmakta, çocukların kendilerine gösterilen resimleri isimlendirmelerini gerektirmektedir. 3. İşlev Bilgisi: Bir örnek madde ve 10 test maddesinden oluşmakta, çocukların kendilerine gösterilen ve ismi söylenen nesnenin ne işe yaradığını açıklamalarını gerektirmektedir. 4. Genel İsimlendirme: Bir örnek madde ve 10 test maddesinden oluşmakta, çocukların kendilerine gösterilen nesne resimlerinin genel olarak nasıl isimlendirildiğini söylemelerini gerektirmektedir. 5. Harf Bilgisi: Bu boyut Alıcı Dilde Harf Bilgisi ve İfade Edici Dilde Harf Bilgisi olmak üzere iki alt testten oluşmaktadır. Her iki alt testte de yedişer madde 39 bulunmaktadır. Alıcı Dilde Harf Bilgisi Alt Testi çocukların kendilerine gösterilen dört harf arasından ismi söyleneni göstermesini gerektirmektedir. İfade Edici Dilde Harf Bilgisi Alt Testi ise çocukların kendisine gösterilen harfleri isimlendirmelerini gerektirmektedir. 6. Sesbilgisel Farkındalık: Bu boyut; uyak farkındalığı, ilk ses eşleme, son ses eşleme, cümleyi sözcüklerine ayırma, sözcükleri hecelerine ayırma, hece birleştirme, ilk ses atma ve son ses atma alt testlerinden oluşmaktadır. Her alt testte alt teste uygun yönergeler, iki örnek madde ve dört test maddesi bulunmaktadır. 7. Dinlediğini Anlama: Bu boyuta ilişkin alt testte 11 cümle ve 80 sözcükten

oluşan bir öykü ve öyküye ilişkin 6 dinlediğini anlama sorusu bulunmaktadır. Çocukların kendilerine okunan öyküyü dinlemeleri ve ardından yöneltilen dinlediğini anlama sorularını yanıtlamaları gerekmektedir.

DENEK

Çalışmaya dâhil olan M.K isimli öğrenci okul öncesi eğitime devam eden tam zamanlı kaynaştırma programından yararlanan 5 yaş 9 aylık erkek bir öğrencidir. Tanısı dil ve konuşma güçlüğü olarak belirlenmiştir. Öğrencinin kelimeleri çıkarma, cümle kurma konusunda bunun yanında alıcı ve ifade edici dil becerilerinin desteklenmesine ihtiyaç olduğu belirlenmiştir.

DESTEK EĞİTİMİN UYGULANMASI

Öğrencinin BEP raporuna göre destek eğitim programı belirlenmiştir. Destek eğitim programı öğrencinin BEP raporundaki uzun dönemli amaçlar ve kısa dönemli amaçlara göre hazırlanmıştır. Destek eğitim programına dâhil olan M.K okul öncesi eğitimi almaya devam etmektedir. Haftada 8 saat süren destek eğitim programı 10 hafta sürmüş ve toplam 80 oturumdan oluşmaktadır. Öğrencinin yaptıklarından yola çıkılarak yapamadıklarının neler olduğu belirlenmiş. Belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda kontrol listesi oluşturulmuştur. Kontrol listesinde yer alan kazanımlar öğrencinin BEP planında olan kazanımlardan oluşmaktadır. Kontrol listesinde yer alan kavramlar ise çocuğun alıcı ve ifade edici becerilerini destekleyici kelimelerden oluşmaktadır. Bu kelimeler görsel kelime kartlarla desteklenerek öğrencinin ifade ve algılamasını sağlayacak şekilde oturumlarda çalışılmıştır. Her haftada 8 oturuma katılan öğrencinin haftalık değerlendirilmesi yapılmış kontrol listesine yüzdelerle ölçüt olarak not edilmiştir. Öğrenci ile çalışılan konular alıcı dil ve ifade edici dil becerilerini, genel isimlendirme, işlev bilgisi ve dinlediğini anlama becerilerini destekleyecek, yönerge takibi, iletişim becerilerini artıracak materyaller ve yöntemlerle desteklenerek eğitimler gerçekleştirilmiştir. Gelişim ilkelerinden kolaydan zora ilkesi doğrultusunda programa dâhil edilecek kelimeler seçilirken tek heceli kelimelere öncelik verilmiştir. Program oluşturulurken seçilen kelimeler günlük hayatta kullanacağı kelimelerden oluşmuş ve yiyecekler, taşıtlar, hayvanlar, meslekler, giyecekler ve eylem kelimeleri olarak gruplandırılmıştır. Destek eğitim programında ilk oturum bu şekilde çalışılmış ikinci oturumda ise etkileşimli kitap okuma yapılmıştır. Öğrenciye önceden listesi belirlenmiş hikâyeler okunmuş ve öğrenciye hikâye ile ilgili 5N1K soruları sorulmuş. Hikâye kitaplarında yer alan resimleri anlatması istenmiştir. Bu şekilde dinlediğini anlama, algılama ve ifade becerilerine destek olunması hedeflenmiştir. Eğitim sürecinde Web2 araçlarından da faydalanmış, interaktif programlarla kontrol listesindeki kavram ve kelimelerin görselleri ile bilgisayar ortamında çalışılmıştır. Öğrencinin listedeki kelime ve kavramlar söylenmiş görsellerini seçmelerini istenmiştir. Bazı oturumlarda da bilgisayar ekranına yansıtılarak öğrencinin ifade etmesi istenmiştir.

VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmanın verileri EROT testi kullanılarak öntest ve sontest olarak toplanmıştır. Destek eğitimin etkililiği sınanmak için öntest ve sontest puanlarının frekans ve yüzde değerleri değerlendirilerek nicel analizler gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR, TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmaya katılan MK'nın alıcı dil becerilerine destek eğitimin etkisini belirlemek amacıyla yapılan EROT testinin alt boyutları olan alıcı dilde sözcük bilgisi, ifade edici dilde sözcük bilgisi, genel isimlendirme, işlev bilgisi, dinlediğini anlama puanları Tablo 1'de belirtilmektedir.

Tablo 1.

	ÖNTEST f(%)	SONTEST f(%)
Alıcı Dilde Sözcük Bilgisi	6 (40)	10 (66)
İfade Edici Dilde Sözcük Bilgisi	3 (20)	8 (53)
Genel İsimlendirme	0(0)	4 (40)
İşlev Bilgisi	1(10)	5(50)
Dinlediğini Anlama	0(0)	4(66)
Toplam	10 (17)	31(55)

Tablo 1 incelendiğinde MK'nın destek eğitim almadan önceki öntest puanlarının alıcı dilde sözcük bilgisinde 6, ifade edici dilde sözcük bilgisinde 3, genel isimlendirmede 0, işlev bilgisinde 1 ve dinlediğini anlamada ise 0 puan aldığı görülmektedir. Sontest puanları incelendiğinde MK'ya sunulan destek eğitimin etkili olduğu görülmektedir. Mk'nın sontest puanları incelendiğinde alıcı dilde sözcük bilgisinde 10, ifade edici dilde sözcük bilgisinde 8, genel isimlendirmede 4, işlev bilgisinde 5 ve dinlediğini anlamada ise 4 puan aldığı görülmektedir. Bireysel sunulan ve ihtiyaca uygun olarak tasarlanan destek eğitim uygulamasının çocukların ihtiyaçlarına cevap verdiği, etkili olduğu görülmektedir. Bu konuda yapılmış araştırmalar incelendiğinde, birlikte eğitim ortamına yerleştirilmiş kaynaştırma öğrencilerin, akademik alanlarda yapabildiklerine göre desenlenen eğitim planlarının, destek eğitim odasında yapılan uygulamaların öğrencilerin akademik alandaki amaçları gerçekleştirmelerinde etkili olduğu izlenimi edinilmiştir (Ünal, 2008). Howard-Rose, Dawn, Christopher, Rose. (1994), araştırmalarında destek eğitim odasındaki eğitimin, öğrenciler açısından daha anlaşılabilir olduğu, normal sınıflara göre daha da kolay ve ihtiyaca göre şekillendiğini, destek eğitim odasında öğrencilerin kendilerini geliştirmeleri için daha fazla imkan verildiğini, destek eğitim odasında öğrenci sayısının az olmasının bireyselleştirmeyi kolaylaştırdığını belirtmişlerdir. Bu araştırmada da, destek eğitim odasında verilen eğitimin öğrenci açısından anlaşılabilirliğinin yüksek düzeyde olduğu, öğrencilerin kendilerini geliştirmesi için daha fazla olanak sağlandığı ve çocuğun ihtiyacına yönelik etkinliklerle daha hızlı yol kat edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, destek eğitim odasında da destek eğitim verilirken her öğrenciyle bire-bir olarak çalışılmasının olumlu katkısı olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın bulguları ışığında aşağıdaki önerilere yer verilmiştir.

- Çalışmada dil konuşma güçlüğü çeken bir öğrenci ile çalışılmıştır. Farklı engel türü ve derecesinde olan öğrenciler ile çalışılıp destek eğitimin etkililiği sınanabilir.
- Çalışma sonuçları erken okuryazarlık becerilerinden alıcı dilde sözcük bilgisi, ifade edici dilde sözcük bilgisi, genel isimlendirme, işlev bilgisi ve dinlediğini anlama becerileri ile sınırlıdır. Başka alanlarda da çalışmalar yapılarak destek eğitimin eğitimdeki yeri ve önemi belirlenebilir.
- Destek eğitim konusunda eğitimin neferleri olan öğretmenler bilinçlendirilebilir. Bu konudaki farkındalıkları artırılabilir.
- Okullarda destek eğitim odaları açılıp, gerekli materyallerle bu odanın çocukların bireysel farklılıklarına hizmet etmesine olanak sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Çalışkan, N., Karadağ, E., & Çalışkan, N. F. (2010). Eğitim, iletişim ve öğretmenin beden dili. *Ankara: Kök Yayıncılık*.
- Çiyiltepe, M., & Türkbay, T. (2004). KONUŞMANIN BİLEŞENLERİ VE KONUŞMA GECİKMESİ OLAN ÇOCUKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ: GÖZDEN GEÇİRME.

- Çorlu, Z. ve Ersoy, G. (2013). Okullarda Destek Eğitim Odası Açma Kılavuzu. Ankara: Gülbaşı Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü.
- Dağlıoğlu, H. E. (2014). Okul Öncesi Öğretmenin Özelliği ve Okul Öncesi Eğitime Öğretmen Yetiştirme. Gelengül Haktanır (Ed.), Okul Öncesi Eğitime Giriş. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Eripek, S. (1998). Özel Eğitim. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları Özel Eğitim Dergisi, 561:48.
- Erşanlı, K. ve Balcı, S. (1998). İletişim becerileri envanterinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 10: 7-12
- Howard-Rose, D., & Rose, C. (1994). Students' adaptation to task environments in resource room and regular class settings. *The Journal of Special Education*, 28(1), 3-26.
- Kargın, T., Ergül, C., Büyüköztürk Ş., ve Güldenoğlu, B. (2015). Anasınıfı Çocuklarına Yönelik Erken Okuryazarlık Testi (EROT) Geliştirme Çalışması, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Makale Gönderim-Kabul Tarihi: 29.05.15-16.09.15, Özel Eğitim Dergisi, 2015, 16(3), 237-268.
- Kırcaali- İftar, G. ve Tekin, E. (1997). Tek Denekli Araştırma Yöntemleri (1. Baskı). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Muluk, N. B., Bayoğlu, B., & Anlar, B. (2014). Language development and affecting factors in 3-to 6-year-old children. *European Archives of Oto-Rhino-Laryngology*, 271, 871-878.
- Tekin, E. (2000). Karşılaştırmalı tek denekli araştırma modelleri. Özel Eğitim Dergisi, 2(4), 1- 12.
- Tekin-İftar, E. (2012). Tek-denekli araştırmalar ve temel kavramlar. E. Tekin-İftar (Ed.), Eğitim ve davranış bilimlerinde tek-denekli araştırmalar. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Uluğ, M. (2012). Konuşma İşlevi ve Konuşma Bozuklukları. Psikoloji Çalışmaları, 16 (0), ss:141-150.

DÜNYA TARİHİNDE DOĞAL AFETLER VE UYGULANAN EKONOMİ POLİTİKALARI
NATURAL DISASTERS IN WORLD HISTORY AND IMPLEMENTED ECONOMIC
POLICIES

Ahmed A.A. SHABAN

*Doktora Öğrencisi, KTO Karatay Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi,
Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, Konya-Türkiye ORCID: 0000-0003-3066-8143*

Prof. Dr. Bilge AFŞAR

*KTO Karatay Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik
Bölümü, Konya-Türkiye ORCID: 0000-0002-2891-7617*

ÖZET

Doğal afet, ani ve ciddi yıkıcı etkileri olan, planlanmamış ve sosyal olarak yıkıcı olan hiçbir insanın kontrolünde olmayan olaydır. Doğal afetler, insanların yaşamlarını ve geçim kaynaklarını yok ettiklerinde afet haline gelmekte, bir ülkenin çevresel, ekonomik ve sosyal değişkenlerini etkilemektedir. Doğal afetler dünyanın her yerinde meydana gelse de Çin, Japonya, Endonezya, Türkiye ve Amerika gibi bazı ülkeler belirli afetlere diğerlerinden daha fazla maruz kalmaktadır. Ülkeler genellikle doğal afetlerin muhtemel olumsuz etkileri ve ekonomik maliyet yükünü hafifletmek için doğal afetlere hazırlık konusunda büyük yatırımlar yapmaktadırlar.

Bu bağlamda çalışmada öncelikle afet kavramları ve doğal afetlere karşı uygulanan ekonomi politikaları literatürüne bakılmaktadır. Ayrıca dünyada doğal afet profili ve doğal afetlerin etkileri incelenmektedir. Çalışmanın temel amacı, dünyada doğal afetlerin çoğunun Amerika ve Asya kıtasında gerçekleştiği göz önünde bulundurarak 21. yüzyılda gerçekleşen doğal afetler arasında yer alan 2005 tarihli Katrina kasırgası, 2011 tarihli Japonya depremi ve tsunamisi ve Türkiye'nin 06 Şubat 2023 tarihinde yaşamış olduğu Kahramanmaraş merkezli depremin neticesinde uygulanan ekonomi politikalarını araştırmaktır. Çalışmada bunlara ek olarak Türkiye'nin doğal afetlerde üstün ve zayıf noktaları da araştırılmıştır. Çalışma sonucunda; doğal afetlerin kamu harcaması ve kamu gelirleri bazında ülkeler için ciddi bir maliyet oluşturduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca hasarlarının onarımı uzun vadeye yayılan doğal afetlere karşı uygulanan maliye politikalarının para politikalarına kıyasla daha etkin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomi Politikası, Doğal Afet, Kahramanmaraş Depremi

ABSTRACT

A natural disaster is an unplanned and socially destructive event that is not in the control of any human being with immediate and serious devastating effects. Natural disasters become disasters when they destroy people's lives and livelihoods, affecting a country's environmental, economic and social variables. Although natural disasters occur all over the world, some countries such as China, Japan, Indonesia and USA are more exposed to certain disasters than others. Countries often invest heavily in natural disaster preparedness to alleviate the potential negative impact and economic cost burden of natural disasters.

In this context, the study primarily looks at the literature on disaster concepts and economic policies applied against natural disasters. The study also examines the natural disaster profile and the effects of natural disasters in the world. The main purpose of this study is to investigate the economic policies implemented as a result of Hurricane Katrina in 2005, Japan earthquake and tsunami in 2011 and Kahramanmaraş-centered earthquake in Türkiye on February 06, 2023, which are among the natural disasters that took place in the 21st century, considering that most of the natural disasters in the world took place in America and Asia. In addition to these, Türkiye's superior and weak points in natural

disasters were also mentioned in this study. As a result, it has been revealed that natural disasters constitute a serious cost for countries on the basis of public expenditure and public revenues. In addition, it was concluded that fiscal policies applied against natural disasters whose damage repair spans a long term were more effective than monetary policies.

Keywords: Economic Policy, Natural Disaster, Kahramanmaraş Earthquake

GİRİŞ

Ekonomi politikası tek bir hedefe ya da tek bir soruna odaklanır. Söz konusu hedefe ulaşmak için ya da söz konusu sorunu gidermek için yapılması gerekenleri ve izlenecek yolu gösteren ekonomi biliminin alt dalı olmaktadır. Ekonomi politikasının fiyat istikrarı, tam istihdamın gerçekleşmesi, ödemeler dengesi, adil gelir dağılımı, kalıcı ve sürekli büyüme olmak üzere birçok amacı bulunmaktadır.

Doğal afetlerin bir ülkenin ekonomisi üzerinde yarattığı etkilere bakıldığında doğal afetin türü, meydana geldiği zaman ve ülkenin gelişmişlik düzeyi gibi faktörler ülkenin uygulayacağı ekonomi politikasını şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Doğal afetler genellikle dünyanın fakir bölgelerini etkiler. Doğal afetlerin sonuçları ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde doğal afetlerin neden olduğu ekonomik kayıpları az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere göre gerçekleştirilmiş kayıplara göre daha az olabilir.

LİTERATÜR TARAMASI

Afet, Doğal Afet & Afet Yönetimi: Doğal afet kavramına değinmeden önce, afet kavramını tanımlamak faydalı olacaktır. Afet, olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçtur. AFAD'a (2021a) göre afet, toplumun tamamına veya bir kısmına maddi, ekonomik ve sosyal açıdan zarar veren, normal yaşamı ve beşerî faaliyetleri durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun başa çıkma kapasitesinin yetersiz kaldığı doğal, teknolojik veya insan kaynaklı bir olaydır. Shaluf vd. göre (2003) afet, dünyanın geleneksel anlamında bir kriz değildir. Tehdit ve fırsatlarla ilgili kısa sürede önemli kararların verilmesi gereken bir durumdur. Ayrıca afetin hiçbir tanımı evrensel olarak kabul edilememektedir. Bunun nedeni afetin tanımının terimi kullanan disipline bağlı olmasıdır. Başka bir çalışmada afet; fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratarak toplumu etkileyen, bu topluluğun kendi imkân ve kaynaklarıyla üstesinden gelemeyeceği boyuttaki doğal, teknolojik veya insan kökenli olayların meydana gelmesidir. Afet bir olay veya tehlikenin kendisi değil yol açtığı kayıplar ve olumsuz sonuçlar şeklindedir (Güler, 2008).

Belçika'nın Louvain Katolik Üniversitesindeki Afetler Epidemiyolojisi Araştırma Merkezi (CRED) tarafından sağlanan acil durum olayları veritabanı (EM-DAT <http://www.emdat.be>), dünya çapında doğal afetler hakkında kamuya açık önemli bir veri kaynağıdır. Bu veritabanında sağlanan veriler; BM kuruluşları, STK'lar, sigorta şirketleri, araştırma kurumları ve basın ajansları gibi çeşitli kaynaklardan derlenmektedir. Bununla birlikte EM-DAT'a göre afet, yerel kapasiteyi zorlayan ve/veya dış yardım talebini gerektiren doğal bir durum veya olay olarak tanımlanmıştır. Bir afetin EM-DAT veri tabanında listelenebilmesi için aşağıdaki kriterlerden en az birinin karşılanması gerekir (Hallegatte ve Przulski, 2010);

- Can kaybı sayısı en az 10 olmalı
- En az 100 kişi üzerinde etkisi olmalı
- Olağanüstü hâl ilanının yapılması
- Uluslararası yardım çağrısında bulunulması

Birleşmiş Milletler tarafından tanımlandığı şekliyle afet, etkilenen toplumun kendi kaynaklarını kullanarak başa çıkma kabiliyetini aşan insani, maddi, ekonomik veya çevresel etkileri içeren, bir toplumun işleyişinin ciddi bir şekilde bozulmasıdır (UNDRR, t.y.). Afetler beklenmedik, ani, kontrol

edilemez, öngörülemez ve kaçınılmaz olmaktadır. Bir afetin ciddiyeti genellikle tehlikeli bir olayın neticesinde gerçekleşen can kaybı, yaralanmalar, yapısal hasar, sosyal ve ekonomik zararlar ile ölçülmektedir (Ocal, 2019). Afet tanımından anlaşıldığı üzere afet, doğal veya insan yapımı bir olay veya her ikisi de olabilir. İnsan yapımı afetlere örnek olarak savaş, isyan, teknolojik ve endüstriyel kazalar, nükleer ve biyolojik afetler vb. gösterilebilir. Bu bağlamda afetlerin en temel özellikleri şu şekildedir (Shaluf vd., 2003);

1. Afet, genellikle kısa süreli ve toplum üzerinde sınırlı doğrudan etkisi olabileceği gibi uzun bir süre boyunca toplum üzerinde de büyük etkisi olabilir.
2. Afetin sadece olumsuz etkileri vardır.
3. Afetlerin çoğu tek bir faktör veya olaydan dolayı değil, biriken fark edilmemiş olaylardan gerçekleşir.
4. Afet insan hayatına büyük zararlar verir.
5. Afet fiziksel çevreye büyük ölçüde zarar verir.
6. Afetin ekonomik maliyeti büyüktür.
7. Afetin büyük sosyal maliyeti vardır.

Doğal afet tanımı ile ilgili literatürde net bir fikir birliği olmadığı için birçok tanım bulunmaktadır. Shaluf vd. (2003) göre doğal afet, ani ve ciddi yıkıcı etkileri olan planlanmamış ve sosyal olarak yıkıcı olup hiçbir insanın kontrolünde olmayan tek bir olaydır. Doğal afetlerin etkisi coğrafi bölgeye ve belirli bir zaman dilimine mahsustur. Hallegatte ve Przulski'ye (2010) göre ekonomik açıdan doğal afet, ekonomi sisteminin işleyişinde bir bozulmaya neden olan, üretim faktörleri, varlıklar, istihdam veya tüketim üzerinde önemli bir olumsuz etkiye sahip olan doğal bir olay olarak tanımlanmıştır. Başka bir tanımda ise doğal afet; ani, beklenmedik, toplumları ekonomik, sosyal, sosyoekonomik, politik ve fiziksel yönden olumsuz etkileyen, ulusal ve uluslararası yardım gerektiren, yerel imkanlarla normalleşmenin sağlanamadığı olaylara denir (Karatağ, 2021).

Doğal afetler, meteorolojik, jeolojik veya biyolojik olabilir. Meteorolojik doğal afetler, yoğun yağışlar, sel, sıcak hava dalgaları, fırtına, kasırga, kuraklık, çığ, su taşkınları gibi olayları kapsarken jeolojik doğal afetler depremler, toprak kaymaları (heyelan), tsunami ve volkanları kapsamaktadır. Biyolojik doğal afetler ise salgın ve böcek istilalarından oluşmaktadır (Hallegatte ve Przulski, 2010). Gelişme hızı bakımından doğal afetler “ani” ve “kademli” olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Deprem, sel, şiddetli rüzgarlar, tsunamiler, toprak kaymaları ve volkanlar “ani gelişen” tehlikeler şeklindeyken, erozyon ve kuraklık gibi afetler “kademli gelişen” tehlikelerdir (İnmez, 2005).

Afet ve doğal afet kavramlarına değinilmesinden sonra afet yönetimi kavramının tanımlanması yararlı olacaktır. Bu noktada afet yönetimi; afetlerin sistematik gözlem ve analizi yoluyla, önleme, azaltma, hazırlıklı olma, acil durum müdahalesi ve kurtarma ile ilgili önlemleri iyileştirmeye çalışan uygulamalı bir bilimdir (Carter, 2008). Ergünay'a (2009) göre afet yönetimi; afet öncesi, sırası ve sonrasında toplumun tüm kurum ve kuruluşları tarafından alınması gereken tüm önlemleri ve yapılacak tüm çalışmaları kapsayan bir yönetim sürecidir. Elliott'a (2014) göre ise afet yönetimi, söz konusu afetin insani, maddi, ekonomik veya çevresel etkileriyle nasıl başa çıkacağımız, büyük kayıpların etkilerine nasıl hazırlandığımız, bunlara nasıl yanıt verdiğimiz ve bunlardan nasıl ders çıkardığımız ile ilgili bir süreçtir. Başka bir tanımda afet yönetimi; afete hazırlık, ülke genelinde afet tehditlerinin ve risklerinin belirlenmesi ve bir afet meydana geldiğinde mağdurların ihtiyaçlarını karşılamak için planların oluşturulmasını içeren dinamik bir süreç şeklinde tanımlanmıştır (Sajida, 2019). Ayrıca afet yönetimi afetlere etkin bir şekilde hazırlanma ve müdahale etme süreci olup afetlerin neden olduğu zararları azaltmak için kaynakların stratejik olarak organize edilmesidir (Tulane University, 2021).

EKONOMİ POLİTİKASI VE DOĞAL AFETLER

White (1997) tarafından merkez bankasının doğal afetlere nasıl hazırlanması konusunda içerik analizi yöntemi ile gerçekleştirilen çalışmada para politikası otoritelerinin enflasyonu kontrol altına almayı amaçlaması durumunda faiz oranlarının önemli ölçüde yükseltmesi gerektiği belirtilmiştir.

Keen ve Pakko, 2007 yılında DSGE modeli ile para politikasının Katrina Kasırgası gibi doğal afetlere nasıl tepki vermesi gerektiğini araştırmayı amaçladığı çalışmada yüksek enflasyonu düşürmek adına doğal afetlere karşı alınması gereken önlemlerin başında nominal faiz oranının artırılması gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.

Lim (2017) tarafından yapılan “doğal afet ve dış yardım ile küçük açık ekonomi DSGE modeli” çalışması, ekonomik istikrarı sağlamak için merkez bankası tarafından doğal afetlere karşı bir döviz kuru müdahalesinin yapılması gerekli olduğu ortaya konmuştur. Çalışmada ayrıca tek başına para politikası kullanılmasının doğal afetlerin uzun vadeli gerçek etkilerini hafifletemeyeceği ve afet sonrası nominal faiz oranını düşürerek genişletici para politikasının ihtiyaç duyulacağı sonucu elde edilmiştir.

Koetsier (2017) tarafından 1917-2014 yılları arasında gerçekleşen doğal afetlerin kamu borcu düzeyi üzerindeki etkisi konusunda sentetik kontrol yöntemiyle 163 ülkeye yönelik gerçekleştirilen çalışmada doğal afetlerin kamu borçlanması üzerinde olumlu büyük bir etkisi olduğu bulunmuştur. Bu bağlamda üretim üzerindeki olumsuz etkiler devlet müdahalesiyle hafifletilmeye çalışılır ve bu nedenle büyük bir doğal afetten sonra kamu borcu önemli ölçüde artmaktadır. Çalışmada ayrıca doğal afetlerin devletin mali durumu ve vergiler üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu ortaya konulmuştur.

Lim'in (2019) doğal afetlere yatkın bir ekonomide maliye politikasının rolü üzerine yaptığı çalışmada DSGE modeli kullanarak maliye politikasının doğal afetlerin hane halkı tüketimine uzun vadeli gerçek etkilerini ele alabileceği bulunmuştur. 2019 yılında yapılan bir diğer çalışma ise Gargani tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada Fransa'nın 2017 yılında Saint-Martin ve Saint-Barthélemy adalarını vuran Irma Kasırgasının neden olduğu olumsuz etkileri azaltmak adına inşaat masraflarının düşürülmesi için yatırımcıların vergilerden muaf tutulduğu belirtilmiştir.

Klomp (2020) tarafından yapılan çalışma 1960 ve 2015 yılları arasında 85 ülkede meydana gelen yaklaşık 400 büyük deprem örneklemini alanında gerçekleştirilen çalışmada depremlerin merkez bankası tarafından belirlenen politika faiz oranını etkileyip etkilemediği tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada Eşanlı Denklem Modeli kullanılmış olup politika faiz oranının ortalama olarak depremden sonraki ilk yılda düştüğü ortaya konulmuştur. Bu sonuç, para otoritelerinin fiyat istikrarından çok kısa vadeli ekonomik toparlanmaya öncelik verdiği göstermektedir. Ancak enflasyon hedeflemesi veya döviz kurunu sabitleme gibi belirli bir hedefi olan merkez bankalarının, enflyonist baskıyla mücadele etmek için bir afet sonrası takip eden dönemde faiz oranını yükseltme eğiliminde oldukları sonucu elde edilmiştir. Bununla birlikte, yaklaşık iki yıl sonra merkez bankasının enflasyon baskısını azaltmak için politika faizini tekrar yükselttiği bulunmuştur.

ECB (2021), Euro bölgesinde iklim değişikliği ve para politikası üzerine yaptığı çalışmada iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini hafifletmek için devletler maliye politikası araçları kullanarak kamu borucunu artırmasının yanı sıra ekonomiyi daha iyi hale getirmek için büyük yatırım yapması gerektiği sonucu elde edilmiştir. Çalışmada ayrıca iklim değişikliğinin gelir eşitsizliğine yol açması nedeniyle merkez bankaları yatırım ve tasarruf arasındaki dengeyi ve adil gelir dağılımı sağlamak için reel faiz oranını düşürme yoluna gittikleri de belirtilmiştir.

Ayrıca Klomp ve Sseruyange (2021), merkez bankası bağımsızlığının bir depremden hemen sonraki dönemde ekonomik performansı etkileyip etkilemediğini araştırmak amacıyla Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi kullanarak 1975 ila 2015 yılları arasında 90 ülke kapsayan bir çalışma yürütmüştür. Çalışmada merkez bankasının daha büyük bir bağımsızlık derecesine sahip olduğunda, daraltıcı bir para politikası uygulayarak depremin neden olduğu enflasyon baskısını sınırlamaya çalıştığı sonucu elde edilmiştir. Böylece, deprem sonrasında bağımsız merkez bankalarının izlediği daraltıcı politika, kısa vadeli ekonomik toparlanmayı engellemektedir.

Cantelmo (2022) tarafından doğal afetlerin faiz oranı üzerindeki etkisine yönelik yapılan çalışmada doğal afetlerin enflasyon üzerinde oluşturduğu olumsuzlukları hafifletmek için faiz oranının yükseltilmesinin önemi vurgulanmıştır. Ayrıca 2022 yılında doğal afetlere karşı uygulanan para politikasının rolü üzerine yapılan bir diğer çalışma ise Melina vd. tarafından yapılmıştır. Çalışmada doğal afetlerin olumsuz etkilerini hafifletmek için para politikası araçlarının kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Bununla birlikte Noy vd. (2022) tarafından Japonya'daki depremlerin mali maliyetleri üzerine gerçekleştirilen çalışmada afet döneminde kamu harcamalarının diğer bütçe kalemlerinden daha fazla arttığı tespit edilmiştir. Çalışmada regresyon analizi kullanılmıştır.

Eric vd. (2023) tarafından iklim değişikliğinin para politikası araçları üzerindeki etkisi konusunda 1996'dan 2020'ye kadar olan dönemde 82 ülkeye yönelik yapılan çalışmada iklim değişikliğinin faiz oranı üzerinde hiçbir etkisi olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmada gerekli analizleri yapmak için ARDL sınır testi yaklaşımı kullanılmıştır.

Ayrıca 2023 yılında Aydınbaş tarafından sosyoekonomik boyutuyla Türkiye'de depremler üzerine yapılan çalışmada 1999'da yaşanan büyük Marmara depreminde sermaye stoku kayıpları nedeniyle kamu harcamaları büyük ölçüde arttığı için hükümet maliye politikası çerçevesinde vergi politikasına odaklanarak bu dönemde afet bölgesinden gelen gelirlerin azalması nedeniyle kamu harcamalarının finansmanı için dolaylı vergilere başvurulduğu belirtilmiştir.

DÜNYA TARİHİNDE DOĞAL AFET PROFİLİ VE EKONOMİ POLİTİKALARI

Doğal afetler dünyanın her yerinde meydana gelse de, bazı bölgeler belirli afetlere diğerlerinden daha fazla maruz kalmaktadır. Doğal afetler, insanların yaşamlarını ve geçim kaynaklarını yok ettiklerinde afet haline gelirler. Kasırgalar ve ani sel olayları, kısa süren ve nispeten küçük bir alanı etkileyen şiddetli olaylardır. Kuraklık gibi diğer afetler yavaş gelişir, ancak bir kıtayı aylarca hatta yıllarca etkileyebilir. Güçlü rüzgarlara ve şiddetli yağmura ek olarak tropikal bir fırtına, sel ve toprak kaymalarına neden olabilir. Ayrıca gök gürültülü fırtınalara, büyük ve zararlı dolu taşları, kasırgalar, şiddetli rüzgarlar veya ani sellere neden olan şiddetli yağmurların bir karışımı eşlik edebilir. Şiddetli rüzgarların, yoğun kar yağışının veya dondurucu yağmurun eşlik ettiği kış fırtınaları da bazı dağ yamaçlarında çığlara ve erime mevsiminin ilerleyen dönemlerinde şiddetli sellere neden olabilir.

DOĞAL AFETLERİN ETKİLERİ

Doğal afetler, bir ülkenin çeşitli çevresel, ekonomik ve sosyal değişkenlerini etkileyebilen şoklardır. Doğal afetler genellikle dünyanın fakir bölgelerini etkiler. Koetsier' in (2007) belirttiği gibi doğal afetlerin sonuçları ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde doğal afetlerin neden olduğu ekonomik kayıpları az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere gerçekleşmiş kayıplara göre daha az olabilir.

Doğal afetlerin hem doğrudan etkileri hem de dolaylı (makro) etkileri vardır. Doğrudan etkiler, afet sırasında veya hemen sonrasında meydana gelen kayıplarla birlikte bir doğal afetin doğrudan varlıklara (mülk) verdiği zararları ifade etmektedir. Doğrudan kayıplar afetin fiziksel sonuçlarıyla ilgili olmakta, konutlara, işletmelere, üretken sermayeye, altyapıya, mallara, mahsullere ve çiftlik hayvanlarına verilen zararların yanı sıra paraya çevrilebilen fiziksel ve zihinsel sağlık etkileri de örnek verilebilir (Botzen vd., 2019).

Doğrudan kayıplar doğrudan pazar kayıpları ve doğrudan pazar dışı kayıplar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Doğrudan pazar kayıpları, pazarlarda alımı satımı yapılan ve bir fiyatın kolayca gözlemlenebileceği mal ve hizmetlere verilen zararlardır. Bu tür kayıplarda yok olmuş veya hasar görmüş varlıkların tamiri veya yenileme maliyeti tahmin edilebilir. Buna karşılık doğrudan pazar dışı kayıplar tamir edilemeyen veya değiştirilemeyen tüm hasarları içerir. Bu kayıpları tahmin etmek için kullanılacak kolayca gözlemlenen bir fiyat yoktur. Buna örnek olarak can kayıpları, tarihi ve kültürel varlıklara verilen zararlar ve doğal varlık hasarları verilebilir (Hallegatte ve Przulski, 2010).

Doğrudan etkiler ayrıca doğal afetleri takip eden ekonomik faaliyetlerdeki değişiklikleri ifade eden dolaylı etkilere yol açabilir. Yüksek dereceli olarak adlandırılan bu etkiler ekonomik faaliyetlerin kesintiye uğramasına neden olabileceği gibi yeniden imar talebinin artması nedeniyle olumlu etkileri de bulunmaktadır. Doğal afetlerin GSYİH, büyüme, enflasyon ve istihdam'a olan olumsuz etkisi dolaylı olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca sermayeyi yok eden dolaylı etkiler afetin kendisinden değil, sonuçlarından kaynaklanan tüm kayıpları içerir (Botzen vd., 2019; Hallegatte ve Przulski, 2010). Cochrane'ye (1995) göre doğal afetlerin neticesinde oluşan dolaylı kayıplar aşağıdaki nedenlerden dolayı meydana gelir;

- Üretim tesislerine ve stoklara doğrudan zarar vermesi.
- Hasarlı üretim tesisleri; üreticilerden gelen girdilere olan taleplerini azaltır.
- Yatırımda veya ihracatta azalma

Doğal afetlerin bir ekonomi üzerinde çeşitli etkileri vardır. Felbermayr ve Gröschl (2014), doğal afetlerin GSYİH büyüme oranı üzerinde güçlü bir olumsuz etkiye sahip olduğunu bulmuşlardır. Raddatz'a (2007) göre kuraklık, aşırı sıcaklık, rüzgâr fırtınaları ve sel gibi iklimsel afetler kısa vadede kişi başına düşen GSYİH üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir. Hsiang'ya (2010) göre ise tarım, toptancılık, perakendecilik ve turizm sektörlerinin hepsi doğal afetlerden olumsuz etkilenirken, yeniden imar çabaları nedeniyle inşaat sektörü olumlu olarak etkilenmektedir. Doğal afetler ayrıca sermaye stokunu etkilemesi nedeniyle kısa vadede yıllık hane halkının gelirleri azalmaktadır. Dolayısıyla hane halkı harcamalarında bir azalmaya yol açabileceği düşünülmektedir. Ayrıca doğal afetlerde yatırımcılar ekonomik istikrarsızlığı nedeniyle doğal afetten etkilenen ülkelerden yatırımlarını çekerek yatırımları başka ülkeye devrettikleri için doğal afetlerin yatırım üzerinde olumsuz bir etkisi vardır. Kısaca ifade etmek gerekirse doğal afetlerin tarım sektörü, ödemeler dengesi, enflasyon ve turizm sektörü üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır (Anttila-Hughes ve Hsiang, 2013; Benson ve Clay, 2004).

Doğal afetlerin turizm sektörü üzerindeki etkisine bakıldığında doğal afetler turistlerin destinasyon seçimlerini değiştirmesi konusunda önemli bir etkisi vardır. Şubat 2023'te Kahramanmaraş'ta meydana gelen depremden dolayı Türkiye'ye özellikle de deprem bölgelerine giden turist sayısında düşüş yaşanmıştır. Benzer şekilde 2010 yılında Meksika Körfezi'nde gerçekleşen insan kaynaklı petrol sızıntısı nedeniyle etkilenen bölgede turizm gelirleri azalmıştır (Becken vd., 2020). Doğal afetler ihracattaki düşüş ve ithalattaki artış nedeniyle ödemeler dengesinde bozulmalara, ekonomik büyümenin yavaşlamasının yanı sıra kamu kesimi açığının artmasına neden olmaktadır (Cochrane, 1995).

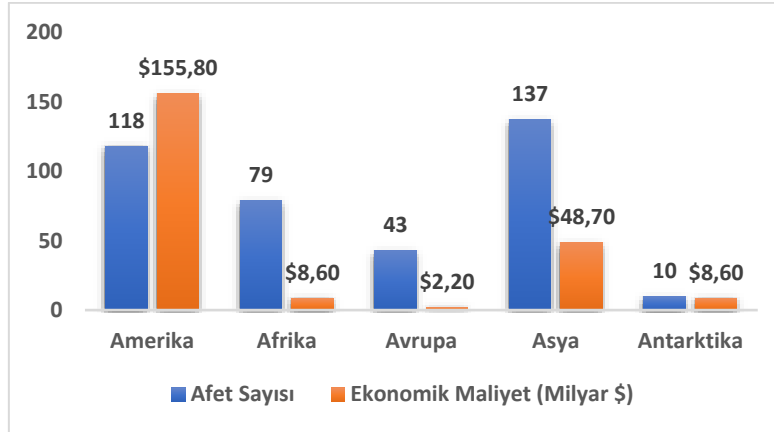
Vergi devlet gelirlerinin temel bir kaynağıdır. Bu bağlamda doğal afetten etkilenen bölgelerdeki en önemli ekonomik sorunların arasında vergi kaynaklarının kaybı olmaktadır. Öncelikle insan hayatı kaybı ve bunun sonucunda işgücü kaybından kaynaklanan gelir vergisi kaybı bu kaybın ana sebebidir. Ayrıca afet bölgelerinde birçok işyerinin yıkılması sonucu ekonomik faaliyetlerden elde edilen gelirin azalması ve bunun neticesinde gelir ve kurumlar vergisi kaybı yaşanabilir. Doğal afet döneminde özellikle büyük depremlerde yaşanan en önemli kayıp ticari hayatta canlılığı azalması nedeniyle KDV, ÖTV gibi tüketim vergilerinin kaybıdır. Yaşanan vergi kaybı bütçe açığına neden olmaktadır. Aynı şekilde doğal afetlerin sigortacılık sektörü üzerinde olumsuz etkisinin göz önüne alındığında büyük doğal afetler, zararları tam karşılamayacak kadar sigorta şirketleri üzerinde büyük bir mali yük oluşturmaktadır. Bu da sigorta şirketlerinin doğal afetlere karşı sigorta yaptırma eğilimini azaltmasına neden olabilir (Ünsal, 2016; Benson, 1997).

Doğal afetlerin ekonomiye tehdit yarattığı gibi ekonomiye bir fırsat yaratabilmektedir. Doğal afetler uzun vadede kişi başına düşen GSYİH üzerinde olumlu bir etkisi olabilir. Afet anından itibaren ülkelerin zararları telafi etmeye başlaması ve afetten önceki normal hayata dönmek için çabalaması nedeniyle GSYİH'sında bir artış olabilir. Belasen & Polachek'e (2009) göre bir afetin ardından istihdam artışı nedeniyle gelir düzeyleri artmaktadır. Florida'da meydana gelen bir kasırganın etkilenen bölgelerdeki

gelir üzerindeki etkisine ilişkin çalışmalarında işgücü arzındaki azalma ve özellikle kasırga sonrası işgücü talebindeki artışın bir sonucu olarak doğrudan etkilenen bölgelerde gelirin %4,35 arttığı belirtilmiştir. Bunun yanında doğal afetlerin meydana geldiği bölgelerde yeniden imar çalışmaları nedeniyle yatırımcılar için bir fırsat olmasına ve bunun sonucunda istihdam olanakları artmasına neden olabilir.

DÜNYADA DOĞAL AFETLERE KARŞI UYGULANAN EKONOMİ POLİTİKALARI

1980-2019 yılları arasında dünya genelinde en çok ekonomik kayba neden olan afetlerin başında 2011 yılında Japonya’da gerçekleşen deprem ve tsunami, ikincisi 2005’te ABD’de gerçekleşen Katrina kasırgası, üçüncüsü ise 1995 yılında Japonya’da gerçekleşen Kobe depreminin olduğu görülmüştür (Karatağ, 2021). Bununla birlikte 06 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli yaşanan deprem büyük can kaybına ve maddi hasarlara neden olmuştur. Em-Dat’a göre dünyada doğal afetlerin çoğunun Amerika ve Asya kıtasında gerçekleştiği belirtilmiştir. Bu bilgi ışığında çalışmamızda 21. yüzyılda gerçekleşen doğal afetler arasında yer alan 2005 tarihli Katrina kasırgası, 2011 tarihli Japonya depremi ve tsunamisi ve Türkiye’nin 06 Şubat 2023 tarihinde yaşamış olduğu Kahramanmaraş merkezli depremin neticesinde uygulanan ekonomi politikalarından detaylı bir şekilde bahsedilecektir (Em-Dat, 2023).

Şekil 1. Kıta bazında doğal afet sayısı ve ekonomik maliyeti (Em-Dat, 2023)

Em-Dat’a göre (2023), 2022 yılında gerçekleşen doğal afet sayısı 387’dir. Bu afetlerin toplam ekonomik maliyeti ise 223,8 milyar dolar olarak tahmin edilmiştir. Em-Dat veri tabanında belirtildiği üzere doğal afetlerin çoğu Amerika ve Asya kıtasında gerçekleşmektedir. Amerika kıtasında 155,8 milyar dolar tutarında ekonomik maliyeti olan 118 doğal afet gerçekleşirken Asya’da 137 doğal afetle 48,7 milyar dolar ekonomik kayıp yaşanmıştır.

Depremlerin bir ülkenin toplam üretimi ve fiyat düzeyi üzerindeki büyük olumsuz etkisi nedeniyle, bu olayların merkez bankası tarafından alınan para politikası kararlarını etkilemesi beklenmektedir. Bir afet sonrası dönemde para otoritelerinin temel amacı ekonomiyi yeniden istikrara kavuşturmadır. Öte yandan devletlerin doğal afetlere karşı kullanabileceği birçok araç bulunmaktadır. Genellikle kullanılan araçların çoğu reel harcamaları, yatırım harcamaları ve sübvansiyonlar olmak üzere kamu harcamaları politikasına odaklanmaktadır. Bu çerçevede devlet ve kurumları tarafından yoksul, yaşlı ve engellilere yönelik yardımların yanı sıra altyapı geliştirme projeleri, işsizlik yardımı ve ücret sübvansiyonları gibi önlemler alınmaktadır. Ayrıca bazı ülkeler kamu harcamasının artması nedeniyle dolaylı vergileri yükseltmektedir (Skoufias, 2003).

2005 KATRİNA KASIRGASI

2005 Ağustos ayının sonlarında ABD kıyılarını vuran Katrina Kasırgası, bölgede benzeri görülmemiş büyük hasarlara neden olmuştur. ABD’yi şimdiye kadar vuran en maliyetli kasırgalardan biri olan

Katrina Kasırgasının binalara, işletmelere ve altyapıya verdiği toplam zararın 150 milyar dolardan fazla olduğu tahmin edilmiştir. Ayrıca bölgedeki ekonomik faaliyetlerin kasırga sırasında ve hemen sonrasında kesintiye uğraması nedeniyle GSYİH büyümesinin 2005 yılının üçüncü çeyreğinde yaklaşık %0,4 oranında azaldığı belirtilmiştir (Keen ve Pakko, 2007). Kasırganın ayrıca petrol ve doğal gaz arzını kısıtlayarak enerji fiyatlarıyla diğer emtia fiyatlarının artmasına yol açması nedeniyle enflasyonist bir dönem yaşanmıştır. Katrina kasırgasının hasar durumu göstergeleri Tablo 1’de belirtilmiştir.

Tablo 1. Katrina kasırgası hasar durumu göstergeleri (United States Congress, 2006)

Can Kaybı	1.577
Yıkılan Veya Yaşanamaz Hale Gelen Ev Sayısı	300.000
Yerinden Edilmiş/Kayıp Çocuk Sayısı	5.088
Ekonomik Maliyet	125 - 150 milyar dolar
Eylül 2005 İtibarıyla İşsizlik Oranı	%12

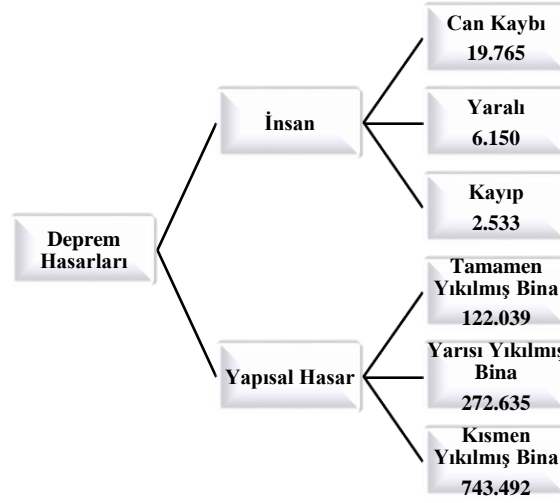
Maliye politikası araçları kullanılarak 2005 yılında gerçekleşen Katrina Kasırgasının olumsuz ekonomik etkilerini hafifletmek için özellikle özel sektör odaklı bir dizi program açıklanmıştır. Bu bağlamda 15 Eylül 2005’te Başkan George W. Bush liderliğinde alınan temel önlemler aşağıdaki gibi özetlenebilir (FORBES, 2005; Holtz-Eakin, 2005);

- Kasırgadan zarar gören bölgelerdeki işletme sahipleri için vergi indirimleri.
- Öğrencilere yönelik 5.000 dolara kadar eğitim ve öğretim hibeleri.
- Federal arazinin bir kısmının düşük gelirlili tahliye edilenlere devredilmesi.
- 01 Ocak 2006’ya kadar afetzedelere yardımcı olmak amacıyla eyaletlere yönelik destekler sunulmuştur.
- Yerinden edilmiş öğrencilerin eğitimi için eyaletlere 1,9 milyar dolar tahsis edilmiştir.
- ABD Küçük İşletme İdaresi (SBA) tarafından bireylere ve işletmelere verilen sübvansiyonlu krediler; evlerini onarmak veya değiştirmek isteyen ev sahipleri için 240.000 dolara, kiracılar için 40.000 dolara kadar düşük faizli kredi desteği sağlanmıştır. Ayrıca zararları karşılamak isteyen işletmelere 1,5 milyon dolara kadar kredi desteği sağlanmıştır.
- Yolların ve köprülerin restorasyonları için eyalet ve yerel yönetimlere 1,2 milyar dolar tahsis edilmiştir. Ayrıca tarım bakanlığı yönetiminde su ve kanalizasyon sistemlerinin restorasyonu için 23 milyon dolar tahsis edilmiştir.
- Kasırgadan etkilenen bölgelerdeki istihdamın azalması nedeniyle devlet tarafından işsizlere yönelik çeşitli işsizlik yardımları sağlanmıştır.
- Çocuk beslenme programı kapsamında ücretsiz okul kahvaltısı ve öğle yemeği imkânı sağlanmıştır.

Katrina kasırgasının en önemli olumsuz etkilerinden biri enflasyon yüksekliğinin olmasıdır. Bu nedenle Fed tarafından uygulanan para politikası daha çok faiz aracına odaklanmıştır. Bu bağlamda FED’in Katrina kasırgasının olumsuz etkilerine karşılık vermek için faizi kademli olarak artırmaya çalışmıştır. Faiz oranı ilk olarak 20 Eylül 2005 tarihinde 25 baz puan artırarak %3,5’tan %3,75’e yükseltilmiştir. Daha sonra bu oran 01 Kasım 2005’te 25 baz puan artırarak %4, 13 Aralık 2005’te %4,25 ve 31 Ocak 2006’da %4,5’a yükselmiştir. Fed’in bu politikanın izlemesinin temel amacı kısa vadeli ekonomik toparlanma yerine uzun vadeli fiyat istikrarı sağlamaktır (Federal Reserve, 2006; Tepper, 2023).

2011 JAPONYA DEPREMİ VE TSUNAMİSİ

11 Mart 2011’de meydana gelen 9,00 şiddetindeki Tohoku merkezli büyük doğu Japonya depremi, 1900’den beri dünyanın dördüncü en büyük depremi ve Japonya’yı vuran en büyük depremlerden biri olmasıyla birlikte bu deprem Şekil 1’de belirtildiği üzere benzeri görülmemiş boyutlarda büyük hasarlara neden olmuştur. Depremi ardından meydana gelen tsunami, Fukuşima I Nükleer Santrali’nde nükleer kazalara ve çok sayıda can kaybına yol açmıştır. Ayrıca afet bölgelerinde elektrik, su, gaz, telekomünikasyon, demiryolları ve karayolları dahil olmak üzere çok çeşitli sosyal altyapı bozulmuştur. Bölgede ve etkilenmeyen alanlarda ayrıca üretkenlikte eşitsizliklere yol açmıştır. İnsanların günlük yaşamları kesintisiz devam etmesini sağlamak adına rehabilitasyon ve yeniden imar yoluyla yeniden büyümeyi sağlamak için ekonomi politikaları çerçevesinde belirli önlemler alınmaya çalışılmıştır (Harada, 2015; Okano, 2013).

Şekil 2. 2011 Japonya Depreminin Hasar Durumu (Japan Reconstruction Agency, 2023)

Japonya’nın depremden hemen sonraki dönemden bu yana aldığı mali tedbirler belirli bir sürenin geçmesiyle birlikte istikrarlı bir şekilde ilerlemiştir. Depremi yol açtığı ekonomik ve sosyal yıkımı hafifletmek için eski Demokrat Parti Kabinesi tarafından beş yılda harcanmak üzere 13,1 trilyon yenlik bir bütçe ayrılarak depremin ekonomik krize dönüşmesini engellemek için birçok mali önlem alınmıştır. Bu bağlamda Japonya’nın maliye politikası çerçevesinde almış olduğu mali önlemler ve bunların maliyeti Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo 2. Japonya tarafından alınan maliye politikası önlemleri ve bunların maliyeti (Cabinet Office of Japan, 2013; Umezawa, 2014)

Paket & Önlemler	Devlet Harcamaları Trilyon (¥)
Deprem sonrası yeniden yapılanma ve afet önleme paketi	3,8
Depremden zarar gören alanların yeniden inşasına yönelik desteklerin sağlanması	1,6

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

Afet önleme ve hafifletme destekleri	2,2
Büyüme yoluyla zenginliğin yaratılmasına ilişkin paket	3,1
Özel yatırımların teşvik edilmesi	1,8
KOBİ'lere, tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörlerine yönelik vergi indirimleri ve destekler	0,9
Japon işletmelerinin yurtdışı pazarlarda yeniden genişlemesini kolaylaştırmak için sunulan destekler	0,1
İnsan sermayesinin gelişimi ve istihdamı için alınan önlemler	0,3
Günlük hayatta güvenlik duygusunun sağlanması ve bölgelerin canlandırılmasına ilişkin paket	3,1
Günlük hayatta güvenlik duygusunun sağlanması desteği	0,8
Depremden etkilenen bölgelerin canlandırılmasına yönelik destekler	0,9
Acil ekonomik önlemlerin hızlı bir şekilde uygulanması için yerel yönetimlerin finansmanı	1,4
Sübvansiyonlar	3,1
İnşaat projelerine yönelik sübvansiyonlar	0,3
Emeklilik maaşları için sübvansiyonlar	2,8
Toplam Maliyet	13,1

Tablodan anlaşılacağı üzere alınan mali önlemler; 1) Deprem sonrası yeniden yapılanma ve afet önleme, 2) Büyüme yoluyla zenginlik yaratma, 3) Günlük hayatta güvenlik duygusunun sağlanması ve bölgelerin canlandırılması ve 4) sübvansiyonlar dahil olmak üzere 4 temel paket altında toplanmıştır. Maliye politikası kapsamında Japonya tarafından depreme karşı alınan önlemler esas olarak düşük gelirli

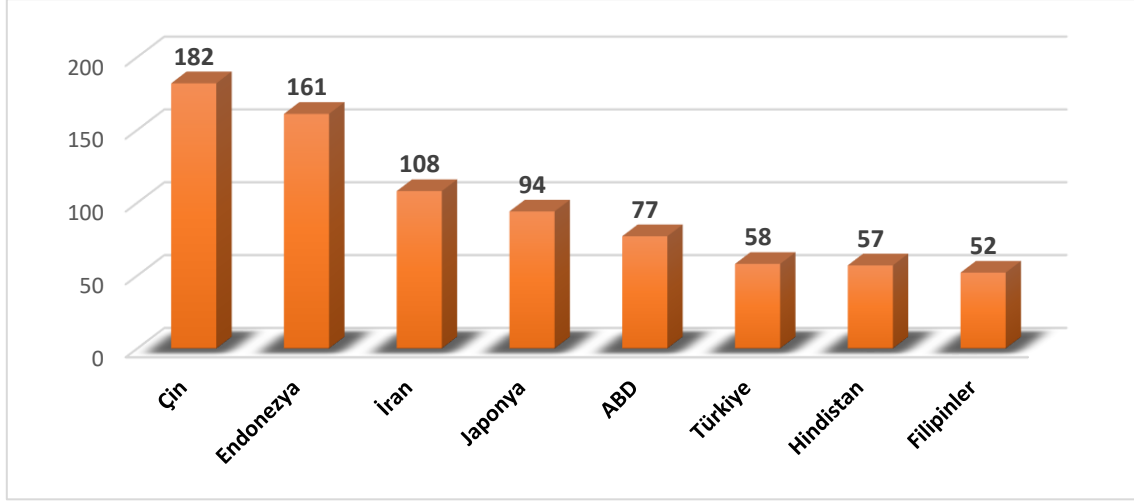
hanelere, afetzedelere, çocuk bakımına, yaşlılara, engellilere, altyapının, geçici konutların, evlerin ve şehirlerin yeniden inşasına odaklanmıştır. Ayrıca depremle mücadelede etkilenen kesimlere vergi indirimlerine de gidilmiştir (Cabinet Office of Japan, 2013).

Depremden dolayı Japonya'nın finans sektörü, hem fiziksel hasar hem de dolaylı etkiler açısından depremden ciddi şekilde etkilenmiştir. Bu süreçte afetzedelere yardımcı olmak için finansal kurumlar ve Japonya Merkez Bankası bir bütün olarak finansal altyapının normal işleyişini istikrarlı bir şekilde sürdürmeyi başarmıştır. Bu bağlamda para politikası uygulayarak deprem ve tsunaminin Japonya ekonomisine verdiği darbeyi hafifletmek için Japonya merkez bankası tarafından birçok önlem alınmıştır. Alınan en önemli önlemler şu şekildedir (Bank of Japan, 2011);

- Afet yönetim ekibinin kurulması: banka personel ve tesislerine verilen zararın boyutunu değerlendirmek, banka şubelerinin ve özel sektör finansal kuruluşların durumu hakkında bilgi toplamak ve gerekli müdahaleleri yapmak amacıyla merkez bankası tarafından afet yönetim ekibi kurulmuştur.
- Finansal kuruluşlara likiditenin sağlanması: insanların yaşam ve ekonomik faaliyetlerinden kaynaklanan nakit ihtiyaçlarını karşılamak için Japonya Merkez Bankası repo işlemleri yoluyla Banka'da cari hesapları bulunan finansal kuruluşlar aracılığıyla kâğıt ve madeni para olmak üzere gerekli nakitleri temin etmiştir. 1 hafta içinde 310 milyar yen tutarında likidite sağlanmıştır.
- Finansal kuruluşları desteklemek amacıyla finansal kuruluşlara yönelik %0,1 faiz oranıyla 1 Trilyon Yen'e kadar kredi destekleri sağlanmıştır.
- Hasarlı kâğıt ve madeni paraların değişimi: merkez bankası tarafından halkın nakde olan güveninin korunmasını sağlamak amacıyla zarar görmüş kâğıt (banknot) ve madeni paraları yeni olanlarla değiştirilmesine yönelik ilgili kararın alınmasıyla birlikte 21 Haziran 2011 tarihine kadar toplam 2,42 milyar yen tutarında hasarlı banknot ve madeni para değiştirilmiştir.
- Finansal piyasaların istikrarının sağlanması: merkez bankası finansal piyasalarda istikrarsızlığı engellemek için finansal piyasalara açık piyasa işlemleri çerçevesinde bol miktarda likidite sağlamıştır.
- Parasal genişleme: Japonya merkez bankası ağırlıklı olarak şirket tahvilleri, gayrimenkul yatırım ortaklıkları gibi riskli varlık alımlarını artırarak, varlık alım programı için tahsis edilen tutarın yaklaşık 40 Trilyon Yen'e çıkarılmasına karar vermiştir.
- Enflasyonun artmaması nedeniyle Japonya Merkez bankası faizi düşürmeye devam etmiştir (Okano, 2013).

2023 KAHRAMANMARAŞ DEPREMİ

Türkiye jeolojik ve meteorolojik yapısal özellikleri nedeniyle başta depremler olmak üzere sel, heyelan, çığ vb. çeşitli doğal afetler yaşayan bir ülkedir. Türkiye'de en sık görülen ve yıkıcı afetler arasında yer alan deprem ve seller, insan kayıplarına ve büyük maddi hasarlara neden olmaktadır. Grafik 2'den görüleceği üzere Türkiye 1990-2022 yılları arasında dünyada en çok depremin yaşandığı ülkeler arasında 6. sırada yer almaktadır.

Şekil 3. 1990-2022 yılları arasında dünyada en çok depremin yaşandığı ülkeler (Aydınbaş, 2023)

6 Şubat 2023 tarihinde 7,7 şiddetinde gerçekleşen Kahramanmaraş merkezli deprem Türkiye tarihinin en şiddetli depremlerinden biri ve asrın felaketi olarak kabul edilmektedir. Bu deprem Kahramanmaraş, Gaziantep, Malatya, Kilis, Hatay, Adıyaman, Adana, Elazığ, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Osmaniye olmak üzere 11 ili içine alan 108.812 km²'lik bir alanda etkili olmuştur. Deprem büyük maddi ve can kayıplarına neden olmasının yanı sıra T.C. Cumhurbaşkanı R.T. Erdoğan tarafından yapılan açıklamaya göre deprem maliyetinin 104 milyar dolar olduğu tahmin edilmiştir. AFAD'ın saha gözlemleri ve bölge halkından alınan bilgilere göre ilk depremin Kahramanmaraş ve Hatay'da ikinci depremin ise özellikle Malatya'da daha etkin olduğunu söylemek mümkündür (Aydınbaş, 2023; AFAD, 2023a).

Depremin hemen sonrasında tüm şehirlerden temel gıda ve giyim ürünleri sevk edilmiştir. Ayrıca bölge sakinlerine çadırlarda geçici olarak barınması sağlanırken afetzedelerin bir kısmı ise diğer illere tahliyesi sağlanmıştır. Tahliye edilen bu afetzedeler öğretmenlerinde, oteller, polis evleri ve yurtlara yerleştirilmiştir. Ayrıca deprem bölgesinde sahra hastaneleri kurulmuştur (Aydınbaş, 2023).

Türkiye tarihinde doğal afetlere karşı uygulanan ekonomi politikaları incelendiğinde kamu harcamaları ve vergi politikası önemli bir rol oynamıştır. 1999'da gerçekleşen büyük Marmara depreminde sermaye stoku kayıpları nedeniyle kamu harcamaları büyük ölçüde artmıştır. Bu dönemde ayrıca hükümet tarafından afet bölgesinden gelen gelirlerin azalması nedeniyle kamu harcamalarının finansmanı için dolaylı vergilere başvurulmuştur. Hükümetler bazen vergi artışı yapmayıp kamu borçlanma politikası uygulayarak faizle borçlanma yoluna gidebilir. Ayrıca bazı politikacılar afet sonrası oluşan enflasyon ve istihdam üzerindeki olumsuz etkileri hafifletmek için vergi indirimleri gibi tedbirleri almaktadır (Aydınbaş, 2023; Karatağ, 2021).

6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen Kahramanmaraş merkezli depremden kaynaklanan hasarın değerlendirilmesi, bölgenin ihtiyaçlarını doğru bir şekilde karşılayacak politika önlemleri geliştirmek için önemlidir (Demiralp, 2023). Ayrıca yaşanan depremin maliyetinin iki ana boyutu vardır; (1) evlerini kaybeden yaklaşık iki milyon kişiye barınma ihtiyacı ve (2) imalat sektörünün özellikle tarım, tekstil ve demir-çelik sektörlerinin zarar görmesi. 06 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen depremin olumsuz etkilerini azaltmak için Türkiye Cumhuriyeti'nin maliye politikası araçları kullanarak almış olduğu önlemleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür;

1. Konutları yıkık/acil yıktırılacak/ağır/orta veya az hasarlı olarak tespit edilen depremzedelere acil ihtiyaçlarını karşılamaları için Ziraat Bankası şubeleri üzerinden hane başı 10.000 TL nakdi destek ödemesi sağlanmıştır (AFAD, 2023b).

2. Konutları yıkık/acil yıktırılacak/ağır veya orta hasarlı olarak tespit edilen depremzedelere 15.000 TL taşınma yardımı (AFAD, 2023b). Ayrıca ev sahiplerine 12 ay boyunca aylık 5.000 TL, kiracılara ise aylık 3.000 TL barınma yardımı sağlanacaktır (AFAD, 2023b).
3. Kiracı ve ev sahiplerine yönelik konteyner yardımı: konutları hasarlı olup konteyner talep eden vatandaşlar, taşınma yardımı alabilecek ancak kira yardımından yararlanamayacaktır (AFAD, 2023b).
4. Depremde hayatını kaybeden vatandaşların aile yakınlarına acil temel ihtiyaçlarının karşılanması için 100.000 TL nakdi yardımın verilmesi karara bağlanmıştır (AFAD, 2023b).
5. Ağır hasarlı ya da yıkık olarak tespit edilen konut/işyeri/ahır sahipleri için hak sahipliği koşullarını sağlaması kaydıyla 7269 sayılı afet kanunu kapsamında uygun koşullar ile yeni konut/işyeri/ahır yapılma desteği sunulmuştur (AFAD, 2023b).
6. Binası orta hasarlı olarak tespit edilen konut/işyeri/ahır sahiplerine hak sahipliği koşullarını sağlaması kaydıyla 7269 sayılı afet kanunu kapsamında AFAD tarafından uygun geri ödeme koşullarında güçlendirme kredisinin verilmesi kararlaştırılmıştır (AFAD, 2023b).
7. İnşaatların tamamlanmasından itibaren, konutlardan altyapı maliyetleri düşürüldükten sonra ayrıca konut maliyetlerinde yapılacak indirimlerle birlikte hak sahibi depremzedelere teslim edilen konutlar için 2 yıl ödemesiz 18 yıl eşit taksitlerle faizsiz 20 yıllık ödeme planı oluşturulması karar alınmıştır (AFAD, 2023b).
8. Vadesi geçmiş borcun bulunmadığına ilişkin belge aranılması zorunluluğu, 31 Temmuz 2023 tarihine kadar yapılacak ödemeler için aranılmayacaktır (“Olağanüstü Hal Kapsamında Bankalar”, 2023a).
9. 6808 sayılı cumhurbaşkanı karar ile depremler nedeniyle zarar gören illerdeki yetiştiricilere yem desteği verilmesine karar verilmiştir (“Olağanüstü Hal Kapsamında Bankalar”, 2023a).
10. Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa illerinde tarım sektörüne destek olmak için bitkisel üretime destekleme ödemesi yapılmasına karar verilmiştir (“Olağanüstü Hal Kapsamında Bankalar”, 2023a).
11. 7220 sayılı kararla depremden zarar gören illerde deniz ve iç sularda avcılık yapan balıkçıların desteklenmesine ve 7221 sayılı kararla su ürünleri yetiştiricilik işletmelerinin desteklenmesine karar verilmiştir (“Olağanüstü Hal Kapsamında Yargı”, 2023b).
12. Hatay ilinde mobilya imalatıyla uğraşan Ltd. Şirketlerinin deprem tarihi olan 6 Şubat 2023 tarihi itibarıyla kurumlar vergisi mükellefiyeti bulunanların ek vergiden muaf tutulmasına ilişkin karar alınmıştır (“Vergi ve Diğer Bazı Alacakların”, 2023c).
13. Depremden etkilenen illerdeki orman köylülerinin kalkındırılmalarının desteklenmesine ilişkin 6 Şubat 2023 ile 31 Temmuz 2023 tarihleri arasında tahsil edilmesi gereken kredi taksitlerinin 31/12/2023 tarihine kadar ertelenmesi kararlaştırılmıştır (“Orman Köylülerinin Kalkındırılmalarının”, 2023d).
14. Zarar gören bazı illerdeki tarımsal üreticilerin, Ziraat bankası ve Tarım Kredi Kooperatiflerince düşük faizli kredi kullanılmasına ilişkin kararlar kapsamındaki kredi borçlarının ertelenmesine 6816 sayılı karar verilmiştir (“T.C. Ziraat Bankası”, 2023e).
15. 14 ve 28 Mayıs 2023’te gerçekleşen seçimde depremzedelerin oy kullanmak için kendi memleketine gitmeleri halinde yol masraflarının karşılanmasına karar verilmiştir (AFAD, 2023c).

Nakdi yardım, geçici barınma yardımı, kalıcı konut yardımı vb. yardımların hangi depremzedelere, ne ölçüde yapılacağına karar vermek için hasar tespit çalışmaları Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır (AFAD, 2023).

Bazı merkez bankaları fiyat istikrarına öncelik verir ve bu amaçla bir afetin ardından faiz oranlarını yükseltirken bazıları durgunluk baskılarına öncelik verir ve faiz oranlarını düşürürler (Demiralp, 2023). T.C. Merkez Bankasının temel hedefi kalıcı fiyat istikrarı ve finansal istikrarı korumaktır. Bu bağlamda

para politikası kapsamında T.C. Merkez Bankasının depremin ekonomik zararları hafifletmek için depreme karşı aldığı temel önlemler şu şekildedir;

1. İstihdamdaki artış trendinin sürdürülmesi amacıyla T.C. Merkez Bankası, bölgede meydana gelen depremlerin ardından faiz oranlarını 50 baz puan indirerek %9'dan %8,5'e düşürmüştür (TCMB, 2023c).
2. Deprem bölgesindeki illerde kurulu firmaların 6 Şubat 2023 ile 30 Nisan 2023 tarihleri arasındaki ihracat ve döviz kazandırıcı hizmetler reeskont kredileri ile yatırım taahhütlü avans kredileri (YTAK) geri ödemelerine 180 güne kadar faizsiz olarak vadenin uzatılması kararlaştırılmıştır (TCMB, 2023a).
3. 6 Şubat 2023 tarihi öncesinde kullanılmış olan ihracat ve döviz kazandırıcı hizmetler reeskont kredilerine 6 ay ilave ihracat ve döviz kazandırıcı hizmet taahhüdü kapatma süresi verilmiştir (TCMB, 2023a).
4. AFAD ve Kızılay gibi yardım kuruluşlarının bağış hesaplarına yapılan para transferlerinden ücret alınmaması yönünde karar alınmıştır (TCMB, 2023b).
5. Açık piyasa işlemleri çerçevesinde Türk lirası cinsi varlıkların artırılması, fonlamanın kompozisyonunda para takası (swap) ağırlığının azaltılması ve döviz rezervlerinin güçlendirilmesi kararlaştırılmıştır (TCMB, 2023d).

Her ülkenin doğal afet yönetiminde zayıf ve güçlü noktaları vardır. Bu bağlamda Türkiye'nin doğal afet yönetiminde zayıf noktaları ve üstünlükleri Tablo 3'te belirtilmiştir.

Tablo 3. Türkiye'nin doğal afetlerde üstün ve zayıf noktaları (AFAD, 2021b)

Üstünlükler	Zayıflıklar
<ul style="list-style-type: none">Afet ve acil durum alanında çok fazla deneyim ve bilgi birikimi	<ul style="list-style-type: none">Afet güvenliği kültürünün kamu yönetiminde yeterince yerleşmemiş olması
<ul style="list-style-type: none">Nitelikli, deneyimli ve farklı disiplinlerden gelen personel varlığı	
<ul style="list-style-type: none">Afet ve acil durum alanında düzenleme yapma ve koordinasyon yetkisine sahip olması	<ul style="list-style-type: none">Görev, yetki ve sorumluluk tanımları hususunda netlik bulunmaması
<ul style="list-style-type: none">Deprem gözlem ağı kapasitesi	<ul style="list-style-type: none">Personel sayısının artırılması ihtiyacı
<ul style="list-style-type: none">Toplumun afetlere hazırlığı için eğitim merkezlerinin, mobil simülasyon turlarının ve materyallerin varlığı	<ul style="list-style-type: none">Yetki ve görevler açısından koordinasyon kurumu olarak kurulmuşken giderek icracı bir yapıya dönüşmenin çalışan personel sayısı ve mevzuat gibi unsurlarla desteklenememesi
<ul style="list-style-type: none">81 ilde faaliyet gösteren taşra teşkilatlanmasının varlığı	<ul style="list-style-type: none">Taşra teşkilatında sivil savunma hizmetlerini yürüten birim sayısının artırılması ihtiyacı
<ul style="list-style-type: none">Uluslararası alanda tanınırlık ve iş birlikleri	<ul style="list-style-type: none">Merkez ile taşra teşkilatının iletişiminin artırılması ihtiyacı
<ul style="list-style-type: none">Diğer ülkelerde yaşanan afet ve acil durumlarda AFAD'ın katkı ve desteğinin istenmesi	<ul style="list-style-type: none">Afet yönetiminin doğal bir sonucu olan belirsizlikler nedeniyle proje süreçlerinde ortaya çıkabilecek problemlerin net bir şekilde ortaya konulamaması
<ul style="list-style-type: none">Güçlü teknolojik altyapıya sahip olması	

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ciddi yıkıcı etkileri olan doğal afetler insan kontrolünde değildir. Bu yüzden çoğu ülke doğal afetlerin muhtemel olumsuz etkileri ve ekonomik maliyet yükü hafifletmek ve altyapıyı güçlendirmek için yatırımlar yapmaktadır. Altyapısı güçlü olan ülkeler doğal afetlerden görece daha az etkilenmektedir. Ayrıca Koetsier'in (2007) belirttiği gibi doğal afetlerin neticesinde meydana gelen ekonomik kayıpların ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılık göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde doğal afetlerin neden olduğu ekonomik zarar, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen zarar ve kayıplara

göre daha az olabilir. Örneğin Japonya’da altyapının güçlü olması ve depremlere karşı teknolojik çözümler üretmesi nedeniyle yüksek şiddetteki depremler bile daha düşük büyüklükte olduğu hissedilmektedir. Bu bağlamda altyapısı güçlü olmayan ve doğal afetlere hazır olmayan bir ülkede doğal afetler meydana geldiğinde ekonomik kayıplar çok daha fazla olabilmektedir. Dolayısıyla doğal afetler kamu harcaması ve kamu giderleri kalemi itibarıyla ülke bütçelerinde ciddi maliyetlere neden olmaktadır. Türkiye üzerinden örneklerdirsek 06 Şubat 2023’te Kahramanmaraş merkezli depremin olumsuz etkileri hala devam etmektedir. Böylece anlaşılmaktadır ki doğal afetlerin neden olduğu hasarların onarımı uzun vadeye yayılabilmektedir.

Bu çalışmada temel olarak dünyada en çok doğal afet yaşayan ülkelerde doğal afetlere karşı uygulanan ekonomi politikaları araştırmaya çalışılmıştır. Ülkelerin genellikle afetlerin olumsuz etkilerini azaltmak için maliye politikası kapsamında kamu harcamalarını artırarak doğal afetten etkilenen bölgelerde faaliyet gösteren firmalara ve hane halkına yönelik vergi indirimleri, nakdi destekler, barınma ve taşınma yardımları, afetzedeler için düşük faizli kredi destekleri ve kredi taksitlerinin ertelenmesi, işsizlik ödemeleri, afetten etkilenen altyapının yenilenmesi ve sektör bazında destekler gibi önlemler aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ülkeler tarafından verilen desteklerin doğal afetten etkilenen bölgelerde geçerli olduğu görülmektedir. Ayrıca dünyada merkez bankalarının para politikası çerçevesinde aldıkları önlemlerin doğal afetlere karşı çok fazla duyarlı olmadığı görülmüştür. Özetle doğal afetlere karşı uygulanan ekonomi politikaları çerçevesinde maliye politikasının önlemlerine para politikasıyla kıyasla daha çok başvurulmuştur. Maliye politikası kapsamında alınan önlemler genişletici niteliktedir. Bundan sonra yapılacak akademik çalışmalarda örneklerle doğal afetlere karşı uygulanan para politikasının etkinliği ile ilgili bir araştırma yapmak faydalı olacaktır. Ayrıca 06 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen ve etkisi devam eden Kahramanmaraş merkezli depremin olumsuz etkileri ve bu etkileri hafifletmek için Türkiye’nin ve TCMB’sinin bu süreci atlatmak için detaylı olarak kullandığı ekonomik politikaların araştırılmasıyla ilgili yeni bir çalışma üreterek bir öneride bulunulabilir.

KAYNAKLAR

- AFAD. (2021a). *KBRN terimler sözlüğü*. Erişim adresi: https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Kitaplar/KBRN-Terimler-Sozlugu-2021.pdf.
- AFAD. (2021b). *2021 idare faaliyet raporu*. Erişim adresi: https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Kurumsal-Raporlar/2021-idare-faaliyet-raporu.pdf.
- AFAD. (2023a). *06 Şubat 2023 Kahramanmaraş (Pazarcık ve Elbistan) depremleri saha çalışmaları ön değerlendirme raporu*. Erişim adresi: https://deprem.afad.gov.tr/assets/pdf/Arazi_Onrapor_28022023_surum1_revize.pdf.
- AFAD. (2023b). *Soru ve cevaplarla afet barınma faaliyetleri*. Erişim adresi: https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Afisler_Brosurler/Afet-barinma-faaliyetleri.pdf.
- AFAD. (2023c). *Afetzedelerin deprem bölgesine dönüş işlemleri ile yol masraf ödemeleri*. Erişim adresi: <https://twitter.com/afadbaskanlik/status/1654925166869114880?s=46&t=DJ-nBRcy-s55Czcn1K7Org>.
- Anttila-Hughes, J., & Hsiang, S. (2013). Destruction, disinvestment, and death: Economic and human losses following environmental disaster. *National Bureau of Economic Research*, Available at SSRN 2220501.
- Aydınbaş, G. (2023). Sosyoekonomik boyutuyla Türkiye’de depremler üzerine bir inceleme: Kahramanmaraş depremi örneği. *Sosyal Bilimlere Çok Yönlü Yaklaşımlar: Tarih, Turizm, Eğitim, Ekonomi, Siyaset ve İletişim*, 177-212.

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

- Bank of Japan. (2011). Responses to the Great East Japan earthquake by payment and settlement systems and financial institutions in Japan. Erişim adresi: boj.or.jp/en/research/brp/ron_2011/data/ron111027a.pdf.
- Belasen, A. R., & Polachek, S. W. (2009). How disasters affect local labor markets the effects of hurricanes in Florida. *Journal of Human Resources*, 44(1), 251-276.
- Benson, C. (1997). The economic impact of natural disasters in Fiji. Overseas Development Institute, 3-105.
- Benson, C., & Clay, E. J. (2004). Understanding the economic and financial impacts of natural disasters. Washington, World Bank Publications.
- Botzen, W. W., Deschenes, O., & Sanders, M. (2019). The economic impacts of natural disasters: A review of models and empirical studies. *Review of Environmental Economics and Policy*, 13(2), 167-188.
- Cabinet Office of Japan. (2013). Emergency economic measures for the revitalization of the Japanese economy. Erişim adresi: https://www5.cao.go.jp/keizai1/2013/130111_emergency_economic_measures.pdf.
- Cantelmo, A. (2022). Rare disasters, the natural interest rate and monetary policy. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 84(3), 473-496.
- Carter, W. N. (2008). *Disaster management: A disaster manager's handbook*. Philippines, Asian Development Bank.
- Cochrane, H. (1995). The economic impact of earthquake disasters. Wellington After *The 'Quake: The Challenge of Rebuilding Cities Conference* içinde (ss. 65-79). Wellington, New Zealand: Earthquake Commission.
- Demiralp, S. (2023). The economic impact of the Turkish earthquakes and policy options. *Istanbul Political Research Institute*.
- ECB. (2021). Climate change and monetary policy in the euro area. *ECB strategy Review*(271), 4-188.
- Elliott, D. (2014). Disaster and crisis management. *The Handbook of Security*, 813-836.
- EMDAT. (2023). *Disasters in numbers 2022*. Erişim adresi: https://cred.be/sites/default/files/2022_EMDAT_report.pdf.
- Ergünay, O. (2009). Doğal afetler ve sürdürülebilir kalkınma. *Deprem sempozyumu*, Bolu, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 11-12 Kasım 2009.
- Eric, T. T. J., Joseph, K. M., & Landry, B. J. (2023). *Changement climatique et politique monétaire dans les pays en développement* (Working Paper No: 05/22). France: Banque des Etats de l'Afrique Centrale.
- Felbermayr, G., & Gröschl, J. (2014). Naturally negative: The growth effects of natural disasters. *Journal of Development Economics*, 111, 92-106.
- Federa Reserve. (2006). *Monetary policy report to the congress*. Washington: Board of Governors of the Federal Reserve System.
- FORBES. (2005). *Katrina upends fiscal policy*. Erişim adresi: https://www.forbes.com/2005/09/21/katrina-federal-policy-cx_0922oxan_usfiscalspolicy.html?sh=f8d771018f45.
- Gargani, J. (2019). Prévenir les catastrophes naturelles ou alibi de réorganisation urbaine en faveur des plus riches. *Revue du MAUSS permanente*.
- Güler, H. H. (2008). Zarar azaltmanın temel ilkeleri. Afet zararlarını azaltmanın temel ilkeleri. *ODTÜ Afet Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi*, 35-50.
- Hallegatte, S., & Przulski, V. (2010). The economics of natural disasters: concepts and methods. *World Bank Policy Research Working Papers*, 5507.
- Harada, H. (2015). The Great East Japan Earthquake and Fiscal Measures. *The Senshu Social Well-Being Review*, 1, 45-68.

- Holtz-Eakin, D. (2005). *Macroeconomic and budgetary effects of hurricanes katrina and rita*. Washington, DC: Congressional Budget Office.
- Hsiang, S. M. (2010). Temperatures and cyclones strongly associated with economic production in the caribbean and central America. *Proceedings Of The National Academy of Sciences*, 107(35), 15367-15372.
- İnmez, İ. (2005). *Doğal afetlerin ekonomik etkisi: 17 Ağustos 1999 Marmara depremi örneği*. Yüksek Lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Japan Reconstruction Agency. (2023). *Status of reconstruction and reconstruction efforts*. Erişim adresi: https://www.reconstruction.go.jp/english/topics/Progress_to_date/English_April_2023_genjoutorikum_i.pdf.
- Karatağ, M. E. (2021). *Doğal afetlerin ekonomik büyümeye etkileri: Türkiye 1960-2018 dönemi*. Yüksek Lisans tezi, Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ.
- Keen, B. D., & Pakko, M. R. (2007). Monetary policy and natural disasters in a DSGE model: How should the Fed have responded to Hurricane Katrina?. *Federal Reserve Bank Of St. Louis*, Working Paper 2007-025.
- Klomp, J. (2020). Do natural disasters affect monetary policy? A quasi-experiment of earthquakes. *Journal of Macroeconomics*, 64, 103164.
- Klomp, J., & Sseruyange, J. (2021). Earthquakes and economic outcomes: Does central bank independence matter?. *Open Economies Review*, 32, 335-359.
- Koetsier, I. (2017). The fiscal impact of natural disasters. *USE Discussion paper series*, 17(17), 4-83.
- Lim, D. (2017). Small open economy DSGE model with natural disaster and foreign aid. *DLSU - Angelo King Institute for Economic and Business Studies*, IX(5).
- Lim, D. (2019). The role of fiscal policy in a natural disaster-prone economy. *DLSU Business & Economics Review*, 28(2) 2019, 26-29.
- Noy, I., Okubo, T., Strobl, E., & Tveit, T. (2022). The fiscal costs of earthquakes in Japan. *International Tax and Public Finance*, 1-26.
- Ocal, A. (2019). Natural disasters in Turkey: Social and economic perspective. *International Journal of Disaster Risk Management*, 1(1), 51-61.
- Okano, M. (2013). Monetary policy and natural disasters: An extension and simulation analysis in the framework of new keynesian macroeconomic model. *Asia Pacific Institute of Research*, APIR Discussion Paper Series No.32.
- Olağanüstü Hal Kapsamında Bankalar ve Konsolide Denetime Tabi Kuruluşlarca Yapılacak Bağış ve Yardımlara İlişkin Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2023a, 17 Şubat). Resmî Gazete (Sayı: 32107). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/02/20230217.pdf>.
- Olağanüstü Hal Kapsamında Yargı Alanında Alman Tedbirlere İlişkin Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2023b, 3 Mayıs). Resmî Gazete (Sayı: 32179). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/05/20230503.pdf>.
- Orman Köylülerinin Kalkındırılmalarının Desteklenmesi Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. (2023d, 23 Şubat). Resmî Gazete (Sayı: 32113). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/02/20230223.pdf>.
- Papageorgiou, M. C., Melina, M. G., Cantelmo, M. A., & Fatouros, N. (2022). Monetary policy in disaster-prone developing countries. *International Monetary Fund*, (2022/067).
- Raddatz, C. (2007). Are external shocks responsible for the instability of output in low-income countries?. *Journal of Development Economics*, 84(1), 155-187.
- Rosselló, J., Becken, S., & Santana-Gallego, M. (2020). The effects of natural disasters on international tourism: A global analysis. *Tourism Management*, 79, 104080.
- Sajida O. A. (2019). Crisis management for disasters. *Iraqi Journal of Administrative Sciences*, 3(3), 44-51.

- Shaluf, I. M., Ahmadun, F. L. R., & Mat Said, A. (2003). A review of disaster and crisis. *Disaster Prevention and Management*, 12(1), 24-32.
- Skoufias, E. (2003). Economic crises and natural disasters: Coping strategies and policy implications. *World Development*, 31(7), 1087-1102.
- T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince düşük faizli kredi kullandırılmasına ilişkin 6816 nolu karar. (2023e, 22 Şubat). Resmî Gazete (Sayı: 32112). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/02/20230222.pdf>.
- TCMB. (2023a). *Deprem bölgesindeki firmaların reeskont kredileri ile yatırım taahhütlü avans kredisi (YTAK) geri ödemelerinin vadelerinin uzatılmasına ilişkin basın duyurusu*. Erişim adresi: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/a910d2be-e901-4a99-88d6-564be6432088/DUY2023-08.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-a910d2be-e901-4a99-88d6-564be6432088-ooEdcgL>.
- TCMB. (2023b). *Deprem bağış hesaplarına yapılan para transferlerine ilişkin basın duyurusu*. Erişim adresi: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/890bf72f-5845-4473-8947-9c9da4e64408/DUY2023-09.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-890bf72f-5845-4473-8947-9c9da4e64408-ooEeIJX>.
- TCMB. (2023c). *Para politikası kurulu kararı*. Erişim adresi: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/be7e8432-0c08-4dc0-9f9c-ff721ab6d057/DUY2023-10.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-be7e8432-0c08-4dc0-9f9c-ff721ab6d057-opZXxux>.
- TCMB. (2023d). *Para politikası kurulu toplantı özeti*. Erişim adresi: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/3ece9487-c7a2-4306-86cd-ed108de1ef84/DUY2023-11.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-3ece9487-c7a2-4306-86cd-ed108de1ef84-oqx-FPm>.
- Tepper, T. (2023). *Federal funds rate history 1990 to 2023*. Erişim adresi: <https://www.forbes.com/advisor/investing/fed-funds-rate-history/>.
- The National Graduate Institute for Policy Studies (GRIPS). (2011). *What did the bank of Japan do after the 2011 earthquake?*. Erişim adresi: <https://www.grips.ac.jp/teacher/oono/hp/docu02/BOJ&2011quake.pdf>.
- Tulane University. (2021). *What is disaster management? Understanding emergencies from prevention to mitigation*. Erişim adresi: <https://publichealth.tulane.edu/blog/what-is-disaster-management/>.
- Umezawa, S. (2014). The great east Japan earthquake: Its damages, impacts on the labor-economy and restoration measures of the government. *E-Journal of International and Comparative Labour Studies*, 3(3), 146-174.
- UNDRR. (t.y.). *Sendai framework terminology on disaster risk reduction*. Erişim adresi: <https://www.undrr.org/terminology/disaster>.
- United States Congress. (2006). *Hurricane Katrina: A Nation Still Unprepared Special Report* (Report No: 109-322). Washington: U.S. Government Printing Office.
- Ünsal, H. (2016). Doğal afetlere yönelik vergi politikaları ve Türkiye uygulamalarının incelenmesi. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 1-23.
- Vergi ve Diğer Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin 7440 Sayılı Kanun Genel Tebliği. (2023c, 15 Nisan). Resmî Gazete (Sayı: 32164). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/04/20230415.pdf>.
- White, B. (1997). Preparing for natural disasters-where does the reserve Bank fit in?. *Reserve Bank of New Zealand Bulletin*, 60(4), 332-341.

TEK EBEVEYNLİ ERGENLERİN EVLİLİĞE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ¹

VIEWS OF SINGLE-PARENT ADOLESCENTS ON MARRIAGE

Merve ŞAHBAZ

KTO Karatay Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Disiplinler Arası Aile Danışmanlığı Tezli

Yüksek Lisans Programı Öğrencisi

ORCID ID: 0000-0002-6296-8135

ÖZET

Ebeveynlerin birbirleriyle kurdukları ilişkiler çocuklar için birer model niteliği taşımaktadır. Çocuklar çevresiyle ilişkilerinde nasıl davranması gerektiğini ebeveynlerini gözlemleyerek öğrenmekte ve karşılaştıkları sorunları çözmek, gelecek planları yapmak için bu davranışların çoğu zaman uygun ve kabul edilebilir olduğunu varsaymaktadırlar. Bununla birlikte, aile içi çatışmalar, boşanma süreci ve sonrasında görülen tek ebeveynli yaşamın sağlıklı bir yapıda kurulamaması çocukların aile bütünlüğüne ilişkin görüşlerine ve davranışlarına yansiyabilmektedir. Duygusal ilişkilerin, bir gruba ait olma duygularının yoğunlaştığı ergenlik döneminde ergenlerin kendilerini doğru biçimde ifade etmeleri, empati becerilerini geliştirmeleri psikososyal gelişimleri açısından değerlidir. Ebeveynlerinden yansıyan iletişim ve davranış biçimlerinin bir parçasını yansıtacakları duygusal ilişkilerinde başarısızlık ya da sağlıklı süreçleri yaşamaları yetişkinlik dönemlerindeki görüşlerini de şekillendirecektir. Bu doğrultuda, tek ebeveynli bir aile ortamında yaşayan ergenlerin duygusal ilişkilerinde, evliliğe bakış açılarında ve eş seçimlerinde, içinde buldukları aile ortamının yansımalarını keşfetmek bu çalışmanın ana motivasyonunu oluşturmaktadır. Bu amaçla, nitel araştırma prosedürüne uygun olarak tasarlanan çalışmada, yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla, 15 lise öğrencisiyle derinlemesine görüşme sağlanmıştır. Yürütülen nitel veri analizi sonrasında ergenlerin görüşleri “eş seçimi ve evliliğe bakış açısı”, “sağlıklı aile yapısı” ve “sosyal çevre ile ilişkiler” temaları altında toplanmıştır. Çalışmanın bulguları arasında, ergenlerin huzurlu bir aile yapısının sorumluluk bilinci, ortak kararlar ve roller, sevgi ve saygının karşılıklı ilişkide gösterilmesini önemsedikleri, evlilik birliğinin yürütülememesi durumunda evli bireylerin sağlıklı bir şekilde ilişkilerini sonlandırma yoluna gitmeleri öne çıkmaktadır. Ayrıca, sağlıklı aile yapısının temelini eşlerin birbirine olan uyumlarının ve sosyal çevrede birbirlerine yönelik davranışlarının şekillendirdiğine ilişkin fikir birliğine sahiptirler.

Anahtar Kelimeler: Tek Ebeveynli Aile, Ergenlik, Sağlıklı Aile, Evliliğe İlişkin Görüşler

ABSTRACT

The relationships that parents establish with each other are models for children. Children learn how to behave in their relations with their environment by observing their parents, and they often assume that these behaviors are appropriate and acceptable to solve the problems they compare and make plans. However, family conflicts, the divorce process, and the failure to establish a single-parent life in a healthy structure can be reflected in the views and behaviors of children regarding family integrity. During adolescence, when emotional relationships and feelings of belonging to a group intensify, it is valuable for adolescents to express themselves correctly and develop their empathy skills regarding their psychosocial development. Failure or unhealthy processes in their emotional relationships, reflecting a part of their communication and behavior patterns reflected from their parents, will also shape their views in adulthood. In this direction, the primary motivation of this study is to explore the reflections of the family environment in which adolescents living in a single-parent family environment in their emotional relationships, their perspectives on marriage, and their choice of spouse. For this purpose, the

¹ Bu çalışma yazarın Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

study was designed following the qualitative research procedure; in-depth interviews were conducted with 15 high school students through a semi-structured interview form. After the qualitative data analysis was carried out, the opinions of the adolescents were gathered under the themes of "choice of spouse and perspective on marriage", "healthy family structure," and "relationships with the social environment". Among the study findings, it is prominent that adolescents care about the responsibility awareness of a peaceful family structure, everyday decisions and roles, mutual love, and respect, and that married individuals end their relationships healthily if the marriage cannot be carried out. In addition, they have a consensus that the basis of a healthy family structure is shaped by the harmony of the spouses with each other and their behavior towards each other in the social environment.

Keywords: Single-Parent Family, Adolescence, Healthy Family, Views on Marriage

THE FUTURE OF ENERGY SUSTAINABILITY – A THOUGHT EXERCICE

Valentina Marinescu

*University of Bucharest, Faculty of Sociology and Social Work, Department of Sociology, Bucharest,
Romania*

ORCID: 0000-0002-9882-5902

Ramona Marinache

University of Bucharest, Faculty of Letters, Department of Cultural Studies, Bucharest, Romania

ORCID: 0000-0002-4072-8253

ABSTRACT

The 2030 Agenda for Sustainable Development is a document developed by United Nations as a 'blueprint' for the present and future of people and the planet. Assumed through this agenda by all UN member states there are 17 goals that comprise all human existence in its social and environmental interdependences, from economic well-being to gender equality, from individual production and use of energy to industry and economic growth. This presentation will focus only on the 7th goal of the agenda – 'affordable and clean energy' – in order to analyze the social sustainability of clean electric energy and efficient electric energy consumption in the process of shifting from oil and gas based production to 'renewable resources', to green energy. In order to do that we analyze the social chains of interdependences from the exploitation of resources used to produce the electric energy to the moment of the energy consumption by households and individuals. The overview will end with a few consideration on the possible social futures based on the variable 'clean energy consumption'.

Keywords: Social sustainability, energy, future

INCURSIONS INTO THE SOCIOLOGICAL STUDY OF SLEEP

Ramona Marinache

University of Bucharest, Faculty of Letters, Department of Cultural Studies, Bucharest, Romania
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4072-8253>

Valentina Marinescu

University of Bucharest, Faculty of Sociology and Social Work, Department of Sociology, Bucharest, Romania
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9882-5902>

ABSTRACT

About time, Saint Augustine wrote: “if no one tries to find this from me, I know; if I want to explain this notion to someone that asks me, I do not know”. These words are also true if we look at another ubiquitous fact – sleep. Present throughout the entire human history, sleep is barely present in the first decades of sociological investigations. We all know how to practice sleep, but it is hard to explain it as the object is missing and we only remember our dreams, if we remember them. A look into the sociological research reveals that in the beginning of this science the focus was placed on the study of everyday life, night remaining a hidden chapter for social endeavours. Sleep as main theme for sociological investigation has emerged in 1959, through the contribution of Vilhelm Aubert and Harrison White and their two parts article called “Sleep: A Sociological Interpretation” published in the journal *Acta Sociologica*. Despite having their valuable contribution from the middle of the 20 century, the sociological study of sleep recognized as a distinct domain has materialized in the beginning of the 21st century. The purpose of our presentation is to understand the reasons why sleep has entered late in the focus of sociologists and to draw in rough lines the theoretical foundations of the sociology of sleep.

Keywords: sociology of sleep, social fact, Norbert Elias

ÇOCUĞU OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU TANISI ALMIŞ EBEVEYNLERİN BAKIM
YÜKÜ VE ÖZYETERLİKLERİNİN İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF CARE LOAD AND SELF-EFFICIENCY OF PARENTS WITH A
CHILD DIAGNOSED WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER

Mustafa Muharrem PEKTEMİR

Öğretmen. Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü

ORCID: 0009-0006-5412-3913

ÖZET

Günümüzde otizm spektrum bozukluğu tanısı alan çocuk sayısı artmaktadır. Otizm; sosyal etkileşimde kalıcı bozukluklar, iletişimde çeşitli zorluklar, tekrarlayan davranışlar, günlük aktivitelere katılımı yetersizlikler ve davranış kalıplarında farklılıkların bulunduğu, gelişimsel bir yetersizliktir. Otizm spektrum bozukluğu bulunan bir bireyin ve ailesinin sosyal, duygusal ve ekonomik zorlukları fazla olmaktadır. Bu zorluklar ebeveynlerin bakım yükünü artırmaktadır. Devamlı olarak otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa bakım vermektен kaynaklanan fiziksel bitkinlik hali ve bakım veren kişinin sağlığının kötüleşmesi, depresyon ve kaygılarında artış oluşturmaktadır. Bu araştırmanın amacı; otizm spektrum bozukluğu olan bir çocuğun ebeveynlerinin bakım verme yükleri ile özyeterliklerinin incelenmesidir. Bu çalışma; genel tarama modellerinden ilişkisel tarama modelinde yapılmıştır. Çalışma grubunun belirlenmesi için, amaçsal-monografik ve teorik örneklem seçim tekniği kullanılmıştır. Çalışma grubundaki ebeveynlere “Kişisel Bilgi Formu”, “Bakım Verme Yükü Ölçeği (BVYÖ)” ve “Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (YPSÖ)” uygulanmıştır. Araştırma yapılmadan önce Üniversiteden Etik Kurulundan onay alınmıştır. Aynı zamanda araştırmanın yapılmasını kabul eden özel eğitim ve rehabilitasyon kurumu yetkililerinden izinler alınmış ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan ebeveynler ile çalışma yürütülmüştür. Verilerin değerlendirilmesinde kategorik ve sürekli değişkenler için tanımlayıcı istatistikler (ortalama, standart sapma, ortanca değer, minimum, maksimum, sayı ve yüzdelik dilim) yapılmıştır. Otizm spektrum bozukluğu olan çocuğun ve ebeveynlerinin demografik değişkenleri arasındaki farklılıklar, “bağımsız örneklem t test” ile analiz edilmiştir. Araştırmada demografik değişkenler, özyeterlik ve bakım yükü arasında ilişkisi olup olmadığı incelenmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda aile danışmanlarına, ailelere ve araştırmacılara yönelik öneriler verilmiştir. **Anahtar Kelimeler:** Otizm spektrum bozukluğu, ebeveyn, bakım yükü, özyeterlik

ABSTRACT

Today, the number of children diagnosed with autism spectrum disorder is increasing. Autism is a developmental disability. Persistent impairments in social interaction occur; there are repetitive behaviors; The child is insufficient to participate in daily activities, and there are differences in the behavior patterns of the child with autism compared to their peers. An individual with autism spectrum disorder and their family; social, emotional and economic difficulties are high. These difficulties increase the burden of care for parents. Physical exhaustion from constant caregiving is common in parents. In addition, the caregiver's health worsens, and they experience depression and anxiety. The purpose of this research; The aim of this study is to examine the caregiving burden and self-efficacy of parents of a child with autism spectrum disorder. This work; made in relational screening model, one of the general screening models. Purposive-monographic and theoretical sample selection techniques were used to determine the study group. The “Personal Information Form”, “Caring Burden Scale (BVIS)” and “Adult Resilience Scale (YPSÖ)” were applied to the parents in the study group. Prior to the

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

research, approval was obtained from the University Ethics Committee. At the same time, permissions were obtained from the authorities of the private education and rehabilitation institution who agreed to conduct the research, and the study was carried out with the parents who volunteered to participate in the research. In the evaluation of the data; Descriptive statistics (mean, standard deviation, median value, minimum, maximum, number and percentile) were made for categorical and continuous variables. The differences between the demographic variables of the child with autism spectrum disorder and their parents were analyzed with the “independent sample t-test”. In the study, it was examined whether there is a relationship between demographic variables, self-efficacy and care burden. In line with the data obtained, suggestions were given to family counselors, families and researchers.

Keywords: Autism spectrum disorder, parent, care burden, self-efficacy

YASA ADALETİNİ SİYASET FELSEFESİYLE ARAMAK: NEFRET VE AYRIMCILIK
BAŞLIKLILIK TÜRK CEZA KANUNU'NUN 122. MADDESİNİN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

SEEKING THE JUSTICE OF LAW THROUGH POLITICAL PHILOSOPHY:
CONSIDERATIONS OF ARTICLE 122 OF THE TURKISH PENAL CODE TITLED HATE
AND DISCRIMINATION

Orçun OLTULU

*Ankara Barosu'na kayıtlı, kendi hukuk bürosunda serbest avukat, Hacettepe Üniversitesi Kamu
Yönetimi Programı Doktora öğrencisi
ORCID 0000-0003-1353-8451*

ÖZET

Devletlerde ve toplumlarda adaletin nasıl sağlanacağı, ideal bir hukuk düzeninin nitelikleri gibi konular çağlar boyunca siyaset felsefesinin başlıca meseleleri olmuş ve birçok düşünür bu konularla ilgili çeşitli arayışlar içerisine girmiştir. Bunların bir yansıması olarak günümüzde özellikle eşitlik, özgürlük, ayrımcılık gibi insan hakları temelli evrensel nitelikteki konularla ilgili uluslararası ve ulusal çeşitli hukuki düzenlemelerde, siyaset felsefesi düşünürlerinin görüşlerinin izlerine rastlamak mümkündür. Siyaset felsefesinde çağlar boyunca devam etmiş bir diğer arayış da yasa adaleti arayışı olup, bazı yasaların adil olmadığına dair görüşler hem Türkiye'de hem de başka ülkelerde toplumun çeşitli kesimleri tarafından halen dile getirilmektedir. İşte bu çalışmada yasa adaleti arayışlarına katkı sağlamak amacıyla siyaset felsefesindeki adalet yaklaşımları panoramik şekilde açıklanıp, bir alet çantası ve yöntem sunulmuş ve bunları somutlaştırmak üzere de adalet yaklaşımları üzerinden Türk Ceza Kanunu'nun 122. maddesi incelenerek adil bir yasa olup olmadığı tartışılmıştır. Siyaset felsefesindeki adalet yaklaşımları: *Bireysel ve Siyasal Bir Erdem Olarak Adalet; Erdemin Bütünü Olarak Adalet; Erdemin Bir Tezahürü Olarak Adalet; En Üstün Toplumsal Erdem Olarak Adalet; Toplumsal Düzeni Sağlayan Bir Araç Olarak Adalet; Ancak Devletle Var Olabilen Bir Kavram Olarak Adalet; İnsanların Mülkiyet ve Özgürlükleriyle Birlikte Korunması Zorunlu Bir Hakkı Olarak Adalet; Ancak Genel İrade Sayesinde Giderilebilecek Bir İhtiyaç Olarak Adalet; Müspet Yasalarla Yerleşik Hale Gelen Bir Duygu Olarak Adalet; Evrensel İnsan Birliğinin Teminatı Olarak Adalet; Yapay Bir Erdem Olarak Adalet; Ödetme Olarak Adalet; İmkânsızlık Olarak Adalet; Genel Faydayı Ölçen Ahlaki Bir Gerekliklik Olarak Adalet; Hâkim Sınıf İdeolojisi Olarak Adalet; Bireysel Davranışların Değer Ölçüsü Olarak Adalet; Bireysel Hakların Kullanımı Olarak Adalet; İlkeler Olarak Adalet; Siyasal Düzen Olarak Adalet; Konsensüs Olarak Adalet; Dekonstrüksiyon Olarak Adalet; Eşdeğerlik Zinciri Olarak Adalet; Heterojen Kamusal Olarak Adalet; Yeniden Bölüşüm ve Tanıma Olarak Adalet; İnsan Haklarının Korunması Talebi Olarak Adalet* şeklinde kategorilendirilmiştir. Çalışma kapsamında Türk Ceza Kanunu'nun 122. maddesinin ele alınmasındaki amaç; maddenin Türkiye'deki nefret ve ayrımcılık eylemlerini cezasız bıraktığı iddiasıyla çeşitli hukukçuların, sivil toplum örgütlerinin, insan hakları savunucularının ve yasanın muhatap aldığı kesimlerin geneli tarafından tepki ve eleştirilerin odağında olmasıdır. Böylece çalışmanın hipotezi, ikisi bir arada olacak şekilde hukuk ve siyaset felsefesi zemininde yapılan bir adil yasa arayışı doğrultusunda Türk Ceza Kanunu'nun 122. maddesi incelendiğinde, maddenin hem hukuki hem de siyaset felsefesindeki adalet yaklaşımlarının geneli açısından adil bir yasa maddesi olmadığıdır. **Anahtar Kelimeler:** Nefret, Ayrımcılık, Siyaset felsefesi, Adalet, Yasa

ABSTRACT

Issues such as how to ensure justice in states and societies and the qualities of an ideal legal order have been the main issues of political philosophy throughout the ages and many thinkers have entered into

various searches regarding these issues. As a reflection of these, it is possible to encounter the traces of the views of political philosophy thinkers in various international and national legal regulations especially on universal human rights-based issues such as equality, freedom and discrimination. Another quest that has continued throughout the ages in political philosophy is the quest for legal justice and opinions about the unfairness of some laws are still expressed by various segments of society both in Turkey and in other countries. In this study, in order to contribute to the search for legal justice, the approaches to justice in political philosophy are explained in a panoramic way, a toolbox and method are presented and in order to embody these approaches, article 122 of the Turkish Penal Code is examined and it is discussed whether it is a fair law. Politics of justice in politics is categorized as: *Justice as an Individual and Political Virtue; Justice as the Whole of Virtue; Justice as a Manifestation of Virtue; Justice as the Supreme Social Virtue; Justice as a Tool for Social Order; Justice as a Concept That Can Only Exist with the State; Justice as a Mandatory Right of People to be Protected with their Property and Freedom; Justice as a need that can only be met by the General Will; Justice as an Emotion Established by Positive Laws; Justice as the Guarantee of Universal Human Unity; Justice as an Artificial Virtue; Justice as Repayment; Justice as Impossibility; Justice as a Moral Requirement Measuring General Good; Justice as a Dominant Class Ideology; Justice as a Value Measure of Individual Behaviors; Justice as the Exercise of Individual Rights; Justice as Principles; Justice as a Political Order; Justice as Consensus; Justice as Deconstruction; Justice as Equivalence Chain; Justice as Heterogeneous Publicity; Justice as Redistribution and Recognition; Justice as a Demand for the Protection of Human Rights.* The purpose of this law article within the scope of the study is that; the article is at the center of reactions and criticisms by various lawyers, non-governmental organizations, human rights defenders and the general public that the law deals with, claiming that acts of hatred and discrimination in Turkey go unpunished. Thus, the hypothesis of the study is that; when the article 122 of the Turkish Penal Code is examined in line with the search for a fair law on the ground of law and political philosophy, the article is not a fair law article in terms of both legal and political approaches to justice in general.

Keywords: Hate, Discrimination, Political philosophy, Justice, Law

IS UKRAINE A FAILED STATE? THE RUSSIAN RHETORIC AND IMPLEMENTATION
ON UKRAINE

Yusuf KOŞAR

*Postgraduate Student., Necmettin Erbakan University, Institute of Social Sciences, Department of
International Relations, Konya-Türkiye*

ORCID: 0000-0002-1323-4805

ABSTRACT

This study analyses the multifaceted rhetoric that surrounds the characterization of Ukraine as a failed state by Russian top politicians, scrutinizing the influence of Russian rhetoric and actions on shaping this narrative. In the context of geopolitical tensions and the ongoing invasion, Russian officials expect the question of Ukraine's stability and statehood to become a focal point of international deliberation. This research evaluates the factors contributing to Ukraine's resilience amidst challenges posed by the period from the annexation of Crimea in 2014 to the first anniversary of the 'special military operation'. By discussing the Putin administration's rhetoric and its practical implementations in Ukraine, this study aims to explain the intricate interplay between narrative construction and concrete outcomes. Drawing upon a range of primary and secondary sources, the study looks into the strategies used by Russia to project Ukraine as a failed state, including disinformation campaigns, media manipulation, and support for separatist movements in Eastern Ukraine. In consideration of these efforts, Ukraine's internal politics, foreign policy consistency, and societal cohesion appear as vital determinants in shaping its trajectory. Differing from the previous discourse studies, by analysing only the statements made by Russian senior administrators in the focus of Ukraine's legitimacy as a sovereign state, this research can be considered a unique work. The findings emphasize the importance of an informed international perspective to comprehend the background of Russian rhetoric. In conclusion, this study underlines the importance of extensive analysis that goes beyond surface-level rhetoric, providing an understanding of the ongoing invasion and its implications for both regional and global security.

Keywords: Failed State, Ukraine, Russia, Conflict, Rhetoric

HI BARBIE ÇILGINLIĞI
HI BARBIE MADNESS

Nur Özdemir

Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi

ORCID: 0000-0003-0285-8222

Seda Kılıç

Uzman Sosyolog, ORCID: 0000-0002-5769-7529

ÖZET

Bu çalışmada, Barbie filmi sosyolojik arka plan dahilinde tüketim alışkanlıkları ve toplumsal cinsiyet temaları üzerinden incelenmesi hedeflenmektedir. Çalışmanın yöntemi olarak sosyolojik araştırmalarda en fazla tercih edilen niteliksel-yorumsal incelemenin bir alanı olan görsel doküman analizinin kullanılması uygun görülmüştür. Çalışmanın örneklemini ülkemizde 21 Temmuz 2023 tarihinde vizyona giren ve birçok ülkede gişe lideri olan Barbie filmi oluşturmaktadır. Mattel oyuncak şirketi 1959 yılında piyasaya ilk Barbie bebeğini çıkarmıştır. Barbie 1990'lı yıllardan itibaren oyuncak, parfüm, ev ve giyim tekstil markası olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat markanın en bilinen özelliği yetişkin kadın bebekleri üretmesi ve bu bebekler üzerinden kadın bedeni üzerinde önemli etkiler yaratmasıdır. Bugün dünya genelinde kadınların çoğunluğu Barbie bebeğin vücut formlarına sahip olmak için giyim, makyaj ve cerrahi estetik gibi çeşitli yollarla bedenlerine müdahale etmektedirler. Bu durum Barbie filminin vizyona girmesiyle daha da görünür hale gelmiştir. Film her ne kadar kadınlar üzerindeki beden dayatmasına karşı çıkmak amacı taşısa da pek de öyle olmamıştır. Birçok kadın film için oluşturulan pembe Barbieland film platosunun rüyasına bir hayli kapılmıştır. Bu durum özellikle sosyal medyadaki Barbie akımı ve giyim markalarının Barbie filmine özel tasarladıkları ürünlerin hızla tüketilmesiyle birlikte filmin etkisi gözler önüne serilmektedir. Bu bağlamda Barbie filmi 2023 yazına ve film sektörüne oldukça hızlı ve etkili giriş yapmış olmasının yanı sıra mükemmel kadın bedeni algısını tekrar gündeme getirmiştir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, Barbie filmi ideal kadın bedeni algısı ve toplumsal cinsiyet temaları üzerinden analiz edilerek oluşturduğu Barbie akımını sosyolojik olarak incelenmesidir. **Anahtar Kelimeler:** Barbie, Toplumsal Cinsiyet, Beden, Tüketim

ABSTRACT

In this study, it is aimed to examine the Barbie movie through consumption patterns and gender themes within the sociological background. As the method of the study, it was deemed appropriate to use visual document analysis, which is a field of qualitative-interpretive analysis that is most preferred in sociological research. The sample of the study is the Barbie movie, which was released in our country on July 21, 2023 and is the box office leader in many countries. Mattel toy company released the first Barbie doll in 1959. Barbie has been a toy, perfume, home and clothing textile brand since the 1990s. However, the most well-known feature of the brand is that it produces adult female dolls and creates significant effects on the female body through these dolls. Today, the majority of women around the world intervene in their bodies in various ways such as clothing, make-up and surgical aesthetics in order to have the body forms of the Barbie doll. This situation became even more visible with the release of the Barbie movie. Although the film aimed to oppose the imposition of bodies on women, it did not turn out that way. Many women are fascinated by the dream of the pink Barbieland movie set created for the movie. This situation reveals the effect of the movie, especially with the Barbie trend on social media and the rapid consumption of products designed specifically for the Barbie movie by clothing brands. In this context, the Barbie movie has made a very rapid and effective entry into the summer of 2023 and the film industry, as well as bringing the perception of the perfect female body back to the

agenda. In this context, the aim of the study is to sociologically examine the Barbie movement created by analyzing the Barbie movie through the perception of the ideal female body and gender themes.

Keywords: Barbie, Gender, Body, Consumption

1.GİRİŞ

Barbie, 1959 yılında Mattel oyuncak şirketi tarafından piyasaya sürülen ilk yetişkin kadın bebek oyuncaklarıdır. 1959 yılında Barbie bebeklere taleplerin artmasıyla Mattel oyuncak bebeklerin yanı sıra 1990'lı yıllardan itibaren oyuncak, parfüm, ev ve giyim tekstil markası olarak karşımıza çıkmaktadır. Gün geçtikçe önemli bir tüketim nesnesi haline gelen Barbie bebekler ve Barbie markası sadece bir oyuncak olmaktan çıkmış ve kadın bedeni üzerinde bir güç olmaya başlamıştır.

Medya, toplumun büyük bir kısmına ulaşmasını kolaylaştırdığı için oldukça önemlidir. Özellikle yeni medya araçlarının kullanımının artmasıyla küresel bir köy haline gelen dünyamızda görsel ve yazılı medyanın yeri göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Medya sayesinde bireyler görülmesini istemedikleri gerçekleri görme ve üzerine düşünme imkânı elde etmektedir. Greta Gerwig'in yönettiği "Barbie" adlı oyun serisine dayanan romantik komedi filmi 2023 yazına kadın bedeni ve tüketime yansımaları olarak damgasını vurmuştur. Film bir hikâyeye kurgusu olmaktan ziyade tamamen eleştirel bir yapıdadır ve filmin sadece estetik yönüne kapılıp konunun içerisinde verilen mesajlar es geçilmemelidir.

2023 yılında "Uma Análise Do Filme Barbie (2023), Da Boneca E Suas Implicações No Desenvolvimento Da Criança (Barbie (2023) Filmi Üzerine Bir Analiz, Oyuncak Bebek ve Çocuk Gelişimi Üzerindeki Etkileri)" adlı çalışmada, filmin ve bir oyuncak olarak Barbie bebeğin yansımaları, çocuk gelişiminde toplumsal cinsiyet meseleleri, çeşitlilik, bedensellik, kapitalizm, ataerkillik ve oyun gibi etkileri ele alınmaktadır. Makalede Barbie filmi analizi ve oyuncağının insan gelişimi üzerindeki olası etkilerini yansıtmaya çalışılmaktadır. Çalışmada yönetmen Greta Gerwig'in filminin, kadınların özgürleşmesini ve hala ataerkillikle yönetilen bir dünyanın kınanmasını içeren kadın mücadelesi tartışması için çok önemli konular gündeme getirmesine rağmen, bebeğin yaratılışından bu yana tarih boyunca insani gelişim perspektifinden tüm tartışmaları kapsamaya yetmediği sonucuna varılmıştır. Ayrıca filmin dilinin, kadınların egemen olduğu aşırı pembe bir dünyanın eleştirisi ve ironisi üzerine düşünmek için iyi organize edildiği, ancak bebeğin sunduğu kadın modelini eleştirmekte başarısız olduğu ifade edilmektedir.

Bu çalışmada, 1959 yılında Mattel şirketi tarafından üretilerek hayatımıza giren Barbie bebeklerin geçmişten günümüze tüketim ve kadın bedeni üzerinde oynadıkları rolü 2023 yılında vizyona giren Barbie filmi kapsamında ele alınmıştır. İlk oyuncak bir bebeğin canlı aksiyon filmi olarak karşımıza çıkan Barbie filmi ile Barbie bebekler tekrardan küresel ölçekte hatırlanarak "Hi Barbie" akımı ile gündeme gelmiştir. Çalışma görsel dokümanlar doğrultusunda sosyolojik arka plan dahilinde ideal kadın bedeni, toplumsal cinsiyet ve tüketim temaları halinde başlıklara ayrılmıştır. Filmde elde edilen analizler neticesinde Barbie bebekler gerçekçi olmayan vücut hatlarıyla kadınlar ve tüketim üzerinde yıllar geçse de oldukça önemli bir etkiye sahip olmuştur.

2.YÖNTEM

Bu çalışmada, filmler, fotoğraflar ve videolar gibi görsel malzemelerden faydalanılarak analiz yapabilme imkânı sunan nitel araştırma yöntemleri tercih edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e göre (2021, 190), filmler, videolar ve fotoğraflar araştırmacılara çeşitli avantajlar sağlamaktadır. Birincisi, beden dili ve mimikler gibi sözel olmayan davranışlar orijinal formunda sunulur. İkincisi, araştırmacı aynı davranışları birden fazla izleme imkânı bulur. Üçüncüsü, tekrar edilmesi zor olan olay ve olguların fark edilmesine imkân tanınır. Dördüncü ve sonuncusu, bu dokümanlara başka araştırmacılarda kolaylıkla ulaşılabilir ve bu sayede diğer araştırmacıların sonuçlarının geçerliliğini sınavarak farklı sonuçlar elde edilmesine imkân sağlanır. Gün geçtikçe iletişim araçlarının hızlı gelişmesi ve bireylerin sorgulamadan

gördükleri görselleri benimsemeleri görsel materyaller üzerinde sosyolojik çalışmalar yapılması gerektiğini gözler önüne sermektedir.

Görsel araştırmalarda materyaller, elde edildikleri kaynağa göre ikiye ayrılmaktadır. Birincisi, üretilmiş, hazır ya da buluntu görsellerdir. İkincisi ise, araştırmacıların saha çalışmalarında kendilerinin ürettiği görsel malzemelerdir (Tokyol, 2019: 365). Çalışmamız da hazır ya da buluntu görüntülerin inceleme nesnesi olarak Barbie filmi seçilerek sınırlandırılmıştır. 2023 yapımı olan “Barbie” adlı filmi beden ve toplumsal cinsiyet temaları üzerinden analiz edilmiş daha sonrasında filmin gerçek hayata yansımaları üzerinde durulmuştur. Analiz, 1 saat 55 dakikalık filmin tamamını kapsayan verilerden elde edilmiştir. Sonrasında, görsel materyaller eşliğinde veriler, öncelikle gruplara ayrılarak kategorize edilmiş, betimlenmiş, yorumlanmış ve değerlendirilmiştir.

3.FİLMİN TEMATİK ANALİZİ

Bu çalışmada, 2023 yılında Greta Gerwig’in yönettiği “Barbie” adlı oyun serisine dayanan romantik komedi filminden hareketle Barbie oyuncak bebeğinin kadınlar üzerinde oluşturduğu ideal kadın bedeni algısı ve toplumsal cinsiyet temaları üzerinden incelenecektir. Daha sonrasında Barbie filmi yayımlandıktan sonra oluşan “Hi Barbie” ve Barbie içerikli ürünlerin popüler olması ve bu durumun tüketime nasıl yansıdığı ele alınacaktır.

1959 yılında Mattel tarafından ilk defa piyasaya sürülen Barbie bebeklere ek olarak ilerleyen yıllarda parfüm, yan oyuncak ürünleri, kıyafet ve ev tekstil gibi ürünler ile piyasada önemli yere sahip olmuştur. Mattel Barbie markası ile tüketicilerine renkli bir hayat tarzı ve farklı şekillenen hayal gücü sunmaktadır. Dolayısıyla Barbie markası sadece kız çocuklarının değil kadınlar üzerinde de önemli etkiler bıraktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu durumun en iyi örneği 21 Temmuz 2023’te vizyona giren “Barbie” filmi sayesinde daha da görünür hale gelmiştir. 13 yaş ve üzeri izleyiciye hitap eden Barbie filmi, animasyon film ve dizi olmanın haricinde konusu oyuncak bir bebeğe dayanan ilk canlı aksiyon film olma özelliğine sahiptir. Film Barbie bebeğinin kadın bedeni üzerinde oluşturulan klişe düşünce yargılarının yanlış olduğu ve kadınların pilot, astronot, doktor, başkan ve yargıç gibi birçok meslekte başarılı olabileceği mesajını vermeye çalışmaktadır. Mattel 250’den fazla meslekte ürettiği Barbie bebeklerin bir kısmını filmde kullanmıştır.

Resim 1: Barbie Filminden Bir Sahne

Filmin başlangıcında Barbie ile kadınlara verilmeye çalışılan mesaj şu sözlerle ifade edilmektedir: “Barbie her şeyi değiştirdi. Sonra hepsini baştan değiştirdi. Bütün bu kadınlar Barbie ve Barbie bütün bu kadınlar. Yolculuğa mayolu bir kadın olarak çıkmış olabilir ama çok daha fazlasına dönüştü. Kendi parası var, kendi evi, kendi arabası, kendi kariyeri çünkü Barbie istediğini yapabilir. Kadınlar istediğini

yapabilir. Bu da gerçek dünyada günümüzün küçük kızlarına yansdı. Kızlar kafalarına koyduklarını yapabilen kadınlara dönüşebilir. Barbie sayesinde feminizme ve eşit haklara dair bütün sorunlar çözüldü. En azından Barbieler öyle düşünüyor. Sonuçta onlar Barbie diyarında yaşıyor. Hayallerini yıkmaya ne hakkım var” (Barbie, 2023).

Barbieland dünyası kadınların egemen olduğu erkek oyuncakların evlerinin gösterilmediği, bilinmediği hatta birey olarak söz sahibi olmadığı bir yerdir. Her ne kadar dışarıdan düzenli ve toz pembe bir şekilde gözükse de eksikleri olan ve hayal dünyasının tek düzeyliğini gösteren bir yapıya sahiptir.

Barbie: Sizde erkeklerin yaptığı her şey bizde kadınlar yapar. Barbieland dünyasında her şey her daim üretken, enerjik ve dişil enerjidedir (Barbie, 2023).

Resim 2: Barbie Filminden Bir Sahne

Resim 3: Barbie Filminden Bir Sahne

Filmde klasik Barbie'nin ölümü düşünmesiyle birlikte ideal beden ve toplumsal cinsiyet konuları daha çok dikkat çekmektedir. Barbie diyarında kusurlara ve ölüm gibi gerçekliklere yer olmadığı için Barbielerde ölümü düşünmeye ihtiyaç duymazlar. Barbieland sonsuz mükemmeliyet, mutluluk, huzur ve eğlence içermektedir. Ölümü düşünen klasik Barbie yavaş yavaş tuhaflaşmaya başlar. Bu tuhaflaşma Barbie dünyasına göre bir bozulma belirtisidir. Çünkü Barbie nefesinin kokması, selülit, parmak ucunda yürürken ayaklarının düzleşmesi gibi yaşadığı değişim ile gerçek dünyadaki insanlara benzemeye başlamıştır. Bu durum Barbieler için oldukça iğrenç ve korkunç bir durumdur.

Filmde Barbieler arasında geçen konuşma şu şekildedir:

Klasik Barbie: Ayaklarım, topuklarım yere basıyor. Artık parmak ucunda değilim.

Diğer Barbieler: Düz ayak öggggg!

Klasik Barbie: Bu sabah nefesimin kokması, soğuk duş, krepin yanması ve çatımın düşmesi bunların hepsi birbiriyle bağlantılı olabilir

Diğer Barbieler: Sen bozuluyorsun! (Barbie, 2023).

Film izleyicisi için gerçek dünyada normal karşılanabilecek olan bu sahne Barbie dünyasında ise tamda bozulmanın gösterildiği bir şekildedir. Kadın bedeninde olan selülit, sivilce, fazla kiloluluk, hamilelik; göz yaşı, depresyon ve umutsuzluk gibi insanı duygular oyuncak dünyasının sisteminin bozulduğunu göstermektedir.

Tuhaf Barbie: Seninle oynayan kız üzgün.

Barbie: Neden üzgün ki gerçek hayatta her şeyi çözdük. Artık gerçek dünyadaki bütün kadınlar mutlu ve güçlü.

Tuhaf Barbie: Bana sorarsan konunun seninle de bir ilgisi var (Barbie, 2023).

Bu konuşmadan sonra Tuhaf Barbie Klasik Barbie'ye bozulmasını düzeltmek için gerçek dünyaya gitmesi gerektiğini söyler.

3.1. İDEAL KADIN BEDENİ VE BARBİE

Beden, içinde bulunduğu toplumun, kültürün ve dönemin yansımasıdır. Dolayısıyla beden algısı da toplumdan topluma değişim gösterebilir. Fakat günümüz ağ toplumlarında çok fazla beden çeşitliliği göremiyoruz. Bu bağlamda ideal kadın bedeni ve güzellik anlayışı saç, kıyafet ve beden şekillerine göre bazı bedenlerin kabul edilebilir bazı bedenlerin ise kabul edilmez kılmaktadır (Çakı, 2015: 311). İdeal beden ya da mükemmel beden algısıyla birlikte kendi bedenlerine savaş açan kadınlarda memnuniyetsizlik ve bedeninin nesnelleşmesine bağlı olarak yeme bozukluğu, depresyon gibi psikolojik sorunlar ortaya çıkmıştır. Kadınların bedenlerine karşı verdikleri mücadele beraberinde bedeninin metalaşmasını ve kadın bedeninin sömürsünü getirmiştir.

Filmde bahsedilen karakterlerden birisi ‘Tuhaf Barbie’ gerçek hayatta bir çocuğun onunla oynarken saçlarını kesmesi, yüzünü farklı renklere boyamasıyla birlikte klasik Barbie formu değişime uğramıştır. Bu nedenle diğer Barbies tarafından Barbieland için kabul edilmesi zor olan ve utanç duyulan bir karakter olduğu ifade edilmektedir. ‘Tuhaf Barbie’nin mükemmel makyajı, tasarım kıyafetleri, uzun sarı saçları olmaması ve spagat açması yani bacaklarını 180 derece açarak oturabilmesiyle onu diğer Barbie bebeklerden ayrılmaktadır. Kısacası ‘Tuhaf Barbie’ Mattel bebeklerin sunduğu basmakalıp tarzı önemsememektedir.

Resim 4: Barbie Filminden Bir Sahne

Tuhaf Barbie: (Topuklu ayakkabıyı göstererek) Sıradan hayatına dönüp olanları unutabilirsin. (Birkenstock marka terlikleri göstererek) Ya da evren hakkındaki gerçeği öğrenebilirsin (Barbie, 2023). Filmde ‘Tuhaf Barbie’ bedeninde yaşadığı değişimlerden memnun olmayan ‘Klasik Barbie’yi gerçek hayata gitmesi için desteklemekte bunun için Barbie’nin vazgeçilmez parçası olan topuklu ayakkabı yerine daha rahat edebileceği terliği tercih etmesi için cesaretlendirmektedir. Birkenstock marka terlikler filmde Barbie’nin insan olduğu son sahnede de kullanılmıştır. Burada verilmek istenen mesaj hayali kurulan bir yaşam için değişimden korkulmaması gerektiğidir. Fakat yine de filmde ‘Tuhaf Barbie’ Mattel bebeklerin standartlarına uymayan fiziksel özelliklerine sert vurgular yapıldığını ve bu noktada filmin çelişkili senaryosu olduğunu unutulmamalıdır. Ne yazık ki filmin, Barbie oyuncak bebekleriyle oluşan ideal kadın beden algısında önemli bir değişim yarattığı söyleyemeyiz.

İdeal vücuda ulaşmaları için kadınlar üzerinde büyük bir baskı vardır. Popüler Barbie bebek, ince vücudu, dar kalçaları ve büyük göğüsleriyle bu ideali simgelemektedir. Ancak Barbie'nin temsil ettiği oranlar o kadar azdır ki her 100.000 kadından yalnızca biri Barbie'nin vücut tipine sahiptir (Frederick, D. A., Peplau, A. & Lever, J, 2008: 200). Günümüzde ideal kadın bedenine örnek olarak gösterilen Barbie bebekler kadın bedeni üzerinde tahakküm kurulmasını ve kadınların psikolojik sorunlar yaşamasının yanı sıra çeşitli yollarla tüketime zorlandığı belirtilmelidir. Bu durum filmde Sasha'nın şu sözleriyle vurgulanmıştır.

Sasha: İcat edildiğinden beri kadınlarda özgüven sorunu yaratıyorsun. Kültürümüzdeki yanlış şeyleri temsil ediyorsun, cinselleştirilmiş kapitalizm, gerçek dışı fiziksel özellikler sen feminizm hareketini 50 yıl geriye götürdün. Kızların tabiatındaki öz değer duygusunu yok ettin ve tüketim çılgınlığını yüceltmenle gezegeni öldürüyorsun. Buraya gelip kendini tanıtmasan yıllardır aklıma gelmiyordun seni faşist (Barbie, 2023).

Zamanın başlangıcından ve ilk kız çocuğu var olduğundan beri bebek oyuncakları hayatımızdadır. Ancak Barbie bebeklerin piyasaya çıkmasıyla birlikte adı üstünde bebek kavramı farklılık kazanmıştır. Barbie bebekler gerçek üstü beden ölçüleriyle kadınlar ve kız çocukları üzerinde derin etkiler bırakmaktadır. Günümüzde kendini tam anlamıyla bebek gibi görmek isteyen bir kesim bulunmaktadır. Barbie sendromu olarak karşımıza çıkan bu durumda da kadınlar ve kız çocukları Barbie bebeğin fiziksel özelliklerine sahip olmayı arzulamaktadırlar. Bu uğurda sağlıksız diyetler, yoğun egzersiz programları, bilinçsiz kişisel bakım rutinleri ve estetik operasyonlar geçirmektedirler. Geçirilen operasyonların ve yapılan her türlü işlemin sonunda yine de tam anlamıyla bebek gibi olmadıklarını hissettikleri için bu süreci takip duygu durum bozuklukları gözlemlenmektedir. Barbie bebekler ile kadınlar ve kız çocuklarının beden algıları üzerinde kurulan tahakküm sonucunda özgüven eksikliği, anoraksiya, bulimia ve oburluk hastalığı gibi birçok psikolojik rahatsızlıkla karşı karşıya bırakılmıştır. Kendini kadın olarak hissedememe, güzellik algısını karşılayamama ve geçirilen işlemler sonucu bozulmuş bir beden tekrardan bu sürecin kısır döngüye girmesine neden olmaktadır.

Mattel'in yetişkin kadın bebeği olarak ürettiği Barbie bebekler üretildiği ilk andan itibaren gerçek dışı vücut yapısıyla kadınların ve kız çocuklarının hayallerini süslemiştir. Fakat bu durum kozmetik ve cerrahi işlemlerin teknolojik olarak ilerlemesiyle çok farklı boyut almaya başlamıştır. Her ne kadar son zamanlarda Mattel engelli ve engelli Barbierlerin yanı sıra çeşitli ten, saç ve beden ölçülerine sahip bebekler üreterek tüketiciye seçenek sunmuş olsa da akıllara kazınan Barbie'nin klasik vücut formudur. Bu bağlamda günümüze kadar anne bir bebek üretmeyen Mattel sadece 'Hamile Barbie' ve 'Bebek Bakıcısı Barbie'yi üretmiştir.

Kadın bedeni ve biyolojisi üzerinde kurulmaya çalışılan tahakkümün en acı örneklerinden birisi Mattel'in "Hamile Barbie" oyuncağını piyasadan kaldırması ve filmde hamile Barbie'nin gösterilmesine çok gerek olmadığını ve oyuncağının yapılmasının tuhaf olduğunun belirtilmesidir.

"Hamile Barbie Mattel tarafından piyasadan çekildi. Hamile bir oyuncak biraz fazla tuhaf" (Barbie, 2023).

Kadın bedeninde hamilelik ile başlayan değişimler günümüz ideal kadın beden algısına ters düşmektedir. Dolayısıyla kadın bedeni üzerinde tahakküm kurulmasını ve kadınların en azından hamilelik sürecinde bedenleriyle barışık olmasını zorlaştırmaktadır. Hamilelik, ideal kadın bedeni ya da diğer bir deyişle mükemmel kadın bedeni olarak kabul edilen beden algısı için tüketim yapılmasına

hizmet etmemektedir. Diğer yandan filmde hamilelik ve emzirme döneminde bedenin yaşadığı değişimler görüntü kirliliği olarak düşünüldüğü için Mattel'in 'Hamile Barbie' diye bir bebek üretmesi gereksiz ve tuhaf görülmüştür. Ancak piyasada halen 'Bebek Bakıcısı Barbie' üretilmeye devam edilmektedir. Bu bağlamda bakıcı olan Barbie vücut formları bozulmamış bir meslek içeren kategoriye girdiği için üretilmesinde ve göz önünde bulunmasında sakınca olmadığı çıkarımına ulaşılabilir. Fakat 'Hamile Barbie' karnı şişmiş ve daha sonra anne bir Barbie'ye dönüşeceği için hem bedenen göze hitap etmeyen hem de anneliğin oluşturulmak istenen ideal dünya da bir engel olarak görülmektedir.

3.2. TOPLUMSAL CİNSİYET VE BARBİE

Hayata geldiğimiz andan itibaren başlayarak ölüme kadar geçirdiğimiz süreç boyunca toplumsal cinsiyet duygularımızı, düşüncelerimizi ve eylemlerimizi şekillendirmektedir. Toplumsal cinsiyet, erkek ve kadının cinsiyet rolleriyle ilişkilendirdiğimiz tutum ve faaliyetleridir. Farklı toplumsal beklentilere verilen cevaplar iki cinsiyet rolünde de davranışların birbirinden farklılığını göstermektedir (Connell, 2017: 85). Erkekleri hırslı, rekabetçi ve güçlü bir şekilde tanımlayan kültür, onları liderlik pozisyonlarına teşvik etmektedir. Duygusal, sevimli ve uysal olarak tanımlanan kadınlardan ise destek vermesi, yardımcı olması ve duygularını göstermekte de çekinmemeleri gerektiği beklenmektedir. Kısacası toplumsal kavramı cinsiyet erkekler ve kadınlar arasındaki hiyerarşi izah etmektedir.

Filmde Barbie'nin Mattel'in üst düzey yöneticilerin toplantısına katıldığı sahnede kadın bebek üreten bir marka olan Mattel yöneticileri arasında kadın olmaması şu sahnede konu edilmiştir:

Barbie: Buraya kadar geldim tepedeki kadınla görüşebilir miyim? Başkanımızla. Burada hiç yetkili kadın yok mu?

Mattel Başkanı: Kesinlikle alındığımı söylemek zorundayım resmen kadınlardan oluşan bir şirketiz 1990'larda bir başkanımız kadındı hatta bir tane daha olmuştu şey bir ara olmuştu işte. Yani bak gördün mü iki etti. Bu kocaman binanın temelini resmen kadınlar oluşturuyor burada bir sürü cinsiyetsiz tuvaletimiz var. Bu erkeklerin hepsi kadınlara bayılır benim annem de kadındı ben anasının gözü bir evladım benim teyzemde bir kadındı. Kısaca demek istediğim şu kutuya girsene cadı karı (Barbie, 2023). Günümüzde eril tahakküm hâkim olduğu yerlerde kendisini çok dillendirmeden gizliden görevini yerine getirmeye çalışmaktadır. Zira yaşadığımız tüketim toplumunda tüketimin odak noktası kadınlarken tüketim metalarının üretilmesinde ve kadınlara dayatılmasında erkeklerin söz sahibi olması oldukça ironiktir. Bourdieu'ya göre (2016: 85) eril tahakküm, erkeklere ayrılmış toplanma ve pazar yerleriyle kadınlara ayrılmış ev arasındaki ayrımla veya ev içindeki ayrım sayesinde iş bölümü cinsiyetlere göre mekanlaştırılmıştır. Kadın ve kız çocuklarına hitap etmeye çalışan bir marka olan Mattel'in kendi şirketinde kadın çalıştırmaması ve Mattel başkanının kadınları ikinci planda ya da diğer bir deyişle önemsiz gösteren bu konuşması markaların tüketicilerinden ne kadar uzakta ve tüketicilerini sadece para kaynağı olarak gördüklerinin bir örneği olabilir. Dolayısıyla Bourdieu'nun dediği gibi markalar tüketicilerinin çoğunluğu kadın olsa bile iş bölümü konusu açıldığı zaman cinsiyetlere göre ayrılan mekanların acı gerçeği ile karşılaşmaktayız.

Gloria: Sen inanılmaz derecede çok güzelsin ve akıllısın kendini yetersiz hissetmen beni sahiden öldürüyor hep olağanüstü olmak zorundayız ama bir şekilde hepimiz hata yapıyoruz zayıf olacaksın ama çok zayıf değil. Ayrıca zayıf olmak istediğini de söyleyemezsin sağlıklı olmak istediğini söyleyeceksin ama aslında zayıf olman da gerekiyor. Para olmalı ama para isteyemezsin çünkü dangalaklık olur. Patron

olmalısın ama kaba olamazsın. Liderlik etmelisin ama diğerlerinin fikirlerini ezip geçemezsin. Anne olmaktan hoşlanmalısın ama sürekli çocuklarından bahsetmezsin. Bir kariyer kadını olmalısın ama aynı zamanda ev kadını da olmalısın. Erkeklerin çılgınca kötü davranışlarına cevap vermek zorundasın ama bunu belirtirsen şikâyet etmekle suçlanırsın. Erkeklere hep güzel görünmelisin ama onları rahatsız hissettirecek ya da diğer kadınlar için tehdit oluşturacak kadar güzel değil. Çünkü kız kardeşliğin bir parçası olacaksın hem de göze çarpacaksın hep minnettar olacaksın. Sistemin hileli olduğunu da unutmayacaksın. Yani hem bunun bilincinde olacak hem de minnet duyacaksın. Kesinlikle yaşlanma, kabalık etme, gösteriş yapma, asla bencil olma, asla düşme, asla yenilme, korkunu gösterme, çizgiyi sakın aşma, çok zor ve çok tutarsız ve kimse sana madalya takmıyor veya teşekkür etmiyor hatta ortaya çıkıyor ki her şeyi yanlış yapmakla kalmıyor bütün her şeyin suçlusunda sen oluyorsun. Çok yoruldum hem kendimi hem de diğer kadınları insanlar bizi sevsin diye üzülürken görmekten gerçekten çok yoruldum (Barbie, 2023).

Filmin bu sahnesinde kendini anlatmaya çalışan Gloria'nın aslında ataerkil bir düzende kadın olmanın gerektirdiği çelişkileri tam anlamıyla açıklamaktadır. Tam olarak olay bizi insanların nasıl gördükleri değil insanın kendisini tam olarak nasıl gördüğü, nereye konumlandığıyla ilgilidir. Günümüzde çoğu kesim kadınların güçlü olmasını yüksek bir mevkide çalışmak ya da dünyaya fayda sağlayacak buluşlar yapmakla yönlendirmektedir. Bu sebeple ev hanımı olmak, anne olmak zayıf gözükken kadının kendini değersiz hissetmesini sağlayan bir durum gibi gösterilmektedir. Bu yüzden tek istekleri anne olmak ya da sadece ev hanımı olmak isteyen kadınları toplumda güçsüz görmek olağan karşılanmaktadır. Ancak böyle bir yaşam tarzıyla yetişen ya da bu yaşam tarzına uygun olmayan çalışan kadınları kendi içlerinde sürekli bir kıyaslamaya sokmaktadırlar. Film tam olarak bir eleştiri yaparak bu konuya da çok güzel değinmiştir.

4.HI BARBİE ÇILGINLIĞININ TÜKETİME YANSIMASI

Dikkat çekici pazarlama kampanyasıyla 2023 yazına damgasını vuran Barbie filminin yapımı için 145 milyon dolarlık bütçe ayrılırken pazarlama kampanyasının 150 milyon dolara mal olduğu tahmin edilmektedir. Filmin pazarlama kampanyalarında anlaşmalı markalar, dijital pazarlama ve yapay zekâ kullanılmıştır. Özellikle Dubai'de 3 boyutlu dev reklam kampanyasının videoları sosyal medyaya düştüğü andan itibaren oldukça dikkat çekmiş ve gerçekliği sorgulanmıştır. Fakat video incelendiği zaman dijital bir çalışma olduğu ortaya çıkmıştır. Her ne kadar bu dijital çalışma sonucu ortaya çıkan video gerçek gibi sunulmuş ve insanlar kandırılmış olsa da filmin tanıtımında önemli rol üstlenmiştir.

Resim 5: Barbie Filmi Pazarlama Kampanyası

Barbie filminin en fazla görünürlüğünü sosyal medya sayesinde olduğunu söyleyebiliriz. İnternet teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte toplumlar üzerinde ağların etkisi artmaktadır. Ritzer'e göre (2020, 307) Web 2.0'ın sayesinde hayatımıza girmeye başlayan sosyal medya ağları tükettikleri şeyleri aynı zamanda üreten üretici-tüketicileri yaratmıştır. Özellikle önceki yıllara oranla TikTok, YouTube ve Instagram üzerinden #Barbie hashtagi ile yapılan paylaşımların yanı sıra izleme oranlarında da ciddi anlamda artış olması üretici-tüketicilere güzel bir örnek niteliği taşımaktadır. Film vizyona girdikten sonra akıma dönüşerek sosyal medyanın üretici-tüketicileri tarafından da popülerleştirilmiştir. Barbie filmi için yapılan bütün pazarlama kampanyaları başarılı olmasıyla birlikte ülkemizde ve dünyamızda "Hi Barbie" akımı olarak yeni tüketim çılgınlığı başlamıştır.

"Hi Barbie" akımına katılmak isteyen insanlar filmin iş birliği yaptığı markalardan alışveriş yapmanın yanı sıra aldıkları ürünleri filmi izlemeye giderken ya da sosyal medyada üzerinden sergilemeleri akımın hızla yayılmasını sağlamıştır. Bu akıma kadınlar, kız çocukları ve daha da ilginç anne kızlar birlikte uyum göstermiştir. Bu bağlamda, "Hi Barbie" çılgınlığı yaş fark etmeksizin tüketim dünyasının büyümesine hızlı bir şekilde katılmıştır. Baudrillard'a göre (2016: 23-24) tüketimi yöneten büyülü bir düşünce, günlük yaşamı yöneten mucizevi bir zihniyettir; bu, düşüncelerin mutlak-gücüne inanç üzerine kurulu bir şey olarak tanımladığımız ilkel bir zihniyettir. Buradaki inanç, göstergelerin mutlak-gücüne duyulan inançtır. İnsanlar daha çok nesnelere kendilerine verdiği tatmin hissi için tüketim yapma ihtiyacı hissederler. Bu duruma en iyi örneklerden bir tanesi de bireylerin Barbie filmine özel kıyafet koleksiyonları, parfümeri, ev tekstili, mutfak eşyaları ve en garibi pembe boyalı gıdaları tüketmek için çaba sarf etmeleridir. Dolayısıyla insanların tüketimi ihtiyaçtan çok zorunluluk olarak görmesi için sürekli göz önünde olması gerekmektedir. Ritzer'e göre (2016, 29) tüketim araçları, her türlü şeyi tüketmemizi sağlayan ortam ya da yapıların bir modelini temsil etmektedir. Üretim, dağıtım, reklam pazarlama, satış, bireysel beğeni, stil ve moda tüketimi kolaylaştıran parçalardır. Mattel, filmin pazarlama sorumluları ve marka iş birlikleri Barbie filminin tanıtımını çeşitli alanlarda yapmaları filmi ve Barbie bebeğin tüketiciler üzerinde nesnelere halinde görülmesini sağlamıştır. İş birliklerinin yanı sıra akım haline gelen bu durum yüksek bütçeler ile reklam yapan ünlü bir kesimin sırf akım diye katılmasıyla daha çok ses getirmiştir. Tam anlamıyla tüketim çılgınlığına dönüşen akım aslında bir yandan da sosyal medyada filmin reklam tanıtımını desteklemeye yardımcı olmuştur.

Resim 6: Barbie Filminden Bir Sahne

Barbie bebeklerin sadece kültürel değil dini giyim tarzlarına göre formüle edilmeleri ve 'Müslim Barbie' veya 'Hijabi Barbie' etiketleriyle sosyal medya ağları üzerinden paylaşımları "Hi Barbie" çılgınlığını

gözler önüne sermektedir. Filmin giriş ve son kısmında gözükken daha sonra diğer Barbielerin arasında gözükmeyen dini giyim tarzıyla dikkat çeken Barbie bebek aslında kültürel değil tamamen sosyal medyada dikkat çekmek ve ses getirmek için konulan bir görseldir. Firma tarafından satışa sunulmayan ve üretimi olmayan bir bebeği göstermek sosyal medyada dikkat çekmek ve vizyona girdikleri ülkedeki seyircinin dikkatini çekmek için yapılan bir çalışmadır. Bu durum dünya genelinde durdurulması zor bir tüketim çılgınlığı olduğunu göstermektedir.

Tüketimin yanı sıra en büyük çılgınlık konusu Barbie bebekler ile birlikte estetik anlayışıdır. Zamanın başlangıcından bu yana özellikle internetin ve sosyal medyanın gelişmesiyle insanların hepsi güzel bulduklarını taklit ederek var olmaya devam etmiştir. Rönesans dönemiyle ortaya çıkan güzellik algısı kavramıyla birlikte insanların güzellik anlayışı zamanla değişiklik ve farklılık göstermektedir. Ancak oyuncak bir bebeğin ortaya çıkmasıyla ciddi anlamda güzellik anlayışı tamamen taklit etmeye ya da "Barbie" olmaya çalışmaya dönmüştür. Bundan dolayı da 'Barbie gibi olacağım' diyerek güzel olmaya çalışan kişilerin estetik çılgınlığı başlamıştır.

Resim 7: Dalia Naeem Barbie bebeğe benzemek için 43 kere estetik ameliyat olmuştur (Ntv, 2023).

Barbie filmi gösterime girdikten sonra Barbie bebek gibi ince vücutlu, dar kalçalı, büyük göğüslü, ince omuz ve boyun istekleri ile estetik cerrahlarına başvuruların arttığını Medikal Estetik Hekimi Hüseyin Tırman şu sözleriyle ifade etmektedir:

"Gösterime giren film, çocukların oyun dünyasında yer alan bir kahramanın bizim aramızda da vücut bulmaya çalışmasını tetikledi. Saçları, belirgin elmacık kemikleri, dudakları, ince boynu ve ince vücut hatları ile dikkat çekici fiziksel özellikleri var bu oyuncak bebeğin... Filmle birlikte kişilerin estetik uygulamalara talepleri de değişti aslına bakarsanız. Önceden talep olmayan alanlarda mesela boyun ve omuzlar da botoks uygulamasına olan talep arttı. Figürün bu noktalarının ne kadar zarif görüldüğünü düşünün. Bize gelenler de o bölgelerin daha ince görünmesi için Barbie Botoks uygulaması talep etmeye başladı. Ayrıca Barbie'nin bacak ve baldırları ya da kolları gibi ince bir görüntü talep edenler de arttı. Yine daha ince görünmek için yeni nesil ameliyatsız lazer lipo ve sıkılaştırıcı işlemlere de ilginin arttığını söyleyebiliriz." (Demirel, 2023, 27 Ağustos).

Barbie sendromunun film vizyona girdikten sonra daha da arttığını söylenmektedir. Estetik yönüne çok fazla takılıp sadece Barbie olmaya çalışan insanların geçirdikleri sayılı operasyonla bir oyuncuğa benzemeye çalışmaları aslında tüketim çılgınlığının geldiği en son noktayı göstermektedir. Bu durumun eleştirilmeye en açık ve insanların kendi bedenlerine yabancılaşmayı getirdiği, özgüvenlerinin tamamen yok ettiği ve kalıcı olarak geri dönüşü olmayan kaçınılmaz bir yola soktuğu maalesef acı bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.SONUÇ

Bu çalışmada, ideal kadın bedeni dayatması, toplumsal cinsiyet ve tüketime yansımaları bağlamında 2023 yapımı çok fazla ses getiren “Barbie” romantik komedi filmi üzerinden sosyolojik arka plan dahilinde incelenmiştir. Film oyuncak bir bebeğin yaşadığı dünyanın koşullarına uymadığını fark ettiği bir anda uyum sağlayabileceği bir dünya bulma umuduyla çıkılan yolculuğun aynı zamanda bir kadının hikâyesini konu edinmektedir. Film tam anlamıyla bedenen “mükemmel kadın” imajı çizmeye çalışan Barbie bebeklerin aslında hayali bir dünya olduğunu gerçek yaşamda insanların bedenen oluşabilecek her türlü kusurunda kendi içinde güzellik barındırdığını seyirciye aktarmaktadır. Bunun yanı sıra toplumsal olarak kadına ve erkeğe atfedilen toplumsal cinsiyet rollerinin değişkenlik gösterebileceğini, bunu anlamlandırma ve konumlandırma kısmının bireyin kendisine ait olduğunu göstermeye çalışan eleştirel bir film niteliğine sahiptir. Aynı zamanda filmin gişe rakamlarından, sosyal medya akımlarından ve üretilen birçok içerik incelendiğinde tam bir tüketim alt yapılı bir film olduğu söylenmelidir. Filmle birlikte Barbie etiketli ürünlerinin satışlarının artması, pembe renkli kıyafetlerin tercih edilmesi, güzellik algısını değiştirerek estetik alanına giriş yapılması ve sosyal medyada “Hi Barbie” etiketli akımın patlaması tüketime ne derecede yansıdığı en önemli göstergeleri arasındadır. Filmin en önemli mesajı insanların değil, fikirlerin sonsuza dek yaşadığıdır ve insanlar bazen gerçek dünyadaki sorunlarla başa çıkabilmek için hayal dünyasını bir kaçış yöntemi olarak görmektedir.

KAYNAKLAR

Baudrillard, J. (2016). Tüketim Toplumu. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bourdieu, P. (2016). Erişim Tahakküm. İstanbul: Açılımkitap.

Connell, R. W. (2017). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Çakı, F. (2015). Batı-Dışı Toplumlarda Gençlik ve Beden İmajı. Kadir Canatan (Ed.), *Beden Sosyolojisi içinde* (s. 307- 324). İstanbul: Açılımkitap.

De Medeiros Mendes Ribeiro, V., Ferreira, A. T. R. D. J., Risieri, O. A. C., & Teixeira Borges, F. (2023). Uma Análise Do Filme Barbie (2023), Da Boneca E Suas Implicações No Desenvolvimento Da Criança. *Boletim De Conjuntura (BOCA)*, 15(45), 284–309. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8342825>

Demirel, İ. (2023, 27 Ağustos). Estetik cerrahlardan barbie isyanı! "Psikolojik bozukluk". *Sabah*. <https://www.sabah.com.tr/roza/guncel/estetik-cerrahlardan-barbie-isyani-psikolojik-bozukluk> (Erişim Tarihi: Ekim 10, 2023).

Frederick, D. A., Peplau, A. & Lever, J. (2008) The Barbie Mystique: Satisfaction with Breast Size and Shape across the Lifespan, *International Journal of Sexual Health*, 20(3), 200-211, DOI: 10.1080/19317610802240170.

Ntv. (Nisan 2023). Barbie'ye Benzemek İçin 43 Kez Estetik Ameliyat Oldu: Zombiye Benzetildi. <https://www.ntv.com.tr/galeri/n-life/magazin/barbieye-benzemek-icin-43-kez-estetik-ameliyat-oldu-zombiye-benzetildi,mwCF69FmDUiSEztyb-GTkQ> (Erişim Tarihi: Ekim 10, 2023).

Ritzer, G. (2016). *Büyük Bozulmuş Dünyayı Büyülemek*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

Ritzer, G. (2020). Küresel Dünya. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Toksoy, N. G. (2019). Görsel Sosyolojik Saha Araştırmaları ve Fotoğraf. Sosyal Bilimler Dergisi, 41, 362-373. <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.32610>

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ENNEAGRAM MODELİ KAPSAMINDA OKULÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUKLARIN
KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ
INVESTIGATION OF PERSONALITY TRAITS OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE
SCOPE OF ENNEAGRAM MODEL

Uzm. Özlem AKAR YILDIRIM

Okul Öncesi Öğretmeni. Güzide Okul Öncesi Kurumları

ORCID: 0000-0003-1848-6849

ÖZET

Bu çalışma, okulöncesi dönemde Enneagram'ın önemini ve etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Okul öncesi dönem, çocuğun kişilik gelişiminin temellerinin atıldığı bir dönemdir ve Enneagram, kişilik tiplerini ve davranış kalıplarını anlamada önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Enneagramın ebeveyn-çocuk ilişkilerine olumlu etkileri vardır. Ebeveynler, çocuklarının kişilik tiplerini anladıkça, onlara daha uygun destek sağlayabilir, iletişimlerini geliştirebilir ve daha sağlıklı ilişkiler kurabilir. Enneagram, okulöncesi eğitimcileri için de önemli bir araçtır. Öğrenme tarzlarını ve tercihlerini anlamak, çocuklara uygun öğrenme ortamları ve yöntemleri oluşturmak için yardımcı olur. Ayrıca, çocukların sosyal becerilerini geliştirmelerine ve duygusal alanda beceri kazanmalarına yardımcı olur. Enneagram ayrıca insanların strese nasıl tepki verdiğini anlamaya yardımcı olur. Okulöncesi eğitim programlarına Enneagramın dahil edilmesi, ebeveynlerin bu aracı kullanmaları ve öğretmenlerin eğitimleri sırasında Enneagram'ı anlamaları önemlidir. Bu şekilde, çocuklar bütünsel ve dengeli bir şekilde gelişebilirler. Bu araştırmanın sonuçları, okulöncesi dönemde Enneagram'ın kişisel gelişimi desteklemede ve daha sağlıklı ilişkiler kurmada önemli bir araç olduğunu göstermektedir. Enneagram'ın okulöncesi eğitim programlarına dahil edilmesi ve ebeveynlerin bu aracı kullanmaları, çocukların bütünsel ve dengeli bir şekilde gelişmelerine katkı sağlayacaktır. Okul öncesi dönemde Enneagramın kullanımı, çocukların kişisel farkındalıklarını artırdığından, ebeveyn-çocuk ilişkilerini iyileştirdiğinden, çocuğun öğrenme ve sosyal becerilerini desteklediğinden ve duygusal yönetim becerilerini geliştirdiğinden, Enneagram çok önemlidir. Bu çalışma, Enneagram'ın okulöncesi dönemdeki önemini anlatmakta ve bu alanda daha fazla araştırmanın gerekliliğini vurgulamaktadır. Enneagram'ın okulöncesi dönemdeki çocukların sağlıklı gelişimine katkı sağlayabileceğine inanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Okulöncesi dönem, Enneagram, kişilik tipleri, kişisel farkındalık, ebeveyn-çocuk ilişkileri, öğrenme tarzları

ABSTRACT

This study aims to examine the importance and effect of the Enneagram in the preschool period. The preschool period is a period in which the foundations of the child's personality development are laid and the Enneagram is used as an important tool in understanding personality types and behavior patterns. The Enneagram has positive effects on parent-child relationships. As parents understand their child's personality type, they can provide more appropriate support, improve communication, and build healthier relationships. The Enneagram is also an important tool for preschool educators. Understanding learning styles and preferences helps to create learning environments and methods suitable for children. It also helps children develop their social skills and gain skills in the emotional field. The Enneagram also helps to understand how people respond to stress. Including the Enneagram in preschool education programs is important for parents to use this tool and for teachers to understand the Enneagram during their education. In this way, children can develop holistically and in a balanced way. The results of this research show that the Enneagram is an important tool in supporting personal development and

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

establishing healthier relationships in the preschool period. The inclusion of Enneagram in preschool education programs and the use of this tool by parents will contribute to the holistic and balanced development of children. The use of the Enneagram in preschool is very important as it increases children's self-awareness, improves parent-child relationships, supports the child's learning and social skills, and improves emotional management skills. This study explains the importance of the Enneagram in the preschool period and highlights the need for more research in this area. It is believed that the Enneagram can contribute to the healthy development of preschool children.

Keywords: Preschool period, Enneagram, personality types, self-awareness, parent-child relationships, learning styles

KAMU MALLARININ KORUNMASINA YÖNELİK UYGULAMA ÖRNEKLERİ VE KAMU
MALLARININ KORUNMASIYLA İLGİLİ HUKUKİ ALTYAPIYA YÖNELİK BAZI
ÖNERİLER

APPLICATION EXAMPLES FOR THE PROTECTION OF PUBLIC GOODS IN TURKISH
LAW AND SOME SUGGESTIONS FOR THE LEGAL INFRASTRUCTURE RELATED TO
THE PROTECTION OF PUBLIC GOODS

Yücel Özdemir

KTO Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi

ORCID: 0000-0003-2046-5158

ÖZET

Kamu malları, kamu mülkiyetinde bulunan ve bir kamu yararına tahsis edilmiş olan mallardır. Kamu malları çeşitli hukuki ilkelerle ve düzenlemelerle korunur. Örneğin hukukumuzda göre kamu malları kamulaştırılmaz, haczedilemez, zamanaşımıyla kazanılamaz. TCK'da kamu mallarına karşı işlenen mala zarar verme ya da hırsızlık gibi suçların cezası, özel mallara karşı işlenmesi hallerine göre daha ağır cezaları gerektirir. Bunun yanında hukukumuzda bazı özel kanunlar, ilgili olduğu kamu mallarını özellikle korumaktadır. En dikkat çeken örneklerden biri olan 2863 sayılı Kanun, kültür ve tabiat varlıklarını korumak amacıyla yürürlüktedir. Bu kapsamda Kanun, dereceli bir sit alanı sistemi getirmekte ve kamunun mülkiyetinde olan varlıklar dışında özel mülkiyette yer alan varlıklara da kamu malı statüsü vererek bazen kamu malının çerçevesini genişletmektedir. Yine 2565 sayılı Kanun, askeri yasak bölgeler belirleyerek bu alanları kamu malının korunması çerçevesinde korumaktadır. 3621 sayılı Kıyı Kanunu deniz ve göl gibi tüm kıyı türlerini hem özel kişilere hem kamu organlarına karşı korumaya yönelik hükümler içerir. Benzer şekilde 2918, 2873, 2960, 2920 ve 3194 sayılı Kanunlar bulunmaktadır. Ancak bu kanunlar, ilgili oldukları kamu mallarına yönelik özel hukuki korumalar öngörürken genel olarak diğer kamu mallarının korunmasıyla ilgili ortak bir hukuki rejim oluşturmamaktadır. Halbuki böyle bir hukuki rejime Türk hukukunda ihtiyaç vardır. Eski hukuk döneminde bile 1858 tarihli Arazi Kanunnamesi gibi kamu mallarıyla ilgili kodifiye metinler yer almış ve kamu mallarının sınıflandırıldığı, korunmasına yönelik tedbirlerin düzenlendiği bir hukuki rejim belirlenmiştir. Bugün ise kamu mallarıyla ilgili ortak bir kanun bulunmadığından hangi malların hangi sınıfa ait olduğu hangi malların haczedilip haczedilemeyeceği gibi konular çoğu zaman yargı yerlerinin takdirine bağlı olarak çözülmektedir. Bu ise kamu mallarının kamu hizmetinde ideal şekilde kullanımına ve maddi ve hukuki olarak varlığının korunmasına uygun değildir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Mallarının Korunması, Kamu Mülkiyeti, Özel Kanunlar, Kamu Yararı, Kamu Hizmeti

ABSTRACT

Public goods are goods that are publicly owned and allocated for a public benefit. Public goods are protected by various legal principles and regulations. For example, according to our law, public property cannot be expropriated, confiscated, or acquired by statute of limitations. In the Turkish Penal Code, crimes such as damage to property and theft, if committed against public property, require more severe penalties than crimes committed against private property. In addition, some special codes in our law specifically protect the public goods they are related to. Law No. 2863, one of the most notable examples, is in force to protect cultural and natural assets. In this context, the Law introduces a protected area system and sometimes expands the framework of public good by giving public good status to privately owned assets in addition to publicly owned assets. Law No. 2565 protects these areas within the framework of protecting public good by determining military prohibited zones. Coastal Law No.

3621 contains provisions to protect all coastal types such as seas and lakes against both private individuals and public bodies. Similarly, there are Laws No. 2918, 2873, 2960, 2920 and 3194.

However, while these laws provide special legal protections for the public goods to which they relate, they do not generally create a common legal regime for the protection of other public goods. Such a legal regime is needed in Turkish law. Even in the old law period, there were codified texts regarding public good, such as the Land Law of 1858, and a legal regime regarding the classification and protection of public property was determined. Today, since there is no common law regarding public goods, issues such as which goods belong to which class and which goods can be seized or not are often resolved at the discretion of the courts. This is not suitable for the ideal use of public goods in public services and the protection of their material and legal existence.

Keywords: Protection of Public Goods, Public Property, Private Laws, Public Interest, Public Service

GİRİŞ

Kamu malları, içeriği ve kamunun kullanım ve yararlanmasına sunulmuş olması nedeniyle özel hukuka tabi mallardan farklılıklar göstermektedir. Kamu mallarının devredilememesi, haczedilememesi, zamanaşımıyla kazanılamaması, tapuya tescil zorunluluğu bulunmaması, kamulaştırılmaması, vergi ve harç gibi mali yükümlülüklerle tabi olmaması gibi tedbirler yanında başka özel koruma tedbirleri altında tutulduğu görülmektedir. Özel kişilerden gelebilecek kamu mallarının bütünlüğüne yönelik müdahalelere karşı mevzuatta özel düzenlemeler öngörülmüş, aynı zamanda TCK anlamında kamu mallarına karşı işlenen suçlarda, kamu malı olma özelliği suçun ağırlaştırıcı nedenleri arasında sayılmıştır (Atay, 2019, s. 802). Özel olarak korunurken kamu mallarının kamu yararına tahsis amacına uygun olarak kullanımına imkan verecek maddi bütünlüklerinin korunması amaçlanmaktadır (Gözler, 2019, s. 890). Kamu mallarının özel olarak korunmasında güdülen bu amaçları, kamu mallarının idare hukukunda ayrı bir rejime sahip olmasına rağmen bütüncül ve kodifiye edilmiş bir düzenlemeye konu olmaması nedeniyle (Özay, 2017, s. 659) farklı düzenlemelerden farklı hükümler altında takip edebilmekteyiz.

MATERYAL VE YÖNTEM

Anayasamız, en üst norm olması bakımından kamu mallarının korunmasıyla ilgili en temel kuralları belirlemekte ve bazı somut örneklerle belirli kamu mallarının nasıl korunacağı konusunda yol göstermektedir. Örneğin 169. maddede ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunların çıkarılması gerektiği, devlet ormanlarının mülkiyetinin devrolunamayacağı, ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasi propaganda yapılamayacağı, hatta münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamayacağı belirtilmiştir. 23. maddede kamu mallarını koruma amacının temel hak ve özgürlüklerden olan yerleşme ve seyahat hürriyetini sınırlamanın bir nedeni olduğu açıkça ifade edilmiştir. 63. maddede Devletin, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlayacağı, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alacağı düzenlenmiştir. Ayrıca bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara kanunla sınırlamalar getirilebileceği eklenmiştir. Hukukumuzda Anayasamızdan sonra birçok kanun ve yönetmelik gibi alt metinlerde de kamu mallarını korumaya yönelik ayrıntılı düzenlemeler yer almaktadır. Bu hükümler hem idareler hem vatandaşlar için yetki verici ya da sınırlayıcı hukuki etkiler doğurabilmektedir. Bu etkileri kamu kuruluşları açısından düşündüğümüzde zaten kanunilik ilkesine dayanan idarelerin gerekli hukuki işlem ve eylemleri daha kolay öngörebileceğini değerlendirebiliriz. Ancak bu etkiler özel kişiler açısından düşündüğümüzde hukuki sorunlar biraz daha karmaşıktır. Özel kişiler kamu mallarının korunmasıyla ilgili sınırlayıcı ya da yetki verici kuralların kendi hukuki yetki alanına ya da mülkiyet haklarına nasıl yansıtacağını öngöremeyebilmektedir. Bu belirsizliğin en önemli nedeni kamu mallarının korunmasıyla ilgili hukuki altyapımızın çok karmaşık olması ve idarelerin bu konudaki yetkilerinin fazla geniş tutulmasıdır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

I. Karşılaştırmalı Hukukta Uygulama Örnekleri

Ülkemizin hukuk serüveni göz önüne alındığında pozitif hukukumuzdaki birçok kurumumuzu Batı hukukundan ya doğrudan ya da uyarlama yöntemiyle aldığımız söylenebilir. Her ne kadar Osmanlı ve daha önceki Türk devletlerinde oturaklaşmış bir toprak sistemi bulunsa da bu günkü hukukumuzda yine kamu mallarıyla ilgili birçok ilkeyi ve uygulamayı özellikle Avrupa örnekleri olmak üzere Batıdan uyarladığımız söylenebilir. Bu açıdan ülkemizde kamu mallarının korunmasıyla ilgili sorunlarda ya da hukuki boşluklarda kamu mallarının korunmasıyla ilgili daha az sorun yaşayan ya da başarılı uygulamalara sahip olan ülkelerin sistemine göz atmakta yarar olacaktır. Kamu malları denilince taşınır ya da taşınmaz kamu malları söz konusu olabilir. Bu çalışmada önemine binaen özellikle taşınmaz kamu mallarının korunmasıyla ilgili hukuki yapı ve örnek uygulamalar ele alınacaktır. Bu noktada ise özellikle üç ülke ön plana çıkmaktadır. İlki yerleşik bir hukuk sistemi bulunan İsviçre'dir. Nitekim bazı temel kod kanunlarımız bu ülkeden alınmıştır. Genel olarak Alman hukukçuların hukuki teori üretmekteki başarıları toprak ve kamu malları hukuku alanında da kendini göstermektedir. Nitekim İsviçre'de yaygın olarak uygulanan ÖREB uygulaması (öffentlich-rechtliche Eigentumsbeschränkungen) kamu mallarını korumak adına özel kişilere ve taşınmazlarına yönelik kamusal mülkiyet sınırlamalarını içerir. Bu uygulama İsviçre merkezli olmak üzere Avusturya ve Almanya için de örnek alınmaktadır. Diğer bir ülke kültürel, tarihi ya da doğal kamu alanlarını korumak amacıyla koruma irtifakı adı altında (conservation easement) özel kişilerle uzlaşma esasına dayanan bir hukuki kurumu uygulayan Amerika Birleşik Devletleri'dir. Yine Fransa'da kamu malları yararına ve kamu mallarının korunması amacıyla uygulanan idari irtifak ve kolluk sistemi örnek nitelikte uygulamalardır. Özellikle bu üç ülkenin ve sistemlerinin ülkemiz hukuku açısından da uygulanmasında fayda sağlanabilecek yönleri üzerine dikkat çekmek gerekmektedir.

İsviçre'de uygulanan ÖREB sistemi federal düzeyde veya kanton düzeyinde taşınmaz maliklerine veya kullanıcılarına yönelik hak veya yükümlülük içeren mekânsal tasarrufları, genel veya özel anlamda çeşitli taşınmaz kullanım planlarını, belediye planlarını ve genel ve soyut nitelikte ancak belirli taşınmaz veya taşınmaz gruplarını etkileyen kanunlardaki kamu hukuku nitelikli mülkiyet kısıtlamalarını ve irtifak haklarını içerir (KNOEPFEL ve WEY, 2006, ss. 4-21). ÖREB uygulamasının örnekleri arasında havaalanları, ulusal yollar ve demiryolları için yapı ve mesafe hatları, askeri alanlar ve kamu sağlığı açısından önemli yerlerle ilgili getirilen kısıtlamalar, ormanların ve suların korunması ile ilgili getirilen kısıtlamalar ve enerji hatlarının yapımıyla ilgili kısıtlamalar gösterilmiştir (<https://www.cadastre.ch/de/oereb/topics/detail.html>, e.t. 10.10.2023). Yine ormanlarla ilgili kanunlarda olduğu gibi çeşitli kanunlarda bu mülkiyet sınırlamalarına değinilmiştir. ÖREB uygulamalarının kamu mallarını koruyucu ve kamu mallarının vatandaşlar açısından kolayca tespitini sağlayıcı yönü bir kayıt sistemiyle desteklenmesidir. ÖREB-Kataster olarak isimlendirilen bu sistemde kanton ve belediyeler tarafından belirlenen kamu hukuku mülkiyet kısıtlamaları hakkında eksiksiz ve kapsamlı bilgi sağlayan, sistematik, kamuya açık ve resmi bir envanter sunulmakta, bunun yanında coğrafi veriler, kanuni düzenlemeler ve kanuni dayanaklar gösterilmektedir (FRIGERIO ve HUBER, 2016, s. 27). Bu sistem hukukumuzdaki tapu sicilinden farklı olarak adeta ayrı bir kamu hukuku sicili teşkil etmektedir. Kamu mallarının ve bu mallarla ilgili özel taşınmazlar üzerindeki sınırlamaların ayrı bir kayıt sistemiyle teşhir edilmesi önemli faydalar sağlamaktadır. Nitekim bir taşınmazın hangi kamu hukuku sınırlamalarına sahip olduğunu tespit etmek kamu hukuku alanında mülkiyet kısıtlamalarının çokluğu ve öngörülemezliği karşısında, oldukça güçtür (VRIES, 2015, s. 7-8).

Almanya'da İsviçre'deki ÖREB uygulaması tam anlamıyla uygulanmasa da ÖREB-Kataster sistemi örnek alınarak eyaletler bazında çeşitli ÖREB listeleri oluşturulmaya devam etmektedir. Bu kapsamda

korunmaya değer fauna ve florayı, nüfusu, çeşitli doğal alan ve kültürel yapıları korumaya yönelik kanun, yönetmelik gibi düzenleyici metinlerdeki ÖREB uygulamalarına işaret edilmektedir (VRIES, 2015, s. 13). Alman kanunları göz önüne alındığında Federal Doğa Koruma Kanunundaki (Bundesnaturschutzgesetz) ulusal parkların (m. 24), ulusal doğa anıtlarının (m. 24), biyotopların (m. 30) korunması; Federal İmar Kanunundaki (Baugesetzbuch) kentsel yerleşimin (m. 172), doğanın (m. 135a) korunması; Federal Orman Kanunundaki (Bundeswaldgesetz) ormanların korunması (m. 14); Karayolları Kanunundaki (Bundesfernstraßengesetz) otoyol ve diğer yollar boyunca uygulanacak sınırlamalar (m. 9) kamu hukuku mülkiyet kısıtlamalarına örnek teşkil edebilecek düzenlemelerdir (<https://www.gesetze-im-internet.de/>, e.t. 11.10.2023). Yine Avusturya’da yürürlükte olan anıtların korunmasıyla ilgili Anıt Koruma Kanunu (Denkmalschutzgesetz), eski şehirlerin yerel görüntülerini korumakla ilgili Eski Şehir Koruma Kanunu (Altstadterhaltung), ormanların korunmasıyla ilgili Orman Kanunu (Forstgesetz), sınır işaretlemeleri ve korunmasıyla ilgili Eyalet Sınır Kanunu (Staatsgrenzgesetz), milli savunma ve askeri işlerle ilgili Milli Savunma Kanunu (Landesverteidigungsgesetz), yolların korunmasıyla ilgili Eyalet Karayolu Kanunları (Landesstraßengesetze) içerisinde yer alan kamu mallarını korumaya yönelik sınırlamaların ÖREB-Kataster şeklinde bir sisteme aktarılması gerektiği ileri sürülmektedir (NAVRATIL ve SPANGL, 2012, s. 79).

ÖREB gibi bir sistemle kamu mallarının ve kamu mallarını korumak amacıyla özel mallar üzerinde oluşturulan kamusal sınırlamaların kayıt altına alınıp görünür kılınarak vatandaşların bu konuda etkili bir biçimde bilgilendirilmesi birçok fayda sağlayacaktır. Öncelikle hem kamu tüzel kişilerinin hem özel kişilerin kolayca erişebileceği şeffaflıkta bir sistem kurularak taşınmazların hukuki durumu için bir öngörülebilirlik sağlanmaktadır. Kamu mallarının statülerini ve diğer mallar üzerindeki etkilerini düzenleyen çeşitli kanunlara dağılmış hükümler vatandaşların ve hatta bizzat kamu kuruluşlarının kamu malları ile özel malları birbirine karıştırmasını engelleyebilmektedir. Örneğin yargı kararlarına yansıyan farklı olaylarda yetkili kamu kuruluşlarının bir taşınmazdan birbirinden habersiz hem su isale hattı hem telefon hattı hem enerji nakil hattı geçirmesine şahit olduğu gibi kamu kuruluşlarının birbirlerinin kamu arazileri üzerinde yine birbirlerinden habersiz tasarruflarda bulunduğu da gözlenmektedir (Y5HD, T. 15.06.2017, E. 2016/5731, K. 2017/16219, e.t. 11.10.2023). Esasen yol alanı olan araziden başka bir idare tarafından su hattı geçirilmesi ya da yine başka bir kamu hizmetine ayrılmış yerden yol geçirilmesi de böyledir. Yine çarpıcı bir örnek kıyılarda ortaya çıkmaktadır. Örneğin Beyşehir Gölü’nün kıyı kenar çizgisi içerisinde kalan sahadan idare yol geçirdiği gibi bir de bu yolun gerisinde kalan sahada özel kişilere yapı izni vermiştir. Bu şekilde kamu güvenliğini tehlikeye atan birden fazla sonucun ortaya çıkması yanında kıyı gibi herkesin kullanımına açık olması gereken kamu malları bu tür hatalı işlemlerle kapatılmış olmaktadır. Bu örneklerde kamu mallarının bizzat kamu kuruluşlarının kendisi tarafından zarara uğratıldığını ya da yanlış kullanıldığını görmekteyiz. Dolayısıyla ÖREB gibi uygulamalarla kamu mallarının statülerinin ve sınırlayıcı etkilerinin ayrı bir sistemle kayıt altına alınması, hatta mümkünse haritalanması ve tüm kamu kuruluşlarıyla birlikte tüm yurttaşların incelemesine sunulması çok yerinde olacaktır.

Kamu mallarının korunmasıyla ilgili karşılaştırmalı hukukta diğer örnek bir uygulama Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) uygulanan koruma irtifakları (conservation easement) sistemidir. Bu sistem kamu mallarının korunmasında devletin zorlayıcı usullerden ziyade uzlaşmacı ve katılımcı usulleri ön plana aldığı bir uygulamadır. Koruma irtifakları doğal, tarihi ve benzeri değerlere sahip arazi ve bina gibi malları korumak için belli bir taşınmaz üzerindeki yetki ve hakların maliki tarafından devredilmesi veya kullanımından vazgeçilmesini gerektirir (GÜNEŞ, 2004, s. 126). Bu şekilde kamu yararına, kamu malları yararına ya da özel taşınmaz içinde bulunmakla birlikte kamusal nitelik arz eden mallar yararına özel taşınmazın mülkiyetinin arazi maliki ve hak sahibi arasında bölüştürüldüğü bir anlaşma ortaya çıkmaktadır (MERENLENDER vd., 2004, s. 67). Koruma irtifaklarıyla sadece kamu mülkiyetinde bulunan, kamu malı statüsünde olan taşınmazlar değil doğal açık alan, çevresel kaynak ya da kültür ve

tabiat varlıkları, vahşi yaşam, orman, manzara, silüet, temiz hava ve su gibi değerler ya da tarihi, mimari, arkeolojik değerler de korunmaktadır (YASİN, 2005, s. 182-183). ABD’de bağlayıcılığı bulunmamakla birlikte eyaletler açısından örnek teşkil etmesi amacıyla bir genel koruma irtifakı kanunu çıkarılmıştır. 1981 tarihli “Uniform Conservation Easement Act” adında bu kanun koruma irtifaklarına konu olabilecek orman, dinlenme alanları, doğal, tarihi, mimari, arkeolojik, kültürel alanları saydıktan sonra lehine koruma irtifakı kurulabilecek kişilerden ve kurumlardan bahsetmiştir (KATZ, 1986, s. 386). Buna göre ABD veya bağlı eyaletlerinde koruma irtifakı lehtar (holder) olmaya, bir hükümet organı veya sayılan konularda araziyi koruma amacına adanmış bir hayır kurumu, birlik, dernek veya vakıf yetkilidir (<https://www.landcan.org/article/Uniform-Conservation-Easement-Act-Summary> /2898, e.t. 12.10.2023). Vatandaşlar açısından koruma irtifakına katılmaya yönelik bazı teşvik edici nedenler bulunmaktadır. Örneğin hükümetin tamamen araziyi satın alıp fazladan mali külfet altında kalmaması, malikin ise mülkiyetini kaybetmemesi bunlardan bazılarıdır. Yine sözleşme esasına dayanması koruma irtifaklarında malikin elini güçlendirmekte ve ona doğal ve manevi değeri olan kamu malı niteliğindeki varlıkların korunması konusunda ülkeye ve millete hizmet etme bağlamında tatmin sağlayacaktır (CARSON, 2015, s. 743). Yine bir koruma katkısı sunması karşılığında vergi mükellefi olan arazi maliki gelir ve emlak vergisi gibi konularda vergi indirimlerinden yararlanır (WAYBURN, 2011, s. 180).

Koruma irtifaklarının her eyaletin kendi bünyesindeki koruma irtifakı siciline ve tapuya kaydı yapılmaktadır. Ayrıca şeffaflık açısından tüm ABD’de yer alan koruma irtifaklarını ve bunlara ait temel bilgileri kayıt altına alan bir Ulusal Koruma İrtifakı Veri Tabanı (The National Conservation Easement Database) sistemi kurulmuştur. Bu sistem İsviçre’deki ÖREB-Kataster sistemine benzer şekilde belirli malların kamu yararına korunması amacıyla bir kayıt sistemi oluşturmaktadır. Bu sistemle özel ve kamusal kuruluşların iş birliği içerisinde daha stratejik planlar yapmasına, kamu hesap verilebilirliğinin geliştirilmesine ve koruma adına sahada neler olup bittiğinin görülebilmesine olanak sağlanmaktadır (<https://www.conservationeasement.us/about/>, e.t. 12.10.2023). Beyşehir Gölü örneğinde değinildiği gibi kamu kuruluşları kamu hizmetinde kullanılmayan mallar bir yana kamu hizmetine doğrudan kullanılan mallarının bile sınırlarını tam tespit edemeyip amacına aykırı kullanılmasına yol açabilmektedir. Hal böyleyken kamu hizmetinde doğrudan kullanılmayan arazilerinde yer alan doğal, tarihi, kültürel, estetik, mimari, ekolojik varlıklarını korumasının beklenmesi daha da güçtür. Üstelik kamusal nitelik arz eden bazı mallar ya idarenin kamulaştırma yapmaktaki isteksizliğinden ya kamu malı niteliğinin tespit edilememesinden ya da bilinçli olarak özel mülkiyet sahaları içerisinde bırakılmasından dolayı daha gevşek tedbirlerle korunabilmekte, hatta hiç korunamayabilmektedir. Örneğin kültür ve tabiat varlıkları genel olarak kamu malı statüsünde sayılmıştır. Ancak Anayasa ve kanunların verdiği cevaz gereği bunların birçoğu ülkemizde özel mülkiyet altındaki taşınmazlar içerisinde kalmaktadır. Devletin bunların korunmasıyla ilgili koruma irtifakı gibi özel tedbirlere de ihtiyacı vardır. Elbette koruma irtifakları her türlü kamu malını korumak için ideal bir sistem değildir. Örneğin hastane, kışla, park yeri gibi alanları koruma irtifaklarıyla değil, devletin ve idarelerin doğrudan sıkı tedbirlerle koruma altına alması gerekir. Ancak sayısı milyonları bulan kamu malları karşısında koruma irtifakı gibi alternatif yöntemlere de ihtiyaç vardır. Nitekim özel kişilerin iş birliği ve katılımı olmadan değil özel mülkiyetle ilişkili kamu mallarını doğrudan kamu mülkiyeti altındaki kamu mallarını bile korumak güç olacaktır.

Kamu mallarının korunmasına ilişkin bir diğer örnek olan Fransa’da uygulanan sistem, hem idare hukukunun temellerini Fransız hukukundan almamız hem kamu mallarıyla ilgili bizim hukuk sistemimizden daha ayrıntılı bir mevzuat ve uygulamaya sahip olması bakımından önemlidir. Ayrıca Fransa’da uygulanan kamu malları rejimi örnekleri verilen ABD ve İsviçre sistemlerine göre daha bütüncül ve kapsayıcı niteliktedir. Bu kapsamda Fransa’da dikkat çeken ilk kaynak kamu mallarına ilişkin genel kanun niteliğindeki Code général de la propriété des personnes publiques’tir (CGPPP). Kamu tüzel kişilerinin genel mülkiyet kanunu olarak da ifade edilebilecek bu kanun Fransa’da devlete, mahalli idarelere, bunlara bağlı kuruluşlara ve kamu kuruluşlarına ait taşınır veya taşınmaz nitelikteki

mal ve haklara uygulanır (m. L1). Yine bu kapsamda olmasa da tabii oldukları özel mevzuatın belirlediği koşullar altında diğer kamu kişilerine ait olan taşınır veya taşınmaz nitelikteki mal ve haklar için de geçerlidir (m. L2). Böylece kamu mallarının korunmasıyla ilgili en temel ihtiyaç olan genel bir kanun, uygulama alanı bulmuş olmaktadır. Burada kamu mallarının sınıflandırılması yapılmakta, kullanım koşulları, kamu malı niteliği ve sona erme halleri gösterilmekte, kamu mallarına verilen zarar ya da ihlaller hakkında yaptırımlar düzenlenmektedir. Doğal olarak kamu mallarının korunmasıyla ilgili özel bir bölüm de düzenlenmiş ve burada önemli kurallara yer verilmiştir.

CGPPP’de kamu mallarının korunmasıyla ilgili kısımda bir idari irtifak kavramına yer verilmiş ve koruma bu kavram üzerinden açıklanmıştır. Buna göre “Kamusal alanın korunması, muhafazası veya kullanılması amacıyla kurulabilecek idari irtifak hakları, kendilerine özgü mevzuat hükümleri ve bunların uygulanması için alınan metinlerle belirlenir ve yönetilir” (m. L2131-1) denilmiştir. Burada kamu mallarının korunması amacıyla idarenin sorumluluğuna değil özel kişilerin sorumluluğuna yoğunlaşıldığı görülmektedir. İdari irtifaklar doktrinde kamu yararı amacıyla veya kamu malları yararına olarak, özel mülkiyetteki taşınmazlardan doğan hakların kullanımını kısıtlayan, kamu hukukundan kaynaklanan, kanuni dayanağı olan, genel olarak idari yaptırımlara ve idari yargıya tabii olan sınırlamalar olarak tarif edilir (BAĞDATLI, 2010, s. 271/YILDIRIM, 2007, s. 231). (Hukukumuzda olduğu gibi kamulaştırma yoluyla kurulan idari irtifaklar da vardır ki, bunlar da esasen kamu malları yararına ya da kamu mallarını korumak amacıyla kurulmaktadır.) CGPPP’de idari irtifak sistemi üzerinden su yolları, demir yolları, kara yolları, askeri alanlar gibi kamu mallarının korunması amacıyla özel hükümler belirlenmiş ve bunların özel mallar üzerindeki etkileri belirtilmiştir (m. L2131-2 - L2131-6). Bunun yanında kamu mallarını koruma kolluğu görevleri düzenlenerek çeşitli yaptırımlar öngörülmüştür (m. L2132-1 - L2132-29). Kamu mallarını korumak amacıyla belirlenen idari irtifaklar kamu alanının geniş bir yayılım göstermesinden dolayı doğal olarak çok sayıda ve çeşitlidir. Bu noktada idari irtifakların toplu bir şemasını oluşturmak amacıyla bazı kanunlarda metinler belirlenmiştir. Örneğin Fransız Şehir Planlama Kanununa (Code de l'Urbanisme) ekli listede altmıştan fazla idari irtifak bir araya getirilerek gösterilmiş ve kişilerin dikkatine sunulmuştur (JACQUOT ve PRIET ve MARIE, 2019, s. 200). Fransız hukukundaki uygulamaya bakıldığında kamu mallarının korunması rejimiyle ilgili kapsamlı bir temel ve genel mevzuat düzenlendiği, bu mevzuatın çeşitli kavram ve kurumlarıyla yerleşmiş bir şekilde uygulanabildiği ve uygulamayla ilgili vatandaşların bilgilendirilmesi konusunda gerekli tedbirlerin alındığı görülmektedir.

II. Türk Hukukunda Uygulama Örnekleri

Türk hukukunda kamu mallarının korunmasına ilişkin uygulama ve mevzuata bakarken kamu malları arasında en tipik ve karakteristik olanlarını değerlendirmeye başlamak isabetli olabilir. Bu açıdan askeri alanlar ve milli güvenlikle ilgili kamu malları iyi bir örnektir. Gerçekten askeri alanlarla ilgili kamu mallarının korunması, hem hayati bir kamu hizmeti olan milli güvenliğin ve kamu güvenliğinin sağlanması hem de bu yapılırken askeri alanların niteliğinden kaynaklanan tehlikeli madde ve faaliyetlerden vatandaşların korunması bakımından önem arz etmektedir. Bu önem konuyla ilgili birkaç örneğe bakıldığında daha iyi anlaşılabilir. Yakın tarihte (2012) Afyon’da meydana gelen mühimmat deposu patlamasında 25 asker şehit olmuştur. 1995’te Sakarya Pamukova’da çıkan bir yangının Türkiye’nin ikinci büyük cephaneliğine sıçraması sonucu ilçedeki 15000 kişi güvenlik nedeniyle tahliye edilmiştir. Bunun yanında terörle mücadele kapsamında ülkemizin farklı yerlerinde yürütülen askeri operasyonlar nedeniyle zaman zaman vatandaşların günlük hayatı etkilenmektedir. Dolayısıyla askeri alanlarla ve askeri faaliyetlerle ilgili kamu mallarının korunması hem ilgili idareler hem özel kişiler bakımından oldukça önemlidir. Bu kapsamda hukukumuzda 1981 tarih ve 2565 sayılı Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu ile 1983 tarihli Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Yönetmeliği genel bir hukuki çerçeve düzenlemektedir. Kanun kara, deniz ve hava olarak üç sınıfta

düzenlenen askeri yasak bölgeler oluşturarak yurt savunması bakımından hayati önem taşıyan askeri tesis, bölge ve sınırların güvenlik ve gizliliğini sağlamak için bunların çevresinde çevre duvarı, tel örgü veya benzeri engel veya işaretlerle belirlenen dış sınırlarının en az yüz, en fazla dört yüz metre uzağından alınan noktaların birleştirilmesi suretiyle meydana gelen alanlar oluşturmaktadır. Birinci derece askeri yasak bölge olarak isimlendirilen bu alanların tamamen kamulaştırılarak korunması öngörülmüştür (m. 5/1-a). Bu bölgenin de dışında kalan alanların ise özel mülkiyet sahalarıyla çakışma durumundan dolayı bu alanlarda bazı kamusal mülkiyet sınırlamaları getirilmiştir. İkinci derece kara askeri yasak bölge olarak isimlendirilen bu alanlarda görüşü kapatacak ağaç dikme, bina yapma, bataklık oluşturma ya da kurutma, tarımsal kullanımla sınırlandırma gibi kısıtlamalar belirlenebilmektedir.

Kültür ve tabiat varlıklarının korunması, kamu mallarının korunması açısından hukukumuzda özellik arz eden ve bu nedenle detaylı bir kanuna konu olan başka bir örnektir. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, isminden de anlaşıldığı gibi hukukumuzda belirli kamu mallarının doğrudan korunmasına yönelik çıkartılmış olması nedeniyle de dikkat çekicidir. Bu Kanunda kültür ve tabiat varlıkları, koruma alanları ve sit alanlarında izinsiz müdahale ve kullanım yasağı, zilyetlik yoluyla kazanma yasağı; kültür ve tabiat varlığı bulma durumunda haber verme yükümlülüğü, yetkili kişilere belirli incelemeler için izin verme yükümlülüğü, Koruma Bölge Kurulu kararlarına uyma yükümlülüğü, kültür ve tabiat varlığını kullanırken özen gösterme yükümlülüğü, bakım, onarım ve restorasyonunu yapma yükümlülüğü düzenlenmiştir (SANCAKDAR vd., 2021, s. 727). Dolayısıyla taşınır-taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasıyla ilgili özel kurumlar ve kuruluşlar yanında hem kamuya hem özel kişilere ödevler yükleyen kapsamlı hükümlere yer vermiştir. Öncelikle idarenin koruma amacıyla kamulaştırma ya da el koyma gibi idari yetkileri göze çarpmaktadır. Bu geniş yetkilerle idare kendi tasarrufu altındaki varlıkları etkili bir şekilde koruyabilir. Ancak kendi tasarrufu altında olmayan varlıklar bakımından da belirli kurallar getirilmiştir. Örneğin askeri alanlardaki sisteme benzer şekilde özel taşınmazlar içerisinde kalan ve kamu malı olarak nitelendirilen malların korunması için taşınmaz maliklerine belirli sınırlamalar uygulanmaktadır. Kültür ve tabiat varlığı niteliğindeki taşınmazlarda esaslı onarım, inşaat, tesisat, sondaj, kısmen veya tamamen yıkma, yakma, kazı veya benzeri işlerin yasaklanması böyledir (m. 9). Ancak Kanun sadece yasaklama ve yaptırım yoluyla değil, teşvik ve katılım yöntemiyle de kültür ve tabiat varlıklarını koruma amacını gütmektedir. Buna göre kültür ve tabiat varlıklarını korumak amacıyla katkıda bulunan ya da mülkiyet haklarının bir kısmından vazgeçen kişilere vergi muafiyeti ya da maddi destek gibi imkanlar verilmektedir. Ancak Kanunda kültür ve tabiat varlıklarının kamu malı statüsünde görülmesine rağmen özel mülkiyet içinde kalan bazı taşınmazların da kültür ve tabiat varlığı olarak nitelendirilmesi tartışmalara yol açmaktadır. Nitekim kamu malı statüsü için kamu hizmetine tahsis ve kamu mülkiyeti şartları vardır. Kanun bu hukuki sorunları çözümleyecek hükümler içermemektedir. Esasen uygulamamızda kamu mallarının neler olduğunun ve hangi hukuki sonuçlara tabi olduğunun gösterildiği genel bir hukuk oluşmadığı için söz edilen sorun da bu kapsamda değerlendirilebilir.

Kamu yollarının korunması yine önemli bir uygulama örneğidir. Hukukumuzda 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu, 6001 sayılı Karayolları Genel Müdürlüğünün Hizmetleri Hakkında Kanun ve Karayolları Kenarında Açılacak ve Yapılacak Tesisler Hakkında Yönetmelik'te kamu yollarının korunmasıyla ilgili hükümler yer almaktadır. Bunlar genellikle karayolu güzergahı ve üzerindeki trafik araç, işaret ve teçhizatı korumaya yönelik çeşitli hükümlerdir. Bu kapsamda Kanunda karayolu dışında veya kenarında trafik işaretlerinin görülmelerini engelleyecek, anlamlarını değiştirecek veya güçleştirecek, şüpheye sebep olacak veya yanıltacak ve trafik için tehlike veya engel yaratacak şekilde levhalar, ışıklar, işaretlemeler ile ağaç, direk, yangın musluğu, çeşme, parmaklık gibi yapı elemanları veya benzerlerini dikmek, koymak veya bulundurmanın yasaklandığı ve bu hükmün ihlali halinde uygulanacak idari yaptırımlar belirtilmiştir (m. 16). Karayollarında her iki taraftan sınır çizgisine elli metre mesafe içinde bağlantıyı sağlayacak geçiş yolları yönünden; akaryakıt, servis, dolum ve muayene istasyonları, umuma açık park yeri ve garaj, terminal, fabrika, iş hanı, çarşı, pazar yeri, eğlence yerleri,

turistik yapı ve tesisler, inşaat malzemesi ocak ve harmanları, maden ve petrol tesisleri, araç bakım, onarım ve satım işyerleri ve benzeri trafik güvenliğini etkileyecek yapı ve tesisler için, o karayolunun yapım ve bakımı ile sorumlu kuruluştan izin alınması zorunlu tutulmuştur (m. 17). Yönetmelikte ise geri çekme mesafesi olarak belirlenen kural gereği belirli yapıların karayolu sınır çizgisine en az 50 metre mesafede yapılması şart koşulmuştur (m. 26). Karayollarıyla ilgili kamu mallarının korunması konusundaki kurallar genellikle salt sınırlayıcı yapı yasağı gibi kısıtlamalardır. Nitekim bu alanlarla özel mülkiyet alanlarının kesişme ihtimali daha az olduğundan bu yönetimin bir mahsuru bulunmamaktadır. Karayollarının korunmasına benzer koruyucu tedbirler havayolu ulaşımını sağlayan havaalanları ve çevreleri hakkında da söz konusudur. Havacılık irtifakları olarak isimlendirilen bu kurallar genel olarak mania olarak isimlendirilen uçuşa ve yer hizmetlerine engel olan ya da olabilecek çeşitli nesnelere bertaraf edilmesiyle ilgilidir. Nitekim doğası gereği tehlike arz eden ve bu nedenle terör saldırısı gibi istenmeyen durumlara müsait olan kamunun hava araçları ve hava alanları ülke ve dünya örnekleri göz önüne alındığında iyi korunmalı ve belirtilen maniaların ortadan kaldırılması sağlanmalıdır. Bu nedenle karayollarında olduğu gibi havaalanları çevresinde ve hatta içerisinde çeşitli sınırlamalar söz konusudur. 2920 sayılı Sivil Havacılık Kanununda havaalanlarının ve ilgili tesis ve teçhizatın çevresinde Sivil Havacılık Genel Müdürlüğünce belirlenecek esaslar içinde ve saptanacak bir alan dahilinde izin alınmadıkça hava trafiği, uçuş güvenliği ve haberleşmeyi engelleyecek, seyrüseferi ve meydan güvenliğini tehlikeye düşürecek nitelikte ve yükseklikte bina, yapı, inşaat yapılması, ağaç ve direk dikilmesi, tesis kurulması yasaklanmıştır (m. 47/1). Milli Savunma Bakanlığının veya Sivil Havacılık Genel Müdürlüğünün (m. 47) hükümlerine göre verdiği emir ve koyduğu yasaklara aykırı hareket eden kişilere, ilgili valilik tarafından Kabahatler Kanuna göre (m. 32) idari para cezası verileceği de saptanmıştır. Birçok hava kazası hem kamu mallarının hem vatandaşların can ve mal güvenliğinin sağlanması açısından havacılıkla ilgili kamu mallarının sıkı bir şekilde korunması gerektiğini göstermiştir. ABD'deki 11 Eylül saldırıları, Sabiha Gökçen Havalimanı'na gerçekleştirilen havan toplu saldırısı, Bursa'da bir eğitim uçağının evlere çarparak düşmesi, Şırnak'ta 13 askerinin şehit olduğu bir askeri helikopterin yüksek gerilim hattına çarparak düşmesi bu olaylara örnek verilebilir (<https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/tsk-sirnakteki-helikopter-kazasinda-13-asker-sehit-oldu/832078>, e.t. 15.10.2023).

Ormanlar ülkemizde Anayasa da dahil olmak üzere çeşitli kanunlar ve kurumlarla birlikte en sıkı korumaya tabi kamu mallarından biridir. Burada genellikle idarenin ve devletin sert yasaklayıcı tedbirlerini ve yaptırım sistemini görmekteyiz. Anayasaya göre Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır, Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre, Devletçe yönetilir ve işletilir. Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz. Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasi propaganda yapılamaz; münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz. Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınmaz (m. 169). Anayasada özel bir başlık ayrılması, orman suçlarına ilişkin ağır ve özel yaptırımlardan söz edilmesi ve nispeten uzun kurallarla düzenlenmesi Devletin ormanları korumaya ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Yine Orman Genel Müdürlüğünün devlet tüzel kişiliğinden ayrı bir kamu tüzel kişiliğine sahip olması ve ayrı bir orman kolluğu rejimi oluşturulması bunu desteklemektedir. Nitekim idare hukuku açısından ayrı bir kamu tüzel kişiliği, o kamu hizmetini gören idarenin, yani Orman Genel Müdürlüğünün önemli idari ve mali özerkliğe sahip olduğunu gösterir. Yine ayrı özel bir kolluk kurulmakla birlikte o alanda özel kolluk olan orman kolluğunun yetkisi genel kolluk olan jandarma ya da polisle çatırırsa orman kolluğunun yetkili olacağı görülmektedir. Ormanların geniş bir koruma mevzuatına sahip olması elbette çevre sağlığı ve estetik yanında ülke yüzölçümünde büyük bir alan kaplaması, ekolojik dengeyi ve iklimi etkilemesi ve milli servet olarak önemli bir kaynak olmasından da ileri gelir. Nitekim Orman kanunu kapsamında ve devletin gözetiminde ormanlardan nasıl faydalanılacağı belirlenmiştir.

Hukukumuzda özel bir kamu malına yönelmemekle birlikte kamu mallarının ya da kamusal malın kamusal olarak kullanılmasına yönelik olarak 3091 sayılı Taşınmaz Mal Zilyedliğine Yapılan Tecavüzlerin Önlenmesi Hakkında Kanun'dur. Kanun gerçek veya tüzelkişilerin zilyed bulunduğu taşınmaz mallarla kamu idareleri, kamu kurumları ve kuruluşları veya bunlar tarafından idare olunan veya Devlete ait veya Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan sahipsiz yerlere veya menfaati umuma ait olan taşınmaz mallara yapılan tecavüz veya müdahalelerin, idari makamlar tarafından önlenmesi suretiyle tasarrufa ilişkin güvenliği ve kamu düzenini sağlar. Merkez ilçelerde vali, diğer ilçelerde kaymakam tarafından tecavüzün önlenmesine karar verilir ve taşınmaz mal yerinde zilyede teslim edilir. Yetkili makamlara başvuruya zilyetler yetkilidir. Tecavüzün yapıldığını öğrendikleri günden itibaren 60 gün içerisinde başvuru yapabilirler (m. 3). Yetkili makamlar tarafından yerinde soruşturma yapılır ve şahit dinlenebilir. Yargı yolu açık olmak üzere idare tarafından zilyetlik hakkında verilen karar kesindir (m. 5, 6,7). Bu Kanunla taşınmazın maddi varlığına doğrudan bir zarar ya da mülkiyetine yönelik bir müdahale değil, sadece zilyetlik, yani elde tutma ve o mala sahip olma durumu korunmaktadır. Dikkat çekici bir nokta, korunan malın sadece kamu malı değil, özel mallar da olabileceğidir (ATAY, 2019, s. 109). Yine kamuya ait ya da kamu yararına kullanılan malların kesinlikle kamu malı statüsünde olması da aranmamıştır. Nitekim Kanunda kamu malları ifadesiyle birlikte "idare tarafından idare olunan, Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan, menfaati umuma ait olan" gibi ifadeler kullanılmıştır. İdarenin bu Kanun kapsamında kamu mallarını koruma yönteminin hukuki niteliği "geçici idari kolluk" olarak tanımlanmıştır (UÇAR, 2008, s. 286). Dolayısıyla burada kamu mallarının korunması bakımından en sıkı denetimlerden biri olan kolluk faaliyetinin yürütüldüğü görülmektedir.

3091 sayılı Kanunda görüldüğü gibi hukukumuzun genelinde de kamu malları ve kamusal mallar ya da kamu yararına kullanılan mallarla ilgili tam bir hukuki tespit yapmak mümkün olmamaktadır. Birçok özel kanuna yayılan kamu malları rejimi bir birlik ve bütünlük arz etmemektedir. Bunun sonucu olarak doktrin ve mevzuat farklı bir kamu malı tanımı ve rejimi oluştururken yargı farklı bir kamu malı tanımı ve rejimi yapabilmektedir. Nitekim özellikle devletin hüküm ve tasarrufunda bulunma, kamu yararına olma, idare tarafından kullanılma, kamu hizmetine tahsis edilme, kamunun yararlanmasına ayrılma gibi ifadelerle farklı metinlerde nitelendirilen mal çeşitlerine kamu mallarının hukuki rejiminin tamamen uygulanıp uygulanamayacağı belirsizdir. Buna ilişkin doktrinde çeşitli açıklamalar getirilmeye çalışılmaktadır. Örneğin Anayasada ve kanunlarda sıkça geçen devletin hüküm ve tasarrufunda olan mallar kapsamında genellikle sahipsiz mallar ve orta malları gösterilmekte ve bunlar üzerinde "tam ve peşin korumalı kamu mülkiyeti" bulunduğu iddia edilmektedir. Bu şekilde bu tarz kamu mallarının mutlak olarak özel mülkiyete yasaklanması amaçlandığı belirtilmiştir (IŞIKLAR, 2023, s. 750). Ancak bu şekilde açıklamalar ya da teoriler genel bir uygulamayı yansıtmamaktadır. Yine yargı kararları, idare ve Devletin kamu niteliği arz eden mallara yaklaşımı farklı farklı olabilmektedir. Nitekim kamu malları üzerinde idarenin sahip olduğu kamu mülkiyeti teorisi bile tam olarak açıklanabilmiş değildir. Bunun özel mülkiyete benzer bir mülkiyet olduğu iddia edildiği gibi devletin egemenlik yetkisinden kaynaklanan ancak özel mülkiyet gibi her türlü yetkiyi içermeyen bir sahiplik tarzı olduğu da ifade edilmektedir. İdarelerin kamu malı niteliğinde olmayan ve özel hukuk işlemlerine konu olabilen malları da uygulamanın sorunlu ayrı bir sahasıdır. Dolayısıyla buradan Türk hukukunda ortak ve genel bir kamu malları rejimi eksikliği olduğu ve bu eksikliğin dolduruluncaya kadar ilgili sorunların devam edeceği söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İdare hukuku ve hatta ceza hukuku dışındaki kamu hukuku alanının tamamı son birkaç yüzyıl içerisinde gelişimine başlamıştır. Anayasa ve kanuna dayalı devlet yönetimi ve buna bağlı idare kavramı modern devletin ortaya çıkması ve hukuk devleti anlayışının benimsenmesi sayesinde olmuştur. Bu süreç yakın bir geçmişe dayanır. İdare hukukunda bu hukuk dalının içtihadı yapısı bulunan, genç bir hukuk dalı

olduğundan ve tedvin edilmemiş dağınık yapıları bir hukuk dalı olduğundan bahsedilir. Bu özellik, hukuk dalının tüm kurumlarına az ya da çok sirayet ettiği gibi kamu malları konusuna da sirayet etmiştir. Dolayısıyla tam tanımı yapılamayan ve tam çerçevesi belirlenemeyen bir nesnenin korunmasına ilişkin bir hukuki rejimden bahsetmek de zor görünmektedir. Bununla birlikte hukukumuzda kamu mallarının korunması uygulamasına karşılaştırmalı hukukla birlikte bakarak genel bir hukuki rejime ulaşılması konusunda ümitli olmak mümkündür. Bu kapsamda İsviçre, ABD ve Fransa'da kamu mallarının korunmasıyla ilgili hukuki duruma göz atılabilir. İsviçre'de kamu mallarının korunması bakımından bunların görünürlüğünün artırılıp varlığından haberdar edilerek vatandaşların bilinçlenmesi yoluna gidilmiştir. Yine kamu mallarının sınırlayıcı etkilerinin kayıt sistemiyle gösterilmesi, kamu mallarının daha iyi korunmasını sağlayacağı gibi özel mal sahiplerinin haklarının da daha görünür ve hukuki olarak sağlam olmasını sağlayacaktır. ÖREB adı verilen bu sistemde idarelere özel olarak talepte bulunmaya gerek olmadan nerelerde kamu malı var ve bunlar nereleri etkiliyor, bunlar görülebilmektedir. Bu sistemin kamu malını koruyucu şöyle bir etkisi de bulunmaktadır. Özel kişiler kendi aralarında özel mallara müdahale konusunda daha cesur davranabilir. Ancak varlığını bildiği kamu malına karşı bir ihlal gerçekleştireceği zaman muhatabının herhangi bir özel kişi değil, zor kullanma yetkisi olan idare olduğunu bilir ve çeşitli idari ve cezai yaptırımlarla karşılaşacağını göz önüne alır.

ABD'de uygulanan koruma irtifakı kavramı kamu mallarının geniş bir çerçevede değerlendirildiği özel kişilerin de korumaya katkı sağladığı bir sistem teşkil etmektedir. ABD'de özel mülkiyet önemlidir ve coğrafi olarak ABD'nin büyük bir kısmı özel mülkiyet altındaki arazilerden oluşur. Dolayısıyla ülkemizde sahipsiz mallar gibi kamu malları ABD'de özel araziler içerisinde kalabilmektedir. Bu durum ABD'nin tarihsel ve sosyolojik yapısıyla ilgilidir. Dolayısıyla bu alanlardaki özellikle doğal, tarihi ve kültürel malların korunabilmesi için arazi sahiplerine ya zorlayıcı işlemler uygulanmalı ya kamulaştırma yoluna gidilmeli ya da iş birliği sistemi oluşturulmalıdır. İlk iki seçenek mali gerekçelerden dolayı ve ABD'nin sosyal yapısı göz önüne alındığında seyrek olarak uygulanmaktadır. Buna karşın üçüncü seçenek ABD'de koruma irtifakları adı altında kurumsallaşmış ve geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Bu sistemde gönüllülük esası geçerlidir ancak gönüllülüğü artırmak için çeşitli teşvik sistemleri de kullanılır. Ayrıca kamu yararına olan mallardan kaynaklanan kullanım sınırlamaları bir veri tabanında birleştirilip tüm vatandaşların dikkatine sunulmaktadır. Bu sistem ülkemizde kamu malı sayılan ve bazısı özel mülkiyet altında kalan kültür ve tabiat varlıkları bakımından da özel bir örnek oluşturabilir. Diğer bir örnek uygulamaya sahip Fransa, kamu mallarının korunması amacıyla genel bir mevzuat oluşturarak kamu mallarının korunmasıyla ilgili ortak bir hukuki rejim belirlemiştir. Kamu mallarıyla ilgili genel kanun niteliğindeki CGPPP'de kamu mallarının neler olduğunun tespiti yapıldığı gibi nasıl korunacağı da belirli bir sisteme bağlanmıştır. Bu sistem bakımından idari irtifak kavramı ön plana çıkmakta ve kamu mallarının korunması için en etkili yöntemlerden biri olarak bu malların özel mallar üzerinde sınırlayıcı etkiler oluşturması görülmektedir. Özellikle kıyı alanlarıyla, kamu yollarıyla, çevresel alanlarla ilgili kamu mallarının korunması için getirilen sınırlamalara işaret edilmektedir. Bunun yanında havaalanları gibi bazı kamu malları bakımından özel taşınmazlar üzerinde getirilen sınırlamalar çeşitli veri tabanlarıyla haritalandırılmış bir şekilde vatandaşların incelemesine sunulmuştur. Böyle teknik, basit sistemler hem toplumda yararlı bir kamu malı bilinci oluşturmakta hem de kamu mallarının korunması görevine idareyle birlikte vatandaşların da katılmasını sağlamaktadır. Ülkemiz açısından da hem ÖREB hem idari irtifak sistemleri örnek alınarak düzenli bir kamu malları kayıt sistemi oluşturulması, kamu mallarının korunması konusunda genel bir hukuki rejimin ilk gerekliliği sayılabilir.

Ülkemizin kamu mallarını koruma rejimi, eksiklikleri yanında çok çeşitli ilkesel ve somut koruma sistemleriyle donatılmıştır. Genel olarak kamu mallarının devir ve ferağ edilememesi, kazandırıcı zamanaşımıyla kazanılamaması, haczedilememesi, kamulaştırılamaması, özel mülkiyete konu olmaması bunlardan bazılarıdır. Ancak iş uygulamaya geldiğinde idarenin ya da yargı yerlerinin bu ilkeleri uygulayacağı kamu mallarının ne olduğu ya da kamu malı olup olmadığı sorunu ortaya

çıkılmaktadır. Örneğin kanuni düzenleme eksikliği nedeniyle hangi kamu mallarının haczedilip haczedilemeyeceği konusunda hala yargı içtihatlarının belirleyici olabildiğini görüyoruz. Yine belirli kamu mallarının korunması amacıyla özel olarak çıkartılmış kanunlarımız bulunmaktadır. Orman Kanunu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu, İmar Kanunu, Sivil Havacılık Kanunu, Karayolları Trafik Kanunu, Boğaziçi Kanunu, Milli Parklar Kanunu, Kıyı Kanunu bunlardan bazılarıdır. Ancak bunlar idarelerin ve Devletin sahip olduğu ve kamu hizmetinde kullanılan bütün malları değil sadece kendi konusunu teşkil eden malları düzenler. Dolayısıyla diğerleri kapsamının dışındadır. Kapsamında olan malların hukuki rejimi ise birbiriyle çatışabilmektedir. Maddi sınırları tam belirlenmediği ya da belirlenmediği için yine idareler kendi kamu mallarını korumak adına başka idarelerin kamu mallarına zarar verebilmektedir. Esasen Osmanlı hukuk sisteminde bile 1858 tarihli Arazi Kanunnamesi gibi kamu hizmetlerinde kullanılacak kamu mallarıyla ilgili kodifiye edilmiş kanunlar bulunmaktadır. Bunlar kamu mallarının kamu hizmetlerinden kaynaklanan özelliklerine ve idare hukuku esaslarına göre hukuki rejiminin belirlendiği, sınıflandırmasının yapıldığı, korunmasına yönelik tedbirlerin alındığı metinlerdir. Ancak Cumhuriyet döneminde bu tür kapsayıcı bir hukuki rejim belirlemeye yönelik hukuki metinlerin oluşturulmasında isteksiz davranıldığını ve kamu mallarıyla ilgili üzerinde ciddi şekilde çalışılmış genel kanun tasarılarının uygulamaya geçirilmediğini görüyoruz. Buradan anlaşılıyor ki kamu mallarının çerçevesinin belirsiz olması devlet yöneticilerinin ve genel olarak idarenin işini kolaylaştırmaktadır. Ancak bu konuda işlerinin kolaylaşmasının, her zaman kamunun yararını artırdığı anlamına gelmediğini vurgulamak gerekir. İdare hukukunda bazı sihirli kavramlar vardır. Örneğin kamu yararı gibi... Bu kavramların hukuki çerçevesinin belirsiz olması çerçevesinin idare tarafından belirlenebilmesini sağlar ki bu idarenin personelinin çok hoşuna gider. İdarenin faaliyetlerinin somut gerekçesini oluşturan kavramların böyle bir soyutluk arz etmesi hukuk sistemimiz bakımından tehlikelidir. Nitekim kamu malları kavramının da devlet ve idare tarafından böyle bir soyutluğa itilmesi kamu hizmetinde kullanılan bu varlıkların korunmasını zorlaştıracaktır.

KAYNAKLAR

ATAY, Ender Ethem, İdare Hukuku, 6. Baskıya Ek Tıpkı Basım, Ankara, 2019.

BAĞDATLI, Selahattin, Hukuk Sözlüğü, İstanbul, 2010.

CARSON, Nicolas, "Easier Easements: A New Path for Conservation Easement Deduction Valuation", Northwestern University Law Review, C. 109. S. 3 Y. 2015, ss. 739-772.

FRIGERIO, Antonio/HUBER, Felix, Die Behandlung von öffentlich-rechtlichen und privatrechtlichen Eigentumsbeschränkungen zugunsten der Öffentlichkeit im Grundbuch, Zürich, 2016.

GÖZLER, Kemal, İdare Hukuku C. 2, 3. Bs., Bursa, 2019.

GÜNEŞ, Yusuf, "Koruma İrtifakı Kavramı (Conservation Easement) ve Çevre Korumada Uygulanması", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 62, S. 1-2, Y. 2004, ss. 123-163.

İŞIKLAR, Celâl, "İdare İle Kamu Malları Arasındaki Hukuki İlişki Bağlamında Devletin Hüküm Ve Tasarrufunda Altında Olma", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 31, S. 2, Y. 2023, ss. 703-753.

JACQUOT, Henri/PRIET, François/MARIE, Soazic, Droit de l'urbanisme, 8. Bs., Paris, 2019.

KATZ, Ellen Edge, "Conserving The Nation's Heritage Using The Uniform Conservation Easement Act", Washington and Lee Law Review, C. 43, S. 369, Y. 1986, ss. 369-397.

KNOEPFEL, Peter/WEY, Benjamin, Öffentlich-rechtliche Eigentumsbeschränkungen (ÖREB): Bestand nach Bundesgesetzgebung und ausgewählten Detailuntersuchungen, Lausanne, 2006, ss. 4-21.

MERENLENDER, A./HUNTSINGER, L./GUTHEY, G./FAIRFAX, S. K., "Land Trusts and Conservation Easements: Who Is Conserving What for Whom?", Conservation Biology, C. 1, S. 18, Y. 2004, ss. 65-76.

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

NAVRATIL, Gerhard/SPANGL, Dominik, “Notwendigkeit und Möglichkeiten eines Katasters öffentlich-rechtlicher Eigentumsbeschränkungen in Österreich”, Vermessung & Geoinformation, S. 2, Y. 2012, s. 79.

SANCAKDAR, Oğuz/YAĞCI, Pınar/TAŞYILDIZ, Şükrü/ÇIRAK, Ezgi, Kültür ve Tabiat Varlıkları Hukuku, Ankara, 2021.

UÇAR, Ayhan, “Zilyetliğin İdari Yoldan Korunmasında Yetkili Makam, Başvuru ve İdari Soruşturma Usulü”, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi C. 11, S. 3-4, Y. 2008, ss. 281-312.

VRIES, Walter, Rechts-und Datengrundlagen für ein Kataster der öffentlich-rechtlichen Eigentumsbeschränkungen in Bayern-eine Evaluierung, München, 2015.

YASİN, Melikşah, “İdari İrtifaklar”, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 2, Y. 2005, ss. 165-203.

YILDIRIM, Ramazan, İdare Hukuku Kavramları Sözlüğü, Konya, 2007, s. 231.

WAYBURN, Laurie A., “Conservation Easements As Tools to Achieve Regulatory Environmental Goals”, Law and Contemporary Problems, C. 74, S. 175, Y. 2011, ss. 175-197.

İNSAN BİRLİKTELİKLERİNİ ANLAMADA İKİ FARKLI DİSİPLİNDE İŞ BİRLİĞİNİN
ÖNEMİ: SOSYOLOJİ VE ANTROPOLOJİ

THE IMPORTANCE OF COLLABORATION BETWEEN TWO DIFFERENT DISCIPLINES
IN UNDERSTANDING HUMAN ASSOCIATIONS: SOCIOLOGY AND ANTHROPOLOGY

Emre AKTÜRK

*Arş. Gör., KTO Karatay Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
ORCID: 0000-0001-8216-1980*

ÖZET

Bu bildirinin konusu, Sosyoloji ve Antropoloji disiplinleri arasındaki ilişki ve yakınlığın geçmişten bugüne değişen boyutlarını kısaca ele almak ve bu iki disiplin arasındaki iş birliği ve bakış açısı paylaşımının artırılmasının ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktır. Bu noktada bildiride Antropoloji ile kastedilenin, Fiziki Antropoloji'den ziyade Sosyal ve Kültürel Antropoloji olduğunun belirtilmesi gerekir. 19. yüzyılda Batı Avrupa'da neredeyse aynı dönemlerde kendini gösteren bu iki disiplinin ilki olan Sosyoloji, Batı'nın kendi toplumunu anlama ve toplumsal sorunlarına bir çözüm bulma vaadi içindeyken; Antropoloji, Batı dışı toplumları anlama ve çoğunlukla da kolonyal tahakküm işinin rasyonelleştirilmesi ve meşrulaştırılması amacıyla olmuştur. Kısacası Sosyoloji, Batı toplumlarının; Antropoloji ise Batı dışı "gelişmemiş" toplumların bilimi olarak kendini göstermiştir. Bu iki disiplinin birinci devresi olarak adlandırılacak olan bu süreç, İkinci Dünya Savaşı'nın sonuyla birlikte kendini yeni bir devreye bırakmıştır denilebilir. Buna göre, artık bu iki disiplin politik ve kültürel iktidarın hakimiyetinden görece daha uzak kalarak Sosyal Bilimler alanında nitelikli araştırmalar yapma amacıyla olmuştur. Ancak yaklaşık yetmiş-seksen yıllık bu periyotta Sosyoloji ve Antropoloji arasındaki yakınlık ve irtibat giderek azalmış ve son kertede bu iki disiplin neredeyse tamamen ayrılma noktasına gelmiştir. Oysa gerek konu gerekse de yöntem bakımından bu iki disiplin birbirine oldukça yakınlık göstermektedir. Her ikisi de insan birlikteliklerini, bu birlikteliklerin ürünü olan kültür, gelenek, ritüeller ve kurumlar gibi insani inşaları konu olarak almaktadırlar. Bunun yanında yöntem bakımından da her iki disiplin, inceleme alanı olarak seçtikleri insan birlikteliklerini araştırmada katılımcı gözlem, derinlemesine görüşme gibi veri toplama tekniklerinden yararlanmaktadırlar. İşte bu yüzden ki, Antropoloji ve Sosyoloji, söz konusu Sosyal Bilimler alanı olduğunda birbirinden ayrı düşünülmemesi ve ortak çalışmalar yapabilmeleri gereken iki disiplindir. Örneğin Antropolojinin "öteki"ni incelemede takındığı rölativizm tavrı, Sosyoloji için de aktif bir şekilde kullanılacak bir metodolojik duruş olarak kabul edilebilir. Benzer şekilde Sosyolojik bakış açısı da Antropoloji için daha derinlikli araştırmalar yapılmasının önünü açabilir. Son olarak Emile Durkheim, Marcel Mauss gibi kimi 19. yüzyıl düşünürlerine baktığımızda Sosyoloji ile Antropoloji'yi çalışmalarında ne denli derinlikli bir şekilde bir arada kullandıkları ve bu birlikte kullanımın ne denli faydalar sağladığı net bir biçimde görülmektedir. Sonuç olarak, tıpkı geçmişte olduğu gibi bugün de Sosyoloji ve Antropoloji'nin birbirinden beslenmesi, insan birlikteliklerini anlamada Sosyal Bilimler alanına ciddi faydalar sağlama potansiyeline sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Sosyoloji, Antropoloji, Rölativizm, Sosyolojik Bakış

ABSTRACT

The subject of this paper is to briefly discuss the changing dimensions of the relationship and closeness between the disciplines of Sociology and Anthropology from the past to the present and to reveal how important it is to increase the cooperation and perspective sharing between these two disciplines. At this point, it should be noted that what is meant by Anthropology in the paper is Social and Cultural Anthropology rather than Physical Anthropology. Sociology, the first of these two disciplines, which

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

appeared in Western Europe at almost the same time in the 19th century, promised to understand the West's society and to find a solution to its social problems; Anthropology has sought to understand non-Western societies, and often to rationalize and legitimize the business of colonial domination. In short, Sociology, Western societies; Anthropology, on the other hand, showed itself as the science of non-Western "undeveloped" societies. It can be said that this process, which can be called the first phase of these two disciplines, left itself to a new phase with the end of the Second World War. Accordingly, these two disciplines have been aiming to conduct quality research in the field of Social Sciences by staying relatively far away from the dominance of political and cultural power. However, in this period of about seventy-eighty years, the closeness and connection between Sociology and Anthropology gradually decreased, and in the last instance, these two disciplines have almost come to the point of separation. However, these two disciplines are very close to each other in terms of both subject and method. Both consider human associations and human constructions such as culture, tradition, rituals, and institutions that are the product of these associations. In addition, in terms of method, both disciplines use data collection techniques such as participant observation and in-depth interviews in researching the human associations they have chosen as the field of study. That is why Anthropology and Sociology are two disciplines that should not be considered separately from each other and should be able to work together when it comes to Social Sciences. For example, the relativist attitude adopted by Anthropology in examining the "other" can be accepted as a methodological stance that can be actively used for Sociology as well. Similarly, the Sociological Perspective can pave the way for more in-depth research in Anthropology. Finally, when we look at some 19th centuries thinkers such as Emile Durkheim and Marcel Mauss, it is seen how deeply they used Sociology and Anthropology together in their studies and how beneficial this use together provided. As a result, just as in the past, the feeding of Sociology and Anthropology from each other has the potential to provide serious benefits to the field of Social Sciences in understanding human associations.

Key Words: Sociology, Anthropology, Relativism, Sociological Perspective

SPATIAL AND TEMPORAL EVOLUTION OF PRECIPITATION AND TEMPERATURES IN THE CASAMANCE AND KAYANGA-GÉVA BASINS FROM 1981 TO 2022

Cheikh Abdoul Aziz Sy Sadio

PhD student., Department of Geography, UFR Science and Technology, Assane Seck University of Ziguinchor , Laboratory of Geomatics and Environment, BP 523 Ziguinchor (Senegal)

Cheikh Faye

Prof. Dr Department of Geography, UFR Science and Technology, Assane Seck University of Ziguinchor , Laboratory of Geomatics and Environment, BP 523 Ziguinchor (Senegal)

ABSTRACT

Assessing the spatial and temporal variability of climate data is one of the basic requirements for solving hydrological and water management problems. In this manuscript, the objective is to characterize the spatial and temporal evolution of precipitation and temperature in the basins of Casamance at the Kolda station and Kayanga at the Wassadou station from 1981 to 2022. The spatialization of precipitation and of the temperatures of the Casamance and Kayanga Géva basins is made with MERRA-2 data (Modern-Era Retrospective analysis for Research and Applications, Version 2). Annual mean values demonstrated greater spatial and temporal variability or uneven distribution of precipitation and temperature. The analysis of precipitation in the basins highlights a decrease in rainfall over the decade 2001-2010 and an increase in rainfall over the decade 2011-2020, which moreover remains the wettest decade of the series. The evolution of rainfall is marked by an ascending north-south gradient with rainfall varying from 1330 mm in the south of the basins to 830 mm in the north. The average annual rainfall totals vary between 1382 to 829 mm over the decade 1981-1990, and between 1554 and 855 mm over the decade 2011-2020. In these basins located in the southern Sudanese climatic domain, unlike the rain, which decreases from south to north, the temperatures evolve in the opposite direction. Indeed, from the south-west to the north-east of the basins, the average temperatures vary from 26.6°C to 28.4°C (with a difference of 2.9°C), the maximum temperatures from 41.9°C C to 45°C (for a difference of 3.1°C) and minimum temperatures of 11.9°C to 14°C (for a difference of 2.1°). Statistical analysis of the magnitude and trend of precipitation and temperature and the spatial variability of climate data is imperative for integrated water resources planning and management decisions.

Keywords: spatial evolution, temporal evolution, precipitation, temperature, basin

1. INTRODUCTION

Globally, climate change has become one of the major environmental issues of the 21st century, and it has increasingly attracted the attention of the international community as well as governments of various countries (Zhang et al and coauthors., 2008). According to the fifth report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, the average global temperature has increased by 0.85°C between 1988 and 2012, at an average rate of 0.064°C per decade (IPCC, 2013); such an increase in global temperature would influence regional hydrological cycles, including changes in the spatial and temporal distribution of precipitation. Some previous studies have suggested that global warming may exacerbate the uneven distribution of precipitation, resulting in more precipitation in wet areas and less precipitation in dry areas (Held and Soden, 2006; Allen and Ingram , 2002; Dore, 2005) . However, recent studies have shown that the notion of “increasingly drier arid zones and increasingly wetter wetlands” does not apply to all regions. According to Greve et al. (2014), since 1948, only about 11% of global precipitation over land has become "drier and wetter", and it has also been reported that extreme precipitation is likely to become more intense and frequent in parts of the latitudes middle and humid tropics (IPCC, 2013).

The complexity of extreme temperature events is manifested by regional differences in space and a multi-scale nature in time. Recent IPCC reports (IPCC, 2012; 2013) confirm that it is very likely that there has been an overall decrease in the number of cold days and cold nights, and an overall increase in the number of hot days and nights hot. The frequency of heavy precipitation is likely to increase in the 21st century in many regions of the globe, while there is medium confidence that droughts will intensify in some regions due to reduced precipitation and/or increased evapotranspiration (IPCC, 2012).

In recent decades, most parts of Tanzania have experienced an increased incidence of extreme climatic events, particularly floods and droughts that have been associated with serious socio-economic and ecological implications. The most recent severe floods affected many parts of the country associated with numerous deaths, including loss of life and severe infrastructure destruction (Chang'a and coauthors., 2017). The country has also experienced severe and recurrent droughts, which have had devastating impacts, particularly in the agriculture, water, energy and livestock sectors, and thus crippling socio-economic activities, economic and development (Faye, 2017; Faye and coauthors., 2019). Climate extremes therefore pose a serious threat to the achievement of various socio-economic development strategies and plans, the National Strategy for Growth and Poverty Reduction and the Sustainable Development Goals (SDGs). Goal number one of the SDGs aims to end poverty in all its forms by 2030, while goal number 2 aims to end hunger, achieve food security and improve nutrition and promote sustainable development. The achievement of these goals requires effective plans and strategies to improve and sustain production and productivity, especially in the agricultural and livestock sectors in the context of the increasing frequency and magnitude of climatic extremes.

For most developing countries, including Senegal, whose socio-economic development and livelihoods are strongly linked to their dependence on natural resources and rain-fed agriculture, initiatives and efforts to eradicate poverty and achieve zero hunger. Unfortunately, extreme events are expected to increase and will continue to have greater impacts, especially on climate-sensitive sectors such as water, health, forestry, agriculture and food security.

Consequently, for this study, considering the basins of Casamance at the Kolda station and Kayanga at the station of Wassadou as a research area, we considered several parameters, including spatial and temporal distribution and variation characteristics of rainfall, influence of temperature changes, time series of data and site selection, in order to further explore the spatial and temporal distribution characteristics. The objective of this article is to characterize the spatial and temporal evolution of precipitation and temperature in the basins of the Casamance at the Kolda station and the Kayanga at the station of Wassadou from 1981 to 2022. Understanding the spatial and temporal patterns of precipitation and temperature-related extremes is therefore a prerequisite and an essential input for effectively designing and implementing adaptation and adaptation options to the impacts of climate change. This study provides a current understanding of national trends in precipitation and temperature.

2. STUDY AREA

The Casamance basin, which extends over three administrative regions (Ziguinchor, Sédhiou and Kolda), in the south of Senegal, is located in latitude between 12°20' and 13°21' North and in longitude between 14°17' and 16°47' West. The basin covers approximately a surface of 20150 km² stretches from West to East over 270 km, and from North to South over 100 km (Dacosta., 1989). The climate of Casamance, of Atlantic Sudanian and southern Sudanese type (Sané et al. and coauthors., 2011), is strongly influenced by geographical and atmospheric factors (Sagna, 2005). From a topographic point of view, the watershed of Casamance is characterized by the weakness of the relief. Indeed, all the rivers have their source on the plateau of the Continental terminal. The weakness of the slopes explains the deep invasion of the sea inside the Casamance basin, thus causing the salinization of agricultural land

(PADERCA, 2008). The Casamance watershed upstream from Kolda has an area of 3650 km² for a maximum altitude of 80 m and a minimum altitude of 10 m.

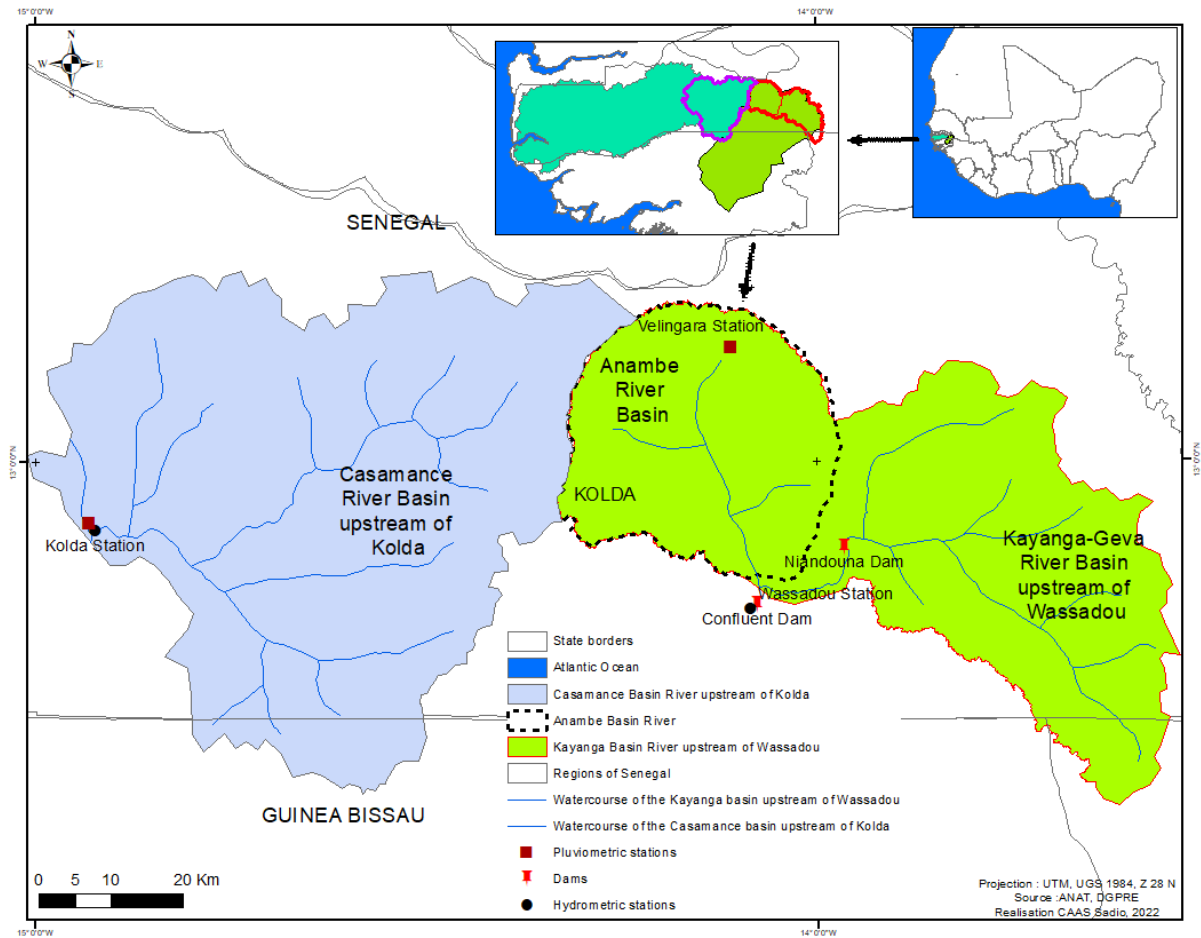

Figure 1. Geographical location of the Casamance basins at the Kolda station and the Kayanga basins at the Wassadou station

The Kayanga-Geba watershed is a cross-border basin shared between three countries, Guinea, Senegal and Guinea-Bissau. It is located between latitude 12°31' and 13°09' N and longitude 13°20' and 14°26' W, south of Senegal and north of Guinea-Bissau. It is limited to the east by the watershed of the Koulountou, a tributary of the left bank of the Gambia and to the west by that of the Casamance. The Kayanga / Geba basin has an area of 10,325 km² at the Bafata station in Guinea Bissau and 1,640 km² at the border between Senegal and Guinea-Bissau. Since the 1970s, a sharp piezometric drop in groundwater tables throughout the basin has strongly penalized low water flows. The Kayanga Basin Géva upstream of Wassadou covers an area of 3163 km² and includes the Anambé sub-basin (OMVG, 2012). The Anambe is a tributary of the Kayanga, which drains a watershed of 1,100 km² with a bottom of valleys made up of hydromorphic soils flooded for three to four months (OMVG, 2012). It drains a basin serving as a reservoir for the dam located 300 m downstream of the confluence dam in Senegalese territory, with a reserve of approximately 50 million m³.

3. MATERIALS AND METHODS

The precipitation and temperature data used in this study are from the Modern Era Retrospective Analysis for Research and Applications, Version 2 (MERRA-2) which is a global atmospheric reanalysis produced by the Global Modeling Bureau and of NASA assimilation. It covers the era of satellite observation from 1980 to the present day. The objectives of MERRA2 are to provide a seamless, regularly gridded record of the global atmosphere and to incorporate additional aspects of the climate

system, including trace gas constituents (stratospheric ozone), better representation of the Earth's surface and cryospheric processes. MERRA-2 is also the first global reanalysis of the satellite era to assimilate space observations of aerosols and to represent their interactions with other physical processes in the climate system.

The recent Modern Era Retrospective Analysis for Research and Applications, Version 2 (MERRA- 2; Gelaro and coauthors., 2016) provides data from 1980. MERRA-2 was introduced to replace and expand the original MERRA dataset (Rienecker and coauthors., 2011; Lucchesi., 2012), which was completed in February 2016. MERRA-2's spatial resolution of around 50 km and release latency of a few weeks remain similar to MERRA. MERRA-2, however, includes recent upgrades to atmospheric assimilation that allow the use of newer satellite observations that could not be assimilated in the original MERRA system.

MERRA-2 also uses observation-based precipitation data products to determine the Earth's surface water budget. In most reanalysis systems, including the original MERRA, the precipitation seen by the earth's surface is generated by the system's AGCM following the assimilation of observations of atmospheric temperature, humidity, and wind, among others. However, the precipitation generated by the MERRA-2 model is corrected with observations of precipitation before reaching the earth's surface. Observation-corrected precipitation was also used in the reanalysis of the climate prediction system (CFSR; Saha and coauthors. 2010; Meng and coauthors. 2012).

MERRA-2 is a reanalysis product generated by the NASA Global Modeling and Assimilation Bureau (GMAO) using the GEOS-5.12.4 system (Bosilovich and coauthors. 2015, 2016; Gelaro and coauthors. 2016). MERRA-2 replaces the original MERRA reanalysis (Rienecker and coauthors. 2011) and includes updates to AGCM (Molod and coauthors., 2012, 2015) and the Global Statistical Interpolation atmospheric analysis scheme by Wu and coauthors. (2002). In addition to the in situ atmospheric and remote sensing observations used in MERRA, the MERRA-2 system also ingests observations from new microwave sounders and hyperspectral infrared radiation instruments, as well as other new types of data. Additionally, MERRA-2 preserves the overall water balance during analysis, thereby smoothing out water balance discontinuities associated with observing system changes that have occurred in MERRA and other reanalysis products (Takacs and coauthors., 2016). Further developments in MERRA-2 include comprehensive aerosol analysis (Randles and coauthors., 2016; Buchar and coauthors. 2015) and mass balance on glacial land surfaces (Cullather and coauthors., 2014).

The NASA POWER project offers open source climate variables such as precipitation, surface temperature, solar radiation, wind speed, relative humidity, and surface pressure. NASA POWER is accessible at hourly, daily, monthly, annual and climatological scales, with a spatial resolution of 0.5°. Users can download single point or coverage area data for a particular region, time period and variable in different formats such as NetCDF, GeoJSON, ASCII and CSV. The required data has been uploaded in CSV file format.

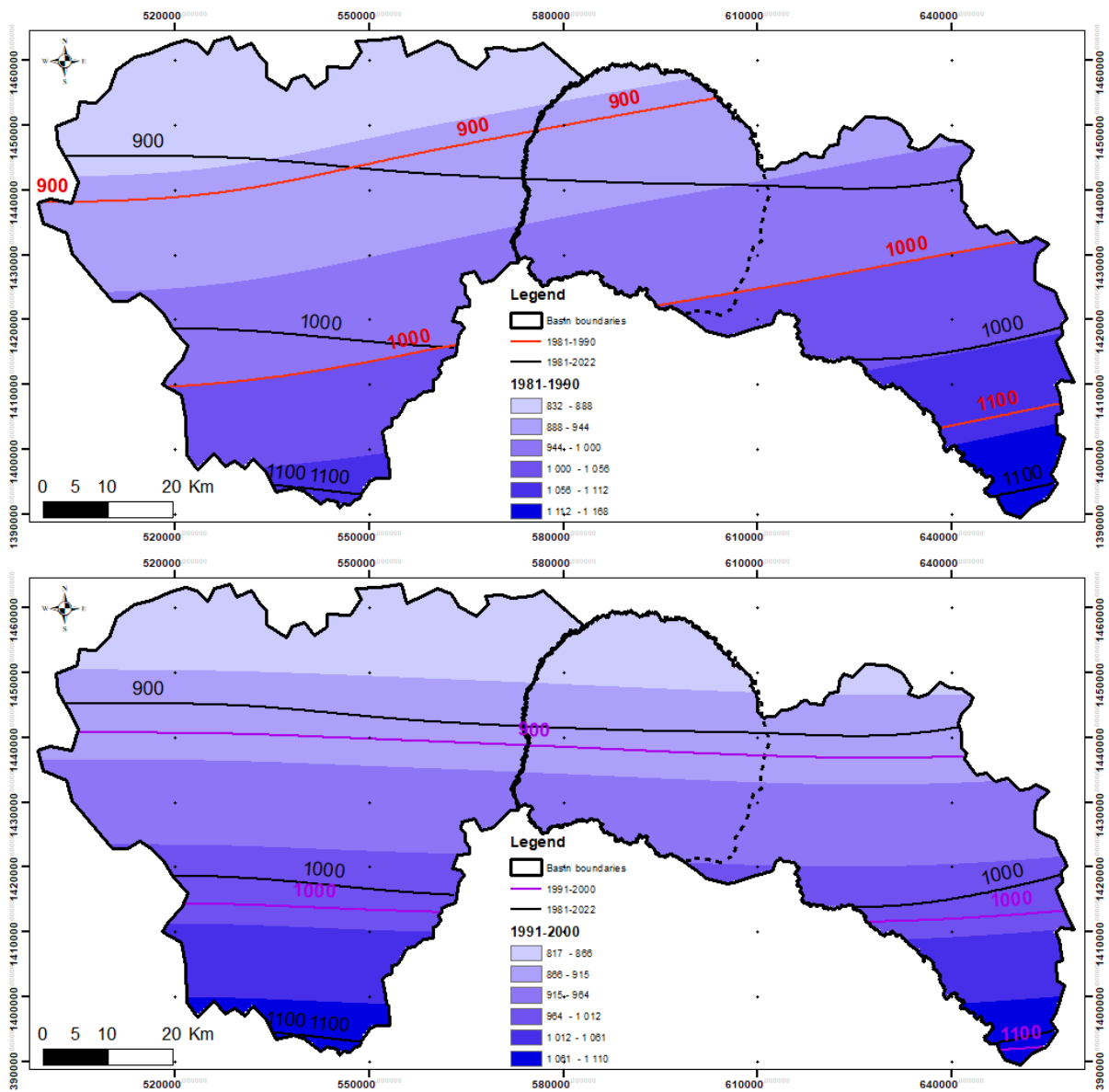
From the precipitation and temperature data used for the various pixels located in the basins of Casamance at the Kolda station and Kayanga at the Wassadou station , the monthly, seasonal and annual averages per decade are calculated by Excel and the values spatialized by ArcGIS 10.8 using the kriging method. To demonstrate the character of the temperature increase in the basins as noted throughout the tropics, Pettitt 's test was applied to the maximum and minimum temperature data. From the annual precipitation and temperature data, the standardized indices of precipitation and temperature are calculated.

4. RESULTS

4.1. SPATIAL EVOLUTION OF RAIN IN THE BASINS

The spatialization of rainfall in the Casamance basins upstream of Kolda and Kayanga Géva upstream of Wassadou is made with MERRA-2 data (Modern- Era Retrospective analysis for Research and

Applications, Version 2) (Global Modeling and Assimilation Office, 2015). To characterize the spatial variability of precipitation in the two basins, the mapping of the average isohyets over periods of 10 years and over the two seasons (Figures 2, 3 and 4 and Table 1) was made. The analysis of Figure 2 highlights, after the first two decades 1981-1990 and 1991-2000, a decrease in rainfall over the decade 2001-2010 and an increase in rainfall over the decade 2011-2020 which incidentally remains the series' wettest decade. The evolution of rainfall is marked by an ascending north-south gradient. The average annual rainfall totals vary between 1382 to 829 mm over the decade 1981-1990, 1314 to 816 mm over the decade 1991-2000, 1068 to 821 mm over the decade 2001-2010 and between 1554 and 855 mm over the decade 2011- 2020. As for the average of the series (1981-2022), the rainfall changes from 1330 in the south of the basins to 830 mm in the north. In comparison between basins, rainfall in the Casamance basin upstream of Kolda remains slightly lower than that of the Kayanga-Géva bassin upstream of Wassadou.

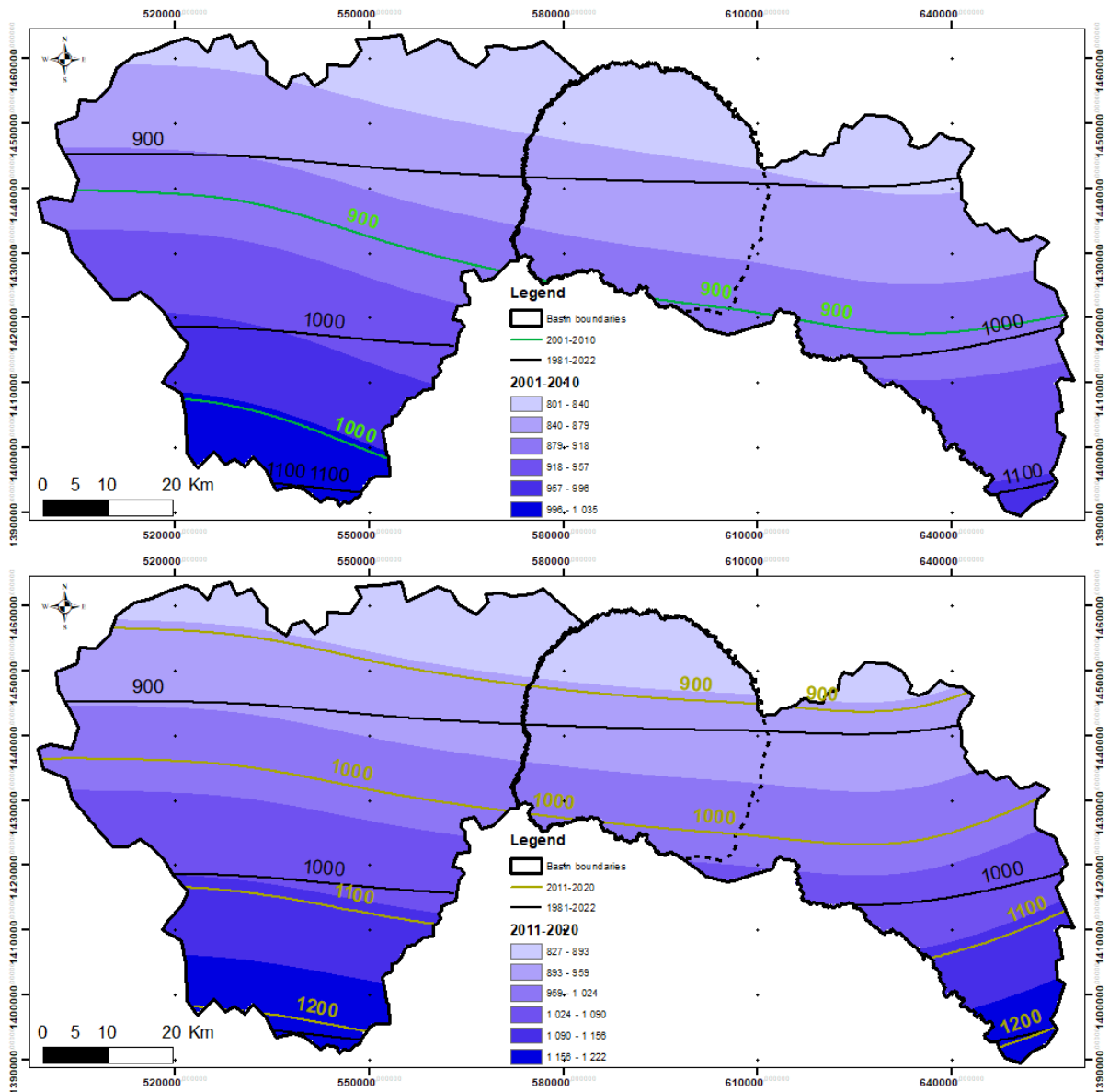

Figure 2. Spatial evolution of rainfall in the Casamance basins upstream of Kolda and Kayanga Géva upstream of Wassadou by decades (from 1981 to 2022)

On a seasonal scale (Figure 3), the situation remains the same with a decrease in rainfall in the Casamance basins upstream of Kolda and Kayanga Géva upstream of Wassadou follows a south-north gradient, with nevertheless a high concentration of rainfall during the rainy season from June to October. This rainy season encompasses between 95 and 96% of the total annual rainfall in the southern part of the basin and between 98 and 99% of the total annual rainfall in the northern part of the basin. In addition, across both basins, the month of August remains the wettest month of the year with total rainfall that can reach 400 mm south of the Kayanga-géva basin upstream of Wassadou and more than 300 mm north of the Casamance basin upstream of Kolda. Added to this are the months of September, July and October which record significant rainfall in both basins.

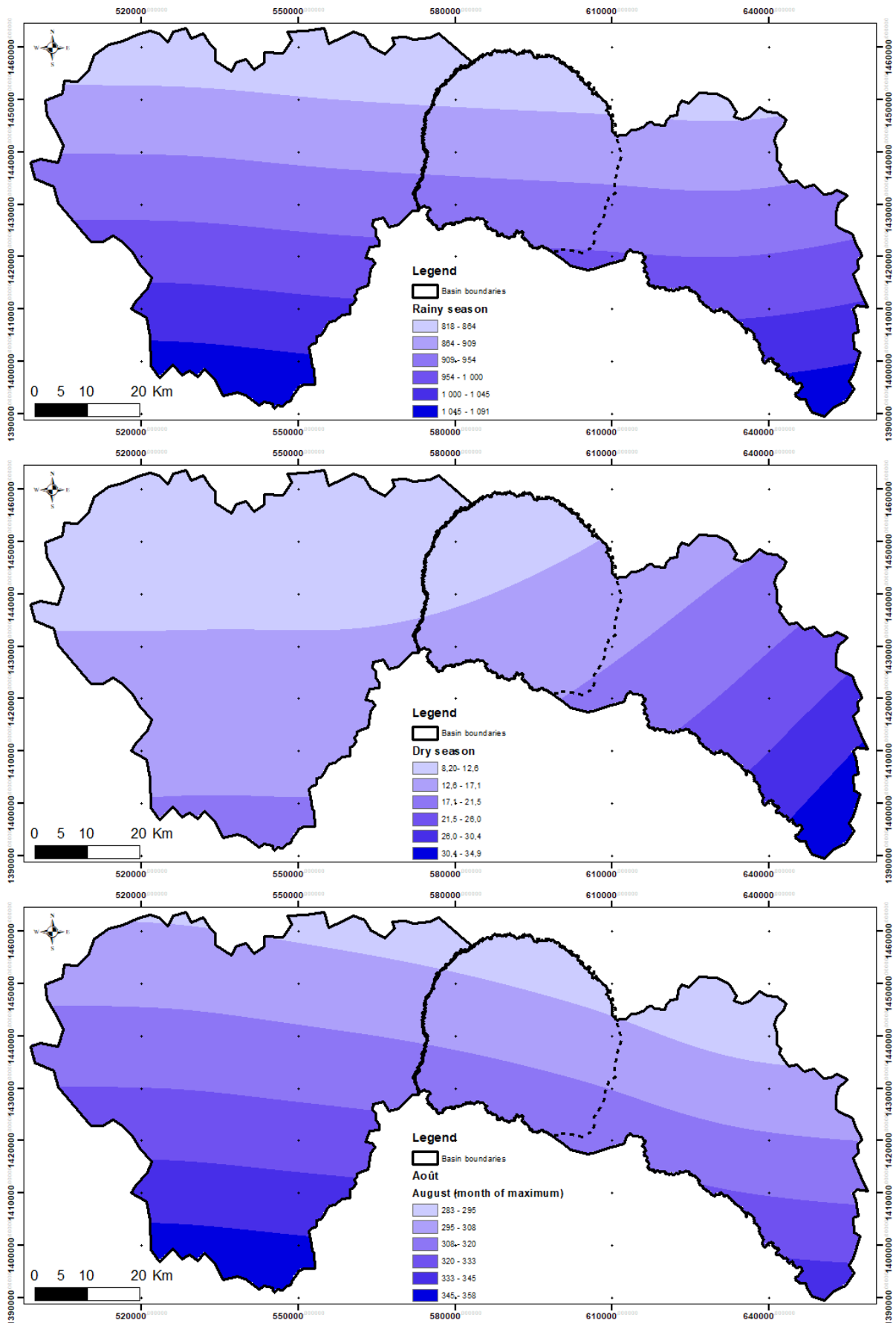

Figure 3. Spatial evolution of rainfall in the Casamance basin upstream of Kolda and Kayanga Geva upstream of Wassadou on a monthly and seasonal scale (from 1981 to 2022)

Figure 4 summarizes the monitoring of migrations or translations of isohyets in the Casamance basins upstream of Kolda and Kayanga Géva upstream of Wassadou over the four decades. The analysis of these isohyets shows that the rainiest areas (ie the south of the basins) show the largest surpluses during periods of surplus, but also the largest deficits in periods of deficit.

Table. Evolution of rainfall in the Casamance basins upstream of Kolda and Kayanga Géva upstream of Wassadou on an annual, monthly and seasonal scale (from 1981 to 2022)

pixels	LAT	LON	1981-1990	1991-2000	2001-2010	2011-2020	1981-2000	2001-2022	1981-2022	Rainy season	Dry season	August
1	12.25	-13.25	1382	1314	1068	1554	1348	1284	1330	1270	59	391
2	12,25	-13,75	1320	1300	1048	1426	1310	1216	1274	1233	40	387
3	12,25	-14,25	1274	1282	1103	1415	1278	1241	1269	1241	28	398
4	12,25	-14,75	1265	1284	1172	1455	1275	1293	1294	1270	24	408
5	12,25	-15,25	1265	1284	1172	1455	1275	1293	1294	1270	24	408
6	12,75	-13,25	1117	1030	948	1220	1074	1060	1079	1038	41	319
7	12,75	-13,75	1072	1009	920	1076	1041	978	1019	994	25	321
8	12,75	-14,25	1037	1012	942	1093	1025	1000	1021	1004	17	334
9	12,75	-14,75	1003	1020	991	1136	1012	1047	1038	1022	16	340
10	12,75	-15,25	1003	1020	991	1136	1012	1047	1038	1022	16	340
11	13,25	-13,25	903	809	804	954	856	858	868	847	20	276
12	13,25	-13,75	883	803	766	809	843	772	815	802	13	271
13	13,25	-14,25	855	809	792	813	832	789	817	809	8,7	285
14	13,25	-14,75	829	816	821	855	823	824	830	822	8	293
15	13,25	-15,25	829	816	821	855	823	824	830	822	8	293

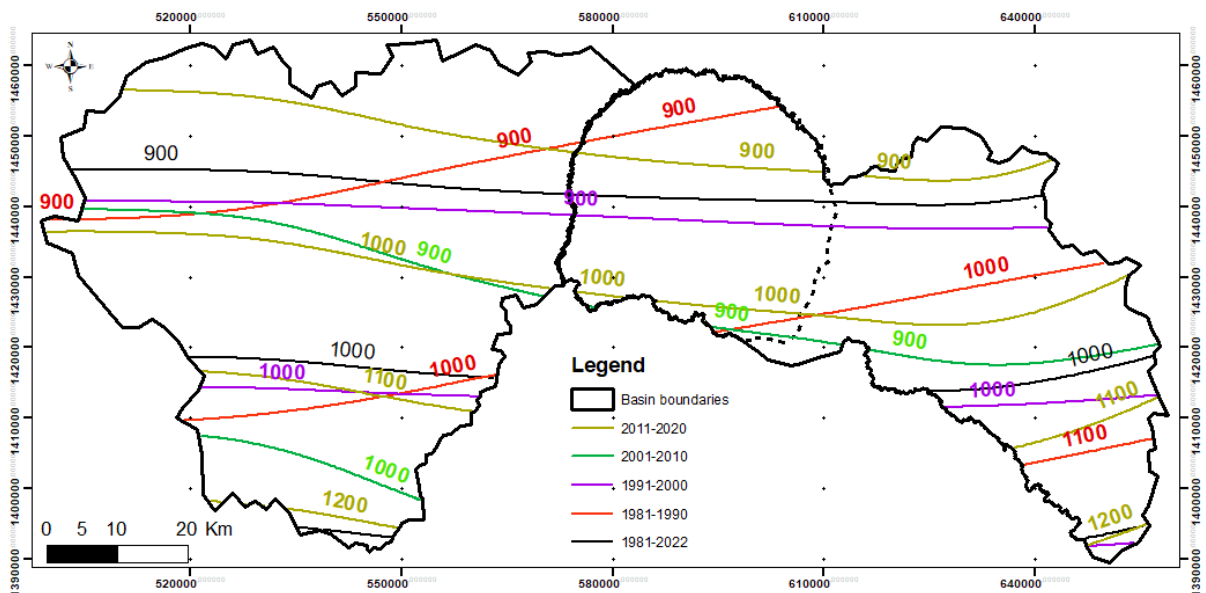

Figure 4. Migration of isohyets in the Casamance basin upstream of Kolda and Kayanga Géva upstream of Wassadou on a decadal scale (from 1981 to 2022)

For the 4 periods of 10 years studied, the general shape of the isohyets is maintained over the whole of the two basins, but we note their continuous sliding sometimes towards the north, sometimes towards the south. Compared to the average of the series, the decades 1991-2000 and 2001-2010 show a migration of isohyets towards the south, while the decades 1981-1990 and 2011-2020 experienced a migration of isohyets towards the north. These migrations of the annual mean isohyets also resulted in significant changes in the delimitation of the climatic zones of the two basins. In the northern part of the basins, the 2011-2020 decade with the greatest surplus even saw its 900 mm isohyet migrate northwards, while the 900 mm isohyet of the decade with the greatest deficit (2001-2010) migrated strongly southwards up to even be at the southern limit of the Anambé basin. The dynamics remain almost the same in the southern part of the basin according to the wet decades, which experience a rise towards the north, and the dry decades, which experience a descent towards the south.

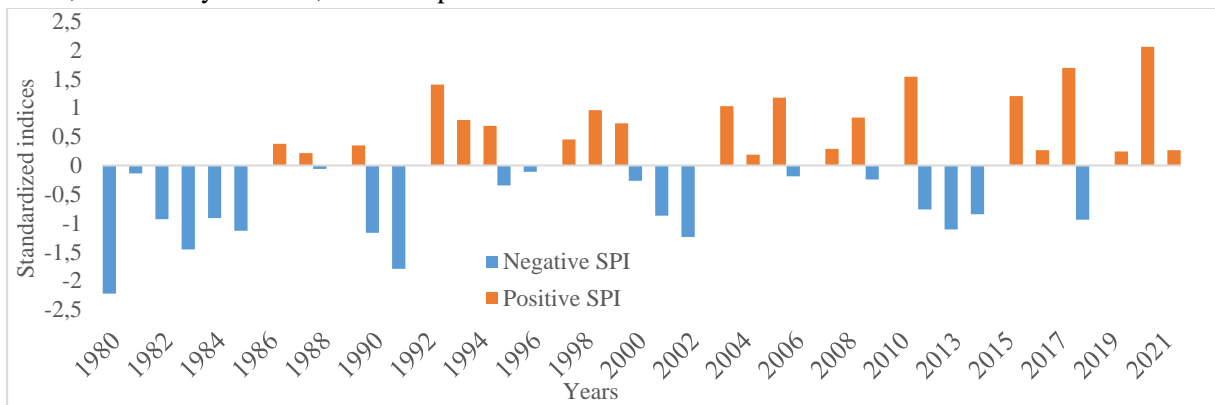

Figure 5. Annual evolution of rainfall in the Casamance basin *upstream of Kolda and Kayanga Geva upstream of Wassadou to scale (from 1981 to 2022)*

To characterize the annual variability of precipitation over time, precipitation anomalies are calculated in the basins (Figure 5). Variations in rainfall can be assessed through fluctuations in standardized precipitation indices (SPI). The analysis of rainfall series clearly shows the interannual variability of rainfall, in addition to an increasing dispersion over time, which is caused by the great irregularity of surplus and deficit episodes. In the Casamance basins upstream of Kolda and Kayanga-Géva upstream of Wassadou, there were 21 years in the wet period representing 51.2% of the study period, with however, the period 2000-2022 which records a good part of the wet years in the series, which is in line with the resumption of rainfall and wet years.

4.2. SPATIAL EVOLUTION OF TEMPERATURES IN THE BASINS

Analysis of temperatures in the Casamance basins upstream of Kolda and Kayanga-Géva upstream of Wassadou is made with MERRA-2 data.

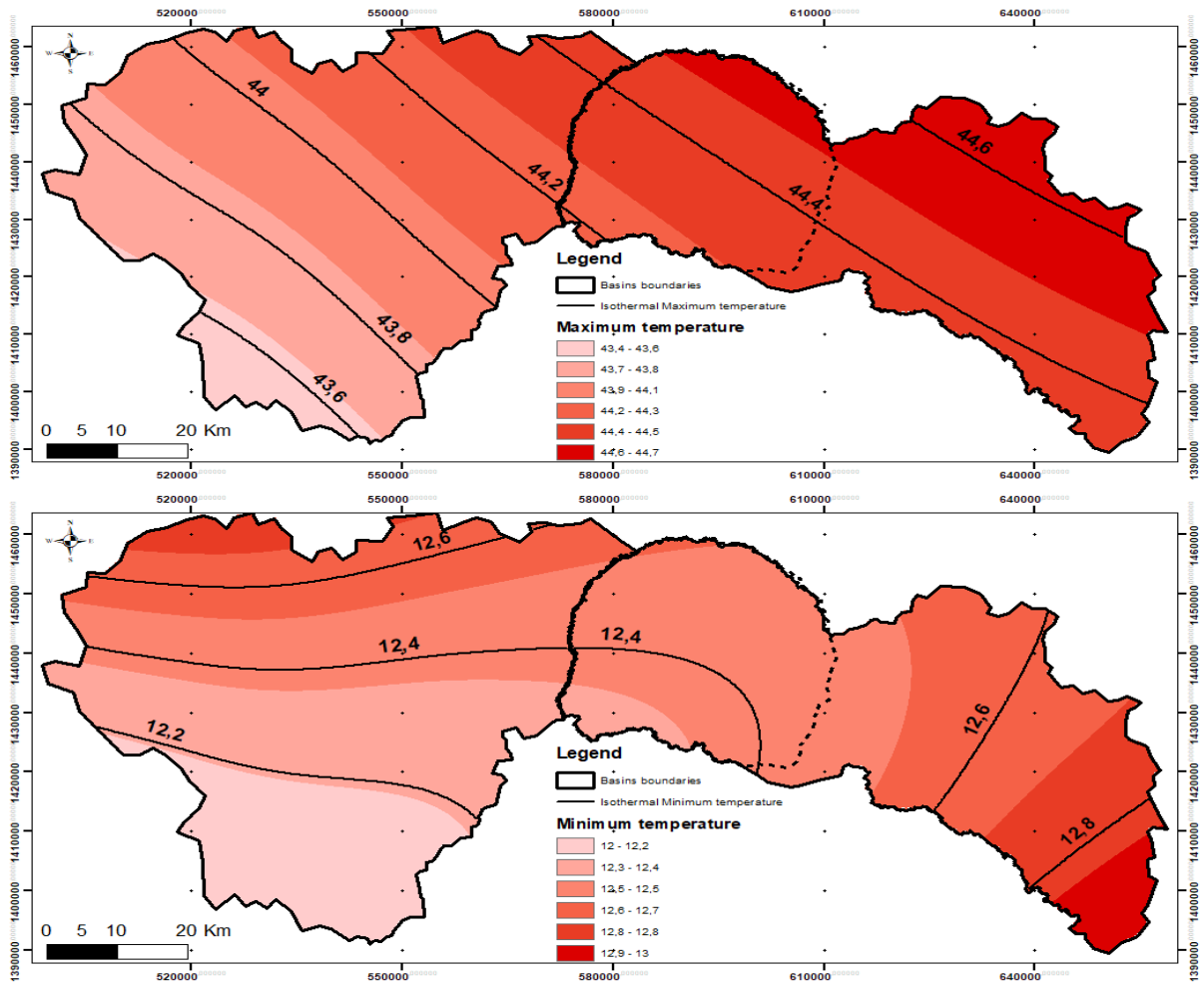

Figure 6. Spatial evolution of maximum and minimum temperatures in the Casamance basins upstream of Kolda and Kayanga Géva upstream of Wassadou (from 1981 to 2022)

In the Casamance basins upstream of Kolda and Kayanga-Geva upstream of Wassadou located in the southern Sudanese climatic domain, unlike the rain which decreases from south to north, temperatures evolve in the opposite direction and increase from south-west to north-east (Figure 6 and 7, and Table 2) . The maximum temperatures rose, from the southwest to the northeast of the basin, from 41.9°C to 45°C for a difference of 3.1°C and an average of 43.9°C. For the minimum temperatures, they passed from the south to the north of the Casamance basin upstream of Kolda and from the west to the east of the Kayanga- géva bassin upstream of Wassadou, from 11.9°C to 14°C for a difference of 2.1°C and an average of 12.7°C. As for the average temperatures, they vary, from the southwest to the northeast of the two basins, from 26.6°C to 28.4°C with a difference of 2.9°C and an average of 27.6°C. In the Casamance basins upstream of Kolda and Kayanga Géva upstream of Wassadou, the thermal amplitudes are also important with values which can reach 31°C east of the Kayanga-Géva upstream of Wassadou and 29.8°C north of the Casamance basin upstream of Kolda for an average of 31°C.

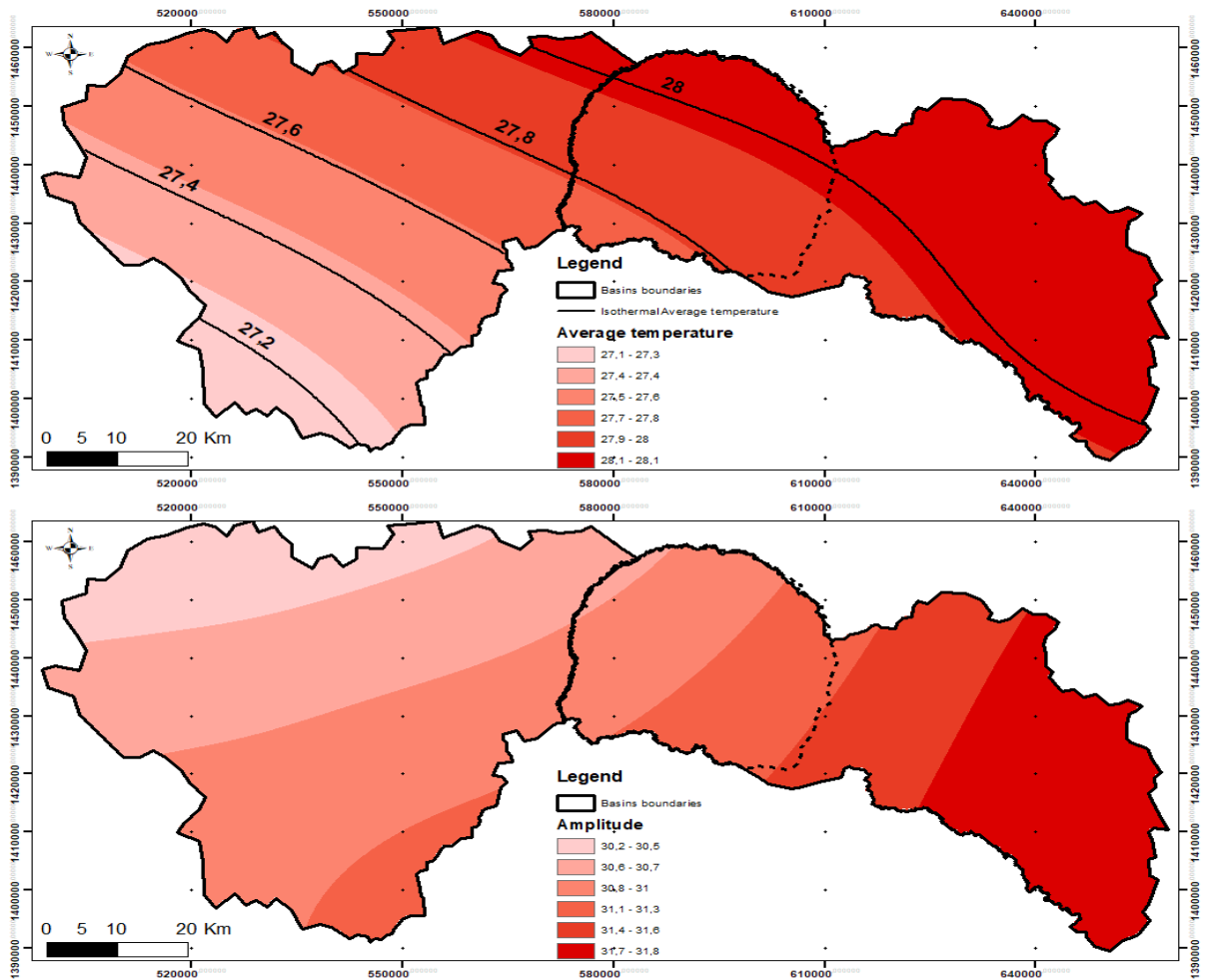

Figure 7. Spatial evolution of average temperatures and thermal amplitude in the Casamance basins upstream of Kolda and Kayanga Géva upstream of Wassadou (from 1981 to 2022)

To highlight the character of the temperature increase in the basin as noted throughout the tropical zone, the Pettitt test was applied to the maximum and minimum temperature data and the year 2000 was noted as the year a break. On either side of the year of rupture, two series were obtained and from which the difference in temperature (maximum and minimum) of the series after the rupture compared to that before the rupture was determined and shown in **Table 2**

Table 2. Evolution of maximum, minimum and average temperatures in the Casamance basins upstream of Kolda and Kayanga Géva upstream of Wassadou (from 1981 to 2022)

pixels	LAT	LON	T MAX	T MIN	AVERAGE	T MAX P1	T MAX P2	Gap	T MIN P1	T MIN P2	Gap	Amp .
1	12.25	-13.25	44.1	14.0	27.9	43.8	44.3	0.55	13.5	14.5	0.94	31.0
2	12.25	-13.75	44.0	13.3	27.7	43.7	44.2	0.47	12.9	13.6	0.77	31.6
3	12.25	-14.25	43.7	12.7	27.4	43.5	43.9	0.45	12.2	13.0	0.79	31.4
4	12.25	-14.75	42.9	12.2	26.9	42.7	43.1	0.33	11.9	12.6	0.71	30.8

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

5	12.2 5	-15.25	41.9	12.2	26.6	41.8	42.0	0.23	11.9	12.4	0.54	29.8
6	12.7 5	-13.25	44.6	13.1	28.1	44.3	44.8	0.51	12.8	13.4	0.62	31.9
7	12.7 5	-13.75	44.4	12.7	28.0	44.2	44.6	0.45	12.3	12.9	0.59	31.7
8	12.7 5	-14.25	44.1	12.3	27.6	43.9	44.3	0.43	11.9	12.5	0.58	31.2
9	12.7 5	-14.75	43.6	12.1	27.2	43.4	43.7	0.30	11.8	12.3	0.49	30.9
10	12.7 5	-15.25	43.1	11.9	26.9	43.0	43.1	0.18	11.7	12.1	0.40	30.6
11	13.2 5	-13.25	45.0	12.8	28.4	44.7	45.3	0.60	12.6	12.9	0.30	31.8
12	13.2 5	-13.75	44.8	12.6	28.2	44.5	45.0	0.54	12.4	12.8	0.43	31.4
13	13.2 5	-14.25	44.5	12.6	28.1	44.3	44.8	0.48	12.4	12.9	0.47	30.6
14	13.2 5	-14.75	44.1	12.8	27.8	43.9	44.2	0.37	12.6	13.0	0.38	30.2
15	13.2 5	-15.25	43.6	12.7	27.4	43.5	43.7	0.27	12.5	12.8	0.30	30.0

LAT: Latitude; LON: Longitude; T MAX: Maximum temperature; T MIN: Minimum temperature; T AVERAGE: Average temperature; T MAX P1: Maximum temperature before rupture (1981-2000); T MAX P2: Maximum temperature after rupture (2001-2022); T MIN P1: Minimum temperature before rupture (1981-2000); T MIN P2: Minimum temperature after rupture (2001-2022); Deviation: Deviation between temperature after rupture and that before rupture; Amp . : Temperature range

At the level of maximum temperatures, the temperature differences of the period after the rupture of 2000 compared to that before the rupture at the level of all the pixels in the basins of Casamance upstream of Kolda and Kayanga-Geva upstream of Wassadou are positive, indicating a generalized increase in maximum temperatures in both basins, with numerous consequences on water availability with the increase in potential and actual evapotranspiration. The differences in maximum temperatures have evolved from 0.18°C to 0.6°C for an average of 0.4°C. This increase in maximum temperature differences, although small, remains significant in both basins and follows an ascending southwest-northeast gradient.

In parallel with the maximum temperatures, at the level of the minimum temperatures, the temperature differences of the period after rupture compared to that before rupture, also only record positive values on all the pixels located in the Casamance basins upstream of Kolda and Kayanga Géva upstream of Wassadou, which indicates an increase in minimum temperatures in the basins (Figure 8). The temperature differences between the two periods remain more important for the minimum temperatures than those noted for the maximum temperatures. These temperature differences varied from -0.27°C to 0.94°C for an average of 0.6°C. This increase in minimum temperature differences in the basin follows, on the other hand, unlike maximum temperatures, an ascending northwest-southeast gradient.

The main results show an increasing trend in the minimum and maximum temperature observed in the study area during the historical period. Historical precipitation shows a positive annual increase due mainly to changes in August and September. It is therefore imperative to understand the potential

impacts of climate change on the hydrological regime of the basins of the West African tropical zone for the sustainable management of water resources.

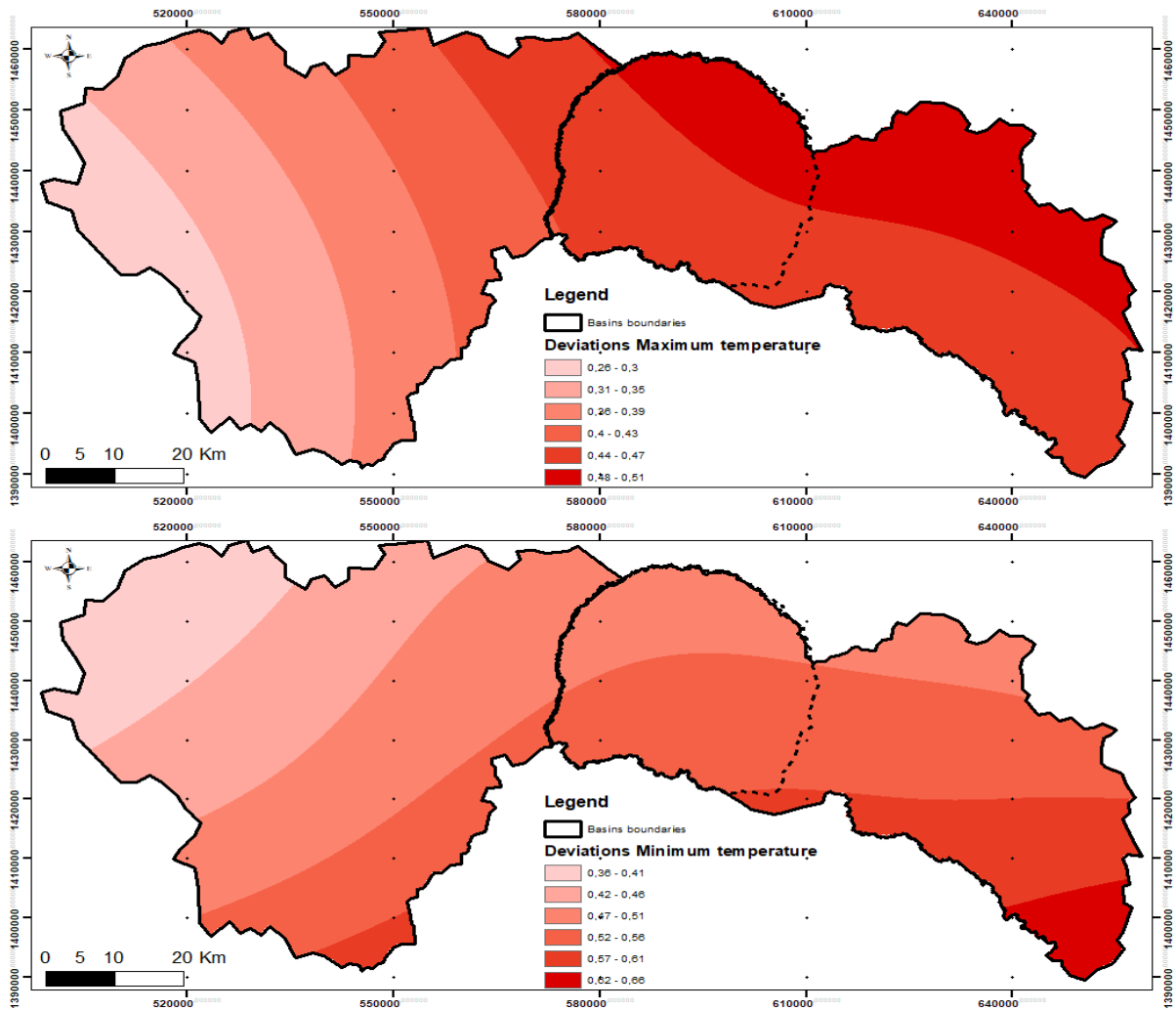

Figure 8. Spatial evolution of temperature differences in °C for the period 1981-2000 compared to the period 2001-2022 in the Casamance basins upstream of Kolda and Kayanga Geva upstream of Wassadou (from 1981 to 2022)

To characterize the annual variability of maximum, minimum and average temperatures over time, temperature anomalies are calculated in the basins (Figure 9).

For the average annual temperature, the Casamance basins upstream of Kolda and Kayanga Géva upstream of Wassadou are marked, between the decades 1981 and 1990, by annual temperature values lower than the average of the series, which indicates a less hot period. The cooler period that began at the start of the study period in 1980 continued with little respite until the 2000s. This period only included one year of warming at the station level. From 2000, the hot period with positive STIs sets in until 2022 in all basins. Warm years (STI positive) represent 51.2% of the series.

Annual average minimum temperature anomalies follow the same trends in annual average temperature anomalies. Compared to the series mean, the annual minimum temperature indices generally indicated negative values during the period 1981-1999 (i.e. negative anomalies or cold conditions (nights) for the period), with however only two warm years. From 2000, the temperature increased steadily and the warming period persisted until 2022. Warm years (STI positive) represent 46.3% of the series. The last decade of the 20th century and the first decades of the 21st century are the hottest periods. On the other hand, the results in Figure 9 revealed that the rate of change of minimum temperature was greater than

that of maximum temperature, indicating an increase in warming nights, or a decreasing rate and strength of nights cold.

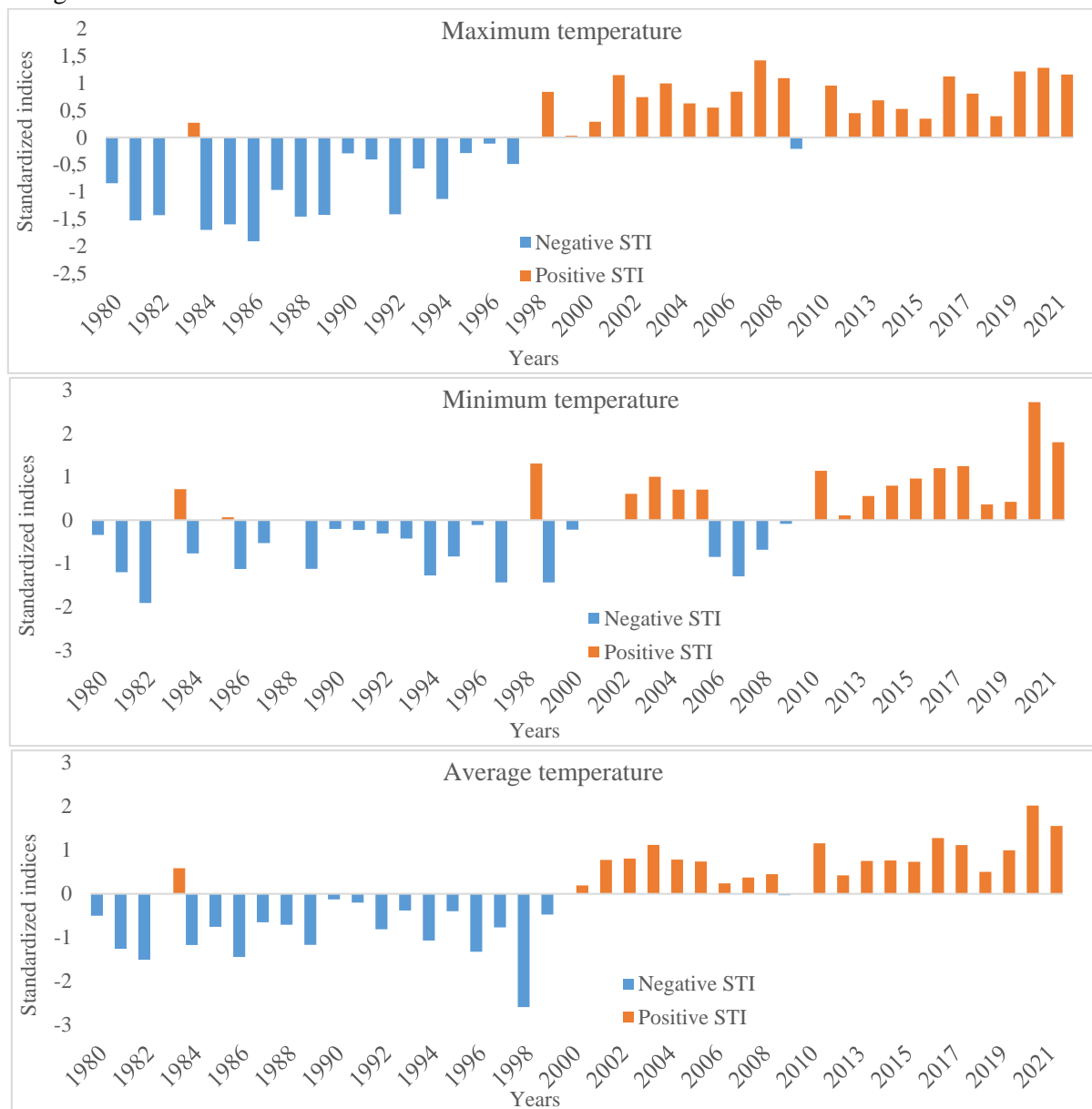

Figure 9. Annual evolution of temperatures in the Casamance basin *upstream of Kolda and Kayanga Géva upstream of Wassadou at scale (from 1981 to 2022)*

The annual mean maximum temperature in both basins also follows the trends in the annual mean temperature anomalies. The cold period was observed from 1981 to 1997, only one year there is considered warm. This cold period is followed by a so-called warm period, which will persist until 2022 in the zone. Warm years (positive IST) represent 56.1% of the series.

This trend of positive increase in minimum temperatures could be well accepted by (Chang'a and coauthors., 2017) that there is an increasing trend in the percentage of warm nights, including the basins of Casamance and of Kayanga-Geva. These results are also well accepted by the IPCC (IPCC, 2014) which noted that minimum temperatures have increased very rapidly due to the increase in greenhouse gases (GHGs), aerosols, among others. This progression of positive anomalies in minimum temperatures could be attributed to the influence of climate change, as agreed by the IPCC report that the first decade of the 21st century is one of the warmest periods in history.

5. DISCUSSIONS

Climate change is a global phenomenon, with varying intensities and impacts from region to region. These impacts on climate change have had serious socio-economic ramifications associated with the increased frequency of extreme weather events around the world, including Senegal and the Casamance and Kayanga basins, in particular. Severe flooding and higher temperatures have been observed and reported in recent years. The objective of this study was to characterize the spatial and temporal evolution of precipitation and temperature in the basins of Casamance at the Kolda station and Kayanga at the station of Wassadou from 1981 to 2022. The trend in climatic conditions, particularly rainfall in West Africa, including the Casamance and Kayanga basins, is known for its inter-annual variability, which has contributed to droughts and floods devastating (Tierney and coauthors., 2016; Gebrechorkos and coauthors., 2019). The reasons for the spatial or temporal trends were explained by (Endris et al., 2016) who pointed out that rainfall variability in West Africa, especially inter-annual variability, is modulated by large-scale climate forcing and changes in sea surface temperature (SST).

The annual mean values demonstrated greater spatial and temporal variability or an irregular distribution of precipitation and temperature. The analysis of rainfall in the basins highlights an increase in rainfall over the decade 2011-2020, with rainfall marked by an ascending north-south gradient with rainfall varying from 1330 in the south of the basins to 830 mm in the North. These results confirm several studies that have also reported a significant increase in rainfall in Africa. The improvement in rainfall conditions since the 2000s is in agreement with the work of Ali and Lebel (2009) on the Sahelian zone, Ouoba (2013) on Burkina Faso, Ozer and coauthors. (2009) on Niger, Niang (2008) on Mauritania and Bodian (2014) on Senegal who indicated the new change.

In these basins located in the southern Sudanese climatic domain, unlike the rain, which decreases from south to north, the temperatures evolve in the opposite direction. Indeed, from the south-west to the north-east of the basins, the average temperatures vary from 26.6°C to 28.4°C (with a difference of 2.9°C), the maximum temperatures from 41.9°C to 45°C (for a difference of 3.1°C) and minimum temperatures of 11.9°C to 14°C (for a difference of 2.1°). These results confirm those of several studies (Leroux, 2008; Sagna, 2010) indicating that there have been statistically significant increases in air temperature in the vast majority of the country. In general, our results confirm the conclusions of many studies in Africa such as those of Koudahe and coauthors. (2017) who indicated an increase in temperature in Togo from 1961 to 2014. Odjugo (2010) and Oguntunde and coauthors. (2012) who observed not only spatial and temporal temperature variations in Nigeria, but also a gradual increase since 1901 also found similar results.

The skill of satellite precipitation and temperature estimates over the study region exhibits high spatial variability due to the influence of climate and seasonal precipitation patterns (Dinku and coauthors., 2018; Kimani and coauthors., 2017). Other uncertainties can arise from temporal sampling, errors in algorithms and the satellite instruments themselves (Ayehu and coauthors. 2017). Similar to other hybrid rainfall products, MERRA-2 has inherent systematic biases emanating in part from the low density and decreasing reporting rate of existing stations over time in Africa, leading to insufficient representation of precipitation variability (Dinku and coauthors., 2018 ; Kimani and coauthors., 2018). These systematic biases decrease as the time step of precipitation estimates is aggregated from a daily to an annual time scale (Kimani and coauthors. 2018; Dembélé and Zwart., 2016). Algorithms based on TIR sensors have poor detections at fine spatial and temporal resolutions, although they perform better when aggregated at coarser resolutions. Different algorithms are designed to monitor certain aspects of precipitation variability, for example, the TAMSAT algorithms are optimized for drought monitoring and therefore they accurately capture the more frequent light precipitation but underestimate the heavy precipitation and total precipitation (Toté and coauthors., 2015).

6. CONCLUSION

This study analyzed the spatial and temporal variability of precipitation and temperature in the basins of the Casamance at the Kolda station and the Kayanga at the station of Wassadou from 1981 to 2022. MERRA-2 satellite precipitation estimates revealed great skill in estimating the spatial and temporal variability of precipitation and temperature in the basins. The MERRA-2 precipitation and temperature estimate provides reliable spatially explicit information on quantity and climate variability to complement the network of scattered rain gauges in the West African region. Annual and monthly rainfall and temperatures were highly variable in the basins of Casamance at the Kolda station and Kayanga at the station of Wassadou. The analysis of rainfall in the basins highlights an increase in rainfall over the decade 2011-2020, with rainfall marked by an ascending north-south gradient with rainfall varying from 1330 in the south of the basins to 830 mm in the North. As for the temperatures, unlike the rain, which decreases from south to north, they evolve in the opposite direction, increasing from the southwest to the northeast of the basins.

The increase in temperature and in the dry period is of great concern since it implies an increase in evapotranspiration, which affects crop yields. The information provided by this study can be useful for decision makers in monitoring floods and droughts. Therefore, agricultural planning and government policies in these areas should be based on trends of increasing recent rainfall and temperature. This study should be extended to other areas prone to drought and flooding and to the whole country. Similarly, the impact of climate variability on crop yields should also be studied. These results are consistent with observed trends in global warming and highlight the complexity and underlying uncertainties in the assessment of precipitation and temperature patterns, as widely described in numerous literatures in most parts of the world. . The information generated in this document could be used to inform the targeting of appropriate adaptation measures across multiple sectors and ecosystems.

REFERENCES

- Ali, A. Lebel, T. & Amami, A. (2008). Meaning and use of the rainfall index in the Sahel. *Drought*, 19 (4), 227-235.
- Allen, M.R. & Ingram, W.J. Constraints on Future Changes in Climate and the Hydrologic Cycle. *Nature* 2002, 419, 224–232.
- Ayehu, G.T., Tadesse, T., Gessesse, B. & Dinku, T. (2017). Validation of new satellite rainfall products over the Upper Blue Nile Basin, Ethiopia. *Atmos Meas Tech Discuss* 2017:1–24. <https://doi.org/10.5194/amt-2017-294>.
- Bosilovich, M.G. & Coauthors.(2015). MERRA-2: Initial evaluation of the climate. *NASA/TM-2015-104606*, Vol. 43, 139 pp. [Available online at <https://gmao.gsfc.nasa.gov/pubs/tm/docs/Bosilovich803.pdf>.]
- Buchard, V. and Coauthors.(2015). Using the OMI aerosol index and absorption aerosol optical depth to evaluate the NASA MERRA Aerosol Reanalysis. *Atmos. Chem. Phys*, 15 (10), 5743–5760, 10.5194/acp-15-5743-2015.
- Buchard, V. and Coauthors.(2015). Using the OMI aerosol index and absorption aerosol optical depth to evaluate the NASA MERRA Aerosol Reanalysis. *Atmos. Chem. Phys*, 15 (10), 5743–5760, 10.5194/acp-15-5743-2015.
- Chang'a, L., Kijazi, A., Luhunga, P., Ng'ongolo, H. & Mtongor, H.(2017). Spatial and Temporal Analysis of Rainfall and Temperature Extreme Indices in Tanzania. *Atmospheric and Climate Sciences*, 7, 525-539. doi: 10.4236/acs.2017.74038.
- Cullather, R.I. and Bosilovich, M.G. (2012). The energy budget of the polar atmosphere in MERRA. *J. Climate*, 25, 5–24, doi: 10.1175/2011JCLI4138.1.

- Dacosta, H. (1989). Precipitation and runoff in the Casamance basin. PhD thesis, *University of Cheikh Anta Diop, Dakar, Faculty of Letters and Humanities, Department of Geography*
- Dembélé, M. & Zwart, S.J. (2016). Evaluation and comparison of satellite-based rainfall Products in Burkina Faso, West Africa. *Int J Remote Sens* 37:3995–4014. <https://doi.org/10.1080/01431161.2016.1207258>.
- Dinku, T., Ceccato, P., Grover-Kopec, E., Lemma, M., Connor, S.J. & Ropelewski, C.F. (2007). Validation of satellite rainfall products over East Africa's complex topography. *Int J Remote Sens* 28:1503–1526. <https://doi.org/10.1080/01431160600954688>.
- Dinku, T., Funk, C., Peterson, P., Maidment, R., Tadesse, T., Gadain, H. & Ceccato, P. (2018). Validation of the CHIRPS satellite rainfall estimates over Eastern of Africa. *Q J R Meteorol Soc:1–21* <https://doi.org/10.1002/qj.3244>.
- Dore, M.H.I. Climate Change and Changes in Global Precipitation Patterns: What Do We Know? *Environ. Int.* 2005, 31, 1167–1181.
- Endris, H.S., Lennard, C., Hewitson, B., Dosio, A., Nikulin, G. & Panitz, H.J. (2016). Teleconnection Responses in Multi-GCM Driven CORDEX RCMs over Eastern Africa. *Climate Dynamics*, 46, 2821–2846.
- Faye, C. Ndiaye, A. & Mbaye, I. (2017). A comparative assessment of meteorological drought sequences by indices, time scales and climatic domains in Senegal. *Journal. wat. env. sci. 1 (1), 11 à 28*.
- Faye, C. (2017). Characteristics of Drought in Senegal: Analysis methods, Types of impacts and Management models. European University Editions, ISBN-13 : 978-3841794031, 233 p.
- Faye, C., Grippa, M., Wood, S. (2019). Use of the Standardized Precipitation and Evapotranspiration Index (SPEI) from 1950 to 2018 to determine drought trends in the Senegalese territory. *Climate Change*, 5(20), 327-341.
- Gebrechorkos, S.H., Hülsmann, S. & Bernhofer, C. (2019). Long-Term Trends in Rainfall and Temperature Using High-Resolution Climate Datasets in East Africa. *Scientific Reports*, 9, Article, No. 11376. <https://doi.org/10.1038/s41598-019-47933-8>.
- Global Modeling and Assimilation Office (GMAO). (2015). inst3_3d_asm_Cp: MERRA-2 3D IAU State, Meteorology Instantaneous 3-hourly (p-coord, 0.625x0.5L42), version 5.12.4, Greenbelt, MD, USA: Goddard Space Flight Center Distributed Active Archive Center (GSFC DAAC), *Accessed Enter User Data Access Date at doi: 10.5067/VJAFPLIICSIV*.
- Greve, P., Orlowsky, B., Mueller, B., Sheffield, J., Reichstein, M., Seneviratne, S.I. Global Assessment of Trends in Wetting and Drying over Land. *Nat. Geosci.* 2014, 7, 716–721.
- Held, I.M., Soden, B.J. Robust Responses of the Hydrological Cycle to Global Warming. *J. Clim.* 2006, 19, 5686–5699.
- IPCC.2012. Field, C.B., Barros, V., Stocker, T.F., Qin, D., Dokken, D.J., Ebi, K.L., Mastrandrea, M.D., Mach, K.J., Plattner, G.-K., Allen, S.K., Tignor, M. & Midgley, P.M. (2012). Managing the Risks of Extreme Events and Disasters to Advance Climate Change Adaptation. A Special Report of Working Groups I and II of the Intergovernmental Panel on Climate Change. *Cambridge University Press, Cambridge, UK, and New York, NY, USA*, 582 p.
- IPCC.2013., Stocker, T.F., Qin, D., Plattner, G.-K., Tignor, M., Allen, S.K., Boschung, J., Nauels, A., Xia, Y., Bex, V. & Midgley, P.M. (2013). Climate Change 2013: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change-Summary for Policymakers. *Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom; New York, New York, USA*. 24 p.
- IPCC.(2013). The Physical Science Basis Contribution of Working Group I to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change; *Cambridge University Press: Cambridge, UK; New York, NY, USA*,

- IPCC Panel 2014 Climate Change. (2014). *Synthesis Report*. 1-151.
- Kimani, M., Hoedjes, J., Su, Z. (2017). An assessment of satellite-derived rainfall products relative to ground observations over East Africa. *Remote Sens* 9:430. <https://doi.org/10.3390/rs9050430>.
- Kimani, M., Hoedjes, J. Su, Z. (2018). Bayesian bias correction of satellite rainfall estimates for climate studies. *Remote Sens* 10. <https://doi.org/10.3390/rs10071074>.
- Koudahe, K., Kayode, A.J., Samson, A.O., Adebola, A.A. & Djaman, K. (2017). Trend Analysis in Standardized Precipitation Index and Standardized Anomaly Index in the Context of Climate Change in Southern Togo. *Atmospheric and Climate Sciences*, 7, 401-423.
- Leroux, M. (2010). Dynamic analysis of weather and climate, Atmospheric Circulation, Perturbations, Climate Evolution, Springer. *Praxis Publishing, UK*, 422 p.
- Lucchesi, R. (2012). File specification for MERRA products. *NASA GMAO Office Note 1 (version 2.3)*, 82 pp. [Available online at <http://gmao.gsfc.nasa.gov/pubs/>]
- Mahanama, S.P. & Coauthors. (2015). Land boundary conditions for the Goddard Earth Observing System Model version 5 (GEOS-5) climate modeling system—Recent updates and data file descriptions. *NASA/TM-2015-104606*, Vol. 39, 55 pp. [Available online at <https://gmao.gsfc.nasa.gov/pubs/docs/Mahanama804.pdf>]
- Meng, J. R., Yang, H., Wei, M., Ek, G., Gayno, P., & Mitchell, K. (2012). The land surface analysis in the NCEP Climate Forecast System Reanalysis. *J. Hydrometeor.*, 13, 1621–1630, doi:10.1175/JHM-D-11-090.1.
- Molod, A.L., Takacs, M., Suarez, J., Bacmeister, I.-S., Song, & Eichmann, A. (2012). The GEOS-5 atmospheric general circulation model: Mean climate and development from MERRA to Fortuna. *NASA/TM-2012-104606*, Vol. 28, 117 pp. [Available online at <https://gmao.gsfc.nasa.gov/pubs/docs/tm28.pdf>]
- Niang, A.J. (2008). Morphodynamic processes, indicators of the state of desertification in south-west Mauritania. *Approche par analyse multisource. PhD thesis, University of Liège*
- Odjugo, P.A.O. (2010). General Overview of Climate Change Impacts in Nigeria. *Journal of Human Ecology*, 29, 47-55, (Belgium), 286 p.
- Oguntunde, P.G., Abiodun, B.J. & Gunnar, L. (2012). Spatial and Temporal Temperature Trends in Nigeria, 1901-2000. *Meteorology and Atmospheric Physics*, 118, 95-105.
- OMVS. (2012). IWRM Action Plan for the Kayanga/Géba river basin Volume 3: Portfolio of projects, African Water Facility, 125 p.
- Ouoba, A.P. (2013). Climate change, vegetation dynamics and farmers' perceptions in the Burkina Faso Sahel. PhD thesis, University of Ouagadougou (Burkina Faso), 305 p.
- Ozer, P., Hountondji, Y.C. & Laminou, M. O. (2009). Evolution of rainfall characteristics in eastern Niger from 1940 to 2007. *Geo-Eco-Trop, Revue de Géographie and d'Écologie Tropicale*, 33, 11 - 30.
- Rural Development Support Project in Casamance (PADERCA). (2008). Establishment of the reference situation of the natural environment in lower and middle Casamance. Republic of Senegal Ministry of Agriculture Final report, 201 p.
- Randles, C.A., Da Silva, A.M., Buchard, V., Darmenov, A., Colarco, P.R., Aquila, V., Bian, H., Nowotnick, E.P., Pan, X., Smirnov, A., Yu, H., & Govindaraju, R. (2016). The MERRA-2 aerosol assimilation. *NASA Technical Report Series on Global Modeling and Data Assimilation, NASA/TM-2016-104606*, Vol. 45, 143 pp.
- Rienecker, M. M. & Coauthors. (2011). MERRA-NASA's Modern-Era Retrospective Analysis for Research and Applications. *J. Climate*, 24, 3624–3648, doi:10.1175/JCLI-D-11-00015.1.
- Sagna, P. (2005). Climate dynamics and its recent evolution in the western part of West Africa. State Doctorate Thesis, Cheikh Anta Diop University of Dakar, 786 p.

- Sagna, P. (2008). Climate change in Senegal. Regional Forum on Climate Change in West Africa. Dakar, September 6 and 7, 2008, 15 p.
- Saha, S. and Coauthors. (2010). The NCEP Climate Forecast System Reanalysis. *Bull. Amer. Meteor. Soc.*, 91, 1015–1057, doi:10.1175/2010BAMS3001.1.
- Sané, T., Sy, O. & Dieye, E. H. B. (2011). Changement climatique et vulnérabilité de la ville de Ziguinchor. Actes du colloque "Renforcer la résilience au changement climatique des villes : du diagnostic spatialisé aux mesures d'adaptation" (2R2CV) 07 et 08 juillet 2011, Université Paul Verlaine - Metz, France, 1-14.
- Takacs, L.L., Suárez, M.J., & Todling, R. (2016). Maintaining atmospheric mass and water balance in reanalyses. *Quart. J. Roy. Meteor. Soc.*, 142, 1565–1573. doi: 10.1002/qj.2763.
- Takacs, L. L., Suárez, M. J. & Todling, R. (2016). Maintaining atmospheric mass and water balance in reanalyses. *Quart. J. Roy. Meteor. Soc.*, 142, 1565–1573, doi:10.1002/qj.2763.
- Tierney, J.E., Ummenhofer, C.C. & Demenocal, P.B. (2015). Past and Future Rainfall in the Horn of Africa. *Science Advances*, 1, e1500682. <https://doi.org/10.1126/sciadv.1500682>.
- Toté, C., Patricio, D., Boogaard, H., Van der Wijngaart, R., Tarnavsky, E. & Funk, C. (2015). Evaluation of satellite rainfall estimates for drought and flood monitoring in Mozambique. *Remote Sens* 7:1758–1776. <https://doi.org/10.3390/rs70201758>.
- Wu, W.-S., Purser, R. J. & Parrish, D. F. (2002). Three-dimensional variational analysis with spatially inhomogeneous covariances. *Mon. Wea. Rev.*, 130, 2905–2916, doi:10.1175/1520-0493(2002)130<2905:TDVAWS>2.0.CO;2.
- Zhang, L., Chen, X., Zhao, Z., Hu, Z. Progress in Study Change Impacts on Hydrology and Water Resources. *Prog. Geogr.* 2008, 3, 60–67.

**REVITALIZING EDUCATION IN PAKISTAN: CHALLENGES AND
RECOMMENDATIONS**

Zohaib Hassan Sain

Superior University, Faculty of Business & Management Sciences, Lahore, Pakistan

ABSTRACT

Education is essential for political stability and socio-economic development. However, the existence of different education systems with different teaching methods has led to an uneven educational landscape. A study used a mixed methodology to examine Pakistan's education system, its operational mechanisms, and its challenges. The quantitative part of the study used a survey to collect data from 450 participants using a multi-stage systematic sampling approach. The qualitative part of the study used interviews with 40 participants, including university faculty and students. The study found that education promotes political stability by instilling a sense of national rights and responsibilities in individuals. This awareness leads to cooperation, participation, and harmony. Education also shapes people's character, enabling them to participate actively in society. It is a fundamental tool for empowerment and promoting human rights and gender equality. The study concluded that Pakistan needs to invest more in education in order to improve its quality and equity. This investment will pay off in the long run by promoting political stability and socio-economic development.

Keywords: Challenges, Education, Political Stability.

**CHAT GPT: A TECHNOLOGICAL SOLUTION OR DILEMMA FOR THE EDUCATION
SYSTEM IN 2023**

Zohaib Hassan Sain

Superior University, Faculty of Business & Management Sciences, Lahore, Pakistan.

ABSTRACT

Chat-GPT, an AI chatbot, is revolutionizing the way we interact with technology. Its ability to hold human-like conversations, generate essays, and perform other tasks has raised questions about its impact on education. Some educators believe that Chat-GPT could be a valuable addition to the classroom, providing students with personalized tutoring and assistance with their assignments. Others are concerned that Chat-GPT could be used to cheat or plagiarize, and that it could lead to a decline in critical thinking skills. Early evaluations suggest that Chat-GPT can outperform many students when given English assignments. The bot is also capable of generating high-quality content, such as cover letters and literary summaries. However, it is important to note that Chat-GPT is still under development, and its capabilities are constantly evolving. The integration of AI into education is a rapidly evolving field, and it is important for educators to stay up-to-date on the latest developments. This paper explores the potential impact of Chat-GPT on education, and it recommends that educators use the tool responsibly. Overall, the impact of Chat-GPT on education is still unknown. However, it is clear that this technology has the potential to both benefit and harm students. It is important for educators to use Chat-GPT responsibly and to be aware of the potential risks.

Keywords: Artificial Intelligence, Chat-GPT, OpenAI.

**NIGER STATE POLITICS: AN OVERVIEW OF MARCH 11, 2023 ZONE A SENATORIAL
ELECTION**

Muhammed Sani Babakatun

Department of Mass Communication

Abdu-Gusau Polytechnic Talata Mafara, Zamfara State, Nigeria

Saidu AbdulRahman

Department of Mass Communication

Abdu-Gusau Polytechnic Talata Mafara, Zamfara State, Nigeria

Samaila Muhammad Tukur

Department of Mass Communication

Abdu-Gusau Polytechnic Talata Mafara, Zamfara State, Nigeria

ABSTRACT

The 2023 Nigeria general elections held on 25th February 2023 and 11th March 2023 for Presidential, National Assembly (Senate and House of Representatives) and governorship as well as state house of assembly respectively. Niger State is a state in the North central region of Nigeria and the largest state in the country with a vast land mass of 86,000km²; approximately 8.6 million hectares constituting about 9.3% of the total land area of the country. It was formed in 1976 and has 25 local government areas. The state was created out of the defunct North-Western State. The State has three (3) geopolitical Zones (A, B and C) with state capital at Minna. The Niger South “Zone A” covers the local government areas of Agaie, Bida, Edati, Gbako, Katcha, Lapai, Lavun and Mokwa. Muhammad Bima Enagi was the senatorial flag bearer of All Progressive Congress (APC) and also the incumbent senator representing Zone A, while Peter Ndalikali Jiya for People’s Democratic Party (PDP), Muhammadu Bala Faruk for People’s Redemption Party (PRP), Adamu Alfa Abu for New Nigeria People’s Party (NNPP), and others representing different political parties. Widespread violence marred the elections following a wide range of habitual and causalities causes to lose properties and economic down fall in the zone. The study adopts analytical and historical research using primary and secondary data to arrive at the conclusion. The independent Electoral Commission (INEC) declared Peter Ndaliki of People’s Democratic Party (PDP) as winner of Zone A senatorial election with 100,498 votes. Ndaliki defeated his close rival and the serving senator who scored 97,453 votes. However, the study reveal that senator Muhammad Bima Enagi is requesting for a supplementary election to be conducted because according to his claims before the tribunal, there were several polling units where the BVAS were not used while in other polling units, there were disruptions to the elections due to violence and others declaring Niger South senatorial election inconclusive. In recommendations, Prof. Abubakar Muhammad Bitagi, Niger South Senatorial District returning officer, said the PDP candidate won the March 11th 2023 senatorial election and therein no outstanding.

Keywords: Land mass, Representative, Incumbent, Redemption, and Inconclusive.

1. INTRODUCTION

Nigeria is a country located on the western coast of Africa. It has a diverse geography with climates ranging from arid to humid equatorial. However, Nigeria’s most diverse feature is its people. Hundreds of languages are spoken in the country, including Yoruba, Igbo, Fulani, Hausa, Nupe, Edo, Ibibio, Tiv and English. The country has abundant natural resources, notably large deposits of petroleum

and natural gas. The national capital is Abuja, in the Federal Capital Territory, which was created by decree in 1976. Lagos state, the former capital, retains its standing as the country's leading commercial and industrial city. Modern Nigeria dates from 1914, when the British Protectorates of Northern and Southern Nigeria were joined. The country became independent on October 1, 1960, and in 1963 adopted a republican constitution but elected to stay a member of the Commonwealth. It has 36 states including Niger state which is the power state (hydroelectric power station).

Figure 1: Map of Nigeria with its 36 states.

Niger State is a state in the North central region of Nigeria and the largest state in the country with a vast land mass of 86,000km²; approximately 8.6 million hectares constituting about 9.3% of the total land area of the country. It was formed in 1976 and has 25 local government areas. The state was created out of the defunct North-Western State. The State has three (3) geopolitical Zones (A, B and C) with state capital at Minna. Other major cities are Bida, Kontagora and Suleja. It was formed in 1976 when the then North-Western State was divided into Niger State and Sokoto State. It is home to Ibrahim Babangida and Abdulsalami Abubakar, two Nigeria's former military rulers. The Nupe, Gbagyi, Kamuku, Kambari, Gungawa, Hun-Saare, Hausa and Koro form the majority of numerous indigenous tribes of the state. Like most Nigerian states, Niger State is governed by a democratically-elected governor, who is currently Mohammad Umar Bago. The state has three Senatorial Zones/Districts: Niger East, Niger North, and Niger South. To be elected in the first round, a candidate must receive the plurality of the votes and over 25% of the votes in at least two -third of the constituted representing areas. If no candidate passes threshold, a second round will be held between the top candidates and the next candidate to have received a plurality of votes in the highest number of local government areas. Niger South Senatorial District is an electoral district for the Senate of Nigeria, and is Zone A within Niger State. Bima Muhammad Enagi of the All Progressives Congress (APC) was the sitting senator during Muhammadu's second tenure as a president of the country (2019-2023). After 2023 Nigeria's general elections conducted by the electoral body, the Independent National Electoral Commission (INEC) declared Peter Ndaliki of People's Democratic Party (PDP) as winner of Zone A senatorial election with 100,498 votes. . The Niger South Senatorial District covers 8 local government areas which includes, Agaie, Bida, Edati, Gbako, Katcha, Lapai, Lavun, and Mokwa. The Incumbent, Muhammad Bima Enagi (APC), who was elected with 61.6% of the total votes in the constituency in 2019, is seeking for re-election.

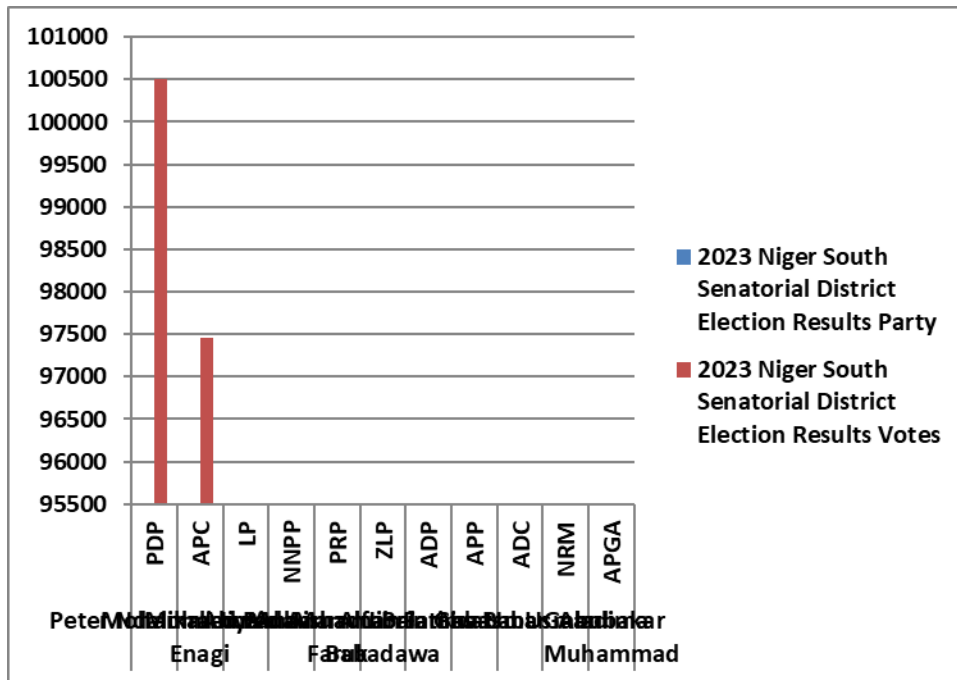
Figure 2: Map of Niger State showing its 25 local government areas.

2. METHODOLOGY

The study adopts analytical and historical research using primary data (face-to-face interview) and secondary data (Books, archive and journals) to arrive at the conclusion. This method was used in other to quantify the reliability and validity of the research. Physical expressions of minds thought and feelings to justify claims that substantiate the truth.

3. FINDINGS/DISCUSSION

From the findings, out of the three (3) Senatorial district elections held in Niger State, only Zone B returned. Peter Ndalikali Jiya of People's Democratic Party (PDP) defeated the incumbent Mohammed Bima Enagi of All Progressive Congress (APC) who called for rerun due to disruptions of the elections through violence and according to his claims before tribunal; there were several polling units where the BVAs were not used. Mohammed Bima of the APC had filed a petition against Mr Ndalikali election, claiming that he scored the highest number of valid votes during the Feb. 25 National Assembly Elections. Mr Bima seeks the tribunal to nullify the election of Peter Ndalikali Jiya and declare him the rightful winner of the election. After a carefully review of all petitions raised and filed by Mohammed Bima Enagi of (PDP), Mr Otaluka the tribunal judge sitting in Minna Niger state capital dismissing the petition, declared that the allegations raised by Bima were not substantiated, and dismissed the petition for lack of merit. However, tribunal upheld the election of senator peter Jiya Ndalikali of the PDP, Niger South senatorial district. Prof. Abubakar Muhammad-Bitagi, Niger South Senatorial District Returning Officer, announced on Monday that Peter Jiya secured the seat with 100,498 votes. He said that Jiya beat his closest opponent, Bima Enagi of the All Progressive Party Congress (APC), who got 97,453 votes. That Mr Peter Ndalikali of PDP has won the senatorial election held on 25th day of February, 2023 and has certified the requirement of the law is hereby declared the winner and returned elected.

4. CONCLUSION

In synopsis, the Senator is requesting for a supplementary election to be conducted because, according to his claims before the tribunal, there were several polling units where the BVAs were not used while in other polling units, there were disruptions to the elections due to violence. According to the counsel to Senator Enagi, Kolawole Olowookere who spoke during the preliminary hearing of the election tribunal said that Peter Jiya Ndalikali of the PDP who was declared the winner by INEC did not win the majority of votes insisting that there is a margin of lead principle. He said the total number of votes canceled due to BVAS malfunction, violence, and destruction was more than the margin of votes between APC's Enagi and PDP's Ndalikali. The PDP and INEC in their different responses called on the Tribunal to strike out and dismiss the applications of Enagi as it fails to comply with the procedure of the tribunal. The Chairman of the Tribunal, Justice Angela Ataluko adopted all responses and answers of the petitioners and the respondents saying that hearing notices would be issued soon.

5. RECOMMENDATIONS

After carefully collection of data and analyzed in analytical and historical pattern, The 109 members of the Senate in Nigeria are elected from 109 single-seat constituencies (three in each state and one for the Federal Capital Territory) by first-past-the-post voting. The study recommend on the following:

- Going forward, Nigeria government should be providing adequate security personals to polling units during elections. This will mitigate most violence during the elections processes.
- The electoral body (INEC) should ensure that the election devices such as B-VAS are in perfect working conditions in order to curb or ameliorate election irregularities.
- Nigeria government should enact polling units' bylaws for only electoral processes in order to regulate voters and desist them from getting closer to INEC boxes and materials during election

REFERENCES

1. Adams, John. The Sun. Retrieved 29 May 2022.
2. Adenekan, Samson. Premium Times. Retrieved 21 September 2022.
3. Leadership. Retrieved 25 May 2022. Contrary to expectations.

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

4. Akote, Abubakar; Olaniyi, Muideen (2 May 2022)
5. Dennis, Priscilla (29 May 2022). Daily Post. Retrieved 29 May 2022.
6. The Editors of Encyclopaedia Britannica. Last Updated: Oct 17, 2023.
7. Senator Peter Ndalikali senior legislative aide, Muhammad Saad; Oral Conversation and Interview.
8. Bida, Niger State, Selected unit forum oral discussion.
9. Independent National Electoral Commission (INEC)

THE DEVELOPMENT OF LIFE LONG LEARNING

Anabela P.Massano

Institute Polytechnic of Leiria, Centre for Rapid and Sustainable Product Development, Marinha Grande, Portugal

Geoffrey Robert Mitchell

Institute Polytechnic of Leiria, Centre for Rapid and Sustainable Product Development, Marinha Grande, Portugal

ABSTRACT

Life Long Learning is a concept which has been emerging in the past few decades. This is in response to the growing realisation that the overwhelming majority of the resources of a country which are focused on education are used in formal education for children and young adults. For many, this formal education approach does not resonate with particular students and as a consequence, in later years they do not contribute so fully as other students in terms of economic, social and cultural activities. In other words if we want to access the talents of all we need to ensure that all have access to education throughout their lives as the need or desire dictates. This can be seen as an extension to the more familiar inclusion programmes based on gender and race, which can now appear to be a rather simplified but a necessary approach to education. We need to think much more about the individual and their needs, rather than the advance of the statistical average. Despite the fact that the formal education system has in general failed many of those in need of life long learning, the formal education has sought to maintain its slice of the pie, rather than exploring new approaches which are more informal, may be family or community based and which move away from a knowledge transfer system to a skills based system. The UN reports in this context that there are nearly 800 million young people and adults in the world who are not literate. As the UN reports “With low or no reading and writing skills, they tend to be more vulnerable in managing their health, work, and life” . The recent COVID Pandemic has reminded how important literacy is in communicating health advice. A UN report concludes “In the recovery phase, therefore, youth and adult literacy should be integrated into national strategies and plans from a lifelong learning perspective”.

It is facile to believe that life long learning is solved by the availability of the internet. Firstly, ~50% of the world does not have access to the internet and even in developed areas of the world, such as Europe, where internet access is widely available, almost half of adults do not have the digital skills necessary to take advantage of the internet. In fact, we can ask what proportion of the adult population has the skills to learn, after they were abandoned by the education system in their late teens? In this work we view the processes which help us develop learning skills so that we can identify an alternative approach to life long learning.

Keywords: Life long learning, life wide learning, Literacy, Learning skills

**ARTIFICIAL INTELLIGENCE-BASED APPROACHES FOR SOCIAL MEDIA
MARKETING**

Ihor PONOMARENKO

*State University of Trade and Economics, Faculty of Trade and Marketing, Department of Marketing,
Kyiv, Ukraine*

Dmytro PONOMARENKO

International University of Business and Law, Kyiv, Ukraine

ABSTRACT

Modern communications are based on the active use of the digital environment, which is explained by the use of the Internet and specialized devices in everyday life. The reorientation of the population is intensified due to the gradual replacement of previous generations by representatives of the Z and Alpha generations, who consider the digital environment an integral part of everyday life. For a variety of needs, modern users use specialized social networks that allow communication on a continuous basis, leveling the spatial placement of users. Thanks to social media, the process of interaction between different categories of the population has reached a qualitatively new level, since the use of various digital approaches to communications is envisaged. Aware of significant prospects, companies actively use social networks to find a target audience and establish effective communications that will allow to achieve a high level of consumer loyalty in the long term. Thanks to the use of specialized web analytics services, companies have the opportunity to accumulate large amounts of information, setting up data collection according to the necessary metrics system. Along with this, companies use semi-structured and unstructured data as a valuable resource, which can be processed through the use of various approaches in the field of Data science. At the current stage, the technology of artificial intelligence is actively developing, which allows to process large arrays of heterogeneous information, identify hidden relationships and constantly learn, increasing the accuracy of the final results. The presented algorithms can process digital data, text information, video materials, audio and photo content. Artificial intelligence makes it possible to divide users into groups based on complex heterogeneous information and build client-oriented interaction strategies. Thanks to the clear identification of the characteristics of the groups and the provision of relevant content, each user gets the impression of a personalized approach from the company. Accordingly, the use of artificial intelligence in social media marketing leads to increased communication between brands and consumers.

Keywords: artificial intelligence, digitalization, efficiency, social media marketing, target audience.

BOARDROOM DIVERSITY: A DEEP DIVE INTO REPRESENTATION OF WOMEN

ANWESHA GHOSH

Central University of Punjab, Department of Law, Bathinda, Punjab, India.

ABSTRACT

Corporate board composition has a significant impact on the governance, decision-making, and overall performance of an organization. A growing understanding of the value of diversity in these boardrooms, with an emphasis on boosting women's presence, has emerged in recent years. The study provides an overview of the institutional factors and best practices pertaining to promoting gender diversity in corporate boardrooms. The aim of this study is to examine the main factors and promotion strategies for gender diversity in corporate boardrooms. The purpose of the study is to offer useful insights to empower companies in advancing women's representation in leadership positions and enhancing overall corporate governance. The methodology employed for this study, which emphasizes gender diversity in corporate boardrooms, is based on secondary sources. It involves systematic data collection from a range of secondary sources, including reliable databases, academic journals, reports, publications, etc. In order to draw conclusions from the body of existing knowledge, a thorough literature review is conducted. The objective of this study is to shed light on the complex situation of gender diversity in corporate boardrooms. The primary objective of the study is to determine the institutional factors that have an impact on the gender diversity of these boards. The study also looks into identifying best practices that are known to be efficient ways to enhance the presence of women on corporate boards. The study further considers looking at the overall impact of gender diversity on corporate boards. It explores how this diversity affects processes for making decisions, changes financial performance, and eventually determines how stakeholders perceive organizations. According to the findings of the study, enhanced gender diversity positively impacts board decision-making, performance, and stakeholder perceptions in corporate governance

Keywords: Gender diversity, Corporate boards, Institutional factors, Best practices, Inclusivity, Leadership positions

I. INTRODUCTION

Corporate board composition holds immense significance in shaping the strategies, decisions, and performance of organizations across the globe. In recent years, there has been a growing recognition of the pivotal role of diversity in these boardrooms, with a specific focus on increasing the representation of women. The current study seeks to provide a comprehensive overview of the imperative nature of gender diversity within corporate boardrooms, analyzing the factors that have contributed to its rise on the corporate agenda.

The composition of corporate boards is a critical determinant of an organization's success. It is within these boardrooms that key decisions are made, policies are formulated, and the overall direction of the company is charted. The importance of diversity in these decision-making bodies cannot be overstated. Beyond being a matter of social justice, it has been demonstrated that diverse boards perform better, make more effective decisions, and are more attuned to the needs and expectations of a broad range of stakeholders. Historically, corporate boards have been predominantly male-dominated, reflecting deeply entrenched gender biases. The idea that corporate leadership is a domain primarily reserved for men has persisted for generations. However, a significant shift has occurred in recent times. The call for greater

gender diversity in corporate boardrooms is not merely a product of contemporary activism, but a result of years of efforts to dismantle systemic barriers and prejudices that kept women away from these influential positions. One pivotal factor driving the move towards gender diversity in boardrooms has been the introduction of legal frameworks and regulations that mandate or encourage it. Governments and regulatory bodies in various countries have recognized the importance of diversity as a cornerstone of good corporate governance. Legislation, such as quotas or disclosure requirements, has been enacted in numerous jurisdictions to accelerate the pace of change. These legal instruments have been instrumental in challenging the status quo and creating opportunities for women to break through the glass ceiling. In addition to legal mandates, corporate governance practices have evolved to incorporate diversity considerations. Codes of corporate governance, designed to promote sound corporate practices, have increasingly included recommendations related to board diversity. Shareholders and stakeholders are now actively demanding that companies take diversity seriously. They recognize that diverse boards are more likely to make decisions that reflect a broader range of perspectives and interests, reducing the risk of groupthink and insularity that can plague homogeneous boards. The composition of corporate boards is not solely influenced by legal and governance factors. Cultural and societal norms play a significant role in shaping the gender dynamics within these boardrooms. Societal expectations and biases often influence the choices women make in their careers, which can impact their eligibility for board positions. Cultural norms that associate leadership with stereotypically male qualities have perpetuated gender imbalances. However, societal attitudes and expectations have evolved, and the desire for a more equitable representation of women in leadership roles has gained momentum.

One of the pivotal factors contributing to the transformation of corporate boards has been the profound changes in education and society at large. Women's access to education and their participation in various fields has expanded significantly. As women have gained access to higher education and entered diverse professional domains, their qualifications for board positions have become undeniable. Moreover, societal awareness about gender equality and the benefits of diversity has grown, leading to a collective commitment to overcoming gender bias in leadership. The call for gender diversity in corporate boardrooms is not a passing trend; it is a fundamental shift in corporate culture and governance. It is a recognition that women have an essential role to play in the decision-making processes that shape the business landscape. The transformation is not without challenges, but it is a journey that organizations must undertake to remain competitive, innovative, and responsive to an evolving world.

This introduction provides an essential context for the research that follows. The subsequent sections will delve deeper into the institutional factors that impact gender diversity, the best practices that organizations can adopt to promote it, and the tangible benefits that gender diversity brings to corporate boards. By analyzing the multifaceted aspects of this issue, this study aims to offer insights that empower companies to advance women's representation in leadership positions and enhance their corporate governance. In doing so, it emphasizes the fact that gender diversity positively influences board decision-making, performance, and the perceptions of stakeholders.

II. Literature Review

The existing body of knowledge on the subject of corporate board diversity and, more specifically, gender diversity within boardrooms, provides a rich foundation for understanding the intricate dynamics at play. This section aims to synthesize key insights from the literature and shed light on the institutional factors, best practices, and outcomes associated with gender diversity on corporate boards.

Institutional Factors Affecting Gender Diversity Legal Frameworks and Regulations

A critical aspect of promoting gender diversity in corporate boardrooms lies in the legal and regulatory frameworks. Numerous countries have taken legislative action, enacting quotas and disclosure requirements aimed at boosting women's representation on boards. Research by Adler (2002) has shown

that such regulations can effectively increase the number of women on boards, but their long-term impact on gender diversity remains a subject of ongoing debate. A comparative analysis of these legal frameworks and their consequences on board composition, as suggested by Ahern and Dittmar (2012), illuminates how different regulatory approaches can influence the pace and extent of change.

Corporate Governance Practices

The influence of corporate governance practices in shaping board composition is evident. Corporate governance codes have progressively included recommendations related to gender diversity. For instance, in the United Kingdom, the Financial Reporting Council's UK Corporate Governance Code suggests that companies should disclose their gender diversity policies and their implementation. Research by Aguilera and Jackson (2003) highlights the role of governance codes in promoting diversity, but the effectiveness of voluntary codes in driving meaningful change remains an area of debate. Furthermore, the impact of shareholder and stakeholder activism, as discussed in works by Bear, Rahman, and Post (2010), underscores the increasing expectations that shareholders have regarding board diversity. Shareholders are leveraging their influence to hold companies accountable for inclusive board compositions.

Cultural and societal factors: Cultural and societal norms play a substantial role in determining gender diversity on corporate boards. Societal expectations, often rooted in deeply entrenched biases, have historically influenced women's career choices and their eligibility for board positions. A study by Blau and Kahn (2017) delves into the societal norms that associate leadership roles with stereotypically male qualities and how these norms have perpetuated gender imbalances. Cultural norms have, in many cases, discouraged women from pursuing leadership roles, and the effects of this are explored by BoardSource (2017). Shifting these norms requires concerted effort, and research by Campbell and Minguez-Vera (2008) suggests that educational and societal change plays a pivotal role. As educational opportunities have expanded for women, and societal awareness has grown, an increasing number of women have gained access to higher education and entered diverse professional fields (McKay, Stearns, and Trautman, 2004).

Best Practices for Promoting Gender Diversity

Board Nomination and Recruitment Processes

Efficient and transparent board nomination and recruitment processes are vital for enhancing gender diversity. This involves actively identifying and recruiting qualified women to corporate boards. Research by Clacher, Ferguson, Hillier, and Sanderson (2017) explores the value of board diversity, while Chakravarty, Harrison, Harman, and Johnson (2014) underscore the importance of transparent and merit-based selection processes.

Boardroom Leadership and Mentoring

The presence of women in board leadership positions and mentoring programs is another avenue for promoting gender diversity. The study by Clacher, Ferguson, Hillier, and Sanderson (2017) showcase the importance of female board leadership, and the research of Collewaert and Manigart (2016) provides insights into successful mentoring initiatives that empower women for board positions.

Diversity Training and Awareness

Diversity training and awareness programs play a critical role in fostering an inclusive boardroom culture. Scholars such as Erhardt, Werbel, and Shrader (2003) have examined the impact of diversity training on board members' awareness and attitudes toward diversity. These programs serve as essential tools for promoting an inclusive environment within corporate boardrooms.

Impact of Gender Diversity on Corporate Boards

Decision-Making

One of the central aspects of the gender diversity debate centers on the impact of diverse boards on decision-making. Research by Ferreira and Matos (2008) suggests that gender-diverse boards approach decision-making differently, often engaging in more constructive debate. The presence of women on

boards leads to a wider spectrum of perspectives and viewpoints, potentially reducing the risks associated with groupthink. Case studies, such as those presented by Foss and Lyngsie (2018), illustrate how improved decision quality can be attributed to gender diversity.

Financial Performance

The correlation between gender diversity on boards and financial performance has been the subject of extensive research. Numerous studies, including those by Dalton, Daily, Ellstrand, and Johnson (1998), have explored this relationship. The findings generally indicate a positive correlation between gender diversity and financial performance. Diverse boards are often associated with higher returns on assets and investments, leading to long-term sustainability and growth.

Stakeholder Perceptions

Stakeholder perceptions of organizations are influenced by the diversity of their boards. Research by Foss and Lyngsie (2018) reveals how stakeholders view organizations with diverse boards more positively. The impact of diversity on an organization's brand image and reputation is further explored in studies by Darmadi and Marnet (2013). Stakeholders are increasingly valuing organizations that prioritize gender diversity, recognizing that diverse boards are more responsive to their diverse needs and expectations.

This literature review provides a comprehensive understanding of the institutional factors, best practices, and outcomes associated with gender diversity in corporate boardrooms. These insights lay the groundwork for the subsequent analysis and discussion in this research paper, aiming to offer valuable insights to empower companies to promote women's representation in leadership positions and enhance their corporate governance. The literature highlights that gender diversity positively influences board decision-making, performance, and the perceptions of stakeholders, thus emphasizing its critical role in corporate governance.

III. METHODOLOGY

The methodology employed for this research on gender diversity in corporate boardrooms emphasizes a thorough literature review to synthesize existing knowledge and insights from reputable sources. This section outlines the process of data collection, the criteria for literature selection, and the review process undertaken to analyze and synthesize the literature.

Data Collection

The primary methodology employed for this research is based on the systematic collection of data from secondary sources. These secondary sources include academic journals, reports, publications, and reliable databases that host a wealth of information on the subject of corporate board diversity, with a specific focus on gender diversity within boardrooms.

Data collection involved a comprehensive search of relevant literature using electronic databases such as Google Scholar, Jstor, Scopus, Wiley, and academic publisher websites. The search terms used included "gender diversity in corporate boards", "women on boards", "corporate governance and diversity", and variations thereof. The aim was to gather a comprehensive set of scholarly articles, reports, and publications that contribute to the understanding of gender diversity in corporate boardrooms.

The collected literature spans a range of publication dates, ensuring a historical perspective while also capturing the most recent developments in the field. By accessing a diverse range of sources, this research aimed to provide a well-rounded view of the subject, taking into account various perspectives, findings, and case studies.

Literature Selection and Review Process

The selection of literature for this research followed a rigorous process to ensure that the sources chosen were academically rigorous, relevant to the research objectives, and diverse in terms of perspectives and findings. The literature selection process involved the following key steps:

Keyword Search: An initial keyword search was conducted to identify a broad spectrum of sources related to gender diversity in corporate boardrooms. This search aimed to gather a comprehensive set of articles and publications.

Abstract Review: The collected literature was then subjected to an abstract review to assess the relevance of each source to the research topic. Sources that did not align with the primary focus of gender diversity in corporate boardrooms were excluded.

Full-Text Review: Selected sources from the abstract review were subjected to a detailed full-text review. This step ensured that the content of each source was scrutinized for its academic quality, methodological soundness, and relevance to the research objectives. Sources that met these criteria were retained for inclusion in the literature review.

Citation Analysis: Citation analysis was conducted to identify seminal works and key studies that are frequently cited in the field of corporate board diversity. These works were included to ensure that the research was grounded in foundational literature.

Inclusion of Diverse Perspectives: The literature review aimed to include sources representing a diverse range of perspectives, including those that supported gender diversity initiatives and those that presented critical or opposing viewpoints. This approach ensured a well-rounded analysis of the subject.

Data Synthesis: The selected literature was systematically reviewed and synthesized to extract key insights, findings, and conclusions related to the institutional factors affecting gender diversity, best practices for promoting diversity, and the impact of diversity on corporate boards.

By employing a systematic and rigorous methodology for literature selection and review, this study aims to provide a well-founded analysis of the subject of gender diversity in corporate boardrooms. The subsequent sections of the paper will build upon the insights and findings derived from the reviewed literature to offer a comprehensive examination of the subject and its implications for corporate governance and decision-making.

IV. INSTITUTIONAL FACTORS INFLUENCING GENDER DIVERSITY

The promotion of gender diversity within corporate boardrooms is subject to a complex interplay of institutional factors that shape the composition of these decision-making bodies. These institutional factors, encompassing legal frameworks, corporate governance practices, and cultural and societal influences, constitute a multifaceted environment that either facilitates or constrains the inclusion of women in leadership positions. This section provides a comprehensive analysis of these institutional factors, exploring their implications and examining their role in addressing the historical underrepresentation of women in corporate boardrooms.

Legal Frameworks and Regulations: One of the most influential institutional factors in promoting gender diversity on corporate boards is the introduction of legal frameworks and regulations. Various countries have recognized the significance of diversity as a cornerstone of good corporate governance, leading to the implementation of gender diversity mandates. These mandates often take the form of quotas, disclosure requirements, or specific legislation designed to accelerate the pace of change. For example, Norway's introduction of a 40% gender quota for corporate boards has demonstrated the potential of legal mandates to drive tangible change. Such regulations have compelled organizations to reevaluate their board composition, leading to the inclusion of women who might otherwise not have had the opportunity to break through the glass ceiling. While the efficacy and long-term impact of such quotas remain subjects of ongoing debate, they have been instrumental in challenging the status quo, spurring a global conversation about gender diversity, and creating opportunities for women to assume influential

positions in corporate governance. Moreover, these legal instruments have significantly contributed to the dismantling of traditional gender biases that have long persisted in corporate leadership, fostering a more inclusive environment.

Corporate Governance Practices: In addition to legal mandates, corporate governance practices play a pivotal role in shaping the gender composition of corporate boards. Codes of corporate governance, developed to promote sound corporate practices and ethical behavior, have progressively incorporated recommendations related to board diversity. They offer guidance to organizations, encouraging them to adopt best practices that promote diversity within their boardrooms. The United Kingdom's Financial Reporting Council's UK Corporate Governance Code is one example of a code that suggests companies should disclose their gender diversity policies and their implementation. These codes not only provide a flexible framework for organizations but also serve as a public commitment to diversity in corporate governance. Furthermore, corporate governance practices have extended their influence through shareholder and stakeholder activism. Shareholders, recognizing the importance of diversity for effective governance, have begun to voice their expectations regarding board diversity. Institutional investors, pension funds, and other stakeholders have used their ownership positions to advocate for more inclusive board compositions. They understand that boards with diverse skill sets and experiences are better equipped to navigate the complex challenges of the modern business landscape. Shareholders' increased recognition of the relationship between board diversity and effective governance has transformed shareholder meetings into platforms for advocating diversity as an essential element of good corporate governance. Consequently, corporate governance practices and shareholder activism combine to exert pressure on organizations to prioritize diversity as a fundamental aspect of their governance structure, influencing their board composition.

Cultural and Societal Factors: Beyond the realms of legal frameworks and corporate governance practices, cultural and societal norms exert a significant influence on the gender dynamics within corporate boardrooms. Societal expectations and biases often shape the career choices that women make, influencing their eligibility for board positions. In many societies, leadership roles have been associated with stereotypically male qualities, perpetuating gender imbalances in corporate leadership (Ogbonna and Harris, 2000). These cultural norms have often discouraged women from pursuing leadership roles, reinforcing the belief that corporate boardrooms are not spaces intended for them. Consequently, recruitment and selection processes have been tainted by biases that favor male candidates, a consequence of ingrained beliefs about the roles and capabilities of men and women. Cultural and societal norms also manifest in the form of unconscious biases that subtly affect decision-making processes in corporate boardrooms. The notion that leadership and authority align more naturally with masculine attributes has fueled gender disparities in board composition, further emphasizing the need to address these cultural and societal influences to foster gender diversity. The transformation of these norms and biases demands a concerted effort to challenge deep-seated beliefs about leadership, cultivate a culture of inclusivity, and encourage women to pursue leadership roles with the same vigor as their male counterparts.

Educational and Societal Change: One of the pivotal factors contributing to the transformation of corporate boards has been the profound changes in education and society at large. The expanded access of women to higher education and their increased participation in diverse professional fields have notably impacted their qualifications for board positions. The rise of women in educational and professional pursuits has enriched the pool of talented and qualified individuals, making it increasingly untenable to justify the exclusion of women from boardrooms. As women gain access to higher education and enter diverse career paths, their credentials for board positions become undeniable, challenging the conventional beliefs that have perpetuated male dominance. Furthermore, heightened societal awareness of gender equality and the benefits of diversity has grown, fostering a collective commitment to overcoming gender bias in leadership. This shift in attitudes, encouraged by educational

and societal change, is reflected in a growing demand for gender diversity and the recognition that women have a pivotal role to play in the decision-making processes that shape the business landscape. This evolving educational and societal landscape has set the stage for a more inclusive future, where gender diversity on corporate boards is not just an aspiration but a fundamental requirement for effective governance.

Thus, it can be stated that the institutional factors influencing gender diversity in corporate boardrooms represent a complex and interconnected web of influences, including legal frameworks, corporate governance practices, cultural and societal norms, and educational and societal changes. These factors are integral to the advancement of gender diversity and the dismantling of traditional gender biases in corporate leadership. Legal mandates have demonstrated their potential to drive change, while corporate governance practices and shareholder activism contribute to the transformation of board composition. Cultural and societal influences, often rooted in deeply entrenched biases, have historically shaped the landscape of corporate leadership, demanding a concerted effort to challenge and change these norms. Finally, educational and societal changes have expanded the pool of qualified women, highlighting the increasing difficulty of justifying gender imbalances in boardrooms. Together, these institutional factors play a pivotal role in the ongoing quest to create more inclusive and diverse corporate boards, a transformation that not only aligns with the principles of equity but also promises to enhance the effectiveness and decision-making processes of these influential bodies.

V. BEST PRACTICES FOR PROMOTING GENDER DIVERSITY

Promoting gender diversity within corporate boardrooms is contingent upon the adoption of a spectrum of best practices that span recruitment processes, leadership development, and organizational culture. These practices serve as a blueprint for organizations seeking to create inclusive boardrooms, not only as a demonstration of their commitment to diversity but as a strategic imperative for bolstering decision-making, enhancing performance, and broadening stakeholder engagement. This section elucidates key best practices, encompassing board nomination and recruitment processes, boardroom leadership and mentoring, diversity training and awareness initiatives, and the promotion of transparent and merit-based selection processes. Moreover, these practices are instrumental in dismantling the historical barriers that have excluded women from boardrooms and cultivating an environment where their representation and contributions are valued, thereby facilitating the transformation of corporate board dynamics (Post, Rahman, and Rubow, 2011).

Board Nomination and Recruitment Processes: A fundamental best practice for enhancing gender diversity within corporate boardrooms is to adopt efficient and transparent board nomination and recruitment processes that actively identify and recruit qualified women. This practice involves proactively seeking female candidates who possess the requisite qualifications and experience to contribute meaningfully to the board's strategic deliberations. Research has shown that transparent, merit-based, and competency-driven recruitment processes, coupled with a robust governance structure, are effective mechanisms for achieving gender diversity Harris (2016). These practices help organizations identify women who might otherwise remain overlooked, ensuring that their skills, expertise, and perspectives are channeled into corporate governance. Consequently, adopting a structured nomination and recruitment process that prioritizes merit over traditional gender biases is a crucial step toward building a diverse and inclusive boardroom that reflects the rich diversity of talent available in the workforce (Nahata, 2008).

Boardroom Leadership and Mentoring: Promoting gender diversity in corporate boardrooms extends beyond recruitment processes to encompass the role of female board leadership and mentorship programs. Cultivating a pipeline of qualified women for board positions is crucial, and one effective strategy is to encourage and facilitate their participation in board leadership positions. Research by

Johnson, Schnatterly, and Hill (2013) emphasizes the importance of female board leadership as an inspirational model for other women aspiring to board positions. This practice not only underscores the organization's commitment to diversity but also showcases the value of women in leadership roles within the boardroom. Furthermore, mentorship programs play a pivotal role in empowering women for board positions Khlif (2016). Providing aspiring female leaders with access to experienced mentors, who can offer guidance, support, and valuable insights, is instrumental in preparing them for the unique challenges and responsibilities of board membership (Lehman and Dufresne, 2007). These mentorship programs contribute to the development of a talent pool of potential board members and foster a culture where women are actively encouraged and equipped to ascend to influential leadership roles.

Diversity Training and Awareness Initiatives: An essential component of promoting gender diversity in corporate boardrooms is the implementation of diversity training and awareness programs. These initiatives serve as powerful tools for fostering an inclusive boardroom culture that values and respects the diverse perspectives, experiences, and backgrounds of its members. Research by Lin and Yang (2010) highlights the impact of diversity training on board members' awareness and attitudes toward diversity, emphasizing the importance of structured programs that educate board members about the value of diversity (Matten and Moon, 2008). These programs provide insights into the benefits of a diverse board, dispel stereotypes, and challenge unconscious biases, fostering an environment that embraces the unique contributions of all board members. By enhancing awareness and understanding, organizations can create an atmosphere that encourages open dialogue, constructive debate, and collaborative decision-making, thereby maximizing the potential of a diverse board (Rose, 2007). Moreover, these programs play a crucial role in ensuring that diversity is not merely a token gesture but a fundamental tenet of the organization's culture and governance.

Promotion of Transparent and Merit-Based Selection Processes: Transparent and merit-based selection processes are pivotal to dismantling traditional gender biases and facilitating gender diversity. Organizations should adopt practices that minimize subjective decision-making, favoring candidates based on their qualifications, experience, and competencies rather than traditional gender norms or affiliations. Such practices, as recommended by Huse and Solberg (2006), ensure that candidates, both male and female, are evaluated and chosen solely on their merit, which is essential for fostering a diverse and effective board. Transparent processes guarantee that organizational governance is void of gender bias and that the selection of board members is based on objective criteria, promoting fairness and equity in the recruitment and appointment of board members (McPherson, Smith-Lovin, and Cook, 2001). These practices contribute to building a boardroom culture where excellence and competency take precedence over historical biases and where women have equal opportunities to assume influential leadership roles.

Therefore, the promotion of gender diversity in corporate boardrooms relies on the adoption of best practices that span multiple facets of board operations and organizational culture. These practices underscore the importance of efficient and transparent nomination and recruitment processes, the significance of board leadership roles and mentorship programs, the value of diversity training and awareness initiatives, and the need for transparent and merit-based selection processes. These best practices collectively create an environment that is not only inclusive but also aligned with the principles of meritocracy and equity. The implementation of these practices, when guided by a commitment to diversity as a strategic imperative, not only enriches the perspectives in the boardroom but also enhances the organization's decision-making capacity, financial performance, and stakeholder engagement, thereby positioning it to thrive in an ever-evolving global business landscape.

VI. DECISION-MAKING IN GENDER-DIVERSE CORPORATE BOARDROOMS

Effective decision-making is at the heart of corporate governance, shaping an organization's strategies, policies, and direction. In the context of gender diversity, the composition of corporate boards plays a pivotal role in determining the quality of these decisions. Gender-diverse boards offer a unique and broader range of perspectives, experiences, and insights, which can fundamentally impact the way decisions are formulated, debated, and executed. This section explores the influence of gender diversity on board decision-making, highlighting the dynamics that underlie the process and showcasing the potential benefits of diverse perspectives.

The Impact of Gender Diversity on Decision-Making

Gender diversity within corporate boardrooms influences decision-making through a multitude of channels, and its impact is evident at various stages of the decision-making process. A gender-diverse board typically comprises individuals with diverse backgrounds, skills, and perspectives, which translate into a more comprehensive understanding of the issues at hand (Terjesen, Sealy, and Singh, 2009). This diversity, grounded in the range of life experiences and viewpoints that women bring to the table, enriches the decision-making process.

One primary effect of gender diversity is that it fosters constructive debate and discussion within the boardroom. Diverse perspectives naturally lead to a wider range of ideas and opinions, reducing the risk of groupthink, which often plagues homogeneous boards. The inclusion of women's voices encourages board members to critically evaluate options, anticipate potential challenges, and consider alternative solutions. Gender-diverse boards are characterized by active dialogue, where members question assumptions, challenge conventional wisdom, and engage in rigorous deliberation. This not only results in more thoughtful and well-rounded decisions but also mitigates the tendency to rely on routine, consensus-based judgments.

Furthermore, the presence of women in boardrooms impacts the evaluation of risks and opportunities. Research has shown that gender-diverse boards are often more attuned to the multifaceted challenges and opportunities facing the organization. Women directors are inclined to focus on issues that may have been overlooked or underemphasized in the past. Their unique insights into market dynamics, consumer preferences, and societal trends can be a valuable asset in anticipating shifts in the business landscape (Huang, 2013). This heightened awareness of risks and opportunities empowers boards to make proactive, forward-thinking decisions, ensuring that the organization is well-prepared to navigate change and capitalize on emerging trends.

Gender diversity also influences the negotiation and compromise aspects of decision-making. Women directors frequently exhibit adept negotiation skills, seeking collaborative solutions that align with the diverse interests of stakeholders. Their approach is often characterized by a greater willingness to find common ground and build consensus. In situations where differing viewpoints exist, the capacity to bridge divides and facilitate compromise is an invaluable asset. The inclusive leadership styles displayed by women board members promote harmony and mutual understanding, essential elements in resolving contentious issues and reaching decisions that are widely accepted.

Moreover, gender diversity in corporate boardrooms is linked to a heightened emphasis on ethical considerations in decision-making. Research has shown that women directors often demonstrate a strong commitment to ethical principles and corporate responsibility. They are more inclined to scrutinize decisions from an ethical perspective, considering the implications for employees, customers, communities, and the environment. Their ethical lens fosters a sense of corporate responsibility and social consciousness that guides the organization toward decisions that prioritize long-term sustainability and ethical conduct. The integration of ethical considerations into the decision-making

process safeguards the organization's reputation and enhances its relationships with stakeholders, as it demonstrates a genuine commitment to social and environmental responsibility.

Gender Diversity and Financial Performance

The connection between gender diversity in corporate boardrooms and financial performance is an area of substantial interest and research. Several studies have explored the relationship between gender diversity and financial outcomes, with findings suggesting that gender-diverse boards are associated with improved financial performance. Research by Johnson, Schnatterly, and Hill (2013) and Konrad, Kramer, Erkut, and Hooper (2008) has shown that gender diversity on boards is positively correlated with higher returns on assets, better stock performance, and enhanced profitability. While causality is complex and multifaceted, the link between gender diversity and financial success suggests that diverse boards bring unique skills and perspectives that enhance the strategic decision-making process (Smith, Smith, and Verner, 2006).

One explanation for the positive financial impact of gender diversity is that it reduces the likelihood of 'groupthink' and insularity, phenomena often associated with homogeneous boards (Kang, 2007). In homogeneous settings, there is a higher risk of collective biases that impede a well-rounded evaluation of opportunities and risks. The inclusion of women directors, who bring varied viewpoints and experiences, challenges these biases and promotes a more thorough examination of options. Consequently, the decisions made by gender-diverse boards are more likely to reflect a broader range of perspectives and to be informed by a deeper understanding of the challenges and opportunities at hand (Hillman and Dalziel, 2003).

Stakeholder Perceptions and Gender Diversity

Stakeholder perceptions play a crucial role in shaping an organization's reputation and brand image. Gender diversity in corporate boardrooms is increasingly recognized as a factor that influences how stakeholders view organizations. Research by Mallette and Fowler (1992) underscores how organizations with gender-diverse boards are perceived more positively by stakeholders. The representation of women in leadership positions sends a powerful message that the organization values diversity, inclusion, and equality. It demonstrates a commitment to considering a broader spectrum of perspectives and interests in decision-making, which resonates with various stakeholders.

Stakeholders, including employees, customers, investors, and the broader community, increasingly expect organizations to reflect their diverse needs and expectations. Gender diversity not only aligns with these expectations but also conveys a responsiveness to the dynamic and evolving nature of today's business environment. Organizations with gender-diverse boards are seen as better attuned to the complexities of a globalized world, where the intersection of different cultures, backgrounds, and viewpoints is the norm. Stakeholders perceive them as more agile and adaptive, qualities that are essential for success in a rapidly changing marketplace (Pelled, Eisenhardt, and Xin, 1999).

Hence, the influence of gender diversity in corporate boardrooms on decision-making is profound and multifaceted. Diverse boards bring together a wealth of perspectives, experiences, and skills that enrich the decision-making process. This enrichment is manifest in constructive debate, heightened risk awareness, adept negotiation, ethical considerations, and a commitment to consensus building. Moreover, the connection between gender diversity and financial performance suggests that diverse boards are well-positioned to make strategic decisions that contribute to an organization's profitability and long-term sustainability (Jaskiewicz, Klein, and Sharma, 2018). The positive perception of organizations with gender-diverse boards by stakeholders further underscores the significance of gender diversity in shaping the organization's reputation and its relationships with those it serves (Ruiz-Porras, 2013). In essence, gender diversity positively transforms the dynamics of decision-making within corporate boardrooms, fostering an environment that is responsive to the complexities of the contemporary business landscape and the diverse expectations of stakeholders.

VII. SUMMARY OF KEY FINDINGS

The research conducted in this paper encompasses a thorough exploration of the multifaceted domain of gender diversity within corporate boardrooms, revealing a constellation of critical insights and findings that collectively underscore the imperative nature of gender diversity in corporate governance. The key findings within the paper traverse a range of themes, including the institutional factors that influence gender diversity, the best practices that organizations can adopt to promote it, and the tangible outcomes and benefits that gender diversity bestows upon corporate boards and organizations at large. Firstly, the institutional factors that have a significant impact on the gender diversity of corporate boards were scrutinized. Legal frameworks and regulations, such as gender quotas and disclosure requirements, have demonstrated their potential to expedite change and dismantle traditional gender biases in board composition, serving as catalysts for increased gender diversity (Hoogendoorn, Oosterbeek, and van Praag, 2013). Concurrently, corporate governance practices, coupled with shareholder and stakeholder activism, are instrumental in enforcing diversity as a fundamental tenet of good governance, pressing organizations to evaluate board compositions with greater scrutiny. The recognition of the pivotal role of cultural and societal norms in influencing gender dynamics within boardrooms emphasizes the need for ongoing efforts to challenge and transform these deeply ingrained biases, accompanied by shifts in education and societal attitudes that empower women for leadership positions and break the cycle of gender imbalance (Salancik and Pfeffer, 1978). These institutional factors form a dynamic ecosystem that plays a central role in the evolution of gender diversity in corporate governance.

Secondly, the paper sheds light on best practices that organizations can adopt to foster gender diversity within corporate boardrooms. The adoption of efficient and transparent board nomination and recruitment processes, predicated on merit-based selection criteria, stands as a foundational practice in promoting gender diversity, ensuring that qualified women have equal opportunities to assume influential leadership roles. The presence of female board leadership and the facilitation of mentorship programs have been revealed as crucial strategies for cultivating a pipeline of talented women for board positions, with female board leaders serving as inspirational models and mentors providing invaluable guidance. Equally essential are diversity training and awareness initiatives that educate board members about the value of diversity, fostering an inclusive culture where diverse perspectives are celebrated and biases are challenged. Transparency and meritocracy are promoted through these practices, ensuring that diversity is embedded in the organization's culture.

Finally, the paper articulates the concrete benefits that emanate from gender diversity in corporate boardrooms. The impact on decision-making is profound, with gender-diverse boards characterized by constructive debate, a wider spectrum of perspectives, increased risk awareness, adept negotiation, and an ethical lens that promotes corporate responsibility. Diverse boards are less prone to groupthink and more likely to make well-rounded, forward-thinking decisions that consider the complex challenges and opportunities in the modern business landscape. This extends to financial performance, where research suggests that gender diversity is positively correlated with improved financial outcomes, with diverse boards associated with higher returns on assets and better stock performance. Stakeholder perceptions also benefit from gender diversity, as organizations with diverse boards are perceived more positively, indicating that gender diversity resonates with the diverse expectations of stakeholders and fosters an agile, adaptable organizational culture. These findings collectively underscore that gender diversity is not only a matter of social justice but also a strategic imperative that enhances organizational decision-making, financial performance, and stakeholder engagement. In essence, gender diversity is not just a moral aspiration but an essential driver of corporate governance and organizational success, empowering organizations to navigate an ever-evolving global business landscape while remaining responsive to the diverse needs and expectations of their stakeholders.

VIII. FUTURE DIRECTIONS FOR RESEARCH

Future research in the field of gender diversity in corporate boardrooms should explore several promising avenues to advance our understanding of this critical area. Significant progress has been made in recognizing the importance of gender diversity, yet ample room remains for in-depth investigations and innovative studies to address emerging challenges and opportunities. Researchers should consider adopting an intersectional lens to explore the complex interplay of various identity dimensions and how they affect representation and decision-making within corporate boards. Additionally, global comparative studies could shed light on how cultural, societal, and legal factors in diverse regions influence gender diversity outcomes. Longitudinal analyses can reveal how the effects of gender diversity evolve over time, while understanding the causal mechanisms underlying the impact of diversity is crucial. In-depth examinations of barriers hindering women's progress in leadership roles, investigations into the role of institutional changes, and research into corporate culture's influence on diversity are vital. Developing better measurement tools, exploring stakeholder perceptions, and understanding the influence of emerging technologies are promising areas. Qualitative and ethnographic approaches can provide insights into women's experiences in boardrooms, and research on the role of men as allies in promoting gender diversity is critical. Future research in this area should continue to inform policies, practices, and strategies that promote inclusive, equitable, and effective corporate governance, fostering positive changes in organizations and society at large.

IX. ACKNOWLEDGMENTS AND RESEARCH FUNDING

Funding and support are critical elements in facilitating academic research and scholarly endeavors. In the case of this research paper, I would like to express my deep appreciation for the generous assistance provided by various institutions and organizations that made my participation in the 1st International Congress on Social Science possible. Their contributions have significantly enriched the research process and the outcomes.

First and foremost, I extend my sincere gratitude to the Central University of Punjab, India, for their unwavering support and the generous partial travel grant they awarded. This financial support played a pivotal role in enabling my presence at the conference. Attending the 1st International Congress on Social Science provided me with the opportunity to engage with scholars from around the world, exchange ideas, and gain invaluable insights into the subject matter of this research paper. Without their financial assistance, this participation would have been considerably challenging.

In addition to the Central University of Punjab, I would like to express my heartfelt thanks to the IKSAD Institute for their invaluable support during the conference. They graciously provided accommodation, food, and transportation, which not only eased the logistics of attending the event but also created an environment conducive to productive discussions and networking. This kind of practical support goes a long way in ensuring that researchers can focus on their work and interactions, thereby enhancing the quality and depth of research outcomes.

Moreover, I extend my appreciation to KTO Karatay University for hosting the 1st International Congress on Social Science. Without their initiative and dedication, this event would not have been possible. Their commitment to advancing academic discourse and research in the field of social science is commendable, and their willingness to bring together scholars from various backgrounds has contributed significantly to the dissemination of knowledge and the fostering of academic collaboration. In conclusion, the financial support and assistance provided by the Central University of Punjab, the IKSAD Institute, and KTO Karatay University have been instrumental in making this research paper a reality. Their contributions not only facilitated my participation in the conference but also enriched the

depth and quality of the research findings. I am profoundly grateful for their support, and I acknowledge the vital role they played in advancing academic research and scholarship in the field of social science.

REFERENCES

- Adler, N. J. (2002). *International dimensions of organizational behavior*. South-Western Cengage Learning.
- Aguilera, R. V., & Jackson, G. (2003). The cross-national diversity of corporate governance: Dimensions and determinants. *Academy of Management Review*, 28(3), 447-465.
- Ahern, K. R., & Dittmar, A. K. (2012). The changing of the boards: The impact on firm valuation of mandated female board representation. *The Quarterly Journal of Economics*, 127(1), 137-197.
- Bear, S., Rahman, N., & Post, C. (2010). The impact of board diversity and gender composition on corporate social responsibility and firm reputation. *Journal of Business Ethics*, 97(2), 207-221.
- Blau, F. D., & Kahn, L. M. (2017). The gender wage gap: Extent, trends, and explanations. *Journal of Economic Literature*, 55(3), 789-865.
- BoardSource. (2017). *Leading with Intent: 2017 National Index of Nonprofit Board Practices*.
- Campbell, K., & Miguez-Vera, A. (2008). Gender diversity in the boardroom and firm financial performance. *Journal of Business Ethics*, 83(3), 435-451.
- Chakravarty, S., Harrison, T. D., Harman, Y. L., & Johnson, A. (2014). Women on corporate boards: A review. *Accounting Horizons*, 28(2), 377-404.
- Clacher, I., Ferguson, J., Hillier, D., & Sanderson, J. (2017). Women on boards: Not just a question of gender. *European Financial Management*, 23(1), 3-38.
- Collewaert, V., & Manigart, S. (2016). Professionalization of the board: A behavioral perspective. *Journal of Business Venturing*, 31(3), 365-385.
- Dalton, D. R., Daily, C. M., Ellstrand, A. E., & Johnson, J. L. (1998). Meta-analytic reviews of board composition, leadership structure, and financial performance. *Strategic Management Journal*, 19(3), 269-290.
- Darmadi, S., & Marnet, O. (2013). Female directors and earnings quality. *Accounting & Finance*, 53(2), 397-418.
- Erhardt, N. L., Werbel, J. D., & Shrader, C. B. (2003). Board of director diversity and firm financial performance. *Corporate Governance: An International Review*, 11(2), 102-111.
- Ferreira, D., & Matos, P. (2008). The color of law: Corporate governance and women's representation. *Journal of Corporate Finance*, 14(2), 89-105.
- Foss, N. J., & Lyngsie, J. (2018). Women on boards: The superheroes of tomorrow? *Journal of Management Studies*, 55(4), 696-704.
- Harris, A. (2016). The intersection of corporate governance and gender: Examining the impact on the boardroom, workplace, and market performance. *The George Washington Law Review*, 84(6), 1705-1763.
- Hillman, A. J., & Dalziel, T. (2003). Boards of directors and firm performance: Integrating agency and resource dependence perspectives. *Academy of Management Review*, 28(3), 383-396.
- Hoogendoorn, S., Oosterbeek, H., & van Praag, M. (2013). The impact of gender diversity on the performance of business teams: Evidence from a field experiment. *Management Science*, 59(7), 1518-1532.
- Huang, L. (2013). Women directors and corporate performance: Evidence from public companies in Taiwan. *Asia Pacific Journal of Management*, 30(1), 115-140.
- Huse, M., & Solberg, A. G. (2006). Gender-related boardroom dynamics: How Scandinavian women make and can make contributions on corporate boards. *Women in Management Review*, 21(2), 113-130.

- Jaskiewicz, P., Klein, S. B., & Sharma, P. (2018). Family firm and family office interaction: A review and framework. *Family Business Review*, 31(4), 452-476.
- Johnson, S. G., Schnatterly, K., & Hill, A. D. (2013). Board composition beyond independence: Social capital, human capital, and demographics. *Journal of Management*, 39(1), 232-262.
- Kang, Y. W. (2007). Is gender diversity of board directors effective in preventing earnings management? *Accounting and Finance*, 47(3), 357-387.
- Khlif, H. (2016). Women on boards and accounting conservatism: Does governance transparency matter? *Journal of Management & Governance*, 20(3), 533-566.
- Konrad, A. M., Kramer, V., Erkut, S., & Hooper, C. (2008). The impact of three or more women on corporate boards. *Organizational Dynamics*, 37(2), 145-164.
- Lehman, D. W., & Dufresne, R. L. (2007). Female directors and the reported value of Japanese firms. *Corporate Governance: An International Review*, 15(5), 899-909.
- Lin, Y., & Yang, J. (2010). Determinants of board effectiveness in the Chinese market. *Corporate Governance: An International Review*, 18(3), 259-276.
- Malette, P., & Fowler, K. L. (1992). Female labor force participation, work status, and well-being: An analysis of work status differences in the general social survey. *Sex Roles*, 26(11-12), 385-402.
- Matten, D., & Moon, J. (2008). "Implicit" and "explicit" CSR: A conceptual framework for a comparative understanding of corporate social responsibility. *Academy of Management Review*, 33(2), 404-424.
- McKay, P. F., Stearns, L. B., & Trautman, C. J. (2004). The global advancement of women: Appraisal of 15 years' progress. *Sex Roles*, 50(1-2), 1-14.
- McPherson, M., Smith-Lovin, L., & Cook, J. M. (2001). Birds of a feather: Homophily in social networks. *Annual Review of Sociology*, 27, 415-444.
- Nahata, R. (2008). The governance role of independent directors. *Journal of Corporate Finance*, 14(4), 488-505.
- Ogbonna, E., & Harris, L. C. (2000). Leadership style, organizational culture and performance: Empirical evidence from UK companies. *International Journal of Human Resource Management*, 11(4), 766-788.
- Pelled, L. H., Eisenhardt, K. M., & Xin, K. R. (1999). Exploring the black box: An analysis of work group diversity, conflict, and performance. *Administrative Science Quarterly*, 44(1), 1-28.
- Post, C., Rahman, N., & Rubow, E. (2011). Green governance: Boards of directors' composition and environmental corporate social responsibility. *Business & Society*, 50(1), 189-223.
- Rose, C. (2007). Does female board representation influence firm performance? The Danish evidence. *Corporate Governance: An International Review*, 15(2), 404-413.
- Ruiz-Porras, A. (2013). Gender diversity on corporate boards: Evidence from Mexico. *Contaduría y Administración*, 58(2), 143-174.
- Salancik, G. R., & Pfeffer, J. (1978). A social information processing approach to job attitudes and task design. *Administrative Science Quarterly*, 23(2), 224-253.
- Smith, N., Smith, V., & Verner, M. (2006). Do women in top management affect firm performance? A panel study of 2,500 Danish firms. *International Journal of Productivity and Performance Management*, 55(7), 569-593.
- Terjesen, S., Sealy, R., & Singh, V. (2009). Women directors on corporate boards: A review and research agenda. *Corporate Governance: An International Review*, 17(3), 320-337.

**EXPLORING THE EFFECTS OF BENINESE TECHNICAL SECONDARY SCHOOL
STUDENTS' SELF-MONITORING ON THEIR DISRUPTIVE BEHAVIOURS IN CLASSES**

Jean-Marc GNONLONFOUN

GRI-DIGEST/LARPET/ENSETLOK/UNSTIM-A

EREDD/LARESTI/PAY ONG, Benin Republic, West Africa.

ABSTRACT

One of the major tasks of a teacher is an effective management of his/her classroom. However, In Beninese technical secondary schools, some classrooms often accommodate up to 50-70 learners with various learning abilities, needs, cultural backgrounds, and individual personalities. This diversity makes it a challenge for the teacher to provide developmentally appropriate instruction for all students and to create an atmosphere conducive to learning. Therefore, it is important to examine the effectiveness of alternative behavior management strategies such as self-monitoring in reducing problem behavior among such students. That is why this study, a research action organized from 1 April 2023 to 1 June 2023 at Lycée Technique de Djakotomey of Couffo Region in Benin Republic with a single group pretest O - treatment X- posttest O method, was set out to analyze the effectiveness of self-monitoring as a strategy to limit disruptive behaviours. 20 out of the 30 male Civil Engineering students from the Seconde F4 class initially selected effectively took part in the study. Parental and individual as well as administrative consents were obtained. The data collected indicated that students' disruptive behavior decreased by 50% over the treatment period, confirming self-monitoring is a practicable alternative to traditional behavior management approaches. Therefore, teachers and other school community actors are informed to sensitize students of all levels on the difference between good behavior and misbehavior. Parents are suggested to create conditions for learners to be happy at home. This is in line with the existing literature on the issue, confirming that disruptive behaviors occur when students cannot discriminate acceptable behavior and that students who are happier at home are less disruptive.

Keywords: Disruptive behaviour, secondary schools, learners, Benin context, self-monitoring.

COMMUNITY PERCEPTION OF FOREST ECOSYSTEM SERVICES TO ENHANCE
ENVIRONMENTAL DECISION-MAKING IN THE IFRANE NATIONAL PARK
(MOROCCO)

Hassana Ismaili Alaoui

*Plant, Animal and Agro-industry Production Laboratory, Faculty of Sciences, Ibn Tofail University,
BP.133, University Campus, Kenitra 14 000, Morocco.*

ABSTRACT

The concept of ecosystem services is increasingly seen as a tool allowing the achievement of sustainable use of forest resources. However, it is not yet sufficiently integrated into participatory forest management approaches.

For this purpose, a study was conducted to assess the direct and indirect benefits of Forest Ecosystem Services perceived by local communities around Ifrane National Park in Morocco and their involvement in its management. The data are collected from 279 households between April and June 2021 through face-to-face interviews. Perceptions of use, priority, and trends of Forest Ecosystem Services are analyzed using descriptive statistics. The Chi-square test was used to examine significant associations between wealth categories and prioritization of provisioning FES.

Several provisioning Forest Ecosystem Services have been identified as essential for household subsistence and cash uses. The chi-square test shows an association between provisioning forest services for subsistence and cash use and household wealth categories. Regarding the prioritization of FESs, fifteen were prioritized, showing the need for their integration into any future forest management approach. 92.8% of participants perceived change in ecosystem services using the participatory approaches, this change was almost always positive (30.9%) and often negative (27.6%). Provisioning FES experienced the greatest negative change (59.2%), requiring several interventions to ensure their sustainability.

These results confirm the importance of integrating participatory ecosystem service assessment with biophysical evaluations to evaluate the benefits of forest areas for the well-being of users. Lack of involvement in forest management can contribute significantly to unsustainable resource extraction by local communities.

Keywords: Forest ecosystem services, participatory forest management, Ifrane National Park, well-being, local communities.

RELATION BETWEEN QUALITY OF WORK-LIFE AND EMPLOYEE TURNOVER IN
PRIVATE HEALTHCARE SECTOR: A CRITICAL REVIEW

IPSITA GHOSAL

*ADAMAS UNIVERSITY, PhD. SCHOLAR, SCHOOL OF BUSINESS AND
ECONOMICS, KOLKATA, INDIA*

DR. SUDIPTA MAJUMDER

*ADAMAS UNIVERSITY, ASSOCIATE PROFESSOR, SCHOOL OF BUSINESS AND ECONOMICS,
KOLKATA, INDIA*

ABSTRACT

Privatization with regards to healthcare, is nothing new in India, a developing nation, staggering with an overwhelming population, where basic healthcare resources in the country are not just limited but sometimes deemed to be as equal to luxury commodities, difficult to acquire. The country is observing greater heights in the business of healthcare sector, especially after the dark era of the Covid-19 pandemic. With the rapid spread of the notion of hospitality and advancement in the satisfaction quotient for customers in the industry, even the academia is observing creation and growth in popularity of young students willing to go for pursuing hospital administration and hospital management degree courses. Private hospitals are absorbing these young graduate adults, providing them with a very minimal salary, compared to the sheer amount of responsibility they are to take up right after they enter their workplace as 'guest relationship executives' or 'patient coordinators'. It is often under a lack of the required training and development to deal with the crushing demand of hospitality that they are rigorously expected to meet, these employees exit an organization, carrying a burden of anxiety and economic instability. Quality of Work Life (QWL) refers to the overall well-being of employees in their work environment. It encompasses various factors that contribute to an individual's satisfaction and engagement in their job. In the context of private hospitals in India, QWL is a crucial consideration for non-clinical workers who play a significant role in supporting the healthcare system. Employee turnover, in Human Resources, is the number of employees taking exit from a workplace after a certain period. Ensuring a high quality of work life for non-clinical workers in private hospitals in India is essential for creating a positive work culture, enhancing employee satisfaction, optimizing hospital operations and not to deny, reduce the high employee turnover, often caused by sudden attrition, abscondence or resignation. This paper aims to study the issues at work-life and diving deeper so as to find effective solution which becomes essential, to retain the zealous and skilled workforce and also, to make sure that there is seamless continuity in delivery of care and guidance to patients as patient satisfaction is of supreme importance, a critical contributory factor to expansion and growth of the Indian tertiary care hospitals.

Keywords: Quality of Work Life, Employee Turnover, Private hospitals, non-clinical workers, Guest-relationships executives.

PROFESSIONAL DEVELOPMENT NEEDS AND EMPLOYMENT SATISFACTION
OF BEGINNING INSTRUCTORS OF THE COLLEGE OF EDUCATION

JOHN NOEL S. NISPEROS

Faculty of Don Mariano Marcos Memorial State University Philippines

ABSTRACT

The study determined and assessed the professional development needs and employment satisfaction of beginning instructors of the College of Education. Specifically, the study determined the kind of assistance wanted most by beginning instructors; and determined any significant difference in the perceived needs of beginning instructors during the first three years of service along with personal support, task-related assistance, problem-related assistance, support for professional growth, and monitoring and evaluation in teaching; determined any significant difference in the perception of beginning instructors and their immediate supervisors regarding their identified professional needs; and determined the significant relationship between the instructors' professional needs and employment satisfaction.

The perceived needs of the beginning instructors are significantly different except for the Problem-Related Assistance and Support for Professional Growth and Support for Professional Growth and Monitoring and Evaluation in Teaching as not significant. This implies that if the need in Problem-Related Assistance is high then the Support for Professional Growth is also high and vice-versa. Likewise, in the Support for Professional Growth, and Monitoring and Evaluation in Teaching. There is a significant relationship between the instructors' professional needs and employment satisfaction.

Keywords: Professional Development Needs, Employment Satisfaction, Beginning Instructors, College of Education

1. INTRODUCTION

Teacher education is the result of more than a century of compromises demanded by the exigencies of the 19th and early 20th centuries the teaching profession was designed to match the rapid expansion of schooling, (Hess, 2009).

Educational institutions nowadays are confronted with various situations and maladjustments. In spite of the established system, development plans and programs, and policies for innovation; the massive changes brought about by the Philippine educational system created a gap among its clientele.

In a worldwide setting, Plaisent and Bernard (2016) revealed that in Canada, newcomers often get the worst classes to teach. This class attribution is like if one neophyte doctor would have to care for complex trauma cases. Would it make sense? Before, young teachers would all prefer to go to public schools for job-security purposes. Now they go to private due to its more strict behavior management.

A study conducted with 1252 teachers of primary and secondary level in Canada reveals that 25% of new teachers quit because they are overloaded. This abandonment rate is three times higher than in other professions 1/3 of teachers are showing signs of psychological distress 60 % of teachers are in burnout or near-to-be,(Dion-Viens, 2015).

Froese-Germain (2014) revealed also that among 8000 Canadian teachers, 79% believe that their stress related to imbalanced work-life has increased lately. A top stressor is a lack of time to devote to their students 85% report that work-life imbalance affects their ability to teach as they would like.

In the Philippines, Usop's (2013) study revealed that among the two hundred elementary full-time teachers, with at least two years of teaching experience from twelve selected public schools in Cotabato

City, schools must have a policy manual for school policies, lack of reading materials and journals, and pay was their source of dissatisfaction. On the other hand, they are satisfied with the supervision of their principals, up-to-date with new trends or innovations for opportunities for promotion and professional growth, satisfied with their work with pride, have high achievement feeling, satisfaction grows with given responsibility, and satisfied in participating and cooperating in school activities.

In this scenario, Nzulwa (2014) recommended an improved total compensation package-pay, benefits and rewards. Effective, fair, and efficient human resources practices like recruitment selection, promotion, transfer, and discipline for teachers. Non-financial factors like good communication channels, value employees, encouraging teamwork, propagating job security and good retirement plans, good working relations, employee relations and participatory management styles, and refresher courses for the T.S.C. staff, retraining her personnel on how to handle teachers.

Imbalances and maladjustments are so abundant in modern society that organizations need all their parts working together in order to solve the problems and grab opportunities that are brought about by change. The functions and roles of the subsystems are anchored from the institutions' distinct functions and services.

The need in society for more specialized and technically trained professionals regards students as both the means and the end of development. Education then shall be pursued along the concept of a holistic learning system equated with lifelong learning.

It is the duty of school administrators to look into the matter of their teachers' professional development. Being the stewards of the teachers, the administrators have to encourage and support their teachers to continue struggling for professional improvement and guard themselves against complacency, (Mendoza, et al. 1995)

However, Lobaton (1998) asserted that though administrators/principals have a duty towards their teachers' professional development, teachers especially those new in the profession, should bear in mind that professional development is a personal responsibility.

The influence of administrators in the professional development and employment satisfaction of beginning instructors is crucial. Mustapha (2011) found out that the school administrators in Zone 3, Cotabato Division possessed good leadership traits. The teachers in the area were satisfied with their teaching job. Moreover, leadership traits of school administrators affect the job satisfaction of teachers. It is suggested that administrators should attend seminars/trainings to become more perceptive and insightful as these traits received the lowest rating from the teachers. Leadership behavior was correlated with supportive principals and engaged teachers. Motivational needs such as self-actualization and power over others were significantly correlated with the engaged teacher; self-actualization was also correlated with intimate teachers, and high financial reward was correlated with directive principal, (Samiana, 2005).

Studies also revealed that there exists a significant difference between the teachers' job performance in the areas of professional growth and procedures and techniques, (Balawag, 2005.)

Job satisfaction in hygiene factors had a significant influence on the job performance of teachers when taken together. The physical condition of the school came out best predictor. Job performance was also influenced by the job satisfaction of respondents in all indicators under the motivational factors, (Baguesan, 2011).

Moreover, Paras (2010) found out that the respondents' socio-demographic characteristics such as age, sex, educational attainment, and number of training attended altogether had a significant influence on their teaching performance.

In view of this, faculty professional development needs and employment satisfaction of beginning instructors of the College of Education must be determined in order to raise a higher degree of support and assistance.

The findings may serve as bases for administrators to closely monitor and supervise areas that proved to be more difficult to beginning instructors in order to help them strengthen the weak points and further sustain the strong ones. The institution may provide the necessary assistance to any program that will enhance their potential and thereby commit to the teaching profession.

1.2 PURPOSE OF THE STUDY

Beginning instructors of the College of Education will be more self-directed in presenting programs and project proposals in their respective fields. Their active involvement in the College's development plans will become more remarkable.

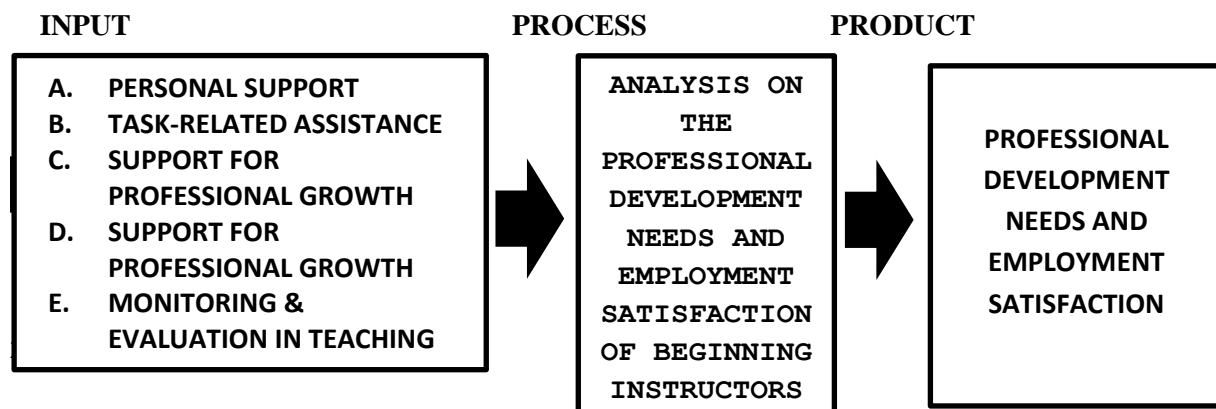
Their enthusiasm for taking further education will greatly influence their professional competence and job satisfaction.

This study determined and assessed the professional development needs and employment satisfaction of beginning instructors of the College of Education.

Specifically, the study was conducted to:

1. determine the kind of assistance wanted most by beginning instructors;
2. determine any significant difference in the perceived needs of beginning instructors during the first three years of service along with personal support, task-related assistance, problem-related assistance, support for professional growth, and monitoring and evaluation in teaching;
3. determine any significant difference in the perception of beginning instructors and their immediate supervisors regarding their identified professional needs; and
4. determine the significant relationship between the instructors' professional needs and employment satisfaction.

1.3 PARADIGM OF THE STUDY

2.1 RESEARCH DESIGN

This study employed the descriptive study method of research in order to determine the common professional development needs and level of employment satisfaction.

2.2 POPULATION OF THE STUDY

The respondents of this study were composed of beginning instructors of the College of Education of DMMMSU-SLUC hired for the last three years. A complete enumeration of their immediate supervisors was also employed.

2.3 DATA INSTRUMENTATION

The researcher used a questionnaire checklist as the main data-gathering instrument.

2.4 DATA ANALYSIS

Descriptive statistics was used to determine the kind of assistance wanted most by beginning instructors. Using SPSS, a Paired t-test was used at $\alpha = 0.05$ to identify the differences in the degree of professional development needs among the beginning instructors. This was employed to test the level of satisfaction among the variables included in the study. To test the difference in the perception of beginning instructors and their immediate supervisors on their professional development needs and employment satisfaction the same treatment was used.

3. FINDING & DISCUSSION

3.1 DETERMINE THE KIND OF ASSISTANCE WANTED MOST BY BEGINNING INSTRUCTORS

As can be gleaned in Table 1, beginning instructors of the College of Education determined the kind of assistance they wanted most. All the indicators under Professional Support like Concern for my professional growth as an instructor, Helpful tips to improve my instruction, Sharing timely information and ideas, Suggesting standards for effective instruction, and Sympathetic understanding of my weaknesses were rated Always.

Likewise, the beginning instructors rated Always under Task-related Assistance along with Sharing of instructional resources, Classroom observation to improve the Teaching-Learning process, Classroom demonstration activities, Availability of resource speakers for team teaching, and Regular planning of lessons' objectives and activities.

This is corollary to Bello's (2008) study that the majority of the teachers were very much satisfied with their job status and interpersonal relationships. Most of the teachers responded that they were satisfied with achievement, promotion, and professional development; and unsatisfied with their recognition.

Under Problem-Related Assistance, only Orientation of school and classroom policies was rated Very Often while Always for Consultation of Classroom-related concerns, Guidance and counseling on students' behavior, Conducting remedial and enrichment activities, and Consultation hours for students' deficiencies.

For Instructors' Support for Professional Growth, beginning instructors are rated Always for Attendance to in-service training, rated Very Often for Orientation and guidance to beginning teachers, Support of the administration in teaching seminars and conferences, and Compliance with the faculty development plan while Sometimes for Information on scholarships and study leaves.

On the other hand, beginning instructors rated Very Often on the Supervisory classroom visits, Checking of official documents in teaching, Objective criticism on classroom management, Post-conference based on classroom observation, and Adherence to the supervisory plans of the superiors under Monitoring and Evaluation in Teaching.

Daub (2007) suggested that the Local Capability Building Program aims to improve the quality and quantity of productivity, help the organization respond to the dynamic changes in the environment, and enhance employees' skills in their respective fields of specialization.

Other variables may be taken into account as Nisperos (2022) revealed a significant correlation between Educational Attainment to Teacher Identity (V2), Educational Attainment to Service to the Profession and Community (V3), Educational Attainment to Knowledge, Length of Service to Teacher Identity (V2), Employment Status to Teacher Identity (V2), Monthly Gross Income to Teacher Identity (V2), Monthly Gross Income to Skills.

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

Table 1. Kind of Assistance Wanted Most by Beginning Instructors

PROFESSIONAL DEVELOPMENT NEEDS	MEAN	DESCRIPTION
A. PERSONAL SUPPORT		
.Concern for my professional growth as an instructor	4.80	Always
Helpful tips to improve my instruction	4.73	Always
Share timely information and ideas	4.73	Always
Suggests standards for effective instruction	4.80	Always
Sympathetic understanding of my weaknesses	4.87	Always
TASK-RELATED ASSISTANCE		
Sharing of instructional resources	4.73	Always
Classroom observation to improve the Teaching-Learning process	4.67	Always
Classroom demonstration activities	4.67	Always
Availability of resource speakers for team teaching	4.60	Always
Regular planning of lessons' objectives & activities	4.67	Always
PROBLEM-RELATED ASSISTANCE		
Consultation of classroom-related concerns	4.53	Always
Orientation of school and classroom policies	4.20	Very Often
Guidance and counseling on students' behavior	4.33	Always
Conducting remedial and enrichment activities	4.47	Always
Consultation hour for students' deficiencies	4.47	Always
SUPPORT FOR PROFESSIONAL GROWTH		
Attendance to in-service trainings	4.33	Always
Orientation & guidance to beginning teachers	3.93	Very Often
Support of the administration in attending seminars & conferences	4.20	Very Often
Information on scholarships and study leaves	3.33	Sometimes
Compliance with the faculty development plan	3.73	Very Often
MONITORING AND EVALUATION IN TEACHING		
Supervisory classroom visits	4.00	Very Often
Checking of official documents in teaching	4.20	Very Often
Objective criticism on classroom management	4.13	Very Often
Post-conference based on classroom observation	4.00	Very Often
Adherence TO the supervisory plans of the superiors	4.20	Very Often

Legend:

WEIGHT	SCALE	DESCRIPTION
5	4.21 – 5.00	Always

4	3.41 – 4.20	Very Often
3	2.61 – 3.40	Sometimes
2	1.81 – 2.60	Rarely
1	1.00 – 1.80	Never

3.2 DETERMINE THE SIGNIFICANT DIFFERENCE IN THE PERCEIVED NEEDS OF BEGINNING INSTRUCTORS

Hypothesis 1. There is no significant difference in the perceived needs of beginning instructors

Table 2 reveals the significant difference in the perceived needs of beginning instructors.

The perceived needs of beginning instructors are significantly different, $p = 0.62 > \alpha$ and $p = 0.326 < \alpha$ at $\alpha = 0.05$. Hence, the hypothesis is rejected.

However, Pair 8, Problem-Related Assistance and Support for Professional Growth, and Pair 10, Support for Professional Growth and Monitoring and Evaluation in Teaching were Not Significant. Thus, the perceptions in these pairs are not significantly different.

Since the difference is not significant, this will help in the prediction of the needs of beginning instructors. As implied, if the need for Problem-related Assistance is high, then the Support for Professional Growth is also high, and vice-versa. Likewise, in the Support for Professional Growth, and Monitoring and Evaluation in Teaching.

Relative to this, Orejudos (2008) found that pieces of training and seminars had a significant relationship with the quality of the workplace.

Table 2. Significant Difference in the Perceived Needs of Beginning Instructors.

PAIR	PERCEIVED NEEDS	p-VALUE	CONCLUSION
Pair 1	Personal Support- Task-Related Assistance	.024 ^x	Significant
Pair 2	Personal Support- Problem-Related Assistance	.001 ^x	Significant
Pair 3	Personal Support- Support for Professional Growth	.010 ^x	Significant
Pair 4	Personal Support- Monitoring and Evaluation in Teaching	.000 ^x	Significant
Pair 5	Task-Related Assistance- Problem-Related Assistance	.012 ^x	Significant
Pair 6	Task-Related Assistance- Support for Professional Growth	.009 ^x	Significant
Pair 7	Task-Related Assistance- Monitoring and Evaluation in Teaching	.000 ^x	Significant
Pair 8	Problem-Related Assistance- Support for Professional Growth	.062 ^{ns}	Not Significant
Pair 9	Problem-Related Assistance- Monitoring and Evaluation in Teaching	.037 ^x	Significant
Pair 10	Support for Professional Growth- Monitoring and Evaluation in Teaching	.326 ^{ns}	Not Significant

^x significant: $p = 0.62 > \alpha$ and $p = 0.326 < \alpha$ at $\alpha = 0.05$

ns= Not Significant at $\alpha = 0.05$

3.3 DETERMINE ANY SIGNIFICANT DIFFERENCE IN THE PERCEPTION OF BEGINNING INSTRUCTORS AND THEIR IMMEDIATE SUPERVISORS ALONG WITH THEIR IDENTIFIED PROFESSIONAL NEEDS

Hypothesis 2. There is no significant difference in the perception of beginning instructors and their immediate supervisors along with their identified professional needs.

As to the significant difference in the perception of beginning instructors and their immediate supervisors, Table 3 shows that Problem-related Assistance and Monitoring and Evaluation were Significant, $p= 0.002$ and $p= 0.007$ respectively at $\alpha=0.05$. Thus, a need to intensify along these areas must be taken into account.

However, there is not enough evidence to conclude that the perceptions of the beginning instructors and their immediate supervisors were different in terms of Personal Support, Task-related Assistance, and Support for Professional Growth. This implies that these variables were observed by the beginning instructors and their immediate supervisors. Hence, the hypothesis is accepted.

In this connection, Mangansakan (2005) reiterated that there exists a significant degree of relationship between the teachers' performance and their importance to work values in terms of independence, achievement, prestige, surrounding supervisory relations, and associates. These results indicate that the higher the importance given to these work values, the greater effort the teachers put into the performance of their jobs.

Saudi (2011) also found out that secondary school teachers had difficulty in the following areas: difficulty related to knowledge of subject matter; difficulty related to classroom management; difficulty related to preparation and utilization of instructional materials; difficulty in human relations; and professional growth. Length of service and year of graduation from college were predictors of the level of teachers' difficulties.

Corollary to this, Adeja (2007) found out that based on the perceptions of the respondents, factors such as grievances, access to capital facilities and union activities, advancement opportunity, recognition, relationship of leaders to members, and relationship of members to co-members were significantly associated with the level of satisfaction of CotGEM members.

On the other hand, there were significant differences in the weaknesses and problems encountered by faculty and staff between these state and private Higher Education Institutions (HEIs) along with instruction, research, and extension while significant differences did not occur in production, (Nisperos, 2000).

Table 3. The significant difference in the perception of beginning instructors and their immediate supervisors along with their identified professional needs

PERCEIVED NEEDS	P-VALUE	CONCLUSION
Personal Support	0.501 ^{ns}	Not Significant
Task-related Assistance	0.140 ^{ns}	Not Significant
Problem-related Assistance	0.002 [*]	Significant
Support for Professional Growth	0.052 ^{ns}	Not Significant
Monitoring and Evaluation in Teaching	0.007 [*]	Significant

^{*} significant: $p= 0.002 < \alpha$ at $\alpha=0.05$

^{*} significant: $p= 0.007 < \alpha$ at $\alpha=0.05$

^{ns}= Not Significant at $\alpha=0.05$

3.4 DETERMINE THE SIGNIFICANT RELATIONSHIP BETWEEN THE INSTRUCTORS' PROFESSIONAL NEEDS AND EMPLOYMENT SATISFACTION

Hypothesis 3. There is no significant relationship between the instructors' professional needs and employment satisfaction

Based on the analysis, there is a significant relationship between the instructors' professional needs and employment satisfaction. Hence, the hypothesis is rejected.

However, job satisfaction was not dependent on the level of occupational placement. The graduates were highly satisfied regardless of the kind of occupation each one had. Curricular offering is independent of job satisfaction, (Villegas, 2007).

Baanan's (2005) study also revealed that all the results implied that the PMG Directors are performing their job well and are dedicated as law enforcers, especially because they believe that they are outstanding in their performance.

Table 4. Significant relationship between the instructors' professional needs and employment satisfaction.

PEARSON CORRELATION	PROFESSIONAL NEEDS	EMPLOYMENT SATISFACTION
Professional Needs		
Pearson-r	1	.407 ^x
Significance (2-tailed)		.043 ^x
N	25	25
Employment Satisfaction		
Pearson-r		1
Significance (2-tailed)	.407 ^x	
N	.043 ^x	25
	25	

^x Correlation is significant at $\alpha=0.05$ level, 2-tailed

COMPUTED r	p-VALUE	CONCLUSION
0.407	0.043 ^x	Significant

^x Correlation is significant at $\alpha=0.05$ level, 2-tailed, SPSS 21

4. CONCLUSION AND FUTURE RECOMMENDATION

4.1 CONCLUSION

In the light of the foregoing findings, the following conclusions were drawn:

1. All the indicators under Professional Support and Task-related Assistance were rated Always.
2. Under Problem-Related Assistance, only Orientation of school and classroom policies was rated Very Often while Always for the rest of the indicators.
3. It was noted that Information on scholarships and study leaves under Support For Professional Growth was only disseminated sometimes.
4. All the indicators under Monitoring and Evaluation in Teaching were rated Very Often.
5. The perceived needs of beginning instructors are significantly different except for Problem-Related Assistance and Support for Professional Growth, and Monitoring and Evaluation in Teaching.
6. Problem-related Assistance and Monitoring and Evaluation were Significant.
7. There is a significant relationship between the instructors' professional needs and employment satisfaction.

4.2 RECOMMENDATIONS

Premised on the findings and conclusions made, the following recommendations were formulated:

1. The administrators' Support for the Professional Growth of beginning instructors must be given priority. Information on scholarships and study leaves must be done during their regular meetings.
2. All the perceived needs of beginning teachers must be included in the Faculty Development Plan of the College. Priority areas in instruction, research, extension, and production must be delineated among the faculty members.
3. Concerned authorities in the College must come up with a supervisory plan and program to oversee and assist the beginning teachers in their instructional and professional endeavors.

REFERENCES

- Adeja, Normita P. (2007). Factors associated with the satisfaction of the members of the Cotabato government employees (cotgem)of the province of Cotabato. Abstract Bibliography of USM Graduate School. Vol VI 2006 – 2012. ISSN 0116-1206.
- Baanan, Amil B. (2005). Comprehensive assessment on the job performance of the police mobile group (pmg) directors in the province of Sulu. Research Abstract Bibliography of the USM Graduate College. Vol 5, 2003 -2005. ISSN 0116-1206.
- Baguesan, Rubia G. (2011). Job performance and job satisfaction of elementary teachers in Matalam south district and central districts, Matalam, Cotabato. Abstract Bibliography of USM Graduate School. Vol VI 2006 – 2012. ISSN 0116-1206.
- Balawag, Linang A. (2005). Management practices of public secondary school administrators in relation to their job performance of teachers. Research Abstract Bibliography of the USM Graduate College. Vol 5, 2003 -2005. ISSN 0116-1206.
- Bello, Mario Jr. M. (2008). Job satisfaction: its relationship to teachers' work success. Abstract Bibliography of USM Graduate School. Vol VI 2006 – 2012. ISSN 0116-1206.
- Daub, Jean S. (2007). The effectiveness of the personnel development programs on the employees of the sangguniang panlalawigan in the provincial government of Cotabato. Abstract Bibliography of USM Graduate School. Vol VI 2006 – 2012. ISSN 0116-1206.
- Dion-Viens, Daphnée (2015). An alarming situation. Powerpoint presentation cited by Plaisent, M. during the 45th & 6th International Convention of Philippine Association for Teacher Education (PAFTE), Legazpi City, Albay.
- Froese-Germain, Bernie (2014). Teacher work-life balance. Powerpoint presentation cited by Plaisent, M. during the 45th & 6th International Convention of Philippine Association for Teacher Education (PAFTE), Legazpi City, Albay.
- Hess, Frederick M. (2009). A heritage from the past. Powerpoint presentation cited by Plaisent, M. during the 45th & 6th International Convention of Philippine Association for Teacher Education (PAFTE), Legazpi City, Albay.
- Lobaton, Maria Rhonda D. (1998). Perceived professional development needs and problems of beginning teachers in secondary schools. The USM Graduate College Research Journal. Vol 1 No.2.
- Mangansakan, Norquez T. (2005). Influence of work values on the teaching performance of selected high school teachers. Research Abstract Bibliography of the USM Graduate College. Vol 5, 2003 -2005. ISSN 0116-1206.
- Mendoza, A. et al. (1995). Care for the teacher strengthening the pillars of society. Seigel Foundation and PASSA.
- Mustapha, Guiaria G. (2011). Leadership traits of school administrators in relation to job satisfaction of elementary teachers in zone 3, Cotabato Division. Abstract Bibliography of USM Graduate School. Vol VI 2006 – 2012. ISSN 0116-1206.

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

Nisperos, John Noel S. (2022). Teaching performance associated to V3SK model of a 21st- century teaching professional. *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences (BNEJSS)*. Vol 8 No.2 ISSN 2149-9314.

Nisperos, John Noel S.(2000). Variables associated with the institutional development services of higher education institutions in region xii. *Abstract Bibliography of USM Graduate Research*. Vol. IV 1999-2002 ISSN 0116-1206.

Nzulwa, Joyce (2014). Motivational factors affecting high school teachers' professional conduct and work performance: a case of public high schools in Nairobi city 150 teachers. Powerpoint presentation cited by Plaisent, M. during the 45th & 6th International Convention of Philippine Association for Teacher Education (PAFTE), Legazpi City, Albay.

Orejudos, Rodel D.(2008). Factors affecting job satisfaction among the employees of the local government unit of Midsayap, North Cotabato. *Abstract Bibliography of USM Graduate School*. Vol VI 2006 – 2012. ISSN 0116-1206.

Plaisent, Michel and Bernard, Prosper (2016). Revitalizing teacher education through research. University of Quebec in Montreal. 45th & 6th International Convention of Philippine Association for Teacher Education (PAFTE), Legazpi City, Albay.

Paras, Sheryl F. (2010). Hiring indicators as a predictor of teaching performance of newly hired elementary teachers in Zone 1 Cotabato Division. *Abstract Bibliography of USM Graduate School*. Vol VI 2006 – 2012. ISSN 0116-1206.

Samiana, Manalo M. (2005). Organizational climate in relation to leadership behavior and motivational needs of secondary school administrators. *Research Abstract Bibliography of the USM Graduate College*. Vol 5, 2003 -2005. ISSN 0116-1206.

Saudi, Norudin M. (2011). Professional development needs and support to secondary school teachers of Pikit, Pikit Cotabato. *Abstract Bibliography of USM Graduate School*. Vol VI 2006 – 2012. ISSN 0116-1206.

Usop, Annierah Maulana et al. (2013). Job satisfaction facets. Powerpoint presentation cited by Plaisent, M. during the 45th & 6th International Convention of Philippine Association for Teacher Education (PAFTE), Legazpi City, Albay.

Villegas, Dhealyn Decee D.(2007). Placement and job satisfaction of industrial management graduates of university of southern Mindanao, Kidapawan city campus. *Abstract Bibliography of USM Graduate School*. Vol VI 2006 – 2012. ISSN 0116-1206.

CAUSES OF JOB (DI) SATISFACTION

Brikend AZIRI

Prof.dr. , University of Tetovo, Faculty of Economy, Department of Marketing and management, Tetovo

Valon AMETI

Research Assistant, University of Tetovo, Faculty of Economy, Department of Marketing and management, Tetovo

ABSTRACT

Job satisfaction is complex by its very nature. A combination of organizational, personal/psychological, and societal factors ranging from organizational circumstances, benefits and expectations, and even psychological contracts and emotional intelligence shape job satisfaction. But, on the other hand, the lack of a certain circumstance, benefit, gain, does not necessarily result in a dissatisfied employee as well as the presence and over fulfilment of one criterion does not necessarily present a guarantee for having highly satisfied employees. Thus, it might be argued that job satisfaction is never totally present nor totally absent in a work situation since at every given time an employee can be satisfied with a certain aspect of his job but be dissatisfied with another. If this is the case, the overall level of job satisfaction for a certain employee would be directly affected by the relative importance that such aspects/factors have for that employee, as well as the level to which he/she is burdened by the weight of ambitions and the need for achievement. The extent to which the job enables one's secondary motives is beyond any doubt an additional factor influencing job satisfaction. Aside from this, there is the tiny, but sometimes critical issue of satisfaction with the job we are doing and job satisfaction. Sometimes the self-satisfaction of performing a job one loves, can be the main factor in having a high level of general job satisfaction, in terms of perceiving job satisfaction as workplace satisfaction. Having this in mind, the paper strives to provide an overall review of the main factors that have shown to result in job (de) satisfaction worldwide.

Keywords: job satisfaction, job dissatisfaction, causes and consequences

INTRODUCTION

The wide-spread research on job satisfaction has resulted in the creation of a vast knowledge base and a sort of consensus among researchers regarding its nature, importance, causes and consequences.

Job satisfaction reflects the degree to which a person finds fulfillment in his or her job. In general, people experience job satisfaction when their work matches their needs and interests, when working conditions and rewards (such as pay) are satisfactory, when they like their coworkers, and when they have positive relationships with supervisors (Daft, 2016 p.475).

Job satisfaction is usually perceived as an internal feeling of being satisfied with the job, a feeling that is influenced by a range of varied factors of a psychological, physiological and environmental nature (Hoppock, 1935, p.47), that is job satisfaction has to do with the way how people feel about their job and its various aspects (Spector, 2012).

Job satisfaction can be defined also as the extent to which a worker is content with the rewards he or she gets out of his or her job, particularly in terms of intrinsic motivation (Statt, 2004, p.78). The term job satisfactions refers to the attitudes and feelings people have about their work. Positive and favorable attitudes towards the job indicate job satisfaction. Negative and unfavorable attitudes towards the job indicate job dissatisfaction (Armstrong, 2006, p. 264). Job satisfaction represents a feeling that appears because of the perception that the job enables the material and psychological needs (Aziri, 2008, p.46).

Leaving the many definitions aside, the very term “job satisfaction” is quite self-explanatory. According to LEXICO, job is a paid position of regular employment and satisfaction is the fulfilment of one's wishes, expectations, or needs, or the pleasure derived from this. Having this in mind it becomes quite obvious that at its very essence job satisfaction is the contentment achieved by the fulfillment of an employee's wishes, expectations and needs as a part of performing his job-related activities. If satisfaction is “a pleasant feeling that you get when you receive something you wanted, or when you have done something, you wanted to do”, job satisfaction can occur either due to receiving expected rewards from performing the job or simply a feeling of accomplishment doing something we love to do. If this is the case, then once more it might be concluded that at its very essence job satisfaction represents a feeling that appears as a result of the perception that the job enables the material and psychological needs of a person, regardless of whether he is in a managerial or a non/managerial position.

Luthans (2020, p.141) determines three main dimensions of job satisfaction: First, job satisfaction is an emotional response to a job situation. As such, it cannot be seen; it can only be inferred. Second, job satisfaction is often determined by how well outcomes meet or exceed expectations. Third, job satisfaction represents several related attitudes. Besides this: Job satisfaction is related to a person's values, defined as “what a person consciously or unconsciously desires to obtain;” Different employees have different views of which values are important, so the same circumstances can produce various levels of job satisfaction. Job satisfaction is based on perception, not always on an objective and complete measurement of the situation (Noe et al,2011, p. 350).

On the other hand, Jex and Britt (2014) determine three main approaches to analyzing job satisfaction: the job characteristics approach, the social information processing approach, and the dispositional approaches. According to the job characteristics approach, job satisfaction is determined primarily by the nature of employees' jobs or by the characteristics of the organizations in which they work. According to this view, employees cognitively evaluate their jobs and organizations and make some determination of their relative level of satisfaction (Jex&Britt, 2014, p.253). According to the Social information processing theory two main mechanisms that can result in job satisfaction or dissatisfaction can be differentiated: according to the first mechanism employees look at their behaviors retrospectively and form attitudes such as job satisfaction in order to make sense of it, while according to the second mechanism employees develop attitudes such as job satisfaction through processing information from the social environment (Jex&Britt, 2014, p.255). The basic premise of the dispositional approach to job satisfaction is that some employees tend to be satisfied (or dissatisfied) with their jobs, regardless of the nature of the job or organization in which they work (Jex&Britt, 2014, p.257).

Job satisfaction can be considered as one of the main factors when it comes to efficiency and effectiveness of business organizations. In fact, the new managerial paradigm which insists that employees should be treated and considered primarily as human beings that have their own wants, needs, personal desires are a particularly good indicator for the importance of job satisfaction in contemporary companies. When analyzing job satisfaction the logic that a satisfied employee is a happy employee, and a happy employee is a successful employee.

The importance of job satisfaction specially emerges to surface if had in mind the many negative consequences of job dissatisfaction such a lack of loyalty, increased absenteeism, increase number of accidents etc.

According to Herzberg, a manager who wants to increase employee satisfaction needs to focus on the motivating factors, or satisfiers. A job with many satisfiers will usually motivate workers, provide job satisfaction, and prompt effective performance. But a lack of job satisfiers does not always lead to dissatisfaction and mediocre performance; instead, a lack of job satisfiers may merely lead to workers doing an adequate job, rather than their best (Gitman & McDaniel, 2009, p.242).

But, job dissatisfaction, aggregated across many individuals, creates a workforce that is more likely to exhibit: higher turnover; higher absenteeism; less good citizenship among employees; more grievances

and lawsuits; strikes; stealing, sabotage, and vandalism; poorer mental and physical health (which can mean higher job stress, higher insurance costs, and more lawsuits); more injuries; poor customer service; and lower productivity and profits (Bateman & Snell, 2015, p.460).

There is much that a dissatisfied employee does, depending on his willingness to react to the causes of his dissatisfaction and his preparedness to engage in counter-productive behaviors, including waste of time, negative influence over others, substance abuse, causing and engaging in interpersonal conflicts etc. Other types of employees might simply consider the situation as unchangeable and try to get the most of it by putting in less effort and neglecting his work responsibilities in expectation of the inevitable discharge from the company. A third type of employee might decide to remain silent and take his time to find an alternate place of employment and leave the company at the first given chance. A fourth type of an employee might take a different course and continue performing his tasks in silence, hoping for the better. Of course, there is a fifth type of an employees. The ones that we may refer to as more courageous. This type of an employee will actively try to change the situation, not simply hope for the best and “alarm” his supervisors in an attempt to find a way to overcome the causes of his dissatisfaction Rusbult et al (1983) determine four responses to job dissatisfaction, as presented in fig.1.

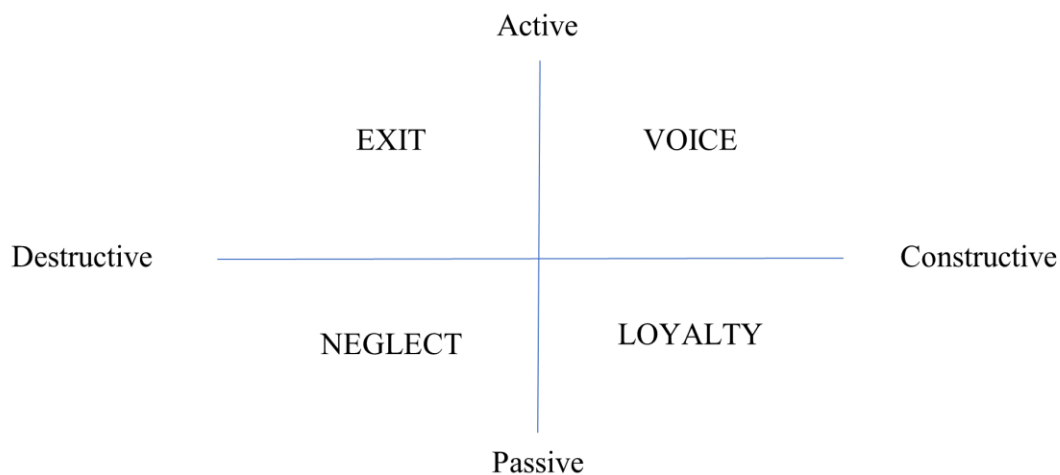

Fig.1. General responses to job dissatisfaction (Rusbult et al, 1988, p. 601)

The typology includes four response categories: Exit refers to leaving an organization by quitting, transferring, searching for a different job, or thinking about quitting. Voice describes actively and constructively trying to improve conditions through discussing problems with a supervisor or co-workers, taking action to solve problems, suggesting solutions, seeking help from an outside agency like a union, or whistleblowing. Loyalty means passively but optimistically waiting for conditions to improve-giving public and private support to the organization, waiting, and hoping for improvement, or practicing good citizenship. Neglect refers to passively allowing conditions to deteriorate through reduced interest or effort, chronic lateness, or absences, using company time for personal business, or increased error rate (Rusbult et al, 1988, p.601).

CAUSES IF JOB (DI) SATISFACTION

When considering job satisfaction, the most crucial point to bear in mind is that many factors that affect it. What makes workers happy with their jobs varies from worker to worker and from day to day. Job satisfaction is influenced by the employee’s personal characteristics, the manager’s personal characteristics and management style, and the nature of the work itself. Managers who want to maintain prominent levels of satisfaction in the workforce must understand the needs of each member of the

workforce (Maxwell, 2007, p.447). Job satisfaction is the outcome of assessing job characteristics. If an individual is unable to develop his organizational identity by means of which to offer a particular definition about himself and his social relationships in that organization, it will make his task difficult to assess the characteristics of his job; hence, this may have negative effects on his job satisfaction (Sohrabi et al, 2012, p.30).

When talking about factors of job satisfaction the fact that they can also cause job dissatisfaction must be kept in mind. Therefore, the issue whether job satisfaction and job dissatisfaction are two opposite and excludable phenomena? There is no consensus regarding this issue among authors. Herzberg's Two Factor Theory is probably the most often cited point of view. In fact, the main idea is that employees in their work environment are under the influence of factors that cause job satisfaction and factors that cause job dissatisfaction. Therefore, all factors that have derived from large empirical research and divided in factors that cause job satisfaction (motivators) and factors that cause job dissatisfaction (hygiene factors), table 1.

Table 1. Job satisfaction factors according to Herzberg (Herzberg, 1976, p.20)

Hygiene factors	Motivators
Company policies	Achievement
Supervision	Recognition
Interpersonal relations	Work itself
Work conditions	Responsibility
Salary	Advancement
Status	Growth
Job security	

Mullins (2011) introduces five groups of factors influencing job satisfaction, such as: Individual factors that include personality, education and qualifications, intelligence and abilities, age, marital status, orientation to work; Social factors that include relationships with co-workers, group working and norms, opportunities for interaction, informal organization; Cultural factors that include underlying attitudes, beliefs and values; Organizational factors that include nature and size, formal structure, HR policies and procedures, employee relations, nature of the work, technology and work organization, supervision and styles of leadership, management systems, working conditions and Environmental factors that include economic, social, technical and governmental influences (Mullins, 2011, p.196).

According to the 2016 Research Report by the Society for Human Resource Management, 88% of U.S. employees reported they were satisfied with their job overall, with 37% reporting they were very satisfied and 51% reporting they were somewhat satisfied and that the top five contributors to this are: respectful treatment of all employees at all levels, overall compensation/pay, overall benefits, job security, and opportunities to use skills and abilities sharing place with and trust between employees and senior management (SHRM, 2016).

According to a study on job satisfaction among nurses in Slovenian hospitals leaders and employees ranked ten most important factors influencing their job satisfaction and the most important factors were good workplace relationships, followed by pay, praise from the superiors, opportunities for promotion, education possibilities, superiors' encouragement for work, good working conditions, work responsibility and professional challenges, work-connected freedom and independence, and more free time (Lorber&Savic, 2012). According to a study of 215 employees conducted by Sypniewska (2014), the factors with the most influence on job satisfaction are atmosphere at work, stability of employment and good relations with co-workers while organizational culture is singled out as the least important factor in overall job satisfaction. A study of job satisfaction in the hotel business suggests that attributes such as the work itself, supervision, and promotion are the determinants of the level of overall job

satisfaction (Tutuncu & Kozak, 2008). Specific satisfaction with task variety, colleagues, working conditions, and workload are positively related to overall job satisfaction, as are career perspectives and job autonomy according to a study including 822 respondents (Roelen et al, 2008). According to a study by Vernimont (1966) achievement, Work Itself, and Responsibility were mentioned most often in describing past satisfying situations, and lack of Advancement and Recognition were most often mentioned in dissatisfying situation, meaning that both intrinsic and extrinsic factors can be sources of both satisfaction and dissatisfaction, but intrinsic factors are stronger in influence.

Satisfied employees tend to be absent less often, to be good organizational citizens, and to stay with the organization. Dissatisfied employees may be absent more often, may experience stress that disrupts coworkers, and may be continually looking for another job. Contrary to what a lot of managers believe, high levels of job satisfaction do not automatically lead to high levels of productivity (Ebert et al, 2020, p.188). A satisfied employee also tends to be absent less often, to make positive contributions, and to stay with the organization. In contrast, a dissatisfied employee may be absent more often, may experience stress that disrupts coworkers, and may be continually looking for another job (Griffin, 2016, p.270).

JOB CONDITIONS AND JOB (DI) SATISFACTION

Interesting jobs that provide training, variety, independence, and control satisfy most employees. Interdependence, feedback, social support, and interaction with coworkers outside the workplace are also strongly related to job satisfaction, even after accounting for characteristics of the work itself. As you may have guessed, managers also play an important role in employees' job satisfaction. Employees who feel empowered by their leaders experience higher job satisfaction (Robbins & Judge, 2017, p.121).

FINANCIAL REWARDS AND JOB (DI) SATISFACTION

Financial rewards are among the key factors influencing job satisfaction and employee motivation. Financial rewards impact the degree to which what an employee expects and what he gets from the company, thus directly influence the overall level of job satisfaction. Specially having in mind that for most people, in most cases, all other incentives including work conditions, interpersonal relations, feedback and praise are secondary to financial incomes. Financial rewards are about money. The financial reward itself involves two entities: the business organization and the employee. To make matters even more complex, these two entities do not have the same attitude towards salaries and money. While for companies' employee salaries are a matter of financial planning and policies, a matter of human resource management policies and a tool to motivate employees, for the employees themselves the level of salaries are a matter of survival, better opportunities for their families, a precondition for welfare and prosperity. No doubt, companies must be careful in determining employee salaries, while employees will always require more since they are aware that they are the backbone that keep companies running and successful. Therefore, companies, being aware of the importance of having content workforce, tend to create just and motivational pay systems, which should if nothing else avoid having extremely dissatisfied employees. Besides, one might perceive financial income (or at least the salary), as the price for which he has settled in selling his physical, mental, and emotional capacities to the employer. This makes salary even more important and influential on job satisfaction.

Studies have shown that: The level of compensation, and the system by which it is determined and distributed, are generally equal in their importance to workers; People want to earn as much as they can, and it is rare for workers to express that they feel overpaid; The higher the level of an employee in an organization, the greater the satisfaction with his pay; The greater the satisfaction with pay, the higher is overall satisfaction with the organization, trust in management, and a sense that management treats the workforce as an important part of the company ((Sirota et al, 2005, p.78-79). The consensus among researchers specializing in retention issues is that pay has a role to play as a satisfier, but that it will not

usually have an effect when other factors are pushing an individual towards quitting. Raising pay levels may thus result in greater job satisfaction where people are already happy with their work, but it will not deter unhappy employees from leaving (Torrington et al, 2008, p.200).

If the level of satisfaction with financial rewards (salaries, gainsharing, profit-sharing, bonus's etc), is the level to which there is an accordance between expected and gained financial rewards, then the following should apply:

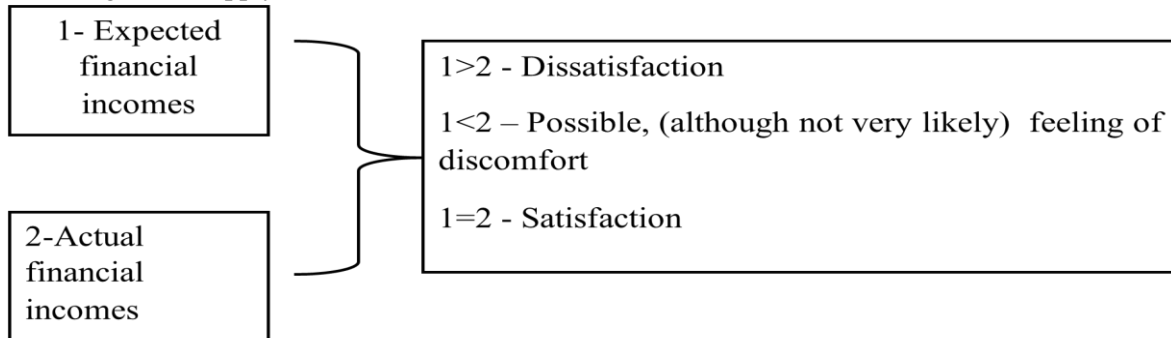

Fig.6. Satisfaction and dissatisfaction with financial rewards

Salaries being the essential motive to seek employment, are also the main type of financial reward influencing job satisfaction. When talking about job satisfaction, one gets the impression that different authors focus their attention on salary satisfaction, which they consider as the main determinant of the overall level of job satisfaction. However, despite the numerous studies done in this field, there is still no consensus among researchers. Herzberg considers wages as a factor leading to dissatisfaction, Locke, Lawler and Porter are of the opinion that job satisfaction is the result of a comparison between what is desired and achieved by workers, the mismatch between which results in job dissatisfaction, Adams considers wage satisfaction as a one-dimensional continuum that has its positive and negative extremes. Ronen (1986) in the framework of a study of 721 employees asked the respondents to what extent they are satisfied with their salary compared to the salary received by persons performing similar work in the same organization and how satisfied they are with their salary compared to those who perform any similar work in any other business organization. The study showed that regardless of whether they compare their salary with the salary of others within that organization or any other organization, workers always when they have the impression that they are not paid equally with others, are dissatisfied with their work.

Determining the level of salaries, requires a set of decisions including not only internal policies but also the need to make salaries at the same time fair but motivational and externally comparable, since the level of satisfaction will depend on perceived equity and peer comparison, fig.2.

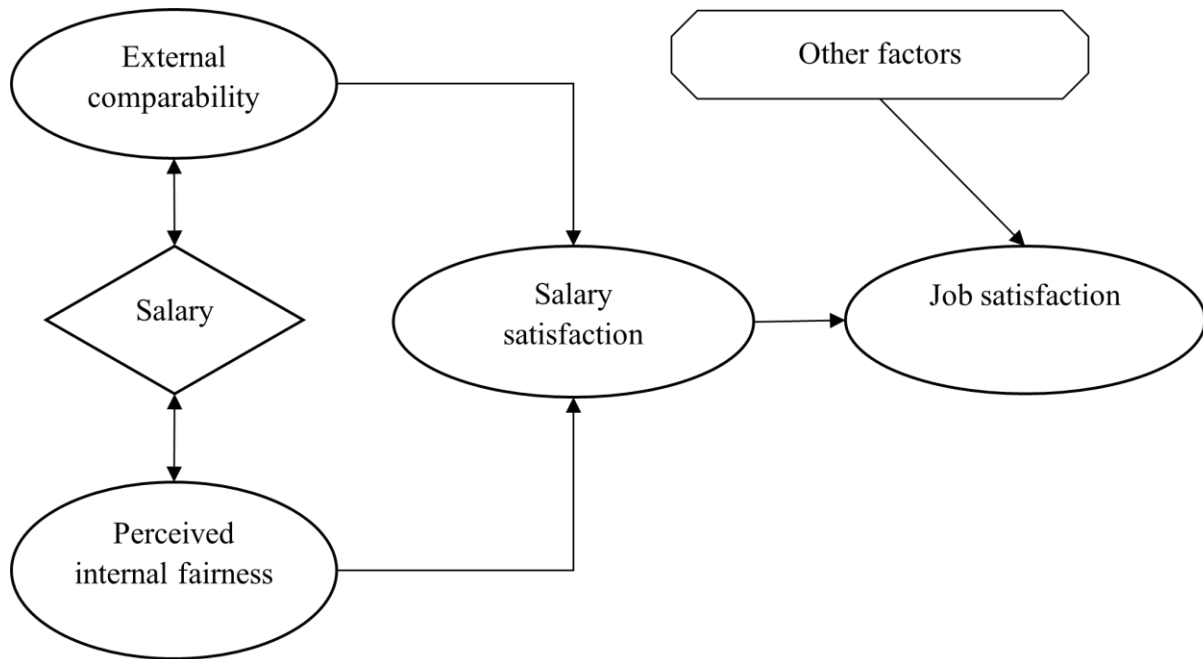

Fig.2. Salary satisfaction and job satisfaction

The external comparability of the model has to do with the obvious requirement to maintain proper salary level as compared to the salaries our employees might obtain by worker for our competitors. Anything less than at least having salaries at the same level as other companies operating in the industry, might result in lowered satisfaction. The perceived internal fairness has to do with the absolute amount of the salary, the level to which the employee might consider his salary to be fair as compared to his peers. Meaning that the level to which an employee perceives his salary to be in accordance with what he brings and contributes to the organization, perceived fairness in one's salary relative to peer salary and the importance of being treated equally should be key starting points in building a salary system that would result in salary satisfaction and contribute to general job satisfaction.

Bonuses are short-term incentives provided to employees for a job done better than others or for "putting up the extra mile" for the company. They are usually provided annually, at the end of the year, although lately "spot bonuses" have gained in importance. Two main types of employee participation in organizational profits might be differentiated: profit-sharing and gainsharing. The biggest difference between them lies in the fact that gainsharing is about participating in additional effects that are the result of improvements made in each organizational unit such as reducing production costs and increasing productivity, and as a basis for profit-sharing serves the profitability of the business organization.

Several studies have proven a positive relationship between salary and job satisfaction (Nguyen, 2020; Kim, 2017; Stringerer et al, 2011; Artz, 2008; Beutell & Wittig-Berman, 1999). Research in the Republic of North Macedonia also proves a strong correlation between all types of financial gains and overall job satisfaction. Besides this, all studied models stipulate a positive relationship between salary satisfactions and job satisfaction.

EMPLOYEE PARTICIPATION AND JOB (DI) SATISFACTION

Employee participation in terms of increasing employee satisfaction is one of the greatest innovations of contemporary management. In this case, our attention is focused on the reasons why business organizations should implement employee participation in the context of its impact on job satisfaction and work motivation. Employee participation in decision-making, in finding solutions to problems faced

by the business organization, and in setting goals, particularly in setting goals for working groups or teams they are part of, can have a serious impact on overall job satisfaction. Inadvertently, in the last twenty years or so, employee participation has gained momentum in organizations of all industries and sizes, especially in the most developed national economies. As Lawler (1986) puts it, people should be treated respectfully and management should have in mind that employees are interested to participate in various aspects of organizational life, and they should be allowed to do so since this is an effective way to decrease employee resistance to organizational change. As he notes, in such cases there is an increased level of job satisfaction and employee loyalty.

Several studies have stipulated that job Satisfaction is positively correlated with employee participation (Nhadi& Qureshi, 2007; Ngonyama & Roggunan, 2015; Zhu et al, 2014). According to the results of a study on millennials “there is a positive link between employee involvement and job satisfaction. Moreover, there is a higher positive impact on job satisfaction when millennial workers participate in decisions on general aspects of the company than when they participate in specific decisions such as those concerning teamwork or main tasks at work. Another interesting result is that millennial workers attach high importance to intrinsic aspects of their jobs (such as the possibility to use their knowledge in the work), which may improve their satisfaction in a higher participative environment” (Garcia et al, 2019).

FEEDBACK AND JOB (DI) SATISFACTION

Feedback in the context of job satisfaction and employee motivation means telling employees how well or poorly they are performing their duties at work. In this regard it can be confidently said that giving feedback is a real art and skill. The manager must at all costs analyze the situation and find the most appropriate moment to give feedback to the employee. But anyway, it will all depend on whether the manager should give positive or negative feedback. We consider that if positive feedback is to be given, namely for the employee to be praised for the satisfactory performance of his duties at work, this should be done publicly, and the manager should take care that all employees understand such praise. We base this attitude on the assumption that if a practice of public praise of the best employees is established in the organization, then all employees will give extra effort to be publicly praised. This means that there is no denying the possibility, respectively the risk that any of the workers, faced with the great desire to do the job better than others and at the same time with the personal inability to achieve such a goal, develop negative feelings and attitudes towards co-workers that are more successful, and, over time, they turn into conflict, whether open or closed. When giving positive feedback the manager should also be incredibly careful not to put in a situation that some employees feel inferior compared to others. For this reason, we mentioned above that giving feedback itself is an art, whereas art itself largely depends on the personality and characteristics of the artist himself. In cases where negative feedback should be given, the manager, in our opinion, should do so in a more "discrete" way and should always keep in mind that the employee, even when not working properly, remains a human being with personal feelings and problems and that failure in that period may also be a consequence of factors of a personal nature over which the worker himself has no control.

Feedback is a powerful tool in the hands of managers, and it should be used with the utmost care. But feedback received from the manager is not the only type of feedback. Employees can receive feedback from their collaborators, but also from the work itself. In fact, in cases where it is more than clear that the work has been done successfully, it means that the worker himself has been successful at work. This can result in an increase in the level of job satisfaction and motivation, which in the future can be given for an even more successful performance of tasks in the workplace.

When it comes to feedback, managers need to take some action, such as: constantly looking for ways to praise employees for successful job performance; insist to create an organizational culture in which the organization will show that it takes into account the wishes, needs and problems of employees; the

supervisors should take into account special events in the life of the employee and, in certain situations, provide assistance to the employee that will result in a sense that the company is aware of the employee's needs, issues and problems, which will increase the loyalty and motivation of employees, etc. If the manager accepts any positive criticism from clients, he should share it with his employees. They will feel that they have contributed to receiving such a positive evaluation and this will serve as an incentive for them to work well in the future as well. Of course, the manager should share any negative comments received from the customers. In such a case the workers will feel that they too have a part of the guilt for such a negative evaluation and, after overcoming the initial stage of despair, they will try to work better to have no more negative evaluations. Even ceremonial marking of anniversaries and unique events in the business organization can also serve as an incentive for work.

Feedback from affiliates is also not under the control of the business organization. But, despite this, it can have a noticeably substantial impact on job satisfaction and employee motivation. However, here we must always keep in mind the fact that workers have no responsibility for the degree of motivation of their co-workers. But this is not the case with managers, who on the one hand, must take care of employee satisfaction, while on the other hand must take care that employees work in the interest of the goals of the business organization.

CONCLUDING REMARKS

Job satisfaction is a complex topic to research, specially having in mind that much can be added to the issue. Managerial job satisfaction, the relations between employee job satisfaction and managerial job satisfaction, and even the correlation between one's job satisfaction and overall company satisfaction may be a good starting point for future research of the matter. The paper has strived to provide readers with a basic understanding of an overly broad topic, such as employee job satisfaction and has set up the stage for future deeper research on this topic, research that might even prove some of the classics of job satisfaction wrong. The world around us is changing, and these changes will impose the need to adjust the existing main models of job satisfaction, by adding more elements to the equation, especially in the part of the main factors influencing job satisfaction. The paper has also provided an extensive analysis of the main causes of job dissatisfaction as well as has provided two possible starting points for future research of the matter. The first one being that job satisfaction and dissatisfaction are present at the same time, the other one being that the two are two total opposites of the same continuum.

REFERENCES

- Aziri B. (2008). Menaxhimi i burimeve njerwzore, Satisfaksioni nga puna dhe motivimi i punëtorëve, Tringa Design:Macedonia
- Bateman T.S. , Snell S.A. (2015), Management: Leading & Collaborating in a competitive world, Eleventh edition, McGraw-Hill/Irwin: New York
- Daft R.L. (2016), Management, Twelfth edition, Cengage Learning, Boston
- Gitman L. J. , McDaniel C. (2009), The future of business: The essentials, South-Western / Cengage Learning: Mason, Ohio
- Herzberg, F. (1974). Motivation-hygiene profiles: Pinpointing what ails the organization. Organizational Dynamics, 3(2), 18–29.
- Jex S.M. (2002). Organizational Psychology, A Scientist Practitioner Approach, John Wiley & Sons Inc.: New York
- Jex S.M., Britt T.W (2014), Organizational psychology: A scientist-practitioner approach, Third edition, McGraw-Hill/Irwin: Hoboken, New Jersey
- Luthans F. (2010), Organizational behavior: An evidence based approach, Twelfth edition, McGraw-Hill/Irwin: New York
- Mullins L.J. (2011). Essentials of organizational behavior, Third edition, Pearson Education Ltd: Essex

- Mullins L.J.(2005). Management and organizational behavior, Seventh Edition, Pearson Education Limited:Essex, 2005
- Noe R.A., Hollenbeck J.R., Gerhart B., Wright P.M. (2011). Fundamentals of human resource management, Sixth edition, McGraw Hill/Irwin: New York
- Robbins S.P. , Bergman R., Stagg I., Coulter M., (2012). Management, Sixth edition, Pearson Australia: Frenchs Forest
- Robbins S.P., Judge T.A. (2017). Organizational behavior, Seventeenth edition, Pearson education limited: Boston
- Rusbult C.E., Farrell D., Rogers G., Mainous A.G. III. (1988). Impact of Exchange Variables on Exit, Voice, Loyalty, and Neglect: An Integrative Model of Responses to Declining Job Satisfaction". The Academy of Management Journal, Vol. 31, No. 3 (Sep., 1988), pp. 599-627
- Society for Human Resource Management (2016). Employee job satisfaction and engagement: Revitalising a changing workforce
- Sohrabi B., Gholipour A., Amiri B., (2012). The influence of information technology on organizational behavior: Study of identity challenges in virtual teams. In Human resources management: Concepts, methodologies, tools and applications, Volume I, Business Science Reference: Hershey
- Nguyen D.H. (2020). An analysis of underlying constructs affecting the job satisfaction amongst accountants. Management Science Letters 10 (2020) 1069–1076
- Kim E.J. (2017). Kim, E.(2017). Association between Job Satisfaction and Pay: The Case of the Wage Payment System of Dental Clinics in Korea. (Doctoral dissertation). Retrieved from <https://scholarcommons.sc.edu/etd/4418>
- Stringer C., Didham J., Theivananthampillai P. (2011). Motivation, pay satisfaction, and job satisfaction of front-line employees. Qualitative Research in Accounting & Management, Emerald Group Publishing, vol. 8(2), pages 161-179
- Artz, B, (2008), Firm Size, Performance Pay and Job Satisfaction, Labour, 2(2): 315-343
- Beutell, N. J., & Wittig-Berman, U. (1999). Predictors of work–family conflict and satisfaction with family, job, career, and life. Psychological Reports, 85(3, Pt 1), 893–903
- Lawler III E. E. (1986) High-involvement management: Participative strategies for improving organizational performance, Jossey-Bass: San Francisco
- García, G.A., Gonzales-Miranda, D.R., Gallo, O. and Roman-Calderon, J.P. (2019), "Employee involvement and job satisfaction: a tale of the millennial generation", Employee Relations, Vol. 41 No. 3, pp. 374-388
- Ngonuana Th., Ruggunan Sh., (2015). Worker participation and job satisfaction amongst academic and administrative staff at a south african university. Journal of Governance and Regulation / Volume 4, Issue 1, 2015, pp. 47-56
- Zhu Y., Xie Y., Warner M., Guo Y. (2015) Employee participation and the influence on job satisfaction of the ‘new generation’ of Chinese employees, The International Journal of Human Resource Management, 26:19, pp. 2395-2411
- Tutuncu O., Kozak M. (2008). An Investigation of Factors Affecting Job Satisfaction, International Journal of Hospitality & Tourism Administration, 8:1, 1-19
- Roelen, C.A.M., Koopmans, P.C., and Groothoff, J.W. (2008). Which Work Factors Determine Job Satisfaction?. 1 Jan. 2008 : 433 – 439
- Wernimont, P. F. (1966). Intrinsic and extrinsic factors in job satisfaction. Journal of Applied Psychology, 50(1), 41–50
- Sypniewska B.A. (2014). Evaluation of Factors Influencing Job Satisfaction. Contemporary

TÜRK DEVLETLER TOPLULUĞUNU OLUŞTURAN ÜLKELERDE ANAYASAL
DEĞERLERİN GELİŞİMİ (İNGİLİZ MİLLETLER TOPLULUĞU ÖRNEĞİ İLE)

DEVELOPMENT OF CONSTITUTIONAL VALUES IN THE COUNTRIES THAT FORM
THE COMMONWEALTH OF TURKISH STATES (WITH THE EXAMPLE OF THE
BRITISH COMMUNITY OF NATIONS)

Önder K. Keskin

Dr., Avukat

ORCID: 0009-0001-6486-0558

ÖZET

Bu çalışmada Türk Devletler Teşkilatını oluşturan ülkeler ile Türk Kültür Coğrafyasında bulunan devletlerde anayasal değerlerin gelişimi İngiliz Milletler Topluluğu örneği ile kısa özetler mahiyetinde ana hatlarıyla genel bir çerçeve niteliğinde incelenmiştir. Ülkelerin siyasal, sosyal kültürel ve ekonomik durumlarına ilişkin tespitler ve hukuk birliği örneği ile sorunlar, ihtiyaçlar, çözümler özgün, kreatif bir bakış ile alandaki yaşanmışlıklar, gözlemler teorik bilgiyle desteklenerek ana hatlarıyla ile değerlendirilmiştir. Bölgenin yaklaşık 100 yıllık geçmişinden günümüze kısa özet, sorunların kökeni, ihtiyaçların temeli ve çözüme yönelik eylem pratiği hakkında fikir verecektir. Çalışmada, Türk Devletler Topluluğunun üyesi olan Türkiye'nin aynı zamanda AB, NATO, İslam Ülkeleri Konferansı, Şangay Örgütü ve ABD ile ilişkilerinden elde ettiği tecrübelerin kültür coğrafyasındaki ülkelere aktarabilme potansiyeline dikkat çekilmektedir. Daha önemlisi yaklaşık 200 yıllık bir Anayasal Kültür birikimi ile batı dışında demokrasiyi özümseyebilmiş tek ülke konumunda olan Türkiye Cumhuriyeti'nin bu alanda kazandığı tecrübelerin bölgeye aktarılmasına yönelik tespitler önem arz etmektedir. Ülkemizin bu alandaki tecrübesinin İslam ülkelerine de model olacağı değerlendirilmektedir. Cumhuriyetin kuruluşu nasıl mazlum ülkelere rol model olmuşsa, demokrasiye ilişkin tecrübelerde o nedenli rol model olma potansiyeline sahiptir.

Türk Devletler Teşkilatına mensup ülkeler Türkiye ile güçlü kurumsal ilişkiler geliştirmeyi genel olarak milli politikalarının gereği olarak görmektedirler. Acımasız Sovyet yönetiminin baskısı altında onlarca yıl milletin hafızasında olan bütün değerler silinmeye çalışılmıştır. Bütün baskılara bilinçle direnen bu ülkeler, dengeli politikalarla modern dünya ile ülkemiz üzerinden bağ kurmaya gayret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Devletler Topluluğu, İngiliz Milletler Topluluğu, Hukuk Birliği, Türk Kültür Coğrafyası, Anayasal Değerler

ABSTRACT

In this study, the countries that make up the Organization of Turkish States and the development of constitutional values in the Turkish Cultural Geography have been examined as a general framework, with the example of the British Commonwealth, in the form of short summaries. With the determination of the political, social, cultural and economic situations of the related countries and the example of legal union in means of the problems, needs, solutions evaluated with the experiences and observations in the field with an original and creative perspective were evaluated in outline, supported by theoretical knowledge. A brief summary from the region's nearly 100-year history to the present will provide ideas about the origin of the problems, the basis of the needs and the practice of action for solution. In this study, attention is drawn to the potential of Turkey, which is a member of the Commonwealth of Turkish States, to transfer the experiences gained from its relations with the EU, NATO, Islamic Countries Conference, Shanghai Organization and the USA to the countries in the cultural geography. More importantly, it is significant to determine the transfer of the experiences gained by the Republic of

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

Turkey, which is the only country outside the West that has been able to assimilate democracy with its 200 years of Constitutional Culture accumulation to the region. It is considered that our country's experience in this field will also be a model for Islamic Countries. It has the potential to be a role model for democracy experiences for the Muslim countries, just as the establishment of the republic.

Countries belonging to the Organization of Turkish States generally consider developing strong institutional relations with Turkey as a requirement of their national policies. Nevertheless, under the pressure of the ruthless Soviet administration, all the values that had been in the nation's memory were tried to be erased for decades. These countries strive to establish a bond with the modern world through our country's balanced policies and by resisting all pressures consciously.

Keywords: Commonwealth of Turkish States, Commonwealth of Nations, Union of Law, Turkish Cultural Geography, Constitutional Values

ENHANCING ROTARY DRYER EFFICIENCY IN ASPHALT MIXTURE PRODUCTION
THROUGH FLIGHT SHAPE OPTIMIZATION: A DEM-BASED INVESTIGATION

Maria TANASE

Petroleum-Gas University of Ploiesti, Romania

Marius Gabriel PETRESCU

Petroleum-Gas University of Ploiesti, Romania

Andrei BURLACU

Petroleum-Gas University of Ploiesti, Romania

ABSTRACT

To produce high-quality asphalt, it's essential to thoroughly dry the aggregates. This task is carried out by rotary dryers, which consist of a rotating drum that operates at a specific speed. Inside the drum, there are flights of various shapes and sizes.

In the case of direct rotary dryers, the heat needed for drying the aggregates comes from a burner, leading to significant energy consumption and environmental issues. To reduce energy use and environmental impact, it's important to improve the efficiency of aggregate drying in the drum. This can be achieved by considering different designs and operational approaches for the dryers.

The operational efficiency of flighted rotary dryers is predominantly dictated by the effectiveness of the contact between particles and the hot gas stream. Attaining superior performance relies significantly on two pivotal aspects: optimizing the drum's load capacity and maximizing the use of the active drying zone. This study, based on using Discrete Element Method (DEM), seeks to establish the most efficient configuration of aggregate rotary dryers concerning drying performance, by varying technological parameters of operation and flight shape. The overarching goal is to maximize the drying process efficiency, measured by the degree of particle dispersion within the active cross-sectional area of the drum.

Keywords: Discrete element method, rotary dryer, flight, efficiency.

NAMDAR RAHMİ KARATAY'IN ENERJETİZM ANLAYIŞI
NAMDAR RAHMI KARATAY'S UNDERSTANDING OF ENERGETIC

Hüsamettin ERDEM

*KTO Karatay Üniversitesi, İktisadî, İdarî ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
ORCID:0000-0003-4646-5658*

ÖZET

1925-1929 yılları arasında Konya'da Yeni Fikir Dergisi'nde Konya Enerjetizm Felsefe Okulu, Konya açısından önemli bir fikir hareketi olarak görünür. Bu fikir hareketinin temsilcilerinden biri de Namdar Rahmi Karatay (1896-1953)'tır.

Bu tebliğde Karatay'ın felsefî yaklaşımı olan enerjetizmin ne olduğunu, menşeyini, hangi alanlara uygulandığını, bunun ülkemiz ve Konya açısından ne getirdiğini, sorgulayıp, irdeleyerek eleştirel bir yöntemle ele aldık.

Enerjetizm; Ostwald'ın XIX. yüzyıl başlarında kurduğu ve enerjiiyi her türlü varlığın esası kabul eden felsefî bir görüştür. Buna göre; fizik, kimya, biyolojik olaylar, hayat, zihnî, ruhî ve sosyal olaylar da enerji mefhumu ile açıklanmaktadır.

Bu anlayış, termodinamiğin yasalardan hareketle "Mayer ve Carnot" prensibini dinî, ahlâkî ve ruhî olaylara da uygulamaya çalışmıştır.

Karatay, enerjetizmin tarihini XIX. yüzyıldan çok gerilere götürerek felsefe tarihini bir enerji tarihi olarak görmektedir. Bu anlayışın İlkçağda, Yeniçağda ve kendi çağında temsilcileri vardır. Nietzsche, Fouille, Gustave Le Bon, Dastre, Freud gibi düşünürler Karatay'ı etkilemiştir. Ancak esas O, Ostwald'ın tesirinde kalmıştır.

Karatay enerjetizm felsefesini madde, enerji ve tekâmül gibi üç kavram üzerine kurmuştur. Bu üç kavram onun felsefenin özünü oluşturmaktadır.

Varlık, bilgi, bilim, felsefe, biyoloji, fizyoloji, sosyoloji ve psikoloji onun felsefesinin bazı temel problemleridir. O, bilimleri enerji gibi bir temel ilke üzerine oturtur. Ona göre, hiçbir şeyin nihaî bir amacı yoktur. Bu bağlamda metafiziği eleştirir. Ona göre, bilim geliştikçe metafizik yavaş yavaş yok olacaktır; sonuçta bilim, felsefenin de problemlerini çözmüş olacaktır.

O, manevî olayları enerjetik yolla çöze bilmek için önce manevî olayları fiziko-şimik olaylara dönüştürmek, daha sonra da enerji yasalarını uygulayarak enerjiye dönüştürmek gerektiğini savunur.

Onun değerler dünyasına bakışı da monist-materyalist bir bakış açıdır. Din, Tanrı, ahlak ve sanatı da enerji temelli çözüme çabası içindedir.

Karatay, enerjetizmden beklediği ilgi, rağbet ve tepkileri yeterince görememiştir. Yaşadığı hayatla ortaya koyduğu felsefesi büyük ölçüde örtüşmektedir. Bu felsefe çalışmasının Konya'da yapılmış olmasının önemli olması dışında, orijinal olduğunu söylemek oldukça zordur. Türk düşünce tarihine önemli bir katkısı olduğunu söylemek pek mümkün değildir.

Anahtar Kelimeler: Namdar Rahmi Karatay, Enerjetizm, Yeni Fikir Dergisi.

ABSTRACT

Between 1925 and 1929, the Konya Energeticism School of Philosophy appeared in Konya's *Yeni Fikir Journal* as an important intellectual movement for Konya. One of the representatives of this intellectual movement is *Namdar Rahmi Karatay* (1896-1953).

In this paper, we discussed with a critical method what energetics, which is *Karatay's* philosophical approach, its origin, to which areas it is applied, and what it brings for our country and Konya, by questioning and examining it.

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

Energetism; Ostwald's XIX. It is a philosophical view that he founded at the beginning of the century and accepts energy as the essence of all kinds of existence. According to this; Physics, chemistry, biological events, life, mental, spiritual, and social events are also explained with the concept of energy. This mentality tried to apply the "Mayer and Carnot" principle to religious, moral, and spiritual events, based on the laws of thermodynamics.

Karatay describes the history of energetics in the 19th century. He sees the history of philosophy as a history of energy, going back more than a century. This mentality has representatives in Antiquity, the Modern Age, and its era. Thinkers such as Nietzsche, Fouille, Gustave Le Bon, Dastre, and Freud influenced *Karatay*. However, he was mainly under Ostwald's influence.

Karatay based his philosophy of energetics on three concepts such as matter, energy, and evolution. These three concepts constitute the essence of his philosophy.

Existence, knowledge, science, philosophy, biology, physiology, sociology and psychology are some of the basic problems of his philosophy. He bases sciences on a basic principle such as energy. According to him, nothing has an ultimate purpose. In this context, he criticizes metaphysics. According to him, as science develops, metaphysics will gradually disappear; Ultimately, science will also have solved the problems of philosophy.

He argues that to solve spiritual events energetically, it is necessary to first transform spiritual events into physicochemical events and then convert them into energy by applying energy laws.

His view of the world of values is also a monist-materialist perspective. It also tries to solve religion, God, morality, and art based on energy.

Karatay could not receive enough attention, demand, and reactions that he expected from energetics. The life he lives and his philosophy largely overlap. Apart from the fact that this philosophical work was done in Konya, it is very difficult to say that it is original. It is not possible to say that he made a significant contribution to the history of Turkish thought.

Key Words: Namdar Rahmi Karatay, Energetic, Yeni Fikir Journal.

TÜRK HALK ŞİİRİ DİLİNDE MİTİK DÜŞÜNME BAĞLAMINDA SÖZ
WORD IN THE CONTEXT OF MYTHICAL THINKING IN TURKISH FOLK POETRY
LANGUAGE

Dilek UYSAL

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

ORCID: 0009-0008-6521-0128

ÖZET

Mit, günümüz modern insanının zihninde izleri bulunan belli bir düşünme modeli oluşturmuş inanmalardır. Mit, ilkel insanların dünyayı anlamlandırma çabalarının sonucu olarak ortaya çıkmış, toplum hayatında gelenek ve göreneklerle yerini korumuştur. İslamiyet dönemi öncesi Türk sözlü edebiyat geleneğinden bugüne, mitik düşünmenin sözün üzerinde önemli bir etkisi vardır. Başka bir deyişle söz, toplumsal bilinçaltının dışavurumudur. Sözün tematik alanı ise ağırlıklı olarak mittir. Başlangıçta söze mit hâkimdir, zamanla mit kolektif bilinçdışını oluşturmuştur ve bu olgu zamanın dinamizmi içinde bugüne ulaşmıştır.

Mitik düşünmede doğa sürekli yaratım halindedir. Doğanın yaratımı güneşin her gün yeniden doğuşuyla belli bir mekân formu olan dünya içinde belli zaman periyotlarına bağlı olarak tecrübe edilmektedir. Belli bir model çerçevesinde oluşan zaman, Türklerin geleneksel sözlü ve yazılı edebiyatında kozmogoni düşüncesi bağlamında anlatılarda ana fikir olarak yerini bulmuştur. Bu nedenle zaman kavramı, şiir dilinde önemli bir unsurdur. Aydınlık ve karanlık karşıtlığı da birçok anlatının özünü oluşturmaktadır. Güneşin doğuşu ile vurgulanan bu karşıtlıkla sözün her söylenişinde dünyanın yaratımı tecrübe edilmektedir. Bu anlamda dünya, her söylenen şiirde, her anlatılan hikâyede yeniden yaratılmaktadır. Türklerin geleneksel görüşlerinde sözle vurgulanan bu yaratım, sözün tarihi ilerleyişi sürecinde kolektif bilinçdışının etkisiyle özellikle şiir dili ile dışa vurulmaktadır.

Bu çalışmada, Türklerin geleneksel dünya görüşünü oluşturan parametrelerden hareketle; sözlü ürünlerden Anadolu sahası halk şiirine kozmogoninin söz üzerindeki egemenliği, şiir örnekleriyle ortaya konmuştur. Çalışma; sözlü şiir dilinden günümüze mitik düşünmenin aydınlık ve karanlık karşıtlığı, zaman ve söz olmak üzere birbiriyle bağlantılı üç unsur üzerinden açıklanması ve örneklenmesi olarak üç bölümden oluşmaktadır.

Çalışmada incelenen metinler, Türklerin İslamiyet öncesi destanlarından başlayarak, Dede Korkut Hikâyeleri ve Anadolu sahası destan ve halk hikâyelerinin şiir bölümleri ile aşıkların şiirlerinden oluşmaktadır. Buna ilave olarak çalışmamızda mitik düşünmenin evrensel bir form olduğunu vurgulamak amacıyla Türk modern şiirine ve Alman Edebiyatı'na ait birer örneğe de yer verilmiştir. Mitik düşünmenin ilerleyen zaman içerisindeki sürekliliği ve tekrar eden yapısı göz önünde bulundurularak, metinler de tarihi bir sıra takip edilerek incelenmiştir.

Bu çalışma, mitik düşünmenin kolektif hafızamızda devam edişini ve söz üzerindeki yükselişini ortaya koyması açısından önem arz etmektedir. Bu minvalde mitik düşünmenin, sözlü ve yazılı olarak kolektif yürütümdeki yeri ve önemini koruduğunu, kültürün aktarımını da olağan bir şekilde kendiliğinden sağladığını söylemek mümkündür.

Anahtar Sözcükler: Aydınlık ve Karanlık, Zaman, Mit, Söz, Şiir

ABSTRACT

Myths are beliefs that have created a certain thinking model that has traces in the minds of today's modern people. Myth emerged as a result of primitive people's efforts to make sense of the world, and has maintained its place in social life with traditions and customs. Mythical thinking has a significant impact on words from the pre-Islamic Turkish oral literature tradition to today. In other words, speech is the expression of the social subconscious. The thematic area of the word is mainly myth. In the

beginning, myth dominated the word, over time myth formed the collective unconscious and this phenomenon has reached today within the dynamism of time.

In mythical thinking, nature is in a constant state of creation. The creation of nature is experienced within certain periods of time within the world, which is a certain form of space, with the sunrise every day. Time, which occurs within the framework of a certain model, has found its place as the main idea in the narratives in the context of the idea of cosmogony in the traditional oral and written literature of the Turks. For this reason, the concept of time is an important element in the language of poetry. The contrast of light and darkness also forms the essence of many narratives. With this contrast emphasized by the sunrise, the creation of the world is experienced every time the word is uttered. In this sense, the world is recreated in every poem spoken and every story told. This creation, which is emphasized through words in the traditional views of the Turks, is expressed especially through the language of poetry, under the influence of the collective unconscious, in the historical progression of words.

In this study, based on the parameters that constitute the traditional world view of the Turks; The dominance of cosmogony over words, from oral products to Anatolian folk poetry, is demonstrated with examples of poetry. Study; It consists of three parts, explaining and exemplifying mythical thinking from the language of oral poetry to the present day, through three interconnected elements: the contrast of light and darkness, time and word.

The texts examined in the study consist of the pre-Islamic epics of the Turks, Dede Korkut Stories, poetry sections of Anatolian epics and folk tales, and the poems of minstrels. In addition, in our study, an example from Turkish modern poetry and German Literature is included in order to emphasize that mythical thinking is a universal form. Considering the continuity and repetitive structure of mythical thinking over time, the texts were examined in a historical order.

This study is important in terms of revealing the continuation of mythical thinking in our collective memory and its rise over words. In this regard, it is possible to say that mythical thinking maintains its place and importance in collective execution, both verbally and in writing, and that it naturally ensures the transmission of culture.

Keywords: Light and Darkness, Time, Mit, Word, Poem

GİRİŞ

Mit, ilkel insanların dünyayı anlamlandırma çabalarının sonucu olarak ortaya çıkmış, toplum hayatında gelenek ve göreneklerle yerini korumuştur. Mit, günümüz modern insanının zihninde izleri bulunan belli bir düşünme modeli oluşturmuş inanmalardır. İslamiyet dönemi öncesi Türk sözlü edebiyat geleneğinden bugüne, mitik düşünmenin sözün üzerinde önemli bir etkisi vardır. Başka bir deyişle söz, toplumsal bilinçaltının dışavurumudur. Sözün tematik alanı ise ağırlıklı olarak mittir. Başlangıçta söze mit hâkimdir, zamanla mit kolektif bilinçdışı oluşturmuştur ve bu olgu zamanın dinamizmi içinde bugüne ulaşmıştır.

Mitik düşünmede doğa sürekli yaratım halindedir. Doğanın yaratımı güneşin her gün yeniden doğuşuyla belli bir mekân formu olan dünya içinde belli zaman periyotlarına bağlı olarak tecrübe edilmektedir. Belli bir model çerçevesinde oluşan zaman, Türklerin geleneksel sözlü ve yazılı edebiyatında kozmogoni düşüncesi bağlamında anlatılarda ana fikir olarak yerini bulmuştur. Bu nedenle zaman kavramı şiir dilinde önemli bir unsurdur.

Bu çalışmanın temel amacı, yaşama arzusu ile sese söz değeri katan insanı anlamak, zamanın akışı içerisinde insan ve evren ilişkisini bütüncül bir şekilde yorumlayabilmektir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemini kullandığımız bu çalışmada; mitik düşüncüyü yansıtan şiirlerde, destan döneminden bugüne aydınlık ve karanlık karşıtlığına ve buna bağlı zaman kavramına yer verilmiştir. Bu iki unsur, söz üzerinde düzenli tekrarlarla yer almıştır. Mitten ritüele,

ritüelden söze doğru ilerleyen mitik düşüncenin ortaya konması, şiirlerde sözün gücünü bir kez daha ortaya koyarken hareket noktamız Lord Raglan'ın mit ritüeli kuramı olmuştur. Raglan (2004, s. 64) mitlerin kozmogoniye vurgu yaparak sürekli yenildiğini, bu yolla insanlara yaşama gücü verdiğini ifade etmiştir. Bu görüşe paralel olarak Cassirer (2016) mitik düşünmenin sembolik bir form dâhilinde ortaya çıktığını ve bu formun tekrarlarla yenildiğini ifade etmiştir.

Dünyanın yaratılışı ile ilgili mitler, mitik düşüncenin temelini oluşturmaktadır. Aydınlik ve karanlık karşıtlığında güneşin doğuşu kaostan çıkış ve dünya düzeninin kuruluşu anlamına gelmektedir. Cassirer (2016, s. 143,144) yaratma sürecinin aydınlığın oluşumu ile başladığını anlatan Babil yaratılış efsanesinde sabah ve ilkbahar güneşinin tanrısı Marduk ile Canavar Tiamat arasındaki kavga'nın aydınlığın zaferi ile sonuçlandığını anlatır. Bu zafer, aynı zamanda düzenin zaferidir. Mısır yaratılış efsanesinde de aydınlık tanrısı Ra, sudan yüzen yumurtadan ortaya çıkar. Dünya üzerinde birçok anlatıda bu zıtlığa vurgu yapılarak başlangıçtaki yaratımın tekrar deneyimlendiğini görmek mümkündür. Cassirer, bunun bir görünüşten ibaret olmayıp canlıların cansız bir maddeden türeyişinin simgesel bir anlatımı olduğunu söyler. Tek ve benzersiz olan bu yaratım Heraklit'in "Güneş her günde yenidir" sözüyle en yalın ifadesini bulmaktadır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Aydınlık ve Karanlık Karşıtlığı

Güney Sibiry Türklerinin mitolojilerinde de önemli yer tutan aydınlık-karanlık karşıtlığı, saç ritüelini anlatan bir şiirde şöyle dile getirilmektedir:

"Şafak söktüğünde

Doğan güneşin ışığında

Şafağın ilk ışığında

Doğan güneşin ilk ışığında

Ak saçı yapmaktayım

Saygın kızamık –ana!" (Usmanova E. L.-İ.-A.-M., 2013, s. 59).

Türk mitik düşünmesinin en eski örneklerinden biri olarak nitelendirilen bu şiirden sonraki dönemlere geldiğimizde, Dirse Han Oğlu Boğaç Han hikâyesindeki şiir, bu mitik düşünmenin tarihi devamlılığı açısından dikkate değerdir:

"Salkum salkum tañ yılleri esdüğünde

Sakallı bozaç turgay sayradukda

Sakallı uzun tat eri bañladukda

Bidevi atlar issini görüp okradukda

Aklu karalu seçilen çağda

Göksi güzel kaba tağlara gün değende

Big yiğitler cılasunlar birbirine koyulan çağda" (Ergin, 1997, s. 78).

Bu sözlerde, mitik zihindeki yeni günün doğuşunun anlatımını, doğanın tüm ritminde görmek mümkündür. Günün doğuşu ve sakallı boz turgay kuşunun ötmesi ile başlayan doğanın döngüsü aslında anlatılacak hikâye hakkında önemli bilgiler veren bir giriştir. Hikâyeyi oluşturacak olan ana çatışma kaostan kozmosa geçişin ritmi burada günün aydınlanması, boz turgay kuşunun ötmesi ile başlatılmaktadır. Aynı ritim, Danişmendname'de şu ifadelerde bulunur:

"Biraz sonra Kaf dağı'nın kokusundan,

Cihan aydınlığının kaynağından,

Nurunun seli taşarak gelip ulaştı.

Karanlığı oğdu

Sulsul bağlarda figan etmeye başladı.

Gül güldü, bülbül ağladı" (Demir, 2020, s. 189).

Bu şiirde de aydınlık ile birlikte vurgulanan bülbülün sesidir.

Mitik nitelikli düşünme durağan olmayıp zamanla birlikte akan bir süreçtir. Âşık Mevlüt İhsanî'ye ait bir şiirde de aydınlık karanlık karşıtlığının en eski örneklerine benzer şekilde yer aldığını görmek mümkündür.

“Dünyanın dönüşü kudretin sırrı

Işılır, gün doğar döner akşamlar,

Her saatin ayrı bir rengi var,

Dağlara siyah tül iner akşamlar” (Türkmen, 2020, s. 74).

Âşık Veysel'in aydınlık ve karanlık zıtlığında hem kendi yaşantısını hem de zamanın ritmini anlattığı şiiri ise bu konuda en çarpıcı örneklerden biridir:

“Uzun ince bir yoldayım

Gidiyorum gündüz gece

Bilmiyorum ne hâldeyim

Gidiyorum gündüz gece” (Alptekin, 2004, s. 152).

ZAMAN

Mitik düşünmede aydınlık ve karanlık karşıtlığında ifade edilen zaman kavramıdır. Günün geceye ermesi sonra tekrar günün doğması, tüm kültürlerin mitik anlatılarında simgesel bir anlam taşır. Daha önce örneklerini verdiğimiz şiirler, mitik zaman kavramını da içermektedir. Türklerin geleneksel görüşlerini yansıtan Maaday- Kara destanında zamanı belirleyen altın guguk kuşundan bahsedilmektedir:

“Yedi kuşak sonsuz kavağın zirvesinde

İki benzer at başı büyüklüğünde, altın guguk kuşu,

Gece ve gündüz gür ses çıkararak

Birbirine seslenerek oturmakta.

(Onların sesinden) beyaz çiçekler

Altay'da bitmektedir,

Mavi çiçekler

Yeryüzünde açar, onların geleneğidir” (Usmanova E. L.-İ.-A.-M., 2013, s. 41).

Burada adı geçen altın guguk kuşu aynı zamanda kozmik düzenin de sembolik bir ifadesidir:

“İlk yaratılış çağı, sadece düzenli mekânın ortaya çıkışı değildir, ayrıca zamansızlıktan düzenli zamana geçiştir. İlk yaratılışta zaman akışının ritmi de verilmiştir. Dünya ağacının üstünde oturan altın guguk kuşunun sesi, kesin ve belirlenmiş zaman dilimlerinin olmadığı anlarda hissedilmeyen bu ritmin ortaya çıkış noktasıdır. Bu şekilde, dünyada ölçü ve onunla birlikte mekân ve farklı nitelikli zaman ortaya çıkmaktadır” (2013, s. 29).

Cassirer (2016, s. 156) mitik düşünmedeki bu zaman formunu her yaşantının farklı formlarda ilk kaynağına inerek tekrar ettiğini söyleyerek ifade etmektedir. Böylece bu içerikler kutsal ve dini anlam kazanmakta ve kazandığı bu anlamları yaşatarak varlığı sürekli olmaktadır. Örneklerini incelediğimiz farklı zamanlara ait anlatılarda gün ve gece *“kozmetik bir ritim”¹* olup bununla ilk yaratıma vurgu yapılmaktadır:

“Bu dağların karıştırıcı ile paylaştırıldığı zamanda,

Kepçe ile su paylaştırıldığında,

Sızarak, beyaz deniz akmaktaydı,

Büyüyerek altın dağ büyümekteydi” (s. 29).

¹ Eliade M. (2017). İmgeler ve Simgeler

SÖZ

Buraya kadar aydınlık ve karanlığın mitik zaman düşünmesini oluşturmasını gördük. Mitik zamanın sembolü altın guguk kuşuyla zaman modeli vurgulanmaktadır:

“Altın guguk kuşunun temiz sesi

Beyaz taskılda yankılandı

Beyaz taskılın altın düğmeleri çözüldü” (Usmanova E. L.-İ.-A.-M., 2013, s. 14).

Gün ışığının guguk kuşuna altın sıfatının eklenerek sembolize edilmesi de mitik düşünmenin birbiriyle bağlantı göstermesi açısından dikkate değerdir. Guguk kuşuyla sembolize edilen bir başka unsur ise sestir. Sesle, söze vurgu yapılmaktadır. Şiir dili, algısal bir mekân olan doğada aydınlık ve karanlık karşıtlığında sözleri tekrarlamaya devam etmektedir.

Türklerin eski destanlarından günümüze kadar sözle tekrarlanan hep bu mitik düşünmenin söze dökülmesidir. Cassirer’e göre (2016, s. 259,260) Tanrı yaratma fiilini belli bir dönem sonra kelimenin gücüne bırakmaktadır: *“Kelime, bizzat tanrıları, yeryüzünü ve gökyüzünü kendisinden ortaya çıkaran kudret teşkil eder. Dil ve kelime, ilk kez dünyayı yaratmanın düşünsel vasıtası olarak tasarlandığı zaman, yaratma fiilinin kendisi, başka ve saf bir "ruhsal" anlam kazanır.”*

Işık ve söz anlatılarda çoğunlukla birbirinden ayrılmayan iki unsurdur:

“Yine güneş bütün âleme ışık saçınca,

Yüzünden ferah örtüsünü çıkardı.

Yine söz atına binelim... (Demir, 2020, s. 135).”

Heidegger’e göre (2007, s. 41) hakikat kendini var olana yönlendirerek yeryüzü esere yükselir. Esere yükselen yeryüzü, bir başka ifadeyle doğanın kozmik ritmidir. Yeryüzünü esere yükselten sözdür. Kozmik ritim, sözle eserde sürekli kalacağı konumunu bulmaktadır.

Kozmik ritmi anlatan şiirler yalnızca halk şiiri alanıyla sınırlı değildir. Sezai Karakoç’un “Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine” şiiri de bu konuda dikkatimizi çeken örneklerdendir:

“Gelin gülle başlayalım atalara uyarak

Baharı koklayarak girelim kelimeler ülkesine

Bir anda yükselen bir bülbül sesi

-Erken erken karlar ortasında

Güneş dönmüş ışık saçan bir yumurta-

Bana geri getirir eski günleri...” (Karakoç, 2020).

Bu dizelerdeki aydınlık ve karanlık karşıtlığına vurgu ile mitolojik zaman ve mekân modeli dâhilinde yaratımın sözle tekrar edilmesinin daha önceki örneklerden hiçbir farkı yoktur. Güneş, zaman, ses ve söz bu şiirde de daimi konumunu bulmuştur.

Assmann da (2015, s. 97) kutsal metinlerin yorumunun ritüellerin yerini aldığı ifade ederek sözün önemini vurgulamış olmaktadır. Assmann, bilginin mekânının yorumları olduğunu söyler ve buna örnek olarak Alman şair Hölderlin’in Patmos şiirini verir:

“Biz toprak anaya tapındık

Ve sonra gün ışığına,

Bilmiyorduk ama babanın Her şeye hüküm edenin,

En çok istediğini,

Kelamına inanmamızı ve varolanı iyi yorumlamamızı”

Bu şiirde anlatılanlar örneklerini verdiğimiz Türk şiirindeki kozmik ritmi ve sözün gücünü özetler niteliktedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

En eski kültürlerden bu yana mit, ritüel ve söz anlatıların ana konusunu oluşturmuştur. Türk halk şiirinde mitik düşüncede dünyanın yaratımı ve düzenin kurulması mekâna ve zamana bağlı bir model oluşturmuştur.

Mekânın hareketi, zaman kavramını oluşturarak aydınlık ve karanlığın ortaya çıkmasını, ona bağlı olarak gece ve gündüzün, ilkbahar ve sonbaharın oluşmasını sağlamıştır. Bu oluşum kaostan kozmosa geçişi sembolize etmiştir. Bununla birlikte yaşam ve ölümün zamansal anlamda birbirini takip edişini sembolize etmiştir. Tüm bunları kutsal olanı vurgulayarak yapmıştır. Mitik düşünme formunda son incelediğimiz şiirlerde yine ilk yaratımın en önemli unsuru ses ile sözdür. İncelemede kullanılan örnekler, farklı tarihi dönemlere ait şiir örnekleridir. Bu minvalde vardığımız sonuç mitik hafızanın tekrar eden yapısını sözle bugüne dek koruduğudur.

Yine dikkatimizi çeken bir diğer sonuç da incelediğimiz şiirlerin aydınlık ve karanlık karşıtlığı, zaman ve söze verilen değeri ele alış bakımından birbirine benzer oluşudur. Mitik düşünme her ne kadar süreklilik gösteren bir yapı olsa da yeni bir bilgi vermemektedir. Var olan bilgi formunu yeni varoluş biçimlerine başka zaman ve kültürlerde uygulamaktadır. Bu nedenle mitik düşünme evrensel bir kalıptır. Tek ve biricik olan dünyanın yaratılışı, insanoğlunun gözünü açtığı ilk ana ayarlamış bir şekilde bütüncül bir doğa formunu kutsala vurgu yaparak hatırlatmaktadır. Bu hatırlatmayla da insanda var olan yaşama arzusunu ortaya çıkarmaktadır.

Kadim bir geleneğe sahip Türk halk edebiyatında mitik düşünme ile ilgili kapsamlı çalışmaların yapılması, insanı anlayıp yorumlama yolunda geçmişe olduğu gibi geleceğe de ışık tutacaktır.

KAYNAKLAR

- Alptekin, A. B. (2004). *Aşık Veysel / Türküz Türkü Çağırırız*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Assman, J. (2015). *Kültürel Bellek, Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cassirer, E. (2016). *Sembolik Formlar Felsefesi*. Ankara: Hece Yayınları.
- Demir, N. (2020). *Dânişmendnâme*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Eliade, M. (2017). *İmgeler ve Simgeler*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Ergin, M. (1997). *Dede Korkut Kitabı I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Heidegger, M. (2007). *Sanat Eserinin Kökeni*. (F. Tepebaşılı, Çev.) Ankara: De Ki Basım Yayım Ltd. Şti.
- Karakoç, S. (2020). *Gün Doğmadan*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Raglan, L. (2004). Mit ve Ritüel. (E. Ölçer, Çev.) *Milli Folklor*.
- Türkmen, F. (2020). *Aşık Mevlüt İhsani'den Derlenen Halk Hikâyeleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Usmanova, E. L.-İ.-A.-M. (2013). *Güney Sibiryâ Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri II. Cilt İnsan ve Toplum*. Konya: Kömen Yayınları.
- Usmanova, E. L.-İ.-A.-M. (2013). *Güney Sibiryâ Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri, I. Cilt Kainat ve Zaman. Nesnelere Dünyası*. Konya: Kömen Yayınları.

DIGITAL TAX LITERACY

Gürcü GÜNGÖR

Chief Tax Inspector of the Ministry of Treasury and Finance, Ankara, Turkey

ORCID: 0000-0001-8791-4814

ÖZET

İnternet ortamında verilerin çığ gibi büyüdüğü, yenilenen teknolojiler ile bilgiye erişimin kolay olduğu bir çevrede, dijital çağa ayak uydurmak elzem oldu. Vergilemenin paydaşlarından olan mükelleflerin bu dijital çağa uyumu kaçınılmazdır. Bu çalışmanın amacı mükelleflerin dijital vergi okuryazarı olmak veya olmamak tercihinine ilişkin farkındalık yaratmak, dijital vergi okuryazarlığını kavramsal olarak açıklamak ve önerilerde bulunmaktır.

Çalışmada dijital vergi okuryazarlığı konusunda, araştırma olup olmadığına ilişkin literatür taraması yapılmıştır. Literatürde eğitim sektöründe, öğretmen ve öğrencilerin dijital okuryazarlığını ölçmeye yönelik çalışmalar mevcuttur. Ancak vergisel konuda dijital okuryazarlık ile ilgili çalışma sınırlıdır. Güncel bir kavram olan dijital vergi okuryazarlığı kavramı önemlidir.

Dijital vergi okuryazarlığı tanımını açıklamadan önce okuryazarlık ve dijital okuryazarlık tanımlarından bahsedilebilir. Okuryazarlık deyince, okuma ve yazma akla gelebilir. Ancak sadece bu değildir. Aslında okuryazarlık, bilgi sahibi olma, bilgiye erişilebilirliği bilme, bilgiyi kullanabilmedir. Dijital okuryazarlık ise dijital ortamda bilgiye ulaşabilme, bilgiyi etkili şekilde kullanabilme becerisidir. Dijital okuryazarlık ihtiyaca, koşullara ve alanına göre şekil almıştır. Örneğin internet okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı, sosyal medya okuryazarlığı gibi kavramlar ortaya çıkmıştır.

Vergisel bağlamda okuryazarlık için dijital vergi okuryazarlığı kavramı kullanılmaktadır. Dijital vergi okuryazarlığı, mükelleflerin vergisel ödevlerini dijital ortamda doğru, etkin ve verimli şekilde kullanabilme becerisidir. Mükellefin ödevleri, Vergi Usul Kanunu'nun "İkinci Kitap Mükellefin Ödevleri" bölümünde açıklanmıştır. Uygulamada bu ödevlerin çoğu elektronik ortamda mükellefin muhasebecisi tarafından yerine getirilmektedir.

Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından hizmet verilen gerçek kişi mükellef sayısı 2022 yılı itibarıyla 5,6 milyona ve tüzel kişi mükellef sayısı 1,3 milyona ulaştı. Gelir İdaresi Başkanlığının mükelleflere yönelik, İnteraktif Vergi Dairesi, Defter-Beyan Sistemi, elektronik beyanname, elektronik belge vb. dijital uygulamaları mevcuttur. Gelir İdaresi Başkanlığının 2022 yılı teknoloji verilerine göre, vergi dairesine gitmeden internet ortamında işlem yapılmasına imkân veren İnteraktif Vergi Dairesi aracılığıyla yıllık 16,4 milyon işlem ve yıllık 148 milyon kullanıcı girişi elektronik ortamda gerçekleştirildi. GİB Mobil uygulamasını indirme sayısı 7,1 milyona ulaştı (GİB, 2022)

İstatistiki verilerde de açıklandığı üzere, dijitalleşmenin mükellef davranışlarına etki düzeyi yüksek olup, mükellefler dijital vergi okuryazarı olarak paydaşların içinde yer almalıdır. Mükelleflerin vergisel ödevlerini vergi kanunlarına uygun şekilde doğru ve gerçeği yansıtacak biçimde yerine getirmesi, kayıt dışılığı önlemede önemlidir. Sonuç olarak hem kayıt dışılığı önlemek hem de mükelleflerin vergi uyumunu artırmak açısından, dijital vergi okuryazarlığının tanımlanması ve geliştirilmesi için çalışmalar yapılması gerekir.

Mükelleflerin dijital vergi okuryazarlığı için yapılabilecekler aşağıdaki gibidir.

-Öncelikle mükelleflerin dijital vergi okuryazarlığı nasıl ölçülebilir sorusunun cevabını bulmak gerekir. Ölçmede kullanılacak yöntemlerin ve kriterlerin belirlenmesi ile dijital vergi okuryazarlığının kapsamı oluşturulur. Bu ölçümlere göre dijital vergi okuryazarlığının mevcut durumu belirlenir. Her mükellefin dijital vergi okuryazarlık puanı hesaplanır.

-Dijital vergi okuryazarlığının mevcut durumuna göre, geliştirmek için tedbirler alınabilir. Örneğin; konu ile ilgili bilgilendirme sunumların yapılması, rehberlerin hazırlanması, taleplerin toplanması, paydaşlarla karşılıklı görüşmelerin yapılması, eğitimlerin yapılması gibi. Mükellefiyet tesisinden önce

eğitimler, mükellefiyet tesis edildikten sonra mükellefin okuryazarlık eksiklerinin giderilmesine yönelik eğitimler ve mükelleflerin dijital vergi okuryazarlığını güncellenmesine yönelik eğitimler şeklinde olabilir.

-Dijital vergi okuryazarlığını artırmak için teşvikler belirlenebilir. Örneğin; dijital vergi okuryazarlık puanı yüksek olan mükellefler için vergi uyumu puanı artırılabilir ve mükellefin beyanına vergi indirimi şeklinde yansıtılabilir.

Anahtar Kelimeler: Vergi Okuryazarlığı, Dijitalleşme, Mükellefler

Kaynakça: <https://teknoloji.gib.gov.tr/teknoloji/> Erişim Tarihi:29.05.2023.

ABSTRACT

In the presence of an environment where data grows like an avalanche on the internet and access to information is easy by emerging technologies, keeping up with the digital age has become essential. It is inevitable for taxpayers, who are stakeholders in taxation, to adapt to this digital age. This study aims to raise awareness about taxpayers' choice of being or not to be digital tax literate, explain digital tax literacy conceptually, and make suggestions.

This study conducted a literature review to determine whether there was any research on digital tax literacy. There are studies in the literature to measure the digital literacy of teachers and students in the education sector. However, studies on digital literacy in tax matters are limited. The concept of digital tax literacy, which is a current concept, is important.

Before explaining the definition of digital tax literacy, the definitions of literacy and digital literacy can be mentioned. When you think of literacy, reading, and writing may come to mind, but literacy is not just that. In fact, literacy means having knowledge, knowing how to access information, and being able to use information. Digital literacy is the ability to access information in the digital environment and use information effectively. Digital literacy has taken shape according to needs, conditions, and fields. For example, concepts such as internet literacy, information literacy, and social media literacy have emerged.

The concept "digital tax literacy" is used for literacy in the tax context. Digital tax literacy is the ability of taxpayers to use their tax duties accurately, effectively, and efficiently in the digital environment. The duties of taxpayers are explained in the "Second Book Duties of Taxpayer" section of the Tax Procedure Law No.213. In practice, most of these duties are carried out electronically by accountants of the taxpayers.

The number of natural person taxpayers served by the Turkish Revenue Administration has reached 5.6 million and the number of legal person taxpayers has reached 1.3 million in 2022. Revenue Administration serves some digital implementations for taxpayers, like an Interactive Tax Office, Ledger-Declaration System, electronic declaration, electronic document, etc. According to the 2022 technology data of the Revenue Administration, 16.4 million transactions and 148 million user logins were carried out electronically in one year through the Interactive Tax Office, which allows transactions to be made online without going to the tax office. The number of downloads of the GIB Mobile application reached 7.1 million. (GIB, 2022)

As explained in the statistical data, the impact of digitalization on taxpayer behavior is high, and taxpayers should be among the stakeholders as digital tax literate. It is important for taxpayers to fulfill their tax duties in an accurate and truthful manner, in accordance with tax laws, and in preventing informality. As a result, studies need to be carried out to define and develop digital tax literacy in order to both prevent informality and increase tax compliance of taxpayers.

Things that can be done for taxpayers to become digital tax literate are as follows:

First of all, it is necessary to find the answer to the question of how digital tax literacy can be measured. By determining the methods and criteria to be used in measurement, the scope of digital tax literacy is

established. The current state of digital tax literacy is determined by these measurements. A digital tax literacy score is calculated for each taxpayer.

Depending on the current state of digital tax literacy, some measures can be taken to improve it, such as making informative presentations, preparing guides, collecting requests, holding mutual meetings with stakeholders, and providing training. These measures may include training before the establishment of liability, training to eliminate the taxpayer's literacy deficiencies after the establishment of liability, and training to update the digital tax literacy of taxpayers.

Finally, incentives can be determined to increase digital tax literacy. For example, the tax compliance score may be increased for taxpayers with a high digital tax literacy score, and this score may be reflected in the taxpayer's declaration in the form of a tax deduction.

Key Words: Tax Literacy, Digitalization, Taxpayers

ULUSLARARASI TİCARETTE FİRMALARIN REKABET İSTİHBARATI BİLGİSİNDEN
FAYDALANMALARI: KONYA'DA İHRACAT YAPAN İŞLETMELER ÜZERİNE
ARAŞTIRMA

COMPANIES' USE OF COMPETITION INTELLIGENCE INFORMATION IN
INTERNATIONAL TRADE: A RESEARCH ON EXPORTING COMPANIES IN KONYA

Halime Nur Mete

TÜSİAR Araştırma Danışmanlık LTD. ŞTİ.

Dış Ticaret İstihbarat Danışmanı

ORCID: 0000-0003-1250-1833

ÖZET

Rekabet istihbaratı, bir işletmenin veya bir ülkenin uluslararası ticarete rekabet avantajı sağlamasına yardımcı olan bilgi toplama, analiz etme ve kullanma sürecidir. Rekabet istihbaratı, işletmelerin uluslararası ticarete daha bilinçli, stratejik ve rekabetçi olmalarına yardımcı olan bir araçtır. Doğru bilgilere erişim, pazarları daha iyi anlama ve rekabet avantajı elde etme konusunda kritik öneme sahiptir. Bu çalışmanın amacı, firmaların ihracat süreçleri sırasında rekabet istihbaratı bilgisinden ne derece faydalanıp faydalanmadığını ortaya koymaktır. Geleneksel ticaretin yerini modern ticaretin almasıyla, pazar yerlerinin yerini küresel pazarlara bırakmasıyla, nakit ve kâğıt paranın yerini elektronik ödemelere bırakmasıyla firmaların da çağı yakalayabilmesi önemli hale gelmiştir. Rekabet istihbaratı bilgisi stratejik karar vermede önemli rol oynayarak firmaların nokta atışı ihracat yapmalarına yardımcı olmaktadır. Araştırmanın amacına uygun olarak çalışmanın veri toplanmasında nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Konya'da farklı sektörlerde ihracat yapan firmalar oluşturmaktadır. Verilerin analiz edilmesinin ardından elde edilen bulgular; işletmelerin faaliyette bulunduğu sektörler göre sınıflandırılıp rekabet istihbaratı kullanımına göre değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rekabet İstihbaratı, uluslararası ticaret, ihracat

ABSTRACT

Competitive intelligence is the process of gathering, analyzing and using information that helps a business or a country gain a competitive advantage in international trade. Competitive intelligence is a tool that helps businesses to be more informed, strategic and competitive in international trade. Access to accurate information is critical to better understanding markets and gaining competitive advantage. The purpose of this study is to reveal the extent to which firms utilize competitive intelligence information during export processes. As traditional trade has been replaced by modern trade, marketplaces have been replaced by global markets, and cash and paper money have been replaced by electronic payments, it has become important for firms to catch up with the age. Competitive intelligence information plays an important role in strategic decision making and helps firms to make pinpoint exports. In accordance with the purpose of the study, survey technique, one of the quantitative research methods, was used in the data collection of the study. The population of the research consists of exporting companies in different sectors in Konya. The findings obtained after analyzing the data were classified according to the sectors in which the enterprises operate and evaluated according to their use of competitive intelligence.

Keywords: Competitive Intelligence, international trade, exports

DENEYİMSEL BİR KONAKLAMA ARACI OLAN AIRBNB DİJİTAL PAYLAŞIM
PLATFORMUNDA KULLANICI DOYUMU ÜZERİNE BİR İNCELEME

AN ANALYSIS OF USER'S GRATIFICATION IN A DIGITAL SHARING PLATFORM
AIRBNB AS A MEANS OF EXPERIENTIAL ACCOMMODATION

Sıla TANIŞIK

*Başkent Üniversitesi İletişim Fakültesi,
İletişim ve Tasarım Bölümü - Kültür Çalışmaları
ORCID: 0000-0002-6020-5855*

ÖZET

İnternet teknolojisinin gelişimiyle birlikte insanların mekân-zaman algısında yaşanan dönüşümler beraberinde kamusal ve dijital dünyayla iletişim kurma biçimlerinde de köklü değişimleri getirmiştir. Bu süreç, üretim ve tüketim dinamiklerinin bir sonucu olan popüler kültür endüstrisine, farklı destinasyonlarda konaklama fırsatları sunan ve bir e-ticaret platformu olan Airbnb'yi alternatif bir ekonomik anlayış olarak getirmiştir. Bu araştırma yurtiçinde ve yurtdışında Airbnb platformu aracılığıyla konaklayan 10 kişiyle; tesis, destinasyon ve genel kullanım deneyimlerine ilişkin yarı yapılandırılmış sorular eşliğinde, derinlemesine görüşmeler yapılarak tasarlanmış nitel bir araştırmadır. Kullanıcıların platform üzerindeki arama deneyimlerini yeniden tasarlayan ve daha esnek hale getiren Airbnb ile ilgili yapılan araştırmada, Airbnb platformunun yalnızca konaklama alanı olmaktan öteye geçip, aynı zamanda görme ve göstermeye dayalı görsel bir dil sunan bir platforma dönüşmesi üzerinde de yoğunlaşmıştır. Üretim ve tüketim mekanizmalarının değişen ve dönüşen yapısı içerisinde kullanıcıya alternatif bir "deneyimsel konaklama" imkânı sunan Airbnb dijital paylaşım platformu üzerinden, kullanıcıların bu deneyimde elde ettikleri doyumunu ölçmek ve kullanım sonrası deneyimlerini merkeze alarak yarattığı etkileri incelemek çalışmada esastır. Katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmelerde yaşanan yerel kültür deneyimi, ev sahibinin misafir için sağladığı kişiye özel hizmet ve sunumlar, merkezi konuma yakınlık seçeneği, ev sahibi-misafir etkileşimi, arama seçeneklerinin yeniden tasarlanması ve kullanıcı için daha kolay ve esnek hale getirilen bir platforma dönüşmesi şeklinde deneyimlendiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Airbnb, paylaşım platformu, dönüşüm, kullanıcı deneyimi, doyum.

ABSTRACT

The transformations occurring in people's perception of space and time with the advancement of internet technology have brought along fundamental changes in the forms of establishing communication with the public and digital world. This process introduced Airbnb, which is an e-commerce platform offering opportunities to lodge in various destinations, as an alternative economic perception to the popular culture industry which is a result of the production and consumption dynamics. This is a qualitative research designed with in-depth interviews accompanied by semi-structured questions regarding the facility, destination, and general use experiences of 10 persons lodging through the Airbnb platform nationally and internationally. The research conducted on Airbnb, which redesigned the user's search experiences on the platform and made them more flexible, also centered on the fact that it went beyond being merely an area of accommodation and transformed into a platform offering a visual language based on seeing and displaying. Measuring the gratification attained by the users in this experience through the digital sharing platform, Airbnb, which offers the user an alternative "experiential accommodation" within the changing and transforming structure of production and consumption dynamics and analyzing the impacts it created through centering on the post-use experiences constitute the basis of the study. It was concluded through the in-depth interviews with participants that the overall

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

experience is associated with the local culture experienced, exclusive services and offers provided for the guest by the host, the proximity to the central location option, host-guest interaction, redesign of the search options, and the platform's transformation into an easier and more flexible area for the user.

Keywords: Airbnb, sharing platform, transformation, user experience, gratification.

THE LEVEL OF POLITICAL PARTICIPATION OF KAZAKH YOUTH

Aigerim Zhampetova

International University of Information Technology, Faculty of Digital Technologies, Department of Media Communication and History of Kazakhstan, senior-lecturer, PhD candidate, Almaty, Kazakhstan

ABSTRACT

Since independence, Kazakhstan has been a democratic country. However, the quality of democracy has different levels in different countries. Scientists determine the criteria by which the level of democracy in the country should be measured. Thus, the international organization Freedom House has identified three main aspects, these are elections, political pluralism and political participation.

In general, the political participation of citizens is an integral part of democracy. There are several types of political participation, traditional or conventional, in which citizens participate in political processes through official institutions of power, these are the elections of parliament, the president and others. A non-traditional form of political participation or unconventional, these are protests, strikes, and others. We can see this form of political participation on the example of the Arab Spring. The result of which is the overthrow of H.Mubarak in Egypt, the civil war in Libya overthrew the Gaddafi regime. Meanwhile, the main participants in these protests were young people.

This article examines the level of political participation of modern Kazakh youth. the purpose of this article is to classify the political activity of Kazakh youth, which of the existing types of political participation is characteristic of the youth of Kazakhstan.

Key words: traditional political participation, non-traditional political participation, Kazakhstanis.

INTRODUCTION

Political participation derives from the freedom to speak out, assemble and associate; the ability to take part in the conduct of public affairs; and the opportunity to register as a candidate, to campaign, to be elected and to hold office at all levels of government.

Students in countries as diverse as India, Kenya, Vietnam and Burma were involved in efforts to free their countries of colonial rule. China, while never under direct colonial rule, was pressed by foreign powers. Students, in 1911 and on several other occasions, spearheaded nationalist and revolutionary movements with the intention of modernizing China. While it is true that students were not the primary leaders of any of the anti-colonial nationalist movements, they were in many cases very active and influential in them.

Political participation derives from the freedom to speak out, assemble and associate; the ability to take part in the conduct of public affairs; and the opportunity to register as a candidate, to campaign, to be elected and to hold office at all levels of government.

Political participation includes various forms of political activity: voting, protests, rallies, marches, demonstrations, the creation of parties and public organizations. Regarding the modern political order, the American political scientist L. Milbright distinguishes two types of political participation.

- Conventional - all forms of political actions permitted by law and regulated by the norms of law (voting, referendums, the creation of political organizations, legal ways of articulating their actions).

- Non-conventional-these are all forms of political participation prohibited by current legislation and aimed at violating the political system (unauthorized demonstrations, rallies, riots, disobedience shares).

MATERIALS AND METHODS

The article is based on the results of a sociological study conducted by the scientific center "Youth of Kazakhstan", in 2023. The sample is representative, all regions of Kazakhstan were covered, the number of respondents are 2000 people.

FINDINGS AND DISCUSSION

Firstly, in order to identify the level of involvement of Kazakhstani youth in politics, we will study the question of whether they are interested in politics (Table 1). According to the results of the study, 52.5% of young Kazakhstanis are interested in politics almost every day or from time to time. It should be noted that this figure has increased compared to the results of last year. Therefore, interest in politics is increasing.

Table 1. Distribution of answers to the question "Are you interested in political news, events (one answer)?", in %.

Answer options	%
From time to time I am interested in	28,4
Not interested at all	26,3
I am constantly interested, almost every day	24,1
I am only interested in when resonant events occur	21,3

Consequently, it is significant to study the question of which news is of the greatest interest to young people. As part of this study, respondents were asked the question "What is most interesting to you in political news?". The results of the study are presented below (Table 2).

Table 2. Distribution of answers to the question "What is most interesting for you in political news?", in %.

Answer options	2022 (%)	2023 (%)
Information about political events in my region	22,5	27,7
Information about the political situation in Kazakhstan	39,7	26,6
News about world political events	31,1	26,6
I am interested in all of the above equally	29,6	21,7
News about political life in Central Asia	4,9	11,9
Information about political events in Russia and Ukraine	10,4	9,7

I find it difficult to answer	2,2	4,7
-------------------------------	-----	-----

The results demonstrate that this year the information about political events in their region is the most interesting for young citizens of Kazakhstan. However, last year, young people were the most interested in the political situation of the whole country.

Table 3. Distribution of answers to the question "What sources of information do you use most often to explore about news and events in Kazakhstan?", in %

Answer options	%
Kazakh television, newspapers, radio	37,1
Social networks, blogs, messengers	32,5
Kazakhstan Internet resources	24,9
Other foreign media	22,7
Russian television, newspapers, radio	9,9
Inner circle (relatives, friends, acquaintances)	8,3
Other foreign Internet resources	8,1
Russian Internet resources	8
I find it difficult to answer	1,8

The media are responsible for organizing information exchanges between the authorities and citizens, for raising political awareness and competence of citizens, and for intensifying interaction in society. It also plays an important role in shaping public opinion. Meanwhile, during protest actions and rallies, activists often use social media to expand and popularize their activity, attract more people. Therefore, it is important to study the question of which media are most popular among young people (Table 3). Because the popularization of official information, for example, the announcement of any state or local programs for young people is also carried out through the mass media. Nowadays, traditional types of media remain the most popular among young people, these are Kazakh television, newspapers and radio. It is followed by social media. Therefore, young citizens should be informed about new projects and various programs through these types of media.

Table 4. Distribution of answers to the question: "Have you had any experience in the work of the following organizations or projects over the past 1-2 years?"

Answer options	%
Did not participate	40
Youth organizations/projects	25,4
Political parties	20,9

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

Public councils	12,6
Humanitarian, charitable organizations	7,3
Volunteer movement	5,1
Human rights organizations	4,5
Environmental organizations	4,3
Entrepreneurship development projects	3,4
Religious organizations	2,4

According to the data, 40% of young people have no experience of participating in any organizations in the last 1-2 years. However, the active part of the youth noted the experience of participation in political organizations and projects - 25.4%, in political parties - 20.9%. The least popular forms of youth participation are entrepreneurship development projects (3.4%) and religious organizations (2.4%). Taking into account the state's assistance in the development of youth entrepreneurship, attention should be paid to the effectiveness of implementation and the quality of information work among young people. Table 5. Distribution of answers to the question "Are you engaged in volunteer, volunteer activities (helping people voluntarily without calculating monetary remuneration)?".

Answer options	2022 (%)	2023 (%)
I have never participated and do not plan to	52,2	42,7
No, but I plan to take part in volunteer, volunteer activities in the future	22,9	4,8
Yes, I take part from time to time in volunteer, volunteer activities	17,8	35,1
Yes , I am an active volunteer participant	3,9	15,2

Thus, in the youth environment, not only a request for volunteering has been formed, but there are also established practices that together can give a cumulative effect not only on volunteering, but also on other areas. Therefore, it is advisable to initiate and develop volunteer projects in those areas where there are points of intersection and potential: non-formal education, scientific activity, sports, etc.

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

Table 6. Distribution of answers to the question "Do you think mass demonstrations and protest actions are possible in your region for the following reasons?", in %.

	High degree of probability		Average degree of probability		Unlikely		Impossible		I find it difficult to answer	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Answer options										
Infringement of rights based on ethnicity	11,4	10	19,4	24,2	29,2	31,1	32	25,4	8,1	9,5
Dissatisfaction with the state of affairs in the country, the policy of the authorities	13,1	13,4	24,7	24,5	27,5	29,4	25,6	22	9,2	10,9
Labor conflicts	9,5	13,1	27,3	24,1	29,3	32,7	25,8	21	8,3	9,2
Arbitrariness of representatives of state and law enforcement agencies	14,5	13,4	17	24,5	29,4	29,4	28,2	22	11,1	10,9
Inaction of the authorities, unwillingness to solve the problems of the city/village	15,3	14,5	20,8	26,4	28,9	29,9	27,4	20,3	7,8	9
Corruption	16,8	14,9	28,3	23,7	19,4	29,1	27	22,6	8,6	9,8
Reduction of social benefits (allowances, pensions, scholarships)	11	16	20,4	26,6	28,9	28	29,7	20,4	10,2	9,2
Increase in utility tariffs	23,8	19,9	34,8	29,2	22,9	25,7	10,6	17,5	8,1	7,8
Increase in prices for food and medicines	37,1	25,3	25,3	29,9	15,7	21,2	13,1	16,1	8,9	7,6

Problems in the socio-economic sphere remain the most likely reasons for the growth of protest activity among young people. Thus, the highest indicators of youth readiness for mass demonstrations were recorded for the items "Increase in prices for food and medicines" – 24.1% and "Corruption" – 16.7%.

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

In the third place of possible participation in the protest is an increase in utility prices. Thus, the potential of protest actions is associated with socio-economic reasons.

Table 7. Distribution of answers to the question "People express dissatisfaction with the situation in the country, city/village in different ways... Which of the following do you think is effective and which is ineffective?", in%.

Answer options	Effectiveness			Admissibility		
	Effective	Inefficient	I find it difficult to answer	acceptable	Unacceptable	I find it difficult to answer
Participation in the work of officially registered parties, movements, public organizations	36,1	45,9	18,1	53,1	30,4	16,6
Writing appeals and petitions	35	47,3	17,7	54,5	11,6	33,9
Expressing discontent on social networks	33,2	48,6	18,3	49,8	16,5	33,7
Appeal to the official authorities	33,2	48,5	18,3	49,9	17,4	32,7
Participation in permitted protest actions, rallies, pickets, demonstrations	15,9	64,8	19,4	11,6	26,9	32,2
Participation in unauthorized protest actions, rallies, pickets, demonstrations	12,4	70	17,7	33,9	58,2	32,2
Participation in the work of unregistered or banned parties, movements, public organizations	8,9	69,1	22,1	15,6	50,9	33,6

Participation in the work of officially registered parties, movements, and public organizations is the most effective method of expressing discontent, followed by writing appeals and petitions - 35%. While the least popular are participation in unauthorized protest actions, rallies, pickets, demonstrations - 70%, as well as participation in the work of unregistered or banned parties, movements, public organizations - 69.1%. However, it should be noted that there is a part of the youth who considers unauthorized meetings effective.

CONCLUSION

According to the results of the study, about 50% of young people in Kazakhstan show interest in political news and events. Of these, 28.4% replied that they are interested in political news from time to time, and 24.1% of respondents expressed daily interest in political events. This indicates an increase in the interest of young people in the political sphere and the consolidation of the position of periodic interest.

Comparing the data with the measurement of 2022, it can be noted that Kazakhstan's youth have become more interested in local news and events than in the world. The political situation in their region is of the greatest interest to young people (27.7%). The study also showed that a certain part of young people have experience of participating in various organizations and projects. According to the study, volunteer and volunteer activity among the youth of Kazakhstan in 2023 increased significantly compared to the data of 2022.

According to respondents, one of the most likely reasons for protest actions among young people may be an increase in prices for food and medicines, according to 37.1% of respondents who rated this as a "High degree of probability", and 25.3% rated it as an "Average degree of probability". Protest actions due to corruption (28.3%) and increase in utility tariffs (34.8%) are assessed by respondents as having an average degree of probability.

In general, it should be noted that a significant majority of young people consider the permitted types of political participation to be effective. Thus, it can be classified as a conventional form of political participation.

REFERENCES

1. Sociological research "Youth of Kazakhstan": SIC "Youth", Astana, 2023. - 137 p.
2. Philip G. Altbach. Perspectives on student political activism. Comparative Education. Volume 25 No. 1.1989.
3. L. Grinin, A. Korotaye, A. Tausch. Islamism, Arab Spring, and the Future of Democracy World System and World Values Perspectives. Springer International Publishing. 2019.

GELECEĞİN EĞİTİMİNE SABİTE BELİRLEMEK
DETERMINING THE STABILITY FOR FUTURE EDUCATION

Ali Kemal ACAR

MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü

ORCID: 0000-0001-7011-5864

ÖZET

Gelecek; şüphe, merak, korku, ümit gibi birçok duyguyu barındırmaktadır. Teknoloji ile bir anılmakta; ütopyik veya distopyik tanımlanabilmektedir. Hayatın kolaylaşması, refah ve konforun artmasının yanında belirsiz, karmaşık, muğlak ve sınırsız bir gözetim olarak da tasvir edilebilmektedir. Teknoloji felsefi bir anlayışla insani olmayan dijitalleşmiş bir evren tasavvurunu da akla getirebilmektedir. Gelecekte sarmalın bir parçası olarak eğitimin, teknoloji ile var olan irtibatı artacaktır. Bu durum, eğitimin amaç, işlev, süreç gibi tüm bileşenlerini etkileyecektir. Mevcut olmayan işe ve mesleklere, geliştirilmemiş teknolojilere, beklenmeyen sorunlara hazırlayan bir yapı olarak eğitimin ele alınması da dikkat çekmektedir. Eğitim önemli bir yatırım aracına da dönüşmektedir. Özellikle küresel piyasaların tercih ettiği beceri ve yetkinlikler öne çıkarılmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, yaratıcılık, inovasyon, eleştirel düşünme, teknoloji okuryazarlığı, küresel vatandaşlık, iletişim ve işbirliği becerileri önemsenmektedir. Robotlarla birlikte görev alan, eğitim ve beceri düzeyi yüksek, çalışanlar hedeflenmektedir. Teknoloji ile bireyselleşmenin artması; mobil öğrenme, çevrim içi ve senkron eğitim, kodlama eğitimi ve kendi kendine öğrenme gibi öğrenme yaklaşımları öne çıkmaktadır. Zaman ve mekanı aşan evrensel, ortak ve sınırları olmayan bir eğitim söz konusudur. Örgün, yaygın ve sanal arasında melez okul modellerinin gelişeceği öngörülmekte, yapay zekanın öğretmen ve eğitim yöneticisi olması senaryoları yapılmakta, sıra dışı becerileriyle eğitime katkı sunacağı öngörülmektedir. Teknolojinin gelişimi ve sonuçlarına çerçeve çizebilmek güç görünmektedir. Burada teknolojinin öngörülleri yerine insanı kendi asli çizgisine yaklaştıran, insan yetiştirmeyi hedef alan bir eğitim tasavvuruna ihtiyaç vardır. İnsanın ve insani olanın merkezde olduğu teknolojinin araçsallaştırıldığı bir kurgu yapılmalıdır. Bireysel otonomi için din, ahlak ve değer gibi sabiteler devrede olmalıdır. Özgürlük ve sorumluluk bilincinin yanında sorgulama ve eleştirel düşünme yetisi öne çıkarılmalıdır. Din ile sekülerliğin yan yana durabildiği, dinin kurumsalda güç kaybetse de bireyselde gücünü koruduğu ve görece bireyselleştiği, dindarlığın sosyal olaylara bağlı olarak belli kesimlerde arttığı ya da eksildiği birçok gelişme yaşanabilecektir. Tüm bunlara rağmen insanın anlam arayışı varoluşsal olarak kendini korumaya kodlanmış olmasıyla irtibatlı görünmektedir. Bu arayışın işletilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gelecek, Eğitim, Gelecekte Eğitim, Din, Değer.

ABSTRACT

Future; It contains many emotions such as doubt, curiosity, fear and hope. It is associated with technology; It can be defined as utopian or dystopian. In addition to making life easier and increasing prosperity and comfort, it can also be described as uncertain, complex, ambiguous and unlimited surveillance. With a philosophical understanding, technology can also bring to mind the imagination of a non-human, digitalized universe. As a part of the spiral in the future, education's connection with technology will increase. This situation will affect all components of education such as purpose, function and process. It is also noteworthy that education is considered as a structure that prepares people for jobs and professions that do not exist, technologies that have not been developed, and unexpected problems. Education is also turning into an important investment tool. Especially the skills and competencies preferred by global markets are highlighted. Sustainable development, creativity, innovation, critical thinking, technological literacy, global citizenship, communication and

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

collaboration skills are important. Employees with high education and skill levels who work with robots are targeted. Increasing individualization with technology; Learning approaches such as mobile learning, online and synchronous education, coding training and self-learning come to the fore. There is a universal, common and borderless education that transcends time and space. It is predicted that hybrid school models will develop between formal, non-formal and virtual, scenarios for artificial intelligence to become teachers and education administrators are made, and it is predicted that it will contribute to education with its extraordinary skills. It seems difficult to frame the development and results of technology. Here, instead of the predictions of technology, there is a need for an educational vision that brings people closer to their original line and aims to raise people. A fiction should be created in which people and the humane are at the center and technology is instrumentalized. For individual autonomy, constants such as religion, morality and values must be in effect. In addition to the awareness of freedom and responsibility, the ability to question and think critically should be emphasized. There may be many developments where religion and secularism can stand side by side, where religion loses its power in the institution but maintains its power in the individual and becomes relatively individualized, and where religiosity increases or decreases in certain segments depending on social events. Despite all this, man's search for meaning seems to be linked to the fact that he is existentially coded to protect himself. This search needs to be run.

Key Words: Future, Education, Education in the Future, Religion, Value.

THE IMPACT OF SOCIAL MEDIA IN MAKING RUNNING POULAR IN TEHRAN

Dr. Mahta Saremi

*PhD, University of Tehran, Alborz Campus, Department of Environment, Tehran
ORCID ID: 0000-0002-9609-304X*

Nazli Rahbar

*Iranian Association of Official Experts (IAOE), Agriculture and Natural Resources, Environment,
Tehran, IRAN
ORCID ID: 0000-0002-5544-7104*

ABSTRACT

Running is a popularity in many capital cities as a way to explore the city and engage in this physical activity at the same time. Tehran is one of the capital cities that has become a popular place for running. With the rise of fitness and health-consciousness among its residents, more are taking up running as a form of exercise and a way to stay active.

There are several factors that contribute to the popularity of running in Tehran, but among them the influence of social media plays a vital role among the residents in Tehran. Social media platforms like Instagram, Facebook, Strava and Twitter have played a significant role in promoting running as a popular activity. Many runners in Tehran share their running experiences and achievements online inspiring others to take part and join in. Women have also been active in running and many women influencers and bloggers put content about their experience in Tehran.

This research tried to find out the popularity of running in Tehran. The methodology used was the nethnography method and data was coded and analyzed by thematic analysis. It also tried to explore the challenges that residents have been facing and ways that they have overcome the issues.

Based on the findings, the main issues considered were limited safe routes for running. Even though Tehran has developed a more runner-friendly infrastructure with the creation of parks pedestrian-friendly areas and dedicated running tracks, it still needs work on routes in the city. City planners should contribute in designing designated running tracks or lanes that are separate from busy streets ensuring a safer and more enjoyable experience.

Keywords: Running, Social Media, Capital Cities.

IMPACT OF EXTERNAL DEBT AND DOMESTIC DEBT IN ECONOMIC GROWTH OF
NORTH MACEDONIA

Doc.Dr. Ali Maksuti

University of Tetovo, Tetovo, North Macedonia

Prof.Dr. Bardhyl Dauti

University of Tetovo, Tetovo, North Macedonia

ABSTRACT

The unprecedented accumulation of public debt is a source of anxiety for many citizens of North Macedonia, business sector and government itself. Rather than serve as a catalyst for economic development, the debt is now a drag on economic development as North Macedonia is struggling to service the interest on these loans, let alone the principal. Furthermore, the pressure to service these loans leads from policies that are totally detrimental to the interests of sustainable development. This study therefore examines the impact of public and publicly guaranteed debt on the economic growth of North Macedonia. The study disaggregates total public and publicly guaranteed debt into external debt and domestic debt, and examines whether the two kinds of debt have differential impact on economic growth in North Macedonia. Utilizing data from the Central Bank of North Macedonia, and the World Bank, our empirical analysis using the Vector Error Correction Model (VECM) and covering 1990 – 2020, revealed that domestic debt has a statistically significant positive relationship with economic growth in the long run while external debt exhibiting a negative relationship with economic growth was not statistically significant. The lesson here is that domestic debt appears to be more beneficial in terms of economic growth in North Macedonia than external debt as interest paid on domestic loans remains in the country and could be put into further productive economic use. As a policy recommendation from this study, all the governments of North Macedonia that will be in future may want to start paying more attention to the mix of domestic debt and external debt in North Macedonia loan portfolio.

Keywords: External Debt, Domestic Debt, Economic Growth, North Macedonia

**INTERNET AND ITS IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF CULTURAL AND SOCIAL
COMMONALITY**

Reza Fayand

*Bachelor student in Computer Engineering - software, Department of Computer Science, Faculty of
Electrical and Computer Science, Azad University of Tabriz, Tabriz, Iran*

Younes Fayand

*PhD student in Artificial Intelligence, Department of Computer Science, Faculty of Electrical and
Computer Science, University of Tabriz, Tabriz, Iran*

ABSTRACT

The Internet is one of the most influential new communication technologies that has affected all aspects of human life, and somehow all aspects of our individual and collective life are affected by this communication technology and other technologies. This development has caused Cultural and social communication should increase every day. People can communicate with each other using mobile phones and computers in the context of social networks with different cultures. Today, one of the main ways of cultural transfer is the use of the Internet. In addition to the benefits of using the Internet in the transfer of social culture, it also has various disadvantages. The use of the Internet has caused the destruction of some traditional cultures in the world. Advanced countries use the Internet to replace their culture with the culture of other countries and make them suffer cultural exploitation. Today, advanced countries can interfere in the management and policy making of the culture of poor countries and impose their demands on them by using the Internet. In this article, an attempt has been made to examine the various dimensions of the Internet's impact on the development of social communities and its benefits and disadvantages.

Keywords: Internet, Culture, Social culture, Social Networks,

RELIGIOUS ISSUES EXPRESSED IN THE WORKS OF KAZAKH THINKERS AT THE
BEGINNING OF THE 20th CENTURY¹

Zhakhangir NURMATOV

Dr, Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Turkestan, Kazakhstan.

ORCID ID: 0000-0001-5083-0748

Batyrzhan TEMİRKHANOV

PhD Candidate, Ankara Hacı Bayram Veli University, Ankara, Türkiye.

ORCID ID: 0000-0001-7419-0335

ÖZET

Kazak aydınlarının bağımsız bir devlet kurma çabasında olduğu XX. asrın başlarında Çarlık ve sonrası Sovyet Rusya'sında halkın dinlerini yaşamaları ağır bir süreçten geçiyordu. Dini vecibeleri yerine getirme konusunda da birtakım baskılara maruz kalıyorlardı. Böylesi bir zor şartlar altında Kazak düşünürleri dünyevi eserleri kaleme aldığı gibi dini eserler de kaleme almışlardır. Örneğin 1913-1918 yılları arasında neşredilen Kazak Gazetesi'nin ilan kısımlarına bakıldığında o dönemde yazılan dini eserlerin reklamlarını ve hangi basımevinde satışta olduğu, eser hangi konuları içerdiğine dair bilgiler edinmek mümkündür. Tabii olarak bu eserlerin çoğu günümüze kadar ulaşmamıştır. Mesela, "Pegamber Zamanı", "İslam hem İman" v.s. gibi konularda kitaplar basıldığını arşiv belgelerinden öğreniyoruz. Gerek günümüze ulaşmayan fakat arşiv belgeleri sayesinde bilgi sahibi olduğumuz dini eserler, gerek elimize ulaşan dini eser neticesinde eserlerin muhtevasını inceleyerek o günün şartlarındaki dini meseleleri makalede ele alacağız. Özellikle Kazak aydınlarının fikirleri yer alan Kazak Gazetesi de makalede istifade edeceğimiz ana kaynak mahiyetinde olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kazak düşünürleri, İslam dini, Kazak Gazetesi, Çarlık ve Sovyet Rusya'sı.

ABSTRACT

In the 20th century, when Kazakh intellectuals were trying to establish an independent state. At the beginning of the century, in Tsarist and post-Soviet Russia, people were going through a difficult process in practicing their religion. They were also subjected to some pressures regarding fulfilling their religious duties. Under such difficult conditions, Kazakh thinkers wrote religious works as well as worldly works. For example, when looking at the advertisement sections of the Kazakh Newspaper published between 1913 and 1918, it is possible to obtain information about the advertisements of religious works written in that period, which printing house they were on sale in, and what subjects the work covers. Of course, most of these works have not survived to the present day. For example, "Time of the Prophet", "Islam and Faith" etc. We learn from archive documents that books were published on topics such as. In the article, we will discuss the religious issues in the conditions of that day by examining the content of both the religious works that have not survived to the present day but of which we have information thanks to archive documents, and the religious works that have reached us. Kazakh Newspaper, which contains especially the ideas of Kazakh intellectuals, will be the main source we will use in the article.

Keywords: Kazakh thinkers, Islamic religion, Kazakh Newspaper, Tsarist and Soviet Russia.

¹ This research is funded by the Science Committee of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan (Grant No. AP19680418)

GİRİŞ

XIX yüzyılın sonları ile XX yüzyılın ilk çeyreğinde Kazak topraklarında topyekûn halkın aydınlanmaya doğru eğilim göstermiştir. Halkın aydınlanmasında büyük ölçüde etkili olan Kazak aydınları arasında İbray Altınсарın, Abay Kunanбайұлы, Şahkerim Kудайбердиұлы, Gumar Караş, Mannan Turғанбайұлы gibi şahsiyetleri vardır. 1913 ile 1918 yılları arasında yayın hayatını sürdüren “Kazak Gazetesi” Ahmet Baytursұл tarafından yönetilmiş ve iletişimin günümüz kadar gelişmediği o dönemlerde gazete ve dergiler oldukça önemli iletişim aracı idi. XX yüzyılın ilk dönemlerinde Kazak topraklarında mektep ve medreselerin açılması hız kazanmış ve halkın bunlara olan maddi destekleri gün geçtikçe artmıştır. Ele almış olduğumuz makalede Kazak Gazetesi'nin beş yıl içerisinde sayıları taranarak XX. asrın başlarında din adına eser kaleme alan, halkı dini açıdan bilinçlendiren Kazak din düşünürlerinin eserleri araştırılmaya gayret edilmiştir.

Araştırma sonucunda bulduğumuz gazetede dini yazıların mahiyeti bizim düşüncemizi tamamen değiştirdi. Dini açıdan bakıldığında İslam'ın kalesi sayılan iman, fıkıh, ahlâk gibi dini ilimleri içeren eserlerin yer alması, o dönemde Kazak halkının İslam'ı sadece üst düzeyde değil, aksine dine ne kadar önem verdiğini gösteren önemli kaynak niteliğini taşımaktadır.

1. KAZAK GAZETESİ'NDE İLAN EDİLEN KAZAKÇA DİNİ ESERLERİN TANITIMI

Müellif İsmi	Kitap İsmi	Kitap Sayfası	Posta Fiyatı	Adres	İlan Tarihi
Şahkerim Kudaiberdiұлы	Müslümanlık Kitabı	--	50 tıyın	Semeipalatinsk şehri, Kopbai Baisov Lavkası	8 Mayıs 1913
Ahmet Baytursınov	Elifba	--	12 tıyın 15 tıyın	Orenburg, “Kazak” gazetesi basımevi	29 Haz. 1913
Mırcakıp Dulatov	Kıraat Kitabı	--	13 tıyın 15 tıyın	Orenburg, “Kazak” gazetesi basımevi	29 Haz. 1913
İbrahim Kunanbaiұлы	Neşe Türlü Nasihat Ölender (Çeşitli nasihat şiirler)	--	50 tıyın	Semeipalatinsk şehri, Kopbai Baisov Lavkası	30 Mart 1913
Ahmet Baytursınov	II. Elifba	96 sayfa	25 tıyın 30 tıyın	Orenburg, “Kazak” gazetesi basımevi	31 Haz. 1914
Mırcakıp Dulatov	II. Kıraat Kitabı	136 sayfa	35 tıyın 40 tıyın	Orenburg, “Kazak” gazetesi basımevi	31 Haz. 1914
--	I. Türki hutbeler	--	85 tıyın 1 som	Omsk, “Süleyman Niyazmuhammed” Kütüphanesi	14 Şubat 1914
--	II. Türki hutbeler	--	80 tıyın 1 som	Omsk, “Süleyman Niyazmuhammed” Kütüphanesi	14 Şubat 1914
Şemseddin Husayınov	Hız. Aişe tahmeti	--	--	Kazan'da	31 Ağus. 1914
Şemseddin Husayınov	Mansur el-Hac	--	--	Kazan, “Husayınov”	31 Ağus. 1914
Şemseddin Husayınov	Nasihat Söзде	--	--	Kazan, “Husayınov”	31 Ağus. 1914

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

Şemseddin Husayinov	Ya Şehr-i Ramazan	--	--	Kazan, "Husayinov"	31 Ağus. 1914
Şemseddin Husayinov	Atımtai Meşhür	--	--	Kazan, "Husayinov"	31 Ağus. 1914
İbrahim Kunanbaiulu	Abai kitabı	--	75 tıyın 80 tıyın	Orenburg, "Kazak" gazetesi basımevi	7 Eylül 1914
Ahmet Baitursınov	Dil kaidesi	120 sayfa	30 tıyın 35 tıyın	Orenburg, "Kazak" gazetesi basımevi	18 Şubat 1915
Yusuf Temirbekov	İman – İtikad	16 sayfa	7 tıyın 9 tıyın	Troisk, "Eş" Kütüphanesi	31 Mart 1915
Mennan Turganbaiulu	Peygamber Zamanı	50 sayfa	20 tıyın 22 tıyın	Çıyli, "Halcan Konratbayev" basımevi	28 Mayıs 1915
Müstakim Maldıbaiulu	İman hem Namaz	26 sayfa	12 tıyın 14 tıyın	Orenburg, "Kazak" gazetesi basımevi	25 Haz. 1915
Nimetullah Kuzembayev	Kur'an Kaidesi	20 sayfa	10 tıyın 12 tıyın	Orenburg, "Kazak" gazetesi basımevi	29 Ağus. 1915
Numan Manaev	İman – İslam	--	18 tıyın 20 tıyın	Orenburg, "Kazak" gazetesi basımevi	? 1915
Kölcai Tugusov	Nadandık (Cahillik) Kurbanı	--	20 tıyın 24 tıyın	Troisk, "Aikap" Basımevi	24 Şubat 1916
Ahmet Baytursınov	III. Elifba	--	40 tıyın 45 tıyın	Orenburg, "Kazak" gazetesi basımevi	9 Haz. 1916
Mircakıp Dulatov	III. Kıraat kitabı	--	70 tıyın 76 tıyın	Orenburg, "Kazak" gazetesi basımevi	29 Ekim 1916
Şahkerim Kudaiberdiulu	Kazak Ainası (şiiir)	--	18 tıyın 20 tıyın	Orenburg, "Kazak" gazetesi basımevi	7 Eylül 1914

2. KAZAK GAZETESİNDEKİ DİNİ ESERLERİN İLANI ÜZERİNE BAZI AÇIKLAMALAR

Bir araya getirdiğimiz bu eserlerin her sınıf insanın okuyabileceği bir eser mi veya mektep, medrese müfredatı için hususi hazırlanan öğrenci kitapları mı, olduğunu Kazak Gazetesi ilanların dışında yer yer bilgilendirmeye çalışmıştır. Fakat bu bilgilendirme tüm dinî eserlere şamil olmayıp, ihtiyaç duyduğu eserlerde söz konusu olmuştur. Biz bu kısımda ele alınan dini eserlere ait bilgilendirmeleri ve tanıtımları gazetede ki resimleri ile beraber aşağıda ayrıntılı şekilde ele almaya çalıştık.

Müslümanlık Kitabı (Şahkerim Kudaiberdioğlu) - İlmihal hakkında bilinmesi gereken ilimleri Kazakça özetle beyan eder. Bu hakkında Kazak Gazetesi'nin 30 Mart 1913 yılındaki 8. sayısında yer almaktadır.

Kıraat Kitabı (Mircakıp Dulatulu) – Arap lügatindeki lazım olan harflerin Elifbası ve Kıraat kitabı. Bu hakkında Kazak Gazetesi'nin 31 Ekim 1916 yılındaki 203. sayısında yer almaktadır.

Türkî Hutbeler – İslam dininin ilme, maarife, hünere, alın terle hizmet etmeye hem İslam'ın ana direği olan ihlase dayandığını bilmek isteyen ve hem dinini hem milletini seven kişi bunlara vakıf olmalı. Mensup olduğu İslam dininin ve milletinin iyilik ile faydalı hizmetlerden uzaklaşmayıp, hem meslek sahibi hem marifetli olma kimliğini kazanmalı. Her bir Müslüman bu kitapları eline alıp, okuması şiddetle tavsiye edilir. Bunlardan başka her türlü eski ve yeni okuma kitapları, Kazakça Elifbalar, Kıssalar, iyi fikirlere sahip kişilerin nasihat şiirleri de mevcuttur. Bu hakkında Kazak Gazetesi'nin 21 Şubat 1913 yılındaki 51. sayısında yer almaktadır.

Dil Kaidesi – Mekteplerde ikinci sınıfta okuyanlar için Kazak dili ile yazılan sarf kitabıdır. Bu hakkında Kazak Gazetesi'nin 18 Şubat 1915 yılındaki 105. sayısında yer almaktadır.

İman hem Namaz – Henüz yeni başlamış olan Kazak mektebinin ikinci yılındaki ders kitabıdır. Bu ilmihalde küçük yaştaki talebelere öğretilen ilimler bölümler halinde ele alındı. Kitap 30'u aşkın dersi ihtiva etmektedir. Tasnif şekli şöyledir:

Muhtevası: Allahu Teâlâ hakkında; Allahu Teâlâ'ya inanmak; Meleklerle inanmak; Kitaplara inanmak; Allah tarafından gelen suhurlara inanmak; Peygamberlerle

inanmak; Kur'an; Ahiret gününe inanmak; Allahu Teâlâ'ya ibadet etme hakkında; Müslümanın bilmesi gereken ilmihal bilgileri – abdestin nasıl alınacağı, abdesti bozan şeyler, ayağa giyilen şey üzerine mesh etmek, gusül, teyemmüm, teyemmümün iki darp şekli; Beş vakit namaz; Namazın farzları, Namaz vakitleri, Namazın iç farzları; Et-tahiyyat duası, Namazın vacipleri; Sehv secdesi; Namazı bozan şeyler; Namazın sünnetleri; Kamet getirme usulü; Namazın müstehapları; Namazın mekruhları; Namazın kılınış sırası;

Bu ilmihale yeni düzenlemeler yapıp, din ilmine vakıf ve okutma işini bilen muallimlere bıraktık. Biz bu kitabı ele alan müellifin “Önsöz’ünden” şunları istinsah ettik: “Bu kitabı yazmamın sebebi, okula başlamasına henüz iki sene olan hem de kendi dilinde doğru bir şekilde konuşamayan Kazak Milleti'nin genç nesillerine, hayatında duymadığı Kazan şivesi veya başka bir şivedeki kitaplardan öğretmeleri, tıpkı eski medreselerde Arap sarfını Tatar uyruklu talebelerine Farisi dili ile öğretmek gibi idi. Bu usulle okutmak, taylara atların yüklerini yüklemek gibi ağırdı... Mektep kitapları, özellikle ilk dört yıllık okulda okuyan talebelerin kendi ana dillerinde bilmesi, öğrenmesi gerektiği hususunda bütün ulema-eğitimciler tarafından tasdik edilmiş bir meseledir... Biz gelecekte halkın göz nuru, herkesin sevdiği ve önderi olacak aziz genç nesillerimize din-i İslam'ın en önemli kaidelerini en kolay ve sevimli yolla öğretebilmek için bu kitabı hazırladık. Bunların ise muallimlerin birinci maksadı olması gerekir...” diyor. Bu hakkında Kazak Gazetesi'nin 22 Şubat 1915 yılındaki 106. sayısında yer almaktadır.

İman – İtikad - Dili saf Kazakçadır. İmlası düzdür. Manası (muhtevası) usulü ta'lim cihetinden küçük yaştaki talebelerin anlamasına kolaylık sağlayan birinci ilmihal kitabıdır. Bu hakkında Kazak Gazetesi'nin 31 Mart 1915 yılındaki 115. sayısında yer almaktadır.

Peygamber Zamanı – Dili Kazakça. İlkokulun son sınıflarında okutulmak üzere kaleme alındı. “Kazak” imlası ile yazılan elifba, Kıraat dili hem hesap kitaplarını okuyan Kazak talebeleri için “Peygamber Zamanı” en faydalı ve lazım olan kitaptır. Bu okul kitabı olmasıyla beraber her okuma bilen Kazak fertlerinin de okuması yararlı olan kitap mahiyetindedir.

Kitapta

Peygamberimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) veladetinden vefatına kadar olan hal-i hayatı, şemaii, ahlakı tamamen yer aldı. Bu hakkında Kazak Gazetesi'nin 28 Mayıs 1915 yılındaki 130. sayısında yer almaktadır.

“Peygamber Zamanı” adlı kitap, isminden de ne kitabı olduğu anlaşılmaktadır. Bu kitap peygamberimizin şeceresini anlatır. Arabistan ve Arap halkının, İslam'dan önceki din ve âdeti, halkın peygambere muhtaç olduğu dönemleri, peygamberimizin dünyaya teşrifi ile onun terbiyesi, hayatı, şemaii ve ahlakı hakkında malumat verir. Bununla birlikte, peygamberimize vahiy-i ilahi geldikten itibaren halkı dine nasıl davet ettiğini, bu uğurda ne tür zorluklarla karşılaştığını, maksadına nasıl ulaştığını ve peygamberimiz zamanında sadır olan vakıaları tamamen beyan eder. Bu hakkında Kazak Gazetesi'ndeki devam eden izahat 30 Haziran 1915 yılındaki 139. sayısında yer almaktadır.

Kur'an Kaidesi – Bu kitabı Kazak alfabesini sahih bir şekilde öğrendikten sonra, ilkokul ikinci sınıf talebelerine Kur'an okumayı öğreten güzel kitaptır. Kitabın imlası Kazakça. Usul-u ta'lîm üzere kaleme alınmıştır. Bu hakkında Kazak Gazetesi'nin 29 Ağustos 1915 yılındaki 147. sayısında yer almaktadır.

“Kur'an Kaidesi” adlı kitap, isminden de ne kitabı olduğunu anlamak mümkündür. Bu kitap, Kur'an okumayı öğretir. Şu günlerde bize en mühim olan ilk sıradaki mesele okul kitaplarını tamamlamak idi. Bunlar peyder pey ihtiyacımızı karşılamak üzere basılıyor. Bu kitapların imlası eski şekilde olmayıp, Kazak'ın kendi dil kurallarına riayet edilerek yazıldığından, yeni imlaya tepki gösterenler azınlıkta oldu. Bu imladan çekinenler ise, yeni imla ile Kuran okumayı öğrenmek kolay olmaz düşüncesinde olanlardır. Bu hakkında Kazak Gazetesi'nin 13 Eylül 1915 yılındaki 149. sayısında yer almaktadır.

İman – İslam - Bu kitap ilkokul ikinci sınıf talebeleri için Kazakça ilmihaldir. İmlası Kazakça. Dili kolay, güzel yazılmıştır. Bu hakkında Kazak Gazetesi'nin 1915 yılındaki 159. sayısında yer almaktadır.

3. KAZAK GAZETESİNDE İLAN EDİLEN DİNİ KİTAPLARIN GÜNÜMÜZDEKİ MEVCUDİYETİ

Kazak Gazetesini tarayarak, cem ettiğimiz Kazakça dini kitaplar hakkında birtakım araştırmalarda bulunduk. Burada bizim için önemli olan diğer bir husus da, bahsettiğimiz bu dini kitapların günümüze kadar ulaşmış olmasıdır. Bunun için biz Kazakistan'ın en muteber sayılan tarihî ve donanımlı kütüphanelerine müracaat ettik. Mesela, "Kazakistan Cumhuriyeti Milli Kütüphanesi" ilk referans kaynağımız olmuştur. Çünkü birçok kere bulunduğum bu kütüphanede, özellikle "Nadir Eserler" bölümü ihdas edilerek, zengin eserleriyle araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. Aynı zamanda bu kütüphane günümüz şartlarına uygun olarak, XX. asrın başlarından itibaren neşredilen eserleri internet üzerinden okuyabilme imkânını sağlamaktadır.² İkinci olarak, "Kazakistan Cumhuriyeti Merkezî İlim Kütüphanesi" söylenebilir.³ Bu zikrettiğimiz kütüphanelerle beraber, konumuzu ilgilendiren diğer kitapevleri de müracaat ettiğimiz yerlerden biri olmuştur. Araştırma sonucunda ise bu kitapların günümüzde sadece birkaçının bu kütüphanelerde mevcut olduğu bilgisine kâni olduk. Bu kitapların isimleri aşağıda şema şeklinde gösterilmektedir:

Müellif İsmi	Eser İsmi
Ahmet Baytursımov	Elifba I, II ve III
Şahkerim Kudaiberdiulı	Müslümanlık kitabı
Mırcakıp Dulatov	Kıraat Kitabı
İbrahim Kunanbaiulı	Neşe türlü nasihat ölemler (Çeşitli nasihat şiirleri)
İbrahim Kunanbaiulı	Abai Kitabı
Ahmet Baytursımov	Dil Kaidesi
Şahkerim Kudaiberdiulı	Müslümanlık Kitabı

KAYNAKLAR

1. Kazak Gazetesi (1913-1918)
2. National Encyclopedia. - Volume 1. - Almaty: Kazakh encyclopedia, 1998. - 719 p.
3. Atabayev, K. (2000). *Kazak Baspasözü Kazakistan Tarihinin derek közi (1870-1918)*. Almatı: Kazak Universiteti.
4. Bimakhanova, Z. (2010). *Kazak Zhastarı Merzimdi Baspasözünün Tarihi*. Almatı: Şokan Ualihanov Üniversitesi Tarih ve Etnologiya Enstitüsü.
5. Şakarimnin adebi mirasın zertewdin meseleleri.: gılımı maqalaları jinağı/ jalpı red. basq. O.Abdimanulı; qurast. Q.Madibaeva, E.Soltanaeva. – Almatı: Qazaq universiteti, 2016 – 156 b.
6. Biray, N. (1999). Ahmet Baytursunoğlu ve Eserleri (1873/1937). *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10-17.
7. Abay-Şakarim: ujımdıq monografiya / alFarabi atn. QazUW; [jalpı red. basq. Q. Abdezulı]. - Almatı : Qazaq universiteti, 2012. - 207, [3] b.
8. Türk, V. (2005). Kazak Gazetesi. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyatı Dergisi*, 131-138.
9. <http://library.kz/kz> (National Library of the Republic of Kazakhstan)
10. <https://nlrk.kz/kz> (Central Scientific Library of the Republic of Kazakhstan)

² National Library of the Republic of Kazakhstan

³ Central Scientific Library of the Republic of Kazakhstan

ABAY ESERLERİNDEKİ HANEFİ-MATURİDİLİK ANLAYIŞIN İZLERİ
TRACES OF THE HANAFI-MATURIDI UNDERSTANDING IN ABAY'S WORKS¹

Sultanmurat ABZHALOV

*Assos Prof, Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Turkestan, Kazakhstan
ORCID ID: 0000-0002-6238-9512*

Batyrzhan TEMİRKHANOV

*PhD Candidate, Ankara Hacı Bayram Veli University, Ankara, Türkiye
ORCID ID: 0000-0001-7419-0335*

ÖZET

Kazak düşünürü ve şairlerinden önde gelen isim olan Abay Kunanbayulı çeşitli alanlarda kendini geliştirmiş ve Kazak halkının aydınlanması yönünden ciddi katkısı olmuştur. Halk arasında Abay'ın karasözleri meşhurdur. Karasözler genel bir ifade ile şairin Kazak toplumu için aydınlanma, İslam dinini hem akli hem de nakli yönden kavrama metodu ve hayatta insanlık vazifeyi eda etmede insanoğlunun kendini geliştirme yolları nasihat şeklinde yazılmıştır. Makalede Abay'ın dini yönde fikirlerinin yer aldığı karasözleri ile bazı şiirlerinden fıkhıta imam Hanefi ve itikadta imam Maturidi'nin ortaya koyduğu dini esaslar incelemeye tabi tutulacaktır. Bununla birlikte Alla'nın sıfatları hem onların halk tarafından nasıl anlaşılması, O'na mekan izafe etme gibi inanç konuları Maturidi mezhebi çerçevesinde ele alınacaktır. Özellikle yaratıcı olan Allah'ı tanıma yani marifetullah hususu Abay Kunanbayulı'nın otuz sekizinci karasözü sayesinde cevaplar aranacaktır. Fıkıh konularında da Hanefi mezhebinin ortaya koyduğu esasları Abay'ın fikhî görüşleri ile kıyaslama yapılacaktır. Örneğin, içtihad salahiyeti, namazlardaki eda edilen rükünler ve onların anlamları gibi hususlar ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Abay, Hanefi, Maturidi, mezheb, Kazak din anlayışı.

ABSTRACT

Abay Kunanbayuli, a leading Kazakh thinker and poet, improved himself in various fields and made a serious contribution to the enlightenment of the Kazakh people. Abay's words are famous among the people. In general terms, the Karasözs were written as enlightenment for the Kazakh society, the poet's method of comprehending the Islamic religion both mentally and in terms of translation, and advice on ways for human beings to improve themselves in fulfilling their duties in life. In the article, the religious principles put forward by Imam Hanafi in fiqh and Imam Maturidi in faith will be examined in Abay's poems and some of his poems, which contain his religious ideas. In addition, faith issues such as the attributes of Allah, how they are understood by the public, and attributing a place to Him will be discussed within the framework of the Maturidi sect. Answers will be sought, especially on the issue of knowing God, the Creator, that is, knowledge of Allah, thanks to Abay Kunanbayuli's thirty-eighth epilogue. In matters of fiqh, the principles put forward by the Hanafi sect will be compared with Abay's fiqh views. For example, issues such as the authority of ijtiihad, the rukuns performed in prayers and their meanings will be discussed.

Keywords: Abay, Hanafi, Maturidi, mazkhab, Kazakh understanding of religion.

¹ This research is funded by the Science Committee of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan (Grant No. AP19680093)

GİRİŞ

Kazak halkının meşhur aydını hem din düşünürü olan Abay Kunanbayulı özellikle otuz sekizinci kara sözünde geniş bir şekilde dini anlayışın modelini ortaya koymaya çalışır. Evvela çocuk eğitimin nasıl şekilde devam etmesi gerektiğini ve sonrasında ilimin önemi hakkında hem nakli hem de akli yönden izah eder. Otuz sekizinci kara sözün muhtevasına bakıldığı zaman Abay'ın dini bilgileri itikad ve fıkhıta İmam Maturidi ile İmam Ebu Hanife'nin fikirleri ile birleştiğini görmekteyiz. Makalede bunlara yer vermeye çalışılacaktır. Mesela Abay Kunanbayulı önce imanın tarifi kısaca şöyle açıklar: "İslam dinine mensup olan insanın öncelikle imanın hakikatının ne olduğunu bilmesi gerekir. İman sadece iman değildir, Allah'ın birliğine, Kur'an'ın O'nun sözü olduğuna, Peygamberimiz Muhammed Mustafa (s.a.v.)'in O'nun elçisi olduğuna inandırın."

Ayrıca Kazak din düşünürü Allah'ın sıfatları hakkında bilgiler verir. Bunların içinde sıfatı zatiye ve sübütiye, inanç esaslarından olan Allah'ın sıfatlarını sadece saymakla yetinmeyerek bunların nasıl anlaşılması konusunda fikirler sunar. Abay'ın bu görüşlerinin tercüme hali şu şekildedir: "Sen "Amentü billahi kema hua bi asmaihî ve sıfatihî" dedin. O, Allah'ın ismi ve Allah'ın fiillerinin isimlerini, manalarını ve sekiz sıfatın manalarını bil, bunları mükemmel bir şekilde öğren."

Hanefi mezhebinin itikadtaki kurucu alimlerinden olan Ebû Mansûr el-Mâturîdî'nin (v. 333 h.) "Kitâbü't-Tevhîd" adlı eserinde Allah'ı tanımaya yönelik O'nun sıfatlarından bahseder. Burada dikkatimizi çekmemiz gereken husus olarak da diğer inanç alimlerine nispeten İmam Maturidi'nin Allah'ın sıfatlarını zati ve fiili diye ikiye ayırması, hatta bu sıfatlar arasında "Tekvin"i de beraber değerlendirmesi bunun diğerlerinden ayıran en bariz özelliklerindedir. İmâm-ı Mâturîdî eserinde zâtî ve fiilî sıfat ayırımına değinmemekle beraber kitapta "tekvin" sıfatını hususi olarak incelemiş ve bu sıfatın ezeli bir sıfat olduğunu ispatlamaya çalışmıştır. İmâm-ı Mâturîdî'nin, İmam-ı Azam Ebû Hanîfe'nin (*rahimehumallah*) tâbîsi olduğu düşünülürse zâtî ve fiilî sıfat ayırımını bilmemesi düşünülemez. Mesela inanç konusunda fikir ayrılıkları olan Eşari mezhebibi imamlarından İmam Eşariye göre; Tekvin sıfatı, Allah'ın Kudret sıfatının bir işlevi ve bir tecellisidir. Bu yüzden Tekvin sıfatı müstakil ve kudretten ayrı bir sıfat olarak görülmemiştir.

İtikadtaki alimlerin fikirlerine yer verdikten sonra Kazak alimi olan Abay Kunanbayulı'nın bununla ilgili yazılarına yer vereceğiz: "1) Ona göre Allah'ın sıfatları şunlardır: Hayat, İlim, Kudret, Basar, Samiğ, İrade, Kelam, Tekvin; 2) Allah Teala'nın zatı herhangi bir şeye ihtiyacı yoktur, aksine bizim aklımız muhtaçtır; 3) Huda tebaraka ve teala, kitaplarda subutiye'nin sekiz sıfatlarını ve doksan dokuz Esmâi hüsnayı bildirmiştir." Abay'ın bu sözlerinden İmam Maturidi'nin ortaya koyduğu inanç esaslarına dayalı fikirlere sahip olduğunu görmekteyiz. Bu hakkında Kazak din düşünürü daha da ileri giderek görüşlerini şu şekilde açıklar: "Allah vardır dedik, birdir dedik, ilim ve kudret sıfatı ile bir arada anlattık. Bu birlik, tüm ilim, kudret olmaya mümkün olan şeyler mi? Elbette ilim kudreti vardır: Var oluşu (hayat) malumdur ve bunun biri de iradedir, yani istemek. İlim varsa istemek de vardır. O hiçbir şeye harekete geçmez. Her şeye harekete geçiren kendisidir. İrade ilminin özelliklerinden biri de kelam, yani konuşmacı, söz yazısız ve sessiz olur muydu? Allah'ın sözüne harf ve sese ihtiyaç yoktur. Şimdi eğer durum böyleyse, dediği gibi ifade edebilen kudret ve basar, samiğ, yani gören ve işitendir. Allah'ın görmesi, işitmesi bizim gibi gözümüzle görüp, kulağımızla duymamız değil, gördüğü hem duyduğu gibi bilen ilimin bir sıfatıdır. Biri tekvin sıfatıdır, yani her şeyi var edendir. Saniğ'i sunat'ına bakarak anlayabilirsiniz.

İlim, kudret akıldan farklıdır, Yüce Allah'taki kudret ilim ve rahmettir. Bu Rahmet sıfatı sekiz sıfatın arasında yazılı olmasa da Allah Teala'nın Rahman, Rahim, Gafur, Vedud, Hafız, Settâr, Rezzak, Nafiğ, Vekil, Latif gibi sıfatlarından biri olarak kabul edilmeye uygundur."

Kazak din düşünürü Abay Kunanbayulı otuz sekizinci kara sözünde kelam yani inanç konularının dışında da birçok mevzulara değinmiştir. Örneğin, fıkıh konusu ile ilgili Abay'ın namaz rükünleri, ibadetler arasındaki namazın yeri hem de namaz içindeki her bir amellerin anlamlarını Kazak

toplumunun anlayabilmesi için basit yollarla izah etmeye çalışır. Otuz sekizinci kara sözde bahsi geçen satırları tercüme ederek burada yer vermeyi uygun bulduk: “Allah'ın hikmetsiz hiçbir şey yaratmadığı ve hikmetsiz hiçbir şey sorumluluk yüklediği bilinmektedir. Her şeyin bir hikmeti vardır, her şeyin bir sebebi vardır, bırakın kara halkı, bilimi sevene sebep, farzları bilmek için içtihad gerekir. Siz her bir işi yaptığınızda salih amel diye yaparsınız, bir erdem sahibi olmayı kast ederek niyet edersiniz. Niyet, onun farz olduğuna bineandır, Peygamber Efendimiz (sav)'in hadis-i şerifinde "İnnama-l-ağmalü bin-niyat" buyuruluyor. Şimdi abdest almaya, namaz kılmaya, oruç tutmaya niyetleniyorsun, ama niyetinin ibadetin zahirine ulaşmaması bir kusur değil mi? Nefsin temizliği ilk imandır ve bu zahiri ibadet ancak mü'min olduktan sonra farzdır.”

“Bu ibadetlerin en büyüklerinden biri de namazdır. Önce namaz için abdest alınır, sonra namaza geçilir, taharetin öncüsü de istincadır. Bunu aklından hiç çıkarma. Ayak konusunda iki ayağı mesh etmekle tamamlanıyordu. İstinca'da gö...nizi yıkıyorsunuz, kimsenin g...nize ihtiyacı yoktur. Bununla duyularınızı temizlediğinize dair kamil ihlaslı niyetinizi gösterirsiniz ve iç temizliğim sonunda insanlar görecektir, dışımı ve görünmeyen uzuvlarımı psiliklerden arındıracağım ve bu temizlik üzereyken Allah'a dua edeceğim diye hazırlık yapacaksınız. Şimdi namazın adı selavattır, dua anlamına gelir; Ayaklarda ve boyunda yapılan meshler yıkamak değil, ancak onların da yıkandığının işaretidir.”

“Öncelikle namaz için tekbir getirdiniz. Eğer Allah yukarıdadır diye mekan isnad etmeseniz bile, daha yukarı kaldırmak etik bir davranış değildir. Buradaki bu amel günah nehrinde boğuluyorum yani dünya hırslarına boğulmadan onları benim elimden çek yani, kurtuluşa yadımın işaretidir; Bundan sonra kıyamdayken el bağlamak halkın önünde durmanın ötesinde padişahın karşısında durmaktan daha önemli olan ve her şeye gücü yeten Allah'ın karşısında çaresiz bir kul olduğunun bir işaretidir; Kibleye bakmak, Allah için hiçbir yer tayin edilmesi mümkün olmasa bile, ziyaret etmemizi farz kıldığı yere yüzümüzü çevirerek oradaki dua edilen kadar ibadetin kabulüne yaklaşacağına işaretler; Ondan sonra kıraat yani Fatiha suresini okursunuz ama burada okuma uzayabilir. Bu Fatiha suresinin anlamlarında pek çok sır vardır; Rükûya gitmek, Rabbin huzurunda hazır olduğuna işaretler; Secdeler, öncelikle topraktan yaratıldığımızı ikrardır, ikinci defadaki secde ise toprağa tekrar döneceğimize ikrar, başı secdeden kaldırmak ta yeniden dirileceklerine ve hesap vereceğine işaretler; Kağdatü'l-Ahir, namazın sonunda Allah'a tahiyat, teşehhüd, ondan selavat ve Peygamberimiz (s.a.v.)'e verilecek son selam ile nihayetlendirirsiniz. Allah'tan ne için dua ettiniz, bu dua hazinesi tüm Müslümanları birleştirir ve onlara sağlık ve rahmet dileyerek bitirirsiniz.”

Abay Kunanbayulı'nın Kazak toplumuna kara sözleri sayesinde İslam'ı nasıl güzel bir üslupla aşıladığını bu fikirlerinden tasavvur edebiliriz. Bunun yanı sıra Kazak din düşünürünün İslam'ı anlayış şekline baktığımızda sadece nakli yönden değil din esaslarına akli yönden de ileri seviyede fikir yordugunu görmekteyiz. İlk olarak Abay Allah'a iman konusunda Kuran-ı Kerim'den deliller getirir. Bundan sonra Yaradan'a iman etmeyi akıl ile de ispatlamaya çalışır. Aslında bu yöntem karşısındaki kişiyi dinine bakılmaksızın ikna etmede oldukça etkili olduğu kanaatindeyiz. Abay Kunanbayulı'nın otuz sekizinci kara söz'ündeki akli delillerin birkaçı şöyle ifade edilir: “Sözlerimin nakli delili yukarıda zikredilen Allah'ın isimleridir. Akli delilim de, Allah'ın bu evreni akıllar durgun kalacak kadar mükammel bir şekilde yarattığıdır. Bununla birlikte burada birinden diğeri istifade edecek şekilde yaratmıştır. Cansız yaratıklarından faydalansın diye can sahibi hayvanları yaratmış, canlı hayvanlardan da fayda sağlasın diye akıl sahibi insanı yaratmıştır.

Hayvanları besleyen cansızları acıdan uzak, canlı hayvanları ise akıl sahibi insanlar tarafından bir besin kaynağı hem onlardan mahşerde hesaba tabi tutulmayacak şekilde yeretmiş. Bunların herbirinden istifade eden insanı da akıl sahibi yapmıştır. İnsanoğlundan mahşerde hesap sorulmasında ise hem adalet hem de sevgi vardır. İnsanoğlu solucanlar, kuşlar ve diğere hayvanlar gibi besini başı ile yedirmeden, ellerini başına hizmetkar yaparak besini ağzına götürdüğünde ne içip yediğini fark etsin diye hem kokusunu aldığında hoşlansın diye ağzının hemen üstüne burnunu yaratmış, onun da hemez yukarısında temizliğini görebilsin diye iki göz vermiştir. Hassas gözleri pis ve zarardan korumak için göz kapakları vermiş,

açılıp kapanırken sürtünmesinler diye kirpik yaptı, alın terisi doğrudan göze kaçmasın diye iki kaş yaptı ve yüzünü güzelleştirdi hem birinin beceremeyeceği bir sürü işi bir anda bitirmesini sağladı, düşüncesini diğer birine aktarabilmek için diline kelimeler ihvan eden zatın bu işi kulana olan sevgisi değil mi? Kim sana sevgi ile muamele birine söz vermek aşk değil midir? Sana özel gönül veren sahibine senin de aşkla yaklaşman gerekmez mi? Akıl gözüyle bak: Güneş ısıtır ve denizden bulut getirir, o bulutlardan yağmur yağar, yeryüzünde çeşit çeşit tahıl ve meyveler yetişir, güzel çiçekler verir, ağaçlar ve yapraklar, şeker kamışları çeşitli nebatatlar yetişir. Böylece hayvanlar ölme riskinden korunur, dereler akar, ırmak olur, ırmaklar deryaya oluşur, hayvanlar, kuşlar, besi hayvanları içer, balıklar için mesken olur. Yer bize pamuk, kenevir, meyve, cevher, çiçekler, kuş tüyleri, et, yumurta; hayvanların eti, sütü, kuvveti, güzelliği, derisi; Sular ise balığı, balık yumurtası, arı balı, balmumu, solucan ipeği; her şey insanlığın yararına yapılmıştır, bunların hiçbirinde neredeyse tek bir şey bile benimkidir demezler, her şey insanlık için tükenmez bir besindir...

Milyonlarca hikmetle yapılmış bir makine, bir fabrika, insanın zevki ve faydası için yapılıyorsa, yaratıcının insanı sevdiği için değil mi? Seni seven kişiye bunu borçlu değil misin?"

SONUÇ

Abai Kunanbayuly'nın otuz sekizinci kara sözünün anlamına bakacak olursak, Abay tam bir insan fikrini tasavvur etmiş ve bunun için çabalamanın yollarını Kur'an ve hadislerle, dünyada devam eden eşsiz sistemi örneklerle anlatmıştır. Abay, akli (rasyonel) argümanlarla dünyadaki insanlığın sorununu iyilik yani salih amel esasına göre çözmüştür. Kara sözünün ana fikri ise Peygamber Efendimiz'in (s.a.v), "İnsanların en hayırlısı, başkalarına iyilik yapandır" şeklindeki hadisine dayanmıştır.

Abai, Allah'ı tanımak için sekiz özelliği arasında bilimin mahiyetini vurguluyor ve bu bilim aracılığıyla yaratıcıyı tanımaya çağırıyor bulunuyor. Bilimin yolu, bilimin incelenmesi gerçeğe götüren tek yoldur. Allah'ı gerçek sevgiyle sevmek, ilmi, bilimi ve imanı bir arada tutmak, insanı gerçek iman mertebesine ulaştıracaktır. Gerçek iman, Allah'ı körü körüne imandan ve taklitten uzak, kendi aklıyla bilmektir. Bu, dini okuryazarlığın en yüksek göstergesidir ve dini fanatizmden kaçınmanın tek yoludur.

Abay'ın kara söz ve şiirlerindeki dini ve dini değerlerin derinlemesine incelenmesi ve bunların toplumda yaygınlaştırılması, din okuryazarlığı sorununu olumlu yönde çözecek ve halkın din bilincinin ve dini bilgisinin oluşmasında çok şey yapacaktır. Hızla değişen dünyada milli manevi değerlerimizin yabancı dini ideolojilerin etkisinden korunması için Abay'ın kâmil insan ideolojisi, genel olarak sistemli bir şekilde akademik araştırmalara konu olması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Alipkhan M.K. (2020) Adamgershilik ilimi jane Hakim Abay [Moral teaching and Hakim Abay]. – Almaty: Qazaq Kitaby Press. – 480.
- Ebû Mansûr el-Mâturîdî (2017) Kitâbü't-Tevhîd [Kitab al-Tawhid]. (edited by: Bekir Topaloğlu, Muhammed Aruçi). – Ankara: Publications of the religious foundation of Turkey. – 580.
- Dadebaev J. (2015) Abaytanu. Tandamalı enbekter. I tom. – Almaty: Qazaq universiteti. – 210.
- Garifolla E.(1994) Hakim Abaydın danalıq dünietaını. – Almaty: Atamura. - 200.
- İmam Beyhaki (2019) Allah'ın İsim ve Sıfatları [Allah's Names and Attributes]. – İstanbul: Ocak Yayıncılık. – 1024.
- Ismail Caliskan (2016) Tafsir adistemesi [Methodology of Tasfir]. – Ankara: Ankara Okulu Yayınları. – 224.
- Kenjetay D. (2008) Qoja Axmet Yasawi dünietaını. – Almaty: Arıs, –360.
- Kunanbayev A. (2005) Olender, poemalar, audarmalar men qara sozder [Poems, interpretations and obscenities]. – Almaty: Zhibek zholy. – 488.
- Kunanbayev A. (1977) Shygarmalarınin eki tomdyq jinagy vol. II. – Almaty: Gylym. – 312.

- Kunanbayev A. (2014). Nasihatler «Kara Sözlər» (çeviren: Zafer Kibar). – İstanbul: Türk Dünyası Vakfı. – 157.
- Myrzahmetov M. (1994) Abaytanu tarixy [History of Abay studies]– Almaty: Ana tili. – 191.
- Myrzahmetuly M., Shoyinbet Zh, Alipkhan M. (2009) Abay murasinin ozekti meseleleri [The main problems of the Abay heritage]. – Almaty: Abay University Press. – 140.
- Orazaly Sabden. (2016) Abay jane qazaq elinin bolashagy [Abay and the future of Kazakh]. – Almaty: Akbota. – 216.
- Paltore Y. (2012). «Abay Qunanbayulinin shigarmalarinda Quran hane hadis matinderinin interpretatsiyalanui» aty dissertatsiya [a dissertation work on Interpretation of the texts of the Koran and Hadith in the works of Abay Kunanbayuly]. – Almaty, – 232.
- Paltore Y. (2012) Abaj shygarmalaryndagy iman konceptisining Kuran zhəne Hadis mətinderimin bajlanysy [The relationship of the concept of faith in the works of Abai with the texts of the Koran and Hadith]. Bulletin of kaznu, Oriental Studies Series. № 3 (60). – 94-98.
- Qudayberdiyev Sh. (1988) Şigarmalari / Olender, dastandar, qara sozder [Works / Poems, epics, obscenities]. – Almaty: Zhazushy. – 650.
- Seitbekov S. (2011) Iman negizderi [The Basics of Faith]. – Almaty: İslam madeniyeti men bilimin koldau kori. – 376.
- Topaloğlu B. (2021) Ebû Mansûr el-Mâturîdî, Tevilatü'l Kuran. IV cilt. [Abu Mansur al-Maturidi,

ANALYZING GLOBAL MEDIA'S APPREHENSIONS ABOUT BJP'S NATIONALISTIC
AGENDA IN INDIA: A HUMAN RIGHTS PERSPECTIVES

H. M. Tahir Idrees

*Lecturer, Higher Education Department (HED), Media and Communications/Journalism, Lahore,
Pakistan & Ankara University, Phd Scholar in Journalism, Ankara, Turkiye*

Muniza Javed

*Lecturer, Lahore College for Women University, Sociology, Lahore, Pakistan & Istanbul Medeniyet
University, Phd Scholar in Sociology, Istanbul, Turkiye*

ABSTRACT

Background: This systematic review delves into the complex phenomenon of religious radicalization in India, with a specific focus on the escalating anti-Muslim sentiments that have emerged during the governance of the Bharatiya Janata Party (BJP) and its association with the Hindutva ideology.

Purpose: The study seeks to provide insights into the criticisms raised by international media regarding the party's role in perpetuating anti-Muslim sentiments and inciting violence against Muslims within India.

Methodology: To achieve its objectives, this study adopts an integrative review approach, meticulously scrutinizing 34 carefully selected sources comprising research papers, as well as newspaper and magazine articles, all published between 2010 and 2022. Thematic analysis serves as the key methodological tool for identifying recurring patterns and key themes pertaining to the BJP's engagement with religious nationalism and the resulting impact on the Muslim community.

Results: The synthesis of existing literature, along with facts reported by international newspapers, underscores the BJP's transformation from a mere political organization into a dominant political force. This transformation is characterized by a pronounced emphasis on the promotion of Hindutva principles as a means to solidify its political power base.

Further analysis reveals that the implementation of the discriminatory Citizenship Amendment Act (CAA) sparked widespread protests due to its exclusionary stance toward Muslims. Additionally, the amendments to Articles 370 and 35A, which curtailed the autonomy of Jammu and Kashmir, exacerbated existing tensions and amplified anti-Muslim sentiments. The lingering controversies surrounding the Babri Masjid demolition serve as a poignant reflection of unresolved religious intolerance in India.

Conclusion: In conclusion, this systematic review underscores the deeply entrenched nature of religious radicalization in India, largely propelled by the BJP's utilization of the Hindutva ideology. Urgent policy interventions aimed at promoting religious tolerance, inclusivity, and social cohesion are imperative to address the underlying causes of religious division in the country.

Keywords: Religious Radicalization, Political Agenda, Anti-Muslim Sentiments, Hindutva

TEMEL İNSAN HAKLARINDAN SAĞLIK HAKKI
RIGHT TO HEALTH AMONG FUNDAMENTAL HUMAN RIGHTS

Arş. Gör. Burcu Turan

KTO Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Ana Bilim Dalı Araştırma Görevlisi

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7358-1377>

ÖZET

Temel insan hakları, bazı hakların var olması için gereken haklardır. Temel insan hakları terimsel olarak yeni olsa da fikirselsel olarak, insanlığın varoluşundan beri var oldukları kabul edilen, felsefe, siyaset, hukuk dallarının ana konusu olmuş haklardır. Sağlık, TDK sözlüğünde “*bireyin sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik durumunda olması, vücut esenliği, esenlik, sıhhat afiyet*” ve “*sağ, canlı, diri olma durumu*” olarak tanımlanmıştır. DSÖ Anayasası’na göre sağlıklı olma; *yalnızca hastalık ve sakatlık değil, bedensel, ruhsal, sosyal yönden tam bir iyilik halinde olmaktır*. Sağlık hakkını bir hak olarak daha iyi tanımak için hak sınıflandırmasındaki yerini bilmek gerekir. Sağlık hakkı, Sağlık Hukuku’nun bir alt bir kavramıdır, uluslararası ve ulusal metinlerde yer alır, devlete pozitif ve negatif edim yükümlülükleri yükleyen temel bir insan hakkıdır. Doktrinde sağlık hakkı sosyal haklar içinde kabul edilir fakat yaşam hakkı gibi kişi hakları ile doğrudan ilişkisi sebebiyle kişi haklarına yaklaşan, diğer sosyal haklardan da öncelikli duruma gelmiş olan bir haktır. Jellnek’in klasik hak sınıflandırmasına göre sağlık hakkı, devlete olumlu bir davranışta bulunma, hizmet etme, katkı sağlama, yardımda bulunma yükümlülüğü yükleyen, vatandaşlara bu konuda talep yetkisi veren pozitif statü haklarından biridir. Sağlık hakkının Türk hukuku içindeki yerine değinecek olursak, anayasal düzenlemelerden önce ilk olarak uluslararası antlaşmalarla kabul edilmiştir. Anayasa’nın 90. maddesi gereğince usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bu nedenle sağlık hakkını Türkiye tarafından imzalanan uluslararası antlaşmalar içinde bilmemiz, sahip olduğumuz sağlık hakkının niteliği ve sınırları bakımından önemlidir. Oldukça geniş olan tüm uluslararası ve ulusal metinlerin incelemesi bakımından bu çalışma, kapsam olarak uluslararası sözleşme, bildiri, bildirme ve ulusal düzenlemelerin genel bir özeti niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık, sağlıklı olmak, sağlık hakkı.

ABSTRACT

Fundamental human rights are rights that are necessary for some rights to exist. Although fundamental human rights are terminologically new, intellectually, they are rights that have been the main subject of philosophy, politics and law, which are recognized to have existed since the birth of humanity. Health is defined in the TDK dictionary as “the individual's state of complete social and mental well-being, bodily well-being, well-being, soundness” and “the state of being healthy, alive”. According to the WHO Constitution, being healthy is not only the absence of disease and disability, but also being in a state of complete physical, mental and social well-being. In order to better recognize the right to health as a right, it is necessary to know its place in the classification of rights. The right to health is a sub-concept of Health Law, is included in international and national texts, and is a fundamental human right that imposes positive and negative obligations on the state. In the doctrine, the right to health is considered as a social right, but due to its direct relationship with personal rights such as the right to life, it is a right that is closer to personal rights and has taken precedence over other social rights. According to Jellnek's classical classification of rights, the right to health is one of the positive status rights that imposes an obligation on the state to act positively, to serve, to contribute, to provide assistance, and gives citizens the authority to make demands in this regard. As for the place of the right to health in Turkish law, it was first recognized by international agreements before constitutional regulations. According to Article

90 of the Constitution, international agreements duly put into force have the force of law. Therefore, it is important to know the right to health within the international agreements signed by Türkiye in terms of the nature and limits of the right to health we have. This study, which examines a wide range of international and national texts, is a general summary of international agreements, declarations, statements and national regulations.

Key Words: Health, being healthy, right to health.

I.GİRİŞ

Temel haklar insan onurunu yüceltmek için vardır. İonna Kuçuradi'ye göre insan onuru, insanı diğer canlılardan ayırır. (Gören, 1999, s.379) Öyle ki bu değer, insan haklarını bir beden olarak varsayarsak onun kişiliğini teşkil eder. (Kuçuradi, 2008, s.78-79) Kuşkusuz insan dışında temel hak ve özgürlüklere sahip olmak için insan onuruna ihtiyaç duyulmamaktır. Diğer canlılar da hak ve özgürlüklere sahiptir, onların da korunmaya değer varlıkları ve onuru bulunmaktadır. Temel insan haklarını onurla bağdaştırmak, insanın akli yetisinden ve bu yetiyi ileri sürme yeteneğinden gelmektedir. İnsan onuru dokunulmaz, özgün, devredilmez bir öz değerdir. (Bulut, 2008, s.2) Bu onuru korumak için varolan temel insan hakları insanlık tarihi kadar eskidir. İnsan hakları sırf insan olmakla sahip olunan haklardır. (Tezcan, Erdem, Sancakdar, Önok, 2019, s.29) İnsan haklarına sahip olmak için bir bedel ödenmesine gerek bulunmamaktadır. İnsan hakları onurlu yaşamın teminatıdır. İnsan haklarının ortaya çıkışı, insanın toplumla ilişkisi sonucunda, devletin bireylere tanıdığı güvenceler ile olmuştur. (Çeçen, 2020, s. 24) İnsan hakları devletlere, toplumların kültürel yapısına, hukuk sistemlerine göre farklı kavramlarla tanımlanmıştır. (Uygun, 1992, s. 2) Temel hakları genel olarak ele almadan önce hak kavramının üzerinde durmakta fayda vardır. Hak kelimesi hukuk, felsefe gibi bilim alanlarının konusudur. Hakkın olması, korunmaya ve talep edilmeye değer bir talebi içerir. (Erdoğan, 2004, s. 140) Hak TDK'ya göre adaletli davranma, adaletin, hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey, kazanç; dava veya iddiada gerçeğe uygunluk, doğruluk; verilmiş emekten doğan manevi yetki, pay, emek karşılığı ücret, doğru, gerçek anlamlarında tanımlanmıştır. (www.sozluk.gov.tr). Hak yine hukuk sözlüğü tanımlamasına göre; hukuken korunan menfaat; adalet; insaf; hakkaniyet; kişilere tanınan yetki; davranış özgürlüğü; edinebilme, sahiplik, ileri sürme yetkisi, yasaca tanınan ayrıcalık olarak tanımlanır. (Yılmaz, 2006, s. 250). Hak, hukuk tarafından kişiye tanınmış olan ve belli bir şeyin yerine getirilmesini talep etmek konusuna cevaz veren bir yetkidir. Hakka ilişkin kavramlarla ilgili tanımlamalar yaparsak: (Erdoğan, 1996, s.126-162)

İnsan hakları, bu haklara dayanan iddia ve taleplerin tüm iddialardan üstün olduğu, sırf insan olmaktan kaynaklanan, en üstün ahlaki taleplerdir.

Temel haklar, başka bazı hakların gerçekleşmesi için gerekli olan haklardır.

Özgürlük, bireyin kendi iradesiyle karar verip seçimlerini yapabilme konusunda otorite ve diğer bireylerce engellenmemesidir.

Temel hak ve özgürlükler, anayasal olarak tanımlanmış, devlet faaliyetlerinin uyumlu olması gereken haklardır.

II. SAĞLIK HAKKI KAVRAMI

A. TANIM

Türk Dil Kurumu'nun sözlüğüne göre sağlık: "bireyin sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik durumunda olması, vücut esenliği, esenlik, sıhhat afiyet" ve "sağ, canlı, diri olma durumu" olarak tanımlanmıştır¹. DSÖ Anayasası'na göre sağlıklı olma; *yalnızca hastalık ve sakatlık değil, bedensel, ruhsal, sosyal*

¹ . www.sozluk.gov.tr.

yönden tam bir iyilik halinde olmaktır. (Başlangıç metni, www.insanhaklariizleme.org) İyilik hali sağlıkta her ne kadar kelime anlamı itibarı ile kötü olmanın karşıtı olsa da kanaatimizce sağlık, vücudun bünyesel durumunun bir göstergesidir. Sağlığın iyi olması ve kötü olması ayrıca sıfatlandırılır.

Sağlık hakkı, Sağlık Hukuku'nun içinde dinamik olarak gelişen, uluslararası ve ulusal metinlerde yer alan, devlete yükümlülükler yükleyen temel bir insan hakkıdır. Temel hak ve özgürlükler içinde olan sağlık hakkı, öğretide ve yargı kararlarında sosyal haklar içinde değerlendirilmektedir. (Tanör, 2022, s.87). Sosyal haklar, ikinci kuşak haklardır. (Kaboğlu, 2013, s.41). Jellnek'in klasik hak sıralamasında; haklar, devletten olumlu bir edim bulunmasını talep yetkisine göre, hakların engellenmemesi, sınırlanmamasına göre, pozitif statü hakları, aktif statü hakları ve negatif statü hakları olarak 3'e ayrılmaktadır. Pozitif statü hakları; sağlık hakkı, çalışma hakkı gibi devlete olumlu bir davranışta bulunma, hizmet etme, katkı sağlama, yardımda bulunma yükümlülüğü yükleyen, vatandaşlara bu konuda talep yetkisi veren haklardır. Aktif statü hakları; seçme-seçilme, referandum gibi vatandaşa idareye katılma hakkı veren haklardır. Negatif statü hakları; kişi güvenliği, konut dokunulmazlığı gibi bireylerin devlet tarafından sınırlanmayacak, engellenmeyecek kişisel alanına ilişkin haklardır. Sosyal bir hak olan ve devletten belli bir edimi yerine getirmesi yönünde talep yetkisini içeren sağlık hakkı, pozitif statü haklarından.

Fakat sağlık hakkı yalnızca devletten olumlu bir edim beklemeyi, bir talep yetkisini içermez aynı zamanda devletin sağlık hakkını koruması ve müdahalede bulunmaması gerekir. (Temiz 2014, s. 169) Sağlık hakkını devletten yalnızca bir şeyin yapılmasını isteme ve devletten bireylere edimin verilmesini isteme yetkisi ile özdeşleştirmek dar bir bakış açısıdır. (Tanör, 2022, s. 9-16) Karışmama şeklindeki olumsuz edimde bulunma yetkisi bazı sosyal haklar (sendika kurma hakkı, toplu iş sözleşmesi hakkı, grev hakkı gibi) bakımından yoğundur. Sağlık hakkı, eğitim hakkı gibi sosyal haklarda bireylerin özgürlüğünün güvence altına alınması yetmez, devletin bu hakları temin edici mameleki sağlama, bina inşa etme, denetleme, soruşturma gibi bir dizi olumlu eylemlerini de gerektirir. (Uygun, 1996, s.37-38)

B. SAĞLIK HAKKININ KAPSAMI

Sağlık hakkı kapsamına giren ve etkileşim içinde bulunan haklar en geniş hali ile bundan sonraki başlık altında incelenecek olan BM Ekonomik Sosyal Kültürel haklar Sözleşmesi ve 14 bu sözleşmeye ek 14 No'lu Genel Yorum'da yer almaktadır. 14 No'lu Genel Yorum 3. paragrafa göre sağlık hakkı; çevre, konut, temiz gıda ve suya erişim, iş ve çalışma koşulları, eğitim, insan onuru, eşitlik, işkence yasağı, mahremiyet, bilgiye erişim gibi hakların da gerçekleşmesine bağlıdır. Sağlık hakkı kapsamına giren haklar yalnızca devletten talep edilmesi ile ilgili pozitif-negatif edim yükümlülükleri değil, süjesi sağlık hizmeti sağlayıcısı olan kişilerin (sağlık personelinin) hakları, görev ve sorumlulukları da girmektedir. Sosyal güvenlik hakkı, iş sağlığı ve güvenliği, hasta hakları, sağlık hizmeti sağlayıcılarının hakları ve yükümlülükleri, mesleki riskler de bu hakkın kapsamına girmektedir.14 Nolu Genel Yorum'da 12. maddenin normatif içeriği olarak 8. maddede: "Sağlık hakkı, sağlıklı olma hakkı gibi anlaşılmamaktadır. Sağlık hakkı, hem hakları hem de özgürlükleri içermektedir. Buradaki özgürlükler, cinsel ve üremeye ilgili özgürlükler dahil kişinin kendi sağlık ve bedenini kontrol etme hakkını ve müdahaleye maruz kalmama hakkını; örneğin, işkence görmeme hakkı, rıza olmadan tıbbi tedavi ve işleme tabi tutulmama hakkını içermektedir." İlgili maddeye göre özgürlükler de hakkın kapsamındadır.

Sağlık hakkı birçok uluslararası metinde düzenlenmiştir. Buna bağlı olarak ulusal metinlerde yer almaktadır. Uluslararası sözleşmeler, bildirimler, metinler, Türk Hukuku kaynaklarıdır. Sağlık hakkına ilişkin tüm bu düzenlemeler ulusal metinlerde bire bir yer almasa da anayasal anlamda uyulması zorunlu kurallar getirirler. 1982 Anayasasından olduğu gibi terimsel olarak hakkın betimlemesi değil, devletim

yükümlülükleri ve diğer haklarla ilişkisi düzenlemelere konu olduğu için sağlık hakkının diğer haklarla ilişkisini incelemekte fayda vardır.

III. GENEL OLARAK ULUSLARARASI METİNLERDE SAĞLIK HAKKI

Uluslararası düzenlemeler, anayasal ve yasal olarak ulusal düzenlemelerin de kaynağıdır. Devlet, yürütme organının bir uzantısı olan idare olarak uluslararası alanda kabul ettiği kuralları işlem ve eylemler ile uygular. Uluslararası metinler idare hukukunun temel kaynaklarıdır. Uluslararası sözleşmelerin hukukumuzdaki yeri belirlenirken, Anayasa'nın 90. Maddesinin 5.fikrasına değinmekte fayda vardır. Bu fıkra göre: *Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7/5/2004-5170/7 md.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.* Anayasaya göre Türk Hukukunda uluslararası sözleşmeler kanun gücünde bağlayıcıdır. Sağlık hakkını içeren uluslararası bildirimler, bildirgeler, antlaşmalar ve şartlar genel olarak şu şekildedir: İlk olarak üzerinde durmamız gereken insan haklarını ilk kez uluslararası alanda kaleme alan BM Antlaşmasıdır. (Gemalmaz, 1985-1986, s. 65). Antlaşmada BM ve Genel Kurul'a ve sağlık alanında uluslararası işbirliği, sorunların çözümü, araştırma yapılması konusunda yetkiler verilmiştir. (BM Antlaşması, Madde 13/b, inhak.adalet.gov.tr).

Bir diğer metin ise Türkiye tarafından 1946 yılında imzalanan, 1947 yılında yürürlüğe giren DSÖ Anayasasıdır. Bu metnin başlangıç kısmına göre sağlık hakkı: *"Erişilebilecek en yüksek düzeyde sağlıktan yararlanmak, ırk, din, politik inanç, ekonomik ve sosyal koşullar gözetmeksizin her insanın temel haklarından biri"* olarak tanımlanmıştır. (DSÖ Anayasası, <http://www.tiphukuku.org.tr/>) Düzenlenme eşitlik ilkesini vurgularken, sağlık hizmetleri devlete yüklenmiş bir edim yükümlülüğü olarak yer almamaktadır.

İkinci dünya savaşının yıkıcı etkilerinden insan haklarını korumak amacıyla Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948'de ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Türkiye tarafından 27 Mayıs 1949 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe koyulmuştur. Bildirgenin 25. maddesinde sağlık hakkı; *"Her şahsın, gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyim, mesken, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlığı ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık veya geçim imkânlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı vardır. 2. Ana ve çocuk özel ihtimam ve yardım görmek hakkını haizdir. Bütün çocuklar, evlilik içinde veya dışında doğsunlar, aynı sosyal korunmadan faydalanırlar"* olarak belirtilmiştir (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/ihd.org.tr>). Bildirgede sağlık hakkının devlete yalnızca pozitif edim yükümlülükleri düzenlenmiştir.

Avrupa Konseyi tarafından İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi temel alınarak, 4 Kasım 1950'de imzalanan ve 3 Eylül 1953 'te yürürlüğe giren, Türkiye tarafından 10 Mart 1954 tarihinde onaylandıktan sonra 6366 Sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve bu sözleşmeye bağlı denetim mekanizması olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), hakların koruyucu denetimini üstlenmektedir. Sözleşmede, sözleşme metninde *kişisel (medeni) ve siyasal haklar kısmi* olarak düzenlenmiştir. Sosyal haklar bu sözleşmenin kapsamı dışındadır. Sağlık hakkı da bir sosyal hak olduğu için AİHM, sağlık hakkının ihlalini kişi haklarıyla (yaşam hakkı, ayrımcılık ve işkence yasağı, özel hayatın korunması) ilişkisi nedeniyle, bu haklara vurgu yaparak üstü kapalı olarak irdelemektedir. (Sever, 2021, s. 88-92)

18 Ekim 1961 tarihinde Avrupa Konseyi'ne üye devletler tarafından imzalanan, Türkiye tarafından 16 Haziran 1989 tarihli kanun ile onaylanan Avrupa Sosyal Şartı'nın 11. maddesine göre "sağlığın korunması hakkı" başlığı altında; sağlığın korunması için şartları bozan nedenleri ortadan kaldırma, sağlığın korunması konusunda kişisel bilincin oluşması için eylemde bulunma, hastalıkları önlemek

üzerine birtakım edimler içermektedir. (Avrupa Sosyal Şartı, <https://www.ihd.org.tr/gozden-gecirilmis-avrupa-sosyal-sarti/>) 11.maddede devletin sağlık hizmetleri ele alınmıştır. Sağlık hizmetleri, Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu gereğince koruyucu, önleyici, tedavi ve rehabilite edici hizmetler olarak ayrılmaktadır. (3359 Sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu, Madde 3/k). Şart, sağlık hizmetlerini yalnızca koruma, önleme ve bireysel şartlanma başlıkları ile ele almıştır. (Sever, 2021, s. 82). Kanun, ilgili Şart ile koruma ve önleme yükümlülüğü konusunda paraleldir. Kanunda yer alan tedavi ve rehabilite edici sağlık hizmetleri şartta tam karşılanamamaktadır. Bunun yerine sağlık konusunda bireysel sorumluluk duygusunu geliştiren eğitim ve danışma hizmeti düzenlenmiştir.

Sağlık hakkının en kapsamlı düzenlendiği uluslararası metin, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilen, Türkiye tarafından 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalanan Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesidir. Bu metinle, yalnızca kişi hakları ve siyasal haklar değil, ekonomik ve sosyal haklar da düzenlenmiştir. Sözleşmenin 12. maddesinde sağlık hakkı, DSÖ Anayasasındaki düzenleme ile paralel bir şekilde “*Mümkün olan en yüksek seviyede fiziksel ve ruhsal sağlık standartlarına sahip olma hakkı*” olarak tanımlanmıştır. (BM Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Sözleşmesi “Sağlık Standardı Hakkı” <https://unmik.unmissions.org/>). Maddenin 2. bendinde sağlık hakkının temini için alınacak önlemler sıralanmıştır. Buna göre taraf devletler, ölü doğum ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesini ve çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişmesini sağlamak, çevresel ve sınıai sağlık şartlarının her yönüyle iyileştirilmesi, salgın, yöresel, mesleki ve diğer hastalıkların önlenmesi, tedavisi ve kontrolü, hastalık durumunda herkese tıbbi hizmet ve tıbbi bakım sağlayacak koşulların yaratılması tedbirlerini almakla yükümlüdür. Bu maddede bireysel ve toplumsal alanda sağlığın bozulmasını önlemeye yönelik tedbirler ve sağlığın bozulması halinde de tedaviye yönelik sağlık hizmetleri yer almaktadır. Kamu hizmeti bakımından negatif edim yükümlülükleri ve sağlık hakkının diğer sosyal haklarla ilişkisi ayrıntılı bir şekilde 14 No’lu Genel Yorum’da yer almıştır. 14 No’lu Genel Yorum’da, sağlık hakkını daha önce belirttiğimiz gibi farklı bir kavram olan sağlıklı olmaktan ayırmış ve sağlığı hak ve özgürlük boyutu olarak iki yönüyle tanımlanmıştır. (BM Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Sözleşmesi, 14 No’lu Genel Yorum, <https://insanhaklarizleme.org/>) Sözleşmenin 12/2. maddesinde yer alan tedbirlere yer verildikten sonra özel konular başlığı ile sağlık hizmetlerinin sağlanması bakımından ayrımcılık yasağı tanımlanmıştır. Devamında kadın, çocuk ve ergen sağlığı, yaşlı ve engelli sağlığı bakımından devlete özel yükümlülükler yüklemektedir. 14 No’lu Genel Yorum, devletlere sağlık hakkı bakımından 3 ana gruba ayrılan yükümlülükler yüklemiştir. Bunlar: saygı duyma, koruma ve yerine getirme yükümlülükleridir. Saygı duyma yükümlülüğü, “*kişilerin sağlık hakkını kullanırken doğrudan veya dolaylı olarak devletin müdahale edememesi*” olarak tanımlanmıştır. Buna göre devletin saygı duyma yükümlülüğü, pasif edim yükümlülüğüdür. Fakat metnin devamında devletin saygılı olmasını sağlayan birçok edimi aktif bir şekilde gerçekleştirmesini mümkün kılan eylemler sıralanmıştır. İnsan onuruna ve maddi-manevi varlığına saygı duymak, onun doğumu ile devlete yüklenen bir yükümlülüktür ve başkaca uluslararası metinlerde yer almaktadır. Örneğin, İnsan Geni ve İnsan Hakları Alanında Evrensel Bildirisi’nin 3. maddesinde “*insan hakları ve onuruna saygı*” düzenlenmiştir. 4. maddede bilimsel çalışmada yararın yüksek tutulması buna karşın zararın en aza indirilmesinin temel amaç olarak kabul edilmesi, 5. maddede *bireysel özerklik*, 6. maddede *onay, mahremiyete saygı* ve *gizlilik* ise 9. maddede düzenlenmiştir.

Sağlık hakkı, hak adı altında veya sağlık hizmetleri, sağlığın korunması gibi adlarla devlete verilen edim yükümlülüklerini içeren daha birçok uluslararası belgede düzenlenmiştir. Örneğin, M.Ö. 18. yy. Hammurabi Kanunları, 1948 DTB Cenevre Bildirgesi, 1969 BM Her Türlü Irk Ayrımcılığının Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (Yücel, 2021,s.51-73). Tüm bildirelerde, sözleşmelerde sağlık hakkı asgari bir standart ölçüsünde düzenlenmiştir. Sağlık hakkının niteliği, devletlerin ekonomisi, toplumsal özgünlükler nedeniyle değişmektedir. (Sever, 2021, s.85).

IV. 1982 ANAYASASI'NDA SAĞLIK HAKKI VE DİĞER BAZI TEMEL HAKLARLA İLİŞKİSİ

Sağlık hakkının idareye verdiği edim yükümlülüklerinin bir diğer kaynağı anayasal düzenlemelerdir. Sağlık hakkı Türk Anayasa tarihinde ilk kez 1961 Anayasası'nda yer almıştır. 1961 Anayasasında “sağlık hakkı” bu başlığı altında 49. maddesinde yer almış, fakat madde içeriğinde: “Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbî bakım görmesini sağlamakla ödevlidir. Devlet, yoksul veya dar geliri ailelerin sağlık şartlarına uygun konut ihtiyaçlarını karşılayıcı tedbirleri alır.” ifadelerinden anlaşıldığı gibi sağlık hakkını devletin yerine getirmesi gereken sağlık hizmetlerinin bir kısmı olarak düzenlemiştir. Herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesi genel ifadesi ile koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetlerinin edim olarak düzenlendiği söylenebilir. Yine herkesin tıbbî bakım görmesini sağlamak da tedavi edici bir hizmetin verildiğini ifade etmektedir. Madde devamında sağlık hakkı ile ilişki kurulan konut hakkının düşkünler için temin edileceği hizmeti de yer alır fakat yeterli değildir. Daha önce belirttiğimiz gibi sağlık hakkı birçok hak ile ilişkilidir. Sağlık şartlarına uygun konut ihtiyacı bu maddede düzenlendiyse sağlıklı barınmanın yanında, sağlıklı yiyecek, sağlıklı suya erişim hakları da düzenlenebilirdi. Madde düzenlenmesinde hakkın talep yetkisini içermediği, yalnızca edim yükümlülüklerini düzenlediği söylenmelidir.

1982 Anayasası'nda “Sağlık, çevre ve konut” üst başlığı ile 56. maddesinde düzenlenen “Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması” başlığı altında, sağlık, kavramsal olarak en çok bu maddede zikredilmiştir. 56. maddeye göre:

“Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir. Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler. Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir. Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.”

1961 Anayasası'nın madde başlığında “sağlık hakkı” bir hak olarak yer alırken 1982 Anayasası'nda, terimsel olarak bu hak zikredilmemiştir. Bir hak olarak açıkça tanımlanmamıştır. Sağlık hakkının anayasalarda düzenlenme şekline ilişkin yapılan uluslararası bir çalışmaya göre sağlık hakkı anayasal metinlerde şu şekilde zikredilmiştir: 1- Vatandaşların isteklerine göre bir hedef belirlemiş anayasal metin olarak, 2- Sağlık hizmetleri bakımından yetki beyanı olarak, 3- Sağlık hizmetleri bakımından görevlendirme bildirisi olarak, 4- Halk sağlığı hizmetlerine yönelik finansmanlı programlı bir açıklama olarak, 4-Sağlık hakkını insan hakkı olarak ele alan uluslararası veya bölgesel insan hakları sözleşmesini referans alarak. (Eleneor, Klark, 2004, s.290) 1961 Anayasasında da 1982 Anayasasında da sağlık hakkı 3. madde olan devletin “sağlık hizmetleri bakımından görevlendirme bildirisi olarak” düzenlenmiştir. 56. maddenin alt başlığı, Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması' dır. Madde içeriğinde sırasıyla sağlıklı ve dengeli çevre hakkı, çevre hakkı yönünden devletin ödevleri ve son sırada, madde başlığında ilk sırada yer alan sağlık hizmetlerinin sunumunda devletin ödevleri yer almaktadır. Birinci fıkrada yer alan Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir düzenlemesinin; sağlığın, “sağlıklı çevre” olarak çevre hakkını mı sıfatlandırdığı yoksa maddenin “sağlıklı yaşama hakkı” anlamına mı geldiği konusu belirsizdir. Sağlık hakkı ve çevre hakkının birbirini doğrudan etkilemektedir. Fakat bu fıkralarda iki hak tanımlandıktan sonra aralarındaki ilişkinin düzenlenmesi daha sistematik olabilirdi. Sağlıklı çevre, insanın beden ve ruh sağlığını gerçekleştirdiği gibi sağlığın kaliteli ve verimli sunumunu da sağlamaktadır. Konu ile ilgili Anayasa Mahkemesi, “...gerek yaşam hakkıyla gerekse sağlık hakkıyla olan yakın ilişkisi, bugünkü nesil kadar hatta daha çok gelecek nesilleri ilgilendirmesi çevre hakkını günümüzde çok daha önemli hâle getirmektedir...” İfadelerine kararında yer vermiştir. (AYM, E.2013/89, K.2014/116, K.T.3/7/2014; E.2006/99, K.2009/9, 15/1/2009, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>) İkinci dünya savaşıdan sonra devlet dışında özel hukuk

kişilerinin de kamu hizmeti sunumuna dahil edildiği dönemin sonucu olarak maddenin dördüncü fıkrasında, özel hukuk kişileri eliyle sağlık hizmetinin yürütüleceği düzenlenmiştir. Maddenin son fıkrasında da Genel Sağlık Sigortası kurulabileceğine dair hüküm yer almaktadır.

1982 Anayasası'nın sağlık hakkına temel teşkil eden maddelerini ele almak gerekirse Anayasanın 176. maddesine değinmek gerekir. Bu maddede; *"Anayasanın dayandığı temel görüş ve ilkeleri belirten başlangıç kısmı, Anayasa metnine dahildir."* diyerek, başlangıç metnini anayasanın fikrinsel dayanağı olarak görmüştür. O halde Anayasanın Başlangıç Metninin 6. Paragrafında yer alan sağlık hizmeti ile ilgili ifadeleri sağlık hizmeti ile ilgili diğer tüm maddelerin nedeni ve en üstünü olarak kabul etmek gerekmektedir. (Çınarlı, 2013, s.82). 6. paragrafa göre: *"Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu..."* Bireylerin sayılan şekilde eşitlik, adalet, medeniyet ve hukuk düzeni içinde maddi manevi varlığını geliştirmesinin bir aracı da başta sağlık hakkının devlet tarafından eksiksiz bir edim olarak sunulmasıdır.

Anayasanın *"Cumhuriyetin Nitelikleri"* başlıklı 2. maddesinde: *"Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir."* belirtildiği şekilde gereken tüm ilkelerin tesis edilmesi birey ve toplum sağlığını sağlamakla mümkündür. *"Devletin Temel Amaç ve Görevleri"* başlıklı 5. maddede *"...Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır."* Hukuk devleti ilkesinin temelleri sayılan bu maddelerde sosyal devlet kavramı geçmektedir. Sağlık hakkının temini sosyal devletin birincil nitelikteki ödevidir.

Devlet tarafından sağlık hizmetlerinin eşitlik ilkesi içinde verileceği Anayasa'nın 10. maddesi *Kanun Önünde Eşitlik* başlığı altında *"Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir."* ifadeleri ile hüküm altına alınmıştır. Ancak sağlık hizmetleri de diğer tüm kamu hizmetleri gibi mutlak eşitlik anlayışı içinde sunulmamaktadır. Gebelik, yaşlılık, çocukluk gibi daha çok korunması gereken statüler bakımından ayrımcılık yapılması eşitlik ilkesini zedelememektedir. (Temiz, 2014, s.169). Sağlık hakkı bir temel hak ve hürriyettir. *Temel hak ve Hürriyetlerin Niteliği* 12. maddede düzenlenmiştir. Buna göre sağlık hakkı *"...dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez."* Ayrıca her hakkın bir ödevle bağlı olması üzerine madde devamında *"...kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder."* düzenlemesini ihtiva etmektedir.

Sağlık hakkı ile doğrudan ilişkisi olan Anayasanın 17., 19. ve 20. maddelerini zikretmekte fayda bulunmaktadır. Anayasanın 17. maddesinde *Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı geliştirme* başlığı altında yaşama hakkı, vücut dokunulmazlığı, maddi manevi varlığını geliştirme hakkı düzenlenmiştir. Yaşama hakkı diğer hakların temelidir. Sağlık hakkının ihlal edilmesi, sayılan bu hakkın da ihlal edilmesi anlamına gelecektir. Anayasa Mahkemesi bu haklar ile sağlık hakkının ilişkisini karar altına almıştır. (AYM, GK, E. 2012/103, 2013/105K., K.T. 03/10/2013, <https://www.lexpera.com.tr/>).

"...Anayasa'nın 5. maddesi de insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamayı Devletin temel araç ve görevleri arasında saymıştır. Devlete verilen tüm bu görevler hem pozitif hem de negatif yükümlülük olarak kabul edilebilecek niteliktedir. Anayasa ile herkese tanınan yaşama, maddi ve manevi varlığı geliştirme hakkı birbirleriyle sıkı sıkıya bağlantılı, devredilmez ve vazgeçilmez haklardandır. Belirtilen kurallar bir bütün olarak değerlendirildiğinde insanın sağlıklı yaşam hakkına sahip olduğu, bu hakkın sağlanması için de sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkının bulunduğu görülmektedir."

O halde sağlık hakkı ve yaşama hakkı birbirinden ayrılamaz. Yaşama hakkının amacı insanın doğal olmayan ölüme karşı güvence sağlamaktır. (Doğru, 2018, s.3) Sağlık hakkının etkili korunmaması, yaşama hakkını tehlikeye düşürür. Danıştay'a göre: "Anayasa'nın 17. maddesinde düzenlenen "yaşama hakkı" yalnızca yaşamını sürdürmek anlamında değil 'sağlıklı yaşama hakkı'na sahip olmak anlamındadır. Kişilerin sağlıklı olma hakkı bir kamusal korumaya tabi olduklarını ortaya koymaktadır." (Danıştay İDDK., 2012/2606 E. 2013/1271 K., K.T.10.04.2013, www.lexpera.com.tr).

19. maddede ile güvence altına alınan *Kişi hürriyeti ve güvenliği* başlığı altında sayılan haller dışında kişi hürriyetinden mahrum bırakılamaz. Bu nedenlerden bir kısmı da örneğin "...toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi." toplum güvenliği ve sağlığı ile ilgilidir.

20. maddede düzenlenen *Özel hayatın gizliliği* hükmüne göre herkes özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Sağlık hakkı ile özel hayatın gizliliği hakkının kesişim konusu kişisel verilerin korunması ile ilgilidir. Maddenin 3. fıkrasına göre s Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Buna göre sağlık hizmetlerinden faydalananların rızaları dışında bilgileri paylaşamaz.

Kişinin sağlık verileri özel hayatın gizliliği ilkesi içinde değerlendirilen hususlardır. (Yüzbaşıoğlu, 2020, s.16)

Sağlık hakkı, diğer sosyal ve ekonomik haklar ile etkileşim içindedir. Çünkü, kişilerin temel ihtiyaçları ve bu ihtiyaçlar üstünde yer alan tüm haklar, sağlığı etkilemektedir. Örneğin, Anayasada 41. maddede yer alan *Ailenin korunması ve çocuk hakları* başlığı altında ana ve çocuğun korunması, aile planlaması, çocuğun bakımı, sağlığını etkileyecektir.

50. maddede düzenlenen *Çalışma şartları ve dinlenme hakkı* sağlık hakkı ile doğrudan ilişkilidir. Konut hakkı Anayasanın 57. maddesinde yer almaktadır. Devletin konut hakkını temin etmesi sonucunda sağlık hakkı olumlu olarak etkilenecektir. Anayasa 60. maddede düzenlenen *Sosyal Güvenlik Hakkı*, sağlık hizmetlerinin sosyal bir güvenceye tabi olması, sağlık hizmetinin belli bir bedel üzerinden güvencesi olan veya olmayan kişilere sunulması sağlık hakkı ile ilişkilidir. Bu hak yalnızca hizmetten yararlananların katılım payı olarak hizmet bedelini değil, çalışanların iş ve meslek kazalarına uğramaları halinde tazmin ve koruma öngördüğü için sağlık hakkının temini için zorunludur. (Şahbaz, 2009, s.406-410). Anayasanın 172. maddesinde düzenlenen bir diğer sosyal hak olan *Tüketicilerin korunması* hakkı, tüketicilerin gıda ve giyecek olarak tükettiği her ürünün sağlığa uygun olup olmadığının denetlenmesi ile ilgili olduğu ölçüde en çok sağlık hakkı ile ilgilidir.

Sağlık hakkının diğer haklarla doğrudan ilişkisi hakkında yukarıda zikredilen BM Ekonomik, Sosyal, Kültürel haklar Sözleşmesi 14 No'lu Genel Yorumu 3.paragrafı açıklayıcı özet bir metindir. Metne göre: *Sağlık hakkı, diğer insan haklarının gerçekleşmesiyle çok yakından ilgili ve hatta bu hakların gerçekleşmesine bağlıdır; ve bu haklar, Uluslararası Haklar Bildirgesinde de geçtiği üzere yiyecek, konut, çalışma, eğitim, insanlık onuru, ayrımcılığa maruz kalmama, eşitlik, işkencenin yasaklanması, mahremiyet ve bilgiye erişim hakları ile toplanma, örgütlenme ve hareket özgürlüklerini kapsamaktadır. Bu ve diğer hak ve özgürlükler, sağlık hakkının ayrılmaz unsurlarına işaret etmektedir. Sağlık hakkı temin edilmeden kişi sağlıklı olamaz, bunun sonucu olarak da medeni, siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını kullanamaz. Sağlıklı olmayan kişiler düşüncelerini özgür ifade edemezler, seçme seçilme hakkını, eğitim hakkını talep edemezler. (Şahin, 2010, s. 712). Bazı haklar bakımından ise sağlık hakkı bir sonuçtur; örneğin çevre hakkı, konut hakkı gibi hakların sağlanması temin edilmesi sağlık hakkını da temin edecektir. (Yüzbaşıoğlu, 2020, s. 19).*

V. SONUÇ

İnsan hakları arasında hiyerarşi yoktur. Tüm haklar önemli ve değerlidir. Sağlık hakkının talep edilebilme ve savunulma konusunda önde geldiği gibi bir öznel görüş sunulabilse de doktrinde

aralarında üstünlük gözetilmemiştir. Hangi merciin hangi hukuk sistemini gözeterek haklar arasında bir derecelendirme yapacağı konusu belirsizdir. Bu nedenle haklar bir bütündür. Sağlık hakkı yaşam hakkı, çevre hakkı, temiz yiyecek su barınma ve çalışma koşullarını talep hakkı birbirleriyle etkileşim içinde olan haklardır. Aslında sağlık hakkı diğer bazı hakların kullanılmasını sağlayan haktır. Bu nedenle temel haktır. Yalnızca sağlık hizmetinin alıcısı değil aynı zamanda hakkın sunucusu olan sağlık çalışanlarının hakları da bu kapsamda değerlendirilir. İnsan onuru, işkence yasağı, vücut dokunulmazlığı gibi haklar sağlık hakkını etkiler.

Sağlık hakkının düzenleyen yüzlerce uluslararası metin bulunmaktadır. Hepsinin amacı ülkelerde sağlık hizmetlerinde ortak davranış kurallarını insan onuruna yakışır şekilde düzenlemektir. Diğer tüm haklarda olduğu gibi sağlık hakkında da dünya genelinde tekdüze bir edim sunmak mümkün değildir. Her şeyden önce devletlerin sosyoekonomik ve sosyokültürel durumları hizmetin içeriğini etkilemektedir. Ortak davranış kuralları temel hakları korumak içindir. Çoğu uluslararası sözleşmede devletin sağlık hizmetinde geçerli olan edim yükümlülükleri eksik düzenlenmiştir. Koruyucu, önleyici, tedavi ve rehabilite edici sağlık hizmetleri, BM Ekonomik Sosyal Kültürel Haklar Sözleşmesinde tam bir şekilde düzenlenmiştir. Bu nedenle sözleşmeciler devletlere yol göstericidir.

Sağlık hakkı Türk Anayasa Hukuku'nda 1961 ve 1982 Anayasalarında devlete verilen bir takım edim yükümlülükleri olarak düzenlenmiştir. Olması gereken bir hak olarak tanımlandıktan sonra edim yükümlülüklerinin ayrıntılı düzenlenmesidir. Anayasada temel hak ve hürriyetlerin zikredildiği tüm maddeler sağlık hakkı ile ilgilidir. Sağlık hakkı bir sosyal hak olsa da birer kişi hakkı olan yaşama hakkı, özel hayatın gizliliği, kişi hürriyeti ve güvenliği gibi haklar, sağlık hakkının ihlal edilmesi halinde ihlale uğrayabilir. Bu nedenle bu hakların da Anayasa'da düzenlendiği tüm maddeler aslında sağlık hakkı için de geçerlidir. Sağlık hakkı gelişmektedir. Gelişen tarihe, sosyal kültürel düzeye göre devletin bu hakka yönelik edimleri artırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Bulut, N. (2008) “*Eski Yunan’dan Aydınlanma Çağına İnsan Onuru Kavramının Gelişimine Bir Bakış*” Erzincan Üniversitesi HFD, 3-4, s.1-12.
- Çeçen, A. (2020), *İnsan Hakları*, Ankara: Astana.
- Çınarlı S.(2013), *İdarenin Sağlık Hizmetinin Sunumundan Kaynaklanan Hukuki Sorumluluğu*, Ankara :Orion.
- Eleneor K., Clark B.A. “*Provisions For Health and Health Care In The Constitutions of The Countries of The World*”, Cornell International Law Journals. s. 285-355.
- Doğru, O. (2018), *Yaşama Hakkı*, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-5 Avrupa Konseyi: MRK Basım.
- Erdoğan, M (1996), *Anayasal Demokrasi*, Ankara: Siyasal.
- Erdoğan, M (2004), *Anayasal Demokrasi*, Ankara: Siyasal.
- Gemalmaz, M. S. (1985-1986)., “*Tarihselliği Bağlamında İnsan Hakları*”, İnsan Hakları Yıllığı, s. 55-68.
- Gören, Z. (1999). *Anayasa Hukukuna Giriş*, İzmir: Dokuz Eylül.
- Kaboğlu, İ., Ö. (2013), *Özgürlükler Hukuku I: İnsan Hakları Genel Kuramına Giriş*, Ankara: İmge.
- Kuçuradi, İ. (2008). *İnsan Onuru Kavramı ve insan Hakları, Demokrasinin Garantisi İnsan Onuru ve İnsan Hakları*, İstanbul.
- Tezcan, D., Erdem, M., Sancakdar, O., Önok, R. (2019). *İnsan Hakları El Kitabı*, Ankara: Seçkin.
- Tanör, B. (2022), *Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar*, İstanbul: On İki Levha.
- Temiz Ö. (2014), *Türk Hukukunda Bir Temel Hak Olarak Sağlık Hakkı*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 1, s. 165-188.
- Uygun, O. (1992), *1982 Anayasası’nda Temel hak ve Özgürlüklerin Genel Rejimi*, İstanbul: Kazancı.
- Uygun, O. (1996), *Türkiye’de Demokrasi ve İnsan Hakları*, Ankara: TODAİE

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

Sever, Ç. (2021), *Sağlık Kamu Hizmetinin Sunulması, Sağlık Hakkı ve Hasta Hakları*, Sağlık ve Tıp Hukukunda Sorumluluk ve İnsan Hakları, Ankara: Seçkin

Şahbaz, İ. (2009), “*Bir Sosyal Hak Olarak Sağlık Hakkı*”, TBB Dergisi, 86, s. 406-410

Şahin, A. (2010), *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunda Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların, Niteliği Bağlamında Sağlık Hakkının Kapsamı Üzerine Bir İnceleme*, AUHFD, 59(4), s. 711-766.

Yılmaz, E. (2006), *Hukuk Sözlüğü*, Ankara: Yetkin.

Yücel, Ö. (2021)., *Sağlık ve Tıp Hukukuna İlişkin Temel Kavramlar ve Özneler*, Sağlık ve Tıp Hukukunda Sorumluluk ve İnsan Hakları, Ankara: Seçkin

Yüzbaşıoğlu, C. (2020) *İdare ve Personel Yönüyle Sağlık Hizmetlerinden Kaynaklanan Sorumluluk*, İstanbul: On İki Levha.

<https://unmik.unmissions.org>

<https://inhak.adalet.gov.tr>

<https://insanhaklarizleme.org/>

<https://www.researchgate.net/>.

<https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/ihd.org.tr>

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>

www.lexpera.com.tr

www.sozluk.gov.tr

<http://www.tiphukuku.org.tr/>

“MUSLİHUN” KURUMU İŞİĞİNDA TÜRK HUKUKUNDA ARABULUCULUĞUN
TARİHSEL GELİŞİMİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

THOUGHTS ON THE HISTORICAL DEVELOPMENT OF MEDIATION IN TURKISH
LAW IN THE LIGHT OF “MUSLİHUN” INSTITUTION

Arş. Gör. Tunahan ÇETİNEL

KTO Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Ana Bilim Dalı

ORCID: 0000-0001-8842-7786

ÖZET

Arabuluculuk, Türk hukukunda son dönemlerde oldukça önem kazanmış bir kurumdur. Hatta arabuluculuk, bazı dava türleri bakımından dava şartı hâline getirilmiş bir kurumdur. Yapılan son düzenlemelerde, batı hukukundaki arabuluculuğa ilişkin düzenlemelerin ve uygulamaların temel alındığını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Ne var ki Türk hukuk tarihinde, özellikle Osmanlı Hukukunda, uzunca bir süre uygulanan “muslihun” kurumunun arabuluculuğun Türk hukukundaki tarihsel kökenini oluşturduğu ifade edilebilir. Muslihun kurumu, Osmanlı Hukukunda oldukça yerleşik ve tavsiye edilen bir uygulamadır. Hatta, mahkeme kararlarında ve ilmî çalışmalarda bu husus “sulh, hükümlerin efendisidir” şeklinde ifade edilmektedir. Osmanlı hukukunda, muslihun kurumunun iyi derecede uygulanmasının bir nedeni de İslam hukukunun uygulanmasından kaynaklanmaktadır. Zira, İslam hukukunun dört temel kaynağında, “sulh” teşvik edilmiş ve buna ilişkin sözleşme hükümleri detaylıca ortaya koyulmuştur. Şer’iye sicillerindeki kayıtlara bakıldığında “muslihun” kurumunun günümüz uygulamalarına ışık tutacak bazı hususlar dikkat çekmektedir. Sulh görüşmelerinde taraflar arasında dengenin kurulması, sulhe varılan konuda tekrar dava açılmaması ve açılrsa bile reddedilmesi bu hususlardan bazılarıdır. Muslihun kurumu Osmanlı hukukunda gerek merkezde gerekse taşrada oldukça yaygın olarak uygulanırken, arabuluculuk kurumu dava şartı haline getirilerek, deyim yerindeyse zorlayarak uygulanmaktadır. Bu durum hukuk, psikoloji ve sosyoloji bilimleri açısından incelenmeye değer görülebilir.

Anahtar kelimeler: Muslihun, Arabuluculuk, Sulh Sözleşmesi

ABSTRACT

Mediation is an institution that has gained great importance in Turkish law in recent years. In fact, mediation is an institution that has become a requirement for litigation in some types of cases. It would not be wrong to state that the latest regulations are based on the regulations and practices regarding mediation in Western law. However, it can be stated that the institution of "muslihun", which was applied for a long time in Turkish legal history, especially in Ottoman Law, constitutes the historical origin of mediation in Turkish law. The institution of Muslihun is a well-established and recommended practice in Ottoman Law. In fact, this issue is expressed in court decisions and scientific studies as "peace is the master of judgments". One of the reasons why the institution of muslihun was implemented well in Ottoman law is due to the application of Islamic law. Because, in the four basic sources of Islamic law, "peace" is encouraged and the contract provisions regarding it are set out in detail. When looking at the records in the Sharia registry, some issues that shed light on the current practices of the "muslihun" institution stand out. Some of these issues include establishing a balance between the parties in settlement negotiations, not being able to file a lawsuit again on the issue on which a settlement has been reached, and rejecting it even if it is filed. While the institution of muslihun was widely applied in Ottoman law both in the center and in the provinces, the institution of mediation was made a condition of litigation, so to speak, it was implemented by force. This situation may be worth examining in terms of law, psychology and sociology.

Keywords: Muslihun, Mediation, Settlement Agreement

EVALUATION OF RELIGIOUS VIEWS OF ABAI KUNANBAYEV*

Zhakhangir NURMATOV

*Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Faculty of Theology, Turkistan,
Kazakhstan.*

ABSTRACT

Nowadays, the issue of religion has become the most important problem in Kazakh society. Because in society, it is possible to observe the effectiveness of some religious beliefs that are not traditional and incompatible with our religious understanding. The study of the teachings of Hanafism and Maturidism, accepted as our traditional understanding of religion, occupies an important place in the history of our country. In this context, it is one of the most important issues to study the religious thinkers of Kazakh people who are connected with Hanafi and Maturidi views and their legacy. Undoubtedly, Abai Kunanbayev is one of the people who pay attention to and criticize important issues and unpleasant things in Kazakh society. First of all, the article will focus on the life and work of Abai Kunanbayev, who occupies an important place in the history of the Kazakh people. The topics covered in Abai Kunanbayev's Black Words are briefly touched upon, and the religious views of the author are evaluated. Themes such as religion, education and science, faith, love, friendship, nature and meaning of life are considered in Abai's works. Abai's religious views and continuity with the Hanafi and Maturidi belief systems are explored.

Keywords: Abai Kunanbayev, Religion, Black Words, Tradition, Faith

INTRODUCTION

The great Kazakh poet Abai (Ibrahim) Kunanbayev was born in 1845 in Chinggis Mountain, Semey region. Abai's main name is Ibrahim Kunanbayuly. From the time he was a child, studying at the village mullah, he stood out for his intelligence and cleverness. Later, he received a 3-year madrasa education in the city of Semipalatinsk. He dropped out of school at the age of 13 because his father wanted to involve him in ruling the country. But even when he is with his parents, he does not stop learning as usual, he uses all his free time to learn Kazakh indigenous culture, Arabic, Persian, and Chagatai languages. Famous people of Eastern literature grew up memorizing the poems of such poets as Nizami, Khoja Hafiz, Nauai, Fizuli. Later, he studied and learned the Russian language and literature on his own, got acquainted with the works of the great Russian poets, writers and thinkers Pushkin, Gogol, Lermontov, Tolstoy, Belinsky, Chernyshevsky.¹ At the same time, he also reads the works of Darwin and Shakespeare. As a result of searches, the worldview of Abai expands and the level of education increases. He analyzes the knowledge he has read from books and what he has seen and learned in social life.

Abai was a thinker who took an active part in the changes in the political, social, historical and economic aspects of the daily life of the Kazakh society in which he lived from an early age.

Abai developed a strong sense of patriotism in his heart, seeing with his own eyes the darkness and injustice of the merciless oppression of the Kazakhs by the Russian colonialists. Thus, he awakened the

* This research is funded by the Science Committee of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan (Grant No. AP19680093)

¹ Abay (İbrahim) Kunanbayev. Şıǵarmaların eki tomдық tolıq jınaǵı. 2 tom. -Almatı: Gılm. 1977

Kazakh nation, set out to fight to free it from Russian domination and bring the country to a happy future. He chose the path of faith as the path to this happiness.

Ahmet Baitursynuly says about Abai: Already at the age of fifteen, he stopped being a child and began to join the ranks of adults. At the age of twenty, he became a well-known speaker in the country. He did not forget what he had heard wisely. Abai knows a lot of things such as the power of Kazakh dances of the past, the speech of the orators, the actions of the leaders, exemplary words, pleasant jokes, proverbs, and examples that have been preserved in the country.²

Abai's works show that he was a Muslim who lived according to Islamic law, a believer who believed in the fundamentals of faith. One of Abai's great works in the field of religion is his Black Words. The opinions in it are not opposed to religion, they are in harmony with each other. Some of his words touch only on religious issues, while others touch on fate, faith, mind, worship, and even how to perform ablution.

When we examine Abai Kunanbay's works, it will be understood that his source of inspiration is Kazakh national culture. It is especially the oral literature of the Kazakh Turks in whom he grew up. It has incorporated the elegance, enthusiasm and wisdom in the spirit of Kazakh folk literature poets and bards, who have a deep-rooted history.

Abai Kunanbayev, who is considered the first realist writer in modern Kazakh thought, is also considered the founder of modern Kazakh folk poetry. Abai Kunanbayev influenced many literary figures around him during his lifetime and made a great contribution to the training of young nationalist Kazakh poets after him. He especially used literature as a tool to educate the public. With his poems about the love of people and nature, progress in science, and the traditions and customs of the Kazakh Turks, he served as a bridge in the transition from their steppe life to a settled life.

Abai, one of the most prominent representatives of Kazakh literature, is an important researcher who, in addition to being a great poet, conducts many scientific researches on the society and language structure of Kazakhstan. He fought many struggles for justice, humanity, art and science. He also emphasized the value of poetry and all branches of art regarding the place and freedom of women in society. Abai has shown his power to interpret and express contemporary thought in his works. Combining the old and the new in his poems and embellishing them with unique elements of the Kazakh traditional lifestyle have brought Abai to a universal position beyond being national. The main thing that makes Abai valuable in the eyes of the public is his guidance to the Kazakh people. Abai calls on the people to be honest, to work, to do research on intellectuals, to realize universal human ideals and to make efforts in this direction.

Abai devoted his writings to knowing the Kazakh people and introducing them to the world. He showed his people their flaws and called them to get rid of these flaws. He described his people, his country and his nature. He felt sorry for the poor situation of the people in his time and felt the pain of it himself. He tried to prepare and educate the Kazakh people for the future. He called on Kazakh youth to love their homeland, to know their nation and to serve their nation as patriots. Abai not only loved the Kazakh people, but also made great efforts to further the social progress of his people and develop their world of ideas and thoughts.³

Abai claims that Allah is the only unchanging being and his words are the unchanging truth. Abai also focuses on the prophet and faith. He undoubtedly accepts belief in books, angels, resurrection after death, that both good and evil come from God, and the afterlife, which are the conditions of faith.

In his poem titled " know that both God's essence is truth and his word", Abai starts by pointing out the books that convey the word of God and the function of these books, and evaluates many points about religion and faith in order.

² Mirzahmetov, Muhta. Muhtar Avezov Jane Abaytanu Problemaları. Almatı: Ğılım, 1982. p. 25

³ Nurgaliyev, R. "Abay". Abay Ansiklopedi. Almatı: Atamura, 1995. p. 142

*Know that the essence of Allah is the truth, and the word is
The truth is never ephemeral
Many books came from God, four of them
It was to introduce God, his inseparable words⁴*

Abai primarily addresses the essence and existence of God. It is necessary to know and believe that both his essence and his words are a truth. The word of God is not mortal but eternal and unchangeable. According to Abai, the right word is eternal even if it is your servant's. Saying that many books have come from God, Abai highlights four books. This is in accordance with classical religious knowledge and science. The four books were sent down or sent primarily to introduce Allah.⁵

Abai mentions "amantu" in one of his poems. Ametü means I believe. What do I believe? It means that I believe in the existence and unity of Allah and the conditions of faith stated in the word "amantu". Abai says that God does not change, but man changes and transforms. The change in humans is in the form of fulfilling God's wishes and getting closer to Him. People of the Book know that all created things will change, but Allah will not change. Time, effort, temperament change, God does not change.

*He created man with love
You too love Allah sincerely
Love all people as "brother"
And this is the way of God, with justice.⁶*

God created man with love and placed love in his heart. Love is mutual. Since God kneads man's yeast with love, it means loving first God and then the people He created and seeing them as brothers. The way to love is through brotherhood, justice and walking on the path of Allah.

Abai mentions that the important condition of religion is sincerity in faith and worship. He says that there are other things to do besides worship in order to be friends with God and to reach His love. Worship is not just about fulfilling commands such as prayer and fasting.

*This is religion, if you think sincerely, in worship,
Friend of God, two worlds confirm this...
There are also three things that break these;
Stay away from self-interest, arrogance and ego, with horror⁷*

In order to complete the worship, one must not follow the self that one stays away from, and not be arrogant and self-interested. Even while approaching religion, Abai attaches importance to people's education. This is one of the purposes of religion. It is to educate people, inform them, tell them what they should stay away from, and remind them.

*Allah is perfect from before, the prophet is true,
If you are a believer, learn and try to emulate yourself.
The Quran is the truth, it is the word of Allah, if we read it,
If only we had enough science to understand its meaning⁸*

⁴ Abay Kunanbayev, Olender. Almaty: 2020, p. 48

⁵ Гарифолла Есим. Хаким Абай. Almaty: Atamura. 1994. p. 65

⁶ Abay Kunanbayev, Olender. p. 69

⁷ Abay Kunanbayev, Olender. p. 126

⁸ Abay Kunanbayev, Olender. p. 258

People will find the right path first in the Quran. Reading the Quran is not enough, it is also necessary to understand it. This requires knowledge and science. The path that leads to this is also the path of the prophet. What does he say, what does he do? By applying this method, the believer reaches the result in a slightly shorter way and becomes a believer. The sign of being a believer is worship. A person understands religion and proves his understanding through worship.

*Fasting, prayer, alms and pilgrimage are things that do not require conflict.
If you want to be good, keep it nice, do it all
Without reinforcing the first three, the last four
You cannot get satisfactory results even by doing it.⁹*

The equals, conditions and rules of worship are clear. Fasting and prayer are made obligatory for everyone. Zakat and Hajj are also obligatory, but only for those who can. Some facilities have also been introduced for the pilgrimage. The impossible is excused at this point. A good person is the one who performs these acts of worship. If the first three are not reinforced, even if the fourth one is made, satisfactory nuts cannot be eaten and the desired result cannot be achieved. Fasting, prayer and Hajj are for the person himself, but zakat is for social life, justice and sharing, and this point is important for Abai. In this poem, which deals with religion and belief, he emphasizes the importance of worship for social and social life.

According to Abai, in religion, faith comes first and then worship. Abai thinks that if faith is missing or absent, worship will not be accepted.

*If you are a mumin, first be a believer,
The servant, faith, opens its own path,
Go back and rethink your faith,
Munafiq also pray, be careful.¹⁰*

Abai finds it better to be a believer first and then do his prayers. He gives the example of Munafiqs also praying. A Munafiq is someone who says what he believes verbally, but does not do what is required by faith or does not do it wholeheartedly. A Munafiq is also a person who does not understand the truth. This is not a good thing for humanity. According to Abai, a person who conflicts with the Truth harms humanity.

*Abai thinks about the classical issue of how to understand God.
That God is incomprehensible,
I don't have enough words for the recipe, ah!*

*Everything with mind and emotions
The heart does not know, feel and see
Interpretations of those who say
Stop saying it in vain¹¹*

⁹ Abay Kunanbayev, Olender. p. 125

¹⁰ Abay Kunanbayev, Olender. p. 352

¹¹ Abay Kunanbayev, Olender. p. 124

He undoubtedly believes that understanding God is possible not with reason and emotions, but with intuition. There is no need for people to explain this issue.

In Abai's philosophy and his view of life and people, there is love, unity, hard work, friendship and satire against evil. In his poem, which begins with the line "Don't boast without finding science", he lists the issues that affect and shape life. He suggests that life can be made meaningful by acquiring five characteristics. Abai interprets life in this way.

*You must stay away from five things
You have to be quick about five things
If you want to be a "man"
Your wish, your life in front of you
If this is your sorrow
Backbiting, lying, boasting
Extravagance and laziness
If you only knew, these are your five enemies*

Abai puts five friends against these five enemies. These are interest, effort, thinking ability, generosity and kindness.

Abai emphasizes the necessity of science for humans, the world and life. A person should have knowledge, not wealth, and be proud of it. The world is temporary, it is not left to the throne holders or the orators. Therefore, learning, acquiring knowledge, avoiding ignorance, and being disgusted with evil should be the aim of life.

We can see Abai's concept of God in his poem "The word God is easy to say". In his poems, he used words with deep meaning such as mutakallimin, mantiqin, khaq, aql, hawas. Criticizing the fact that it is easy for some people to say the word of God, he points out that this word should not only be spoken in language, but should also be reflected in people's morals and relationships.

Actually, righteous deeds are mentioned here. Each person must cleanse himself of his own bad habits and prove that he has surrendered with good deeds, not with empty words. But this job is not easy. What is hidden in the deep content of Abai's poem "The word God is easy to say" is good deeds.

In his 38 Black Words, Abai said, "Faith is not just about believing, it is believing that Allah Almighty is one and the Quran is His word and our prophet is his messenger. Yeah, what's the deal with that?" says. Thus, he criticizes the uneducated Sufis of his time who chanted "Allah" and "Allah" over and over again with only their tongues and strayed from the right path.

In fact, in his poem "The word called Allah is easy", Abai criticized the Sufi and uninformed believers who thought they were saints in appearance.¹²

Abai said in his book "Tasdik": "It is known that God Almighty does not create anything without wisdom and does not offer anything without wisdom. "Everyone has wisdom, everyone has a reason." While Ashgaris, who belong to the Ahl al-Sunnah, say that there may be no wisdom in Allah's actions, representatives of the Maturidi believe that there is wisdom in every deed of Allah. In other words, Hakim Abai's religious position that "God Almighty did not create anything without wisdom, He did not offer anything without wisdom" shows that he is committed to the Maturidi creed.¹³

Abai warns that God is placeless, his existence is transcendent, it is impossible to reason. While Imam Maturidi accepts all the attributes of Allah, he argues that things such as matter, time and space cannot be attributed to Allah. However, the verses in the Quran that say that Allah has a face and a hand can be interpreted in a way that does not contradict the beliefs of Ahl al-Sunnah.

¹² Abay. Kara Sozderi.- Almaty : Oner, 2006. p. 48

¹³ Abay. Kara Sozderi. p. 56

Thus, we see that Abai is far from some perverted sectarian understanding of God, and that he adheres to the Hanafi and Maturidi teachings, in which it is not possible to give matter, time and place.

When we evaluate the theological views of Abai's words, we can easily say that they match the Hanafi and Maturidi lines. Abai's use of the expression "La Makan has no place or home" shows that he knows Imam Maturidi's way very well. According to the basic principles of the Islamic creed: God existed before creating space. The situation is the same after the creation of space. God does not change from one state to another. In other words, God, who has been homeless for a long time, cannot be changed by living in that place after creating it. Because change is not an attribute of God. It is a feature of nature. Although God created the world, God did not need it. Need and change are signs of weakness. Weakness is not a feature of Almighty Allah.

CONCLUSION

When looking at Abay's works, the richness and diversity of subject and theme attracts attention. The themes it covers are rich. Youth, women, family, having knowledge, the evil of ignorance, its harms, the importance of friendship, loving people and one's nation, protecting and glorifying one's homeland, being a good and virtuous person, being respectful to the elderly, being hardworking, avoiding idleness, being tolerant, humble, Avoiding gossip, staying away from flattery, lying, slandering, avoiding hypocrisy, and the evil of boasting are some of the themes he deals with.

Looking at these themes, Abay desires good people, a society with increased prosperity, and a country governed justly and rationally. Besides these, nature, love and death are his other important themes. In fact, Abay, who initially focuses on love like every other poet, later turns towards a well-educated, virtuous person and a developed society where justice and peace are ensured. Social, administrative life and the disruptions therein are the issues he deals with as themes. The rich people, people's addiction to possessions, and unjust wealth acquisition are the points he criticizes.

REFERENCES

1. Abay (İbrahim) Kunanbayev. Şıgarmalarının eki tomдық tolk jinagi. 2 tom. -Almatı: Gılım. 1977
2. Mirzahmetov, Muhtar. Muhtar Avezov Jane Abaytanu Problemaları. Almatı: Ğılım, 1982
3. Nurgaliyev, R. "Abay". Abay Ansiklopedi. Almatı: Atamura, 1995
4. Abay Kunanbayev, Olender. Almatı: 2020, 416
5. Garifolla Esim. Hakim Abay. Almatı: Atamura 1994.
6. Abay. Kara Sozderi.- Almatı : Oner, 2006. - 124

INVENTORY OF ELEMENTS OF THE POLISH WINE TOURISM OFFER AS A BASIS
FOR AREA TOURISM PRODUCT MANAGEMENT

Marta Sidorkiewicz

*University of Szczecin, Faculty of Economics, Finance and Management, Institute of Management,
Szczecin, Poland*

ABSTRACT

The development of winemaking has never been as dynamic as today in the whole history of Poland, with more and more vineyards being created each year. Such a state of Polish wine-making constitutes the development potential of the Polish enotourism product.

The main purpose of this elaboration is to develop the concept of the Polish tourist offer model, the target group of which are enotourists, including the inventory of the elements of the Polish enotourism offer along with a discussion of their current quantitative and/or qualitative status and recommendations for its improvement.

In order to achieve the purpose of the article, a desk research method, known as a desk data analysis, was used, which involves the use of secondary data.

The results of the study allow us to conclude that Poland, as a destination, has the potential to develop wine tourism on its territory and thus to manage an area tourism product. In order to realise the aim of this study, a concept of a model of a Polish oenotourist product was developed, within which four main elements were distinguished, i.e. natural assets enabling vine cultivation, local and regional oenotourist products, entities supporting and promoting oenotourism in Poland and content inspiring oenotourists.

Keywords: enotourism, wine tourism, product management, tourism product, Poland

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ AKTİF YAŞLANMAYA İLİŞKİN ÇALIŞMALARI VE
ÜLKE ÖRNEKLERİ
ACTIVITIES OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS ON ACTIVE AGING AND
COUNTRY EXAMPLES

Müşerref KÜÇÜK

Dr., bağımsız araştırmacı ve yazar, Sosyal Hizmet

ORCID ID: 0000-0003-1585-7122

Kadir CANATAN

Prof. Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi

ORCID ID: 0000-0003-2358-6051

Ayşe CANATAN

Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

ORCID ID: 0000-0003-0156-2382

Mehmet GEDİK

Dr. Öğr. Üyesi., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü Dr. Öğr. Üyesi

ORCID ID: 0000-0003-2421-5092

ÖZET

Demografik verilere göre tüm dünyada nüfusun yaşlanma eğiliminde olduğu görülmektedir. Gelecek öngörülerde de nüfusun hızla yaşlanmaya devam edeceği belirtilmektedir. Yaşlanma sürecinde ise bireylerin yaşam kalitelerinin yükseltilmesinde sağlık, yaşam boyu öğrenme, katılım ve güvenlik gibi aktif yaşlanma bileşenlerinin öneminden söz edilmektedir. Hızla artan yaşlı nüfusa yönelik çağın koşullarını da gözeten ve aktif yaşlanmayı destekleyen sosyal politika oluşturulmasının ve ilgili aktörlerle birlikte yaşlılara yönelik hizmet sunulmasının, birey, aile, toplum ve ülkeler bazında ne denli önemli olduğu vurgulanmaktadır. Çağdaş dünyada toplumların her yönden kalkınması, güçlendirilmesi ve aktif yaşlanmanın desteklenmesi bağlamında sivil toplum kuruluşlarının da tamamlayıcı ve vazgeçilmez bir rolü bulunmaktadır.

Bu çalışmada; Türkiye'den ve dünyadan öne çıkan bazı sivil toplum kuruluşlarının aktif yaşlanma kapsamında yaptıkları çalışmaların aktif yaşlanma bileşenleri çerçevesinde irdelenerek ülke örnekleriyle ele alınması, konuya ilişkin bir kıyaslama yapılarak tartışılması ve geniş bir perspektif sunulması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda Almanya, Hollanda, İtalya ve Türkiye örneği üzerinden bir kıyaslama yapılarak bu ülkelerde yaşlılara yönelik öne çıkan bazı sivil toplum kuruluşları ve aktif yaşlanmaya dair çalışmaları irdelenecektir. Araştırmanın konusu ve amacı doğrultusunda sorular şöyledir: a) Seçilmiş ülkelerde yaşlanma politikaları nasıl tasarlanmıştır ve bu politikalarda aktif yaşlanma nasıl bir yer tutmaktadır? b) Ülke örneklerinde sivil toplum kuruluşlarının aktif yaşlanmayı destekleyen çalışmaları, benzerlik ve farklılıkları nelerdir? Araştırmada nitel araştırma yöntemi temel alınacaktır. Araştırma verileri literatür taraması ve sivil toplum kuruluşlarının kendi web sayfalarından elde edilen verilerden elde edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlanma, Aktif Yaşlanma, Aktif Yaşlanma Uygulamaları, Sivil Toplum Kuruluşları, Ülkeler

ABSTRACT

According to demographic data, it is seen that the population all over the world has a tendency to age. Future projections indicate that the population will continue to age rapidly. In the aging process, the importance of active aging components such as health, lifelong learning, participation and security is mentioned in improving the quality of life of individuals. It is emphasized how important it is to create a social policy that takes into account the conditions of the age and supports active aging for the rapidly increasing elderly population, and to provide services to the elderly together with relevant actors, on the basis of individuals, families, societies and countries. In the contemporary world, non-governmental organizations have a complementary and indispensable role in the context of the development and strengthening of societies in all aspects and the support of active aging.

In this study; It is aimed to examine the studies carried out by some prominent non-governmental organizations from Turkey and the world within the scope of active aging within the framework of active aging components, to discuss them with country examples, to discuss the subject by making a comparison and to present a broad perspective. In this context, a comparison will be made on the examples of Germany, the Netherlands, Italy and Turkey, and some prominent non-governmental organizations for the elderly in these countries and their activities on active aging will be examined. In line with the subject and purpose of the research, the questions are as follows: a) How are aging policies designed in selected countries and what place does active aging take in these policies? b) What are the similarities and differences in the work of non-governmental organizations supporting active aging in country examples? The research will be based on qualitative research method. Research data will be obtained from literature review and data obtained from non-governmental organizations' own websites.

Key Words: Aging, Aging Policies, Active Aging, Active Aging Practices, Non-Governmental Organizations, Country Examples.

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda nüfus hızla yaşlanmakta olup bu durum ülkelerin yaşlılara ilişkin politikalar geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Zira demografik veriler, dünyada yaşlı nüfusun göz ardı edilemeyecek düzeyde hızla arttığını ortaya koymaktadır. Birleşmiş Milletler dünya nüfus tahminlerine göre 2022 yılında dünya nüfusunun 7 milyar 975 milyon 105 bin 156 kişi olduğu, yaşlı nüfusun ise 782 milyon 998 bin 642 kişi olduğu tahmin edilmektedir. Bu tahminlere göre 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun küresel düzeyde dünya ortalaması, 2022 yılında %9,8 olduğu kayıtlara geçmiştir (TÜİK, 2023). Birleşmiş Milletler Dünya Nüfus Beklentileri bağlamında geleceğe dair bu oranın 2030 yılında %12, 2050 yılında %16 ve 2100 yılında ise %23 olacağı öngörülmüştür (Oğlak ve Canatan A., 2020:132). Nüfus göstergelerinden de görüldüğü üzere dünya nüfusu hızla yaşlanmakta ve gelecekte bu artış hızının devam edeceği görülmektedir. Bu durumun toplumları zorlayacağı ve iş gücüne katılım, ekonomik, sağlık, bakım ve sosyal olmak üzere hem bireysel hem de toplumsal pek çok problemi de beraberinde getireceği konusu alan yazında sıkça ifade edilmektedir (Küçük, 2021:260).

Bilindiği üzere bireylerin çoğu yaşın ilerlemesiyle birlikte yaşam tarzına ayak uydurmada çeşitli kısıtlamalara maruz kalmaktadır. Bireylerin karşılaştığı bu kısıtlamalar, fiziksel, ekonomik, siyasi, sosyal ve hatta en belirgin şekilde görülen emeklilikle birlikte pasif bir yaşam şeklinin sürdürülmesidir. Bu faktörler bireylerin aktif bir yaşam sürdürmelerini engellemektedir. Artan yaşlı nüfus ülkelerin sosyal güvenlik, sağlık ve bakım harcamalarını yükseltmektedir. Artan harcamalar kamu maliyesinin ve genç kuşakların yükünü artırmaktadır. Dolayısıyla aktif yaşlanma politikalarının önemi daha fazla öne çıkmaktadır (Oğlak ve Canatan A., 2020:133).

Aktif yaşlanma politika ve uygulamaları, yaşlı bireyin sağlık, sosyal katılım, yaşlı güvenliği ve rekreatif aktiviteler gibi pek çok konuda refahının ve yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik uygulamaları içermektedir (Çolak ve Özer, 2015:116). Çağdaş dünyada toplumun güçlendirilmesi yönünde kalkınma ve gelişmeyi sağlayan aktörler, sosyal aktörlerden biri olan Sivil Toplum

Kuruluşlarını da içerecek şekilde genişlemiş ve farklı bir bakış açısı getirilmiştir. Ekonomik gelişmenin tek başına yeterli görülmediği modern toplumlarda sosyal gelişmenin sağlanmasında sivil toplum kuruluşları oldukça önemli bir role sahiptir (Küçük ve Güneş, 2013:24).

Bu kapsamda sivil toplum kuruluşları bireylerin aktif yaşlanmalarına yönelik de çalışmalar yürütmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının yaşlılara yönelik çalışmaları tamamlayıcı olup vazgeçilmez niteliktedir. Yaşlılara yönelik faaliyetler yürüten sivil toplum kuruluşları, sosyal hizmet uygulamaları dahilinde koruyucu, önleyici rolleri, kaynaklarla bağlantı kurma, danışmanlık ve savunuculuk gibi rolleriyle öne çıkmaktadırlar (Artan, 2010:134). Sosyal hizmetlerde olduğu gibi sivil toplum kuruluşlarının da hizmetlerinde öncelik, aktif ve saygın yaşlanmada insan onurunu önceleyen bir yaklaşımla bireyin fiziksel ve psikolojik iyilik halini gözeten, sosyal işlevselliğini artıran, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlara katılımlarını sağlamaktır. Yine aynı şekilde yaşlı bireyleri her türlü istismardan, ihmalden, şiddetten ve kötü muameleden korumak ve bu konularda proje ve politikalara dahil olmak sivil toplum kuruluşlarının hizmet öncelikleri arasında yer almaktadır (Altun, 2021:31).

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’den ve seçilmiş bazı ülke örnekleriyle öne çıkan bazı sivil toplum kuruluşlarının aktif yaşlanma kapsamında yaptıkları çalışmaları, aktif yaşlanma bileşenleri çerçevesinde bir kıyaslama yaparak geniş bir perspektif sunmak ve bu çerçevede yapılan çalışmaların sayıca sınırlı oluşuna dikkat çekmektir. Bu metinde, giriş, sivil toplum kuruluşları ve aktif yaşlanmaya ilişkin kavramsal çerçeve ve materyal ve yöntem kısmına yer verilmiş ve hemen ardından ise bulgular ve tartışma kısmında Almanya, Hollanda, İtalya ve Türkiye örneği üzerinden sivil toplum kuruluşları ve aktif yaşlanmaya dair çalışmaları kıyaslanarak sonuç ve önerilerle son bulmuştur.

AKTİF YAŞLANMA KAVRAMI VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ

Aktif yaşlanma kavramı; ilk olarak 1990’lı yılların sonlarına doğru Dünya Sağlık Örgütü tarafından geliştirilmiştir. 2002 yılında BM Madrid Dünya Yaşlanma Konferansını takiben Dünya Sağlık Örgütü “aktif yaşlanma” tanımını yapmıştır (AB Bakanlığı, 2011:2). Dünya Sağlık Örgütü, aktif yaşlanmayı başlangıçta “toplum yaşlanırken yaşam kalitesini yükseltmek için sağlık, katılım ve güvenlik fırsatlarının en yararlı hale getirme sürecidir” şeklinde tanımlamıştır (Canatan A.,2008:136). Dünya Sağlık Örgütü bu tanımlamayı 2010 yılında değiştirerek; sağlık, topluma katılım ve güvenlik temel bileşenlerine yaşam boyu öğrenme bileşeni eklenmiş ve “yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artırmak için sağlık, yaşam boyu öğrenme, katılım ve güvenlik fırsatlarını en yüksek düzeye çıkarma süreci” şeklinde yeniden tanımlamıştır (Oğlak ve Canatan A., 2020:133). Aktif yaşlanma bileşenlerinden olan sağlık faktörü, bireylerin kronik hastalıklar ve işlevsel kayıplarının riskini artıran çevresel ve davranışsal belirleyicilerin düzeyini ifade etmektedir. Katılım faktörü, bireyleri işgücü piyasası, istihdam, eğitim, sağlık ve sosyal politikalar ve programlara tam katılımlarını destekler. Temel insan haklarına göre sosyo-ekonomik, kültürel ve manevi faaliyetlere üretkenliğin teşvik edilmesi amacıyla katılımın sağlanmasını ifade etmektedir. Güvenlik faktörü, bireyin yaşlandıkça kendini korumasının zorlaştığı göz önünde bulundurularak eğitim, sağlık, istihdam, işgücü, finans, sosyal hizmet, güvenlik, konut, ulaşım, adalet vb. politikalar ve programlarla bireylerin ihtiyaçları bağlamında korunmalarını ifade eder. Ayrıca aileler ve toplumlar yaşlı üyelerine bakmalarında desteklenir (WHO, 2002). Hayat Boyu Öğrenme faktörü ise, her yaşta bireyin bilgiye erişimini ve yeteneğini, dolayısıyla yeni fırsatların elde edilmesini, sürdürülebilir sosyal korumayı, kuşaklararası dayanışmayı ifade eder (International Longevity Centre Brazil, 2015:9). Bu dört temel bileşenin yanı sıra bireylerin aktif yaşlanmalarını belirleyen makro ve mikro olmak üzere çok boyutlu başka faktörler de vardır. Bireylere sunulan sağlık ve sosyal hizmetler, davranışsal belirleyiciler, kişisel belirleyiciler, fiziksel çevre, sosyal belirleyiciler ve ekonomik belirleyiciler bireylerin sağlıklı ve aktif yaşlanmalarını etkilemektedir (Canatan A., 2008:137).

Sivil toplum kavramı; ilk olarak Antik Yunanda Platon ve Aristoteles’in eserlerinde karşımıza çıkmakta olup 17. ve 18. yüzyıldan itibaren ise Hobbes, Locke ve Rousseau ile Hegel, Marx ve Gramsci’nin görüşlerinin sivil toplum kavramının günümüze taşınmasında önemli katkıları olmuştur (Uğur,

2013:13). Batı toplum ve siyasi düşüncesi içerisinde geçmişten günümüze gelişen bir kavramdır. Sivil toplum alanında faaliyet gösteren kurumsal veya örgütlü yapılanmalar sivil toplum kuruluşları (STK) olarak adlandırılmaktadır. Sivil toplum kuruluşu tanımında mutabık kalınan bir tanımlama olmadığı için birbirinden farklı pek çok tanım ortaya konulmuştur.

Kavramsal olarak tanımlamanın güçlüğünün nedenlerinden biri sivil toplumun tarihsel süreçte dönüşümü ile bağlantılı olarak sivil toplum düşüncesinin farklılaşmasıdır. Bir diğer neden ise sivil toplum bilincinin vücut bulduğu yapıların (sendikalar, aktivist gruplar, yardım kuruluşları, meslek odaları, dernekler, vakıflar, dini kuruluşlar, platformlar ve kooperatifler gibi) oldukça çeşitlilik sergilemeleridir (Mutlu, 2022:64). Sivil Toplum Kuruluşları, “*kamu yararına çalışmalar yürüten ve bu minvalde kamuoyu oluşturan, kar amacı güzetmeyen, demokratik bir mekanizmaya sahip olan ve toplumsal amaçlar doğrultusunda, gönüllü olarak bir araya gelen bireylerden oluşan örgütlenmeler*” şeklinde tanımlanmaktadır (Baykal, 2010:80). Kavram İngilizcede “non-governmental organizations” (gönüllü organizasyonlar), ya da “nonprofit organizations” (kar amacı gütmeyen organizasyonlar) anlamlarında da kullanılmaktadır. Türkçede ise “sivil toplum kuruluşu” kullanımının yanı sıra “üçüncü sektör”, “gönüllü kuruluşlar”, “hükümet dışı kuruluşlar”, “kar amacı gütmeyen kuruluşlar” şeklinde kullanımları bulunmaktadır (Küçük ve Güneş, 2013:25). Bu tanımlamalar her ne kadar toplumun güçlendirilmesi yönünde belirgin olsa da uygulamaya bakıldığında ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre buradaki tanımlamalardan farklı ve oldukça uzak olabilmektedir.

Sivil Toplum Kuruluşları yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası nitelik taşıyabilmekte ve içinde bulunduğu ülkeye ve ülkenin gelişmişlik düzeyine göre biçimlenebilmektedirler (Talas, 2011:392). Sivil toplum kuruluşlarının en belirgin özellikleri, kendi amaç ve değerlerine hizmet etmelerinin yanı sıra, hükümetlerden, kamu makamlarından, siyasi partilerden bağımsız olmak, ticari çıkar gözetmemek, kar amacı gütmemek ve merkezi yönetimle yurttaş arasında köprü oluşturarak arabuluculuk yapmaktır (Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2001:5). Temel amaçları faaliyet alanlarına göre farklılık gösterse de toplumsal desteği artırmak, bilinçli vatandaş katılımlarını güçlendirmek ortak payda olarak öne çıkmaktadır. Sosyal dayanışma ve sosyal amaçlı hizmet üretimini önceleyen sivil toplum kuruluşlarının hizmetlerinin en belirgin özelliğinin yardımsever nitelikte kuruluşlar olmasıdır. Ancak sivil toplum kuruluşları hangi alanda ve ne çeşit hizmet üretirlerse üretsinler buradaki amaç toplumun yaşam kalitesini yükseltmektir (Küçük ve Güneş, 2013:25). Bu kapsamda çeşitli sosyal sorunları içeren alanlarda faaliyet sürdüren sivil toplum kuruluşları gelir dağılımı, sosyal refah, sosyal barış, sosyal vatandaşlık ve sosyal adalet doğrultusunda hizmet yürütmektedirler (Mutlu ve Metin, 2022:352).

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi temel alınmıştır. Araştırma verileri literatür taraması ve sivil toplum kuruluşlarının web sayfalarından elde edilmiştir. Araştırmada bazı ülke örneklerinde aktif yaşlanma bağlamında çalışmalar yürüten ve öne çıkan sivil toplum kuruluşlarına ilişkin bilgiler kendi web sayfaları incelenerek derlenmiştir. Bu kapsamda aktif yaşlanmaya yönelik hizmetler yürüten Almanya, Hollanda, İtalya ve Türkiye’de öne çıkan bazı sivil toplum kuruluşları ve aktif yaşlanma konusundaki hizmet örneklerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Ancak konuya yaklaşımda ülkeler arasındaki bazı farklılıklar göz önünde bulundurulmuştur. Bu bağlamda Avrupa ülkelerinde yaşlıların hangi kuruluşların hangi faaliyetlere katıldıkları bilinmektedir ve bu konu daha çok toplumsal katılım çerçevesinde incelenmektedir. Oysa Türkiye’de genel anlamda yaşlıların hangi kurumlara ne kadar katılım sağladıkları bilinmediği için yaşlılara yönelik faaliyetleri bulunan belli başlı sivil toplum kuruluşları çerçevesinde aktif yaşlanma incelenmiştir.

Araştırmanın konusu ve amacı doğrultusunda, sorular şöyledir:

a) Seçilmiş ülkelerde yaşlanma politikaları nasıl tasarlanmıştır ve bu politikalarda aktif yaşlanma nasıl bir yer tutmaktadır?

b) Ülke örneklerinde sivil toplum kuruluşlarının aktif yaşlanmayı destekleyen çalışmaları, benzerlik ve farklılıkları nelerdir?

Verilerin analizinde, karşılaştırmalı analizlerden yararlanılmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının aktif yaşlanmaya dair mevcut çalışmaları aktif yaşlanma bileşenleri çerçevesi ile ele alınmış ve ülkeler bazında kıyaslama yapılarak tartışılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Almanya Örneği

Bir Orta Avrupa ülkesi olan Almanya'nın resmi adı "Federal Almanya Cumhuriyeti (Bundesrepublik Deutschland)"dir. Almanya, 16 eyaletten (Bundeslander) oluşur ve eyalet meclislerinin yanısıra federal bir meclisi vardır. Federal Meclis (Bundestag) ve Federal Konsey (Bundesrat), Almanya'nın yasama organlarıdır. Dünya genelinde ve özellikle de Avrupa Birliği (AB) Üye Ülkeler arasında endüstriyel ve teknolojik gelişmelere öncülük yapmış ve Avrupa'nın en büyük ekonomilerinden birine sahiptir.

Federal Almanya Cumhuriyeti, tarihsel süreçte birçok farklı bölge (eyalet) ve devletin birleşmesiyle oluşturulmuştur. 19. yüzyılın sonlarında Alman İmparatorluğu kurulmuş, ancak I. ve II. Dünya Savaşları sonrasında ülke Doğu ve Batı Almanya olarak ikiye bölünmüştür. 1990 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla yeniden birleşmiş ve başkenti Berlin olarak belirlenmiştir. Almanya 357.022 km²'lik toprakları ile Avrupa'nın en büyük yüzölçümüne sahip ülkeler arasında yerini almaktadır. Almanya bugün 84,4 Milyon nüfus ile yine Avrupa'nın en büyük nüfusu olan bir ülkesidir. Bu nüfusun; 42,8 Milyonu kadın ve 41,6 Milyonu ise erkektir (DESTATIS, 2022).

AB'ye üye ülkeler arasında her anlamda oldukça önem arz eden Almanya, Japonya ve İtalya'dan sonra dünyanın en yaşlı nüfusuna sahip bir toplumdur. Araştırmalar Alman nüfusunun giderek daha hızlı yaşlandığını, bugünkü 42,2 oranının 2050 yıllarında 5,2 oranında artış göstererek 47,4'e ulaşacağı öngörülmektedir. Nüfusun yaşlanmasına ilişkin bu olumsuzluklar gerek yaşlılık ve gerekse yaşlılıkla bağlantılı olarak sosyal politikaların, sosyal güvence ve sosyal hizmet açısından aktif yaşlanma konularını öne çıkarmakta ve Almanya sosyal sistemin sürdürülebilirliği açısından bütün kurumsal yapılar üzerinden önlem alınmaya yönelik çalışıldığı görülmektedir (Mai, Michael, Naderi, & Ro, 2004:8). Bu olumsuz hızla yaşlanma süreci aynı zamanda aktif yaşlanmayı tetikleyerek yaşlı bireylerin yaşam kalitelerini düşürmektedir. Bu hızlı toplumsal yaşlanmayı ülkenin teknolojik, ekonomik ve sağlık ile ilgili olumlu gelişmelerin insan yaşamını kolaylaştırdığı ve buna paralel ortalama insan ömrünün de artmasına bağlanmaktadır.

Almanya birey, aile ve toplumsal sorunlar ile mücadelesini mevcut 1949 anayasal haklar çerçevesinde ele almakta ve bütün resmi kurum ve kuruluşlarıyla ve aynı zamanda Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ile birlikte, demokratik ve sosyal politik ilkeler üzerinden yürütmektedir. Federal Anayasa'nın 20. maddesinin 1. Fıkrasında; "Almanya Federal Cumhuriyeti, demokratik ve sosyal bir federal devlettir" ibaresi yer almaktadır (BPB, 1949). Demokratik, sosyal ve federal bir devlet olan Almanya'nın bu anayasa maddesinin değiştirilemeyeceği gibi, değiştirilme teklifinin dahi yapılamayacağı ilgili yasalarda belirtilmektedir. Almanya'nın sosyal devlet yapısının bu temel ilkeler üzerinden; hiçbir din, mezhep, kültür, dil, renk, cinsiyet, etnik kökenlik ve siyasi görüş ayrımı yapmaksızın sosyal devletin bir gereksinimi olduğunun da altı çizilmektedir (Gedik, 2021:34). Dolayısıyla Almanya Federal Cumhuriyeti içerisinde yaşam süren bütün insanların yaşam süreçleri bu temel değerler üzerinden ele alınmaktadır.

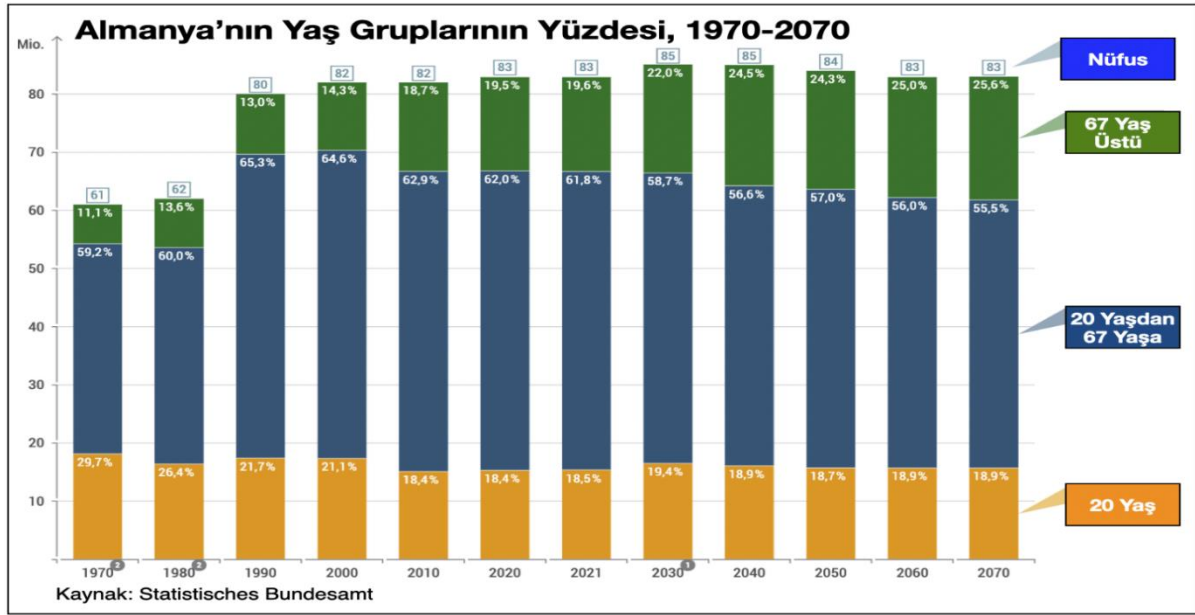
Almanya özellikle 19. yüzyılın sanayileşme süreci ile birlikte başbakan (şansölye) Otto von Bismarck'ın "Bismarck'ın Sosyal Mevzuatı" ile yeni yasal düzenlemeleri hayata geçirmiştir. 17 Kasım 1881'de oluşturulan sosyal mevzuatlar ile bugünkü Federal Alman sosyal güvenlik mevzuatının temelleri atılmıştır. Bu mevzuatlar kapsamında çıkartılan yasal düzenlemeler çerçevesinde de yaşlı bireyler devlet güvencesi altına alınmıştır. Bu bağlamda Alman İmparatorluğu Başbakanı Otto von Bismarck'ın yaptığı bütün bu mevzuatlar aynı zamanda dünyada bireylere ilişkin sosyal güvenlik alanının temel taşlarını

oluşturmuştur. Özellikle de 1889 yılında çıkartılan “Malullük ve Yaşlılık Sigortası Kanunu” yaşlı bireylerin güvence altına alınması noktasında oldukça değer atfetmektedir (Fischer & Schwitzky, 2017:9-10). Devlet bu bağlamda toplumun yaşlı birey sorunlarının önlenmesine ve azaltılmasına yönelik STK’lar ile içselleştirilmiş bir çalışma yürüterek yaşlı bireylerin aktif yaşlanma süreçlerinde daha etkin çalışmalar yürütmektedir.

Dünyamızda ve özellikle de gelişmiş ülkelerde toplumsal yaşlanma temel bir sorun haline gelmiş ve bu bağlamda da bireylerin aktif yaşlanma süreçleri önem kazanmıştır. Almanya’da da bu toplumsal yaşlanma, demografik değişiklik, birkaç ana faktöre bağlanmaktadır.

1. Doğum Oranlarının Düşmesi: Çiftler genellikle daha az çocuk sahibi olmaktadır. Bu, nüfusun yenilenme oranının düşmesine yol açmaktadır.
2. Yaşam Sürecinin Artması: Gelişen teknoloji ile birlikte tıp ve sağlık hizmetlerinin gelişmesi, insanların daha uzun yaşamalarını sağlamaktadır. Bu durum da ortalama yaşam süresinin artmasına neden olmaktadır.
3. II. Dünya Savaşı Sonrası Dönem: II. Dünya Savaşı sonrası genç nüfusun savaşlarda ölümü ve bu bağlamda doğum oranlarının düşmesi yaşlı nüfusun hızla artması sağlamıştır.

Bu faktörler dikkate alındığında Almanya’nın yaşlı nüfusun oranlarının sürekli bir artış eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Federal hükümet, 1970 – 2070 yılları arasındaki hızlı yaşlanma sürecini dikkate alarak bireylerin bu yaşlanma süreçlerini daha verimli, kaliteli geçirmeleri açısından aktif yaşlanmayı sosyal politikaların amacı haline getirmiştir.

Federal İstatistik Ofisi’nin verdiği bilgiler doğrultusunda; Almanya’nın demografik değişiminin hızla yaşlanan bir toplum olduğu ve bu yaşlanmanın yine hızla devam edeceği beklenmektedir. 1970 yıllarında 20 yaş altı nüfusun % 29,7’den 2020 yılında % 18,4’e düştüğü ve aynı zamanda, 67 yaş ve üstü bireylerin oranının % 11,1’den % 19,5’e yükseldi noktasındadır. 20 ila 67 yaş arasındaki bireylerin oranları 2021 ve 2070 yılları arasında % 61,8’den yüzde 55,5’e düşeceği ve bu hızlı toplumsal yaşlanmanın engellenemediği bilgileri yer almaktadır. Yine aynı şekilde 1970 yılında 80 yaş ve üstü bireylerin istatistik verileri 1,2 milyon olarak bildirilirken, 2021 yılında bu rakamların 6,1 milyona yükseldiği, ve 80 yaş ve üzeri bireylerin toplam nüfustaki oranının % 1,9’dan % 7,3’e yükseldiği görülmektedir (BPB, 2023).

Almanya’nın başlıca sorunları arasında yer alan toplumsal yaşlanma konusu, yaşlı nüfusa yönelik sağlık hizmetlerini, emeklilik maaşlarını, destek bakım hizmetleri gibi konularda daha fazla aktif yaşlanma taleplerini dikkate almaktadır. Toplumsal yaşlanmanın aynı zamanda olumsuz ekonomik etkileri de dikkate alınmaktadır. Emeklilik çağındaki yaşlı bireylerin işgücü piyasasından çekilmesi, işgücü

sorunlarını meydana getirirken, teknolojik gelişmeler ve dijitalleşme süreçleri işsizliği oldukça tetiklemektedir. Mevcut genç nüfusun vergileri yaşlı nüfusun zorunlu ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Bu olumsuzlukların azaltılmasına yönelik Federal Almanya, demografik dönüşümlerle başa çıkmada sosyal politikalarını yaşlı bireylerin de aktif katılımlarını teşvik edecek programlara yönelmektedir.

Literatürde bir “Göç Ülkesi” olarak konumlandırılan Almanya, Türkiye’den ve yine birçok Müslüman ülkelerden de göç almış bir ülkedir. Dört kuşak Almanya’da yaşayan bu “Avrupa’lı Müslüman Göçmenler”in de artık önemli oranda yaşlı bireyleri vardır ve bu bireyleri Almanya’daki yaşlı bireylere ilişkin gelişmelerden ayrı tutulamazlar. Alman toplumun her katmanında ekonomik, dini ve kültürel, siyaseten, bilim ve sosyal hayatta ve özellikle de STK’lar üzerinden bütün varlıklarını nesiller boyu hissettirmişlerdir. Almanya’nın yaşlı nüfus kervanına katılmış ve katılmaya aday Müslüman göçmen yaşlıların da hızla oluşmaya başladığı görülmektedir (Gedik, 2021:178).

Aktif yaşlanmaya ilişkin sosyal ve politik uygulamalar, yaşlı bireylerin sağlık, toplum içi katılımları, güvenlik ve bütün rekreatif katılımlar gibi pek çok alanda yaşlı refahının ve yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik uygulamalardır (Çolak ve Özer, 2015:116). Bu bağlamda Eko-Sistemin toplumsal varlığının güçlendirilmesi yönünde sağlıklı dönüşümü ve gelişimi sağlayan aktörler arasında önemli bir yer alan Sivil Toplum Kuruluşlarının önemli bir yeri vardır. Almanya, demokratik ve sosyal devlet yapısı dahilinde STK’lar ile oldukça yakın ilişki içerisinde ve özellikle de toplumsal yaşlanmaya yönelik devletin kılcal damarlarını oluşturan bu kurumlar ile birlikte çalışmalarını yürütmektedir. Toplum içerisinde sosyal ilişkilerin sürdürülebilir yaşamların sağlanması devlet kamu kurum ve kuruluşlarının, STK’ların ve özellikle de makro-düzye sosyal politikaların sosyal hizmet mesleğinin bütün yöntemleri üzerinden bireyi tehdit eden bütün olumsuzluklara karşı koruyucu-önleyici müdahalelerde bulunarak bertaraf edilmesi oldukça önem arz etmektedir (Healy, 2009, akt. Gedik, 2023:8). Sosyal hizmet mesleği insanı ve onun sosyal refahını uygulamanın merkezine alarak mikro-düzye bireyin aile içerisinde güçlendirilmesine odaklanır. Sosyal politikalar ise kendi disiplini perspektifinde bireyin sağlıklı gelişimini koruyucu-önleyici sistemler dahilinde korunmasını sağlar (Gedik, 2023:35). Bu bağlamda devlet ve STK’lar yaşlı bireylerin sürdürülebilir aktif yaşlanmalarına yönelik hizmetleri öncelerler. Almanya STK’lar üzerinden yaşlı bireylere yönelik bütün hizmetlerini bütüncül, tamamlayıcı aktif yaşlanma perspektifinde ele almaktadır.

Federal Almanya makro-düzye sosyal hizmetin sağlıklı uygulanabilmesi açısından sosyal yapısını ikili-çiftli (dualität) yapılandırılmış sistem üzerinden yürütmektedir. Böylece devlet kurum ve kuruluşlarının diğer fayda sağlayan bütün serbest-sivil (frei) STK’lar ile birlikte daha sistematik ve daha güçlü işlemlerini sağlayabilmektedir (Boebenecker, 2018:17). Almanya’nın bu “Çift Yapılandırılmış Refah Devleti (Dual Strukturierten Wohlfahrtsstaat)” anlayışı ülkenin sosyal refah devleti olmasını eşsiz ve başarılı kılan bir yaklaşımdır (Tennstedt, 1992:332). Devletin temel prensiplerinin sosyal hizmetin bütün alanlarda yerellik, yerindelik ve yetki ilkesi (das subsidiaritätsprinzip) kapsamında uygulandığı görülmektedir. Bu bağlamda devlet sosyal hizmet alanında kendi belirlediği önceliklerin yürütülmesi için STK’ları ikili-çiftli (dualität) yapılandırılma altında organize etmektedir. Onun içindir ki Almanya, istatistik verilerini dikkate alarak toplumsal yaşlanma ve yaşlı bireylere yönelik oldukça önem arz eden aktif yaşlanma konusunda en başta devletin birlikte hizmetleri yürüttüğü BAGFW’in çatısı altındaki kurum ve kuruluşlarla ve aynı zamanda bu alanda aktif çalışmalar yapan diğer STK’lar ile birlikte yürütmektedir.

Federal Almanya’da aktif yaşlanmaya yönelik birçok hizmetler sunan ve devletin çift yapılandırılmış sisteminde yer alan BAGFW (Bundesarbeitsgemeinschaft der Freien Wohlfahrtspflege) Serbest Sosyal Hizmet Federal Çalışma Topluluğu’nun çatısı altında organize olan 3’ü dini ve 3’ü seküler 6 kuruluşu şu şekilde tanımlayabiliriz (BAGFW, 2023).

- AWO-Arbeiterwohlfahrt (İşçi Sosyal Yardım Kurumu)
- DCV-Caritasverband (Almanya Caritas Derneği / Alman Katolik Kilisesi Hayır Kurumu)

- PARİTÄT-Paritaetisches Wohlfahrtsverband (Alman Bağımsız Sosyal Refah Kuruluşları Birliği)
- DRK-Deutsches Rotes Kreuz (Alman Kızılhaç Örgütü)
- DW & EKG-DiakonischesWerk (Almanya Protestan/Evanjelist Kilisesi Hayır Kurumu)
- ZWST-Zentralwohlfahrtsstelle der Juden in Deutschland (Yahudi/Musevi Sosyal Yardımlaşma Merkezi)

BAGFW'nin çatısı altında organize olan bu STK'lar, sunmuş oldukları bütün hizmetlerde finansmanının %90'dan daha fazla bir bölümünü gerek federal ve gerekse eyalet hükümetlerinden karşılamaktadırlar. İlgili bu STK'lar yerel eyalet hükümetleri ve belediyeler üzerinden desteklenmektedirler (Kühnhardt, Mayer, & Fürstenberg, 2017). BAGFW'nin çatısı altında olmayan diğer STK'lar yine aynı zamanda çift yapılandırılmış sistem gereği, yaşlı bireylere ve aktif yaşlanma konusunda çatı altında bulunan bu kuruluşlarla ortak çalışmalar yaptıkları gibi bağımsız olarak da farklı programlar gerçekleştirmektedirler. Das Statistik-Portal'in verilerine göre; Federal Almanya'da 4.5 Milyon bir nüfusla toplumun ikinci büyük dini toplumu oluşturan Müslümanlardır (Statista, 2016). Bu bağlamda Almanya'ya göç etmiş Müslüman bireylerin de artık yaşlı bireylerinin olduğu dikkat çekmekte ve ülke içerisinde birçok göçmen dini ve seküler STK'ların da aktif yaşlanmaya yönelik faaliyetler yürüttükleri görülmektedir.

Almanya'da aktif yaşlanmaya yönelik başta BAGFW'nin çatısı altında olan STK'lar olmak üzere ülke içerisindeki birçok dini ve seküler yapılandırılmış STK'larında aktif yaşlanmaya yönelik faaliyetler yürüttüğü görülmektedir. En son Federal Aile, Yaşlı Kadın ve Gençler Bakanlığı'nın 2019 yılı verilerine göre; Alman toplumunun gönüllü hizmetlere katılım oranlarının en yoğun olduğu alanın %13,5 ile spor ve hareket aktivitelerinin olduğu ve sonrasında da % 8,6 ile kültür ve müzik, % 8,3 ile Sosyal alanlar, % 8,2 ile okul ve ana okullar, % 6,8 ile kilise ve dini hizmet alanları, % 6,6 ile boş zaman değerlendirme, %4,1 ile çevre, klima ve hayvan koruma alanları, % 3,5 ile okul dışı sosyal aktivite alanları, % 2,9 ile politika ilgi alanları, % 2,7 ile kaza ve kurtarma alanları, % 2,0 ile sağlık alanları ve sonrası diğer alanlara da kısmen ilgili oldukları görülmektedir. Alman yaşlı toplumunun bu gönüllü hizmetlere katılımlarda %31,2'sinin aktif yaşlanma programı dahilinde gönüllü hizmetlere katılmaktadırlar (BMFSFJ, 2019).

Aktif yaşlanmaya yönelik faaliyetlerin bir kısmı şu şekildedir (Herbertslust, 2023):

Sağlıklı Yaşam, Spor ve Hareket Aktiviteleri: Almanya'da spor kulüpleri her zaman gönüllü bireyler ve özellikle de aktif yaşlanmaya ilişkin yaşlı bireyler ile spor ve hareket programları uygulanmaktadır. Yaşlı gönüllü bireyler spor yönetim kurullarında, bir antrenör veya uygulama yöneticisi olarak, bir tahkim veya hakem olarak veya bir yardımcı olarak görevlendirilmektedirler. Yardımcı etkinliklerde yarışmalar düzenler, bilet satarlar, satıcılarla veya ekipman ve ekipmanlarla ilgilenirler. Gönüllü hizmet verdikleri spor kulüplerinde kendilerine uygun spor aktivitelerine katılırlar.

Çocuk ve Gençlere Yönelik Aktiviteler: Almanya'da çocukların ve gençlerin refahına katkıda bulunmanın şehir, eyalet ve federal düzeyde birçok yolu vardır ve aktif yaşlanma programları dahilinde birçok yaşlı birey bu aktivitelere katılmaktadırlar. Çok sayıda STK'lar bu bağlamda çocuk ve gençlere yönelik yaşlı bireylerin gönüllü katılımlarını sağlayacak fırsatlar sunmaktadırlar. Çocuk ve gençlerin spor, gezi ve kamp çalışmalarında, boş zaman değerlendirmelerinde köy, kasaba, şehir ve eyaletler düzeyinde aktif rol üstlenebilmektedirler.

Yaşlı Bireylere Destek Aktiviteleri: Almanya'da yaşlı bireyler genellikle yaşları ve daha yaşlı olan diğer yaşlı bireylerle aktif yaşlanma bağlamında ilgilenirler. Yaşlı bireylere destek/bakım hizmetleri alanında destek/bakım tesislerinde kurumlarda oldukça çeşitli fırsatlar sunulmaktadır. Örneğin; ziyaret programları, boş zaman değerlendirmeleri, alışveriş, yaşlı sakinlerle yürüyüşler, sohbetler, oyununlar, müzik ve el sanatı aktiviteleri yapılmaktadır. Bu girişimler aktif yaşlanma programı dahilinde hem destek veren yaşlıya ve hem de destek alan yaşlı bireyin yalnızlığının giderilmesine önemli katkı sağlamaktadır.

Doğal Afet, Kaza ve Kurtarma Aktiviteleri: Almanya'da yaşlı bireyler Alman Kızılhaç, Johannites ve Malteser gibi STK'lar ile gönüllü sağlık görevlisi veya ilk yardım görevlisi olarak hizmet fırsatı

bulabilmektedirler. Yaşlı bireyler aktif yaşlanma kapsamında afet, kaza, sel ve kurtarma, diğer büyük etkinliklerde, spor veya konser etkinliklerinde hizmet sunabilmektedirler. Bu hizmetlere katılımları arzulayan yaşlı bireylere gereken eğitimler istedikleri alana ilişkin verildikten ve uzmanlaştıktan sonra gönüllü olarak görevlendirilebilmektedirler.

Çevre, İklim ve Hayvan Koruma Aktiviteleri: Almanya'da yaşlı bireyler özellikle yaşadıkları köy, kasaba veya şehirlerde çevre ve iklim dostu bireyler olarak aktif çalışmalara dahil edilirler. Doğanın, çevrenin örgütlenmesi, hayvanların korunması noktasında yerel kurum ve kuruluşlarla, STK ve gruplarla destek programları organize edilmektedir. Bu bağlamda Greenpeace, NABU Doğa Koruma Birliği, federal hükümet ve Dünya Bankası yaşlı bireylerin aktif yaşlanmasına ilişkin farklı fırsatlar sunmaktadırlar.

Adalet ve Hukuk Aktiviteleri: Almanya'da yaşlı bireylerin aktif yaşlanma süreçlerini desteklemek amacıyla adalet ve hukuk alanlarında da gönüllüler olarak katkı sağladıkları görülmektedir. Mahkeme davalarında yasal işlemlerin yürütülmesinde aktiftirler. Komşular arasında küçük anlaşmazlıkları çözmeye yönelik girişimlerde bulunurlar. Cezaevi ve şartlı tahliyelerde yardımcı destek bireyleri olarak kabul görürler.

Yoksulluk ve Evsizlik Aktiviteleri: Almanya'da gönüllü hizmet alanlarına katılan yaşlı bireyler aktif yaşlanma süreçlerinde evsiz ve barksızlara yönelik farklı hizmet alanlarında görevlendirilmektedir. Kalabilecek bir yer bulma, soğuktan korunma, sıcak yemek, kıyafetler ve hijyen malzemeleri temin noktasında ihtiyaç sahipleri ve kurumlar arasındaki irtibatlanmaları sağlamaktadırlar.

Sosyal Politik Aktiviteler: Almanya'da herhangi bir siyasi bağlılık, aidiyet bireyin yaşam alanını şekillendirdiği açısından oldukça önem arz eden bir husus olarak görülür. Bu bağlamda yaşlı bireylerin aktif yaşlanma sürecine siyasi aidiyetleri önemsendir, demokratik ve sosyal bir hak olarak görülür. Köy, kasaba ve şehirlerin hizmet kurumlarında ve özellikle de belediyelerde bir siyasi partiye temsilciliğine katılımları önemsendir. Yaşlı bireyler yerel politikalarla ilişkilendirilerek, altyapı, eğitim, yerel ekonominin teşviki, inşaat ve çevre koruma veya diğer konularda destek sağlamaları beklenir. Hız sınırlamaları (Tempo 30) bölgelerinin, konut inşaat alanlarının belirlenmesinde oldukça etkindirler.

Kültür, Sanat ve Müzik Aktiviteleri: Almanya'da kilise, sosyal tesisler ve müze gibi belirli kültürel kurumların korunması noktasında aktif yaşlanma programlarında gönüllü olarak katılan yaşlı bireylerden destek alınmaktadır. Aynı zamanda ilgili hizmet sundukları kurumların kültürel projelerine, sanat ve müzik etkinliklerine de yaşlı gönüllülere katılabilme fırsatı da tanınmaktadır. Bu bağlamda gönüllü yaşlı bireyler köy, kasaba ve şehirlerde düzenlenen kültür, sanat ve müzik etkinliklerinde aktif roller üstlenerek hem program içi ve hem de programlar dışında görevler almaktadırlar.

Kilise ve Dini Aktiviteler: Almanya'da kilise ve dini aktiviteler noktasında yaşlı bireyler birçok görevleri gönüllü olarak üstlenilmektedir. Örneğin, ibadet hizmetlerinin tasarımı, gençlik çalışmaları, kilise içi evlilik programları, kilise etkinlikleri ve diğer sosyal aktivitelerde yer almaktadırlar.

Kendine Destek Aktiviteleri: Almanya'da yaşlı bireyler aktif yaşlanma sürecinde kendi kendine yardım gruplarında, diğer bireylerin özel durumlarını paylaşan veya bir hastalıktan muzdarip olanlarla ilgili STK'lar üzerinden iletişim kurabilmektedirler. Özellikle alzheimer hastaları ve diğer hasta yakınları ile kendine destek programları çerçevesinde yardımcı olabilmektedirler. Aile destek programları kapsamında da ailelere yönelik birçok farklı alanlarda gönüllü olarak hizmet sunabilmektedirler.

Mültecilere Yönelik Aktiviteler: Almanya'da yaşlı bireyler sponsorluk projeleri çerçevesinde sığınmacı ve mültecilere yönelik destekleyici yardım hizmetleri sunmaktadırlar. Genellikle Caritas kuruluşu gönüllülerinin üstlenmiş olduğu bu hizmetlerde aktif yaşlanma programlarına dahil olarak fayda sağlamaktadırlar. Sığınmacı ve mültecilere yönelik mülteci barınaklarında yardımcı olabildikleri gibi spor, kültür veya geziler gibi boş zaman etkinlik alanlarında da aktif roller üstlenmektedirler.

Almanya aktif yaşlanma, yaşlı bireylerin sağlıklı, bağımsız ve sosyal olarak aktif bir yaşam sürdürmelerini teşvik eden birçok serbest alan programı ve kaynağı bulunmaktadır. Aktif yaşlanma programlarıyla, Almanya'daki yaşlıların yaşam kalitesinin artırılmasına ve topluma katkı sağlamak

amacıyla tasarlanmış olduğu ve bu gönüllü etkinliklerin hem sosyal hizmet uygulamalarına ve aynı zamanda devletin sosyal politikalarına oldukça yarar sağladığı görülmektedir.

Hollanda Örneği

Hollanda nüfus ve coğrafya olarak Avrupa ülkeleri içinde küçük ölçekli bir ülke olarak tanınmaktadır. Aktüel olarak 17 milyonluk bir nüfusa ve 41.850 km²'lik bir toprak parçasına sahiptir. Toplam nüfusun en az 3 milyonu göçmen kökenlidir ve büyük kentlerde bunların oranı yüzde 50 civarındadır. Hollanda'ya yönelik uluslararası göç bir yandan ülke için bazı sorunları beraberinde getirirse de giderek yaşanan bir toplum için daha fazla yararlar sunmaktadır.

Avrupa ülkeleri içinde Hollanda hızla yaşanan bir toplum haline gelmiştir. Bunun sebebi, iki demografik gelişmeye bağlanmaktadır. Bunlardan biri ailelerin giderek daha az çocuk edinmesidir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından bir "bebek patlaması" yaşadıktan sonra Hollanda geçen yüzyılın ortalarından itibaren giderek daha az çocuk edinmeye başlamıştır. İkinci demografik gelişme ise ortalama ömrün uzaması ya da başka bir deyişle insanların daha uzun yaşamalarıdır.

Geçtiğimiz yüzyılda, Hollanda'da 65 yaş üstü kişilerin sayısı on kattan fazla bir artış göstermiştir: 1900'de 0,3 milyon iken, 2020'de 3,4 milyona ulaşmıştır. Ayrıca bu ülkede "çifte yaşlanma"dan bahsedilmektedir. Çifte yaşlanma, bir yandan genel nüfus içinde yaşlıların oranının artmasını ifade ederken, diğer yandan da yaşlı nüfus içinde 80 yaş üstü nüfusun artışı dile getirmektedir. Hollanda İstatistik Kurumu'na (CBS) göre 1 Ocak 2021 itibarıyla 65-80 yaşları arasında 2.618.874 kişi bulunmaktadır. Bunların 838.661'i 80 yaşın üzerindedir. 65 yaş üstü kişilerin sayısı şu anda toplam nüfus içinde yüzde 19,8'e ulaşmıştır. 2040 yılında 65 yaş üstü nüfusun 4,8 milyon olacağı tahmin edilmektedir (CBS, 2023).

Eğer Hollanda uluslararası göç yoluyla dışardan yeni ve genç bir nüfus transferi yapmasaydı muhtemelen daha yaşlı bir toplum olacaktı. "Hollanda'da savaş sonrası nüfus artışı Avrupa standartlarına göre yüksektir ve yine Avrupa standartlarına göre uzun süreli olması buna özellikle katkıda bulunmuştur. Doğal büyüme neredeyse tüm yıllarda dış göçten kaynaklanan büyümeden daha yüksektir. 1960-2010 yılları arasında ülkede doğal büyüme 4 milyonu bulurken, pozitif göç dengesi nedeniyle 1,1 milyonluk bir artış sağlanmıştır. Yabancı göçün toplam etkisi elbette çok daha büyüktür, çünkü doğal artışın hiç de küçümsenmeyecek bir kısmı yine göçmenlerden kaynaklanmaktadır. Hollanda'da yaklaşık 1,7 milyon göçmen çocuğu doğmuştur. Diğer birçok Avrupa ülkesinde nüfus artışı, eğer varsa, esas olarak dış göçe dayanmaktadır." (Van Nimwegen & Van Praag, 2012:19).

Hollanda, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından fiilen bir yaşlılar politikası izlemeye başlamıştır. Bunun nedeni savaş sonrasında baş gösteren konut kıtlığıdır. Bu konut kıtlığını çözmek üzere yaşlıları huzurevlerine göndermiş, onlardan boşalan evlere gençleri ve evli yetişkinleri yerleştirmiştir. Böylelikle yaşlılar politikası konut ve bakım alanındaki gelişmelerle başlamış ve giderek geniş bir alana doğru yayılmıştır. Bununla birlikte yetmişli yıllardan itibaren yaşlılarla yapılan anketler neticesinde yaşlıların huzurevlerinde pek de memnun kalmadıkları ve üstelik ülkenin her bir yanında açılan huzurevleri ve bakım evlerinin devlete ve topluma yüksek masraflar çıkardığı anlaşılmıştır.

Söz konusu sebepler nedeniyle Hollanda yetmişli yıllardan başlayarak yaşlılar politikasını gözden geçirmiş ve bugün yaşlıları "mümkün olduğunca kendi evinde, zorunlu olduğunda ise kurumsal bakım"ya yönlendiren bir politikaya yönelmiştir. "Yaşlanan nüfus perspektifinden yaşlılara yönelik politika" (2004-2005) adlı Nota'da yaşlılara ilişkin temel ilke ve değerler tanımlanmıştır. Bunlardan en önemlisi, bağımsız bir varoluş için önemli kaynaklar azalsa da, yaşlıların özerk ve olgun vatandaşlar olduğu fikrinin temel alınmış olmasıdır. Buradan türetilen değerler sağlık, topluma katkı, satın alma gücü, barınma, bakım bağımlılığı ve yaşam sonuyla alakalıdır. Hükümet bu değerleri güçlendirmek ve yaşlılara daha özel ve daha bireysel bir yaklaşımın önemini vurgulayarak, farklı nesillerin katkılarının dengeli bir şekilde dağıtılması için çaba göstermek ve daha genel olarak sosyal uyuma yönelik bir politika oluşturmak istemektedir. Örneğin Sosyal Destek Yasası, belediyelerin hassas durumdaki vatandaşlara daha özelleştirilmiş destek sağlamasına olanak tanıyor. Yaşam boyu tasarruf planı da

çalışanlara görevleri birleştirme, kariyerlerine ara verme ve böylece çalışma hayatlarını dengeli bir şekilde uzatma konusunda daha fazla fırsat sunmaktadır. Politikanın belirtilen yönlerde daha da geliştirilmesi, daha uzun vadeli bir gündeme yol açmaktadır. Bu, tercihlerin zaten nispeten açık olduğu politika değerlendirmelerini ve ayrıca halen tartışılması gereken ve dolayısıyla bu hükümetin görev süresi boyunca tamamlanamayacak gelişmeleri içermektedir (Tweede Kamer, Vergaderjaar 2004-2005).

Bu temel ilke ve değerlerin somut olarak ne anlama geldiği, ilgili Nota'nın ilerleyen sayfalarında madde madde sıralanmaktadır. Hükümetin görüşüne göre, daha operasyonel terimlerle formüle edilen bu ilkeler şu anlama gelmektedir (Tweede Kamer, Vergaderjaar 2004-2005:32):

- Yaşlıları mümkün olduğu kadar uzun süre sağlıklı ve formda kalmaya yönelik faaliyetlerin teşvik edilmesi;
- Yaşlıların mümkün olduğu sürece topluma aktif bir katkıda bulunmaları ve bunu tam olarak yapmaları sağlanmalıdır. Haklara olduğu kadar yükümlülüklerle de katılabilirler. Yaşlı çalışanların işgücüne katılımı artmalı, yaş ayrımcılığı her bakımdan ortadan kaldırılmalıdır. Gönüllülük ve resmi olmayan bakım topluma önemli katkılardır. Son olarak katılım aynı zamanda tartışmaya katılmak ve inisiyatif almak anlamına da gelmektedir;
- Yaşlıların bağımsız olabilmek için mali açıdan yeterli donanımına sahip olmaları sağlanmalıdır;
- Yaşlıların bireysel ihtiyaçlarına göre uyarlanmış ve bakım imkanları tarafından desteklenen yeterli barınma imkanlarına erişimi sağlanmalıdır;
- Yaşlıların da parçası oldukları yaşam ortamlarında fiziksel anlamda özgür ve güvenli bir şekilde hareket edebilmelidirler. Giderek daha fazla eylemin zamandan ve mekândan bağımsız hale geldiği bir bilgi çağında bile, hangi ölçek düzeyinde olursa olsun hareketlilik önemli bir gelişme faktörü olmaya devam etmektedir. Önümüzdeki yıllarda ulaşımın erişilebilirliği mümkün olduğunca iyileştirilmelidir;
- Sağlık sorunları nedeniyle savunmasız olan "yaşlı insanlar" yeterli ve kaliteli bakım sağlanacağından emin olmalıdırlar. Yaşlı bakımında kalitenin geliştirilmesi özel ilgiyi hak etmektedir. Yaşlılara yönelik kollektif bakımın kapsamı daraltılabilir ancak niteliğinin daha yüksek olması gerekir;
- Yaşlıların onurlu bir şekilde ölebilmeleri sağlanmalıdır.

Son nokta Hollanda'da yaşlıların ötenazi hakkı bulunduğu gerçeğini de içermektedir. Bu bakımdan Hollanda, Avrupa ülkeleri arasında apayrı bir konuma sahiptir. 2001 yılının Nisan ayından bu yana bu ülke, katı koşullar altında da olsa ötenaziye yasallaştıran ilk Avrupa ülkesidir. Bu tarihten sonra kimi Avrupa ülkeleri Hollanda'yı örnek alırken (Belçika ve Fransa), Almanya başta olmak üzere birçok ülke de olumsuz tepki göstermiştir (Canatan K., 2011:457-496).

Tüm Avrupa'da yaşlanma sorunu ciddi bir mesele haline geldiği için Hollanda Avrupa Birliği içindeki gelişmeleri de izleyerek kendi politikasını güncel ve etkin kılmaya çalışmaktadır. Bu kapsamda "aktif yaşlanma" kavramı politika çevrelerinde ulusal ve uluslararası bir gündem haline gelmiştir. Örneğin 2012 yılını Avrupa Komisyonu "Aktif Yaşlanma ve Nesiller Arası Dayanışma Yılı" ilan edilmiştir. Bu esas olarak bir temenni mi yoksa yaşlanan nüfusa ve yaşlıların toplumdaki rolüne bakış açımızda gerçekten bir değişikliği mi ifade etmektedir? Aktif yaşlanmaya ilişkin sosyal ve politik tartışmalarda Hollanda'da yaşlıların işgücüne katılımının teşvik edilmesi genellikle merkezi öneme sahiptir. Nitekim bu amacı gerçekleştirmek için Hollanda geçtiğimiz yıllarda emeklilik yaşını 65'ten 67'e çıkararak, bu şekilde yaşlıların daha fazla iş yaşamına katılabileceklerini göstermiştir. Başka ülkelerde genellikle direnişle karşılaşan bu tür önlemler Hollanda'da ne toplum ne de sendikalar tarafından itirazla karşılaşmıştır. Ancak aktif yaşlanma sadece iş yaşamına katılımı sınırlı bir şey olmayıp gönüllülerin ve profesyonel olmayan bakıcıların yaptığı faaliyetler de kesinlikle göz ardı edilmemelidir. Bu aktiviteler aktif yaşlanmanın önemli bir parçası olarak karşılanmaktadır.

Hollanda'nın toplumsal ve siyasal bağlamında *gönüllü çalışma*, organize bir şekilde başkaları veya toplumun yararına çalışmayı ifade etmektedir. Kullanılan tanıma bağlı olarak, 50'li yaşların üzerindekiilerin yüzde 27 ila 40'ı gönüllü olarak çeşitli işlere katılmakta ve son on yılda katılım düzeyi

aşağı yukarı sabit kalmıştır. Gönüllü çalışmalardan en fazla sorumlu olanlar esas olarak 50-74 yaş aralığındaki kişilerdir. Üst yaş grubunda fonksiyonel kısıtlılıklar katılımı engellemeye başlamaktadır. Yaşlıların icra ettikleri faaliyetler esas olarak spor kulüpleri, felsefi gruplar ve bakım alanında göze çarpmaktadır. *Profesyonel olmayan bakıma* gelince, bu bakım sağlayıcının hemen yakınında bulunan ihtiyaç sahibi kişilere sağlanan bakımı ifade etmektedir. Yaşlılar sadece profesyonel olmayan bakımın hedefi grubu değil, aynı zamanda bu bakımı geniş ölçekte de sağlayan bir gruptur. 2008 yılında 50 yaş üstü en az 1,8 milyon kişi (yaş grubunun %20'si) profesyonel olmayan bakım alanında aktif olup bunların yaklaşık üçte biri üç aydan fazla ve haftada sekiz saatten fazla yoğun bakım işlerinde çalışmıştır. Üstelik profesyonel olmayan bakım sağlayan yaşlıların oranı artmaktadır. 50-64 yaş grubunda bu, esas olarak kendi ebeveynlerine veya kayınpederlerine yardımıyla ilgiliyken, 65 yaş üstü kişiler esas olarak kendi partnerleriyle ilgilenmektedirler. Her iki yaş grubunda da yüzde 10'u çocuklarına yardım sağlamaktadır (Van Nimwegen & Van Praag, 2012:31-32).

Hollanda'da yaşlıların gönüllü çalışma ve profesyonel olmayan bakım işlerinde yer almaları sadece onların emeklilik zamanlarında daha fazla vakitleri olduğu gerçeğiyle açıklanamaz, Hollanda aynı zamanda genelde gönüllü çalışmanın yaygın olduğu ve hatta insanlara itibar sağladığı kültürel bir arkaplana sahiptir. Genç ve yetişkin hemen herkes gönüllü olarak iş yapmaktadır. Gençlerin gönüllü çalışmanın bir amacı da deneyim kazanmak ve bu şekilde iş kariyerlerine yatırım yapmaktır. Öte taraftan gönüllü çalışma kişileri toplumdaki izole olmaktan korumakta ve aktif tutmaktadır. Kişiler, gönüllü çalışarak hem kendi vakitlerini iyi değerlendirdiklerine hem de toplumsal sorumluluk aldıklarına inanmaktadırlar.

Yaşlılar daha spesifik anlamda iş yaşamında aktif kalarak aktif yaşlanmayı tercih etmektedirler. 1980'lerin ortalarında yaşlıların işgücüne katılımı tüm zamanların en düşük seviyesinde idi. O dönemde 50 ila 65 yaş arasındaki nüfusun yüzde 40'ından azı çalışıyordu. O tarihten bu yana yaşlıların işgücüne katılımı sürekli artış göstermiştir. 1990'ların başında 50 yaş ve üzeri kadınların yalnızca yüzde 18'i işgücü piyasasına katılırken, 2010'da bu neredeyse yarı yarıya çıkmıştır. Aynı yaş grubundaki erkekler arasında işgücüne katılım oranı aynı dönemde yüzde 56'dan yüzde 74'e yükselmiştir. 65 yaş üstü kişilerin işgücüne katılım oranı hâlâ mütevazı düzeyde ancak 1996'dan bu yana neredeyse iki katına çıkmıştır. Bugün 65-70 yaş grubundaki 10 erkekte 1'inden fazlası (%12) çalışmaktadır. 2010 yılında 50-65 yaş grubundakilerin yarısından fazlası, çalışan veya iş arayan olarak işgücünün parçasıydı (Van Nimwegen & Van Praag, 2012:25).

65 yaş üstü grubun iş piyasasına katılımı, emeklilik yaşının 67'ye çıkmasından sonra daha da artmıştır. Devlet, emeklilik yaşının yükseltilmesini, Hollanda'da yaşlanan nüfusa karşı çözümlerden biri olarak görmektedir. 2008 yazından bu yana yaşanan mali ve ekonomik kriz sonucunda kamu maliyesinin bozulması nedeniyle, bu tedbir artık hızlandırılmış bir şekilde uygulamaya konulmuştur.

Yaşlıların hangi alanlarda gönüllü olarak çalıştıkları incelenirse, aktif yaşlanma söz konusu olduğunda hangi tür sivil toplum örgütlerinin burada bir rolü olduğu anlaşılır. Sosyal ve Kültürel Plan Bürosu araştırmacılarının (Van Campen & de Klerk, 2012:157) yaptığı bir araştırmaya göre 50 yaş ve üstünün 2007-2008 yıllarında yaptıkları gönüllü işleri ve katılım sağladıkları kuruluşlar, aşağıdaki tablodaki gibi (Tablo 1) görüldüğü üzere yaşlılar en fazla dini ve ideolojik gruplarda gönüllü olarak çalışmaktadırlar. Hollanda'da dini ve ideolojik gruplar dört toplumsal blok (Katolik, protestan, liberal ve sosyalist) halinde örgütlenmişler ve uzun yıllar aidiyet çerçeveleri olarak işlev görmüşlerdir. Gönüllü yaşlılar ikinci sırada spor derneklerinin ve bakım kuruluşlarının etkinliklerine katılmaktadırlar.

Tablo 1: Hollandalı Yaşlıların Gönüllü Olarak Katıldıkları Kuruluşlar ve Etkinlikler

Sivil Toplum Örgütleri	Katılım Düzeyi (%)
Dini ve felsefi gruplar	10
Spor dernekleri	9

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

Bakım ve bakım kuruluşları	9
Hobi dernekleri	6
Kültürel dernekler	5
Mahalle işleri ve dernekleri	4
Gençlik işleri	3
Okullar	2
Sosyal yardım kuruluşları	2
İş örgütleri	2
Politik partiler	1
Başka örgütler	6

Kaynak: CBS (POLIS-VW '08).

Üçüncü sırada yaşlıların ilgisini hobi dernekleri çekmektedir. Hollanda'da hemen herkesin bir ya da birden fazla hobisi vardır ve hobilerini gerçekleştirmek için bu tür derneklere katılım sağlamaktadırlar. Kültürel dernekler ve mahalle kuruluşları dördüncü ve beşinci sırada gelmektedir. Diğer dernekler ve kuruluşlar daha düşük düzeyde yaşlı gönüllü çekmektedirler. Yaşlılar özellikle iş ve siyasetle ilgili örgütlere pek ilgi duymamaktadırlar. Çünkü emeklilik ve yaşlılık yıllarında bu alanlardan bir uzaklaşma olmaktadır.

Sözü edilen araştırma sadece gönüllülerin yer aldığı kuruluş ve etkinlikleri değil, aynı zamanda yaşlı gönüllülerin sosyolojik profili hakkında da bilgiler sunmaktadır. Buna göre yaşlıların yaş grupları yükseldikçe gönüllülük düzeyi düşmektedir. En fazla aktif olan yaşlı grubu 50 ve 64 yaş kategorisindeki yaşlılardır. 75 yaş ve üstü yaşlılar daha çok dini-ideolojik gruplar ve bakım kuruluşlarında aktif olmaktadır. Yaş gruplarının yanında önemli bir farklılık da cinsiyet ekseninde görülmektedir: Erkek yaşlılar, daha sık spor ve benzer derneklerde aktif iken kadın yaşlılar profesyonel olmayan bakım alanında iş yapmaktadırlar. Profesyonel olmayan bakım alanında çalışanlar ya eşlerine ya da yakınlarına (çocuklar ve başka aile üyeleri) bakmaktadırlar. Bu da eski kuşaklardaki cinsiyete bağlı rol dağılımının devam ettiğini göstermektedir. Üçüncü bir farklılık, eğitim düzeylerine bağlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim düzeyi yükseldikçe gönüllü çalışma düzeyi artmaktadır. İlköğretim mezunları çok az gönüllü işlere katılmaktadırlar.

Gönüllü çalışma ile kendini iyi hissetme arasındaki bağ hakkında pek fazla veri bulunmamaktadır. Bununla birlikte aktif yaşlanma ile gönüllü çalışma arasında pozitif bir korelasyon bulunduğu düşünülmektedir. Yaşlılar; bisiklet sürmek, yürümek, bahçede iş yapmak ve başka tür işler yapmak yanında kuruluşlarda gönüllü olarak çalışarak bir yandan vakitlerini değerlendirmekte, diğer yandan da anlamlı bir hayat yaşamaktadırlar. Kendi hayatlarına anlam vererek ve aktif yaşlanarak sosyal izolasyon, yabancılaşma ve yalnızlıktan kaçınmaktadırlar. Hem toplumda sorumluluk taşımak hem de anlamlı işler yapmak muhtemelen yaşlıların ömrünü uzatmaktadır.

Özetlersek; Hollanda hızla yaşlanan bir toplum olup yaşlılar politikasında aktif yaşlanmaya büyük bir önem vermektedir. Aktif yaşlanma, bir yandan iş hayatına katılımın artırılması ve uzatılması anlamına gelirken, diğer yandan yaşlılar arasında gönüllü işlerin yapılmasını içermektedir. Bu bağlamda sivil toplum örgütleri yaşlı gönüllülere kapılarını açarak onların aktif yaşlanmasına katkı sunmaktadırlar.

İtalya Örneği

Dünya genelinde diğer bölgelere göre daha yaşlı bir nüfusa sahip olan Avrupa içinde pek çok ülkede nüfus içinde yaşlı oranı % 20'den yüksektir. İtalya'nın nüfusu da oldukça kalabalık (küçük nüfuslu bir iki ülke sayılmazsa) Avrupa'da en yüksek yaşlı oranına sahip bir ülkedir. 1950'de nüfusu 46,5 milyon olan İtalya'da 65 yaş ve üstü nüfusun oranı % 8 iken, 2022'de toplam nüfus 59 milyona yaklaşmış ve 65+ nüfusun oranı ise %24'den fazla olmuştur. İtalya'da 2100'de ise bu oranın % 38'den fazla olması beklenmektedir. İtalya'da 2022 yılında yaşam beklentisi ise 84 yaş olarak açıklanmıştır

(macrorends.net). İtalya'da nüfus yaşlanmasının temel nedenleri baby boomer kuşağın yaşlanması, uzun ömürlülüğün artması ve doğum oranlarının düşmesinden kaynaklanmaktadır. İtalya son yıllarda uluslararası göç alan bir ülke olmakla birlikte göçün yaşlanma konusunda ne olumlu ne de olumsuz bir etkisi olmamıştır (global giving.org).

İtalya, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomik yapılanma sürecine girmiş ve halkın refahının artırılması yönünde ilk önce sağlık, işsizlik yardımları ve emeklilik sigortasını kapsayan sosyal güvenlik politikalarını oluşturmuştur. Ayrıca kapsamlı olarak ilk yaşlılık politikalarını ise 1988 yılında hayata geçirmiştir. Sağlık iyileştirilmesi ve sosyal güvencenin artırılması amaçlanmış, yaşlı bireylerin topluma aktif katılımı teşvik edilmiştir. İtalya'nın günümüzde odağında olan yaşlanma politikası; sosyal güvence sistemi, sağlık hizmetleri, yaşlılara yönelik hizmetler, istihdam ve eğitim, aile ve toplum desteğini kapsamaktadır. Bu politikaların uygulanmasında ise merkezi yönetim, yerel yönetim, sivil toplum ve özel sektörün işbirliği söz konusudur.

Yaşlıların emeklilik sonrası boş zaman değerlendirmek, topluma katkıda bulunmak ve sosyal etkileşimin güçlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilen gönüllülük faaliyetlere katılımları oldukça yüksektir. Sosyal sorumluluk projelerinde yer alan yaşlılar, genellikle eğitim, sağlık, kültür, çevre, hayvan refahı gibi çeşitli proje ve çalışmalarda gönüllü olarak yer almaktadır. Gönüllü öğretmenlik yaparak gençlerin eğitimine katkı sağlamak, yaşlı bakım hizmetlerinde yer almak, sanatsal etkinliklerde yer almak ve çevresel konularda farkındalık oluşturmak gibi faaliyetlere katılımları görülmektedir. Yaşlıların bu tür faaliyetlere katılımlarını teşvik eden çeşitli teşvik programları ve projeler bulunmaktadır.

İtalya Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) Aktif Yaşlanma (AY) politikasını bütün boyutlarıyla takip eden bir ülke olarak DSÖ'nün bütün açıklamalarına ve beklentilerine uygun girişimler hazırlamıştır. AY çerçevesine uluslararası düzeyde uyum geliştirecek biçimde bütüncül hareket etmeye çalışmaktadır. Yaşlıların yaşam kalitesinin artırılması için sağlık, etkinlikler, sosyal katılım, güvenlik, psikolojik iyilik, yaşam biçimi ve ekonomik kaynaklar gibi konuların ve yaşlılığın birçok yönüne değinecek çalışmaların içindedir.

Birleşmiş Milletler Uluslararası Madrid Yaşlanma Hareket Planına, ilgili komite çalışmalarına ve ulusal programlara ve bunların uygulamalarına bağlılıkla çalışmalarını sürdürmektedir. Burada önemli eleştiri noktalarından biri AY politika olarak yukardan aşağıya doğru bir yaklaşıma sahip iken, uygulamalarda yer alanların kararlara katılımı önemli bir belirleyici olarak hareketi aşağıdan yukarıya politika oluşturulmasına ve yapılacakların yatay bir ağ içinde (kamu, özel sektör ve STK'lar) paydaşların tümünün katılımı ile gerçekleşmesine fırsat vermelidir. Oysa kamunun denetleyiciliği üstten bir bakışı getirmektedir.

Aktif yaşlanma uygulamaları birçok ülke için zorluklar getirmektedir. Bu zorlukların aşılması sürdürülebilir hedeflerin oluşturulmasına bağlıdır. Bölgesel uygulama hedefleri ile AY uygulama hedeflerinin birbiriyle uyumlu olması önemlidir. İtalya'da yaşlı nüfus ekonomik sürdürülebilirlik açısından önemli bir etkiye sahiptir. İtalya'da iş gücünün daralması, emekli maaşlarının kamu üzerindeki yükü ile başa çıkmak için emeklilik yaşının artırılması gibi konular aile temelli bir refah modelini öne çıkarmış ve ailede yaşlılar torunlara bakarak aile gelirine destek olmaktadır. 2019 yılına kadar AY konusunda önemli bir öncelik verilmemiştir. Ancak bugün ulusal politika oluşturmanın aciliyeti anlaşılacak harekete geçilmiştir (Lucantoni vd., 2022). İtalya'da Sağlık Bakanlığı tarafından fonlanan ve Aile bakanlığı tarafından desteklenerek kurulan Ulusal sağlık ve yaşlanma Enstitüsü yaşlanma araştırmalarını başlatmıştır.

Birleşmiş Milletler Yaşlıların hakları (UNDESA) konusunda çalışan sivil toplum kuruluşları arasında İtalya'da HelpAge Italia onlus, Movimento Giotto, SOLIMAI ve FERPA öne çıkanlardır.

SOLIMAI: 65 yaş üstü kişileri her türlü destekleyerek (birlikte kahve içmek, birlikte yürüyüş, sohbet etmek gibi etkinlikleri de içeren) hizmet veren bir gönüllü kuruluştur. Gönüllülerin destekleriyle

çalışmaktadır. Yaptıkları uygulamalar aktif yaşlanma ilkelerine uygun bir biçimde ilerlemektedir. Yerel yönetimlerle uyum içinde çalışmaktadır (comune.aresse.mi.it/novita)

Movimento Giotto: Bu tamamen gönüllü bir hareket olup genel tıp ve temel bakımın bilimsel, kültürel ve mesleki yenilenmesini teşvik etmektedir. Temel sağlık konusunda bütüncül yaklaşım içinde yaşlı sağlığı ile de ilgilenmektedir.

HelpAge Italia onlus: HelpAge yaşlıları destekleyen politika alanlarında çalışan global bir dernek. Yaşlıların haklarının kalkınma işbirliği politikalarına dahil edilmesi için mücadele etmektedir. AB insani yardım politikasının kalitesini ve etkinliğini artırmaya çalışmaktadır. Yaşlı haklarını artırma gayreti içindedir.

HelpAge Italia Onlus, 2017 yılında İtalya'da kurulmuş, özellikle ülkedeki fiziksel, zihinsel, ekonomik, sosyal veya ailevi koşullar nedeniyle dezavantajlı durumda olabilecek yaşlılarla çalışan, kar amacı gütmeyen bir STK'dır. Kuruluş, bu kişilerin sağlıklı, güvenli ve ekonomik açıdan onurlu bir yaşam sürmelerine yardımcı olmak için haklarını korumak için çalışıyor. Kuruluş, dezavantajlı yaşlı insanların özerkliğini, sosyal katılımını ve fiziksel ve ekonomik güvenliğini teşvik etmenin yanı sıra istismar ve ayrımcılıkla mücadele etmek ve bunların üstesinden gelmek için sosyal ve sağlık sektörlerinde faaliyet göstermektedir. HelpAge Italia Onlus, afet riskinin azaltılması ve iklim değişikliği, sosyal koruma ve HIV/AIDS gibi yaşlı insanları ve yaşlanmayı etkileyen diğer konularda araştırma, savunuculuk, politika etkileme ve kampanya çalışmaları yürütmektedir. HelpAge Italia, 2017 yılında HelpAge küresel ağının bir üyesi olmuştur.

FERPA: Ferpa, Avrupa Sendikalar Konfederasyonu'nun (ETUC) yapısından doğmuştur ve farklı Avrupa kurumlarının doğrudan lobi faaliyetleri yoluyla Avrupa Birliği yasalarını ve politikalarını şekillendirmek için aktif olarak çalışmaktadır. Avrupa Komisyonu'nun emekli ve yaşlıları en fazla temsil eden kuruluşlara danışarak seslerinin duyulabilmesi için bir prosedür oluşturulması için çaba göstermektedir. İlgilendiği konular arasında AY özel olarak yer almaktadır.

Kısaca özetlemek gerekirse; İtalya Avrupa'da en yaşlı nüfusa sahip ülkedir ve nüfus yaşlanmaya devam etmektedir. Aktif yaşlanma ilkeleri çerçevesinde çalışmalar yürüten ve aktif yaşlanma konusuna oldukça önem veren İtalya, yaşlıların gönüllü faaliyetlere katılımları konusunda çeşitli teşvik program ve projelerini hayata geçirmiştir. Bu kapsamda sivil toplum kuruluşları yaşlı gönüllülere kapılarını açarak aktif yaşlanmalarına katkı sağlamaktadır.

Türkiye Örneği

Türkiye, uluslararası önemli ulaşım yolları üzerinde bulunmakta ve çevre ülkeleri birbirine bağlayan tüm yolların buluşma noktasında yer almaktadır. Avrupa ve Asya kıtalarının birleştiği noktada 784.000 km²'lik bir alan kaplayan ve üç tarafı denizlerle çevrili bir yarımada ülkesidir. Gelişmekte olan ülkeler içerisinde yerini almaktadır. Coğrafi konumu itibariyle yasa dışı geçişlere uygundur ve başta Orta Doğu ülkelerinden olmak üzere yoğun göç almaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin nüfusu 1927'den itibaren sürekli bir artış sergilemiş, bazı dönemlerde ise bu artış hızında farklılıklar görülmüştür. Özellikle de İkinci Dünya Savaşı'nın vd. olumsuz etkilerin azalmasıyla birlikte ve çeşitli faktörlere bağlı olarak nüfus artışı devam etmiştir (Sertkaya Doğan ve Bostan, 2019:66). Günümüzde ise doğum oranlarının azalması, bebek ölüm oranlarının azalması, sağlığın geliştirilmesi vb. faktörlere bağlı olarak Türkiye hızla yaşlanan bir toplum haline gelmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumunun Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2022 verilerine göre, Türkiye nüfusu 85 milyon 279 bin 553 kişi olmuştur. Nüfus büyüklüğüne göre yapılan sıralamada 194 ülke arasında 18. sırada yer almış ve dünya toplam nüfusunun %1, 'ini oluşturmuştur (TÜİK, 2023). Türkiye'de 65 yaş ve üzeri nüfusun sayısı 2017 yılında 6 milyon 895 bin 383 kişi iken, 2022 yılı itibariyle 8 milyon 451 bin 669 kişi olmuştur. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise yüzde 9,9'a yükselmiştir. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının yüzde 10'u geçmesi nüfusun yaşlanmasının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Yaşlı nüfus oranının 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6 olacağı öngörülmektedir. Yaşlı nüfus yaş grubuna göre

incelendiğinde, 2022 yılında %64,5'inin 65-74 yaş grubunda yer aldığı görülmüştür. 100 yaş ve üzerindeki yaşlı sayısı 5 bin 344 kişi olmuştur. Yaşlı nüfusun işgücüne katılma oranı ise 2017 yılında %12,2 iken 2021 yılında bu oran %11,3 olmuştur. 65 yaş ve üzeri nüfusun %64,3'ünün tarım sektöründe çalıştığı görülmektedir (TÜİK, 2023). Nüfusun yaşlanma eğiliminde olması ülkelerin yaşlılara yönelik sosyal politikalarının ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Ülkelerin gelişmişlik düzeylerine, kültürel ve toplumsal yapılarına göre yaşlılara yönelik sosyal politikaları farklı sergilemektedir. Yaşlılara yönelik sosyal politikaların başında ise, emeklilik politikaları, istihdam politikaları, sağlık politikaları, konut politikaları, bakıcı aile politikaları ve toplum destekli politikaları gelmektedir (Korkut, 2019:157). Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından batıdaki gelişmelere paralel olarak ve kendi iç dinamikleri ölçüsünde, sosyal güvenlik alanında önemli gelişmeler olmuştur (Gümüş, 2010:336). Türkiye "sosyal devlet" olma gereğini Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına temellendirmekte ve bu çerçevede toplum refahına yönelik uygulamalarını gerçekleştirilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasanın 2. Maddesinde "sosyal devlet" ilkesi benimsenmiş olup, "*Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir*" ibaresi yer almaktadır.

Anayasanın 10. maddesinde "*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetmeksizin kanun önünde eşittir....Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar*" ifadesi yer almaktadır. Anayasanın 60. maddesinde ise "*Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar*" ifadesi yer almaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982). Devlet vatandaşlarının karşılaşabileceği sosyal risklerin (iş kazası, meslek hastalığı, yaşlılık, analık, işsizlik vb.) oluşmasının bertaraf edilmesinin yanı sıra sosyal sigortalılarla da koruyucu görevi bulunmaktadır (Şeker ve Kurt, 2018:18). Bu çerçevede sağlık, bakım, sosyal hizmetler, sosyal yardımlar ve çeşitli emeklilik sistemleri aracılığıyla yaşlanma politikaları geliştirilmekte ve uygulamaya sunulmaktadır. Anayasa temelinde olmakla birlikte yerel yönetimler mevzuatı, diğer çeşitli mevzuat düzenlemeleri, kalkınma planları, yaşlılara yönelik uygulama ve eylem plan ve programları ve çeşitli gelişmelere bağlı olarak uluslararası bağlamda ciddi etkileşimden de söz edilebilmektedir. Bütün bu faktörler yaşlılara yönelik mevzuatın şekillenmesinde etkili olmaktadır. Türkiye'nin fiili yaşlanma politikası temelde emeklilik ve sosyal hizmetler mevzuatına dayanmaktadır. "Türkiye'de yaşlı refahına ilişkin politikalar ve uygulamalar ağırlıklı olarak sosyal güvenlik, sosyal hizmetler ve bakım şeklinde görülmektedir. Bunlardan özellikle de 2022 Sayılı Kanun yaşlıları koruma altına almıştır" (Taşçı, 2013:16). Türkiye'de, Sosyal Güvenlik Kurumu'na bağlı olarak belirli bir süre çalıştıktan sonra emekli aylığı almaya hak kazanan bireyler sosyal güvenlik kapsamında yer almaktadır. 1 Nisan 2008 tarihinden sonra ilk kez sigortalı olanların emekli aylığına hak kazanabilmesi için kadınlarda 58, erkeklerde ise 60 yaşının doldurulmuş olması gerekmekte olup yıllar itibarıyla emekli olma yaşı kademeli olarak yükseltilecek ve 2048 yılına gelindiğinde emeklilik yaşı herkes için 65 olacaktır. Ancak engelliler, yeraltı maden işçileri vb. grupların erken yaşlanma gibi "kolaylaştırılmış emeklilik seçenekleri" de bulunmaktadır (Yıldız Bağdoğan, 2015:436). Türkiye'nin emeklilik sisteminde 2008 yılına kadar uygulama şekli ve kapsamı bağlamında sürekli bir değişikliğe gidilmesi nedeniyle, bireyler genç yaşta erken emekli olmuş ve bunun sonucu olarak uzun vadede ekonomik ve sosyal refah açısından sosyal güvenlik sistemlerini olumsuz etkilemiş ve oldukça yüksek maliyet oluşturmuştur (Beşe Canpolat ve Taştı, 2022:470).

Sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan, geliri olmayan 65 yaş ve üzeri bireyler ise Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından sunulan ve yaşlılık aylığı olarak bilinen, 1976 yılında yürürlüğe giren 2022 sayılı "65 yaşını doldurmuş Muhtaç ve Gücsüz, Kimsesiz Türk Vatandaşına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun" ile yaşlılar güvence altına alınmıştır (Tuncel ve Uzun, 2019:322). Genel sağlık sigortası ve emekli aylıklarının yanı sıra emekli dul ve yetim maaşı, eşi vefat eden kadınlara yönelik yardımlar, ücretsiz veya indirimli seyahat destekleri, çeşitli vergi indirimleri, sivil toplum kuruluşları ve

vakıf yardımları vb. destekler de oluşturulan politikalar kapsamında yaşlılara sunulmaktadır (ASPB, 2018:89).

Türkiye’de yaşlılara yönelik sosyal politikaların oluşumunda ve uygulanmasında öne çıkan kurum Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’dır. Türkiye’de sosyal yoksunluk ve/veya ekonomik yoksulluk yaşayan yaşlıların yaşam koşullarını koruma ve geliştirme amaçlı tüm hizmetleri planlamak, düzenlemek, izlemek, koordine etmek ve denetlemekle görevlidir (Tuncel ve Uzun, 2019:323). Bu bağlamda yaşlıların da içinde yer aldığı toplumun tüm muhtaç kesimleri için oldukça önemli bir adım olan, sosyal hizmetleri hukuki olarak tanımlayan 1983 yılında yürürlüğe giren 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunudur. “*Sosyal Hizmetler; kişi ve ailelerin kendi bünye ve şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünüdür*” şeklinde tanımlanmıştır (2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, 1983). Her ilde örgütlenmiş olan “Sosyal Hizmet Merkezi”, ihtiyaç sahibi bireylerin tespit edilerek sosyal hizmet müdahalesinin ve takibinin yapılması, çocuk, genç, kadın, erkek, engelli, yaşlı bireylere ve onların ailelerine koruyucu, önleyici, destekleyici, geliştirici hizmetlerle birlikte rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin verildiği hizmet birimleridir. Gerekliğinde kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve gönüllüler ile işbirliği içinde hizmetlerin sunulması ve hizmetlerin koordinasyonuna yönelik de sorumlulukları bulunmaktadır (Karakuş, 2019a:252). Bu merkezlerde yaşlılar için sunulan hizmetler ağırlıklı olarak sağlık, kurumsal bakım hizmetleri ve rehabilitasyon hizmetleri etrafında çevrelenmektedir. Ayrıca maddi ve manevi yoksunlukların giderilmesi, gereksinimlerin karşılanması, içinde bulunulan sorunların giderilmesi ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi amaçlanmaktadır (Genç ve Barış, 2015:47).

Türkiye’de kendi ev, aile ve yakın çevresi tarafından sağlanan bakım şekli öncelikle tercih edilmekte ve desteklenmektedir. Bu kapsamda bakıma muhtaç yaşlıların kendi yaşadığı ortamda yakınları tarafından bakımı sağlanmakta ve bakım veren yakınlarına maaş ödemeleri yapılmaktadır. Bakanlık bünyesinde Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yaşlılık alanında sosyal politika uygulamaları görevini yerine getirmek amacıyla, sosyal ve ekonomik yoksunluk içinde olan yaşlılara yönelik bu hizmetler yürütülmektedir (Eser ve Küçük Aksu, 2021:550). Mevzuata göre resmi yatılı bakım kuruluşları olarak Huzurevleri, Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri, özel yatılı yaşlı bakım kuruluşları olarak da özel huzurevi veya huzurevi yaşlı bakım merkezleriyle yaşlılara kurumsal hizmetleri vermektedir. Bunun yanı sıra bazı kamu kurumları ile özel kişiler, dernek ve vakıflar tarafından bakımevi, yaşlı bakımevi, yaşlı konuk evi, yaşam evi, yaşlı bakım merkezi, yaşlı bakım merkezi ve yaşlı hizmet merkezi, yaşlılar köşkü vb. isimlerle yaşlıların gereksinimlerine göre çeşitli sağlık, bakım ve sosyal aktiviteleri içeren hizmetler verilmektedir. Huzurevlerinde kendi ihtiyaçlarını karşılayabilen yaşlılara hizmet verilmekte, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde ise özel yatılı bakım gerektiren yaşlılara yönelik hizmet ve uygulamalar yürütülmektedir (Karakuş, 2019b:266-267). Gündüz bakım hizmetleri kapsamında ise evde ailesiyle birlikte yaşayan yaşlılardan Alzheimer, demans vb. olan yaşlıların yaşamlarının iyileştirilmesine yönelik serbest zamanlarının değerlendirilmesi, sosyal, psikolojik ve sağlık gereksinimlerinin giderilmesi gibi günlük yaşam faaliyetlerine yönelik destekler verilmektedir. Yaşlının bağımsızlığını artırmak amacıyla fonksiyonel aktiviteler geliştirilmekte ve terapiler yapılmakta, fizik tedavi ve hafıza geliştirici etkinlikler düzenlenmektedir. Yaşlıların ilgi alanlarına göre çeşitli hobi faaliyetlerine, oyun, gezi vb. etkinliklere katılmaları sağlanmaktadır. Yaşlının yaşamını konforlu şekilde sürdürebilmesinde oldukça önemli olan uyku ve dinlenme saatleri düzenlenmektedir. Sağlık kontrollerinin sağlanması ve ailelerin de oryantasyonuna ilişkin çalışmalar yürütülmektedir (Karakuş, 2019b:280). Kendi evinde yaşayan ve akıl sağlığı yerinde olan yaşlılara yönelik ise gündüz dayanışma merkezleri aracılığıyla kültür ve sanatsal, sosyal, sportif, beceri, müzik, eğitim ve ev ortamında sohbet gibi çeşitli aktivite imkanları verilmektedir. Evde Bakım ve Bakıma

Destek Hizmetleri kapsamında ise evde ihtiyaç duyulan çeşitli teknik hizmetler, basit sağlık hizmetleri, yaşlının ihtiyacı doğrultusunda psikolojik destek, rehberlik ve mesleki danışmanlık hizmetleri, sohbet, alışveriş, kişisel bakım, ev işleri gibi dayanışma ve gündüzlü bakım hizmetlerini kapsamaktadır. Gündüzlü bakıma dair bu hizmetler 2013 yılında Yaşlı Sosyal Hizmet Merkezlerinin kapatılmasının öngörülmesiyle sekteye uğramıştır. Bu hizmetlerin geliştirilmesi, farklı kurum ve kuruluşlar tarafından verilmesi yönünde çalışmalar sürdürülmektedir (Karakuş, 2019b:280-282). Bu gelenekselleşmiş olan hizmetlerin yanı sıra son yıllarda dünyadaki gelişmeler ve yaşlı nüfus artışına bağlı olarak aktif yaşlanmayı destekleyici hizmetler de göze çarpmaktadır.

Türkiye’de yaşlanma politikaları 2000 yılı sonrası daha da geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda 2007 yılında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından “Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Eylem Planı” hazırlanmıştır. Her beş yıllık kalkınma planlarında da sağlıklı ve aktif yaşlanmaya yönelik politika önceliklerine ve sosyal hizmetler kapsamında ele alınan yaşlanma politikalarına yer verilmiştir (DPT, 2007:13). Aktif yaşlanmanın desteklenmesine yönelik politikalar çerçevesinde ise 2013 yılında “Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Uygulama Programı” ile “yaşlılar ve kalkınma” “yaşlılıkta sağlık ve refahın sağlanması” ve “destekleyici ortamların sağlanması” bağlamında üç öncelikli konu belirlenmiştir. Öte yandan Türkiye, Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı çalışmalarına ve çalışma grubu toplantılarına aktif olarak katılmaktadır (On Birinci Kalkınma Planı 2019). Türkiye’de büyükşehir belediyelince yürütülen yaşlılara yönelik hizmetlerin desteklenmesi ve yaygınlaştırılması amacıyla 2016 yılında önemli bir adım daha atılmış ve bu bağlamda Yaşlı Destek Programı (YADES) başlatılmıştır (Küçük, 2023:389). Başlatılan bu proje ile 65 yaş ve üstü bireylerin biyo-psiko ve sosyal yönden korunması ve desteklenmesi, bireylerin bakım gibi ihtiyaç durumlarına uygun merkezlerin oluşturulması, bu merkezlerde yaşlıların yaşam standartlarının yükseltilmesi, (YADES) uygulamasının koordine edilmesi ve izlenmesi amaçlanmıştır (YADES 2022 Uygulama Usul ve Esasları, 2022). 2017 yılında ise Türkiye Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma Zirvesi yapılmıştır. Oldukça önem arzeden diğer bir çaba ise “Türkiye Sağlıklı Yaşlanma Eylem Planı ve Uygulama Programı (2015-2020)” kapsamında yer almaktadır. Bu kapsamda bireylerin fiziksel, zihinsel, ekonomik ve sosyal koşullarının güçlendirmesi, yaşam boyu sağlığın geliştirilmesi, risklerden korunması gibi aktif yaşlanmayı destekleyen bir dizi hedefler belirlenmiştir (TSYEPUP, 2015:32). Ayrıca yaş farkındalığının artırılmasına yönelik olarak Yaşlılara Saygı Haftası belirlenmesi, I. Yaşlılık Şurası ve 2019 Yaşlılar Yılı ilan edilmesi, 2023 yılında yaşlanma vizyon belgesi vb. de aktif ve sağlıklı yaşlanma anlayışının geliştirilmesine, desteklenmesine yönelik tedbirlerin alınması bağlamında önemli çabalar ve girişimlerdir. Yaşlı Dostu Kentler Ağına katılım vb. yaşlıların hayatını kolaylaştırıcı, fiziki çevre koşullarını geliştiren, sağlıklı ve aktif yaşlanmayı destekleyen yenilikçi politikalar kapsamında farklı çaba ve girişimler de bulunmaktadır.

Hayat Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi konusunda atılan adımlar, ilk olarak Akdeniz Üniversitesinde hayata geçirilen ve örnek teşkil eden Tazelenme Üniversitesi de bireylerin aktif yaşlanmalarını destekleyen politikaların birer ürünü olarak görülmektedir. Hayat Boyu Öğrenme felsefesi ile hareket eden yetişkin eğitime yönelik faaliyetler üniversitelerin yanı sıra Halk Eğitim Merkezleri, Açık Öğretim Okulları vb. kurumsal çabalar olarak varlığını sürdürmektedir. Yaşlı sorunlarının gündemde tutulması bakımından üniversitelerin ve diğer kurumların düzenlemiş olduğu yaşlılık kongreleri, uluslararası düzeyde yapılan düzenlemeler, dünyadaki gelişmeler izlenerek politikaların gözden geçirilmesi ve etkinliğin artırılması aktif yaşlanmaya yönelik politika çabaları olarak sıralanabilmektedir.

Türkiye’de yaşlılara yönelik bakım ve diğer hizmetleri veren refah sağlayıcı kurum ve kuruluşlar arasında yerel yönetimler de yer almaktadır. 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu’nda *yaşlıların durumuna uygun yöntemlerin geliştirileceğinden* söz edilmektedir. 5216 Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nda ise hem büyükşehir belediyesinin hem de büyükşehir ilçe belediyelerinin *yaşlılara yönelik sağlık, bakım, koruma ve rehabilitasyon hizmeti sunmak, gıda desteği sağlamak, huzurevi açmak, her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri geliştirmek, yürütmek* konusunda

yükümlülükleri bulunmaktadır. İlgili mevzuat ve düzenlemeler çerçevesinde halkın ihtiyaçlarını, beklentilerini karşılamakla yükümlüdürler. Sosyal politikaların oluşumunda yerel yönetimlerin oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Belediyelerce huzurevi, rehabilitasyon merkezi, gündüzlü bakım hizmetleri, gündüzlü destek hizmetleri, evde bakım hizmetleri, evde sağlık hizmetleri vb. diğer sosyal destek hizmetler yaşlılara sunulmaktadır (Karakuş, 2019c:326). Belediye meslek edindirme kursları ve yaşlı hizmet merkezleri aracılığıyla yaşlıların serbest zamanlarını değerlendirmeleri için eğitim, sportif, sosyal, kültürel ve sanatsal, beceri ve hobi gibi faaliyetler, bazı belediyelerin ise hobi bahçelerine yönelik uygulamaları dikkati çekmektedir. Ayrıca şehirlerde yaşlı dostu fiziksel çevre oluşturma konusunda kısıtlı da olsa çabalar bulunmaktadır. Bu hizmetler belediyeler arasında farklılaşmakta olup özellikle de sınırlı sayıda olan “Yaşlı Dostu Kentler” ağına dahil olan belediyelerin aktif yaşlanmayı destekleyen hizmetleri dikkati çekmektedir.

Türkiye için Aktif Yaşlanma Endeksi Pilot Çalışması ilk defa Mayıs 2014’te yapılmıştır. Pilot çalışması Türkiye’nin “istihdam”, “sosyal katılım”, “bağımsız sağlıklı ve güvenli yaşam” ve “aktif yaşlanma için kapasite ve elverişli ortam” gibi başlıkları içeren çerçevede bir değerlendirme yapılmıştır. Rapora göre, Türkiye’de yaşlıların sosyal hayata katılım ve aktiflikleri 2007 yılında 29. sırada yani son sırada olurken 2014 yılında ise 25. sıraya yükselmiştir. Bu yükselişin nedeni çocuklara, torunlara ve yaşlılara yönelik bakım hizmetlerindeki artıştan kaynaklandığı belirtilmektedir. Gönüllülük faaliyetlerine katılım oranları da yine oldukça düşük seyretmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de yaşlıların sadece %0,5’inin gönüllülük içeren toplumsal temelli çalışma ve hizmetlerde yer aldığı görülmektedir. Siyasi katılımdaki aktifliklerinin de yüzde dört gibi bir oranla oldukça düşük olduğu görülmektedir. Kadınlar çocuklara, torunlara ve yaşlılara bakıma dair katılımlarda erkeklerden daha yüksek puanda, politik alana katılımında ise erkekler kadınlardan daha yüksek puanda olmuştur (UNECE, 2016). Toplumsal temelli gönüllülük içeren faaliyetlere katılımın düşük olmasının temel nedeninin Türkiye’de yaşlıların sosyal hayata katılımları konusunda fırsatların oldukça yetersiz ve eksik olması ve yaşlıların emeklilikle birlikte ekonomik yönden zayıf olması gösterilebilir.

Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının yaşlılara yönelik faaliyetleri incelendiğinde ilgili mevzuat ve politikalar çerçevesinde sivil toplum kuruluşları yatılı yaşlı bakımevi, yaşlı bakımevi, yaşlı konuk evi, dinlenme evi, yaşam evi, yaşlı bakım merkezi, yaşlı bakım ve yaşlı hizmet merkezi, yaşlılar köşkü gibi isimlerle yaşlılara hizmet verdikleri görülmektedir (ASPB, 2018:132). Sınırlı da olsa sivil toplum kuruluşlarının yaşlılara yönelik bakımın yanı sıra diğer hizmet faaliyetlerinin de kuşkusuz aktif yaşlanmayı destekleyen vazgeçilmez ve tamamlayıcı bir rolü bulunmaktadır. Türkiye’de dernekler ağırlıklı olarak meslek ve dayanışma dernekleri ve dini hizmetlerin gerçekleştirilmesine yönelik faaliyet gösteren derneklerinden oluşmaktadır. Ayrıca sadece yaşlılara yönelik dernekler olmayıp bunlar “Yaşlı ve Çocuklara Yönelik Dernekler” kapsamında oldukça sınırlı sayıda toplam 306 dernek olarak kayıtlara geçmektedir (İBSTİGM, 2023). Bu kapsamda Türkiye’de faaliyet gösteren derneklere ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

Tablo 2: Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı

Dernek Adı	Dernek Sayısı	Yüzdeler
Mesleki ve Dayanışma Dernekleri	38.360	37,87
Dini Hizmetlerin Gerçekleştirilmesine Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler	17.961	17,73
Spor ve Spor ile İlgili Dernekler	6.464	6,38
İnsani yardım Dernekleri	6.330	6,25
Eğitim Araştırma Dernekleri	6.251	6,17

Kültür, Sanat ve Turizm Dernekleri	5.940	5,86
Toplumsal Değerleri Yaşatma Dernekleri	2.769	2,73
Yaşlı ve Çocuklara Yönelik Dernekler	306	0,30
Çocuk Dernekleri	16	0,02

Kaynak: (İBSTİGM, 2023)

Tablo 2’de görüldüğü üzere Türkiye’de faaliyet gösteren derneklerin büyük bir çoğunluğunu mesleki ve dayanışma dernekleri ve hemen ardından ise dini hizmetlerin gerçekleştirilmesine yönelik faaliyet gösteren dernekler oluşturmaktadır. Türkiye’de faaliyet gösteren derneklerin sadece %0,30’u yaşlı ve çocuklara yönelik faaliyet göstermektedir. Bu dernek sayısı toplam 306 olarak kayıtlara geçmektedir. Tabloda yer alan bu kategorideki derneklerin çocuklara yönelik olan dernekleri de kapsadığı, yaşlılara yönelik derneklerin net bir sayısının olmadığı ve dolayısıyla Türkiye’de yaşlılara yönelik faaliyet gösteren derneklerin henüz yeterli nitelik ve niceliğe ulaşmadığı açık bir şekilde görülmektedir.

Araştırmanın bu kısmında daha önce yöntem kısmında da belirtildiği üzere Türkiye’de genel anlamda yaşlıların hangi kurumlara ne kadar katılım sağladıkları bilinmediği için yaşlılara yönelik faaliyetleri bulunan belli başlı sivil toplum kuruluşları çerçevesinde aktif yaşlanma incelenmiştir. Araştırma kapsamında Türkiye’de yaşlılara yönelik faaliyet gösteren, aktif yaşlanmayı destekleyen ve bu bağlamda çalışmalarını öne çıkan derneklere yer verilmiştir. Bu kapsamda Darüşşafaka Cemiyeti, Türkiye Alzheimer Derneği, 65+ Yaşlı Hakları Derneği, Türkiye Emekliler Derneği ve Uluslararası Yaşlılara Saygı Federasyonu göze çarpmaktadır. Bu dernekler faaliyetlerine ilişkin bilgilere kendi web sayfalarında açık bir şekilde yer verilmektedir.

Darüşşafaka Cemiyeti: Eğitim alanında ilk sivil toplum kuruluşlarından biri olma özelliğine sahip olan “Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye” adında bir dernek olarak 1863 yılında yoksul ve geri kalmış halkın eğitimine destek olmak amacıyla kurulmuştur. 1953 yılında bugünkü adını almış ve geçmişten günümüze varlığını sürdürmüştür (Darüşşafaka Cemiyeti, 2023). Eğitim alanında ilk sivil toplum örgütlenmelerinden biri olarak tanınan Darüşşafaka Cemiyetinin, büyük tarihsel birikimiyle toplum yararına sağlık, bakım, sosyal ve kültürel olmak üzere pek çok alanda da çalışmaları göze çarpmaktadır. Darüşşafaka Cemiyeti, “Eğitimde Fırsat Eşitliği” misyonuyla çocukların yaşamlarını değiştirmeye devam etmekle birlikte, öncü rolünü yaşlı bakımı noktasına da taşımıştır. 1997 yılında Huzurevi hizmetine farklı bir bakış açısı getirerek “huzurevi hizmetiyle bağışçılarının ileri yaşlarında mutlu, güvenli, sağlıklı, konforlu ve yeni dostlarıyla beraber yaşam dolu bir atmosferde” yaşlılıklarını geçirmeleri yönünde hizmetleri oldukça dikkate değer görülmektedir.

65 yaş ve üzeri bağışçılarının hizmetine sunulmak üzere toplam dört rezidans bulunmaktadır. Bu rezidanslarda yaşayan 65 yaş ve üzeri bireyler ömür boyu sağlık güvencesi altında alternatif sağlık güvenceleri de sunulmaktadır. 7/24 sağlın korunması ve güçlendirilmesi, takibi, gerektiğinde müdahale yapılması, ilgili yerlere sevk, ilaç takibi, sağlıklı beslenme, psikososyal destek, fizik tedavi ve rehabilitasyon vb. konusunda rezidanslarda uzman sağlık ekipleri tarafından hizmetler verilmektedir. İleri yaşta ve bakıma ihtiyaç duyan bağışçılar ise ihtiyaç duymaları halinde, özel olarak tasarlanmış yaşlı bakım ünitelerinde kendilerini güvende hissettirerek ömür boyu her türlü bakımları sağlanmaktadır. Kişiye özel tasarlanmış olan 1+1, 2+1 ve süit odalar, hobi odaları, spor salonları, sinema ve tiyatro salonları, televizyon salonları, kafeler, kütüphaneler, fizik tedavi üniteleri, 7/24 güvenlik ve resepsiyon hizmeti ve çeşitli sosyal alanlarıyla sakinlerine yeni yaşam evlerinde hizmet verildiği görülmektedir. Ayrıca yaşlı bireylerin çeşitli sosyal, kültürel ve sanatsal (müzik dinletileri, sevilen sanatçılarla buluşturma, konferanslar) gibi aktivitelere katılımları, sosyal hizmet uzmanları kontrolünde geziler, konserler, tiyatro, sinema ve bale gösterileri sunulmaktadır. Bu rezidanslardan ömür boyu ücretsiz yararlanabilmek için noter huzurunda sözleşme yapılması, önceden belirlenen ve aralıklarla değişen bir

miktar ölçüsünde nakit veya taşınmazın bağış yapılması ve çeşitli şartların sağlanması gerekmektedir (Darüşşafaka Cemiyeti, 2023).

Türkiye Alzheimer Derneği: Alzheimer hastaları ve yakınlarına yönelik 1997 yılında bir grup uzman hekim tarafından kurulmuş bir sivil toplum kuruluşudur ve yurdun çeşitli yerlerinde şubesi bulunmaktadır. Derneğin en büyük önceliği, Alzheimer hastalığı ve bakımı konusunda bakım verenler başta olmak üzere halkın bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi, bireyin ve ailelerin yaşam kalitesinin artırılmasıdır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı başta olmak üzere, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve diğer gönüllüler derneğin kurumsal bağlamda çalışma grubunu oluşturmaktadır (Türkiye Alzheimer Derneği, 2023). Alzheimer hastalığının teşhis, tedavi, rehabilitasyon ve bakımına yönelik toplumda bir farkındalık oluşturmak için, seminer, bilgilendirme, sosyal ve yasal haklar, psikolojik destek toplantıları düzenlenmektedir. Bu faaliyetler kitap, dergi, radyo, televizyon ve sosyal medya gibi aygıtlar kullanılarak desteklenmektedir. Toplumun tüm kesimleri ve çeşitli kurumlar konuya ilişkin bilgilendirmektedir (Türkiye Alzheimer Derneği, 2023). Alzheimer hastalarına bakım verenlerin eğitimine yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetlerine de oldukça önem verildiği görülmektedir. Konuya ilişkin hasta yakınlarına ve bakım verenlere psiko-sosyal yönden güçlendirmek, psikolojik destek amaçlı toplantı, seminer düzenlenmektedir. Yatağa bağımlı olan hastasına bakım verenlerin derneğe başvurmaları halinde ise evde bakıma dair hijyen bakımı, ilaçların düzenlenmesi, nefes egzersizleri, hemşirelik ve hasta bakıcılığı gibi belirli sayıda bazı hizmetler ücretsiz verilmektedir. Yaşlının yakın sosyal ve kurumsal çevresi ile olan ilişkilerinin ve iş birliğinin geliştirilmesi amacıyla ev ziyaretleri düzenlenmektedir (Türkiye Alzheimer Derneği, 2023).

65+ Yaşlı Hakları Derneği: Dernek 2014 yılında İstanbul'da kurulmuş olup, dernek üyeleri kadın, erkek, genç, yaşlı, profesyoneller, akademisyenler, iş insanları, ev kadınları, emekliler, aktivistler ve bakım veren gönüllü kişilerden oluşmaktadır. Dernek hem merkezi hem de yerel yönetimlerle iş birliği çerçevesinde, diğer paydaşların da katkılarıyla faaliyetlerini sürdürmektedir. Herkes için sağlıklı ve değer gören yaşlılık hakkını farklı kuşaklar ile bir arada desteklemek ve yaşlı nüfus için sosyal politikaların geliştirilmesine katkıda bulunmak derneğin misyonunu oluşturmaktadır (65+ Yaşlı Hakları Derneği, 2023). 65+ Yaşlı Hakları Derneğinin organizasyonunda, belirli aralıklarla yapılan toplantılarda gönüllü kişilerden oluşan üyelerin bir araya gelmesiyle yaşlılığa dair yapılan çalışmalar ve çeşitli konularda bilgi aktarımı, tartışma ve değerlendirmeler yapılmaktadır. Bakım politikaları, yaşlılar için erişilebilirlik, yaşlı ihmal ve istismarı, yerel yönetimler ve yaşlı bakımı, bakım süreci, yaşlılarla iletişim, dijital kapsayıcılık, yaşlı hukuku vb. sorunlara ilişkin bilim insanları, profesyoneller, ilgili kurum ve kuruluşlar ve diğer gönüllülerin değerlendirmeleri bulunmaktadır. Ayrıca kuşaklararası köprü ve ilişkilerin geliştirilmesi bakımından yaşlılara destek çalışmaları da yürütülmektedir. Bu kapsamda 65 yaş ve üzeri bireylere dijital kapsayıcılık projesi kapsamında farklı yaş grubundan oluşan gönüllüler tarafından yaşlılara eğitimler de verilmektedir. Bunların yanı sıra deprem bölgesinde yaşayan yaşlılar da unutulmamaktadır. Depremzede yaşlıların durumuna dair yerinde gözlem ve tespitler yapılmaktadır (65+ Yaşlı Hakları Derneği, 2023).

Türkiye Emekliler Derneği: Dernek 1970 yılında Ankara'da kurulmuştur. 2023 yılı itibariyle ülke genelinde toplam 124 şubesi ve 900 bin üyesi bulunmaktadır. Dernek ulusal ve uluslararası platformda emeklileri temsil etmekte, emeklilerin menfaatinin korunmasına yönelik yurt içi ve yurt dışında çeşitli kurum ve kuruluşlarla çalışmalar yürütmektedir. Derneğin kuruluş tüzüğünde üyelerinin, dul ve yetimlerin her türlü hak ve menfaatlerinin gözetilmesi, sosyal, kültürel ve ekonomik yönden gelişimine katkı sağlamak, üyelerin kendi aralarında yardımlaşma ve dayanışmaya katkı sağlamak, hukuki, toplumsal boyutta sorunların çözümüne destek olmak ve kurum ve kuruluşlarla diyalog geliştirmek, sosyal çalışmalarda bulunmak, sağlık kuruluşu, huzurevi, sosyal tesisler, dinlenme evleri, lokaller, kamp yerleri açmak ve işletmek, çeşitli zaruri ihtiyaçların temini noktasında katkıda bulunmak vb. hizmetlerin verilmesini amaçladığı ifade edilmektedir (Türkiye Emekliler Derneği, 2023). Halihazırda yaşlılara ilişkin öne çıkan faaliyetleri arasında yaşlı ve emekli haklarının korunması, sağlık taramalarının

yapılması, bilimsel çalışmalar, toplantı, seminer gibi etkinliklerle üyelerin eğitim ve bilinçlendirilmesi, sosyalleşmelerine yönelik ise tatil, dinlenme gibi çeşitli olanakların yer aldığı görülmektedir. Ayrıca yardıma muhtaç yaşlılara yakacak, gıda ve giyim yardımı gibi yardımlar da yaşlılara sunulan hizmetler arasındadır. Ağır engeli bulunan ve yatalak olan kişilere ise engelli araçları ve sağlık araçlarının temini de öne çıkan diğer hizmetleri arasındadır. Derneğin ulusal düzeyde güçlü bir kamuoyu oluşturduğu, uluslararası düzeyde ise sivil toplum kuruluşlarıyla çalışmalar yürüttüğü ve dolayısıyla yaşlılara yönelik makro ve mikro çalışmaları olduğu görülmektedir (Türkiye Emekliler Derneği, 2023).

Uluslararası Yaşlılara Saygı Federasyonu: Federasyon 2013 yılında Ankara’da kurulmuş olup üyeleri genç ve yaşlı farklı yaş gruplarından oluşmaktadır. Üniversiteler, belediyeler, çeşitli kurum ve kuruluşlarla proje bazında çalışmalar yürütülmektedir. UYSAF, yaşlılarla yardımlaşma amaçlı kurulan (Çayyolu Yaşlılara Saygı Derneği, Çankaya Yaşlılara Saygı Derneği, Konutkent Yaşlılara Saygı Derneği, Beysukent Yaşlılara Saygı Derneği, Ümitköy Yaşlılara Saygı Derneği) şeklinde beş derneğin birleşmesiyle federasyon oluşturulmuştur. Yaşlıların sosyal, ekonomik ve kültürel bakımdan yaşam kalitelerinin iyileştirilmesi, kuşaklararası aktarımların yapılabileceği organizasyonların yapılması, yaşlıların istihdama katılması ve yaşamları boyunca verimliliklerinin sürekli kılınması derneğin temel kuruluş amacını oluşturmaktadır. Başkent Üniversitesi öncülüğünde, "Yaşlı Bakımında İnfomal Bakım Vericilerin Eğitimi" konusunda Litvanya, Hollanda ve İtalya ile proje ortaklığı yürütülmektedir (Uluslararası Yaşlılara Saygı Federasyonu, 2023). Yaşlılara yönelik çeşitli hobi kursları verilmekte ve burada yapılan ürünler sergilenmektedir. Sinema, tiyatro, müze ziyaretleri, konser, yemek, gezi, piknik, özel gün kutlamaları, yaşlıların sağlıklı yaşama teşvik edilmeleri amacıyla nefes egzersizleri, stresle başa çıkma vb. konularda seminerler verilmektedir. Bunların yanı sıra “Dedeler ve Torunlar üç kuşak bir arada” adındaki etkinlikle farklı kuşakların vakit geçirmeleri sağlanmaktadır. Hasta yaşlısına evde bakım veren aile üyelerine ise çeşitli eğitimler verilmektedir. Ayrıca çeşitli huzurevleri ziyaret edilerek yaşlıların saç, el-ayak bakımları yapılarak kişisel bakımlarına dair hizmetler gönüllü yürütülmektedir (Uluslararası Yaşlılara Saygı Federasyonu, 2023).

Özetle; Türkiye’de nüfus hızla yaşlanmaktadır ve yaşlılara yönelik politikalara önem verilmekle birlikte aktif yaşlanma politikaları henüz istenilen düzeye gelememiştir. Türkiye’de merkezi ve yerel yönetim yaşlanma politikaları ve bu politikalarda aktif yaşlanma sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sağlık, bakım ve hayat boyu öğrenme gibi fırsatlar şeklinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca Türkiye’de yaşlıların gönüllük hizmetlerine katılımlarının oldukça sınırlı olduğu açıkça görülmektedir. Oysa ki, sosyal katılım toplumsal fayda sağlaması ve toplumsal uyumu olumlu yönde etkilemesi bakımından her yaş grubu için özellikle de yaşlı bireylerin aktif yaşlanmalarının desteklenmesi bakımından önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra Türkiye’de yaşlılara yönelik hizmet yürüten ve aktif yaşlanmayı destekleyici faaliyetleri olan derneklerin nitelik ve nicelik bakımından oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Bu durum Türkiye açısından büyük bir eksikliklerdir. Sivil toplum kuruluşlarının yaşlıların aktif yaşlanmalarına ilişkin çalışmaları değerlendirildiğinde sosyal hizmetler, sağlık, bakım, rehabilitasyon, yaşlı hak ve hukukunun gözetilmesi, konaklama, kuşaklararası dayanışmanın güçlendirilmesi, sosyal ve kültürel yaşama dair farklı hizmetler ve yaşlı bakımında yer alan yakınların eğitilmesine yönelik hizmetlerin sunulduğu görülmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının maddi imkanlarının aktif yaşlanmaya yönelik hizmetlerin farklılaşmasında temel belirleyici olduğu görülmekte olup amaçları doğrultusunda yaşlı gönüllülere kapılarını açarak onların aktif yaşlanmalarına ve yaşam kalitelerinin artırılmasına yönelik katkı sunma yönünde önemli çabaları olduğu görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada yer alan ülkelerin demografik yaşlanma eğilimleri karşılaştırmalı olarak incelendiğinde Almanya, Hollanda ve İtalya’nın yaşlanma oranları Türkiye’nin iki katı oranında yüksek olduğu görülmektedir. Daha somut olarak söylemek gerekirse üç ülke yüzde 20 civarında bir yaşlı nüfusa

sahipken Türkiye’de yaşlanma oranı yüzde 10 civarında kalmaktadır. Doğal olarak bu yaşlanma eğilimleri, ilgili ülkelerde yaşlanma politikalarının gelişim seyrini etkilemiştir.

Almanya, Hollanda ve İtalya da 19. yüzyıldan itibaren başlayan sosyal güvenlik mevzuat çalışmaları yaşlanma politikasının başlangıç noktasını oluşturmaktadır. 20. yüzyıl boyunca sosyal güvenliğe eklenen yeni düzenlemelerle yaşlılar politikası konut, bakım, sosyal katılım ve aktif yaşlanma alanlarında gelişim kaydetmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra yeniden yapılanma sürecinde sosyal haklar önem kazanmış ve farklı toplum kesimlerini koruyan yasalar yürürlüğe konulmuştur. Her ne kadar Türkiye’de anayasal ilkeler yaşlılar konusunda hükümler içerse de somut olarak yaşlılarla ilgili politikalar 1970’li yıllar itibarıyla sosyal güvenlik ve sosyal hizmet mevzuatıyla kendisine bir temel bulmuştur. Yaşlılarla ilgili politikaları belirleyen belgeler görece oldukça yenidir.

Gerek dünyada gerekse Türkiye’de yaşlanma politikalarının önemli bir boyutunu oluşturan aktif yaşlanma çok yeni bir kavram olup bu kavramın içerdiği bileşenler ve bu alandaki araştırma ve uygulamalar 2000’li yıllarda önem kazanmıştır. Bu alanda yine Avrupa ülkeleri yaşlanmayla ilgili deneyimler ve araştırmalar sebebiyle erken bir tarihte politikalar izlemeye ve bu şekilde yaşlılara yönelik hizmetlerin maliyetlerini düşürmek amacıyla politikaya yeni bir yön vermeye yönelmişlerdir. Aktif yaşlanma ülkelerin ve toplumların kültürel geleneklerine bağlı olarak formel ve enformel gönüllü çalışma olgusuyla ilişkilendirilmiştir. Batılı toplumlar gönüllü çalışmayı formel bir hale getirerek yaşlılar arasında da geliştirirken batı dışı toplumlar geleneksel olarak sivil ve enformel gönüllü çalışmayı sürdürme eğilimindedirler. Bu kapsamda Hollanda, Almanya ve İtalya yaşlıların gönüllü çalışmalarını ve gönüllü kuruluşlara katılımlarını kayıt altına alarak zaman içindeki gelişmeleri izleyebilmektedirler. Türkiye ye gelince aktif yaşlanma ve gönüllülük hala politika ve araştırmaların gündeminde yer almamaktadır. Ancak dünyadaki gelişmelere ve artan yaşlı nüfusa bağlı olarak aktif yaşlanmayla ilgili çalışmalar izlenmekte ve politikaya dönüştürülmektedir.

Aktif yaşlanmayı teşvik etmek üzere dünyada ve Türkiye’de sivil toplum kuruluşları giderek daha aktif bir rol oynamaktadır. Almanya, Hollanda ve İtalya da devletler kamu kurumları yanında sivil toplum örgütlerinin yaşlanma alanında rol alması için destekler sunmaktadır. Bu destekler bir politika çerçevesinde ve yapısal bir nitelikte düal bir sistem olarak geliştirilmektedir. Türkiye’de ise sivil toplum kuruluşları kendi çabalarıyla ve projeler kapsamında aktif yaşlanma çalışmaları yapmaktadır.

Osmanlı toplumundan itibaren daha çok dezavantajlı yaşlıların bakımı ve korunmasına ilişkin kamusal hizmetler Cumhuriyet döneminde de sürdürülürken, 1990’lı yılların sonunda ve 2000’li yıllarda yeniden canlanan ve bir patlama gösteren sivil toplum kuruluşları da yaşlanma ve aktif yaşlanma gibi konulara ilgi duymaya ve bazı girişimlerde bulunmaya başlamışlardır. Çalışmada incelediğimiz beş önemli STK’nın bazıları (Darüşşafaka) aktif yaşlanmanın tüm bileşenleriyle ilgili çalışmalar yaparken bazıları da (Türkiye Alzheimer Derneği, 65+ Yaşlı Hakları Derneği, Türkiye Emekliler Derneği ve Uluslararası Yaşlılara Saygı Federasyonu) daha spesifik alanlarda çalışmalar yürütmektedirler.

Tüm bu veriler ve karşılaştırmalar dikkate alındığında ülkelerarası farklılıklar konusunda iki şey söylenebilir. İlk olarak Avrupa ülkeleri daha erken bir tarihte yaşlanma sorunlarıyla yüz yüze kaldıkları ve refah devletini güçlü bir şekilde geliştirdikleri için aktif yaşlanma konusunda da ileri adımlar atmışlardır. İkinci olarak ülkesel politikalar dışında kültürel gelenekler de bu süreci destekleyen ve hızlandıran bir rol oynamıştır. Bununla gönüllü çalışma ve örgütlerin gelişmesini destekleyen sivil toplum geleneği ve kültürel arka planın önemini vurgulamak gerekir. Bu demektir ki, Türkiye toplumu olarak benzer sorunlarla karşılaştıkça, bu sorunları çözme yeteneğimiz hem toplum hem de devlet olarak gelişeceği söylenebilir. Türkiye’de de yaşlanma oranlarının artacağı ve Avrupa deneyimlerinin geldiği nokta dikkate alınarak birkaç noktada öneri yapılabılır.

1- Avrupa ülkelerinin kurumsal bakım noktasında geri adım attıkları dikkate alınırsa bizim ülke olarak aynı hatayı yapmamamız gerekir. Başka bir deyişle, kurumsal bakımı geliştirirken ailevi bakım ve gündüz bakım hizmetlerini geliştirmemiz son derece önem arz etmektedir.

2- Türkiye'nin yaşlılar politikasını belirlerken yaşlıların mümkün olduğunca kendi sosyal çevrelerinde yaşlanmalarının sağlanması, ancak gerekli olduğunda kurumsal bakıma yönlendirilmeleri esas olmalıdır. Doğal olarak bu politikanın uygulanmasında kentsel ve bölgesel farklılıklar dikkate alınmalıdır.

3- Aktif yaşlanma konusunda kamusal girişimler kadar sivil toplum girişimlerinin de desteklenmesi ve bunun yapısal bir niteliğe kavuşturulması oldukça elzemdir. Bu noktada sivil toplum kuruluşlarının önerdiği projeler, onların kimliklerinden bağımsız olarak değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Ayrıca merkezi, yerel ve sivil örgütlenmelerin iş birliği ve deneyim alışverişleri bu sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için elzemdir.

KAYNAKLAR

Artan, T. (2010). *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayını.

Altun, Z. (2021). Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar ve Sosyal Hizmetler: Sivil Toplum Kuruluşları Üzerinden Bir Değerlendirme. *Toplumsal politika Dergisi*, 2(1), 30-44. E-ISSN: 2587-1412

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği. (2001). *Sivil Toplum İşbaşında*, Ankara: Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayını.

BAGFW, (2023), Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege, <http://www.bagfw.de> [27.09.2023].

Baykal, N. (2010). *Türkiye'de Bölgesel kalkınma Açısından Kalkınma Ajanslarının Misyonu: Kayseri Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.

Beşe Canpolat, Ş., ve Taştı, E. (2022). Türkiye'de Aktif Yaşlanma Endeksinde 2008-2020 Döneminde Yaşanan Değişim: Avrupa Birliği Ülkeleri ile Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Sosyal Politika Dergisi*, 22 (55), 443-499, ISSN: 2148-9424

BMFSFJ, (2019), Freiwilliges Engagement in Deutschland, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/<https://www.bmfsfj.de/resource/blob/176836/7dffa0b4816c6c652fec8b9eff5450b6/freiwilliges-engagement-in-deutschland-fuenfter-freiwilligensurvey-data.pdf> [01.10.2023].

Boeßenecker, Karl-Heinz (2018), *Wohlfahrtspflege in der Weimarer Republik, Zivilgesellschaftliche Akteure oder Vertreter Partikularinteressen?* (R. Ceylan, & M. Kiefer, Hrsg.) Osnabrück: Springer.

BPB (1949), Bundeszentrale für politische Bildung, <http://www.bpb.de/nachschlagen/gesetze/grundgesetz/> [26.09.2023].

BPB, 2023, Soziale Situation in Deutschland, <https://www.bpb.de/kurz-knapp/zahlen-und-fakten/soziale-situation-in-deutschland/61541/bevoelkerungsentwicklung-und-altersstruktur/#:~:text=Auch%20die%20Zahl%20der%20Hochaltrigen,bei%20rund%206%20Millionen%20liegen.> [30.09.2023].

Canatan, A. (2008). *Sosyal Yönleriyle Yaşlılık*. Ankara: Palme Yayıncılık

Canatan, K. (2011), *Hollanda ve Belçika Örneğinde Ötenazi: Kuramsal ve Uygulamalı Bir Yaklaşım*. K. Canatan (Ed.), *In: Beden Sosyolojisi*, Açılım Kitap: İstanbul.

Çolak, M. ve Özer, Y.E. (2015). Sosyal Politika Anlamında Aktif Yaşlanma Politikalarının Ulusal ve Yerel Düzeydeki Analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(55),115-124.

Darüşşafaka Cemiyeti (2023). *Darüşşafaka Rezidansları*. <https://www.darussafaka.org/rezidanslar/hakkimizda> [23.08.2023].

Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). *Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı*. Ankara.

- DESTATIS, (2022), Statistisches Bundesamt, Befölkerung, https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bevoelkerung/Bevoelkerungsstand/_inhalt.html [30.09.2023].
- Doğan, M., ve Sertkaya Doğan, Ö. Türkiye'nin Jeopolitiği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 5(2), 320-339. <https://doi.org/10.33712/mana.1159064>
- Eser, B. ve Küçük Aksu, S. (2021). Yaşlanan nüfus, sorunlar ve politikalar: Türkiye için bir değerlendirme. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 12(2), 541-556.
- Fischer, Thomas; Schwitzky, Carsten (2017), "Sozialhilferecht" Berlin: VAK-Verwaltungsakademie.
- Gedik, M., (2021). Ahsen Sosyal Hizmet Modeli – İslami Sosyal Hizmet Yaklaşımı, İstanbul: Efe Akademi.
- Gedik, M. (2023). Disiplinlerarası Sosyal Hizmet Holistik Perspektif, M. Gedik (Ed.), Disiplinlerarası Sosyal Hizmet "Holistik Yaklaşım" (3-45), Ankara: Nobel Yayınları.
- Genç, Y. ve Barış, İ. (2015). Yaşlı Bakım Hizmetlerinde Çağdaş Yaklaşım: Kurumsal Bakım Yerine Evde Bakım Hizmetlerinin Güçlendirilmesi. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 3(10), 36-57. [doi.10.16992/ASOS.507](https://doi.org/10.16992/ASOS.507)
- Gümüş, T. (2010). *Sosyal devlet anlayışının gelişimi ve dönüşümü*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Healy, L. M. (2009). Exploring the History of Social Work as a Human Rights Profession. *International Social Work*. 51(6), 735-748
- Herbertslust, (2023), Soziales Engagement für Senioren, <https://herbstlust.de/soziales-engagement-fuer-senioren/> [01.10.2023].
- International Longevity Centre Brazil (2015). Active ageing: a policy framework in response to the longevity revolution. International Longevity Centre Brazil, 1st edition. Rio de Janeiro, RJ, Brazil. <http://www.ilcbrazil.org.br> [18.08.2023].
- Karakuş, B. (2019a). Türkiye'de Yaşlılara Yönelik Sosyal Politika Öncelikleri ve Buna Etki Eden Düzenlemeler. U. Yanardağ ve M. Zubaroglu Yanardağ (Ed.), *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet*, Ankara: Nika, 245-262.
- Karakuş, B. (2019b). Türkiye'de Yaşlılara Yönelik Hizmetler İle Bu Hizmetlere İlişkin Kurumsal Yapı ve Mevzuat: Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının Yaşlılara Yönelik Hizmetleri. U. Yanardağ ve M. Zubaroglu Yanardağ (Ed.), *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet*, Ankara: Nika, 263-305.
- Karakuş, B. (2019c). Türkiye'de AÇSHB Dışındaki Kurumların Yaşlı Hizmetleri ve Bu Hizmetlere İlişkin Mevzuat Durumu. U. Yanardağ ve M. Zubaroglu Yanardağ (Ed.), *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet*, Ankara: Nika, 307-343.
- Korkut, G. (2019). Yaşlılık ve Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar. U. Yanardağ ve M. Zubaroglu Yanardağ (Ed.), *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet*, Ankara: Nika Yayınevi, 147-169.
- Küçük, M. (2023). Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Yaşlılara Yönelik Politika ve Uygulamaları. K. Canatan ve M. Küçük (Ed.), *Yaşlanma Sosyolojisi*, İstanbul: DBY Yayınları, 387-413.
- Küçük, M. (2021). *Yaşlıların İhtiyaçları, Beklentileri ve Karşılaştığı Sorunların Çözümünde Sosyal ve Politik Çevrenin Rolü: Konya İlinin Beyşehir ve Hüyük İlçeleri Örneği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Küçük, M. ve Güneş, S. G. (2013). Yerel Kalkınmada Bir Etken Olarak Turizm: Yerel Sivil Toplum Kuruluşlarının Görüşleri. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 22(4), 23-50.
- Kühnhardt, Lüdger & Mayer, Tilman vd. (2017), Bonner Enzyklopädie der Globalität, Soziale Sicherheit (Bd. Band 1 / Band 2), Bonn: Spirnger VS.
- Lucantoni D, Principi A, Soggi M, Zannella M, Barbabella F. Active Ageing in Italy: An Evidence-Based Model to Provide Recommendations for Policy Making and Policy Implementation. *Int J Environ Res Public Health*. 2022 Feb 26;19(5), 2746.
- Mai, Ralf & Michael, Frank vd. (2004), Chancen Erkennen und Nutzen Alternde Gesellschaften im Internationalen Vergleich, Wiesbaden: Bundesministeriums für Familie, Senioren, Frauen und Jugend.

- Mutlu, F. N. (2022). *Yaşlılara Yönelik Sosyal Politika Uygulamalarında Sivil toplum Kuruluşlarının Rolü: Ankara'da Faaliyet Gösteren Dernekler Üzerine Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). AHBVÜ, Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.
- Mutlu, F. N. ve Metin, B. (2022). Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Politikadaki Rolü Bağlamında Ankara'da Yaşlılara Yönelik Faaliyet Gösteren Derneklerin İncelenmesi (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 12(2), 347-368.
- On Birinci Kalkınma Planı. (2019-2023). Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Temmuz 2019, Ankara.
- Oğlak, S. ve Canatan, A. (2020). Yaşam Boyu Öğrenme ve Aktif Yaşlanma Bakış Açısından Üçüncü Yaş Üniversiteleri: İyi Uygulama Örnekleri. *Yaşlı Sorunları Dergisi (YSAD)*, 13(2), 131-141.
- Özmete, E. (2018). Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma-11. E. Özmete (Ed.), *Yaşlılar İçin Sosyal Hizmet*, Ankara: Hedef CS Yayın, 126-137.
- Statista (2016), Das Statistik-Portal. Statistiken zu Religionen in Deutschland, <https://de.statista.com/themen/125/religion/> [26.09.2023].
- Sertkaya Doğan, Ö., ve Bostan, H. (2019). Türkiye'nin Demografik Dönüşümü ve Nüfus Projeksiyonlarına Göre Fırsatlar. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 24 (41), 61-90. <https://doi.org/10.17295/ataunidcd.535018>
- Şeker, A. ve Kurt, G. (2018). Bir Sosyal Politika Alanı Olarak Yaşlılık ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Nüfusbilim Dergisi*, (40), 7-30.
- Talas, M. (2011). Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi. *TÜBAR*, 387-401.
- Taşçı, F. (2013). Refah Devleti Modelleri İçinde Türkiye'nin Pozisyonu: Yaşlı Algısı Üzerinden Değerlendirmeler. *İnsan ve Toplum Dergisi*, 3(5), 5-35. <http://dx.doi.org/10.12658/human.society.3.5.M0059>
- Tennstedt, Florian (1992), *Soziale Arbeit*, Berlin: Deutsches Zentralinstitut für Soziale Fragen.
- Tuncel, G. ve Uzun, H. (2019). Türkiye'de Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar Üzerine Bir İnceleme. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(2), 309-334. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fuuiibfdergi/issue/51484/668373>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982. https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf [22.08.2023].
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2018). *Türkiye'de Yaşlılara Yönelik Hizmetler, Kurumsal Yaşlı Bakımı ve Kurumsal Yaşlı Bakımında İllerin Durumu*. Ankara: EYH.
- T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı (2011). 2012 Avrupa Aktif Yaşlanma ve Nesiller Arası Dayanışma Yılı Hakkında Bilgi Notu, Ankara.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2023). *Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı*. <https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-faaliyet-alanlarına-gore-dagilimi> [23.08.2023].
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2015). Türkiye'de Sağlıklı Yaşlanma Eylem Planı ve Uygulama Programı 2015-2020, TSYEPUP 2015-2020, Ankara
- Türkiye Alzheimer Derneği. (2023). *Hakkımızda*. <https://www.alzheimerderneği.org.tr/biz-kimiz/> [29.08.2023].
- Türkiye Emekliler Derneği. (2023). *Hakkımızda*. <https://tued.com.tr/hakkimizda/> [30.09.2023].
- TÜİK (2023). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2022*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=49685> [30.08.2023].
- TÜİK (2023). *İstatistiklerle Yaşlılar*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Yaslılar-2022-49667> [05.09.2023].
- Tweede Kamer, Vergaderjaar 2004-2005, Vergrijzing en het integrale ouderenbeleid, Tweede Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 29 389, nr. 5.

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

- Uğur, S. (2013). *Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri*, Bursa: Ekin Yayınevi.
- UNECE. (2016). The Active Ageing Index Pilot Studise for Serbia and Turkey, https://unece.org/fileadmin/DAM/pau/age/Active_Ageing_Index/Workshop-2016/06_UNECE_AAI_24_June_Minsk.pdf [05.09.2023].
- Uluslararası Yaşlılara Saygı Federasyonu. (2023). *Projelerimiz*. <http://www.uysaf.org.tr/projeler.html> [07.09.2023].
- Van Campen, C. & de Klerk, M. (2012), “Actieve ouderen in vrijwilligerswerk en mantelzorg”, In: Bevolkingsvraagstukken in Nederland Anno 2012, NİDİ, Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Amsterdam.
- Van Nimwegen, N. & Van Praag, C. (2012), “Actief ouder worden in Nederland”, In: Bevolkingsvraagstukken in Nederland Anno 2012, NİDİ, Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Amsterdam.
- World Health Organization (WHO) (2002). *Active Ageing: A Policy Framework*. Geneva: World Health Organization Publishing. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/67215> [18.09.2023].
- Yaşlı Destek Programı 2022 Yılı Projesi Uygulama Usul ve Esasları. (2022). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Yıldız Bağdoğan, S. (2015). Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar. A. Tokol, Y. Alper (Ed.), *Sosyal Politika*, Bursa: Dora Yayınevi, 426-443.
- 2828 Sayılı Kanun. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf> [10.09.2023].
- 65+ Yaşlı Hakları Derneği (2023). *Etkinliklerimiz*. <https://yaslihaklaridernegi.org/etkinliklerimiz/> [29.08.2023].
- <https://doi.org/10.3390/ijerph19052746> [12.09.2023].
- <https://www.macrotrends.net/countries/ITA/italy/life-expectancy> [18.09.2023].
- <https://www.macrotrends.net/countries/ITA/italy/population-growth-rate> [20.09.2023].
- <https://www.worlddata.info/europe/italy/populationgrowth.php> [12.10.2023].
- <https://www.globalgiving.org/atlas/country/italy/> [15.10.2023].
- [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU\(2021\)662940\(ANN04\)_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662940/IPOL_STU(2021)662940(ANN04)_EN.pdf) [16.10.2023].

YAŞLILARDA TOPLUMSAL KATILIM
SOCIAL PARTICIPATION IN THE ELDERLY

Merve Arı

KTO Karatay Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Konya, Türkiye

ORCID: 0000-0001-5331-7907

Nursen İlçin

Dokuz Eylül Üniversitesi, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Fakültesi, İzmir, Türkiye

ORCID: 0000-0003-0174-8224

ÖZET

Yaşlılık; fizyolojik, patolojik ve morfolojik yapıların olumsuz yönde değişim gösterdiği, bu duruma farklı hastalıkların da eşlik ederek bireylerde fiziksel, ruhsal ve mental yeteneklerin de olumsuz yönde etkilendiği bir yetmezlik durumudur. Yaşlanma süreciyle birlikte tüm doku, organ ve sistem fonksiyonlarında birtakım değişiklikler sonucu kişilerin biyolojik kapasitelerinde azalma meydana gelir. Bunun sonucunda da geriatrik bireylerin günlük yaşamlarındaki aktivitelere katılımları kısıtlanır veya bu aktiviteleri gerçekleştirmekte zorluk yaşamaktadır. Sağlıklı olmanın koşullarından biri, bir aktiviteye katılım ve o aktiviteyi uygun ve doğru bir şekilde yapabilmektir. Günlük yaşam aktivitelerine katılım veya toplumsal olarak bir yaratım sürecine girmek, bireyleri sağlıklı hissettirir. Yaşlılık döneminde, aktiviteye katılımında azalma, pozitif duyguların azalmasıyla yaşam kalitesinde azalma ve toplumsal katılımında kısıtlılık ortaya çıkmaktadır. Yaşlı yetişkinlerin aktivite performansı ve toplumsal katılımı yaşam kalitesi açısından özellikle önemlidir. Aktivitelere katılımın insanların sağlıklı ve daha iyi hissetmelerine destek olduğu, evde yaşayan ve düzenli bir aktivite katılımı olmayan yaşlıların çok azının kendisini sağlıklı hissettiği sonucuna ulaşılmıştır. Yaşlı bireylerde yürüme hızının düşük olması önemli mortalite ve morbidite nedeni olarak değerlendirilmektedir. Güncel çalışmalarda, düşük yürüme hızının çoklu düşme, düşük eğitim düzeyi, polifarmasi ve depresif semptomlarla anlamlı bir şekilde ilişkili olduğu gösterilmiş, düşük yürüme hızının, azalmış kas gücü ve kırık sonrası mortalite riski artışı ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte, düşük yürüme hızının geriatrik sendromlardan ağrı, polifarmasi ve bilişsel bozulma ile ilişkili olabileceği çalışmalarda belirtilmiştir. Sonuç olarak gerek toplumda yaşayan gerekse klinikte tedavi gören, bakım alan yaşlı bireylerde sağlık hizmetleri açısından düşük yürüme hızı olan yaşlı bireylerin tespiti ve hangi geriatrik sendromların riski artırabileceği ve bunların bireylerin günlük yaşam aktivitelerini, toplumsal katılımlarını nasıl etkilediğinin ortaya konması önem arz etmektedir. Bu açıdan geriatrik sendromların erken tespitinin ve gerekli önlemlerin alınmasının, hastaların yaşam kalitesini ve fonksiyonelliğini artırabileceği düşünülmektedir. Literatürde özellikle hastalığa özgü yürüme hızı belirteçlerinin toplumsal katılım ve günlük yaşam aktivitelerine etkileri üzerine daha detaylı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Yürüme hızı, Toplumsal Katılım, Geriatri.

ABSTRACT

Senile; It is a condition of insufficiency in which physiological, pathological and morphological structures change negatively, and this situation is accompanied by different diseases and the physical, spiritual and mental abilities of individuals are negatively affected. With the aging process, people's biological capacities decrease as a result of some changes in all tissue, organ and system functions. As a result, geriatric individuals are restricted from participating in activities in their daily lives or have difficulty performing these activities. One of the conditions for being healthy is participating in an activity and being able to do that activity appropriately and correctly. Participating in daily life activities or engaging in a social creation process makes individuals feel healthy. In old age, there is a decrease in

participation in activities, a decrease in the quality of life due to the decrease in positive emotions, and a limitation in social participation. Older adults' activity performance and social participation are particularly important for their quality of life. It has been concluded that participation in activities helps people feel healthy and better, and that very few of the elderly who live at home and do not participate in regular activities feel healthy. Low walking speed in elderly individuals is considered to be an important cause of mortality and morbidity. Current studies have shown that low walking speed is significantly associated with multiple falls, low education level, polypharmacy and depressive symptoms, and it has been stated that low walking speed is associated with decreased muscle strength and increased risk of mortality after fracture. However, it has been stated in studies that low walking speed may be associated with pain, polypharmacy and cognitive impairment from geriatric syndromes. As a result, it is important to identify elderly individuals with low walking speed in terms of health services, whether they live in the community or receive treatment and care in clinics, and to reveal which geriatric syndromes may increase the risk and how these affect individuals' daily life activities and social participation. In this respect, it is thought that early detection of geriatric syndromes and taking necessary precautions can improve the quality of life and functionality of patients. More detailed studies are needed in the literature, especially on the effects of disease-specific walking speed markers on social participation and daily living activities.

Key Words: Walking speed, Social Participation, Geriatrics.

SAHTE BELGE DÜZENLEME VE KULLANMA İLE MÜCADELEYE FUTURİSTİK
(GELECEKÇİ) BİR ÇÖZÜM ÖNERİSİ
A FUTURISTIC SOLUTION PROPOSAL TO FIGHT AGAINST ISSUING AND USING
FORGED DOCUMENTS

Mustafa Göktuğ KAYA

*Doç. Dr., Vergi Başmüfettişi, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ankara, Türkiye & Misafir Öğretim Üyesi,
Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi, KTO Karatay Üniversitesi
ORCID ID:0000-0003-4124-4733*

Mehmet YÜCE

Prof. Dr., Azerbaycan Devlet Üniversitesi, Bakü, Azerbaycan

Yiğit YILDIZ

Doktora Öğrencisi, Vergi Müfettişi, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ankara, Türkiye

ÖZET

Bilgi çağı adı verilen günümüzde, bilgi teknolojileri, veri aktarımı üzerine inşa edilmektedir. Adından sıkça söz ettiren Blok Zincir Teknolojisi (BZT) ise sunduğu olanaklarla verinin emniyetli bir şekilde aktarımını sağlayıp, ilgili verinin yer aldığı ekonomik döngüde ortaya çıkması muhtemel manipülasyonların da önüne geçmektedir. BZT, oluşturduğu ekosistemle gerek kamu gerekse özel sektörde dijital dönüşümün fitilini ateşlemiştir. Dünyada finans, tarım, insan kaynakları gibi birçok alanda kullanılan bu teknolojinin kamu kesimindeki uyarılma çalışmaları giderek artmaktadır. Söz konusu uyarılmaların en dikkat çekicilerinden birisi ise vergi denetimi üzerine olanıdır. BZT' nin, özellikle sahte belge düzenleme ve kullanma ile mücadelede sağlayacağı kazanımlar, bu fiiller nedeniyle gelir kaybına uğrayan mali idare açısından kritik öneme sahiptir. Bu çalışmada, BZT' nin Türk Vergi Sistemindeki olası kullanım alanlarından sahte düzenleme ve kullanma ile mücadelede tesis edeceği etkinliğin yönüne yer verilecektir.

Anahtar Sözcükler: Blok Zinciri Teknolojisi, Akıllı Sözleşmeler, Vergi Kaçakçılığı, Türk Vergi Sistemi

ABSTRACT

In today's so-called information age, information technologies are built on data transfer. Block chain technology, which is frequently mentioned, ensures the safe transfer of data with the opportunities it offers and prevents possible manipulations that may occur in the economic cycle in which the relevant data takes place. Blockchain has ignited digital transformation in both the public and private sectors with the ecosystem it has created. Adaptation efforts in the public sector for this technology, which is used in many areas around the world such as finance, agriculture and human resources, are increasing. One of the most striking of these adaptations is the one on tax audit. The gains that Blockchain will provide, especially in the fight against issuing and using fraudulent documents, are of critical importance for the financial administration that suffers loss of income due to these acts. In this study, the direction of the effectiveness of BZT in the fight against fraudulent regulation and use, one of the possible areas of use in the Turkish Tax System, will be included.

Keywords: Blockchain Technology, Smart Contracts, Tax Evasion, Turkish Tax System

GİRİŞ

Geride bıraktığımız yirmi yıllık dönemde bilgi ve haberleşme teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, iş modellerinin biçim değiştirmesine yol açmıştır. Bu yeni durum ise tek üretim faktörünün “veri” olduğu “dijital ekonomi” adı verilen yeni bir olgunun doğması sonucu doğurmuştur.

Bilişim teknolojileri sayesinde olağanüstü gelişme sağlayan veri, artık insan aklının alamayacağı kadar büyük bir hacme ulaşmış durumdadır. Üstelik bugün mevcut olan veri hacminin yaklaşık %90 ‘ ı geçmiş iki yıllık süreçte üretilmiş durumdadır¹. Üretim faktörü olarak verinin bu denli üne sahip olmasının gerisinde ise blok zincir teknolojisinin payı göz ardı edilemez.

Blok zincir teknolojisi, etkinlik, şeffaflık ve geri döndürülemez kayıtlara dayalı işlemler sayesinde gündelik hayatın birçok kesiminde kendisine uygulama alanı bulmaktadır. Dünyada gerek kamu kesimi gerekse de özel kesimde, her geçen gün yeni blok zincir uygulama alanları ortaya çıkmaktadır.

Blok zincir teknolojisinin kamudaki dikkat çekici uygulama alanlarından birisi de vergilemedir. Bilindiği üzere vergi, kamusal mal ve hizmetlerin finansmanında kullanılan temel kamu geliridir. Vergi idareleri, kamusal mal ve hizmetleri finanse etmek adına ulaştıkları kamu geliri düzeyini arttırmak en azından belirli bir seviyede muhafaza etmek istemektedirler. Ancak mükellefler vergi kaçakçılığı veya vergiden kaçınma yoluna başvurmak suretiyle vergi vermemeyi tercih etmektedirler. Bu durum vergi idarelerini kamu geliri elde etme hususunda yeni arayışlara yöneltmektedir.

Ülkemizde de vergi kayıp ve kaçağı ile mücadele yoğun bir şekilde devam etmektedir. Türk Vergi Kanunlarının anayasası olarak da adlandırılan 213 sayılı Vergi Usul Kanunu’nda vergi kaçakçılığı ile ilgili olarak birçok suç öngörülmektedir. VUK’ ta yer alan “Kaçakçılık Suçları ve Cezaları” başlıklı 359. Maddesi bu bağlamda temel bir örnektir. İlgili madde hükmü ile muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge tanzim veya kullanma ile sahte belge tanzim veya kullanma, şeklinde biri diğerinden farklı iki ayrıksı suç olarak öngörülmüştür.

Sahte belge düzenleme ve kullanma ile mücadele etmek adına ise bugüne kadar sayısız uygulamaya başvurulmasına, hapis cezası yaptırımının olmasına rağmen, ülkemizde bu fiil nedeniyle uğranılan vergi kayıp ve kaçağı giderek artmaktadır. Sahip olduğu bu önem nedeniyle sahte belge düzenleme ve kullanma ile mücadele çalışma konusu olarak seçilmiştir.

Üç bölümden oluşan bu çalışmada öncelikle Türk Vergi Sistemindeki “Kaçakçılık Suçlarına” kısaca değinilip “Sahte Belge Düzenleme ve Kullanma” fiiline kapsamlı bir şekilde yer verilecektir. İkinci bölümde, sahte belge düzenleme ve kullanma ile mücadelede çözüm olarak önerdiğimiz “Blok Zincir Teknolojisi’ ne (BZT)” değinilecektir. Üçüncü ve son bölümde ise BZT’ nin sahte belge düzenleme ve kullanma konusunda hangi çözümleri getirip ne gibi kazanımlar sağlayacağı irdelenecektir.

1. TÜRK VERGİ SİSTEMİNDEKİ KAÇAKÇILIK SUÇLARI

1.1. KAÇAKÇILIK SUÇLARI

Vergi Kaçakçılık suçları, Vergi Usul Kanununun 359. Maddesinde düzenlenen seçimlik fiillerle devletin vergilendirme hak ve yetkisine karşı işlenen, hazine menfaatinin ihlal eden, vergi matrahına azaltmaya yönelik vergi ödevlisi tarafından işlenen mahsus bir suçtur. Vergi Usul Kanunu’nda kaçakçılığa dönük fiiller üç bent, dört grup halinde toplanmıştır. Söz konusu eylemlerde bulunulması durumunda kaçakçılık suçu meydana gelmiş olduğu kabul edilmektedir (Yüce, 2021:50).

Tablo 1: Kaçakçılık Suçlarının Fiil ve Müeyyideleri

<i>Grup</i>	<i>Fiil</i>	<i>Müeyyide</i>
1. Grup	-Hesap ve Muhasebe hileleri yapmak, -Mevhum isimlere hesap açmak,	18 aydan 3 yıla kadar hapis cezası

¹ <https://www.accaglobal.com/gb/en.html> Erişim Tarihi: 10/06/2023

	- Vergi matrahının azalması sonucunu doğuracak çift defter tutmak,	
2. Grup	- Defter, kayıt ve belgeleri tahrif etmek, - Defter, kayıt ve belgeleri gizlemek, -Muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenlemek veya kullanmak	18 aydan 3 yıla kadar hapis cezası
3. Grup	- Defter, kayıt ve belgeleri yok etmek, -Belgelerin asıl veya suretlerini sahte düzenleme veya kullanma - Ödeme kaydedici cihaz mührünü kaldırmak, donanım veya yazılımını değiştirmek ve bu cihazlara müdahale ederek elektronik ortamda iletilmesi gereken belge, bilgi veya verilerin iletilmesini önlemek veya bunların gerçeğe uygun olmayan şekilde iletilmesine sebebiyet vermek	3 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası
4. Grup	- Maliye Bakanlığı ile anlaşmalı olmadığı halde belge basmak, - Bu belgeleri bilerek kullanmak.	2 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası

Kaynak: 213 sayılı VUK 359. Madde hükmünden yararlanılarak yazarlarca hazırlanmıştır.

Bu çalışmada kaçakçılık suçunu oluşturan fiillerden sadece sahte belge düzenleme ve kullanma fiili ele alınacaktır.

1.1.1. SAHTE BELGE DÜZENLEME VE KULLANMA SUÇU

1.1.1.1. TANIM

“Sahte belge düzenleme ya da kullanma” Vergi Usul Kanununun “Suçlar ve Cezaları” başlıklı 3. Bölümünün “Kaçakçılık Suçları ve Cezaları” alt başlık 359. Maddesinin B bendinde kaçakçılık suçunu oluşturan seçimlik fiillerden biri olarak düzenlenmiştir. Kanun metninde “sahte belge düzenleme” ve “sahte belge kullanma” suçları ayrı ve bağımsız suçlar olarak düzenlenmiştir. Bu nedenle “sahte fatura düzenleme” ve “sahte fatura kullanma” suçlarının birbirine dönüşmesi söz konusu değildir (Yargıtay 11. C.D., E. 2016 / 8724, K. 2018 / 7932, T. 15.10.2018).

Genel anlamda “belge” hukuki açıdan bir hükmü anlatan, bir hakkın ortaya çıkışına yol açan veya hukuki bir hadisenin ispatlanmasını sağlayan yazıların mevcut olduğu dokümandır. Vergi Usul Kanunu’nun 359. maddesinde sahte belgenin tanımı yapılmıştır. Buna göre; *gerçek bir muamele veya durum olmadığı halde bunlar varmış gibi düzenlenen belge, sahte belgedir. Satın alınmayan mal veya hizmet için alınmış gibi fatura düzenlenmesi faaliyeti sahtecilik, düzenlenen fatura da sahte belgedir. Bu itibarla, belgesiz yapılan alım ve hizmetlerin başka bir mükellefin belgesiyle veya sahte belgeyle belgelendirilmesi halinde belgenin gerçek bir muamele veya duruma dayanmadığından sahte olarak nitelendirmek gerekir* (Yargıtay 11. C.D., E. 2019 / 308, K. 2019 / 4361, T. 03.05.2019).

Sahte belgede, gerçekte olmayan bir işlemin varlığını gösteren belge vardır. Yani gerçek bir belgenin üzerinde silinti, kazıntı gibi sonradan değişiklik yapılması hali anlamına gelmemektedir. Sahte belge gerçekte hiç yapılmayan bir satış için fatura düzenlenmesidir. Bununla birlikte faturada gösterilen mükellef adresinin, vergi dairesi ismi ve vergi hesap numarasının, basım yapan matbaanın sahte olduğu, ticaret siciline böyle bir firma bulunmadığı saptanması halinde sahtecilik söz konusu olacaktır. Belge düzenleme yetkisi bulunmayan kişiler tarafından düzenlenen veya başkası adına bastırılıp kullanılan belgeler de sahte belge olarak kabulü gerekir (YCGK, E. 2018 / 427, K. 2018 / 517, T. 08.11.2018).

1.1.1.2. UNSURLAR

a. Kanuni Unsur

Tipiklik unsuru olarak da ifade edilen kanuni unsur, fiilin kanunda yazılı tanıma uygun olması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla belgenin sahte sayılabilmesi için kanunda bu konuda bir tanımlama yapılmış olması ve düzenlenen bu belgenin de bu tanımlamaya uygun olması gerekmektedir. Sahte belge düzenleme veya kullanma suçunun kanuni unsuru Vergi Usul Kanunu'nun 359. maddesidir. Vergi Usul Kanunu'nun 359/b maddesine göre;

“b) Vergi kanunları uyarınca tutulan veya düzenlenen ve saklama ve ibraz mecburiyeti bulunan defter, kayıt ve belgeleri yok edenler veya defter sahifelerini yok ederek yerine başka yapraklar koyanlar veya hiç yaprak koymayanlar veya belgelerin asıl veya suretlerini tamamen veya kısmen sahte olarak düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar, üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Gerçek bir muamele veya durum olmadığı halde bunlar varmış gibi düzenlenen belge, sahte belgedir.

b. Maddi Unsur

Maddi unsur, harici bir fiilin varlığını ifade eder. Yukarıda kanuni unsorda söz ettiğimiz gibi kanunda tanımlanan kalıba uygun diğer ifadeyle tipik bir eylem icra ya da ihmali sonucu meydana gelmiş olmalıdır ki, bunu “hareket” olarak ifade edebiliriz. İcra veya ihmal, bir şeyi yapmak veya bir şeyi yapmamak şeklinde kendini gösterir. Sahte belgenin maddi unsuru belgedir. Belge sözcüğü dilimizde kimi zaman evrak sözcüğü yerine de kullanılmaktadır. Evrak sözcüğü birden fazla sayıdaki yazılı kâğıdı ifade etmektedir. Bu bakımdan her yazılı evrak belge niteliğinde değildir. Bir evrakın belge özelliğine sahip olması için, ilgili yasada yer verilen zorunlu şartları taşıması icap eder. Sahte faturanın maddi unsuru ise faturadır. Fatura, Vergi Usul Kanunu'nda tanımlanan belgelerden biridir (Yüce, 2021: 127). Vergi Usul Kanunu madde 359/2-b'ye göre, *“...belgelerin asıl veya suretlerini tamamen veya kısmen sahte olarak düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar, üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”* Bu çerçevede burada *“sahte belge düzenlemek”* ve *“sahte belge kullanmak”* olmak üzere iki hareket söz konusudur. Sahte belge tanzim etme suçunun maddi unsuru, ilgili vergi kanunu gereğince tutulması, saklanması ve ibraz zorunluluğu bulunan belgelerin asıl ya da suretlerinin tamamen veya kısmen sahte olarak düzenlenme fiilidir (Yüce, 2021: 128).

Sahte belge kullanmak suçu ise sahte belge tarifine denk olacak şekilde tanzim edilen belgelerin kullanılması durumunda gündeme gelen bir suçtur. Bu nedenle sahte belge kullanma suçundan bahsedebilmek için ilgili belgenin kanuni deftere işlenmiş olması icap eder. Böylece burada sahte belgenin kanuni defterlere işlenmesiyle, suçun maddi unsuru tamamlanmış olur (Yüce, 2021: 128).

c. Manevi Unsur

Sahte belge düzenleme ve kullanma suçunun manevi unsuru kasıttır. Burada genel kastın varlığı yeterli olup, özel kasıt aranmamaktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi *“sahte fatura düzenlemek”* ve *“sahte fatura kullanmak”* suçları bağımsız, ayrı suç kapsamındadır. O nedenle bu fiillerinin her biri için manevi unsuru ayrı ayrı değerlendirmek gerekmektedir. Sahte belgenin düzenlenmesinin ve kullanılmasının VUK 359. Madde hükmü bakımından ayrı şekilde değerlendirilmesi icap etmektedir. Sahte belgenin tanzimi, bilip istemenin dışavurumu olup, bunun için ayrıca kasıt unsuru aranmasına gerek bulunmamaktadır. Zira kasıt unsuru olmadan bilmeyerek sahte fatura düzenlemek mümkün değildir. Buna karşı sahte fatura kullanmak filli için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Zira fiili olarak gerçekleştirilen bir emtia veya hizmet satın alımı karşılığında emtia veya hizmeti tedarik edence kendisinin vermesi gereken belge yerine başka mükellefe ait bir belge verilebilmektedir. Bu hallerde faaliyetin veya hizmetin kapsamına göre fatura vb. belgeyi alan mükellef, söz konusu belgenin emtia veya hizmeti tedarik eden mükellefçe fiilen yapıldığını bilemeyebilmektedir. Bu doğrultuda, sahte faturayı kendi kayıtlarında kullanan mükellef, bahis konusu belgenin, almış olduğu emtia veya hizmeti tedarik eden mükellefe ait olup olmadığını bilmesi kritik öneme sahip olacaktır. Eğer sahte belgeyi kullanan taraf, belgenin gerçek bir ticari işleme dayanmamış olduğunu, hayatın olağan akışı gereğince bilmeliyse, diğer bir ifadeyle, suçun manevi unsuru olan kasıt mevzu bahis ise bu noktada

213 sayılı VUK 359. maddede yer verilen mânada bir durum geçerli olacaktır. Aksi halde ise suçun psikik yapıya sahip olan manevi unsuru gerçekleşmediği için zikredilen kanun hükmü uygulanmayacaktır (Yüce, 2021: 133).

2. SAHTE FATURA DÜZENLEME VE KULLANMA SUÇU ÖNLEMEDE BLOK ZİNCİR TEKNOLOJİSİ

2.1. E-DENETİM

E-denetim; vergisel denetimin, çeşitli bilgisayar yazılımları yardımıyla gerçekleştirilen bir biçimdir. Günümüzde artık geniş çaplı uygulama alanı bulan bu denetim biçimi, aslında geleneksel vergi denetimi usullerinden, e-denetime doğru çok büyük bir mesafe katedildiğini ifade etmektedir. E-denetimi bütüncül bir şekilde gerçekleşmesi için sistemlerin büyük çoğunluğu bilgisayar ortamına aktarılmış durumdadır. Eksiksiz bir e-denetimden söz etmek ancak bu şekilde mümkün hale gelebilecektir. Oluşturulan bu yeni yapıda, vergi denetimi ihtiyaç duyulan şeylerin büyük çoğunluğu çeşitli yazılımlar yardımıyla sanal ortama aktarılmıştır. Farklı bir ifadeyle günümüzde, başvuru mali kayıt sistemlerinden, tutulması zorunlu kanuni defterlere ve belgelere, tasdik ve damgalama işlemlerine kadar hemen her mali veri elektronik ortama taşınmaktadır. İlerleyen dönemlerde bilgisayar sistemleri, söz konusu işlenmiş verilerin bilişim teknolojileri vasıtasıyla harmanlanması ve bunların eşzamanlı olarak analizine olanak sunmak üzere geliştirilmektedir. Zira günümüzdeki hızlı gelişmeler bu sistemi zorunlu hale getirmiştir. Çünkü geçmişteki denetim sistemleri artık günümüzün ihtiyaçlarına cevap verememektedirler. O nedenle mevcut sistemin daha ileri seviyelere getirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Zira günümüzde işlemlerin büyük çoğunluğu artık elektronik ortamda yapılmakta, kâğıt kullanımı minimum seviyeye inmiş bulunmaktadır. Bu gelişme devlete hem de vatandaşlara sağladığı yarar yanında aynı zamanda gelişen dijital çağın zorunlu bir sonucudur (Yüce ve Yücelen, 2021: 296).

Bilişim teknolojilerinde meydana gelen ilerlemenin iş hayatını baş döndürücü bir hızla değiştirmesi, geleneksel vergi denetim tekniklerinin kullanılabilirliğini azaltmaktadır. Dijitalleşmiş ekonomik yaşam yükümlülerin alışlagelmiş vergi denetim teknikleri karşısındaki tutum ve davranışlarını da farklılaştırmıştır. Başka bir ifadeyle vergilemeye ilişkin bilgi ve belgelerin önemli bir kısmı elektronik ortama taşınmıştır. Bu yeni durum beraberinde denetim olgusunun da elektronik ortama taşınmasına imkan vermiştir. Dolayısıyla elektronikleşme vergi idaresine dijital alanlardaki gelişmelerden aktif bir şekilde yararlanma fırsatı vermiştir. Vergi idaresi bu fırsatlardan yararlanarak klasik denetim yöntemlerine kıyasla kayıt dışı ekonomiyi denetlemek ve kayıp-kaçakların önüne geçmek, sahte bilgi ve belgeye dayanarak vergi erozyonuna neden olan eylemleri kontrol altına almak konusunda daha çok imkân elde etmiştir. Bu yöntemlerden biri de kuşkusuz ekonomik hayatta giderek daha çok kendisinden söz ettiren blockchain yöntemidir.

2.2. BZT

BZT, Satoshi Nakamoto takma isimli bir kişi tarafından, günümüzden neredeyse yirmi yıl evvel yazılan bir makale ile ilk kez gündeme gelmiştir. Bahse konu çalışmada BZT sözcüğü zikredilmese de Satoshi Nakamoto tarafından ortaya atılan çalışma prensibi BZT'ye giden fitili ateşlemiştir.

Kavramsal açıdan üzerinde mutabık kalınan bir tarifi olmamasına karşın BZT, kısaca merkezi bir otoritenin olmadığı buna karşılık güvenlik esaslı usullerle topyekûn bir şekilde kayıt altına alınan sağlam bir veri tabanının uygulamaya dönük bir planı şeklinde ifade edilebilir (Tian,2016:2). Zincirlerden oluşan halkalara her yeni katılan ajanlar, yeni işlenmiş veri parçaları oluşturduğunda veya bir değerle ilgili doneyi güncellediklerinde (örneğin, taraflardan birisi edimini kararlaştırılan fiyattan yerine getirdiğinde) yeni farklı blokların meydana gelmesine neden olurlar (Lin vd. ,2018:7). Meydana gelen ilk bloktan hemen sonra yeni oluşan her blok, güvenli olduğu önceden teyit edilmiş bir evvelki bloğa güvenli bir şekilde entegre olurlar. Bu işleyiş sayesinde yeni blokların güvenilirliğine katkı sağlayan bir

kontrol mekanizması kendiliğinden oluşur. Oluşan yeni bir bloğun, evvelce meydana gelmiş bloklara entegre olmasında güven ilişkisi, anahtar rol oynamaktadır.

2.3- BZT' YE MAHSUS ÖZELLİKLER

2.3.1-BZT DAĞITIK DEFTER KAYIT SİSTEMİNİ BENİMSEMİŞTİR

BZT' nin işleyiş mekanizması dağıtık defter kayıt sistemi üzerine kuruludur. Bu veri tabanı sistemi merkezi olmayıp, dağıtık bir yapıya sahiptir. Bu dağıtık veri sisteminde ise düğüm olarak da adlandırılan “node”lar BZT'nin bütüncüllüğünü sağlama noktasında kritik görevler ifa ederler. Öz olarak düğüm, sadece ve sadece tek bir bilgisayarda yahut farklı bir donanım aygıtında var olan BZT'nin klonudur. BZT'nin işleyişini sağlayan düğümlerin dağıtık haldeki veri tabanının bütününe tesir etmesi olanak dahilinde olmasına karşın, yalnızca başına bir düğüm, BZT'nin birbirine eklenip yığın haline gelen tüm verileri komute edemez. BZT' nin dağıtık veri tabanına eklenen her yeni kayıt, mekanizma içindeki düğümlerin tümü tarafından teyit edilir. Böylece veri tabanına eklenen kayıtlar geri döndürülemezler (Dai ve Vasarhelyi 2017, 11). BZT'nin bu özelliği kayıtların tek bir nokta yerine farklı düğümlerde saklanmasını sağlamaktadır.

2.3.2-UÇTAN UCA İLETİŞİM

BZT'de benimsenen uçtan uca iletişim sistemiyle amaçlanan, giderek artan sayıdaki işlem safhalarını olabildiğince azaltmaktır. Bu ise düğümler arasındaki bağlantıyı, iletişimi daha verimli hale getirecektir. Uçtan uca iletişim aslında dağıtık defter kayıt sisteminin doğal bir sonucudur. Uçtan uca iletişimde düğümlerden her biri bilgileri bünyesinde biriktirir ve merkezi bir yöneticiye gerek duymadan diğer tüm güvenli düğümlere aktarır. (Singh ve Singh, 2016:464).

2.3.3-ŞEFFAFLIK

Dağıtık defter kayıt sisteminin diğer bir sonucu olarak BZT'de şeffaflık, merkezi nitelikli bir güce gerek olmadan, zincire eklenen tüm düğümlerin veri tabanına yapılan her yeni kayda erişebilmesini tarif eder. Şeffaflık özelliği sayesinde oluşan yeni kayıtların teyit edilme maliyeti en aza indirilmiş olur. (Cai ve Zhu,2016:23).

2.3.4-KAYITLARIN DEĞİŞTİRİLEMEZ OLUŞU

BZT'nin dağıtık veri tabanında biriktirilen kayıtlar geri döndürülemez bir şekilde kaydedilir. Bunun için BZT çeşitli kriptografi teknikleri kullanmaktadır. BZT'de düğümler zaman bakımından bir sıra dahilinde evvelce doğrulanan bloklara eklenir. Her yeni eklenti, zincirin bir halkası anlamına gelmektedir. BZT'nin zincir olarak addedilmesinde kayıtların değiştirilemezlik özelliği yer alır. İşlenmiş verilerde yapılan bir değişim düğümler kanalıyla bir bloğa eklendiğinde ilgili algoritmalar vasıtasıyla kilitlenmiş olur. Artık bu kayıtlar, tüm düğümlerce doğrulandığı için de geri döndürülemezler (Farcane ve Deliu, 2020:155).

2.3.5. BLOCKCHAIN VE MUHASEBE SİSTEMİ

Yaklaşık yedi asırdır muhasebe sisteminde uygulanagelen çift taraflı kayıt sistemi blockchain uygulamalarıyla farklı bir boyut kazanarak bir nevi akıllı kayıt sistemine dönüşmüştür. Bu sistem sayesinde muhasebe uygulamalarında klasikleşmiş iki taraflı kayıt sistemine ek olarak üçüncü kayıt ortamı da oluşturularak “üç taraflı muhasebe” kayıt sistemine dönüşmüştür. Bu sistem sayesinde daha önce raporlama sürecinde borç - alacak ya da varlık-kaynak hesaplarından müteşekkil iki tarafın eşzamanlı çalıştığı bir kayıt sistemindeki işlemleri blok zinciri içinde kayıt altına alarak üçüncü bir taraf oluşturmaktadır. Böylece blockchain teknolojisi sayesinde oluşan üç taraflı muhasebe sisteminde oluşan şeffaflık ve güvenilir bilgi, çift yanlı muhasebe sisteminde yapılan sahte belge düzenleme ve kullanma gibi hilelerin önüne geçilmiş olmaktadır.

2.4. AKILLI SÖZLEŞMELER

Akıllı sözleşmeler, BZT ekosisteminin çeşitli iş modellerine uyarlanmasını sağlayan bir çeşit anahtar olup, temelde BZT içinde muhafaza edilebilme yetisine sahip bir kod bölümüdür (Uçma Uysal ve Kurt,2018:470). Akıllı sözleşmelerden ilk kez 1994 yılında Nick Szabo tarafından “sözleşme koşullarını sağlayan bilgisayarlı prosedür protokolü” şeklinde bahsedilmiştir. Akıllı sözleşmelerde sözleşmeye taraf olan tüm kesimlerin onay verdiği şartlara yer verilir. Bahse konu şartlar ilgisince yerine getirildiğinde sözleşmeye taraf olanların sonraki edimleri otomatikman gerçekleşir (Atçı, 2019:76-77).

Akıllı sözleşmeler ile amaçlanan, sözleşmeye taraf olanlar arasında cereyan edecek ilişkileri yazılımlar vasıtasıyla güvenli hale getirmektir. Böylece sözleşmeye taraf olanların edimlerinin ifasına yönelik süreç bilgisayarlar kanalıyla sürdürülecektir (Araalan, 2020:503).

Akıllı sözleşmeler esasen “If-Then” olarak adlandırılan “eğer__olursa__yapılsın” kodlaması ile işler. Bir örnek vermek gerekirse; bir taşınmaz satın alınmak istediğinde, taşınmazın mülkiyeti sadece mutabık kalınan bedel eksiksiz bir şekilde, sisteme transfer edildiğinde alıcıya nakledilir. Buna ek olarak, alım satım işlemi, birçok kod tarafından teyit edilmiş olduğundan taraflar açısından güven tesis edilmektedir. Bu güven tesisi ise aracı adı verilen kişileri devre dışı bırakmakta ve hem alıcı hem de satıcı bakımından para tasarrufu anlamına gelmektedir (Voshmgir,2019:86).

Yapılan bu açıklamaların ardından akıllı sözleşmeler,

- mantıksal işleyişlerin evvelce yazılımlarla oluşturulduğu (“eğer__olursa__yapılsın”)
- bir arada olmayan, gayri merkezi bir sanal ortamda muhafaza edilip çoğaltılan
- bilgisayar ağı tarafından hem çalışmasını sağlayan hem de doğruluğu ispatlanan
- bulunduğu sanal ortamı, sözleşme koşullarında meydana gelen değişimlere bağlı olarak güncelleyebilen mikro ölçekli programlardır şeklinde tanımlanabilir (Doğantekin,2016).

Akıllı sözleşmeler oluşumu aslında yeni bir keşif değildir. BZT’ nin günlük yaşamın pek çok alana entegrasyonu ile popüleritesi artmıştır. Akıllı sözleşmeler olarak adlandırılan ekosistemin en primitif görünümü otomat makineleridir. Otomatların çalışmasını sağlayan işleyiş ilkeleri bir bilgisayar yardımıyla makine içine yazılır. Söz gelimi, bir kahve otomatını kullanmak üzere bir tuşa basıp ürün seçtiğimizi varsayalım. Kahvenin bedelini kredi kartıyla veya nakit olarak ödeyip ödemediğinizi makine akıllı bir sözleşme oluşumu vasıtasıyla denetler. Bedelin eksiksiz olarak alındığını teyit eden bilgisayar makineye seçilen kahveyi verme konusunda emir gönderir (Voshmgir,2019:87).

Akıllı sözleşmeler, Akıllı sözleşmeler ilk etapta yazılım özellikli bir kavram izlenimi uyandırır da gerçekte hukuk orijinine sahiptir. Akıllı sözleşmeler, dijital ortamda, ilgili devletler tarafından tanınan para birimleri kanalıyla dijital belgelerle yapılan ve sözleşme sürecine, ilgili yazılımın işlerlik kazandırdığı bir yapıya sahiptir. Akıllı sözleşmeler, geleneksel sözleşmeden farklı olarak taraf beyanları fiziki ortamda değil, dijital ortamda bir araya gelmektedir. Ayrıca tarafların edimlerinin ifa zamanlarının farklı olmasının yaratabileceği güven sorunu akıllı sözleşmelerde bulunan yazılım içerikli kodlar tarafından teyit edilmek suretiyle bertaraf edilmektedir. Akıllı sözleşmelerde taraflardan birisinin edimini yerine getirmemesi sözleşmenin sona ermesi anlamına gelmektedir (Turanboy,2019:54).

BZT, akıllı sözleşmeleri de kapsayan daha geniş bir kavramdır. Bu doğrultuda BZT, merkezi olmayan, dağıtık bir veri bankası olduğunu varsayarsak, akıllı sözleşmeler de söz konusu veri bankasının içinde bulunan verilerle işlem gerçekleştirebilen uygulamalar olarak nitelemek yanlış olmayacaktır. Akıllı sözleşmeler, ilgili yazılımın meydana getirdiği kodların blok zincirine eklenmesinden sonra bir daha değiştirilememektedir. Akıllı sözleşmeler, sözleşmede öngörülen koşullar tesis edildiğinde, blok zincir kapsamında olan makinelerce otomatikman işleme koyulacak komutları bünyesinde barındırdığı için, sözleşmenin ifasına dönük süreç otomasyonunda anahtar rol oynarlar (O’Hara, 2017:97).

3-BZT’NİN SAHTE BELGE İLE MÜCADELEDE UYGULANMASI

3.1-BZT VE FATURA DÖNGÜSÜ

BZT’nin, fatura sistemi üzerindeki faaliyet mekanizmasının şöyle olması muhtemeldir: BZT’den sahte fatura ile mücadelede faydalanılması için her şeyden önce internet bağlantılı “dapps” olarak ifade edilebilecek gayr-ı merkezi uygulamaları² olan platform yaratılması gerekmektedir. Bu oluşumda mükellefler, muhasebeciler ve mali idare yer alacaktır. Gayr-ı merkezi uygulamaları barındıran internet ortamında bulunacak kullanıcılar, akıllı sözleşmeler kanalıyla, tüm vergisel muameleleri otomatik bir şekilde gerçekleştirebileceklerdir. Akıllı sözleşmeler, çalışmanın önceki bölümlerinde değinildiği üzere, evvelce oluşturulmuş bir kod kesitinin belli bir veri ile faaliyete geçmesini sağlayan, edimlerin ifasına aracılık edecek kişileri devre dışı bırakıp, süreci şeffaf bir biçimde ilerletebilecek ve dışarıdan gelmesi muhtemel müdahaleleri bertaraf edebilen mikro programlar şeklinde tanımlanabilir (Tapscott ve Tapscott, 2017:4). Bu bağlamda alım satım işlemine dahil olan taraflar, teslim konu ürünü nereden hangi fiyattan temin ettiği hangi işlemlere tabi tuttuğu gibi bilgileri kurulan bu sisteme ekler. Alım satım işlemleri tamamlandığında oluşturulacak algoritmalar sayesinde ticarete konu mala ait vergisel yükümlülükler sistemsel olarak yerine getirilecektir. Böylelikle de sahte fatura vb dolandırıcılıklar mümkün olmayacaktır.

Akıllı sözleşmelere taraf olan bir kullanıcı, BZT’de rastgele bir veri veya transfer işlemi yapmak istediğini varsayalım. Bu bağlamda ilk olarak ilgilinin etki alanında olan veri, bir bloğa dönüştürülmekte ve blok zinciri sistematigindeki diğer bilgisayarların denetim ve teyidine sunulmaktadır. BZT mimarisi içerisinde yer alan tüm tekil bilgisayarlara dilimize “düğüm” olarak çevrilebilen “node” adı verilmektedir. Düğüm adı verilen bu bilgisayarlar, aynı zamanda BZT mimarisinin güvenliğini de temin ederler. Her bir düğüm, türlü matematiksel algoritmalar geliştirerek, oluşma aşamasındaki veri bloğunun sistem protokollerine uygunluğunu teyit etmekte ve böylece blok güvenli bir şekilde zincire eklenmektedir. (Wang, 2018: 94). Bunun için sistem içerisinde yer alan tüm bilgisayarların teyidi elzem değildir. Ekseriyeti teşkil eden düğümlerin vereceği onay yeterli olmaktadır.

Düğümlerin çoğu tarafından onaylama işlemi yapıldıktan sonra sıra, şifreleme olarak da bilinen kriptografi aşamasına gelmektedir. Şifreleme evresinde, veri bloğu çeşitli şifreleme teknikleri ile kodlanmaktadır. Yine bu aşamada şifrelenen her blok, kendinden evvelki bloğa kodu bünyesinde barındırmaktadır. Bu durum ise yeni oluşan bloğun bir evvelki blokla entegre olmasını sağlamaktadır. Bu mimari yapının bloklardan oluşan bir zincir olarak anılmasının gerisinde ise bu süreç yatmaktadır (Q’Leary,2017:140).

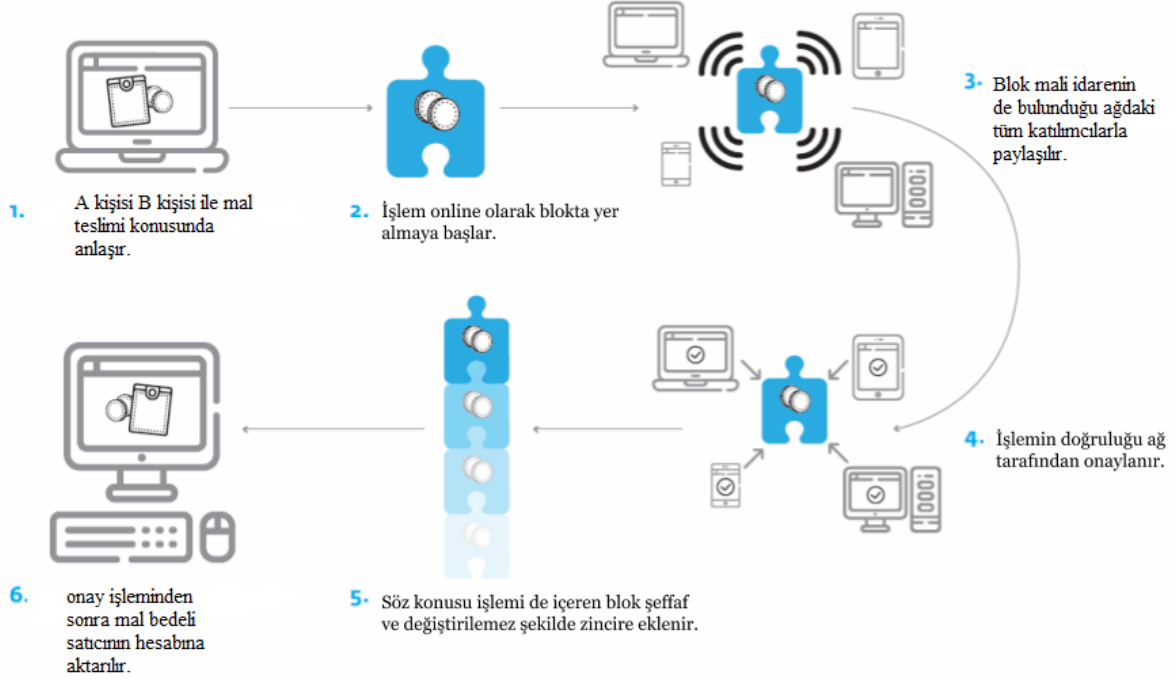
BZT mimarisinde bloklara, akıllı sözleşmelere taraf olanlara ait edim türü, dosya veya işlenmemiş bilgiler kaydedilir. Bu kayıt işlemi esnasında ise bloklarda çeşitli algoritmalarla müteşekkil şifrelemeler devreye girmektedir. Bloğa kaydedilmeye değer her yeni veri girildiğinde, her bir işlem için işlem özeti adı verilen “hash” ler üretilip bloklar kapsamında depolanır (Liu vd. ,2019:21).

BZT sahip olduğu bu mimari ile veri güvenliğini blokların her biri kendisi sağlamaktadır. Zincir içerisinde bulunan her bir blok kendisinden bir öncekini teyit etmesi nedeniyle siber saldırılara karşı veri güvenliği tedarik etmektedir. Söz gelimi zincirde yer alan blokların arasına teyit edilmemiş bir blok ilave edilmek istendiğini varsayalım. Bu durumda, kaçak olarak eklenmek istenen blok ile sonraki her yeni blok arasında teyitleşme işlemi gerçekleşmeyecektir. Böylece kaçak blok öncesi bloklarda yer alan verilerin emniyeti sağlanmış olacaktır.

Aşağıdaki şemada BZT’ nin sahte belge düzenleme ve kullanma ile mücadelede üstleneceği vazife gösterilmektedir:

² Decentralized Applications(Merkezi Olmayan Uygulamalar): Kullanıcının bilgilerini idare etmek ya da çalıştırmak için bir aracı gerektirmeyen, kullanıcılar ile sağlayıcıları doğrudan birbirine bağlayan uygulamalara verilen addır.

Şema 1: BZT' nin Fatura Döngüsüne Yapacağı Muhtemel Katkı

Kaynak: Crosby vd. ,2016:10

Yukarıda blok zincir teknolojisinin işleyiş şeması yer almaktadır. İlk olarak satıcı A ve alıcı B mal teslimi konusunda anlaşmaya varmaktadırlar. Sonrasında bu anlaşmayı bilgisayarlar aracılığı ile ağa taşımaktadırlar ve bu işlem çevrim içi olarak bloklara işlenmektedir. Sonrasında blok mali idarenin de içinde bulunduğu ağın tüm katılımcıları ile paylaşılmaktadır. Bu paylaşımın ardından alıcı ile satıcı arasındaki işlem ağ tarafından teyit edilmektedir. Bu noktada satıcının teslim konulu mal stoğu bu malları nereden hangi bedelle temin ettiği, vergisel yükümlülüklerin yerine getirilip getirilmediği gibi hususlar teyit edilecektir. Ağ tarafından söz konusu işlemin onaylanmasının ardından blok herkesin görebileceği ancak kimsenin değiştiremeyeceği bir şekilde kendinden önce gelen bloklara eklenip zincir oluşturmaktadır. Bu aşamada mal alım ve satımı ile ilgili olarak icap eden vergisel yükümlülükler ağ tarafından otomatik olarak gerçekleştirilecektir. Sistemin işleyişinin son aşamasında ise mal bedeli satıcıya transfer edilecektir.

Blok zincir teknoloji sayesinde sahte fatura ticareti yapmak isteyenlerin fiktif hareketlerinin önüne geçilmiş olacaktır. Sahte faturaya konu edilen mevcut olmayan mal hareketleri önlenecektir. Zira ağ, satıcının stok hareketlerinin çevrim içi teyit etmektedir. Olmayan bir malın satışı mümkün olmayacaktır. Bu durum aynı zamanda bilmeden sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanan mükellefleri de koruma altına alacaktır.

3.2-BZT VE VERGİ TAHSİLATI

Devlet eliyle kamuda tesis edilecek BZT mimarisi, idarenin kamu alacağının tahsilinde de kazanımlara yol açabilecektir. Tesis edilecek bu mimarisi sayesinde vergi idaresi, sektör ayrımı olmaksızın, tüm yükümlülerin yükselen fon akışını eşzamanlı bir biçimde izleyebilecektir. Ayrıca bahse konu mimari sayesinde, vergiyi doğuran olayın gerçekleşme zamanı ile ilgili verginin fiili tahsil zamanı arasında

geçen süre azalabilecektir. Bilhassa, Katma Değer Vergisi (KDV) ve Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) muamelelerinde söz konusu teknolojik mimari yapı ile oluşturulacak düzen yardımıyla vergi idaresi açık, şeffaf bir tedarik zinciri oluşturup ile işlemsel döngüyü kontrol altına alabilecektir. Böylece işlemsel döngüyü yakın kontrolü altında tutan vergi idaresi, muhtemel bir vergi kayıp ve kaçığının önüne geçmiş olacaktır. Harcamalar üzerinden alınan ve dolaylı vergiler sınıfına mensup zikredilen vergi türleri, ülkemizin elde ettiği toplam vergi gelirlerine olan katkısı bakımından hayati öneme sahiptir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda bahsedilen teknolojik mimari ile hazineye girecek olan vergi geliri miktarında kayda değer artışların olması yüksek ihtimaldir. Kamusal BZT ile tesis edilen yeni düzende, hem vergi kayıp ve kaçığı olabildiğince azalabilecek hem de mükelleflerin vergilemeye gönüllü uyumu artabilecektir. Devlet öncülüğünde kurulacak BZT mimarisi yardımıyla vergilemeye konu her bir mal veya hizmet vergi idaresince yakından izlenebilecektir. Devletin yakın takipte olduğunun farkına varan mükellef ise vergisel yükümlülüklerini eksiksiz olarak yerine getirmeye azami gayret gösterecektir.

Günümüzde mali idareler, mükelleflerin çeşitli nedenlerle vergisel yükümlülüklerini yerine getirmemesi nedeniyle gelir kaybına uğrama ihtimali ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Türk Vergi Sisteminde, mali idarenin tahsil kabiliyetine zarar veren etmenler arasında sayabileceğimiz sahte fatura düzenleme faaliyeti, bir yandan söz konusu döngüye istemeden dahil olan iyi niyetli mükelleflere zara vermekte, diğer yandan hazinenin gelir kaybına uğramasına yol açmaktadır. Yukarıda detayına yer verilen blok zincir sistematığının vergilemeye entegrasi neticesinde mali idareler çeşitli kazanımlar elde edebileceklerdir.

BZT sistematığının, üzerine kurulu olduğu akıllı sözleşmeler, geleneksel sözleşmelerdeki aracıyı devre dışı bırakır ve kullandığı dijital teknoloji yardımıyla hızlı ve etkili çözümler ortaya koyar (Çekin,2019:323). Oluşturulacak akıllı sözleşmelerde sözleşmeye konu ticari muamelenin ayrıntıları, sözleşme tarafları, edim konusu mal veya hizmetin fiyatı, nasıl ödeneceği, gibi hususlar detaylıca yer alacaktır. Akıllı sözleşmeler, sözleşmeye konu muamele tahakkuk ettikçe mali kayıtları yapacak, sözleşmeye taraf olanlar arasında ödeme ve mal veya hizmet teslimi gibi edim ifa durumlarını takip edebilecek ve nihayet cereyan eden bu mali olaylardan doğan vergi ve vergi benzeri yükümlülükleri ödeyebilecektir (Gedik,2020:1214).

Vergi yükümlülerinin işletmelerinde vukuu bulan mali nitelikli olayları kaydetmek zorunda oldukları defter-i kebir (büyük defter) ve işletme defteri gibi dokümanlar da BZT sistematığında akıllı sözleşmeler menşei farklı bir yazılıma dönüşecektir. Mali idare ise akıllı sözleşmelerin vasıtalı bir tarafı haline gelip, mali işlemlerden kaynaklanan vergi ve vergi benzeri yükümlülükleri beyannameler yardımıyla tam zamanında otomatikman tahsil yoluna gidebilecektir(Büyük,2018).

Vergileme alanına BZT döngüsünü entegre eden ülkelerden Çin Halk Cumhuriyeti, “Gachain” adını verdiği kamusal BZT sayesinde vergileme ve e-fatura sisteminde etkinliği sağlamayı ve vergi tahsilat süresini azaltmayı hedeflemektedir (Akdemir Altunbaşak,2018:364).

BZT’ nin vergileme alanında sağlayacağı kazanımlar esas olarak vergi alacağına esas teşkil eden mali olayın mahiyetini tespit etmek üzerinedir. Akıllı sözleşmelerin kurduğu sistematik sayesinde, mükellefler vergiyi doğuran olayı vergi idaresinden gizleyemeyecektir. Akıllı sözleşmelere dolaylı şekilde taraf olan vergi idaresi, beyannameler kanalıyla vergi alacağını otomatikman tahakkuk ettirip hemen tahsili yoluna gidebilecektir.

SONUÇ

Günümüzde vergiler, kamu finansman kaynakları arasında en önemli yer almaktadır. O nedenle vergi devlet için önemli bir finansman kaynağı iken, birey ve firmalar için önemli bir maliyet unsurudur. Dolayısıyla burada devlet ile birey çıkarı arasında bir çatışma söz konusudur. Devlet mümkün olduğu ölçüde maksimum düzeyde vergi tahsil etmeye çalışırken, bireyler ise mümkün ölçüde minimum düzeyde vergi ödeme çabası içinde olacaktır. Bu nedenle ekonomik hayata birey vergi yükünü azaltmak

üzere yasal ya da gayri yasal yöntemlere başvurması beklenen davranışlardır. Bu davranışlardan biri de mal-hizmet satış gelirini az göstermek ya da vergiye tabi matrahını azaltmak üzere sahte belge düzenleme ya da kullanma fiilidir.

Ekonomik hayatta sahte fatura düzenleme ve kullanmak fiilleri hep var ola gelmiştir. O nedenle bu fiil vergi denetimlerinde hep önemli bir yer teşkil etmiştir. Ancak dijitalleşmenin yayınlaşarak derinlik kazandığı günümüzde sahte belge düzenleme ve kullanma fiillerinin daha nitelikli bir şekilde yapılmasına imkân tanınmıştır. O nedenle klasik denetim yöntemleri bu fiillerini önlemede giderek etkinliğini kaybetmektedir. Buna karşın devletinde dijitalleşen ekonomide denetimde Bilgi ve İletişim Teknikleri nimetlerinden yararlanarak kullanacağı dijital yöntemler sayesinde bu fiillerin teşebbüs imkânı önüne geçmek ya da önlemek imkânları da artmış bulunmaktadır. Bu yöntemlerden biri de denetimde block chain eknolojisi uygulamalarından faydalanmaktır. Örneğin mali sistemin block chain ortamın taşınması halinde bu sisteme girilen veriler mükellef tarafından geri alması ya da silinmesi mümkün olmayacaktır. Bu veriler vergi dairesinin onayıyla da işlerlik kazandıktan sonra mükellef tarafından artık farklı bir işleme tabi tutulamayacaktır. Hata akılı sözleşme ve kayıt sisteminden yararlanması halinde akılı bankacılık uygulamaları da entegre edilmesi halinde bu işlemlere ilişkin belge otomatik olarak düzenlenecek, üç taraflı kayıt sistemi (hali hazırda borç-alacak olmak üzere iki taraflı sistem söz konusudur) ile defter kayıtları tutulacak ve gerekli mevzuat düzenlemesi yapılması halinde malın bedeli mükellef hesabına aktarılırken KDV doğrudan Maliyenin bankadaki hesabı geçecektir. Böylece vergi kaçakçılığının en yaygın olduğu KDV’de kaçakçılık otomatikman ortadan kalkmış olacaktır. Tüm bu işlemler denetçinin denetimine ihtiyaç kalmadan yapay zekâ ya da akılı teknoloji ve yazılım aracılığıyla kendiliğinden gerçekleşecektir.

BZT’ nin vergileme alanına entegre edilmesi ile ilgili olarak birtakım düzenlemelerin belirli bir plan dahilinde yapılması icap etmektedir. Çalışmanın önceki bölümlerinde yer verildiği üzere, BZT sisteminin kamu sektörüne entegre edilmesi için devlet tarafından tanınan blok zincir tabanlı bir para birimi olması gerekmektedir. Böyle bir para birimi hâlihazırda ülkemizde resmi işlemlerde kullanılmamaktadır. Bu doğrultuda her şeyden evvel yasal düzenleme yapılması büyük önem arz etmektedir. BZT hakkında, üniversitelerden, sivil toplum örgütlerinden ve ilgili devlet birimlerinin temsilcilerinin katılımcılarıyla oluşturulacak bütüncül bir yasa, BZT’nin yeni iş modelleri yaratmasında hatırı sayılır bir katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Akdemir Altunbaşak, T. (2018). “Blok Zincir (Blokchain) Teknolojisi ile Vergilendirme” (174) Maliye Dergisi, s.360-371.
- Araalan, C. (2020). “Akıllı Sözleşmeler”, Terazi Hukuk Dergisi, c.15 s.163, s.502-515
- Atçı, M. (2019). “Blok Zincir, Akıllı Sözleşmeler ve Üçlü Kayıt Sistemi Vergi ve Muhasebe Uygulamalarına Katkı Sağlayabilir mi?” Vergi Sorunları Dergisi, Sayı:370, s.76-88.
- Büyük, S. (2018). “Blockchain Teknolojisi Vergi Sistemini Nasıl Etkiler?”, Dünya Gazetesi, Yazarlar, Vergi Portalı, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/blockchain-teknolojisi-vergi-sistemini-nasil-etkiler/404124> , Erişim Tarihi: 30.05.2023.
- Cai, Y. ve Zhu, D. (2016). “Fraud Detections For Online Businesses: A Perspective From Blockchain Technology”, Financial Innovation, 2 (1), s.20-31
- Crosby, M. , Pattanayak, P. , Verma, S. ve Kalyanaraman, V. (2016). “Blockchain technology: Beyond bitcoin. Applied Innovation”, 2, s.6-19.
- Çekin, M.S. (2019). “Borçlar Hukuku ile Veri Koruma Hukuku Açısından Blokchain Teknolojisi ve Akıllı Sözleşmeler: Hukuk Düzenimizde Bir Paradigma Değişimine Gerek Var Mı?” 77(1) İstanbul Hukuk Mecmuası, s.315-341.

- Dai, J. ve Vasarhelyi, Miklos A. (2017). "Toward Blockchain-Based Accounting and Assurance", *Journal of Information Systems*, 31(3), s.5-21.
- Doğantekin, S. (2016). (ÇOK) Akıllı Sözleşmeler – Smart Contracts, <https://fintechistanbul.org/2016/11/08/cok-akilli-sozlesmeler-smart-contracts/> , Erişim Tarihi: 01/06/2023
- Farcane, N. ve Deliu, D. (2020). "Stakes and Challenges Regarding the Financial Auditor's Activity in the Blockchain Era", *Audit Financiar*, XVIII, 1 (157), s.154-181
- Gedik, G. (2020). "Akıllı Sözleşmelerin Vergilendirme Süreci Üzerindeki Etkileri" *Malî Hukuk Dergisi*, Cilt No.: 16, Sayı No.: 185, s. 1199-1224.
- Lin, J. , Shen, Z. , Zhang, A. ve Chai, Y. (2018). Blockchain and IoT based Food Traceability for Smart Agriculture. 1-6. DOI: 10.1145/3265689.3265692.
- Liu, M. , Wu, K. ve Xu, J. J. (2019). How will blockchain technology impact auditing and accounting: Permissionless versus permissioned blockchain. *Current Issues in auditing*, 13(2), s.19-29.
- O'Hara, K. (2017). Smart Contracts – Dumb Idea. *IEEE Internet Computing*, 21(2), s.97-101.
- Q'Leary, D. E. (2017). "Configuring Blockchain Architectures For Transaction Information In Blockchain Consortiums: The Case Of Accounting And Supply Chain Systems", *Intelligent Systems In Accounting, Finance And Management*, 24, s.138-147.
- Szabo, N. (1994). Smart Contracts, [http:// www.fon.hum.uva.nl/rob/Courses/InformationInSpeech/CDROM/Literature/LOTwinterschool2006/szabo.best.vwh.net/smart.contracts.html](http://www.fon.hum.uva.nl/rob/Courses/InformationInSpeech/CDROM/Literature/LOTwinterschool2006/szabo.best.vwh.net/smart.contracts.html), Erişim Tarihi: 10/07/2023.
- Singh, S. ve Singh, N. (2016). Blockchain: Future of financial and cyber security, in: 2016 2nd International Conference on Contemporary Computing and Informatics (IC3I), s.463-467
- Tapscott, D. ve Tapscott, A. (2017). Realizing the Potential of Blockchain. White Paper, World Economic Forum. http://www3.weforum.org/docs/ WEF_Realizing_Potential_ Blockchain.pdf , Erişim Tarihi: 01/08/2023
- Tian, F. (2016). "An agri-food supply chain traceability system for China based on RFID & blockchain technology". *Service Systems and Service Management (ICSSSM)*, 13th International Conference on. IEEE.
- Turanboy, A. (2019). "Kripto Paraların Ortaya Çıkmaları ve Hukuki Nitelikleri" *3 Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 5(3), s.48-62.
- Uçma Uysal, T. ve Kurt, G. (2018). Muhasebede ve Denetimde Blok Zinciri Teknolojisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23 (2) , s.467-481.
- Voshmgir, S. (2019). Token Economy- How Blockchains and Smart Contracts Revolutionize the Economy, (BlokchainHub Berlin, IngramSpark & Lightning Source Inc.)
- Wang, W. (2018). A Vision for Trust, Security and Privacy of Blockchain. Qiu, M. (Ed.). *Smart Blockchain*. Springer, s.93-98.
- Yargıtay 11. C.D. , E. 2016 / 8724, K. 2018 / 7932, T. 15.10.2018
- Yargıtay 11. C.D. , E. 2019 / 308, K. 2019 / 4361, T. 03.05.2019
- Yargıtay Ceza Genel Kurulu, E. 2018 / 427, K. 2018 / 517, T. 08.11.2018
- Yüce, M. (2021). Vergi Kaçakçılığı Suçu ve Yargılama Süreci, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınları.
- Yüce, M. ve Yücelen, İ.H. (2021). Vergi Denetim Hukuku, Bursa: Ekin Basım, Yayın, Dağıtım. <https://www.accaglobal.com/gb/en.html> , Erişim Tarihi: 10/06/2023.

KİMLİKTEN ÖZNEYE KAMUSAL ALANDA HAKLAR
RIGHTS IN THE PUBLIC SPHERE FROM IDENTITY TO SUBJECT

İbrahim KEŞ

Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü, Doktora Öğrencisi

ORCID: 0000-0002-0892-0704

ÖZET

Kimlik, kendini dışardan dayatan ve kamusal alanda var olmanın koşulu iken çoğu özelliğini özneye aktaran bir yapı sergilemektedir. Toplumsal yapıda meydana gelen değişim sonucu özne kendini toplumsal bir kurum gibi özerk ve farklılık talepleri ile ortaya koymaktadır. Bunu yaparken en önemli araç olarak demokrasiyi kullanmaktadır. Kolektif iyiye ulaşma çabasının sonucu olan demokrasi ve farklılık vurgusu öznenin baskı aracına dönüşmüştür. Çalışmamızın amacı, yeni bir insan -özneliği güçlü- ile buna uygun yeni bir topluma doğru giden süreci analiz etmektir. Bu makalede konuyla ilgili literatür, kimlik, özne ve haklar temelinde incelenmiştir. Hakların kimliğe eklemli halinin özneye geçişi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Toplumsal yaşamda var olan bütünleşme ve birlikte yaşama pratiklerini problemleri hale getirecek olan taleplerle ilgili yapılabilecekler ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kamusal Alan, Kimlik, Özne, Demokrasi, Haklar

ABSTRACT

While identity imposes itself from outside and is a condition for existence in the public sphere, it exhibits a structure that transfers most of its characteristics to the subject. As a result of the change in the social structure, the subject manifests itself as a social institution with autonomous and difference demands. In doing so, it uses democracy as the most important tool. Democracy and the emphasis on difference, which are the result of the effort to achieve the collective good, have become the subject's means of oppression. The aim of our study is to analyse the process leading towards a new human being with strong subjectivity and a new society accordingly. In this article, the literature on the subject is analysed on the basis of identity, subject and rights. The transition of the rights articulated with identity to the subject has been tried to be revealed. What can be done about the demands that will problematise the existing practices of integration and coexistence in social life and suggestions for solutions are presented.

Keywords: Public Space, Identity, Subject, Democracy, Rights

GİRİŞ

Kimlik ve özne konuları zorunlu olarak hem kamusal alan hem de demokrasi tartışmalarında yer almaktadır. Kamusal alan sorunu, farklı kimlik ve kültürlerin var oluş mücadelesi alanı iken farklı öznelliklerin var oluş problemine dönüşmüştür. İlki gerçek anlamda siyasi bir amaç taşıırken ikincisi daha çok siyaset dışı gündelik hayat rutinine dair bir görünüm sergilemektedir. Özne tarafından yapılan sıkı baskı, toplum tarafından özneliğin olumlanması ya da tepkisiz kalma ile mevcut durumun onayı ile ortaya çıkan bir yapı olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda mahrem alan dönüşüme uğramış ve ifşa edilerek alenilik kazanmıştır. Mahrem, ev içi alandan kamusal alan taşınmıştır. Genel yapıya bakıldığında bu tartışmaların amacı, yeni bir insan -özneliği güçlü- ile buna uygun yeni bir toplum ortaya çıkarmak gibi görünmektedir. Her bireyin farklı bir özne olduğundan hareketle, özne için talep edilen özgürlüklerle çoğulculuk talepleri arasında kurulan zorunlu bağın yanı sıra kamusal alan ve demokrasi tartışmalarında kendini gösteren farklılık talepleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Konu geleneksel bir bakış açısıyla ele alınmış olup, gelenekselden kasıt değişimin hareket noktasının geçmişten başlayıp günümüzü anlamaya çalışmanın aracı olarak kullanılmasıdır. Haklar, kimlik ve

özellikler genel anlamda kullanılmış olup daha çok vurgu siyasal ve toplumsal alana yöneliktir. Buradan hareketle hak toplumsal olarak aynı zamanda bir konumlamayı-konumlandırmayı- da beraberinde getirir. Kimlik bilimsel yazında artık popülerliğini yitirmiş bir kavramdır. Bu durum bize kimliğin yerine ne geçtiği konusunda bir problem alanı açar. Amacımız bunun öznellik ile nasıl doldurulduğunu ortaya koymaktır.

KAMUSAL ALAN

Kamusal alan, siyasetin gündeminde her zaman var olan ve tartışmaların odağı bir kavramdır. Günümüz toplumlarında, belli bir süreç sonucunda ortaya çıkan yapısı ile kavramın, bu anlamda ilk olarak Habermas tarafından 1962 yılında kullanıldığı kabul edilmektedir. “Kamusal alan ile ilgili teoriler; bireylerin kimliklerini özgürce ortaya koyabildiği teatral alan, eşitlik ve sözleşme serbestisi, kolektif politik kararlar için söz söyleme hakkı olarak sıralanabilir” (Ünüvar, 2007: 206-207). Teorik olarak kamusal alan, herkesin katılabildiği ve eşit haklara sahip şekilde temsil imkânı bulduğu alandır.

Habermas’ın araştırmasının amacı “burjuva kamusalılığı tipolojisinin tahlili” (Habermas, 2018; 9) olup “kamu”yu tarihsel bir kategori olarak ele almaktadır. Bu tarihsel kategorinin ilk döneminde kamusal alanla ilgili tartışmaların odağını özel-kamusal ayrımının ne olması gerektiği veya kamusalın nerede başlayıp nerede son bulduğu oluşturmaktadır. “Batı modernitesinin ortaya çıkardığı kamusal alan/özel alan kavramsallaştırması da bu anlamda eksik ve çarpıttıcıdır. Her şeyden önce bu ayrımın gerçek hayat karşısında fazlasıyla net, düalist indirgemeye müsait bir anlayışı ifade etmektedir. Bir alandan diğerine nasıl ve hangi koşullarda geçildiği, iki alan arasında ne ‘genişlikte’ bir sınır çizgisinin olduğu muğlâktır” (Mahçupyan, 2007: 28). Bu anlamda kamusal alanın sınırlarının oluşumu ve sınırlarının nerde başlayıp bittiği zamanla değişim ve dönüşüme uğramaktadır.

Bu dönüşümde kamusal alanın varlığını krizlerle inşa ettiği söylenebilir. Bu durum batıda burjuvanın, aristokratların yararlandıkları hakların kendilerine de verilmesini istemeleri ile başlamış, işçi ve öğrenci hareketleri ile devam etmiştir. (Öğün, 2007: 56-58) Konuya Türkiye açısından baktığımızda kamusal alanla ilgili tartışmalar başörtüsü vb. sorunların ortaya çıkması ve tartışılmaya başlaması sonucu, yani krize dönüşmesiyle gündemi meşgul etmeye başlamıştır ve güncel tartışmalarla -makale konusunu oluşturan öznenin kamusal görünürlükteki talepleri ile- devam etmektedir.

Yukarıda değindiğimiz gibi kamusal alan süreç içerisinde dönüşüme uğramıştır. Önceleri kamusal alan özgür erkeklerin alanı, özel alan ise kadınların alanı olarak tanımlanmaktaydı. Sanayileşmeyle birlikte kadının emek piyasasına çıkması ve bunun sonucunda kadının kamusal alanda görünürlüğünün artmasıyla kamusal alan genişlemiştir. Kamusal alanın dönüşümünde kilit nokta ailenin ve kadının kamusal alana dâhil edilmesidir. Ailenin geleneksel işlevlerinden olan çocuk bakımının ve eğitiminin kreş ve okul gibi kamusal alanda karşılanması sonucu özel alan parçalara ayrılmış ve kamusal alan genişlemiştir. Fakat bu genişleme ilk dönemde özel alan lehine iken artık yeni toplumsal hareketler ve toplumsal hale gelen talepler neticesinde özel olanın kamusala taşınması sonucunu doğurmuştur.

Kamusal alanın temel belirleyicisi diyebileceğimiz kadın temelinde Türkiye açısından bir değerlendirme yapacak olursak; “II. Meşruiyet dönemi, kadının giderek kamusal alana katılmasının, kentsel mekânlarda dolaşmasının, ‘toplumsal görünürlük’ kazanmasının...” (Göle, 2011: 70) başlangıcı olarak görülebilir. Tabi bu durum tepkilerin de doğmasına sebep olmuştur. Cumhuriyet dönemi ile birlikte seçme ve seçilme hakkının verilmesi vb. ile kamusal alanla ilgili ilerleme yaşanmış, zamanla kadınların iş yaşamına katılmasıyla da kamusal alan genişlemiştir. Yalnız burada kamusal alan genel literatürde “burjuva kamusal alanı” üzerinde meydana gelen bir belirlenim üzerinden tek alanlı bir kamusalılıktan söz edilmiş olur. Kamusalılıklara daha demokratik bir yapı kazandırma adına çoklu kamusalılıktan ya da genel kamusal-alt kamusal alanların varlığı üzerinden bakılabilir. “Bu kamusal alan herkese açık bir görünme mekânıdır. Hem insanları bir araya getiren, hem de onları birçok alt kamusalılıklara ayıran bir alan olacaktır” (Tekeli, 1999: 9). Genel kamusalılık ağaç gövdesi, alt kamusalılıklar dalları şeklinde

metaforlaştırılabilir. ¹ Alt kamusal alanlar; etnik ya da mekânsal ayrışmanın tam ayrışma olmadan ana gövdeye bağlı dalları olarak tasavvur edilebilir. Böylece ve aynı zamanda kamusal ve bağlı olduğu demokrasi düşüncesinde teori ve pratik arasındaki uçurumun kapanmasına da olanak sağlar. Tabii ki karşımıza çıkan bu manzarada, “Küreselleşmiş yeni toplumun insanı kendini kamusal alanda nasıl var edecektir? Bu var olmanın sınırları nasıl belirlenecektir?” gibi soruların sorulması gerekmektedir.

Kamusal alanın dönüşümde sınırlar ya da ayırım, dışlamaya dayalı bir anlayışın ürünü olarak ideolojik bir yapıda olup bir eylem ya da söylemin, düşüncenin meşru-gayri meşru olmasının da belirlenmesinde bir güç alanı olarak kullanılmıştır.

“Eleştirel kuram, genelde, özel’ ve ‘kamusal’ kavramlarına daha sıkı ve daha eleştirel bir biçimde yaklaşmalıdır. Bu kavramlar, her şey bir yana, sadece sosyallik alanlarının doğrudan göstergeleri değildir; bunlar aynı zamanda kültürel sınıflamalar ve retoriksel etiketlerdir. Politik söylemde bu kavramlar, bazı çıkarlar, görüşler ve konuların gayrimeşru kılınmasını, diğerlerinin ise kıymetlenmesini sağlamak için kullanılan güçlü birer araçlardır” (Fraser, 2015: 126).

Kamusalın sınırları veya etkisi bağlamında verilebilecek bir ölçüt, suya atılan taşın dalgalanması gibi önce fikir düzeyindeki bir etken, sonraki aşamada söyleme dönüşür daha sonra eylem haline gelir. Bir olgunun kamusal olduğunun tespiti toplumsal yaşamda etkisinin varlığı ile belirlenebilir. Yapılan bir eylem veya söylemin yine aynı metaforla dalgalı bir şekilde yayılması gibi, etki önce yerel ya da lokal düzeyde iken, güncel bir kavramla ifade edilirse gündem olup bunun geniş alanlara yayılması ve toplumu etkilemesi ile tespit edilebilir. Bu bir anlamda kamusalın süreç olarak görülmesinin de örneğidir. Yani bireysel olan ya da özel alana ait olan bir eylemin etkileniminin genele ve genel toplumsal düzeye çıkması, kamusal alana dâhil olmasını doğurur. Bu bağlamda bireysel hatta öznel olanın, genel toplumsal olana yani kamuya müdahalesi günümüzün toplumlarda daha etkili olmaya başlamıştır.

Ayrıca kamusal alan için öncelikle siyasal olanla bağlantısı açısından “her türlü kamusal olan siyasal olmasa bile, her siyasal aynı zamanda kamusaldır” (Aydın, 2006: 102). Siyasal olan tüm konular kamusal alanla ilgili olup talepleri ve karşılanma yeri olarak, yansımaları kamusal alanla tekabül eder. Kamusal alan ortak değerlerin paylaşıldığı ve herkese açık alanı tanımlar. “Kamusal alan sonuç olarak denilebilir ki insanlar çoğalıp düzen sağlayıcı ayrı bir siyasal yapı -devlet veya mukabil mekanizmalar- ortaya çıkınca fert ile siyasal olan arasında ortak bir alan doğmuştur ki, işte fert için önemli olan bu ikincil ara dünyaya kamu alanı adı verilmektedir.” (Aydın, 2006: 102) İşte bu siyasal olanla bağlantısı açısından kimlik tanımlamalarının kamusal alanla bağı kurulurken özne kuruluşlarında temel dayanak özel alan olmakta ve kendini kamuya dayatıp orada var olan toplumsal konsensüsü tehlikeye atmaktadır. Bu durumu demokrasinin iç tehdidi olarak değerlendiren Todorov’a göre Condorcet üzerinden şöyle değerlendirir; “Condorcet bu berrak zihinlerden biridir. Çağdaşlarının, atalarının bilmediği bir özgürlük talebi olduğunu fark etti; dinlerini seçme, özgürce hakikati arama, kendi özel yaşamlarını diledikleri gibi düzenleme özgürlüğü talebi” (2014: 82). Bu özgürlük talebi kamusal bir hak olarak -bir hakkın gerçekten var olması “ancak uygulamaya geçebildiğinde kanıtlanmış olur, soyut anlamda asla garanti değildir” (Mitchell, 2020: 16)- görülen bu durum ortaya çıkıp görünürlük kazandıkça var olur. Kimlikten, kolektivitenden bireye ve özneye geçişle birlikte “...liberal bakış açısında birey artık bir kümenin, toplumun elemanı olarak değil, fakat sosyal yaşamı, diğer durumlar gibi bir durum olan özerk bir varlık olarak düşünülür” (Todorov, 2014: 82). Peki, bu yeni kamusal ve demokrasinin ²sınırı ve kapsamı ya da dışlayıcılığı ne olacaktır?

¹ Ağaç metarofu Deleuze ve Guattari tarafından eleştirilmektedir. “Ağaç ve kök merkezleşmiş veya bölümlenmiş yüksek bir birlik temelinde bölümlenmiş hiyerarşik yapılar olarak görülür” (Deleuze ve Guattari, 1987: 16).

² Genellikle demokrasi ve kamusal alan tartışmaları teorik olup bir ideali ortaya koyma şeklinde gerçekleşmektedir.

KİMLİK, BİREY VE ÖZNE

Kamusal alan modern dönemde bireyin varlığını gösterdiği yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat tanımlanan bu kamusal alanda birey, rasyonel ve toplumla uyumlu olarak var olmaktadır. Bu bağlamda kimlik, birey temelli ve rasyonel olarak ilk bakışta insanın kendilik bilincinin oluşması sonucu kendinde içkin ve aşkın bir şekilde bulunan ya da bulunduğu inandığı özelliklerdir denilebilir. İçkin kısmı ile kişisel özelliklerini, aşkın kısmı ile de kendini hasrettiği bir üst otorite ile tanımlamasını kastediyoruz. Ayrıca kimliğin bileşenleri zaman içerisinde değişime uğrar ve bu durum kimliğin dinamik bir unsur olduğunu da ortaya koyar. Bu ilk anlamdan hareketle kimlik tanımlamalarına bakabiliriz. Fakat tanıma geçmeden önce bahsettiğimiz bu içkin ve aşkın durumu ortaya koyma adına yanlış kullanımlara değinmekte fayda var. Özellikle kimlik ve kişilik kavramlarının yanlış bir şekilde birbirlerinin yerine kullanıldığını görmekteyiz.

“En kaba hatlarıyla, kişilik bireyin psikolojik yapısıyla irdelenen ve sosyal faktörlerle de beslenen bir gelişme sürecini gösterir. Ayrıca, kişiliğin gidişatı mükemmele (bütünleşmeye) doğrudur. Kimlik ise kişiliğin aksine, birden fazla olarak bir insan da bulunur ve din, millet, aile, sosyal sınıf, meslek, eğitim, gibi insanın sosyal belirticilerinden oluşur ve her bir kimliğe göre farklı davranışlar sergilenir. Bu haliyle kimlik, kişiliğin gelişmesine katkıda bulunur, ancak gerçek ben ortadan kalkar. Ben, kavramı bireyin ontolojik alanı ile ilgilidir. Ontolojik alan bireyin tasavvuri varlık alanıyla açıklanır” (Sözen, 1999: 35).

Kişilik için insanın kendine has özelliklerin kendinde var olması ve varlık alanını inşa ettiği olgulardır denilebilir. İşte kişiliğin dışa yansımaları diyebileceğimiz kimlik ise kendini kamusal alanda ortaya koyulan davranışlarla sergiler. “Kimlik, insanın kim olduğu, diğerleri tarafından nasıl görüldüğü, rolü, ihtiyaçları ve değeri konusundaki sorulara cevap verme tarzının davranışlara yansıma biçimidir. Öz imaj ise, diğerlerinin verdiği tepkiye ve onlarla ilişkimize göre şekillenmektedir” (İmançer, 2012: 237). Hatta kişilik mahrem bir alana işaret ederken kimlik insanların kendilerini kamusal alanda ifade etmelerine karşılık gelir. Kimliği ‘kamusal alanda temsil olunan rollerdir’ şeklinde de ifade edebiliriz. Temsil olunan rollerin farklılığı olduğu gibi, kimlikler de zaman ve mekânla göre farklı olabilir. “Gerçekten de insanlar farklı zaman ve mekânlarda, farklı durum ve karşılaşmalarda sabit bir kimlik tasarımına sahip olmadıklarının ipuçlarını verebilirler. Örneğin; iş yeriniz ve evdeki tavır ve davranışlarınız arasında fark var mı?” (Uğur ve Nalçaoğlu, 2012: 205) Burada kimlik algısının baskın çıkması bireyle özdeşleşir ve kendini bu kimlik etrafında tanımlar. Dışarıdan bakışla insanlar bu baskın kimlikle tanımlanır ve adlandırılırlar. Baskın kimlik, kişinin kendini toplumda en anlamlı gördüğü ya da toplum tarafından en anlaşılır olduğu kimliktir.

Ayrıca tarihe bu gözle bakarsak yani bugünden bakarak diğer birçok kavramda olduğu gibi kimliğin tarihin ilk dönemlerinden itibaren bu anlamda var olduğunu da söyleyebiliriz. “İlk kimlik edinme veya edindirme girişimlerine, ilkin inanç sistemleriyle başlamıştır. Yazılı tarih öncesi topluluklarında büyü ve sihir aracılığıyla toplumsal hafızaya alınan anlamlandırmalar, özellikle de kişilerin hangi doğa unsuruyla özdeşleştirilmiş olduğunu işaretliyordu. Örneğin klan adları topluca tüm üyeler için geçerliydi, yani aidiyet klanın adıyla belirlenmişti” (Altındal, 2010: 20-21). Bu ifadeler bize modern dönemin her ne kadar önceki dönemleri yadsır görünmesine rağmen aslında benzer bir düzenlemeyi kendinin yaptığını gösterir. Gelenek içinde var olan kategori ve hiyerarşik düzenler, modern döneme temel özelliklerinde bir değişim olmadan farklı şekillerde aktarılmıştır.

“Kimliğin iki temel bileşeni vardır. Bunlardan ilki tanımlama ve tanıma, ikincisi ise aidiyettir. Kimlik, yüzeysel olarak, kısaca, kişilerin ve çeşitli büyüklük ve nitelikteki toplumsal grupların "kimsiniz, kimlersiniz?" sorularına verdikleri cevaplardır” (Aydın, 2009: 15). Yüzeysel olarak sorulan bu sorular karşısında verilecek cevap genelde etnik kimliğe, sınıfa³ tekabül eder. Fakat yukarıda

³ Etnik yapı bile sınıf olarak değerlendirilebilir. “...ırksal kimlik, tarih bağlamında inşa edilmiş toplumsal sınıf ilkesinin özel bir durumudur (Wacquant, 2011: 29).

değindiğimiz gibi kimliğin belirteçleri çok çeşitlidir. Değişen dünyada aidiyet ve kimlik ayraçları da değişmiş ve etnik, dini, yerel ve marjinal kimlikler ortaya çıkmıştır.

Özne ise kendini rasyonel olmayan alanda var eden kişi temelli post-modern dönemde görünür olan bir kavramlaştırmadır.⁴ Özneyi öncelikle kamusal alan başlığında vermiş olduğumuz dalgalanma benzetmesi üzerinden ‘eylem ve söylemlerinden sorumlu olup etkileyen konumunda olan ‘ben’ şeklinde tanımlayabiliriz. Tabi buradaki tanım kimlik, kişi ve bireyi kapsayan yapıdadır. ‘Şahsi ben’ de diyebileceğimiz kişilik, karakterin belirgin unsurlarını barındıran daha çok mahrem olana işaret eder. Birey, kişilik özelliklerinden bir kısmını toplumsal alanda varlığına katabilen ama toplumdan etkilenen daha doğrusu toplumun-modern toplum- inşa ettiği ve oluşturduğudur. Kimlik, daha katıksız bir şekilde dışarıdan tanımlama ile ortaya çıkan kamusal bireydir. Özne, dönemsel olarak bunlardan her birini kısmen ya da tamamını bünyesinde taşıyan ve insanlık tarihi boyunca var olduğu şüphe götürmeyen ‘ben’dir. Ana karşılaştırma kimlik ve özne üzerinden olacağı için diğer ara form görünümünü kavram kargaşasına sebep olmaması için dışarıda tutacağız.

Özne ile ilgili tarihsel sürece baktığımızda Aydınlanma düşüncesiyle birlikte akıl ön plana çıkmış ve yapılabilen her şey kategorize edilip ve sınıflara ayrılmıştır. Toplumsal ayırma ve kategorizasyon içerisinde, sınıflara ait olma ve rasyonellik birey üzerinden temellendirilmiştir. Bireyin rasyonellik ölçütü ekonomik temele göre belirlenir. Bunun sonucunda ortaya liberal ekonomi ve bağlantılı özgürlük anlayışı ile birey özneye dönüş (türül)ür.

Özne öncelikle toplum tarafından inşa edilmiştir. “...öznellik önceden verili ve kökensel olmayan, en azından belli bir oranda toplumsal kuvvetler alanında oluşmuş bir şeydir (Hardt ve Negri, 2018: 204). Sosyoloji incelemesini toplum üzerinden yaparken aslında incelenen veya topluma geçişi sağlayan öznelliktir. “Sosyolojinin kurucuları, toplum meselesi ve bireycilik meselesi ile aynı zamanda karşı karşıya kaldılar” (Corcuff, 2016: 16). Değişen karşısında belli bir sabite noktası oluşturmak için güvenli liman olarak toplum ön plana çıkartılmıştır. Fakat ortaya konulan ve çıkış noktası olan öznellik toplumla birlikte var olabilen bir öznedir. “Üyelerinin her birinin canını, malını bütün ortak güçle savunup koruyan öyle bir toplum biçimi olmalı ki, orada her insan hem herkesle birleştiği halde yine kendi buyruğunda kalsın, hem de eskisi kadar özgür olsun” (Rousseau, 2022: 14).

Değişen toplum yapısı ile birlikte özneye bakış da değişmiş⁵ ve inşa edici unsurları olan toplumsal kurumlar tarafından öznenin meydana getirildiği ifade edilmiştir. Foucault’a göre, “bunlar (öznellikler), her toplumun her noktasında mevcut iktidar ve itaat ilişkileridir” (Mansfield, 2021: 82). Bu iktidar ve itaat biçimleri bireyi özne haline getirir.

“Bu iktidar biçimi bireyi kategorize ederek, bireyselliğiyle belirleyerek, kimliğine bağlayarak, ona hem kendisinin hem de başkalarının onda tanımak zorunda olduğu bir hakikat yasası dayatarak doğrudan gündelik yaşama müdahale eder. Bu, bireyleri özne yapan bir iktidar biçimidir. Özne sözcüğünün iki anlamı vardır: Denetim ve bağımlılık yoluyla başkasına tabi olan özne ve vicdan ya da öz bilgi yoluyla kendi kimliğine bağlanmış olan özne. Sözcüğün her iki anlamı da boyun eğdiren ve tabi kılan bir iktidar biçimi telkin ediyor” (Foucault, 2019: 63-64).

Gündelik yaşama müdahale vurgusu önemli olup post-modern dönemde özne, dayanak noktalarının olmadığı bir kamusal alanda kendini var etme pratiği üzerinden bir kurgu ile oluşmaktadır. “İşte bu nedenle, on dokuzuncu yüzyılın en modernist hümanizmin sağladığı referans noktaları artık hükmünü yitirdiğinden, dünyada başboş salındığımızı hissediyorduk” (Mansfield, 2021:235). Toplumsal olarak üretilen öznenin “üretim yerinin belirsizliği üretilen özne biçimlerinin belirlenimsizliğine denk düşer”

⁴ Özne ve öznellik ile ilgili literatür uzun bir geçmişe sahip olsa da makalede konu ettiğimiz özne post-modern dönemin öznesidir.

⁵ Bilim ve siyaset arasında var olan etkilenim özellikle kendini toplum bilimleri alanında daha hissedilir bir şekilde ortaya koymaktadır. Toplumsal araştırmalar ve kavramsal düzeyde yapılan çalışmalarda modern dönemin başlangıcında toplum ve birey öncelikli iken günümüzde özneyi ön plana alan çalışmalar yapılmakta olup bu durum kendi dönemlerindeki siyasal yapılarla uyum göstermektedir.

(Hardt ve Negri, 2018: 206). Bu durum değerler üzerinden inşa edilen kimliğin yerine duygu ve arzu üzerinden inşa edilen özneye dönüşür. Duygu ve arzu bir anlamıyla üretim yeri belirli olmayan özneye tekabül eder.

Toparlayacak ve genel bir karşıtlık sunacak olursak, kimlik kamusal alanda hakların soyut olarak var olduğu kolektif talep ve ihtiyaçlar ile ortaya çıkarken, özne somut haklar talep eder. Modern dönemde kimlik ve toplum kutsal bir nesne iken post-modern dönemde kutsal olan artık öznedir. Özne, liberal düşüncenin ürünü olan bireyin özgürleşmesi sonucu ortaya çıkan birey sonrasını ifade eder. Hatta bu özne, kendi öznelliğinin tamamını kamusal alanda görünür kılma çabasında ya da görünür olmanın sonuçlarını önemsemeyen bir tavır ile hareket etmektedir. Ev içi mahrem olanın dahi kamusal alana taşınması söz konusudur. Bu bağlamda kamusal alan mücadelesi devlete karşı sivil bir alan için başlamışken sonrasında özne haklar mücadelesine dönüşmüştür. “...özellikle ben ve biz, bireysellik ve dayanışma, kişisel tekillik ve kolektif kerteriz noktaları arasındaki ilişkiler çerçevesinde geçişler” (Corcuff, 2016: 70) ortaya çıkmıştır.

SONUÇ

Değişen dönemle birlikte insanların hayata bakış ve kavrayış biçimleri de değişime uğramakta ve bu bakış açısına göre kamusal alan bağlamında talep edilen haklar da dönüşmektedir. Yakın siyasi tarihimizde başörtüsü problemi olarak tartışılan ve kolektif bir kimliğin talep ettiği hak, bugün için sadece bir giyim kuşam veya bir tercih olarak kamusal alanda varlık göstermektedir. Burada değişen şey gündem olmanın ve gündeme gelmenin niteliğinde meydana gelmektedir.

Haklarla ilgili olarak, talep edilmesinden dönüşümüne veya dolaşımına kadarki süreçlerin nasıl işleyeceği ve kamusal alan sınırlarının nasıl belirleneceği bir problem olarak ortada durmaktadır. En temel olanı, modern dönemde var olduğuna inanılan toplumsal mutabakatın post-modern dönemle birlikte nasıl sağlanacağıdır. Özne hakların kamusal alanda var olmasının sınırı yeni bir özneler arasılıkla sağlanabilir mi? Bir bireyin özne hakkı başka bir bireyin hakkıyla mı sınırlandırılmalı? Nesnel ve tarafsız kriterler belirleyebilecek bir otoriteye mi ihtiyaç var? Çözüm için kamusal alanda var olduğuna inanılan rasyonel akıl nasıl işleyecektir?

Öncelikle kamusal alanda var olduğuna inanılan rasyonel akılın işlerlik kazanabilmesi için müzakere ortamının sağlanması ve bunun içinde asgari seviyede bir anlaşma –mutabakatın-varlığı söz konusu olmalıdır. Müzakere için kullanılan retorik, taraf olmanın sakıncalarından arındırılması ve kolektif iyiye ulaşma amacına hizmet etmesi gereklidir. Taraf olmanın sakıncaların başında özgürlüğün “kendi bedenini hangi iktidarın taşıyıcısı kılacağı konusunda bir özgürlük talebi anlamına” (Aktay, 2005: 77) getirilmesinden dolayı, post-modernizmin, “nihai kertede söz konusu modernist cinsel özgürlük sloganına, eşcinsellere de özgürlük tanımayı eklemeye indirgenmesini sağlamış” (Aktay, 2005: 82) olmasına dönüşmesi gelmektedir. Bu bağlamda kolektif iyi için karar verici otoritenin belirlenmesinde çoğulculuğu sağlayan yöntemlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu yapılırken yine asgari seviyede mutabakat sağlanmalıdır.

Fakat burada asıl cevap bulması gereken soru ‘nasıl bir dünyada yaşamak istediğimizdir’ ve çözümün anahtarı bu soruya verilecek cevaplar üzerinden tespit edilebilir. Seçimi yine toplum ve beraberinde özne yapacak olup bu doğal olarak ilerleyen -aydınlanmanın doğallığı değil süreç olarak- ve yayılım gösteren fikirlerin ya da güçlü olan, kabul görmüş fikirlerin karar vermede etkili olacağı bir durum olup, manipülasyona açık -söylemsel yapıya sahip- yönlendirme belli bir yere kadar işlese de ideal noktada karar kılınacağına dair ümit var olmaktan başka yapacak bir şey görünmemektedir.

KAYNAKLAR

Aktay, Yasin (2005), “İktidarın Kaynağı ve Nesnesi Olarak Beden ve Kimlik Politikaları”, Sivil Bir Kamusal Alan, Edisyon, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
Altındal, Aytunç (2010), Devlet ve Kimlik, İstanbul: Destek Yayınları.

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

- Aydın, Mustafa (2006), *Siyasetin Sosyolojisi*, İstanbul: Pınar Yayınları.
- Aydın, Suavi (2009), *Türk Kimliğinin Yaratılması ve Ulusal Kimlik Sorunu Üzerine*, Ankara: Özgür Üniversite Yayınları.
- Corcuff, Philippe (2016), *Bireyciliğin Meselesi*, Ankara: Heretik Basın Yayın.
- Deleuze, Gilles ve Guattari, Felix (1987), *Capitalism and Schizophrenia, Volume 2: A Thousand Plateaus*, çev. Brian Massumi, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Foucault, Michel (2019), *Özne ve iktidar*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Fraser, Nancy (2015), “Kamusal Alanı Yeniden Düşünmek: Gerçekte Var Olan Demokrasinin Eleştirisine Bir Katkı”, *Kamusal Alan*, Editör: Özbek Meral, İstanbul: Hil Yayınları.
- Göle, Nilüfer (2011), *Modern Mahrem Medeniyet Örtünme*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Habermas, Jürgen (2018), *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hardt, Michael ve Negri, Antonio (2018), *İmparatorluk*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İmançer, Dilek (2012), “Çağdaş Kimliğin Yapılanma Süreci ve Televizyon”, *Doğu Batı Dergisi*, S.23, Doğu Batı Yayınları, Ankara, s. 237-254.
- Mahçupyan, Etyen (2007), “Osmanlı’dan Günümüze Parçalı Kamusal Alan ve Siyaset”, *Doğu Batı Dergisi*, S.5, Doğu Batı Yayınları, Ankara, s.25-53.
- Mansfield, Nick (2021), *Öznellik: Freud’dan Haraway’e Benlik Kuramları*, İstanbul: Babil Kitap.
- Mitchell, Don (2020), *Kent Hakkı*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Öğün, Süleyman Seyfi (2007), “Kamusal Hayatın Kültürel Kökleri Üzerine: Sennett, Habermas, Abdülaziz Efendi”, *Doğu Batı Dergisi*, S.5, Doğu Batı Yayınları, Ankara, s.55-61.
- Rousseau, Jean-Jacques (2022), *Toplum Sözleşmesi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sözen, Edibe (1999), *Demir Kafesten Plastiğe Kimliklerimiz*, İstanbul: Birey Yayınları.
- Tekeli, İlhan (1999), *Katılımcı Demokrasi, Kamusal Alan ve Yerel Yönetim*, Yayına Hz. WALD, İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.
- Todorov, Tzvetan (2014), *Demokrasinin Samimi Düşmanları*, İstanbul: Everest Yayınları.
- Uğur, Aydın ve Nalçaoğlu, Halil (2012), “Kültür, Kültürel Haklar ve Toplumsal Kimlikler”, *Kültür Sosyolojisi*, Editör: Ergur, Ali ve Gökalp, Emre, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ünüvar, Kerem (2007), “Osmanlı’da Bir Kamusal Mekân: Kahvehaneler”, *Doğu Batı Dergisi*, S.5, Doğu Batı Yayınları, Ankara, s.205-217.
- Wacquant, Loïc (2015), *Kent paryaları: İleri Marjinalliğin Karşılaştırmalı Sosyolojisi*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

KONYA'DA YAŞAYAN SOKAK ÇOCUKLARININ DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ VE
GELECEK BEKLENTİLERİ
DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS AND FUTURE PROSPECTS OF STREET
CHILDREN LIVING IN KONYA

Selda Tuncer Kayhan

*KTO Karatay Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Bölümü, Karatay, Konya
ORCID: 0009-0009-2417-3647*

ÖZET

Sokak Çocukları konusu günümüzde oldukça önemli fakat üzerinde fazla araştırmalar ve çalışmaların yapılmadığı bir alandır. Literatür taraması yapıldığında bu konuda ciddi eksikler olduğu görülmektedir. Alan yazın incelendiğinde sokak çocuklarının, sokakta çalışan çocukların sayısının arttığı görülmektedir. Bakıldığında sayılarının günden güne artmasının aksine yapılan çalışmaların yetersizliği de görülmektedir. Bu araştırmanın amacı ise, sokak çocuklarının demografik özellikleri, gelecek beklentileri, hangi olumsuz durumlara maruz kaldıkları, hangi işleri yaptıkları ve gerekli kurumların bu alanlarda yapmış oldukları çalışmaların neler olduğunun araştırılmasıdır. Artan göçler, yoksulluk, işsizlik, istenmeyen çocuk, ailenin eğitimsizliği, aile yapısı, istismar, anne-baba kayıpları ya da ayrılıkları ve aile içi şiddet- geçimsizlik- gibi nedenlerden dolayı son yıllarda sokakta yaşayan, yaşamak zorunda kalan çocuk sayısının da arttığı gözlemlenmiştir. Ayrıca sokak çocukları tüm gelişimsel alanlarda (fiziksel, bilişsel, duygusal, sosyal, psikomotor) risk taşımaktadır ve birçok haklarından da (birçoğunun okula gitmeyerek yeterli eğitim alamaması gibi) mahrum kalmaktadırlar. Fiziksel, cinsel, duygusal istismar, ihmal gibi durumlarla da çok sık karşılaşmaktadırlar. Bu durum ise onların hırçınlaşmalarına, saldırganlaşmalarına, suç işlemelerine, hastalıklara yakalanmalarına, uyuşturucu madde kullanmalarına, sigara ve alkol bağımlılığına, zorbalık yapmalarına neden olmaktadır. Bu araştırma bu alanda yapılan çalışmalara ışık tutması ve mevcut olan durumu ortaya koyarak bu yönde çözüm önerileri üretilmesi açısından önem taşımaktadır

Anahtar Sözcükler: Gelecek beklentileri, sokakta çalışan çocuklar, sokakta yaşayan çocukların gelişimi.

ABSTRACT

Even though street children are significant nowadays, little research and study have been done in this area. According to an assessment of the literature, there are many areas for improvement. It is clear from reading the literature in this field that there are more and more street kids and kids working the streets. Despite the rising numbers, more research still needs to be done in this field. This study intends to look into the demographics of street kids, their expectations for the future, the harmful environments they are exposed to, the kinds of jobs they do, and the initiatives relevant organizations take in this area. According to observations, more kids live or must survive on the streets due to rising migration, poverty, unemployment, unwanted children, poor parental education, family structure, abuse, parental loss or separation, and domestic violence and conflicts. Additionally, street kids are vulnerable in all domains of development physical, cognitive, emotional, social, and psychomotor. They are denied several rights, including a proper education (because many do not attend school). They commonly experience mental, sexual, and physical abuse. These issues frequently cause children to behave erratically and aggressively, participate in criminal activity, contract diseases, use drugs, develop cigarette and alcohol addictions, and engage in bullying. This study is essential for illuminating previous research on the topic, exposing the current state of affairs, and formulating recommendations for remedial action.

Keywords: Future expectations, children working on the street, development of children living on the street.

1. GİRİŞ

“Sokak çocuğu” kavramı son yıllarda oldukça sık karşılaşılan bir kavramdır. Özellikle ülkemizde sokak çocukları ya da sokakta yaşayan/çalışan çocukların sayısında artış gözlenmektedir. Bu gidişatın sebebi olarak ise; işsizlik, göç, aile içi çatışmalar, anne-baba ile ilgili ayrılıklar ya da ölüm, evden kaçma gibi nedenler gösterilebilmektedir. Avrupa Konseyi Sokak Çocukları Çalışma Grubu, sokak çocuğu tanımını 18 yaşın altında, sokak ortamında uzun veya kısa süredir yaşayan çocuklar olarak tanımlamaktadır. Bu çocuklar başıboş bir şekilde oradan oraya dolaşır dururlar, arkadaş grupları ile ilişkilerini sokakta sürdürürler. Resmi olarak, ebeveynleri ile yaşadıkları evi veya bir sosyal kurumu adres olarak gösteren bu çocukların; ana-babaları, sosyal hizmet uzmanları, öğretmenleri gibi kendilerinden sorumlu olan bu yetişkinlerle çok az veya hiç ilişkileri yoktur (Savarkar & Das, 2019).

Sokak çocuklarının ülkemizdeki tanımlamalarında birkaç farklı tanım karşımıza çıkmaktadır. Fikir birliğine bakıldığında ise “Sokakta Çalışan Çocuk” şeklinde ortak bir kanıya varılmaktadır. Çünkü ülkemizde sokakta olan çocukların büyük çoğunluğu akşam ailesinin yanına dönmekte, bir kısmı sokakta yaşamaktadır. Sokak çocuğu gibi geniş bir kavramın farklı dallara ayrılarak incelenmesi ise çocuklar için alınacak önlemler adına yol gösterici bir durum halini almaktadır. Sokak ve çocuk bir araya geldiğinde birçok tehlikede ortaya çıkmaktadır. Sokağa itilen, yaşayan, çalışan çocuklar gün boyu ve geceleri sürekli tehlikelerle karşılaşmaktadırlar. Kış ayları içerisinde soğuk, kar, don, yeterli beslenememe, soğuktan yeterince korunamama, mevsime bakmaksızın; şiddet, dışlanma, sağlık sorunları, okuldan kaçma, okula gitmeme/gidememe, madde kullanımı, küfür, taciz, tecavüz, erken ve sağlıksız cinsel ilişkiler, araba kazaları gibi farklı problemlerle bir arada kalmaktadırlar (Gebrehiwet, Yimesghen, & Metwally, 2014).

TOÇEV’in (2019) Türkiye’deki risk altındaki çocuklar raporunda sokak çocukları için, aileleriyle çok ince bir bağı olan veya hiç olmayan, hayatta kalmak için çeşitli stratejiler geliştirmiş çocuklar olarak tanımlamaktadır. Sokak çocuğu denilince akla, sokağı mesken edinen, ailesi ve çevresiyle ilişkileri zayıf veya tamamen kopmuş, suç işlemeye meyilli, zararlı madde kullanmaya yatkın çocuklar gelse de bu genel bir tanımdır. Ailesiyle arasında bağı kalmayan çocuklar ile ailesi ile belirli düzeyde ilişkisi devam eden çocukların da sokak çocukları grubunun içerisinde yer almasından dolayı, sokak çocuğu kavramı içinde alt kavramları barındırmaktadır (Aydın & Aba, 2019). Sorunlardan en önemlilerden birisi ise sağlıktır. Özellikle içerisinde bulunduğumuz pandemi dönemi boyunca dikkat edilmesi gereken; maske, mesafe, temizlik üçlüsü oldukça önemli bir konuyken sokak çocukları insanlarla birebir iletişimde bulunmaktadır. Birçok yere, paraya temas edip hemen ardından ellerini dezenfekte ederek kendilerini korumaları gerekmektedir fakat sokakta bu pek mümkün olmamaktadır (Alem & Laha, 2016).

Pandemi dönemi içerisindeki kapanma sürecinde yaşları tutmayan çocuklar yasaklardan ötürü dışarı çıkmaları mümkün olmadı. Bu durumda dışarıda çalışıp para kazanmaları da mümkün olmadı. Bu süreçten fazla etkilenen gruplar arasında yer almaktadırlar. Ülkemizde yapılan çalışmalar elbette fayda sağlamak ve sokak çocuklarını topluma entegre edebilmektedir. Fakat sokakta çalıştığı kanıtlanamayan, ailesi haberi yokmuş gibi davranan, her boşlukta dilenmeye, peçete ve benzeri ürünler satmaya mecbur bırakılan yüzlerce çocuk olduğu düşünülmektedir ve o çocuklara müdahale edilememektedir. Sokak çocuklarından sürekli bir şeyler alınması da onların avantajı gibi görünse dahi dezavantajdır. Çünkü çocuklar hazır para kazanmaya alışmakta ve ileride normal hayata entegre olamamaktadır. Sokak çocukları konusunda bugüne kadar birçok sosyal çalışmacı araştırma yapmış olup, bu araştırmaların Konya ilinde yapılmadığı görülmektedir. Son yıllarda artan göçler, yoksulluk, işsizlik, istenmeyen çocuk olma, ailenin eğitim durumu, aile yapısı, istismar durumları, aile içi şiddet-geçimsizlik- gibi nedenlerden dolayı son yıllarda sokakta yaşayan çocuk sayısında artış olduğu

gözlemlenmiştir. Ayrıca sokak çocukları tüm gelişimsel alanlarda (fiziksel, bilişsel, duygusal, sosyal, psikomotor) risk taşımaktadır ve haklarının birçoğundan da mahrum bırakılmaktadırlar. Bu da onların hırçınlaşmalarına, saldırganlaşmalarına, suç işlemelerine, hastalıklara yakalanmalarına, uyuşturucu madde, sigara ve alkol bağımlılığına neden olmaktadır. Bu araştırma bu alanda yapılan çalışmalara ışık tutması ve mevcut olan durumu ortaya koyarak çözüm önerileri üretilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu araştırmanın genel amacı, Konya’da yaşayan sokak çocuklarının demografik özellikleri, gelecek beklentileri, nelere maruz kaldıkları, hangi işleri yaptıkları, gerekli kurumların bu alanlarda yapmış oldukları çalışmaların neler olduğunun araştırılmasıdır.

2. YÖNTEM

Bu araştırma, nitel araştırma metodolojisiyle tasarlanmış bir durum çalışmasıdır (Şimşek & Yıldırım, 2013). Araştırmacı tarafından hazırlanmış olan sorular Konya Zafer Bölgesinde 8 hafta süresince, her hafta Cuma günü öğleden sonra 13.00-17.00 saatleri arasında toplamda 12 çocuktan taranmış, yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi ile sorular oluşturulmuş ve cevaplandırılmıştır.

3. BULGULAR

Araştırmaya katılan sokak çocuklarının demografik özellikleri hakkında betimsel istatistiklere ait veriler aşağıdaki Tablo 1’de gösterilmektedir.

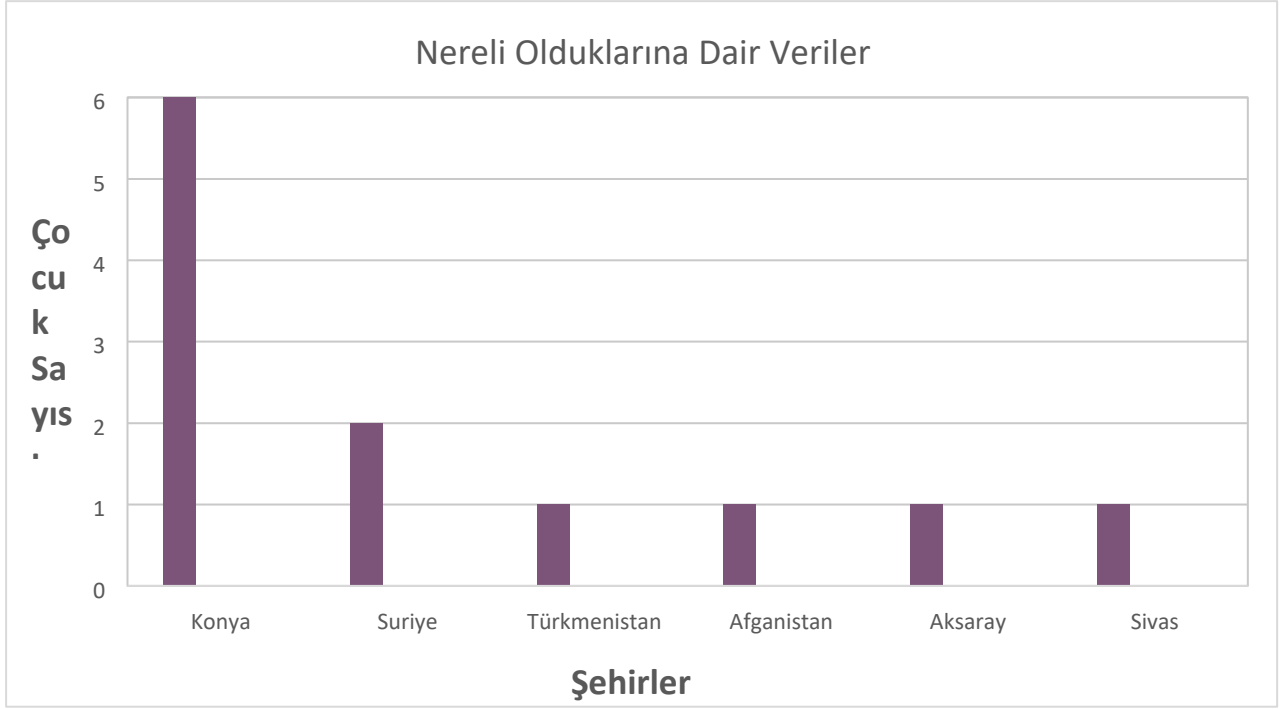
Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Değişken	Grup	n	%
Cinsiyet	Kız	4	33.3
	Erkek	8	66.7
Yaş Grubu	6 yaş	1	8.3
	9 yaş	3	25.0
	10 yaş	1	8.3
	11 yaş	2	16.7
	12 yaş	2	16.7
	14 yaş	2	16.7
	15 yaş	1	8.3

p < .05

Tabloda yer alan istatistiksel değerlere göre, araştırma boyunca Zafer Bölgesinin çeşitli sokaklarında ve kafelerinde görüşülen 12 çocuktan 4’ü kız, 8’i erkektir. Taranan kaynaklardan ve araştırmacıların gözlemlerinden yola çıkılarak anlaşılmaktadır ki kız çocukları sayısı çoğunlukla erkek çocuklarının sayısından daha azdır. Kız çocuklarının yaşları: 6,9,10 ve 11’dir. Erkek çocuklarının yaşları: 9,11,12,14,15’tir.

Çocukların hepsi Konya’da yaşamaktadır. Nereli olduklarına dair verilerin dağılımı aşağıdaki gibidir:

Tablodan da anlaşılacağı gibi çocukların çoğunlukla Konyalı oldukları görülmektedir. Bunun dışındaki diğer çocuklardan, 2 tanesi Suriyeli, 1 tanesi Türkmenistanlı, 1 tanesi Afganistanlı, 1 tanesi Aksaraylı, 1 tanesi ise Sivashlı'dır. Yapılan diğer çalışmalarda elde edilen bulgulara ve Konya'da yaşayan sokak çocuklarının bulgularına göre sokak çocuklarının nereli olduklarına dair oldukça farklı verilerin elde edildiği görülmektedir.

Sokak çocukların kardeş sayısı incelendiğinde; Konya'da yaşayan 12 sokak çocuğunun kardeş sayıları 4 farklı gruptan oluşup bunların; %25'i 3 kardeş, %33,3'ü 4 kardeş, %25'i 3 kardeş ve %16,6'sı 2 kardeşdir.

Coştu (2007), çalışmasında deneklerin % 16,8'inin ailesinin tek çocuğu olduğunu, oranlar değişmekle birlikte iki, üç, dört, beş ve altı kardeşe sahip olanların bulunduğunu ve çocukların % 27,4'ünün ise yedi ve üstü kardeşe sahip olduklarını belirtmektedir.

Yılmaz (2008) ise deneklerin % 23,3'ünün üç, % 20'sinin beş, % 36,6'sının 4-6 kardeşe sahip oldukları, ortalama yoğunluğun 3-6 olduğunu belirtmektedir. (Postallı, 2003)

Atauz'un (1997) çalışmasında ise ailelerin % 80,5'inin beş ve daha fazla çocuğa sahip olduğu, % 16'sının ise dokuzdan daha fazla çocuğunun olduğunu tespit edilmiştir. Ailelerin çoğunluğunun 4-5 çocuğa sahip olduklarını, 9-10 ve hatta 11 ve üzeri çocuğa sahip olanların da bulunduğunu belirtmektedir

Adaş&Yıldız da çocukların çok kardeşe sahip olduklarını belirtmekte, ailelerin % 72,5'inin 4-7 çocuğa, % 21,6'sının ise 8 (sekiz) ve üzeri çocuğa sahip olduklarını ifade etmektedir.

Tarı (2004), çalışmasında çocukların % 21,4'ünün üç ve daha az, % 78,6'sının ise 4-6 kardeşe sahip olduklarını belirtmektedir. Yapılan diğer çalışmalarda elde edilen bulgulara ve Konya'da yaşayan sokak çocuklarının bulgularına göre sokak çocuklarının kardeş sayılarına dair benzer verilerin elde edildiği görülmektedir.

Kardeşlerinin kaç yaşında olduğuna dair incelemede; 1-5 yaş arasındaki kardeş sayısına bakıldığında toplam 8 olup oranın %25,8 olduğu, 6-10 yaş arasındaki kardeş sayısına bakıldığında toplam 6 olup oranın %19,3 olduğu, 11-15 yaş arasındaki kardeş sayısına bakıldığında toplam 9 olup oranının %29,03 olduğu, 16-20 yaş arasındaki kardeş sayısına bakıldığında toplam 8 olup oranının %25,8 olduğu görülmektedir.

Çocukların yaşam alanları incelendiğinde; Konya’da yaşayan 12 sokak çocuğuna sorulan “Ailenle mi yaşıyorsun?” sorusuna hepsi “Evet” cevabını vermiştir. Çocukların tamamı ailesi ile yaşamaktadır. Kesmen (2007)’in Adana’da yaptığı çalışmasında araştırmaya katılan 160 çocuktan sokakta çalışan çocukların %95,00’inin ailesiyle, %3,75’in akrabalarıyla ve %1,25’inin de arkadaşlarıyla birlikte yaşadığı görülmektedir. Buna göre sokakta çalışan çocukların tamamına (%95,00) yakınının aileleriyle birlikte yaşadığı söylenmektedir.

Postallı (2003) ise Ankara’da sokakta çalışan çocuklar üzerine yaptığı araştırmada sokakta çalışan çocukların %84,00’ünün ailesiyle, %9,00’unun arkadaşlarıyla ve %7,00’sinin de akrabalarıyla birlikte yaşadığını bildirmektedir. Yapılan diğer çalışmalarda elde edilen bulgulara ve Konya’da yaşayan sokak çocuklarının bulgularına göre sokak çocuklarının çoğunluğunun ailesiyle birlikte yaşadığı görülmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların Anne Baba Çalışma/Çalışmama Bilgileri

Değişken	Grup	n	%
Baba çalışıyor mu?	Evet	1	8.3
	Hayır	11	91.6
Babanın çalışmama nedeni	Ölmüş	2	18.18
	Engeli	2	18.18
	Hasta	4	36.36
	Cezaevinde	1	9.09
	Diğer	2	18.18
Anne çalışıyor mu?	Evet	4	33.33
	Hayır	8	66.66
Çalışan anne-babanın yaptığı iş	Karton toplama	3	75
	Peçete satma	1	25

p <.05

Tabloda görüldüğü gibi Konya’da yaşayan 12 sokak çocuğunu %91,6’sı (11) babası çalışmıyorken, %8,3’ünün (1) babası çalışmaktadır. %18,18’nin (2) babası ölmüştür. %18,18’nin (2) babası engelli olduğu için, %36,36’sının (4) babası hasta olduğu için, %9,09’unun (1) babası cezaevinde olduğu için, %18,18’inin (2) babası diğer sebeplerden dolayı çalışmamaktadır. %66,66’sının (8) annesi çalışmıyorken, %33,33’ünün (4) annesi çalışmaktadır. Çalışan anne veya babanın %75’i (3) karton toplamaktadır. %25’i (1) ise peçete satmaktadır.

Wadi (2019)’nin Süleymaniye’de yaptığı araştırmasında 100 sokak çocuğunun %38’inin (38) babası çalışmıyorken, %26’sının (26) ise çalışmamaktadır. Ayrıca %36’sının babası ölmüştür. Katılımcıların %59’unu (59) annesi çalışmıyorken, %41’inin (41) ise çalışmamaktadır.

Karakuş (2010) Diyarbakır’da yaptığı araştırmasında 70 sokak çocuğunun annelerinin %98,5’inin ücretli bir işte çalışmadıkları görülmektedir. Ücretli bir işte çalışan annelerin oranı sadece %1,4’tür. Babalarının ise %68,5’i çalışmamaktadır. Bir işte çalışan babaların oranı ise %31,4 ‘tür (Karakuş, 2010).

Çoştı (2007)’nin İstanbul’daki araştırmasında 95 sokak çocuğunun anne mesleğinin yoğunluğunun, (64,2) ‘Ev hanımı’ olduğu görülmektedir. Baba mesleğinin yoğunluğunun ise (%40,0) ‘İşçi’ olduğu görülmektedir.

Kesmen(2007) Adana’da yaptığı araştırmasında sokakta çalışan 160 çocuğun babalarının %56,88’inin serbest meslek, %13,75’inin işçi, %1,25’inin ise memur olduğu görülmektedir. Babası çalışmayan çocuk oranının ise %28,12 olduğu belirlenmiştir. Annelerinin ise %95,00’inin ev hanımı, %3,12’sinin serbest meslek, %1,25’inin ise işçi olduğu görülmektedir.

Yapılan diğer çalışmalarda elde edilen bulgulara ve Konya’da yaşayan sokak çocuklarının bulgularına göre sokak çocuklarının çoğunluğunun anne ve babasının çalışmadığı görülmektedir. Konya’da yaşayan sokak çocuklarının çoğunluğunun babasının %36,36 (4) hasta olma nedeni ile çalışmadığı görülmektedir.

Tablo 3. Katılımcıların Çocukların Okula Gitme Durumları

Değişken	Grup	n	%
Çocukların Okula Gitme Durumları	Evet	8	66.66
	Hayır	4	33.33

Tabloda görüldüğü gibi Konya’da yaşayan 12 sokak çocuğunun %66,66’sı (8) okula gitmekte, %33,33’ü (4) okula gitmemektedir.

Kesmen (2007) Adana’da yaptığı çalışmasında sokakta çalışan 160 çocuğun %46,25’inin halen okula devam ettiği görülmektedir. Okulu bırakanlar %41,88 iken, hiç okula gitmeyenlerin oranı %7,50’dir. İlköğretimi bitirenlerin oranı ise %4,37’dir. Araştırmaya katılan sokakta çalışan çocukların tamamına (%92,50) yakını okuma-yazma bildikleri söylenebilir.

Coştu (2007)’nin İstanbul’da yaptığı araştırmasında 95 sokak çocuğunun tabloda görüldüğü gibi eğitim durumu hakkındaki en yüksek yüzdeleri (%23,2) ‘İlköğretim 1. kademededen terk’ ve (%24,2) ‘İlköğretim 2. kademededen terk’ seçeneklerin oluşturduğu görülmektedir.

Önay (2009)’ın Ankara’da yaptığı araştırmasında tabloda görüldüğü gibi okuma yazma bilen çocukların sayısının fazla olması, çalışan bu çocukların en azından temel eğitimi almış olduklarını göstermektedir. Okuma yazma bilmeyen ve eğitime başlamayan çocukların yaş itibariyle zorunlu eğitimi almaları gerekirken almadıkları anlaşılmaktadır. Karakuş (2010) Diyarbakır’da yaptığı araştırmasında 70 sokak çocuğunun %75,7’si (53) okula devam ederken, %24,2’si (17) okulu terk etmiştir.

Özel(2011)’in Samsun’da yaptığı araştırmasında 270 sokak çocuğunun öğrenim durumuna bakıldığında, çocukların büyük çoğunluğu % 22.2 ile ilköğretim 1. kademededen terktir. İkinci sırayı ise % 21.1’lik bir oranla ilkokul mezunları oluşturmaktadır. Bunu % 15.6’lık bir oranla okuryazar durumunda olmayanlar, % 11.1’lik oranlarla okula gitmemiş ama okuryazar olanlarla orta öğretim mezunları oluşturmaktadır. İlköğretim 2. kademededen terk edenlerin oranı % 10.7’dir. Liseyi terk edenlerin oranı % 5.2 iken, % 1.9’luk bir oranla ilköğretim mezunları takip etmektedir. Deneklerin % 1.1’ini ise liseye devam edenler oluşturmaktadır.

Özel(2009)’in İstanbul’da yaptığı araştırmasında ise 201 sokak çocuğundan okula gidenlerin sayısı %75,6 (152 kişi), okula devam etmeyen çocukların sayısı ise %24,4 (49 kişi) olduğu görülmektedir. Yapılan diğer çalışmalarda elde edilen bulgulara ve Konya’da yaşayan sokak çocuklarının bulgularına göre sokak çocuklarının çoğunluğunun okula devam ettiği görülmektedir.

Tablo 4. Katılımcıların Kardeşlerinin Okula Devam Durumları

Değişken	Grup	n	%
Kardeşlerin Okula Gitme Durumu	Gidiyor	9	75
	Gitmiyor	3	25

Tablodan da görüldüğü üzere çalışılan 12 çocuğun kardeşlerinin okula devam oranı %75’tir. Bu soru okula gitmek için yaşı tutan kardeşleri için sorulmuş olup, küçük kardeşler dışındaki kardeşler için cevaplar alınmıştır. Yaşı tuttuğu halde okula gitmeyen kardeşi olanlar ise %25 oranındadır. Kardeşlerinin büyük çoğunluğunun okula devam ettiği görülmektedir.

Tablo 5. Katılımcıların Kaç Yıldır Çalıştığı Durumlar

Değişken	Grup	n	%
Kardeşlerin Okula	1-2 Yıl	7	58.3
Gitme	3-4 Yıl	2	16.6
Durumu	5-6 Yıl	3	25

Tarı'nın (2004), 30 çocukla yaptığı çalışmasına bakıldığında; deney grubundaki 14 çocuktan, %28,6'sının 1 yıl, %28,6'sının 2-3 yıl, %42,9'unun 4 yıl ve üstü sokakta çalıştığı, kontrol grubundaki 16 çocuktan, %43,8'inin 1 yıl, %18,8'inin 2-3 yıl, %37,5'inin 4 yıl ve üstü sokakta çalıştığı görülmektedir.

Özel'in (2009), 270 denekle yaptığı çalışmasına göre çocuklarının % 40.7'sinin 1-2 yıldır, %23,3'ünün 3-4 yıldır, %17,8'inin 5-6 yıldır, % 10.4'ünün 6 aydan daha az bir zamandır, % 7.8'i ise bundan daha fazla zamandır sokakta çalıştıkları görülmektedir. Bu iki araştırma bizim çalışmamız ile kıyaslandığında, çocuklarının çoğunluğunun 1-3 yıl arasında çalışma yüzdesinin daha fazla olduğu görülmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sokak çocuklarını sadece sokaktan kurtarmak değil, onları topluma yeniden kazandırmak ve sokağa dönmelerini engellemek de çok önemlidir. Suç işlemiş çocukların tekrar suç işlemelerinin önlenmesi ve yaşadıkları psikolojik sorunların giderilmesi öncelikli bir görevdir. sorunlara sadece idari kararlar ve uygulama planları ile yaklaşmak eksik kalacaktır. Tüm bunların gerçekleştirilmesinde en önemli güç toplumsal katılımıdır. Kent toplumu sorumluluk üstlenmek zorundadır (Sula, 2004).

Artan göçler, yoksulluk, işsizlik, istenmeyen çocuk, ailenin eğitimsizliği, aile yapısı, istismar, anne-baba kayıpları ya da ayrılıkları ve aile içi şiddet- geçimsizlik- gibi nedenlerden dolayı son yıllarda sokakta yaşayan, yaşamak zorunda kalan çocuk sayısının da arttığı gözlemlenmiştir. Ayrıca sokak çocukları tüm gelişimsel alanlarda (fiziksel, bilişsel, duygusal, sosyal, psikomotor) risk taşımaktadır ve birçok haklarından da (birçoğunun okula gitmeyerek yeterli eğitim alamaması gibi) mahrum kalmaktadırlar. Fiziksel, cinsel, duygusal istismar, ihmal gibi durumlarla da çok sık karşılaşmaktadırlar. Bu durum ise onların hırçınlaşmalarına, saldırganlaşmalarına, suç işlemelerine, hastalıklara yakalanmalarına, uyuşturucu madde kullanmalarına, sigara ve alkol bağımlılığına, zorbalık yapmalarına neden olmaktadır. Bu araştırma bu alanda yapılan çalışmalara ışık tutması ve mevcut olan durumu ortaya koyarak bu yönde çözüm önerileri üretilmesi açısından önem taşımaktadır.

Polislerle çok sık muhatap olduğunu söyleyen ve bu yüzden kendilerinin de polis olmak istediklerini belirten 2 erkek çocuk, futbolcu olmak istediğini söyleyen 1 erkek çocuğu, okula gitmek isteyip gidemediği için öğretmen olmak isteyen 3 kız çocuğu ve geleceği hiç düşünmediğini belirten 4 çocuk bulunmaktadır.

ÖNERİLER

Öncelikle sokaklarda çalışan çocukların engellenmesi için, onları sokaklarda çalışmanın para, dolayısıyla da özgürlük kazandıracağı fikrinden uzaklaştırmak gerekmektedir. Sokak çocuklarıyla ilgili yapılan çalışmalar bizlere bir şekilde sokaklardan kurtarılan çocukların kısa bir süre sonra yeniden sokaklara döndüğünü göstermektedir.

- ❖ Rehabilitasyon edilen çocuk aynı koşullarda yaşamaya devam edecekse sokağa dönme riski yüksektir. Bu nedenle ilk yapılması gereken çocukları sokaktan toplamak yerine yaşam koşullarını iyileştirmek olmalıdır.
- ❖ Çocuk bir şekilde suça karışmışsa ya da sömürü ve istismara maruz kalmışsa sadece çocuğu koruma altına almak yeterli değildir. Çocuğun uzun yıllar psikolojik destek alması ve özgüveninin sağlanması gerekir.
- ❖ Toplum bu çocukları potansiyel suç makinesi olarak görmek yerine desteklemeli ve topluma kazandırılması için üzerine düşeni yapmalıdır.
- ❖ Sosyal hizmet kuruluşlarının koşulları iyileştirilmeli, eksiklikleri giderilmeli, kapasiteleri artırılmalı ve koordineli bir şekilde çalışmaları sağlanmalıdır.
- ❖ Hiçbir çocuk kaderine terk edilmemeli, gelecekte hayatlarını kurmalarını sağlayacak iş ve meslek edindirme kursları ile beceri ve yetenekleri ortaya çıkarılarak desteklenmelidir.
- ❖ Çocukları istismar eden, teşvik eden ve kullananların engellenmesi için emniyet birimleri ve devlet birlikte çalışmalı, çocuklara karşı işlenen suçların cezaları ağırlaştırılmalıdır.
- ❖ Töre ve namus cinayetlerine karşı alınan önlemler artırılmalı, mağdur çocuklar ve gençler korunmalıdır.
- ❖ Uyuşturucu ve alkol gibi kötü alışkanlıklar edinmiş çocuklar özel tedaviler ve psikolojik destekle topluma kazandırılmalı, bu alanda sorumluluk sahibi kuruluşların sayısı artırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Alem, H. W., & Laha, A. (2016). Livelihood of street children and the role of social intervention: Insights from literature using meta-analysis. *Child Development Research*, 28-36.
- Atauz, S. (1997). *Diyarbakır Sokak Çocukları Araştırması*. Uluslararası Lions MD. 118 U Yönetim Çerçevesi.
- Aydın, D., & Aba, Y. (2019). Sağlık Okuryazarlığı ve Emzirme Öz-Yeterliliği İlişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 31-39.
- Çoştu, K. (2007). *Sokak Çocuklarının Sosyo-Kültürel Yapısı (İstanbul Örneği)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Gebrehiwet, Y. F., Yimesghen, Y. H., & Metwally, S. A. (2014). Glue sniffing and health hazards among street children: An eritrean field study. *European Journal of Research in Social Sciences*, 11-28.
- Karakuş, M. (2010). *Sokak Çocuklarının Sosyo-Kültürel Durumları ve Gelecek Beklentileri*. Bolu .
- Kesmen, G. (2007). *Adana İl Merkezinde Sokakta Çalışan Çocukların Beslenme Alışkanlıkları Ve Beslenme Durumu*. Konya : Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Önay, H. (2009). *Ankara Büyükşehir Belediyesi Sokakta Çalışan Çocuklar Merkezi Örneği*. Ankara: Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Özel, A. (2009). *Sokak Çocuklarının Eğitiminde Sporun Etkisi*. İstanbul .
- Özel, İ. (2011). *Sokak Çocukları Ve Din*. Samsun .
- Postallı, M. (2003). *Sokakta Çalışan Çocuklar ve Problemleri*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Savarkar, T., & Das, S. (2019). Mental Health Problems among Street Children: The Case of India. *Current Research Journal of Social Sciences*, 39-46.
- Sula, H. (2004). *Yoksulluk Göç ve Kentleşmenin Sonucu: Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yay.
- Şimşek, H., & Yıldırım, A. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Tabachnick, B., & Fidell, L. (2013). *Using Multivariate Statistics*. Boston : Pearson.
- Tarı, I. (2004). *İstanbul İlinde Yaşayan Sokak Çocuklarında İntihar Girişim Davranışları*. İstanbul.

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

TOÇEV. (2019). *Türkiye'deki Risk Altındaki Çocuklar Raporu*. İstanbul: TOÇEV.

Yılmaz, I. (2008). *Çocuk İstismarı Ve İhmalinin Yaygınlığı Ve Dayanıklıkla İlişkili Faktörler*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

CEZAYİR'DE DİN EĞİTİMİ (KISA TARİHİ VE BUGÜNKÜ DURUMU)
RELIGIOUS EDUCATION IN ALGERIA (BRIEF HISTORY AND CURRENT SITUATION)

Prof.Dr. Djaouida Amira (Cevida Emira)

Cezayir 1 Üniversitesi, Sosyoloji

Prof.Dr. Mehmet Zeki AYDIN

Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi, eğitim bilimleri ve din eğitimi

ORCID: 0000-0003-1252-2810

ÖZET

Cezayir, Kuzey Afrika'da yer alan, halkı 7. yüzyılda Müslümanlaşan, 16.yüzyılda Osmanlı ve 1830-1962 yıllarında Fransa hakimiyetinde kalan 1962 yılından itibaren bağımsız bir devlet olmuştur. Cezayir nüfusu yaklaşık olarak 43 milyondur. Cezayir halkının Müslümanlaşmasıyla din eğitimi cami merkezli ve küttap denilen mahalle mekteplerinde devam etmiştir. Cezayir'de halkın özellikle çocukların İslam'ı öğrenmesi için birçok ülkeye göre tüm çocukların eğitime dahil olması hedeflenmiş ve başarılı da olmuşlardır. Fransızlar ülkeyi işgal ettiklerinde küçük gördükleri halkın eğitimi olduklarını gördüklerinde şaşkınlıklarını ifade etmişlerdir. Fransa, Cezayir ile Tunus ve Fas'ı işgal etmiş; Tunus ve Fas'a sömürge ülkesi statüsü vermiş ancak, Cezayir'in zengin madenleri dolayısıyla Cezayir ülkesini Fransa toprağı kabul ederek, Fransa kanunlarını burada da uygulamıştır. Bu nedenle ülkede okullarda Arapça öğretimi hiç yapılmamış sadece Fransızca öğretim yapılmıştır. Bu durum ülkede Arapça bilimsel çalışmaların önünü tamamen kesmiştir. İşgal sonrası camilerin ve vakıfların tüm paralarına el koymuştur. Ancak halk, işgalci Fransa'yı düşman bilerek içine kapanmış ve tüm engellemelere rağmen din eğitimine devam etmiştir. 1930'lu yıllarda dünya savaşlarından dolayı zayıflayan Fransa Devleti biraz daha serbest davranmaya başlayınca yeniden din eğitimi kurumları ortaya çıkmaya başlamışlardır. 1962'deki bağımsızlıktan sonra, ilk ve orta dereceli okullarda tüm öğrencilere genel din dersleri verilmeye başlamıştır. Yükseköğretimde şeriat fakültelerinde mesleki din eğitimi de hâlen devam etmektedir. Bunun yanında geleneksel medreselerde de din eğitimi yapılmaktadır. Bu bildiri de dünden bugüne Cezayir'deki din eğitim ve öğretimi genel hatlarıyla verilecek ve yorumlanacaktır.

Anahtar kelimeler: Cezayir, Cezayir'de din eğitimi, Cezayir'de eğitim, Cezayir ve din

ABSTRACT

Algeria, located in North Africa, whose people converted to Islam in the 7th century, remained under Ottoman rule in the 16th century and French rule between 1830-1962, has become an independent state since 1962. The population of Algeria is approximately 43 million. With the conversion of the Algerian people to Islam, religious education continued in mosque-centered neighborhood schools called küttap. In Algeria, in order for the people, especially the children, to learn about Islam, the aim was to include all children in education, compared to many countries, and they were successful. When the French occupied the country, they expressed their surprise when they saw that the people they despised were educated. France occupied Algeria, Tunisia and Morocco; It gave colonial country status to Tunisia and Morocco, but accepted the country of Algeria as French territory due to Algeria's rich mines and applied French laws here as well. For this reason, Arabic was not taught in schools in the country, only French was taught. This situation completely prevented scientific studies in Arabic in the country. After the occupation, he confiscated all the money of mosques and foundations. However, the people, considering the occupying France as an enemy, became withdrawn and continued their religious education despite all the obstacles. When the French State, weakened by the world wars in the 1930s, began to act a little

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

more liberally, religious education institutions began to emerge again. After independence in 1962, general religion classes began to be given to all students in primary and secondary schools. Professional religious education still continues in sharia faculties in higher education. In addition, religious education is also provided in traditional madrasahs.

In this paper, religious education and training in Algeria from past to present will be given and interpreted in general terms.

Key words: Algeria, religious education in Algeria, education in Algeria, Algeria and religion

THE HISTORY OF RHETORIC (BELAGAT)
BELÂGAT TARİHİ

ALI QASIM MOHAMMED MOHAMMED

*Selçuk Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi Arap Dili ve Belagati (Öğretim Görevlisi)
Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arap Dili ve Belagati (Dr) Tez Aşaması*

ÖZET

Belâgat, dilbilgisi, sarf, edebiyat, urûz ilimleri Arap dilinin gelişmesini, varlığını muhafaza etmek için teşekkül edilmiş ilimlerdir. Bilhassa Belagat bilimi eski çağlardan beri bilim adamlarının ilgisini çekiyor ve bu bilimin çağlar boyunca ortaya çıkmasına ve gelişmesine katkıda bulunan birçok âlim katkıda bulunmuştur. Arap dil kütüphanesine zenginleştirilmesine katkıda bulunan birçok bilim adamı ortaya çıkmıştır.

Belâgat sözlükte “sözün fasih ve açık seçik olması” anlamında masdardır. Terim olarak ise biri “meleke”, diğeri “ilim” olmak üzere iki mânada kullanılmıştır. belâgat henüz ilim haline gelmeden önce meleke olarak şair, yazar ve hatiplerde hatta halkın dilinde vardı. Bu sebeple sonraları birer belâgat terimi kabul edilecek olan teşbih, mecaz, istiare, takdim, tehir, cinas, mutabakat vb. edebî sanatlar her dil ve kültürde daima kullanılmıştır.

İbnü'l-Mukaffa'a göre belâgat, sözü herkesin kolay kolay söyleyemeyeceği tarzda söylemektir. Câhiz'e göre lafızla mânanın güzellikte birbiriyle yarışması, yani mânadan önce lafzın kulağa, lafızdan önce de mânanın zihne süratle ulaşmasıdır. İlim olarak ise düzgün ve yerinde söz söyleme usul ve kaidelerini inceleyen belâgat, meânî, beyân ve bedî' olmak üzere üç fenne ayrılır.

Belâgat Arap dili ve edebiyatıyla ilgili ilimler içinde bağımsızlığına en geç kavuşanıdır. Bu makale belâgat ilminin çıkış sebepleri, gelişmesine en meşhur âlimleri ele alınacak. Kur'ân-ı Kerîm'e hizmet maksadıyla yapılan çeşitli çalışmalardan belagatle ilgili olanları dört dönem halinde incelemek mümkündür. Birincisi belâgat ilminin ortaya çıkış dönemi, ikincisi: gelişme dönemi, üçüncüsü: duraklama dönemi ve dördüncüsü ise canlandırma dönemidir.

Anahtar kelimeler: Arap dili, belâgat, Ortaya çıkış dönemi, gelişme dönemi.

ABSTRACT

The fields of rhetoric, grammar, morphology, literature, and prosody were formed to preserve the evolution and survival of the Arabic language. Since the beginning of time, scientists have been particularly interested in the science of rhetoric, and numerous academics have worked to establish and advance this field over the centuries. The Arabic language library has been enriched by the emergence of numerous experts.

Rhetoric is defined as “the word being pure and clear” in the dictionary. It was used as a phrase with two different meanings, one being “angel” and the other being “knowledge”. Rhetoric existed as an angel in poets, writers, orators, and even in the common tongue before it was made into a science. Because of this, literary sources like exhortations, metaphors, resignations, presentations, postponements, reconciliations, and other expressions that would later come to be known as rhetoric have been used throughout history in every language and culture.

Ibn al-Muqaffa defined rhetoric as using language that is difficult for everyone to understand. According to Jahiz, the word and the meaning compete for beauty in that the word is heard before the meaning and the meaning is soon brought to mind. Semantics, eloquence, and oratory, which look at the processes and guidelines of pronouncing words correctly, are the three arts that make up rhetoric in terms of science.

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

The Arabic language and literature have recently seen rhetoric become independent. This article will discuss the factors that led to the formation of rhetorical science as well as the most well-known academics that were involved. The studies that were conducted for the four-period to serve the Holy Qur'an can be examined for those that pertain to rhetoric. The first is when the science of rhetoric first began to develop, followed by the second by a period of stagnation, the third by a period of rest, and the fourth by a period of renaissance.

Keywords: Arabic language, rhetoric, Emergence period, Development period

TÜRKÇE ve İNGİLİZCE SÖZCÜK ÖBEKLERİNİN DİLBİLİMSEL AKTARIMI
LINGUISTICAL EXPRESSIONS OF PHRASES IN TURKISH & ENGLISH

Murat Demirekin

Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü,

ORCID: 000-0001-6757-0487

ÖZET

Dil ve kültür arasındaki ahenkli bağlantı, sürekli değişen bir ortamda temel bir unsur olarak ortaya çıkmakta, bir ulusu ortak değerler aracılığıyla etkili bir şekilde birbirine bağlayarak ulusal bilinci geliştirmektedir. Kültürleri birbirine bağlayan sözcük öbekleri, yüzyıllar boyunca varlığını sürdürmüş ve pek çok farklı medeniyetin söz dağarcığında yer almış dilsel mekanizmalardır. Karmaşık fikirleri özlü bir şekilde iletme kapasitesiyle öne çıkan bu dilsel kalıp ifadeler, büyük uygarlıkların tarihsel gelişim sürecini yansıtmaktadır. Bu çalışma, Türkçe ve İngilizce geçmişe atıfta bulunarak, dil, kültür ve iletişim arasındaki karmaşık ilişkiyi incelemekte ve sözcük birimler, eşdizimler ve deyimsele ifadeler gibi ifadelerin insan etkileşimi üzerindeki uzun süreli etkisine odaklanmaktadır. Toplumsal yaşamın her alanında dilin, sosyal, edebi, felsefi ve sanatsal bileşenleri birbirine bağlayan, ulusal birliği teşvik eden ve farkındalığı artıran bir bağ olarak rolünü vurgulanmaktadır. Çalışma, bu dilsel tezahürlerin medeniyetlerin yaratılmasında oynadığı tarihsel rolün yanı sıra evrensel bilinci ilerletme aracı olarak dönüştürücü potansiyellerini de incelemektedir. Daha sonra özellikle Türkçe ve İngilizce dil öbekleri üzerinde durularak, eğitimde ve kültürler arası iletişimde sözcük öbeklerinin, eşdizimliliklerin ve deyimlerin önemi üzerinde durulmaktadır. Teorik tartışmanın sonunda, bu dilsel araçların, deyim ve kavramların metaforik temsiller aracılığıyla aktarılmasını sağlayarak iletişimi nasıl geliştirdiği, böylece dilsel engelleri nasıl aştığı ve insan ifade gücünün ve kültürlerinin zenginliğini nasıl gösterdiği anlatılmaktadır. Sonuç olarak, sözcük öbekleri ve deyişlerin dil ve kültürel öğelerin öğrenilmesi sürecine entegre edilmesi, diller arası keşif için fırsatlar sunmanın ötesinde, bireylerin kendi anadillerinin ve öğrenecekleri yabancı dillerin temel özelliklerini kavrayarak gelecekte yazma ve konuşmada kullanacakları ifade becerilerini de güçlendirecektir.

Anahtar Kelimeler: Dilbilim, sözcük öbekleri, eşdizimlilik, İngiliz ve Türk kültürleri

ABSTRACT

The harmonious connection between language and culture emerges as a basic structure within this ever-changing setting, effectively linking a nation together through common values and developing national consciousness. Phrases that bind cultures are linguistic mechanisms that have survived centuries and have remained in the vocabulary of many different civilizations. These linguistic expressions, which stand out for their capacity to communicate complex ideas concisely, reflect the historical development of major civilizations. By referring to Turkish and English backgrounds, this study investigates the intricate relationship between language, culture, and communication, focusing on the long-lasting impact of phrases such as lexemes, collocations, and idiomatic expressions on human interaction. It emphasizes the role of language as a connecting thread in every aspect of social life, linking social, literary, philosophical, and artistic components of society, encouraging national unity, and raising awareness. The study delves into the historical role those linguistic manifestations played in creating civilizations as well as their transformative potential as means of advancing universal consciousness. The emphasis then shifts to the significance of lexemes, collocations, and idioms in education and cross-cultural communication, with a spotlight on Turkish and English language phrases particularly. The theoretical discussion concludes by emphasizing how these linguistic tools improve communication by allowing the conveyance of phrases and concepts via metaphorical representations, thus transcending

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

linguistic barriers, and showing the richness of human expressiveness and cultures. As a consequence, integrating phrases and expressions into the process of learning language and cultural elements will not only provide opportunities for cross-linguistic exploration but will also strengthen the expressive attributes that individuals will use in writing and speaking in the future through comprehending the fundamental characteristics of their native language and the foreign languages they will be learning.

Keywords: Linguistics, phrases, collocations, English and Turkish cultures

BÜYÜKTAŞBAŞ AİLESİNİN EVRAKI METRUKESİ ÜZERİNDEN BİR SOSYAL TARİH
DENEMESİ

AN ATTEMPT OF SOCIAL HISTORY WRITING BASED ON THE ABANDONED
DOCUMENTS OF BÜYÜKTAŞBAŞ FAMILY

Caner ARABACI

KTO Karatay Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi
ORCID: 0000-0001-9896-9052

ÖZET

Büyüктаşbaş Ailesi, Konyalıdır. Şehir eşrafından olan aile ileri gelenleri, Osmanlı son devrinden itibaren Konya merkezinde manifaturacı olarak nesiller boyu ticaret yapmıştır. Ailenin yaklaşık bir asrı aşan yazılı evrakı, Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü Arşivinde, “Çöpten gelen aile metrukâtı” başlığı altında saklanmaktadır. Belgeler arasında, aile içi ilişkilerden, ticari, sosyal, idari irtibatlarla varıncaya kadar zengin malzeme ve bilgi bulunmaktadır. Aile evrakı, cumhuriyetin yüzüncü yılıyla da irtibatlı olarak sosyal tarihçilik açısından önem taşımaktadır. Ağırlıklı olarak siyasi tarih çalışmalarının yapıldığı ülkemizde; insan unsurunu öne çıkartan, aileyi, toplum katmanlarını ele alan araştırmalara yönelmek gerekmektedir. Toplumunu, devleti, orduyu ayakta tutan insan unsuruna odaklı çalışmaların yapılması, onların çok yönlü ele alınabilmesi fevkalade önemlidir. Burada, Büyüктаşbaş Ailesi ile sosyal tarihçilik açısından bir deneme gerçekleştirilmek istenmiştir. İlişkiler ağı içinde, kültürel yapı, kültürün gerisindeki medeniyet değerleri kendini göstermektedir. Ekonomik irtibatların, insan psikolojisini de yansıtan boyutları, satır aralarına sinmiş bulunmaktadır. Babadan oğula devam eden ticaret hayatı, Osmanlı son devrinden itibaren kurulan şirketler, gayrimüslim ticaret erbabıyla irtibatlar, geleneksel görgü, yetişme tarzından alış-veriş ilişkileri, otel işletmeciliği; sosyoekonomik yapıyı zihinlerde canlandıracak mahiyettedir. Tüccar-kırsal kesim, tüccar-yönetim bağıny aydınlatacak malzemeler, kuru tarih bilgilerini ete-kemiğe büründürecek zenginliktedir. Ayrıca belgeler, başka arşiv malzemeleri ve kaynaklarla buluşturularak okunduğunda; dönem tarihi, kültürel değişim, savaşların getirdiği ekonomik darlık ve etkilerle beraber, cumhuriyetin yüzüncü yıla geliş seyrine ışık tutmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Konya, Nazıfzade Ali Rıza Büyüктаşbaş, Tevfik Büyüктаşbaş, Manifatura, Tuhafiye

ABSTRACT

Büyüктаşbaş Family is originally from Konya. The family elders, who were among the notables of the city, had been trading in the center of Konya for generations as textile manufacturers since the late Ottoman period. The family’s written documents covering over a century are kept in the Archive of Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü [Konya Regional Directorate of Manuscripts] with the title “Çöpten gelen aile metrukâtı [historical remnants of a family abandoned at garbage]”. Among the documents, there exist a wealth of information ranging from intra-family relations to commercial, social, and administrative connections. The family documents are important in terms of social historiography in connection with the centennial of the Republic. In our country, where predominantly political history studies are conducted, it is necessary to address studies that emphasize the dimensions of human, family, and society. It is crucial to conduct studies focusing on the human factor as the human sustains the society, state, and army, and to be able to handle them in a multidimensional way. Here, with the study of Büyüктаşbaş Family, an attempt has been made in terms of social historiography. Within a network of relations, the cultural structure and the values beneath culture manifest themselves. The dimensions

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

of economic connections, which also reflect people's psychology, are also hidden between the lines. The commercial life that carried on from father to son, the companies established since the late Ottoman period, connections with non-Muslim traders, as well as shopping manners, and shopping relations from upbringing, and hotel management are of a nature to revive the socio-economic structure in the minds. The historical materials which would enlighten the relations of merchant-rural area, and merchant-government are rich enough to revive the plain historical information. Besides, if the documents are read in conjunction with other archival materials and sources, they could shed light on the history of the period as well as cultural change, the economic constraints and effects of the wars, and on the way through the republic's centennial.

Keywords: Konya, Nazifzade Ali Rıza Büyüktaşbaş, Tevfik Büyüktaşbaş, Textile Manufactory, Haberdashery

CONQUERING EDUCATION CHALLENGES IN THE DIGITAL AGE WITH HYBRID LEARNING: ACHIEVING OPTIMIZED EDUCATION QUALITY

Muhamad Epi Rusdin

Universitas Muhammadiyah Maumere, Faculty of Teacher Training and Education, Physics Education Department, Maumere, Indonesia

Wahyuningsih

Universitas Muhammadiyah Maumere, Faculty of Teacher Training and Education, Mathematics Education Department, Maumere, Indonesia

Dwi Sulisworo

University Ahmad Dahlan, Faculty of Teacher Training and Education, Physics Education Department, Yogyakarta, Indonesia.

ABSTRACT

The rapid evolution of technology in education has ushered in a plethora of advantages while concurrently giving rise to manifold challenges. Confronting these educational challenges in the digital era necessitates the adept utilization of hybrid learning. This pedagogical approach seamlessly melds traditional face-to-face instruction with online learning modalities, endowing learners with unprecedented flexibility and unfettered access to educational resources at their convenience. Hybrid learning offers a gamut of benefits, including enhanced direct interaction among students and educators, the ability to tailor learning content to individual aptitudes and preferences, and the cultivation of technological prowess and pedagogical finesse. Nonetheless, formidable hurdles persist in implementing hybrid learning, including limited technical access and a deficit in technological proficiency among specific segments of the student and teacher populations. Nevertheless, through meticulous preparation and robust support mechanisms, hybrid learning emerges as a productive solution to surmount the formidable educational challenges posed by the digital age. Educational institutions stand to gain significantly by embracing hybrid learning as an alternative mode of instruction that accommodates the changing landscape of education in the digital epoch and affords educators and learners the flexibility and adaptability required to thrive in this dynamic milieu.

Keywords: digital era, education, hybrid learning

INTRODUCTION

One of the factors influencing future education is the development of technology and information (Hidayah, 2019). The rapid growth of technology brings change, lack of knowledge and skills, inability to adapt to change, limited technology, and technical glitches are factors that influence the effectiveness of technology in education (Mildawati, 2021). Hybrid learning regarding the challenges of education in the digital era needs to be carried out because not all teachers have the same expertise in implementing hybrid learning. Even some teachers need clarification when implementing this learning model. Therefore, there is a need for a review of hybrid learning.

Learning originates from the previous century as it aims to bridge the physical distance gap between educational institutions and students (Flynn-Wilson & Reynolds, 2021). Hybrid learning is a pedagogical approach that combines two stages of face-to-face teaching with computer-mediated virtual (networked) education (O'Byrne & Pytash, 2015). Hybrid learning allows flexibility and diversity of learning, fostering independence when learning is done outside the classroom, saving time, creating

individual and personalized learning experiences and support, encouraging collaborative learning, accommodating diverse learning styles, and developing 21st-century learning skills (Nilayon, 2019).

Hybrid learning offers a broader learning experience because the interaction between students is collaborative, thus creating a good learning experience (Raes, Detienne, Windey, & Depaepe, 2020). Hybrid learning can utilize multimedia to involve students in meaningful learning so that learning outcomes get better results (Rahardjanto, 2019). However, hybrid learning can also affect dependence on technology, and hybrid learning requires adequate facilities from educational institutions (Tjoeng, Sutrisno, Hutabarat, & Putrawan, 2021). Hybrid learning is a learning pattern that combines online and face-to-face learning to increase effectiveness and flexibility in the learning process.

The objective of embracing hybrid learning, a combination of online and face-to-face education, is a highly commendable approach. This opinion is rooted in the belief that such a model offers students flexibility regarding when and where they learn, ultimately increasing their productivity. Additionally, the cost-saving aspect of hybrid learning must be considered, as it can alleviate financial burdens for students. Furthermore, integrating direct teacher-student interactions with online resources enhances the learning experience, fosters better material comprehension, and nurtures technological and social skills. This approach represents a valuable step forward in addressing the challenges of the digital era and improving educational access and quality.

EDUCATIONAL CHALLENGES IN THE DIGITAL ERA

Financially disadvantaged students experience difficulties obtaining facilities, financial support, accommodation/dormitory, living/welfare costs, learning resources, and much more (Amali, Shoyemi, Akintola, & Ayantoye, 2020). There has been a paradigm shift from traditional learning to technology-based learning. From the era when teachers relied on printed learning materials or boards and chalk, a transition is visible in the technological era (digital era), where classrooms are combined with virtual platforms such as Zoom. Students cannot attend class physically on this platform but can learn remotely and from anywhere (Ngogi, 2020). In education in the digital era, communication between educators and students occurs through viewing (digital cameras), speech and hearing (microphones and earphones), and screen sharing for presentations and teamwork. Uses such as This facilitates learning similar to that typically provided in the classroom (Meishar-Tal, Levenberg, & Rabin, 2023).

Using digital media is very beneficial for students to increase learning effectiveness. However, there are challenges to education in the digital era, including that educational institutions do not have adequate digital media to facilitate good teaching, teachers' teaching styles using digital media are still less varied, limited access to digital media, low interaction with teachers during the delivery of learning, teachers' uncertainty about the possibility of utilizing the available media (Samuel, Onasanya, & Yusuf, 2019). Education in the digital era faces various challenges, including limited access, suboptimal learning quality, and a need for more direct interaction between teachers and students. However, hybrid learning solutions that combine online and face-to-face learning methods can help overcome some of these challenges. Here are some ways in which hybrid learning can help overcome these challenges:

1. **Increased Accessibility:** Hybrid learning can extend educational access to students who might not have access to traditional educational resources. It allows students to participate in courses remotely, overcoming geographic barriers and providing access to various educational opportunities.
2. **Enhanced Flexibility:** By combining online and face-to-face learning, students can manage their schedules and learn at their own pace. They can access course materials online, review lectures, and complete assignments at their convenience while benefiting from in-person interactions during designated class times.
3. **Personalized Learning Experience:** Hybrid learning enables a more customized approach to education. Online resources can cater to individual learning styles and paces, providing adaptive

learning modules and personalized feedback. In-person interactions can then address specific concerns and provide targeted support.

4. **Improved Engagement and Interactivity:** Hybrid learning encourages using interactive digital tools, such as virtual simulations, gamification, and multimedia resources, to make the learning process more engaging and immersive. These tools can help maintain student interest and motivation, leading to better learning outcomes.

5. **Teacher-Student Interaction:** While online learning can sometimes lack direct interaction between teachers and students, hybrid learning allows for a balance. In-person sessions facilitate direct communication, mentoring, and immediate feedback, fostering a stronger teacher-student relationship that can positively impact the learning experience.

6. **Cost-Effectiveness:** Hybrid learning can reduce the costs associated with traditional education, such as commuting and campus facilities. It can make education more affordable and accessible to a broader range of students, promoting inclusivity.

By integrating the benefits of online and face-to-face learning, Hybrid learning can create a more dynamic and adaptive educational environment that caters to the diverse needs of modern learners. It allows for optimizing resources while maintaining the essential elements of direct human interaction crucial for effective learning and growth.

HYBRID LEARNING AS A SOLUTION

Hybrid learning is an effective teaching and learning approach, especially in recent years. During the COVID-19 pandemic, online learning was the most effective and available way to continue learning. Still, after this situation ends, hybrid learning must be the solution, a primary method of learning, especially for students (Ayub, Leong, Yeo, & Ismail, 2022). Hybrid learning can solve various problems educators and students face; national and international efforts are needed to understand the most effective practices clearly. This understanding can be achieved through the exchange of experiences between educators and scientists from one side and a discussion of opinions from the perspectives of educators and students (Essa, 2023).

Online learning during the COVID-19 pandemic at bachelor's, master's, and doctoral levels has been effective. In detail, on the other hand, face-to-face learning is still needed. Therefore, the learning pattern developed after the COVID-19 pandemic combines face-to-face and online learning (hybrid). The formulation is adapted to the characteristics, goals, and orientation of education, level of ability, readiness, and learning independence of students at each level (Sukiman, Haningsih, & Rohmi, 2022). The implementation of hybrid learning should be tailored to students' specific characteristics, goals, and learning capabilities at different educational levels. Here's how it can be adapted to various levels of education:

Primary Education (Elementary School): In primary education, Hybrid learning should focus on providing a foundation for independent learning while emphasizing interactive and engaging activities. It can include educational games, interactive videos, and group projects to foster teamwork and social development. Integrating virtual classroom sessions with in-person training can help young learners grasp fundamental concepts while promoting social interaction and emotional development.

1. **Secondary Education (Middle and High School):** For secondary education, Hybrid learning can be designed to encourage critical thinking, research skills, and independent learning. Online resources can include comprehensive study materials, multimedia presentations, and interactive assignments encouraging self-paced learning and exploration. In-person sessions can be utilized for collaborative projects, discussions, and practical applications of theoretical concepts, providing students with the necessary guidance and mentorship to enhance their learning experiences.

2. **Higher Education (College and University):** In higher education, Hybrid learning can offer a more flexible and personalized approach to accommodate diverse learning styles and career aspirations.

Online components can include access to digital libraries, research databases, and virtual lectures, enabling students to delve deeper into specialized subjects at their own pace. Face-to-face interactions can involve seminars, workshops, and practical experiments to foster critical analysis, problem-solving skills, and professional networking opportunities, preparing students for future careers.

3. Vocational and Professional Education: In vocational and professional education, Hybrid learning can integrate practical training with theoretical knowledge, enhancing students' skills for specific industries or professions. Online modules can provide access to industry-specific resources, case studies, and virtual simulations. At the same time, in-person sessions can focus on hands-on training, internships, and mentorship programs to facilitate real-world application of theoretical concepts. This approach can help students develop practical skills and expertise directly applicable to their chosen career paths.

Adapting hybrid learning to students' specific needs and learning objectives at each educational level ensures that the integration of online and face-to-face learning methods is aligned with their developmental stages, academic requirements, and career aspirations. Hybrid learning can effectively support their holistic development and academic success by catering to students' unique characteristics and readiness at different levels.

Overall, hybrid learning, or a combination of online and face-to-face learning, allows students to have flexibility in time and location in studying material, increasing learning productivity and efficiency and saving on travel costs. By combining direct interaction between teachers and students in face-to-face learning and easy access to online learning materials, hybrid learning provides a complete learning experience, helps students understand the material better, and enriches students' technological and social skills.

CONCLUSION

In conclusion, the digital era has brought about significant educational changes, with technology-based learning becoming the norm. While this transition offers numerous benefits, it also presents challenges, particularly for financially disadvantaged students. Limited access to digital resources, varied teaching styles, and concerns about utilizing available media are among the obstacles faced in this new educational landscape. However, amidst these challenges, hybrid learning has emerged as a promising solution. The COVID-19 pandemic highlighted the effectiveness of online learning and underscored the continued importance of face-to-face interactions. Hybrid learning combines the best of both worlds, offering flexibility in time and location, increased productivity, and cost savings. This approach ensures students receive a well-rounded educational experience, benefiting from direct teacher interactions and easy access to online learning materials. To fully realize the potential of hybrid learning, educators and policymakers need to collaborate on effective practices and for students to embrace this blended learning model. By doing so, we can address the educational challenges of the digital era while enhancing the quality and accessibility of education for all.

REFERENCES

- Amali, I., Shoyemi, A., Akintola, M., & Ayantoye, K. (2020). Educational Challenges Encountered by Orphaned Undergraduates of a Public University in Kwara State, Nigeria. *Anatolian Journal of Education*, 5(2), 163-172.
- Ayub, E., Leong, L., Yeo, D., & Ismail, S. (2022). Developing a Solution for Hybrid Classroom: A Pilot Study From a Malaysian Private University. *Frontiers in Education*, 7, 1-12.

- Essa, E. (2023). The effectiveness of hybrid learning in enhancing academic mindfulness and deeper understanding of university students. *International Journal of Research in Education and Science (IJRES)*, 9 (1), 188–202.
- Flynn-Wilson, L., & Reynolds, K. (2021). Student Responses to Virtual Synchronous, Hybrid, and Face-to-Face Teaching/Learning. *International Journal of Technology in Education (IJTE)*, 4(1), 46–56.
- Hidayah, S. (2019). Hybrid Model-Based Learning In Welcome Era Industrial Revolution 4.0. *Innov. Soc. Stud*, 1–9.
- Meishar-Tal, H., Levenberg, A., & Rabin, E. (2023). Empathy or students' activation? Factors affecting students' remote learning experience during the COVID-19 period. *International Journal Technology Enhanced Learning*, 15(3), 311-328.
- Mildawati. (2021). The Effectiveness of Online Academic Services on the Quality of Students' Final Study Completion during the COVID-19 Pandemic. *Journal of Madrasah Educational Technology*, 4(1), 52–79.
- Ngogi, E. (2020). The impact of the Covid-19 pandemic on education: Navigating forward the pedagogy of blended learning. *University of Pretoria, South Africa*, 5, 4–9.
- Nilayon, N. (2019). Hybrid Learning: Upgrading English Classrooms with Technology Integration. *Association of Private Higher Education Institutions of Thailand under the Patronage of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn*, 8(2), 87–99.
- O'Byrne, W. I., & Pytash, K. (2015). Hybrid and Blended Learning: Modifying Pedagogy across Path, Pace, Time, and Place. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 59(2), 137–140.
- Raes, A., Detienne, L., Windey, I., & Depaepe, F. (2020). A systematic literature review on synchronous hybrid learning: gaps identified. *Learning Environments Research*, 23(3), 269-290.
- Rahardjanto, A. (2019). Hybrid-PjBL: Learning Outcomes, Creative Thinking Skills, and Learning Motivation of Preservice Teachers. *International Journal of Instruction*, 12(2), 179-192.
- Samuel, N., Onasanya, S., & Yusuf, M. (2019). Engagement, Learning Styles and Challenges of Learning in the Digital Era. *International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology*, 15(4), 35-43.
- Sukiman, Haningsih, S., & Rohmi, P. (2022). The Pattern of Hybrid Learning to Maintain Learning Effectiveness at the Higher Education Level Post-COVID-19 Pandemic. *European Journal of Educational Research*, 11(1), 243-257.
- Tjoeng, D., Sutrisno, S., Hutabarat, C., & Putrawan, B. (2021). Digital Learning and Teaching Activities with the Hybrid Learning Concept at Pahoa Integrated School. *Journal of Christian Religious Education*, 4(2), 124-136.

CHILDREN SOMATOTYPE STUDY OF DIFFERENT ETHNIC GROUPS FROM PLOVDIV REGION, BULGARIA

Atanas Baltadjiev

Department of Anatomy, Histology, and Embryology, Faculty of Medicine, Medical University of Plovdiv, "Vasil Aprilov" blvd.15 A, Plovdiv-4002, Bulgaria

Elena Merdzhanova

Department of Nursing care, Faculty of Public Health, Medical University of Plovdiv, "Vasil Aprilov" blvd.15 A, Plovdiv – 4002, Bulgaria.

Nikolay Boyadjiev

Department of Physiology, Faculty of Medicine, Medical University of Plovdiv, "Vasil Aprilov" blvd.15 A, Plovdiv-4002, Bulgaria

Penka Angelova

Department of Physiology, Faculty of Medicine, Medical University of Plovdiv, "Vasil Aprilov" blvd.15 A, Plovdiv-4002, Bulgaria

Ralitza Raycheva

Department of Social Medicine and Public Health, Faculty of Public Health, Medical University of Plovdiv, "Vasil Aprilov" blvd.15 A, Plovdiv-4002, Bulgaria

Valentina Lalova

Department of Nursing care, Faculty of Public Health, Medical University of Plovdiv, "Vasil Aprilov" blvd.15 A, Plovdiv – 4002, Bulgaria.

Gergana Petrova

Department of Nursing care, Faculty of Public Health, Medical University of Plovdiv, "Vasil Aprilov" blvd.15 A, Plovdiv – 4002, Bulgaria.

ABSTRACT

The purpose of the present study was to determine and compare the children somatotypes of three ethnic groups living in Plovdiv region, Bulgaria.

Material and Methods: A cohort of 194 children living were enrolled in the study. They were divided into four groups by sex and age. Each group were divided by ethnicity into three subgroups: Bulgarian, Turkish and Roma origins. The regression equations introduced by Heath and Carter were used to determine the somatotype components.

Results: The somatotype of Bulgarian and Roma boys aged 11-12 years was defined as mesomorph-endomorph while the somatotype of Turkish boys was determined as central. The somatotype of boys aged 13-14 years was defined as followed: Bulgarian boys- balanced endomorph, Turkish boys- endomorph-ectomorph and Roma boys with central somatotype. The mean somatotype of Bulgarian girls aged 11-12 years was defined as ectomorphic endomorph, while the somatotype of both Turkish and Roma girls was defined as mesomorphic endomorph. Similar results were found analyzing the mean somatotype of girls aged 13-14 years.

Conclusion: The period of puberty has a very important impact on the development of the human body. The mean somatotype of Bulgarian boys aged 11-12 years has changed from mesomorph-endomorph to balanced endomorph. The mean somatotype of Turkish boys aged 11-12 has changed from central to endomorph-ectomorph. The mean somatotype of Roma boys aged 11-12 has changed from mesomorph-

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

endomorph to central. The mean somatotype of Bulgarian girls was ectomorphic endomorph and for Turkish and Roma girls was mesomorphic endomorph for both age groups.

Key words: Anthropology, somatotype, children, ethnic groups

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

2022-2023 TURKISH MEDIA IN THE CONTEXT OF ECONOMY AND POVERTY

Mertcan Furat

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ORCID: 0000-0002-2559-3231

ABSTRACT

In this study, 80 news articles collected from the online platforms of *Sabah* and *Sözcü* newspapers in 2022 and the first half of 2023 were examined. These articles were taken equally, 40 of them from *Sabah* newspaper and the other 40 from *Sözcü* newspaper. The words "economy" and "poverty" were searched on the online platforms of both newspapers and the news most related to the mentioned concepts were collected. The collected news are divided into 8 categories. These categories are hunger/poverty line, rise in prices, inflation, salaries, exchange rate, purchasing power, employment and earthquake. When these news were examined, it was seen that, considering the whole of 2022 and the first half of 2023 in Turkey, the most talked about issues regarding the economy and poverty were the hunger/poverty line, the rise in prices, inflation and salaries. Apart from these, less talked about issues are exchange rate, purchasing power, employment and earthquake. We obtain a total of 8 categories from the 2 most talked about and less talked about groups. When we consider *Sabah* and *Sözcü* newspapers, these newspapers do not always talk about the same topics and concepts, or their frequency of mention is different from each other. Therefore, I examined the contents of both newspapers together. The issues mentioned above have actually created a diagram showing what the Turkish news media associates with the economy and poverty issues in 2022 and 2023 and what kind of articles people read in this field.

Keywords: Media, Poverty, Economy, Sabah, Sözcü

TARIM DEVRİMİ VE ÇATALHÖYÜK
AGRICULTURAL REVOLUTION AND ÇATALHOYUK

Fatih Mehmet BERK

Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü

ORCID ID: 0000-0003-4176-1781

ÖZET

Tarih, insanoğlunun yeryüzüne adım atmasından itibaren pek çok gelişmeyi içinde barındıran dinamik bir süreçtir. Bu dinamik süreç içinde insanoğlu, hayatta kalabilmek için yeryüzüne hayat vermiş ve yeryüzünü kendisine bahşedilen özellikler ile mekân kılmıştır. Bu bağlamda tarih, aynı zamanda mekâna egemen olma mücadelesidir. Bu mücadele içinde insanlık önemli bir süreçten geçmiş ve avcı toplayıcı toplumdaki tarım toplumuna geçerek aşama kaydetmiştir. Bu geçiş ile başlayan yenilikler, medeniyete atılan ilk adımlar olarak nitelendirilmiş ve bu yeniliklerin tetikleyici unsuru olarak tarım öngörüldüğü için bu döneme “Tarım Devrimi” denilmiştir. Çatalhöyük, Neolitik bir yerleşim alanı olarak insanlığın tarım ile tanıştığı ilk yerlerden biri olmuştur. Avcı toplayıcı toplumdaki tarım toplumuna geçilen Neolitik Dönem’de pek çok yenilik ortaya çıkmıştır. Tarım ve hayvancılık, ekonomi ve ticaret, şehirleşme, artı ürün, mesleklerin oluşumu, mimari, din ve sanata ait gelişmeler sonucunda insanoğlu medeniyet alanında yeni bir sayfa açmıştır. Tarımın keşfi ile ortaya çıkan artı ürün aracılığıyla ekonomik hayat ve üretim başlamıştır. Çalışmamızda tarımın keşfi sonucu ortaya çıkan yenilikleri ve Çatalhöyük’ün bu süreçteki rolünü anlatmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Tarım Devrimi, Ekonomi, Çatalhöyük.

ABSTRACT

History is a dynamic phase covering many developments since the mankind took their first steps on earth. The mankind characterized the earth and converted it to a living space from a land with the abilities given him in this dynamic phase. In this context, history is a struggle to dominate the living space. In this process, mankind has experienced a tough period and passed from foraging society to farming society. The innovations began with agriculture regarded as the first steps to the civilization and this period is called as “Agricultural Revolution” since the farming is considered as the triggering event. Çatalhöyük, as a Neolithic settlement became one of the places in which mankind met with agriculture. In the Neolithic Period, a period from hunter gatherers to settled farmers, many inventions were created. A new page opened in history after the developments in agriculture and animal husbandry, economy and trade, urbanization, surplus product, emergence of artisanship, architecture, religious and artistic evidence. In our study, we would like to analyze the developments began with the Agricultural Revolution and the role of Çatalhöyük in this process.

Keywords: Agricultural Revolution, Economy, Çatalhöyük

GİRİŞ: İLKEL EKONOMİ

İnsanlık tarihi, iktisadi açıdan *avcı- toplayıcılık*, *tarım* ve *en son olarak sanayi* olmak üzere üç temel dönemi tecrübe ederek ekonomiye yön vermiştir. Her toplum biçiminin iktisadi yapısı, kendine özgü bir “yaşam biçimi” ve bu yaşam biçimiyle uyumlu bir “düşünce biçimi” geliştirmiştir. Tarım ve hayvancılık ile tanışmayan insanlık tarihinin üretim öncesi geçim biçimi “avcı toplayıcı” bir yapıdadır (Şenel, 2001: 16). Tarih öncesi dönemde “tarım”, tarih sonrası dönemde “sanayi” uygarlık tarihi açısından önemli dönüşüm noktaları olmuş ve bundan dolayı da “tarım ve sanayi” ile tanımlanan dönemler devrimsel nitelikte görülmüştür.

Tarım öncesi avcı toplayıcı toplumların ekonomisi *asalak* ekonomi olarak tanımlanır. Asalak ekonomi ve bu ekonomi ile işleyen toplumlarda pek çok yetersizlikler vardır. Bu yetersizliklerden bir kaçışunlardır (Şenel, 2001: 82) :

- Üretim darboğazı
- Nüfus darboğazı
- Teknoloji darboğazı
- Göçebelik darboğazı
- Toplumsal artı darboğazı

Üretim darboğazı: Tarım öncesi *artı ürüne* geçilmediği için bulunduğu coğrafi alanın sunduğu imkânlar ile yetinen avcı toplayıcı toplumun karşılaştığı yazgısı, büyük oranda iklime, doğal ortama, flora ve faunaya bağlı kalmıştır. *Artı ürün* yokluğu bir ekonomik eksiklik olarak kabul edilmiştir. Gıda stokunun ve mal değişiminin sınırlı olması, göçebe yaşam tarzı ve eşitlikçi toplum yapısı, ekonomik ve toplumsal farklılaşmaya müsaade etmemiştir.

Nüfus darboğazı: Her ne kadar toplumsal bir darboğaz olarak görülse bile ekonomik bir darboğazdır. *Nüfus darboğazı* toplumun sadece ekonomik yapısını etkilemekle kalmaz varlığını da tehlikeye atar. Kısmen de olsa görülen nüfus artışı, türdeş üyelerden oluştuğu için toplumsal değişimi tetiklemez.

Teknolojik darboğaz: Asalak ekonominin *teknolojik darboğazı* araçların ikelliğinden kaynaklanır. Verimli çalışma elde edilmesi oldukça zordur. Kullanılan araç ve gereçler ikeldir.

Göçebelik darboğazı: Asalak ekonominin bir diğer sınırlılığı *göçebelik darboğazıdır*. Yerleşilen bir alanda uzun süre kalınması ya da sürekli mekân değiştirilmesi verimliliği etkilemiştir. Örneğin sürekli göç edildiği takdirde ekonominin başka alanlara kayması, verimliliğin azalmasına yol açmıştır. Bir bölgede uzun süreli kalmakta, o bölgede verimin azalmasına yol açabilir. Bundan dolayı da *göçebelik darboğazı* “azalan verimler” yasası olarak ta tanımlanır.

Toplumsal artı darboğazı: Üretim darboğazından sonra avcı toplayıcı toplumun en önemli yoksunluğu olarak tanımlanır. *Toplumsal artı darboğazı*, diğer eksikliklerin bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve tekrarlayan benzer uygulamalar değişime neden olmamıştır. *Toplumsal artı darboğazı*, değişimlerin önünü açmayınca artı ürün ortaya çıkmamış ve dolayısıyla “ *değişim darboğazı*” denilen bir başka sıkıntıyı da ortaya çıkarmıştır. *Üretim noksanlığı*, *artı ürün eksikliği*, ticaretin oluşmasını engellemiştir. Bahsedilen bu darboğazlardan dolayı asalak ekonomi hem bir yoksunluk ekonomisi hem de durağan bir ekonomi olmuştur. Fakat tüm bu darboğazlara rağmen asalak ekonomi varlığını “*ortak paylaşım*” geleneği ile devam ettirmiştir. Üretimin bilinmediği, insanların geçimlerini ortak çalışma ile yaptığı, buldukları ile yetinen göçebe bir toplumda mülkiyet kavramı da oluşmamış ve bu da toplumsal ve düşünsel yapıyı etkilemiştir. (Şenel, 2001: 82-84; Sahlins, 1972: 34). Asalak ekonomiden üretici ekonomiye geçiş ise insanlık tarihinin en büyük olaylarından birisi olarak görülür.

TARIMIN KEŞFİ

Buzul Çağı'nın son evrelerinden, yaklaşık olarak MÖ 11.000'den itibaren dünyada çevresel ve insan etkili olmak üzere iki alanda temel değişimler yaşanmıştır. İlk olarak küresel ısınma ve buzulların erimesine bağlı olarak deniz seviyesinin yükselmesi ile birlikte bitki örtüsü ve hayvanların yayılımı daha sıcak bölgelere kaymıştır. İkinci değişim ise yaşanan çevresel olayların etkisi ile yeni sosyal ve ekonomik arayışlara giren insanoğlu kaynaklıdır. Bu dönemde göçebe yaşamdan yerleşik hayata geçişin izleri olarak ilk köy yerleşimleri olarak nitelendirilebileceğimiz yerleşim alanları ortaya çıkar (Sagona ve Zimansky, 2009:33).

Ekolojik değişikliklerin insan toplumları üzerine etkisi, arkeoloji, eskiçağ ve paleoekolojinin ilgi alanı içinde her daim olagelmıştır. İnsan göçleri, bitki ve hayvan evcilleştirilmesi ve yerleşim yerleri inşasına kadar pek çok değişik süreç ve sosyo-ekonomik transformasyonlar, iklim değişikliğinin ya da insanoğlunun yeryüzü ve kaynakları üzerindeki etkileri sonucu ortaya çıkmıştır (Asouti, 2009: 1).

İnsanoğlu, ilk başlarda tamamen doğa tarafından kuşatılmış iken, yerleşik hayata geçiş ile birlikte insanın doğaya olan hükmetme gücü artmıştır. Sosyal olgular içinde yaşamaya başlayan insanoğlu, doğanın kurallarını yerine sosyal kurallar inşa etmeye başlamıştır. Doğa ile insanoğlu arasındaki bu etkileşim ilk dönemlerde “Doğanın insanoğlu üzerine hâkim olduğu dönem” (*nature directed man*) iken, ilerleyen yıllarda bu “Doğanın insanoğlunu sınırladığı dönem (*nature limited man*)” olmuştur (Kristof, 1960: 16).

İnsanoğlu yerleşik hayata geçmeden önce avcılık, balıkçılık, toplayıcılık vb. arama faaliyetleri ile hayatta kalmaya çalışmıştır. Avcı göçebe toplumların insanları yerleşik değil, göçebe bir yaşam sürmekteydiler. Bir yerden bir yere sürekli olarak göç ediyorlar, uzun bir süre belirli bir bölgede kalmıyorlardı. Yiyecek için yeni yerler aramak, onların temel uğraşydı. Avcılık yaparak ve yabancı bitkileri toplayarak yaşamlarını idame ettiriyorlardı. Avcılık ve yiyecek aramada kullanmak için taştan, kemikten ve ahşaptan araçlar icat ediyorlardı.

İnsanoğlunun tarımla tanışması ise yaklaşık 12.000 yıl önce olmuştur. Tarım, yaklaşık olarak 2,5 milyon yıl önce başlayan ve 10-14 bin yıl önce sona eren Pleistosen Dönemi'nin (Buz Çağı) sonunda ve Holosen olarak adlandırdığımız dönemde ortaya çıkar. Holosen Dönem, gerek yerleşik hayata geçişin sağlanması gerek yazılı tarihe doğru bir adım atılması açısından jeolojik dönemler açısından önemli bir yere sahiptir. Holosen Dönem'de iklimde yaşanan değişim sonucunda ekip biçmeye dayanan tarım sistemi ve hayvancılık, avcı toplayıcılığın yerini almıştır.

Tarımın gelişimi, insan ve doğa arasındaki iletişimde derin değişikliklere neden olmuştur. Tarımın keşfi ile insanoğlu yerleşme imkânı bulurken, besin stoku ya da artı ürün olarak adlandırılan gıda ürünleri artmaya başlamıştır. Bu durumda mekân olarak kullanılan toprak, avcı toplayıcı döneme oranla daha fazla insanı doyurmaya başlamıştır. Gıda üretilme kabiliyeti ve evcilleştirilmiş bitki ve hayvanlardan elde edilen artı ürünler, anlık ürünlere artık ihtiyaç kalmadığını göstermiş ve ekonomik ve sosyal yapıda yeni yollar açılmasına neden olmuştur. Tarım, ilkel dönemin ticaret şekli olan takas için *yeni kaynaklar*, vergi ve haraç için *ödeme gücü*, pazarda *satılacak ürün* yaratmıştır. Tarım üreticileri ile tarım üreticisi olmayan *esnaf ve zanaatkârlar, rahipler, askerler, efendiler ve krallar* arasında bir alışveriş imkânı doğmuştur. Bundan dolayı tarım, dünyanın pek çok bölgesinde Neolitik Dönem'de ortaya çıkan ilk büyük şehir medeniyetleri oluşumunda önkoşul olarak karşımıza çıkmıştır. (Barker, 2006: 1). Yani tarım, ekonominin, ticaretin, şehrin ve şehri oluşturan pek çok mimari oluşumun, farklı meslek ve zanaatların, kısaca medeniyetin oluşmasını sağlayan pek çok unsurun ortaya çıkmasına neden olmuştur ve bundan dolayı da insanlık tarihindeki var olan ilk devrim olarak “Tarım Devrimi” sıfatını almıştır. Tarıma geçiş aracılığı ile medeniyetin ilk adımları atılmıştır.

Tarımın başlaması ile insanoğlunun toprağa bağımlı olması ve devamında hayvanların evcilleştirilmesini takiben çobanlık ile tanışması, insanlığın gelişimi açısından büyük bir atılım olmuştur. Tarım, sadece yerleşik hayata geçişi sağlamakla kalmamış, tüm bunların ötesinde mülk edinme ve artı ürün üretmesine neden olmuş- mülk edinme ve kapitalizm, medeniyetin ayırt edici özellikleri olarak karşımıza çıkmıştır. Avcı toplayıcı iken insanoğlu “tabiatın doğal durumu” içinde iken, tarım ile birlikte insanlık kendisine bahşedilen yüksek fizik gücü ve ilerleyici aklı ile “kendi doğal” formunu bulmuştur. Tarımın keşfi, insanlık tarihi için belirleyici bir an olmuş ve insanoğlu tabiatı kontrol etmek için kültürü kullanmıştır (Barker, 2006: 8).

Tarım uygulamaları, sosyal toplum üzerinde önemli rol oynamış ve çevre yani tarımın yapıldığı alan, sosyal dünyayı keşfetme için bir araç olmuştur. (Evans, 2003: 11-12). Tarım uygulamaları tabiatı gereği zaten aktif olan bir uygulamadır ve sosyal etkileşimi de tetiklemiştir. İnsanoğlunun ikamet ettiği çevre ya da mekân olarak nitelendirebileceğimiz alan ise tarım ile tanıştıktan sonra toplumun sosyalleşmesine olanak sağlamıştır.

Tarımın keşfi, medeniyetin gelişiminde en önemli unsur olarak telakki edilir ve aslında tüm medeniyetlerin temelidir. Bir tarım toplumu, kırsal ve avcı-toplayıcı toplumlara oranla medeniyete geniş

olanaklar sunar. Sir Gardner Wilkinson tarımın keşfinin medeniyetin gelişiminde neden üstün güç olduğunu ve diğer tüm keşiflerden üstün olduğunu şu sözleri ile açıklar:

Avcı ve çobanın hayatı ile tarım ile uğraşan çiftçinin hayatı oldukça farklıdır. İlkinde, toplumun her bir üyesinin istekleri tamamen bireysel çabalara dayanmaktadır, endüstriyel istihdam için zaman harcanmamış, medeniyet oldukça yavaş ilerlemiş ve sanat tamamen bilinmeyen bir unsur olmuştur. Çobanı, avcı ile kıyasladığımız zaman bazı üstünlükleri olsa bile ilkel durumdan kurtulmak için ne bir aracı ne de bir ilgisi vardır. Tarım ise tam tersine hayatın gereksinimlerine cevap verecek ürünlerin ortaya çıkmasına aracılık etmiştir. Tarım, ekilebilir arazileri seçmiş, nüfus artmış ve mülkiyet ortaya çıkmış ve tanımlanmıştır. Ve tüm bunların sonucunda sanat ve medeniyet hızlı bir şekilde ortaya çıkmıştır (Westropp, 1872: 14)

Tarım, insanlık tarihinin kaçınılmaz bir yazgısıdır. İlahî bir müdahale sonucu ortaya çıkmış bir vakıadır. Uygun iklim şartları ve toprak, güvenlik (örneğin devlet teşkilatı), sermaye ve emek, sabit yerleşim alanları tarımsal üretim için gerekli olan şartlardan bir kaçıdır. Tarımsal ürünler, halkı bir bölgeye yerleşmek zorunda bırakır. Bu hayat tarzı birbirine yakın sağlam evler inşa etmek şeklinde gelişir. Bu şehirlerin biçimlenmesidir. Tarımsal ürünlerin toplamı ve ekili alanların genişliği, şehirlerin nüfusunu belirler (Tuna, 2011: 11). Teknolojik yeniliklerin çiftçiler tarafından tarımda kullanılmasına paralel olarak ihtiyaç fazlası ürün elde edilmiş ve bu gelişme ile kentselleşmenin temelleri atılmıştır. Gordon Child, artı ürün üretme olanağını, Neolitik ekonominin özü olarak tanımlar. O'na göre M.Ö. 3000'den önceki bin yıllık dönem, faydalı keşif ve icatların ortaya çıkması bakımından M.S. 16. yüzyıla kadar süren insanlık tarihindeki dönemden daha üretkendir (Childe, 2005: 85).

M.Ö. 6000-4000 yıllarında *tekerlekli araba, saban, sulama, yeni bitkilerin evcilleştirilmesi, güneş takvimi vb.* yenilikler sonucu şehirleşme olgusu ortaya çıkmıştır. Elde edilen zenginleşmiş teknoloji sayesinde iklimin, toprağın, suyun ve topografyanın uygun olduğu bölgelerde üretken ekonomi ortaya çıkmıştır. Tarihsel süreç içinde bu üretken ekonomi yapısı o derece etkindir ki bilim insanları Galilei'ye kadar bu derece etkin üretken bir dönem olmadığını belirtirler (Kingsley, 1955: 430). Saban kültürü ve taş aletlerin yerini metal aletlerin alması büyük dönüşüme neden olmuştur (Mumford, 1961: 33). Neolitik Dönem'in çiftçisi, tarım ve hayvancılık sayesinde tabiatın güçlerini ele geçirmiş ve kendisi için biyokimyasal mekanizmayı çalışır hale getirmiştir (Childe, 1944: 8).

Tüm yaşanan bu gelişmelere ilave olarak şehirleşmenin gerçekleşebilmesi için çiftçilerin ürettikleri ürünü kullanabilecek, satın alabilecek bir sosyal toplum oluşmuştur. Böylece, yaşamı toprağa bağlı olmayan *hükümet yetkilileri, rahipler, tüccarlar, esnaflar vb.* sosyal tabaka şehirde yaşamaya başlamış ve çiftçilere ilave güç katıp, şehir yaşamının sürdürülebilirliğine katkıda bulunmuşlardır. Tarım devrimi sonucu ortaya çıkan sınıflaşma sonucu, toprağı işleten egemen sınıf, güçlü statü kazanarak toplumun diğer tabakalarına üstünlük kurmuştur. Ve bunun sonucunda siyasi ve ekonomik iktidarın belirleyici olarak unsuru olan bu güç, monarşik bir yapıya dönüşmüştür.

Buhar makinesinin, bilgisayarın, ok ve yayın keşfi gibi bitkileri ekip biçme ve hayvanların evcilleştirilmesi, işgücünü artırmış ve yeni teknolojilerin araştırılmasını teşvik etmiştir (Bowles vd., 2016:2) İnsanoğlu tarafından keşfedilen tarım, dünyayı fethetmiş, ekosferde yaşanan transfarmosyonun temel faktörü olmuştur. Tarım sayesinde üretim ve verimlilikte elde edilen kazanımlar sonucu insanlık nüfusu artmış ve kendi yiyeceğini üretmeyen toplumların gelişimi sağlanmıştır (Mazoyer vd., 2006: 28). Tarım devriminin tarihsel süreçteki ilk devrim olarak nitelendirilmesi, insan ekonomisinin kendi besin kaynağını kontrol edebilme gücüne sahip olmasındandır (Childe, 2007:54).

Tarım, insanlığın kaçınılmaz ve doğal olarak karşısına çıkacağı bir kaderdir. Tarım ile birlikte medeniyete adım atılmıştır ki Thomas Hobbes, tarım öncesi organize olmamış, devletsiz bir toplum yaşamını *yalnız, kaba, fakir, mutsuz ve kısa* olarak tanımlar (Olsson, 2001: 2).

TARIM DEVRİMİ (NEOLİTİK DEVRİM)

İnsanlık tarihini etkileyen iki önemli devrim vardır: *Tarım Devrimi* ve *Sanayi Devrimi*. Tarım Devrimi, M.Ö. 10000-5500 yıllarına tarihlenen Neolitik Dönem’de ortaya çıkmıştır ve bundan dolayı da Neolitik Devrim olarak ta adlandırılır. Sanayi Devrimi ise 18.yy.da gerçekleşmiştir. Tarım Devrimi kronolojik olarak Sanayi Devrimi’nden önce geldiği için insanlık tarihinin ilk devrimi olarak ta adlandırılır.

İnsanlık tarihinde meydana gelen oluşumlar, Fouier, C. J. Thomsen, D. Wilson, J. Lubbock, E. B. Taylor, Marx, Engels, G. Childe vb. onlarca bilim insanı tarafından farklı ölçütler kullanılarak sınıflandırılmaya çalışılmıştır. “İlkellik, yabanıllık, ataerkillik, barbarlık ve uygarlık” karşımıza çıkan Avrupa Merkezci sınıflandırmalardan birkaçıdır. Teknolojik ölçütle yapılan bir sınıflandırma ile Taş Devri ve Maden Devri olarak sınıflandırılmıştır (Şenel, 1995: 20).

Tarih, bir taraftan teknolojik ve kültürel ölçütlere göre çağlara bölünürken, Gene Lubbock, tarihteki toplumları *ekonomik yaşamları* açısından sınıflandırmaya çalışmıştır. Bu sınıflandırmaya göre insanlık, 1. avcılık, balıkçılık, toplayıcılık, 2. çobanlık, 3. tarım, 4. uygarlık aşamalarından geçmiştir. Edward B. Taylor ise Fouier’nin 1829 yılında yaptığı çalışmadan 52 yıl sonra insanlık tarihini 1. yabanıllık, 2. barbarlık, 3. uygarlık dönemlerine ayırmıştır. Marksist teoriye göre toplum tarihinin geçirdiği aşamalar, *ilkel komünal toplum, köleci toplum, feodal toplum, kapitalist toplum ve komünist toplum* olarak sınıflandırılır. Tüm bahsedilen ölçütlerin devamında Gordon Childe, *Dawn of European Civilization* adlı eserinde (1925), “yiyecek üretimi” ölçütünü temel alarak uygarlık öncesi dönemde meydana gelen *üretim öncesi ve üretim sonrası* dönemlerindeki farklılığa dikkat çekip “Neolitik Devrim” kavramını öne sürmüştür (Şenel, 1995: 21-22).

Toplumsal yaşam döngüsünde insanın avcı toplayıcılıktan tarımsal üretime geçmesi, uygarlık yolunda attığı iki büyük atılımdan birisidir. Bu ilk ekonomik devrimden önce insanlar komünal gruplar halinde doğada yaşayıp topladıkları ya da avladıkları ile hayatlarını idame ediyorlardı. Geçim kaynakları sınırlı ve geçim kaynaklarını artıracak bir teknolojiye sahip değildiler. Biyolojik kısıtlamalar altında yaşıyordu. İnsanoğlu, yerleşik tarıma geçişle birlikte ve bilinçli gıda üretimi sayesinde ilk kez kaynağını artırma yeteneğini elde etti (North ve Thomas, 1977: 229).

Gordon Childe, tarih öncesi zamanlarda meydana gelen değişim sürecini tutarlı analiz çalışmaları ile katkıda bulunan bir bilim insanıdır. Arkeologlar, Gordon Childe’a kadar tarih öncesi dönemde kullanılan araç gereç ve teknolojiye dayalı olarak elde ettikleri verilerden toplumlar hakkında yorum yapıyorlar ve *Tunç Çağı, Demir Çağı vb.* adlandırmalarla sadece kısmi bir dönemi karakterize etmeye çalışıyorlardı. Bu süreçte sosyal kurumlar ve sosyal değişim üzerine pek fazla kafa yorulmuyordu. Gordon Childe ile birlikte arkeolojik veriler yeniden kavramsallaştırıldı ve topluma yeni düzenlemeler getiren “Neolitik Devrim” ve “Kentsel Devrim” kavramları bunun sonucunda ortaya çıktı (Smith, 2009: 5).

Childe, tarih öncesi dönemin iki önemli sosyal değişimini “Sanayi Devrimi” ile kıyaslayabilmek için *devrim* terimini isteyerek tercih etmiştir. Childe’a göre bu devrimler insan hayatının tüm aşamalarını etkileyen gerçek devrimlerdir. *Neolitik Devrim*, avcılık ve toplayıcılıktan çiftçiliğe, tarıma geçişi tanımlar. Bu süreç, dünyanın yedi ya da sekiz ayrı bölgesinde bağımsız olarak meydana gelen vahşi hayvanların ve bitkilerin evcilleştirilme sürecidir. Tamamen vahşi yaşama dayalı hayattan evcilleştirilmiş yiyeceklere dayalı bir hayata geçiş, insan hayatında temel ve geniş çaplı değişikliklere neden olmuştur. Birçok toplumun göçebe hayatı terk ederek yerleşik hayata geçmesi paralelinde nüfus artışı da meydana gelmiştir. Beslenecek el arttıkça, ekecek elde çoğalmıştır (Childe, 2007: 57). Aileler genişlemiş, köyler oluşmuş ve tarımsal hayat tüm dünyaya yayılmaya başlamıştır. Bu değişim, iş hayatında daha karmaşık bölümlerin oluşmasına ve sosyal eşitsizliklerin meydana gelmesi için zemin hazırlamıştır (Smith, 2009: 5). Avcı toplayıcı dönemde basit bir sosyo- ekonomiye sahip olan toplumlar Neolitik Dönem ile birlikte daha kompleks ve karmaşık bir ekonomiye geçmişlerdir.

İnsan ekonomisini tümünden değiştiren bu ilk *Neolitik Devrim*, insanı besin kaynağına egemen kılmıştır. İnsan, ekip biçmeye, bitki yetiştirmeye başlar. Karşılığında ise besin, barınak ve bakım sağlayarak bazı

hayvanları evcilleştirmeyi başarır. Devamında ortaya çıkan besin üretimi ekonomisi, her ne kadar kanıtlayıcı istatistiksel bilgiler olmasa da nüfus artışına neden olur. (Childe, 2007:54). “Neolitik Dönem” olarak adlandırılan bu dönemde toplumlar, doğa ile olan mücadelelerinde daha örgütlü birlikler haline dönüşmüştür. Ortaya çıkan toplumsal dönüşüm çobanlık ve tarıma dayalı bir iktisadi hayatın sonuçları olarak görülmektedir. Tarıma dayalı beslenme, insanların denetim altına aldığı ve geliştirebildiği bir faaliyet olarak, insanlığın uzun zaman tek ve aşılamayan zenginlik kaynağı olmuştur (Tuna, 2011: 189). Tarımın ortaya çıkmasıyla birlikte insanlar sosyal iletişimlerini organize etmeye başlamış ve bunun sonucunda meslekler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Harris, avcı toplayıcılıktan tarım toplumuna geçişi her bir dönemde işlenen toprak üzerinde artan bir insan enerjisi olan *dört dönem* içinde sunar. İlk dönem gıda temini olarak “yabani bitki” leri içerir. Bu dönemde insanın harcadığı enerji minimal düzeydedir ve çevre çok az değişmiştir. İkinci dönemde de toprağın işlenmesi ile yabani bitki ekimi başlar. Tarıma geçiş bağlamında önemli bir adımdır. Yabani bitkiler toplama ile elde etmeye ilave olarak ekilmeye başlanır. Seçilmiş bitkiler yeni habitatlarda ekilmeye başlanır. Bu dönemde hasat sonrasında gelecek yıllar için tohumlar muhafaza edilir. Üçüncü aşama toprağın sistematik işlenmesidir. Yerleşik hayata geçilen bu dönemde bitki ekimi topraklar temizlenerek sistemli bir hale dönüşür. Nüfus yoğunluğu artar ve insanlar yerleşik hayata geçer. Dördüncü aşama ise en fazla enerjinin harcadığı ve adına “tarım” denilen dönemdir (Olsson, 2001: 4-5).

Neolitik Devrim’in oluşumunu anlamak için bu dönemde ortaya çıkan “ekonomik sistemi” anlamak gerekir. Neolitik Dönem’e kadar insanoğlunun ekonomik sistemi “avcı- toplayıcı” olarak adlandırılıyordu. Vahşi bitkileri toplama ve vahşi hayvanları avlamaya dayalı bu sistem “ yiyecek toplayıcılığı (food extraction)” olarak tanımlanırken tarım ve hayvancılık ile birlikte “gıda üretimi (food production)” sistemine geçiş yapıldı. Avcı toplayıcı ekonominin temel eksikliği artı ürün ya da gıda stokudur.

Tarımın keşfine ilave olarak hayvanların evcilleştirilmesi ile çobancılık ile de uğraşmaya başlayan toplum, tarım ve hayvancılığın bir araya gelmesiyle beraber yerleşik hayata geçmiş ve hızlı bir şekilde çoğalmaya başlamıştır. Yeni meslekler ortaya çıkmış ve ticaret başlamıştır (Barker, 2006: 13).

Tarım Devrimi’nin ekonomik büyüme ve gelişmeye en etkin katkısı artı ürün olmuştur. Artı ürün sayesinde insanlık tarihinde ilk kez tarım harici meslekler ve sektörler ortaya çıkmıştır. *Zanaatkârlar, rahipler, bilim insanları, krallar* vb. oluşumlar yazı, *maden, şehircilik* gibi değişimleri sağlamış ya da talep etmiştir. Ortaya çıkan bu yenilikler sayesinde Sanayi Devrimi’nin temelleri atılmıştır (Weisdorf, 2005:563).

Avcı toplayıcılıktan tarıma geçiş nedenleri üzerinde farklı bilim insanları tarafından öne sürülen görüşlerden bir kaç şunlardır (Weisdorf, 2005:569):

-Aşırı avcılık tarımın tercih edilmesine neden oldu (Vernon L. Smith).

-Mülkiyet Hakları Avcı-toplayıcı toplumda başarısızlıkla sonuçlanırken diğer taraftan tarım toplumunda kişiye özel mülkiyet haklarında böyle bir sonuçla karşılaşılmadı. Mülkiyet hakları açısından tarım, avcı toplayıcı topluma üstünlük sağladı (D.C. North).

-Artan nüfus baskısı, avcı toplayıcı toplumları yerleşik hayata sevketti. Yerleşik hayata geçen toplumlarda tarım ile uğraşmaya başladı.

-Doğada meydana gelen ve dış güç olarak nitelendirilebilecek unsurlar üretim tarzında belirleyici oldu.

-Bölgenin biyocoğrafya yapısı tarıma geçişi mümkün kıldı. (Ola Olsson ve Douglas Hibbs).

Tarım Devrimi sonucu ortaya çıkan önemli gelişmelerden birisi şehirlerdir. Şehirlerin yükselişi, insanlık tarihinin en önemli dönüm noktası olarak tanımlanır. Ki bu dönüm noktası, varlığını tarımın keşfine borçludur (Olsson, 2001: 3). Toplumların tarih içinde ulaştıkları belli bir üretim düzeyi ve bunun gerektirdiği toplumsal örgütlenmelere bağlı olarak şehirler ortaya çıkmış, şehir ve şehirleşme toplumların gelişmeleri ile birlikte yürümüşdür (Tuna, 2011: 9).

Neolitik Dönem’de gerçekleşen *tarımsal hayat, hayvanların evcilleştirilmesi, artı ürün vb. olaylar* şehirleşmenin temelini atmış ve yazının icadını oluşturacak zemini hazırlamıştır. Şehirleşmenin başlamasıyla birlikte insanoğlunun inşa edeceği medeniyet serüveninin temelleri atılmış olur. Tarım devrimiyle başlayan bu süreç, kentleşme devrimi ile devam etmiş ve yeni bir insan toplumu ortaya çıkmıştır. Bu iki devrim, *tarım ve kentleşme* ile medeniyetin temelleri atılmıştır (Huot vd., 2000:12). Tarımla başlayan şehirleşme ve devletleşme sürecini E. M. Cioran, *devlet* tanımında şu şekilde kullanmıştır: “Bir devlet, tarımdan paradoksa doğru bir evrim geçirir” (Yoffee, 2004: 91).

Şehir, insanın hayatını düzenlemek üzere meydana getirdiği en önemli, en büyük fizikî ürün ve insan hayatını yönlüten, çerçeveleyen yapının adıdır. Platon, *insanın en büyük erdeminin şehir inşa etmek* olarak nitelendirir. Hiçbir uygarlık, kent yaşamı, ticaret ve teknolojiye bağımsız olarak gelişmemiştir. Ne antik çağda ne de modern zamanlarda bu kuralın dışında kalan bir durum olmamıştır. Bu doğrultuda *artı ürün-hidrolik toplum kuramı, ekonomik kuramlar, askerî kuramlar ve dinsel kuramlar* kentsel oluşumu hazırlayan etkenlerdir (Carter, 1983:3).

Artı ürün hidrolik toplum kuramına göre Neolitik Dönem’de toprağın işlenmesine imkân veren teknolojik yeniliklerin çiftçiler tarafından kullanılması sonucu büyük bir yiyecek fazlası (artı ürün) ortaya çıkmış ve kenti ortaya çıkaracak oluşum hazırlanmıştır. Ayrıca artı ürüne ilave olarak artı ürünü sağlayan mekanizmanın, yani coğrafi mekânın da önemi unutulmamalıdır (Karakaş, 2001: 125).

Neolitik Devrim sürecinde teknolojik atılımlar ve sosyal dönüşümler yaşanırken Neolitik Devrim’in devamında ortaya çıkan “Kentsel Devrim” de sosyal kurumlar ve uygulamalar ön plana çıkar. Gerçek güce ulaşmış krallar sosyal tabakalar ve devlet kurumları eşliğinde ilk kez bu dönemde ortaya çıkmıştır. Tüm alanlarda ekonomik aktiviteler artmış ve ilk şehirler inşa edilmiştir. G. Childe’in kullandığı “Kentsel Devrim” aslında sadece şehirlerin oluşumu ile sınırlı değil, pek çok bağlantılı değişimlere atıfta bulunmak amacıyla kullanılmıştır. G. Childe’a göre şehir, bu dönemde sonucunda devlet düzeyinde toplumların oluşacağı kapsamlı bir sürecin sadece bir parçasıdır. Buna paralel olarak kültür tarihçileri devletin yükselişini / ortaya çıkışını bu süreçle ilişkilendirmişlerdir (Smith, 2009: 7).

Neolitik Devrim ile birlikte tarımın yükselişi, siyasi organizasyonların oluşmasına öncülük etmiştir. Tarıma geçilmeden oluşmuş bir devlet organizasyonuna henüz rastlanılmamıştır. Bir bölgeyi yöneten merkezi organizma olarak devletin oluşumun alt yapısı tarım aracılığıyla gelişen toplumlarda görülmüştür. Neolitik Devrim’in devletin oluşumuna katkısı üç noktada özetlenebilir: İlk olarak, *avcı toplayıcı toplum göçebe iken tarım toplumu insanların yerleşmesine ve yerleştikleri bölgeyi egemen altına almalarına olanak sağlamıştır*. İkinci olarak, *tarım toplumu, avcı toplayıcı topluma oranla daha iyi beslenme imkânına sahip olmuş ve bunun sonucunda nüfusun artmasına ve daha formülize olmuş toplumların oluşumuna neden olmuştur*. Üçüncü olarak ise *tarım ve sabit yerleşim bölgeleri gıda stoku zemini hazırlamıştır*. Gıda stoku, devletin oluşumu için önemli bir etkidir, çünkü gıda stoku aracılığıyla devletin gelir aracı olan vergi ve işgücü dağılımı ortaya çıkmıştır. Avcı toplayıcı toplum, “geçimlik ekonomi (subsistence economy)” adı verilen toplumdaki bireylerin hayatta kalmalarına yetecek kadar üretim tarzına sahiptir. Bu tip ekonomilerde üretim fazlası olmaz ve dolayısıyla ekonomi büyümmez. Diğer taraftan vergilendirilmiş gıda stoku, toplumun bir kısmının “geçimlik ekonomi” dışı aktiviteler ile uğraşmasını sağlar. Neolitik Devrim, yukarıda anlatılanlar ışığında özellikle artı ürün aracılığıyla devletin oluşumunu ya teşvik etmiş ya da gerekli kılmıştır (Peterson ve Skaaning, 2010:5-6).

Neolitik Dönem’de üretimin yoğunlaşmasını tetikleyen baskılar önemli sonuçlar doğurmuştur. Birinci olarak, *gıda stoku*, kıtlık ve kuraklık yıllarında meydana gelecek açlık sıkıntısı için bir önleyici unsur olmuştur. *Gıda stoku*, bir nevi risk yönetimi kolektif sistemi aracılığıyla olası kıtlık döneminin kötü sonuçlarını engellenmiştir. İkinci olarak, geniş-grup entegrasyonunu sağlayan kaynak rekabetini ve etkin liderleri ortaya çıkarmıştır. Üçüncü olarak, çok yönlü üretim teknolojisi ortaya çıkmıştır. Bu da daha geniş işbirliğini gerektirmiştir. Dördüncü olarak, Neolitik Dönem’de oluşan baskılar, ticaretin karlarını geniş alana yaymıştır. Kısaca, Neolitik Devrim’in oluşturduğu baskılar, merkezleşmiş siyasi

organizasyonlar yaratmıştır ki bu da ilk devletlerin oluşumuna neden olmuştur (Peterson ve Skaaning, 2010: 6).

Neolitik Dönem’de ortaya çıkan sıra dışı bir gelişim ise *kadının ekonomik hayata katılmasıdır*. Yuva ve anne, Neolitik Dönem tarımının her dönemine damgasını vurmuştur. Erkek egemen bir toplumdaki kadının da paydaş olarak katıldığı bir geçiş vardır. Çevik, atak, her an öldürmeye hazır avcı erkek, yerini daha pasif, çocuklarına bağlı, her türlü canlının yavrusunu koruyup besleyen kadına teslim etmiştir. Güvenlik, karşısındakini anlama yeteneği, sarmak, beslemek vb. kadına ait işlevler bu dönemde sıklıkla rastlanmış, ev, köy ve kent, kadınının fermanı olarak ortaya çıkmıştır. Toprağı belleyip çabalayan, bahçe ürünlerine bakan, yabancı türleri ıslah ederek besin değeri yüksek ürünlere dönüştüren, ilk kap kacakları yapan, ilk sepeti ören kadın olmuştur (Mumford, 1961: 23-24).

Neolitik Dönem’de inşa edilen ilk şehirlerin oluşumunda da kadının rolü vardır. Taştan ve çamurdan yapılan kapların, testilerin, çömleklerin, sarnıçların, ambarların evlerin yapımında kadının katkısı kolektif bir çalışmanın unsuru olarak gözükmiştir (Mumford, 1961: 28). Kadının çocuk ve bitki bakımına duyduğu ilgi, endişeli, ürkek ve kuruntulu ilk çağ insanını değiştirmiş, ileriye güvenle bakabilmesini, soyunun devamından büyük ölçüde emin olabilmesini sağlamıştır (Mumford, 1961: 28). Neolitik Dönemi, insanın *Homoeconomicus* olma yolunda ilk aşama olarak gören yorumlarda vardır. Bu yoruma göre Neolitik Dönem ile birlikte insanoğlu toprağın kölesi olmuş, daha fazla üretmek için çabalayan, kapitalist bir birey olmuştur. Bu bağlamda nasıl kapitalizmi, feodalizmden sonra sanayi devrimi ile ortaya çıkan bir toplumsal-ekonomik yapı ve üretim biçimi olarak görüyorsak Neolitik Devrimi de tarımın keşfi ile ortaya çıkan tarih öncesi bir toplumsal-ekonomik yapı ve üretim biçimi olarak gören yorumlar da bulunmaktadır.

Bu bakış açısına göre, avcı toplayıcı insan özgür iken çiftçi olan insan tutsaktır. Avcı toplayıcı insan tabiat ile uyumlu iken çiftçi olan insan tarım ile birlikte doğada meydana gelen olaylara egemen olabilmek için bir mücadele içine girmiştir. İnsanı mahkûm eden bu döngüden kurtulmak imkânsızdır. (Shard, 1974: 165-168).

Bu varsayımdan dolayı üretime başlayan, ürettikçe satmaya başlayan ve artı ürünün ortaya çıkmasına neden olan bu dönem, ekonominin, ticaretin başlamasına neden olduğu için kapitalizmin ilk adımları olarak ta nitelendirilir. Sadece avladığında yemek yiyebilen insan artık biriktirdiği ürünler sayesinde istediği zaman yemek yiyebilme imkânına kavuşmuştur. Hayvanları evcilleştiren ve kendi hizmetine alan insan, farkına varmadan kendisinin oluşturacağı ekonomik sistemin kölesi haline gelecektir.

ÇATALHÖYÜK

Toplumların inşa ettiği çevreler, düşünceler diyarıdır; insanların zihinlerini inşa ettikleri çevre ile okursunuz. Kolektif ürünler olarak karşımıza çıkan eserler sadece kapsam ve içerik olarak değil yapısal olarak ta farklılık arz eder (Childe 1949, 22). Tarım, insanlığın doğaya egemen olmasının ilk adıımıdır. Çatalhöyük’te bize toprağa, tabiata egemen olan insanlığın resmini sunar. Çatalhöyük, bize sunduğu zengin arkeolojik malzeme ile o dönemin düşünce yapısını anlatarak insanlık tarihine ışık tutmuş, Anadolu tarihinin de tarım ve yerleşik hayat ile anılmasına vesile olmuştur. Çatalhöyük, insanlığın yerleşik hayata adım attığı, medeniyetin ilklerinin yaşandığı ilk yerleşim yerlerinden birisi olmuştur. Kelimeler ile değil arkeolojik malzemeler ile konuşan binlerce höyükten birisidir. Tahılların tarıma alınması, hayvanların evcilleştirilmesi, kent yaşamı ve sınıfların oluşumu, zanaat ve mesleklerin oluşumu, mimari ve sanata dair onlarca uygarlığın temel taşlarından örnekler Çatalhöyük’te gözlemlenebilir.

İnsan, yerleşik hayata geçerken yaşayacağı, mekân kılacağı alanı düşünerek seçmiştir. “İnsan, ne zaman bir yerde mukîm/ sakin olur?” sorusunun cevabı, tarihi veriler ışığında “Yarını öngördüğü zaman” olarak ortaya çıkmıştır. Kişi, maddi ve manevi anlamda hayatı öngördüğü yerde, kendini güvende hissettiği mukîm olur, sakin kalır (Fazlıoğlu, 2016: 143). Çatalhöyük, o dönemde sahip olduğu doğal şartlar içinde topluma öngörülebilir bir hayat sunmuştur. Çatalhöyük’ün mekân olarak seçilmesi ve

içinde bulunduğu Neolitik Dönem’de diğer yerleşim yerlerine göre nüfusunun yüksek olması ve diğer pek çok ilki barındırması Çatalhöyük’ü tarih sahnesinde farklı bir konuma getirmiştir. “*Uygurluklar, coğrafya ile belirlenmiş alana sıkı sıkıya bağlıdır*” (Braudel, 1992: 104) tezinden yola çıkarsak coğrafyanın Çatalhöyük ve Konya tarihinin önünü açtığını ve Konya’nın medeniyet kapısını araladığını görürüz. Çatalhöyük’ün içinde bulunduğu coğrafi alan, medeniyetin ilk adımlarının burada atılmasına müsaade etmiştir. Çatalhöyük’ün coğrafyası, Çatalhöyük’ün ve Konya’nın kaderi olmuştur.

Geç Kuaterner Dönem’de oluşan geniş Konya Havzası’nın tarih öncesi jeomorfolojik çalışmaları, yapılan araştırmalar sonucu geniş bir tatlı su ya da tuzlu su içeren bir göl ile kaplandığını ortaya koymuştur. Bu gölün varlığı, Konya’nın coğrafi yapısını etkilemiştir. Kireçli göl tortuları ve tahıl tortuları, Konya Havzası’nı doldurmuştur. Holosen Dönem’in başında Konya Havzası suyu çekilmesine rağmen nemli bir toprak yapısına sahip olmuştur. Bu dönemde mevsimsel ani su baskınları da gözlenmiştir. Çarşamba ve May dereleri Kapalı Konya Havzasına girerek Çatalhöyük çevresine önemli oranda alüvyon tabaka bırakmışlardır. Derelerin getirmiş olduğu bu tabaka Çatalhöyük çevresini tarım üretimi için uygun bir alana dönüştürmüştür. Ki Anadolu’daki Neolitik yerleşimlerin konumu ile tarıma uygun araziler arasındaki bağlantı sürekli dile getirilen bir olgu olmuştur (Willet vd., 2016: 104; Cutting, 2005: 26)

Çatalhöyük, sadece Konya ve Anadolu tarihi için önemli bir yerleşim yeri ve kültürel miras noktası değil tüm dünya tarihi için önemli bir noktadır. Konya tarihi için önemlidir, çünkü kadim Konya’nın en eski yerleşim yerlerinden birisidir. Konya için “Kaç bin yıllık tarihi var ?” sorusunun cevabı (10.000 yıl) Çatalhöyük ve Boncuklu Höyük’te saklıdır. Konya için bir yazgı olan “tarım” Çatalhöyük’ten beri Konya ile birlikte anılmaya başlanmıştır. Çatalhöyük, Anadolu Tarihi için önemlidir, çünkü Çatalhöyük’ün 1952-1958 yıllarında James Melleart tarafından keşfi ile (diğer Neolitik Yerleşim yerleri de dâhil) Anadolu’nun M.Ö. 3000’lere yani İlk Tunç Çağı’na kadar uzanan tarihine 5000 yıl daha eklenerek Neolitik Dönem’e kadar uzanmıştır. Çatalhöyük Dünya Tarihi için önemlidir, çünkü Neolitik Dönem ile ilgili bilinen tüm tezleri yıkmıştır. Çatalhöyük vb. Anadolu Neolitik yerleşim yerleri keşfedilinceye kadar tarımın, şehirleşmenin ilk adımları için Verimli Hilal olarak bilinen Mezopotamya bölgesinin adı geçmekteydi. Anadolu coğrafyasının soğuk ikliminin tarımsal gelişmeye uygun olmadığı düşünülüyordu. Çatalhöyük’ün keşfi ile tarım ve ilk şehirleşmenin köklerinin Anadolu’da varlığı kanıtlandı. Çatalhöyük, bu bağlamda Dünya tarihi içinde bir kırılma noktası olmuştur. Çatalhöyük’ü Anadolu ve dünyadaki diğer Neolitik yerleşim yerlerinden farklı kılan unsuru ise yaklaşık 8000-10.000’e ulaşan nüfusedir. Bu nüfus potansiyeli Çatalhöyük’ü dünyanın ilk şehirleri arasına sokmuştur. Çatalhöyük’ü bu kadar eşsiz yapan unsuru ise uygarlık tarihi açısından ekonomik bir dönüşüme neden olan “Tarım” ile özdeşleşmesi ve insanlık tarihinde yeni bir sayfa açmasıdır.

1958 yılında James Melleart tarafından keşfedilmesiyle birlikte dikkatleri üzerine çeken ve arkeoloji tarihinde ses getiren bir kültürel miras olan Çatalhöyük, avcılık ve toplayıcılığa dayalı göçebe bir yaşamdan, yerleşik hayata ve tarım toplumuna geçilen dönem olan Neolitik Dönem yerleşimlerinin başında gelir. 1961- 1965 yılları arasında James Mellaart tarafından kazılarına başlanılan Çatalhöyük, 2012 yılında Unesco Dünya Miras Listesi’ne alınmış ve 2017 yılı itibariyle Konya’nın Unesco Dünya Miras Listesi’nde yer alan tek tarihi değeri olma vasfını sürdürmektedir. İç Anadolu Bölgesi’nin güney ucunda Konya Ovası üzerinde yer almaktadır. Konya’nın 52 km. güneydoğusunda, Çumra İlçesi’nin 12 km. kuzeyinde Küçükköy sınırları içerisinde yer almaktadır.

Höyük farklı yükselteli iki tepesinin çatal şeklinde olmasından dolayı “Çatalhöyük” olarak anılmaktadır. Günümüzden 9400 yıl önce Çarşamba Çayı’nın birikinti konisi üzerinde, Eski Konya Gölü kenarındaki 13,5 hektarlık bir alanda kurulan ve yaklaşık iki bin yıl boyunca kesintisiz iskân edildiği düşünülen Çatalhöyük yerleşimi, Neolitik Dönem’e tarihlenen “Doğu Çatalhöyük” (M.Ö.7400–6200) ile Kalkolitik döneme tarihlenen “Batı Çatalhöyük” (M.Ö. 6200–5200) olmak üzere iki höyükten oluşmaktadır. 21 metre yüksekliğinde 18 Neolitik yerleşim tabakasından oluşan Doğu Çatalhöyük yerleşiminin merkezi konumundadır. Batı Çatalhöyük ise hafifçe eğimli bir arazi üzerinde 2 metresi

bugünkü ova seviyesinin altında olmak üzere yaklaşık 8 metre yüksekliğinde Kalkolitik Döneme ait kültürel özellikler göstermektedir.

Çatalhöyük sadece önemli bir Neolitik yerleşim alanı olmakla kalmayıp M.Ö. 7.ve 6. yy. başlarında Anadolu Platosu'nda ortaya çıkmış oldukça gelişmiş bir medeniyetin zengin bir örneğidir. Çatalhöyük'te dikkati çeken birkaç karakteristik özellik şunlardır: *Duvar resimleri, rölyefler, taş ve kilden yapılmış rölyefler, dokumacılık, ahşap, maden ve obsidyen işçiliği, tapınak ve gelişmiş din algısı, mimarinin doğuşunu sembolize eden evleri, tarım ve havyacılığa dayanan ekonomisi, hammadde ithaline dayanan gelişmiş ticaret* (Melleart, 1967: 11).

Tarım, Neolitik Dönem'in belirleyici karakteristiklerinden birisidir. Çatalhöyük'ün Neolitik Ekonomisi geniş oranda evcilleştirilmiş yabancı bitkilere kısmen de evcilleştirilmiş koyun keçi gibi hayvanlara dayanmaktadır (Hodder, 2007: 106). Çatalhöyük'ün tarım ile uğraşan insanları, diğer bölgelerdeki tarım toplulukları gibi buğday, arpa ve bakliyat dâhil olmak üzere pek çok tahıl yetiştirmişlerdir. M.Ö. 7100 yıllarda evcilleştirilmiş ya da evcilleştirmeye başladıkları bitkiler ekiyorlardı (Bogaard ve Charles, 2016: 72).

Çevresel şartlar içinde gelişen tarımsal sistemler, insanların sosyal ve ekonomik gereksinimlerine hizmet ederler. Çatalhöyük'te bu hizmetlere cevap verecek alüvyonlu topraklara sahip geniş bir potansiyele sahiptir. Toprağın bir kısmı tarım için yüksek potansiyele sahipken bir kısmı ise tarım için elverişsizdir. Çatalhöyük'te meydana gelen sel baskınları uzun süre devam etmiş bu da Neolitik Dönem boyunca yer altı sularının yüksek düzeyde olmasını sağlamıştır. Çatalhöyük'te uygulanan tarım alanı ilk başlarda kısıtlı iken nüfusun artmasına paralel olarak tarım arazileri de genişlemiştir (Fairbairn, 2005: 207).

Çatalhöyük'te meydana gelen olağanüstü gelişimin temel nedeni Neolitik Dönem'e ait bir özellik olan organize olmuş tarım üretimi ve bunların muhafaza edilmesidir. Avcı toplayıcı dönemin sıkıntıları geride kaldığı için (örneğin açlık sıkıntısı) ürünlerin bol olduğu bu dönem Neolitik Devrim olarak adlandırılmıştır. Çatalhöyük'te görülen tarım izlerinde Çarşamba Çayı'nın da etkisi vardır. Beyşehir ve Suğla Gölleri'nden suyunu alıp Çumra çevresindeki verimli alüvyon ovayı sulayan Çarşamba Çayı'nın sel yataklarında tohumlar ekilmiştir. M.Ö. 6000'li yıllara kadar Konya ovası yabancı canlılar ile doluydu. Dexter Perkins Jr ve Pierre Ducos adlı zoologlar bölge ekolojisinin yabancı hayvanlara uygun olduğunu dile getirmişlerdir. Çatalhöyük'ün elverişli ekolojik alan olması, maksimum oranda Yaban Öküzü (*Bos primigenius*), Yaban Domuzu (*Sus scrofa*), Kızıl Geyik (*Cervus elaphus*), Yaban Eşegi (*Equus hemionus*), Koyun, Yaban Keçisi (*Capra hircus aegagrus*), ve Köpek (*Canis familiaris*) gibi hayvanların varlığına bağlanmıştır. Belki de o dönemin revaçta olan bu hayvanların cazibesi, insanları Çatalhöyük Ovası'nın otlaklarına çekmişti (Melleart, 1967: 221-223; Todd, 1976: 117; Perkins, 1969: 177).

Akeramik ya da Çanak Çömleksiz Neolitik olarak bilinen Hacılar'ın tarım ürünleri ile karşılaştırıldığında Çatalhöyük'te gelişmiş bir tarım görülür. M.Ö. 6000'li yıllarda en az on dört bitki ile tarım yapılmıştır. Temel ürünler tabaka VI-II arasında bulunan *emer, einkorn, çıplak altı sıralı arpa ve bezelyedir*. Ekmeklik buğday (*Triticum aestivum*) ilk kez Çatalhöyük tabaka VI'da ortaya çıkmıştır. Ufak bezelye (*Pisium sativum*), yabancı bezelye (*Pisium elatius*) ve mercimek ekilen tahıl türleridir. "Vicia neona" adında bir tür burçak ve "Ervum ervilia" adı verilen karaburçak tabaka VI'da görülmüştür. Turpgillerden "Çoban çantası" (*Capsella bursa-pastoris*) ve "Erysimum sisymbrioides" adlı çok tuz isteyen bitki türüne rastlanmıştır. Bu iki türün bitki yağı elde etmek için yetiştirilmiştir. *Badem, palamut, fıstık (Pistacia atlantica), elma, ardiç, kuş kirazı (Celtis australis)* muhtemelen güneydeki Toroslardan getirilmiştir. Çumra bölgesinin toprağının tuz oranının yüksek olması bölgede tuzdan beslenen pek çok bitkinin varlığını teyit etmektedir (Melleart, 1967: 224).

Buğdayın evcilleştirilmesi (einkorn, emmer) insanlık tarihi için önemli bir noktadır. Buğdayın kökeni olarak Mezopotamya, Levant vb. farklı bölgelerin adı geçmektedir. Einkorn buğdayı için Diyarbakır yakınlarındaki Alacadağ'ın ismi geçerken emmer buğdayı için ise farklı yerler söylenmektedir. Çatalhöyük'te ise yanmış heksaploid (ekmeklik; 6 set kromozomu olan) buğdayın izlerine rastlanmıştır.

PCR (Polymerase Chain Reaction) metodu kullanılarak yapılan çalışmada Çatalhöyük buğdayının DNA'sı çıkarılmış ve ekmeçlik buğday tarımının Çatalhöyük'te yapıldığı doğrulanmıştır (Bilgiç, 2016: 2).

SONUÇ

Çatalhöyük, yeryüzüne gönderilen insanın Allah'ın bahşettiği akıl ve yeti sayesinde doğada kurmuş olduğu egemenliğin ilk izlerinde birisidir. Tarım ile başlayan medeniyete atılan ilk adımın devamı gelmiş, insanoğlu üretimle tanıştığı bu dönemden sonra sürekli olarak kendini geliştirerek üretmeye devam etmiştir.

Tarihçiler tarafından mekânın uygarlıklar üzerine etkisi üzerine en somut örneklerden bir kaç şunlardır: "Mısır, Nil'in armağanıysa,¹ Fenike, Eski Yunan'ın, Roma Akdeniz'in armağanıdır²". Biz de bu tanımlamalardan yola çıkarak Konya / Çatalhöyük ayırımı yapmaksızın "Konya / Çatalhöyük'ü tarımın armağanı" olarak tanımlayabiliriz. Ki, Konya ve Çatalhöyük'ün tarım ile yazılan tarihi günümüzde de etkinliğini devam ettirmekte ve Konya, Türkiye'nin tahıl ambarı olarak anılmaktadır. Tarım, Konya tarihi için bir milat olmuş ve Konya'nın medeniyete adım atmasını sağlamıştır.

M. Foucault, tarihi, güçlerin olduğu kadar, mekânların da hikâyesi olarak da tanımlar Çatalhöyük de insanlık tarihi açısından mekâna yazılan ilk yazılardan birisidir. Çatalhöyük'te mekâna yazılan yazı gerek Anadolu gerekse Dünya tarihi açısından önemlidir, çünkü Medeniyet adına insanlık tarihinde gözlemlenen pek çok ilklerin somut örnekleri buradadır. *Tarım ve hayvancılığın ortaya çıkışı, çoban kültürü, üretimin başlaması, artı ürün, ekonomi ve ticarete atılan ilk adımlar, çiftçilik ve çobanlık haricinde farklı zanaat ve mesleklerin oluşumu, mimari ve şehrin oluşumu, sanat ve dine yönelik atılan adımlar ve kadının toplumsal rolü* gibi onlarca gelişme bu süreçte yaşanmıştır. Çatalhöyük, tüm bu ilklerin karakteristiklerini bağrında taşıdığı için "Bin yılın kazısı" övgüsünü fazlasıyla hak etmiştir. Çünkü Çatalhöyük'te medeniyet tarihi için tetikleyici bir unsur olan "Tarım Devrimi" yaşanmıştır.

KAYNAKLAR

Asouti, Eleni (2009), *The Relationship between Early Holocene Climate Change and Neolithic Settlement in Central Anatolia, Turkey: Current Issues and Prospects for Future Research*, Documenta Praehistorica 36:1-5.

Barker, Graeme (2006), *The Agricultural Revolution in Prehistory: Why did Foragers become Farmers?*, New York, Oxford University Press.

Bilgiç H, Hakki E. E, Pandey A, Khan M.K, Akkaya MS (2016), Ancient DNA from 8400 Year-Old Çatalhöyük Wheat: Implications for the Origin of Neolithic Agriculture, *PLoS one 11*, E0151974.

Bogaard, A., Charles, M., (2016), Neolitik Çatalhöyük'te Tarım ve Toplum, *Aktüel Arkeoloji*, Sayı, 49.

Bowles, S., Choi, J.K., (2016), The Neolithic Agricultural Revolution, *SFI Working Papers*, Santa Fe Institute.

Braudel, Fernand (1992), *Tarih Üzerine Yazılar* (Çev. M.Ali Kılıçbay). Ankara. İmge Kitabevi.

Carter, H. (1983), *An Introduction to Urban Historical Geography*, London, Edward Arnold Press.

Childe, Gordon (1949), *Social Worlds of Knowledge*, Oxford: Oxford University Press.

Childe, Gordon (2007), *Kendini Yaratan İnsan, İnsanın Çağlar Boyunca Gelişimi*, İstanbul Varlık Yay.

Childe, Gordon (2005), *Tarihte Neler Oldu*, (Çev. A.Şenel, M.Tunçay), İstanbul Kırmızı Yay.

Childe, Gordon (1944), "Archaeological Ages as Technological Stages", *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, Cilt 74, No. ½.

¹Tarihin Babası olarak tanımlanan Heredotos'a aittir.

² Fernand Braudel'e ait olan bir tanımlamadır.

- Cutting, M. V., (2005), The Neolithic and Early Chalcolithic Farmers of Central And Southwest Anatolia: Household, Community and the Changing use of Space, *BAR International Series 1435*. Archaeopress: Oxford.
- Evans, J. G., (2003), *Environmental Archaeology And The Social Order*, London and New York, Routledge Publishing.
- Fairbairn, Andrew (2005), A History of Agricultural Production at Neolithic Çatalhöyük East, Turkey, *World Archaeology*, Vol. 37, No. 2, Garden Agriculture, pp. 197-210.
- Fazlıoğlu, İhsan (2016), *Akıllı Türk, Makul Tarih*, İstanbul, Papersense Yay.
- Hodder, Ian (2007), Çatalhöyük in the Context of the Middle Eastern Neolithic, *Annual Review of Anthropology*, Vol. 36, pp. 105-120.
- Huot, J.Louis., Thalman, J. P. , Valbelle D., (2000), *Kentlerin Doğuşu*, Ankara, İmge Kitabevi.
- Karakaş, Mehmet (2001), “Tarihsel Gelişim Sürecinde Kent: Kısıtlı Tarihsellik Anlayışı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım”, *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt III, Sayı 1. Afyon.
- Kingsley, Davis (1955), The Origin and Growth of Urbanization in the World, *American Journal of Sociology*, Cilt. 60, No. 5, Chicago.
- Kristof, L. D. Ladis (1960), The Origins and Evolution of Geopolitics. *JCR*.Vol. 4. No.I. s.15-51.
- Mazoyer, M., Roudart, L., (2006), *A history of World Agriculture : From the Neolithic Age to Current Crisis* (Translated by J.H.Membrez), London, Earthscan.
- Melleart, James (1967), *Catal Huyuk: A Neolithic Town in Anatolia*, New York, McGraw-Hill Book Company.
- Mumford, Lewis (1961), *Tarih Boyunca Kent: Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği*, İstanbul, Ayrıntı Yay.
- North, Douglass C., Thomas, R. Paul (1977), The First Economic Revolution, *The Economic History Review*, New Series, Vol. 30, No. 2 , pp. 229-241.
- Olsson, O. (2001). The Rise of Neolithic Agriculture, *Working Paper in Economics* No. 57, University of Goteborg.
- Perkins, Jr. Dexter (1967), Fauna of Çatal Hüyük: Evidence for Early Cattle Domestication in Anatolia, *Science*, New Series, Vol. 164, No. 3876, pp. 177-179
- Petersen M. Bang, Skaaning, Svend-Erik (2010), Ultimate Causes of State Formation: The Significance of Biogeography, Diffusion, and Neolithic Revolutions, *Historical Social Research / Historische Sozialforschung*, Vol. 35, No. 3 (133).
- Sagona, A., Zimansky, P., (2009), Arkeolojik Veriler Işığında Türkiye'nin En Eski Kültürleri: MÖ 1.000.000-550, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Sahlins, Marshall, (1972), *Stone Age Economics*, Chicago- New York, Adlin Atherton Inc.
- Shard, Diana, (1974), The Neolithic Revolution: An Analogical Overview, *Journal of Social History*, Vol. 7, No. 2 ,pp. 165-170.
- Smith, Michael E. , (2009), V. Gordon Childe and the Urban Revolution: An Historical Perspective on a Revolution in Urban Studies, *Town Planning Review*, 80.
- Şenel, Alaaddin (1995), *İlkel Topluluktan Uygur Topluluğa*, Ankara, Bilim ve Sanat Yay.
- Şenel, Alaaddin (2001), *İlkel Topluluktan Uygur Topluma İlkel Topluluktan Uygur Topluma Geçiş Aşamasında Ekonomik Toplumsal Düşünsel Yapıların Etkileşimi*, Ankara, Bilim ve Sanat Yay.
- Todd, Ian (1976), *Çatalhöyük In Perspective*, Menlo Park, CA: Cummings Pub. Co.,
- Tuna, Korkut (2011), *Toplum Açıklama Girişimi Olarak Şehir Teorileri*, İstanbul, İz Yay.
- Westropp, Hodder, M, (1872), *Prehistoric Phases; Introductory Essays on Prehistoric Archeology*, London, Bell & Daldy.
- Weisdorf, Jacob, L., (2005), From Foraging to Farming: Explaining The Neolithic Revolution, *Journal of Economic Surveys*, Vol.19, Issue 4, p. 561-586.

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

Willett, Patrick; Franz, Ingmar; Kabukcu, Ceren; Orton, David Clive; Rogasch, Jana; Stroud, Elizabeth; Rosenstock, Eva; Biehl, Peter, (2016), *The Aftermath of the 8.2 event: cultural and environmental effects in the Anatolian Late Neolithic and Early Chalcolithic* (Edit. Peter Biehl; Olivier Nieuwenhuys), Albany, Suny Pres, p. 95-115.

Yoffee, Norman (2004), *Myths of the Archaic State: Evolution of the Earliest Cities, States, and Civilizations*, New York, Cambridge University Press.

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ MEVSİMLİK TARIM İŞÇİSİ AİLELERE YÖNELİK
FAALİYETLERİNİN İNCELENMESİ
INVESTIGATION OF THE ACTIVITIES OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS
TOWARDS SEASONAL AGRICULTURAL WORKER FAMILIES

Zeliha Kübra Karakuş

*KTO Karatay Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Aile Danışmanlığı Yüksek Lisans Öğrencisi
ORCID: 0009-0002-4812-9092*

ÖZET

Ülkemizin önemli nüfus hareketlerinden biri olan mevsimlik göç, kırsal kesimlerde yaşayan işsiz bireylerin, yılın belirli zamanında tarım ve sanayinin yoğun olduğu bölgelere göç etmeleri olarak tanımlanmaktadır. Bu göç hareketine katılan Mevsimlik Tarım İşçileri (MTİ) ise ülkemizin tarımsal işgücü ihtiyacını karşılayan, görünmeyen kahramanlarıdır. Her yıl ortalama 6 ila 8 ay boyunca farklı bölgelerde ve işlerde çalışarak geçimlerini sağlamaktadırlar. Yoğun olarak ülkemizin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden; İç Anadolu, Karadeniz ve Akdeniz bölgelerine göç hareketi yaşanmaktadır. Bu göç hareketinin her zaman var olacağı, dolayısıyla bu alanda çalışacak bireylere talebin ortadan kalkmayacağı gerçeğinden hareketle; bireylerin ihtiyaç ve sorunlarına yönelik olarak sadece kamu faaliyetleri yetersiz kalmaktadır. Sivil Toplum Kuruluşları da (STK) kamu kurumları ile koordineli bir biçimde insanların ihtiyaçlarının karşılanmasında faaliyetler yürütmektedir. Bu kapsamda çalışmanın temel amacı; MTİ ile alakalı faaliyet gösteren STK'ların ailelere yönelik nasıl faaliyetler gerçekleştirdiklerini derinlikli ve bütüncül bir şekilde incelemektir. Çalışmanın odak noktasını ülkemizde MTİ ailelere yönelik faaliyetler gerçekleştiren; Pikolo Derneği, Genç Hayat Vakfı, Hayata Destek Derneği, Kalkınma Atölyesi, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) oluşturmaktadır. Derinlikli ve bütüncül bilgiler elde etmeyi temel alan bu araştırmanın verilerini toplamak için yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılacaktır. Böylelikle çalışma ile MTİ ailelere yönelik faaliyet gerçekleştiren STK'ların faaliyetleri ortaya konacaktır. Ayrıca STK'lar arası iş birliği kültürü oluşturma, yeni faaliyetler geliştirmelerinde kamu kurum ve kuruluşları ile ağ kurma ve yeni politikalar geliştirilmesinde büyük önem sahip olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mevsimlik Göç, Sivil Toplum Kuruluşları, Mevsimlik Tarım İşçiliği, Aile

ABSTRACT

Seasonal migration, one of the important population movements of our country, is defined as the migration of unemployed individuals living in rural areas to regions where agriculture and industry are concentrated at certain times of the year. Seasonal Agricultural Workers (SAW) who participated in this migration movement are the unseen heroes of our country who meet the agricultural labor force needs. They earn their living by working in different regions and jobs for an average of 6 to 8 months every year. Mostly from the Eastern and Southeastern Anatolia regions of our country; There is migration movement to Central Anatolia, Black Sea, and Mediterranean regions. Based on the fact that this migration movement will always exist and therefore the demand for individuals to work in this field will not disappear; Public activities alone are insufficient to address the needs and problems of individuals. Non-Governmental Organizations (NGO) also carry out activities to meet people's needs in coordination with public institutions. In this context, the main purpose of the study is; the aim is to examine in depth and holistically how NGO operating related to SAW carry out activities for families. The focus of the study is on those who carry out activities for SAW families in our country; It consists of the Pikolo Association, Young Life Foundation, Support to Life Association, Development Workshop, and International Labor Organization (ILO). Semi-structured interview technique will be used to collect data

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

for this research, which is based on obtaining in-depth and holistic information. Thus, the study will reveal the activities of NGO that carry out activities for SAW families. In addition, it will be of great importance in creating a culture of cooperation between NGO, networking with public institutions and organizations in developing new activities and developing new policies.

Key Words: Seasonal Migration, Non-Governmental Organizations, Seasonal Agricultural Work, Family

GEÇMİŞTEN GELECEĞE SPOR HUKUKU
SPORTS LAW FROM PAST TO FUTURE

Doç. Dr. Hakkı Mert Doğu

KTO Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Ana Bilim Dalı

ORCID ID: 0000-0003-4695-9623

ÖZET

Spor Hukuku'nu anlayabilmek ve geçmişten geleceğe bir değerlendirme yapabilmek için öncelikle sporun ne olduğunu ortaya koymak gerekir. 18 ve 19. yüzyıllarda İngiltere'den Avrupa'ya yayılan spor, kelime anlamı itibarıyla *oyun* veya *oynama* şeklinde ifade edilebilir. Daha kapsamlı bir tanımda ise spor, ilgili spor dalına ilişkin önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde eğlenme veya hem eğlenme hem de maddi bir karşılık elde etmek amacıyla bireysel ya da takım halinde rakiplerin rekabet içerisinde birbirleriyle mücadele ettikleri, fiziksel ve zihinsel aktiviteleri bünyesinde barındıran faaliyetlerdir.

Sporun dört ana evrede gelişim gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu evreler sırasıyla hayat için zorunlu hareketler evresi, eğlence ve sağlık evresi, ekonomik evre ve politik evredir. Spor Hukuku'nun ortaya çıkışı, sporun ekonomik evresiyle gerçekleşmiştir. Sporun ekonomik evresi, onun hukuk ile bağlantısının kurulmaya başladığı evre olarak da kabul edilmektedir.

Spor Hukuku, sporun önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde yapılmasını sağlayan ve spor sùjeleri arasındaki ilişkileri düzenleyen karma bir hukuk dalıdır. Spor Hukuku bünyesinde hem özel hukuk hem de kamu hukukuna ilişkin kuralları barındırmaktadır. Günümüzde Spor Hukuku kendi kendini dizayn edebilen; ulusal ve uluslararası spor federasyonlarıyla spor kurallarını ayrıntılı olarak düzenleyerek uygulama ile icra etme yeteneğine sahip bir sistem olarak ortaya çıkmaktadır. Spor Hukuku ulusal nitelik taşıdığı gibi uluslararası bir niteliğe de sahiptir. Hatta spor hukukunun uluslar üstü bir nitelik arz ettiği; uluslar üstü ve özerk bir düzenle idare edilen kendine özgü bir disiplin olduğu kabul edilmektedir ki buna da *lex sportiva* adı verilmektedir. Kendine özgü bir disiplin olarak tanımlanmasının yanı sıra özellikle teknolojik gelişmelerin hızlandığı bu günlerde değişik aktivitelerin spor ve spor hukuku çerçevesinde değerlendirilmeye başlandığı görülmektedir. Bunun en tipik örneği elektronik spor (e-spor) olarak karşımıza çıkmaktadır. Tartışmalı olmakla birlikte elektronik spor, sporun bir dalı olarak kabul görmeye ve spor hukukunun ilgi alanına girmeye başlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Spor, Spor Hukuku, Lex Sportiva

ABSTRACT

In order to understand Sports Law and make an evaluation from past to future, it is necessary to first reveal what sports is. Sports, which spread from England to Europe in the 18th and 19th centuries, can literally be expressed as game or playing. In a more comprehensive definition, sports are activities that include physical and mental activities in which individual or team competitors compete against each other for the purpose of having fun or obtaining both entertainment and financial reward within the framework of predetermined rules regarding the relevant branch of sport.

It is possible to say that sports develop in four main phases. These phases are the necessary movements phase for life, the entertainment and health phase, the economic phase and the political phase. The emergence of Sports Law occurred with the economic phase of sports. The economic phase of sports is also accepted as the phase in which its connection with law begins to be established.

Sports Law is a mixed branch of law that ensures that sports are performed within the framework of predetermined rules and regulates the relations between sports subjects. Sports Law includes rules regarding both private law and public law. Today, Sports Law can design itself; it emerges as a system capable of regulating sports rules in detail with national and international sports federations and

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

implementing them. Sports Law has a national character as well as an international one. In fact, sports law has a supranational nature; it is accepted that it is a unique discipline governed by a supranational and autonomous order, which is called *lex sportiva*. In addition to being defined as a unique discipline, it is seen that different activities have begun to be evaluated within the framework of sports and sports law, especially in these days when technological developments are accelerating. The most typical example of this is electronic sport (e-sports). Although controversial, electronic sport has begun to be accepted as a branch of sports and has begun to fall within the scope of sports law.

Keywords: Sports, Sports Law, Lex Sportiva

TİCARET SAVAŞLARI BOYUNCA ABD'NİN ÇİN'E YAKLAŞIMI: TRUMP VE BİDEN
DÖNEMİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

US APPROACH TO CHINA DURING THE TRADE WARS: A COMPARATIVE ANALYSIS
OF THE TRUMP AND BIDEN ERA

Aleyna ÖNAL

Arş. Gör., Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü

ORCID: 0000-0001-6304-9221

ÖZET

Ticaret savaşları, ülkelerin yerli sanayilerini geliştirmek ve hammaddeyi ithal yolla elde etmelerini sınırlandırmak amacıyla ithal ürünlere getirilen ekstra vergi ve ihracatta uygulanan kotanın arttırılması gibi yaptırımlar neticesinde ülkeler arasında meydana gelen güç mücadelesidir. Ekonomik temelli olarak patlak veren fakat daha sonra diplomatik, askeri, teknolojik, kültürel ve yumuşak güç unsurlarının da sürece eklemeli olduğu ticaret savaşları, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Çin Halk Cumhuriyeti (Çin) arasındaki gergin atmosferi derinlemesine ele alan bir konu olduğundan uluslararası ilişkiler literatüründe önem arz etmektedir. Çalışma gereği, ticaret savaşları konusu ABD'nin Çin'e yönelik tutumundaki iklimi daha sağlıklı analiz edebilmek adına, ABD'nin 45. Başkanı Donald Trump ve 46. Başkanı Joe Biden dönemlerinin karşılaştırması sonucu değerlendirilmektedir. Bu bağlamda söz konusu ABD başkanlarının Çin'e yönelik söylem ve tutum farklarının, iki ülke arasında gerilimi tırmandıran nedenlerle bağlantısı da yakından incelenmektedir. Küresel öneme sahip meselelerde ülkelerin eşgüdüm içinde ilişkiler geliştirmesi uluslararası arenada önem arz etmektedir. Asya kıtasında güçlü bir rakip olan Çin, üretim hacmi ile uluslararası arenada önemli bir aktör konumundadır. İthalat şampiyonu olan ABD ise dünyanın en büyük ekonomisine sahiptir. Bu nedenle Çin ile ilişkiler ABD'nin dış politikasında belirleyici konumdadır. Bu bağlamda Trump'ın ve Biden'ın Çin'e yaklaşımı arasında beliren fark, iki ülke arasındaki ilişkilerin dinamiğini doğrudan etkilediği için çalışmamızın odak noktasını oluşturmaktadır. Trump döneminde Çin ile ilişkilerin gergin bir atmosferden çıkamaması ve iki ülkenin iletişim şeklinin birbirlerine uyguladıkları ambargolar ve kotalarla sınırlandırılması, 2017-2021 yılları arasında ABD-Çin ilişkilerinin sorunlu yapısını ön plana çıkarmaktadır. 2021 yılında başkanlık koltuğuna gelen Biden'ın Çin'e yönelik tutumu, ortak çıkarların gözetilmesi açısından Trump'a kıyasla daha dostane şekilde seyretmektedir. İlgili çalışma ışığında Trump'ın ve Biden'ın başkanlık dönemlerinde Çin'e karşı tutumu, ABD'nin ana-akım medyası olan Cable News Network (CNN)'te yer alan haberlerin analizi ile bir temele dayandırılmaktadır. Bu bağlamda ABD-Çin ilişkilerinin analizi, Trump ve Biden dönemlerinde medyada yer alan haberlerin içerik analizi yöntemiyle incelenmesi ve bulguların karşılaştırılması yapılarak ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ticaret Savaşları, ABD, Çin, CNN.

ABSTRACT

Trade wars are power struggles between countries as a result of sanctions such as extra taxes on imported products and increasing quotas on exports in order to develop countries' their domestic industries and limit the import of raw materials. The trade wars, which have developed on an economic basis, but have subsequently added elements of diplomatic, military, technological, cultural and soft power, are a subject of importance in the literature of international relations, since they deal deeply with the tense atmosphere between the United States (US) and the People's Republic of China (China). The study is based on a comparison of the periods of US 45th President Donald Trump and 46th President Joe Biden, in order to analyze the climate of US attitude toward China in a healthier way. In this context, the relationship between the US presidents' differences in speech and attitudes towards China and the reasons for escalating tensions between the two countries is being closely examined. The development

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

of coordination relations between countries on issues of global importance is important on the international stage. As a strong competitor in the Asian continent, China is a major player in the international arena with its production volume. The US, the import champion, has the largest economy in the world. That is why relations with China are decisive in US foreign policy. In this context, the distinction between Trump's and Biden's approach to China is the focus of our work, as it directly affects the dynamics of relations between the two countries. The fact that relations with China have not been able to get out of a tense atmosphere during the Trump era and that the way the two countries communicate is limited by the embargoes and quotas they impose on each other highlights the problematic nature of US-China relations between 2017 and 2021. Biden's attitude toward China, as he assumed the presidency in 2021, is more friendly to Trump in terms of upholding common interests. In the light of the work, Trump and Biden's attitude toward China during the presidency is based on an analysis of the news featured in the US mainstream Cable News Network (CNN). In this context, the analysis of US-China relations is addressed by analyzing the news coverage in the media during the Trump and Biden periods through content analysis and comparing the findings.

Keywords: Trade Wars, US, China, CNN.

SCRUTINIZING THE EFFECTS OF DIGITAL LITERACY VIA E-LEARNING ON
MEDICAL STUDENTS' LEARNING AND TRAINING

Wahab Hassan

Isra Institute of Rehabilitation Sciences, ISRA University, Islamabad, Pakistan

Anum Sadiq

Isra Institute of Rehabilitation Sciences, ISRA University, Islamabad, Pakistan

Irum Shaheen

Department of Environmental Sciences, Fatima Jinnah Women University, Rawalpindi, Pakistan

ABSTRACT

Background: Online learning is learning through electronic media. People engage via technology. You can deliver knowledge and spread information at different ends of the world at the same time, however, the approaches can be synchronous (Participation is limited in place or time) or asynchronous (Participation is not limited in place or time). If we have a quick glance at how Covid 19 pandemic has largely affected educational organizations, businesses, industries, and as a whole, countries, shifting from traditional schooling to distance digital schooling we see that it could not occur overnight. E-learning has been the most effective mode of education, especially during the course of covid19 pandemic. On the context of e-learning The following year UNESCO took the lead and declared September 8 as International Literacy Day, to remind the international community of the importance of literacy for individuals, communities, and societies, and the need for intensified efforts towards more literate societies.”

Introduction: In this study, we tried to find out the effects of E-learning on medical students. We concluded that E-learning has affected almost every aspect of medical program students; these aspects include knowledge, clinical skills, academic grades, professional interaction, professional growth, time management, and mental health.

Objective: To find the effects of E-learning on DPT students

Design: Descriptive cross-sectional study

Methodology: Self-made Descriptive Questionnaire

Conclusion: The present study shows that E-Learning has affected the various aspects of medical Students in many ways. These aspects include knowledge, clinical skills, academic grades, professional interaction, professional growth, time management, and mental health.

Keywords: e-learning; digital literacy; Science; Medical-students

KÖYLÜLÜĞÜN ÇEŞİTLENEN DİNAMİKLERİ VE SINIF İLİŞKİLERİ
DIVERSIFYING DYNAMICS OF THE PEASANTRY AND CLASS RELATIONS

Hakan YAPICI

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Doktora Öğrencisi

ORCID: 0000-0001-5703-2394

ÖZET

Kırsal toplumlarda yaşayan bireyler, sosyal ve kültürel unsurlara dair karmaşık dinamiklerden etkilenmektedir. Gelenekler, örf ve adetler, değerler, ritüeller ve sosyal etkinlikler, köy kültürünün temelindeki unsurları oluşturmaktadır. Kültürel yapının temelindeki bu unsurlar, köylülerin kimlik oluşturma sürecinde ve sınıf ilişkilerinde etkin role sahiptirler. Bunun yanında köy içerisindeki sosyal etkileşimler ve gruplar arası ilişkiler de köylülerin kimliklerinde şekillendirici etkiye sahiptirler. Köylerde konuşulan dil ve köy içerisindeki kültürel iletişim tarzları ise söz konusu ilişkileri yansıtan faktörlerdir.

Modernleşme, kapitalizm, kentleşme ve tarımsal dönüşümle birlikte köylülüğün dinamikleri de çeşitlenmiştir. Köyden şehre göç, geleneksel köy yapılarını ve yaşam biçimini değiştiren örneklerden biridir. Köylülüğün tüm bu dönüşüm unsurlarına uyum sağlama ve direnme dinamikleri vardır. Köylüler sınıf köklerinden kopmadan dönüşümlere uyum sağlarken, sınıf ilişkileri ve rolleri de çeşitlenmektedir. Bu çalışmada köylülüğün bu çeşitlenmeye nasıl adapte olduğu ele alınmaktadır. Ayrıca söz konusu sınıf ilişkilerinin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Çünkü köylülük sadece tarımsal dönüşümle değil örneğin aile içi ilişkileriyle de açıklanabilmelidir.

Köylülerin sınıf ilişkilerinde, köylü kimliği, kimliğin ve kültürün kuşaktan kuşağa aktarımı, köylülerin kendilerini nasıl gördüğü, köylü olmayanlar tarafından nasıl algılandığı gibi unsurlar da göz önünde bulundurulmalıdır. Köylülüğün ortadan kalkması ya da yeni köylülük gibi kavramsallaştırmalara dair tartışma derinleştirilmeli ve yeni sorular sorulmalıdır. Böylece Türkiye'nin köy kültürüne dair gelecekteki yol haritasına ışık tutulabilir.

Anahtar Kelimeler: Köy Sosyolojisi, Köylülük, Sınıf İlişkileri, Sosyal Dönüşüm

ABSTRACT

Individuals living in rural communities are affected by complex dynamics of social and cultural factors. Traditions, customs, values, rituals and social activities constitute the basic factors of village culture. These factors at the basis of the cultural structure have an active role in the identity formation process of the villagers and in class relations. In addition, social interactions and intergroup relations within the village also have a shaping effect on the identities of the villagers. The language spoken in the villages and the cultural communication styles within the village are factors that reflect these relationships.

Along with modernization, capitalism, urbanization and agricultural transformation, the dynamics of the peasantry have also diversified. Migration from village to city is one of the examples that changes traditional village structures and lifestyles. The peasantry has the dynamics of adapting and resisting all these transformation factors. While the villagers adapt to transformations without breaking away from their class roots, class relations and roles are also diversifying. This study examines how the peasantry adapted to this diversification. It is also emphasized that the class relations in question should be examined in detail. Because the peasantry should be explained not only by agricultural transformation, but also by, for example, family relations.

In the class relations of the villagers, factors such as peasant identity, the transmission of identity and culture from generation to generation, how the villagers see themselves, and how they are perceived by non-peasants should also be taken into consideration. The debate on conceptualizations such as the

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

disappearance of the peasantry or the new peasantry should be deepened and new questions should be asked. Thus, light can be shed on the future road map of Turkey's village culture.

Key Words: Village Sociology, Peasantry, Class Relations, Social Transformation.

KONYA'DA ŞİKÂYET HAKKI KULLANIMI (1742-1743)
THE EXERCISE OF THE RIGHT OF COMPLAINT IN KONYA (1742-1743)

Bahar Kaymaz

Aksaray Üniversitesi Sabire Yazıcı Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü/Araştırma Görevlisi
ORCID: 0000-0002-0178-4789

ÖZET

Osmanlı Devleti gibi çok çeşitli toplulukları ve dinleri bünyesinde barındıran bir devletin altı asırdan fazla ayakta kalmayı başarısındaki en önemli sebeplerden biri “adalet” kavramına verdiği önemdir. Klasik İslam düşüncesine dayanan adaletli yönetim anlayışı daire-i adliye prensibinde uygulama alanı bulmuştur. En sade haliyle “ordusuz hükümdar olmaz, mal olmadan ordu tutulmaz, tebaa olmadan mal elde edilemez, adalet sağlanmazsa tebaa elde tutulamaz” şeklinde ifade edilen bu anlayışta esas olan Osmanlı toplumunu oluşturan; kılıç ehli, kalem ehli, çiftçi ve sanat/ticaret sınıfını adaletle yönetmektir. Devletin adaleti tesis etmesinin önemli araçlarından biri kurduğu şikâyet mekanizması ve egemenliği altında yaşayan tüm tebaaya ayırım gözetmeksizin tanıdığı şikâyet hakkıdır. Şikâyet mekanizmasının işletilmesinde ise Osmanlı Devleti'nin temel yönetim organlarından biri olan Divân-ı Hümâyûn müessesesi önemli bir rol üstlenmiştir. Çünkü bütün Osmanlı tebaası bu müesseseye başvurarak talep ya da şikâyetlerini iletmış, görüşülen konular ve alınan kararlar bazı defterlere kaydedilmiştir. Bu defterlerden ilki klasik şekillerine XVI. yüzyılda rastladığımız “Mühimme Defteri” dir. XVIII. yüzyıla gelindiğinde ise Osmanlı Devleti'nin yaşadığı değişim ve dönüşüm neticesinde hâsıl olan ihtiyaca binaen her bir eyalet için müstakil defterler oluşturularak taşradan merkeze gelen şikâyetlerin çözümleri bu defterlere kaydedilmeye başlanmış böylece Ahkâm Defterleri meydana gelmiştir. Osmanlı bürokrasisinin işlerliğine veya Osmanlı hukukunun varlığına dair önemli göstergeleri ihtiva eden, Osmanlı taşrasının sosyo-ekonomik durumu hakkında fikir edinebilme, ahalinin devlete ve devletin ahaliye olan tutumunu hukuksal boyut önceliğinde ortaya koyabilme, zamanla devlet sisteminde ortaya çıkan bazı bozukluklara da şahit olabilme imkânı sağlayan bu defterler önemli arşiv kaynaklarıdır. Tebliğimize kaynaklık eden 1 Numaralı Karaman Ahkâm Defteri de bu defterlerden bir tanesidir. Bu bağlamda çalışmanın amacı 1 Numaralı Karaman Ahkâm Defteri'ndeki (s. 1-121) kayıtları esas alarak 1742-1743 yıllarında genelde Osmanlı kırsalının özelde ise Konya'nın sosyal ve iktisadî vaziyetini açığa çıkarabilmek, tebaanın ağırlıklı olarak hangi konularda şikâyet ya da talepte bulunduğunu buna mukabil devletin ne gibi çözümler getirmeye çalıştığını tespit etmektir.

Anahtar Kelimeler: Konya, Şikâyet, Ahkâm Defteri.

ABSTRACT

One of the most important reasons why a state such as the Ottoman Empire, which harboured a wide variety of communities and religions, managed to survive for more than six centuries is the importance it attached to the concept of "justice". The concept of just administration, which is rooted in classical Islamic thought, found application in the principle of the circle of justice. This principle, which is expressed in its simplest form as "there can be no ruler without an army, no army without wealth, no wealth without subjects and no subjects without justice", is based on the principle of governing the swordsmen, penmen, farmer and art/trade classes of Ottoman society with justice. One of the most important means for the state to establish justice was the grievance mechanism it established and the right of complaint it granted to all subjects living under its sovereignty without discrimination. The institution of Divân-ı Hümâyûn, one of the main administrative organs of the Ottoman Empire, played an important role in the operation of the grievance mechanism. Because all Ottoman subjects applied to this institution and submitted their demands or complaints, and the issues discussed and the decisions

taken were recorded in certain notebooks. The first of these notebooks is the "Mühimme Defteri", the classical form of which we encounter in the sixteenth century. In the eighteenth century, due to the need arising as a result of the change and transformation experienced by the Ottoman Empire, separate books were created for each province and the solutions of the complaints coming from the provinces to the centre were started to be recorded in these books, thus the Ahkâm Notebooks were formed. These books, which contain important indicators about the functioning of the Ottoman bureaucracy or the existence of Ottoman law, give an idea about the socio-economic situation of the Ottoman provinces, reveal the attitude of the people towards the state and the state towards the people in the legal dimension, and provide the opportunity to witness some of the disorders that emerged in the state system over time, are important archival sources. Karaman Ahkâm Book No. 1, which is the source of this paper, is one of these books. In this context, the aim of this study is to reveal the social and economic situation of the Ottoman provinces in general and Konya in particular in the years 1742-1743 based on the records in the Karaman Ahkâm Book No. 1 (pp. 1-121), to determine which issues the subjects mainly complained or demanded and what kind of solutions the state tried to bring in response.

Key Words: Konya, Complaint, Ahkâm Book

OKUL DÖNEMİNDE 9-12 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARDA BİLİŞSEL DUYGU DÜZENLEME
STRATEJİLERİ İLE BİLİNÇLİ FARKINDALIKLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ
INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN COGNITIVE EMOTION
REGULATION STRATEGIES AND CONSCIOUS AWARENESS IN CHILDREN 9-12
YEARS OLD DURING THE SCHOOL PERIOD

Mahfuze SAVAS

Konya Milli Eğitim Müdürlüğü. ORCID: 0009-0007-9585-4090

ÖZET

Duyguların insanların hayatında önemli bir yeri vardır. İnsanlar günlük yaşamlarında duygusal uyaranlar sonucunda çeşitli farklı duygular yaşamakta, kendileri veya başkalarıyla iletişim kurarken duygularla baş etmeye çalışmaktadırlar. Duygu düzenleme ile bireyin farkındalık becerileri birbirine paralel kavramlar olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın amacı; Bu araştırmada çocukların bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile bilinçli farkındalıkları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Çalışmada 9-12 yaş arasındaki çocukların bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile bilinçli farkındalıkları arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik, ilişkisel tarama modeli uygulanmıştır. Araştırmanın çalışma grubu Konya ili Selçuklu, Meram ve Karatay merkez ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaokullarda öğrenim gören 9-12 yaş grubundaki, tipik gelişim özellikleri gösteren çocuklardır (N=825). Araştırmada çalışma grubundaki çocuklara "Demografik Bilgi Formu"; "Çocuklar İçin Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Ölçeği" ve "Çocuklar İçin Mindfulness Ölçeği" uygulanmıştır. Her çocuk için veri toplama araçlarının doldurulması yaklaşık 15-20 dakika sürmüştür ve veriler yüzyüze anket uygulaması yoluyla elde edilmiştir. Veriler; ikili değişkenler bağımsız gruplar t testi ile; ikiden fazla grupların karşılaştırmasında ise tek faktörlü varyans analizi (One-Way ANOVA) ile analiz edilmiştir. Çalışma grubundaki çocukların duygu düzenleme becerilerinin orta düzeyin üzerinde olduğu belirlenmiştir. Çalışma grubundaki 9-10 yaşındaki çocukların bilinçli farkındalık ortalamaları, büyük çocuklara göre daha yüksektir. Kardeş sayısı az olanların bilinçli farkındalıkları daha yüksektir. Geniş aile yapısına sahip olan çocuklarda başkalarını suçlama daha fazladır. Bir travma yaşamış çocukların "kendini suçlama, kabul etme ve felaketleştirme" ortalamaları daha fazladır. Çocukların bilinçli farkındalıkları arttıkça duygu düzenleme becerilerinde de artış olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Duygu düzenleme, bilişsel duygu düzenleme, bilinçli farkındalık, aile danışmanlığı

ABSTRACT

Emotions have an important place in people's lives. People experience various different emotions as a result of emotional stimuli in their daily lives, and they try to cope with emotions while communicating with themselves or others. Emotion regulation and the individual's awareness skills are considered parallel concepts. The purpose of this study; This research examines the relationship between children's cognitive emotion regulation strategies and their conscious awareness. In the study, a relational screening model was applied to determine the relationship between cognitive emotion regulation strategies and conscious awareness of children aged 9-12. The study group of the research is children in the 9-12 age group with typical development characteristics who study in secondary schools affiliated with the Ministry of National Education in the central districts of Konya, Selçuklu, Meram and Karatay (N = 825). In the study, children in the study group were given "Demographic Information Form"; "Cognitive Emotion Regulation Strategies Scale for Children" and "Mindfulness Scale for Children" were applied. It took approximately 15-20 minutes to fill out the data collection tools for each child, and the data was obtained through face-to-face survey application. Data; binary variables by independent groups t test; In comparisons of more than two groups, it was analyzed with one-factor analysis of variance (One-Way ANOVA). It was determined that the emotional regulation skills of the children in the study group were above the average level. Conscious awareness averages of 9-10 year old children in the study group are higher than older children. Those with fewer siblings have higher conscious awareness. Children with large families are more likely to blame others. Children who have experienced

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

a trauma have higher average levels of self-blame, acceptance and catastrophizing. As children's conscious awareness increases, their emotional regulation skills also increase.

Keywords: Emotion regulation, cognitive emotion regulation, mindfulness, family counseling

AVRUPA BİRLİĞİ: BİR HİRİSTİYAN DEMOKRASİ PROJESİ Mİ?
THE EUROPEAN UNION: A CHRISTIAN DEMOCRACY PROJECT?

Görkem Birinci

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü

ORCID: 0000-0002-3581-6160

ÖZET

İlk birkaç on yıl boyunca Avrupa bütünleşme süreci, birçok Avrupalı siyasi parti ve hareket tarafından, doğrudan karşı çıkılmamış olsa da, büyük bir şüpheyle karşılanmıştır. Örneğin 1970'lerin ortalarında İsveç'in sosyal demokrat başbakanı Olaf Palme, yeni kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) "dört C" olarak tanımlamıştı: "Kapitalist" (Capitalist), "Muhafazakâr" (Conservative), "Sömürgeci" (Colonialist) ve "Ruhbanla ilgili" (Clerical). Çünkü söz konusu örgütün Hıristiyan Demokrasi hareketinin hâkimiyetinde olduğunu düşünmekteydi. Nitekim 1957 yılında Roma Antlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlanan bu sürecin başlangıcında yer alan altı ülkenin başbakanları ve dışişleri bakanlarının tamamı Hıristiyan Demokrat harekete mensup idiler. Şüphesiz ki Roma Anlaşması'nın imzalandığı sırada imzacı devletlerin neredeyse tamamının hükümetlerinin şu ya da bu şekilde Hıristiyan Demokrat partilerin hâkimiyetinde olması dikkat çekicidir. Bu açıdan bakıldığında Avrupa Birliği'nin, temelleri Hıristiyan Demokrat partilerin Kıta Avrupası'nın birçok ülkesinde fiilen hegemonik bir güç olmasıyla atılan nispeten yeni bir siyasi kurumlar bütünü olduğu söylenebilir. Esasında bu partilerin AB'nin kurulmasını hem teşvik etme hem de yönlendirme konusunda gösterdikleri belirleyici etki, pek çok çalışmayla da belgelenmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada bazı Batılı yazarlar tarafından da savunulan Avrupa entegrasyonunun, Katolik Kilisesi ve Hıristiyan Demokrat partilerin himayesi altında bir "Hıristiyan Kulübü" oluşturma süreci olduğu görüşü, tarihsel örnekleriyle ilgisinde irdelenmiş ve ayrıca Hıristiyan Demokrasi hareketi ile Avrupa Birliği'nin temel ilke ve kurumları arasındaki kimi bağlantılar serimlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Avrupa Birliği, Hıristiyan Demokrasi, Katolisizm

ABSTRACT

Throughout its first few decades, the process of European integration was regarded with much skepticism –if not outright opposition– by most other European political parties and movements. For instance as late as the mid-1970s, the Swedish Social Democratic Prime Minister, Olaf Palme, described the emerging European Economic Community in terms of what he called the "four C's" –"capitalist," "conservative," "colonialist" and "clerical" – because he took it to be dominated by Christian Democracy. Indeed the prime ministers and foreign ministers of the six countries involved [at the start of the process that culminated in the signing of the Treaty of Rome in 1957] were all Christian Democrats. In other words it is striking to note that at the moment of the signature of the Rome Treaty, which first established the EEC in March 1957, the governments of virtually all the signatory states were dominated, in one way or another, by Christian Democratic parties. Thus the EU is a relatively recent set of political institutions, the foundations for which were laid when Christian Democratic parties held a virtually hegemonic sway in many countries of continental Europe. Actually, the decisive influence of these parties exercised in both spurring and steering the creation of the EU is very well documented historically. Therefore, in this study, the view that European integration is a process of creating a 'Christian Club' under the auspices of the Catholic Church and Christian Democrat parties, defended by some authors, is examined in relation to historical examples. Additionally, the connection between the Christian Democracy movement and the basic principles and institutions of the European Union has been tried to be revealed.

Keywords: European Union, Christian Democracy, Catholicism

ALİŞİLMİŞİN DIŞINDAKİ HEKİM “PATCH ADAMS” FİLMİ SOSYOLOJİK
DEĞERLENDİRMESİ
DOCTOR OUT OF THE ORDINARY "PATCH ADAMS" SOCIOLOGICAL EVALUATION
OF THE FILM

Bahar AKPINAR

*Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Doktora Öğrencisi,
Sağlık Sosyolojisi
ORCID: 0000-0002-4486-2724*

ÖZET

Sinema, izleyici ile görsel bir temas ve iletişim kurma araçlarından birisidir. Bir topluma ait üretilen edebi eserler ve yayınlanan görsel içerikli ürünler (film, dizi, reklam vb.) toplumun aynası konumundadır. Sinema filmleri gerçekliği ortaya koyarken kendi gerçeklik dilini kullanır ve toplumda yaşanan zamanın gerçekliklerini, inançlarını ve değerlerini yansıtmaktadır. Genel itibariyle sinema ait olduğu toplumun, kültürün ürünü olmakla birlikte toplumdaki gelişmelerin ve değişmelerin topluma iletme aracıdır. Sinema filmlerinin toplumsal olayların fark edilmeyen yanlarının gün yüzüne çıkma becerisine de sahip olduğu söylenebilir.

Toplumda yaşanan bir olay hem insan ürettiği hem de insanın ürettiğinin sonucunu yaşaması da olarak görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada, toplumun mihenk kurumlarından olan sağlık kurumunun baş aktörleri olan hekimler ile hastalarının arasında alışılmış bir ilişkinin varlığı göz önünde bulundurularak, bu ilişkiye ve eğitim sistemine bir eleştirel bir nitelikte olan Patch Adams filminin çözümlemesi yapılmak istenmektedir. Yönetmeni Tom Shadyac olan 1999 yılı yapımlı, gerçek bir hayat hikayesinden uyarlanarak perdelere aktarılan Patch Adams filmi, intihar eğilimi olmasından ötürü akıl hastanesinde yatan ve farklı bakış açısına sahip olan bir tıp öğrencisinin doktor olma serüvenini konu almaktadır. Adams, hastalarına olan ilgi ve farklı toplumsal iletişim becerileriyle iyimser bir yaklaşım sergilemesi açısından meslektaşları ve hocası tarafından olumsuz şekilde karşılanır. Bu eleştirel yaklaşımlar neticesinde hasta-hekim ilişkisine toplumsal anlamda farklı ve mizah dolu bir soluk getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Patch Adams, Film Analizi, Sağlık Sosyolojisi

ABSTRACT

Cinema is one of the means of establishing a visual contact and communication with the audience. The literary works produced by a society and the visual content products (films, series, advertisements, etc.) are the mirror of the society. While cinema films reveal reality, they use their own language of reality and reflect the realities, beliefs and values of the time lived in society. In general, cinema is a product of the society and culture to which it belongs, and a means of communicating the developments and changes in society to the society. It can be said that cinema films also have the ability to reveal the unnoticed aspects of socialevnts.

An event experienced in the society is seen both as a human production and as the result of what human beings produce. Therefore, in this study, considering the existence of a conventional relationship between physicians and their patients, who are the main actors of the health institution, which is one of the cornerstone institutions of the society, it is aimed to analyse the film Patch Adams, which is critical of this relationship and the education system. Patch Adams, a 1999 film directed by Tom Shadyac and adapted from a real life story, is about the adventure of a medical student with a different perspective who is hospitalised in a mental hospital due to suicidal tendencies and becomes a doctor. Adams is negatively received by his colleagues and his teacher for his optimistic approach with his interest in his patients and his different social communication skills. As a result of these critical approaches, he brings

a different breath to the patient-physician relationship in a social sense. Patch approaches his patients on the relationship situation he determines by going beyond the roles attributed by the society, that is, the front stage roles expressed by Goffman in his conceptualisation of the presentation of the self in daily life.

Keywords: Patch Adams, Movie Analysis, Sociology of Health.

GİRİŞ

Gündelik hayatımızda medyanın yeri doldurulamayacak ölçüde öneme sahip olmaktadır. Toplumdaki değişme ve gelişmeleri film sahnelerinde görmek mümkün olup görsel içeriklerle desteklenmesinden ötürü bireysel algıda etki alanının geniş olduğu söylenebilir. Patch Adams filmi 1999 yılında Tom Shadyac yönetmenliğinde sahneye aktarılmıştır. Patch, intihar eğilimli olmasından dolayı hastaneye isteğiyle yatar ve oradaki hastaları ve doktorları gözleme şansını yakalar. Özellikle doktorların terapide iletişim kurmamalarından ve hastaların da tam aksine onların dilinden konuşunca mutlu olduklarını gören Patch, tıp eğitimi almaya karar. Aslında hayatın her anından acı, ağrı ve hatta ölüm sürecinde bile hastaların mutlu olması taraftarıdır. Bu amacı için uğraşan Patch'ın yaşadığı sorunlar filmin konusunu oluşturmaktadır. Patch, toplumda var olan toplumsal ilişkileri programlanmış ve insani ilişkiler bağlamında insanlara yakışmadığını düşünerek eleştirel bir tavır takınır ve o şekilde hareket eder.

Alan yazında filmlere dair çözümlenmelere rastlanmaktadır. Filmlere toplumsal bağlamda farklı açılardan bakılarak çalışmalara konu edilmiştir. Patch Adam filmi literatürde farklı şekilde görmek mümkündür. Fakat başlı başına sosyolojik olarak değerlendirilmesine literatürde rastlanmamıştır. Bu durum yapılan bu çalışmayı özgün kılmaktadır.

2013 yılında Banu Ayten Akın ve M. Cengiz Yakıncı'nın "Hastalık Konulu Anlatı Filmleriyle Tıp Eğitimi" başlıklı çalışmalarıyla sağlık ve hastalık konularını içeren Yağmur Adam, Temple Grandin, Kar Pastası, Akıl Oyunları, Lorenzo'nun Yağı, Philadelphia, Kelebek ve Dalgıç ve Patch Adams filmler tercih edilerek incelemesi yapılmaktadır. Seçilen filmlerde işlenen hastalıklar farklılık göstermektedir. Bu durum göz önüne alınarak farklı hastalıklara farklı bakış açısını çalışmada görmek mümkün kılınmıştır.

2022 yılında Seda Nur Şakar, Zeynep Yazgı-Yanık, Merve Avcı, Ahmet Göncü, Sunay Bulgurcu ve Seray Olçay'ın "Özel Yetenekli Bireyleri Konu Edinen Filmlerin İncelenmesi" konu çalışmalarında, özel yetenekli bireyleri konu edinen sinema filmlerini ele alarak özel yetenekli bireylerin filmler de nasıl sunulduğuna dair bilgiler verilmektedir.

Bu çalışmada, standardize edilmiş olarak toplumda görünürlüğü olan hekimlerin hastaları ile olan ilişkisine eleştirel olarak yaklaşım sergileyen ve bunu mizah yoluyla yapan bir tıp öğrencisinin yaşadıklarını konu edinen Patch Adams filmi ele alınmıştır. Filmin değerlendirilmesi yapılırken toplumsal ilişkiler göz önünde bulundurulmaktadır.

YÖNTEM

Yıldırım ve Şimşek (2013: 39), nitel araştırmayı, "gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, alguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" olarak tanımlamanın mümkün olduğunu ifade eder. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi tercih edilmiştir. Dokümanlar arasında raporlar, film, video, ders kitapları, öğretmen el kitabı, arşiv dosyaları ve fotoğraflar yer almaktadır (Karataş, 2015: 72). Toplumsal iletişim sözel veya yazılı şekilde sağladığı gibi jest ve mimikler, bakışlar, davranışlarla da sağlanmaktadır. Bundan dolayı perdeye yansıyan sinema içeriğinin değerlendirilmesinde kullanılan doküman analiz yöntemiyle bu imkanlardan da yararlanmak analiz içeriğini zenginleştirdiği söylenebilir.

Yaşanılan dönemin sorunlarına, ilişkilerine, sosyoekonomik ve sosyokültürel durumlarına dair bilgiler sunması bakımından sinema ve filmler diğer dönemlere ışık tutmaktadır. Bundan dolayı gündelik hayata

dair birçok konuyu seyirciye duyurması ve toplumsal olay ve değişimleri perdeye yansıtması bakımından sosyal bir gerçekliğe sahiptir ve döneminin filmlerinin sosyoloji çalışmalarında ele alınması elzemdir. Bu çalışmada da standardize edilmiş bir hasta-hekim ilişkisinden öte bir davranış sergileyen bir tıp öğrencisinin yaşadıklarını ve yaşattıklarını konu alan toplumsal ilişkisel ve sağlık sosyolojisi bağlamında analizi söz konusudur. Yapılan bu analiz filmin tamamını kapsayacak şekilde filmde alınan görsellerle desteklenerek değerlendirilmiştir.

FİLMİN TANITIMI

Bu çalışmada, yönetmeni Tom Shadyac olan 1999 yılı yapımlı, gerçek bir hayat hikayesinden uyarlanarak perdelere aktarılan Patch Adams filmi, intihar eğilimi olmasından ötürü akıl hastanesinde yatan ve farklı bakış açısına sahip olan bir tıp öğrencisinin doktor olma serüvenini konu almaktadır. Adams, hastalarına olan ilgi ve farklı toplumsal iletişim becerileriyle iyimser bir yaklaşım sergilemesi açısından meslektaşları ve hocası tarafından olumsuz şekilde karşılanır. Bu eleştirel yaklaşımlar neticesinde hasta-hekim ilişkisine toplumsal anlamda farklı bir soluk getirmektedir.

Film Hunter (Patch) Adams (Robin Willams) adında intihar eğilimli hastanın tıp eğitimi ve hayat hikayesini konu edinmektedir. İntihar etme girişiminde bulunmasından ötürü Adams, kendi isteği doğrultusunda akıl hastanesine gider ve Adams'ın hayatındaki değişim o zaman başlar. Hastanede çalıştığı hastalarla ve Rudy ve diğerleriyle keyifli zamanlar geçirerek hayata bakış açısı değişir ve hayatındaki asıl değişim de o zaman başlar. Rudy'nin gördüğü hayali sincaplarla savaşı ve Rudy'nin tuvalete girmesine yardımcı olur. Rudy'nin korkusunun kaybolduğunu gören Patch, o an anlar ki oyunlarla insanların tedavi edilebileceğidir. Asıl tedavi insanlar için ilaçlardan ziyade sevgi, anlayış ve sıcaklık olduğunu anlar ve daha çok insana yardım etmek için tıp okumaya karar vererek isteği doğrultusunda hastaneden ayrılır. Patch, hekim ve hastaların arasında bambaşka bir iletişimin peşindedir ve hastaların dünyasından bakmaktadır. Bu durum ise, tıp dilinde alışık olunmadık bir durumun örneğidir ve daha önce böyle bir girişimde bulunulmamıştır. Öğrencilerin amaçları ders hocalarının söylediği ve üniversitenin koyduğu kurallar doğrultusunda mezun olup doktor olmaktadır. Patch için onlar sadece doktor olacak ve hiçbir hastasını anlamayacaktır.

Tıp eğitimi boyunca gönüllü hekim olmak adına verdiği savaşla ve hastalarla iç içe olduğu bir hekimlik hayalinin peşinden gitmesi birçok sorunları da beraberinde getirmiştir. Belli bir süre dekan tarafından hastalarla temas ve iletişim kurması yasaklanmıştır. Daha sonraki süreçte ruhsatsız ve lisansı olmadan maddi durumu iyi olmayan hastaları tedavi etmek için arkadaşlarıyla gönüllü olarak klinik kurar. Fakat sevgilisi Caris Fisher'ın öldürülmesinden sonra kapatılsa da okulda üstün başarılarının olması ve hastalar tarafından çok sevilmesinden dolayı tekrar okuluna girmeye hak kazanır. Nihayetinde kendi mizah anlayışına uygun olacak şekilde mezun olmaktadır.

TOPLUMSAL İLİŞKİ BAĞLAMINDA “PATCH ADAMS”

Bireyler, hayatının her döneminde topluma dahil olmakta ve diğer bireylerle ilişki içerisinde bulunmaktadır. Bu ilişki boyutları aile, eş, dost, arkadaşlık, sevgili, hoca-öğrenci, hekim- hasta vb. olacak şekilde sayılabilecek farklılık göstermektedir. Toplumsal ilişkiler bu bağlamda birincil ve ikincil ilişkiler olarak ele alınabilir. Birincil ilişkiler, bireyler arasında yüz yüze, samimi ve iş birliği içerisinde yürütülen ilişkilerdir. Aile, çocukların oyun arkadaşları, komşular, yakın dostlar dileyebilecek topluluklardır. Birincil ilişkilerde bireyler birbirlerine bütüncül olarak yaklaşır ve sevgi, nefret, korku gibi duygularını paylaşırlar. İkincil ilişkiler ise, bireyler arasında birincil nitelikler bulunmayan ilişki türüdür. Kişilerin kişisel ihtiyaçları önemli değildir, genellikle resmi etkileşim kalıpları içinde yer alır (Ergil, 1984: 16-17). Filmde ise Patch, intihar nedeniyle gittiği hastanedeki terapi seansında başından geçen olayları ve aile öyküsünü anlatır. Gözlemlediği şey hekimin yüzüne bakmadan kahvesini yudumlamasıdır. Ardından hiçbir iletişim ve soru cevap olmadan “İyileşme katediyorsun Hunter”

diyerek seansını bitirir. Aslında doktor burada ikincil bir ilişki tercih eder ve kendine öğretildiği şekilde bir seans uygular. Fakat Patch için durum aynı olmayacaktır.

FOTO-1: Hunter Adams'ın Terapi Seansı

Arkadaşı Rudy ve kimseyle iletişimi kurmayan bilim insanı Arthur Mendels ile olan iletişimi birincil ilişki üzerinedir. Bundan dolayı insanların mutlu olduklarını görmesi üzerine asıl tedavinin sevgi yoluyla olması gerektiğini görür. Çünkü hastaneye geldikten sonraki terapilerden sonra doktor ve sağlık çalışanların tepkileri hep aynıdır ve hastalar onun için ilerleme katedemiyordur. Arthur'un su sızdıran kağıt bardağını başka bir kağıtla tamir ettiği için onunla dost olur ve Hunter'a "Patch" adını verir. Aynı zamanda Arthur Mendels'in "her zaman başkalarının görmediklerini gör. Dışlanma korkusundan ya da sırf tembellikten görmemeyi tercih ettikleri şeyleri gör. Her gün uyandığında yeni bir dünya gör." sözleri ve Rudy, hayali sincapları gördüğü için banyoya gidemez. O an çözüm olarak Hunter, o sincaplarla savaşır ve Rudy ile birlikte bütün sincapları yok eder. Böylelikle Hunter, ilk kez sevgiyle bir hastanın hayatına temas etmiştir ve aslında ilk tedavisini yapmıştır. Bu yaşadıklarından sonra insanlara yardım etmek için tıp fakültesi okumaya karar veren Hunter için hayat artık iki yıl sonra "Patch Adams" olarak devam etmektedir.

FOTO-2: Arthur Mendels

FOTO-3: Rudy ile Sincap Öldürme Sahnesi

Tıp fakültesine girdikten sonra dekanın açılış konuşması yapması hekim yetiştirme kurallarını ortaya koymaktadır. Duyguların olmadığı, sınırlı iletişimin hakim olduğu bir robot doktorlar yaratma hedeflenmektedir. Adeta insanlık özelliklerinin elinden alındığı bilgilerin kodlamalarla işlendiği ve hastayla herhangi bir ilişki ağı kurmayacak olan doktor yaratılmadığıdır. Fakat bireyler için yaşamlarının uzun bir bölümü geçirdikleri iş yerlerinde sosyalleşmeden yaşaması oldukça zor bir durumdur. Patch için ise durum pek böyle değildir. Filmin 19. dakikasındaki sahnede dekanın yeni gelen tıp öğrencilerine yaptığı konuşması şöyledir:

“Hasta ölüm korkusundan deliye dönmüş bir halde huzurunuzda gelir. Elinize bir bıçak verir ve doktor kesin beni der. Size güvenir tıpkı küçük bir çocuğun bir yetişkine güvendiği gibi güvenir... Ama insanoğlu asla bu güvene layık değildir. İnsan doğasında yalan söylemek, öfkesine yenilmek, yorulmak, hata yapmak vardır. Burada bizim görevimiz insafsızca ve zor kullanarak

sizin içinizdeki insanlığı söküp almak sizlerden daha iyi bir varlık yaratmak, sizlerden birer doktor yaratacağız”.

Patch ise bu konuşmaya karşılık olarak arkadaşına;

“Arkadaşı: Neden doktor olmak istiyorsun?

Patch: Yardım etmek için, insanlarla ilişki kurmak için... Bir doktor insanlarla en zayıf anında tanışır. Sadece tedavi etmez aynı zamanda akıl verir, umut verir. Doktor olma fikrini işte bu nedenle seviyorum.

Arkadaşı: Bense hep insan zihnindeki gelişmelerle ilgilendim, hayata çok açık ve kendiliğinden başlıyoruz o zaman gerçek bireyleriz. Sonra yolun sonunda topluma uyma kaygısından programlanmış tepkilere koşullanıyoruz.

Patch: Sen de programlanmış tepkilerin koşullarını ve parametrelerini değiştirerek değiştirebilirsin. Sana Göstereyim...”

Bundan sonra bu kurgu üzerinden Patch ve arkadaşları sokaklarda insanlarla programlanmamış şekilde rol yapmadan kendileri gibi davranarak değişim yapma derdine girerler. Doktorluğu da bu şekilde programlanmanın ötesinde değiştirmeyi ve insanları tedavi etmenin yanında mutlu etmeyi amaçlanması gerektiğini ifade eder. Bu noktada Goffmann (2009: 29-35)’a göre bireylerin toplum önünde toplum tarafından belirlenen kurallara uyarak bir süre boyunca gerçekleştirdiği bütün faaliyetler performanslarıdır. Burada kendi benliği sahne arkasında yer almaktadır. Kişiler kişisel vitrinlerini bir set ortamında sergilerler ve o set ortamına girdiklerinde kendi vitrinlerinin getirisi neyse ona göre performans sergilemekle yükümlüdürler. Filmde de hekim ve hasta ilişkisi bu kavramsallaştırmanın örneklerini teşkil etmektedir. Hasta bütün savunmasızlığıyla hekime gelir ve hekim onun hastalığının nedenlerini ve tedavisini uygular ve gönderir.

Sağlık sosyoloji bakımından sağlık çalışanlarının bedene olan bakışı da önemlidir. Capra’ya (2013:143) göre, biyolojik anlayışa yerleşen mekanik anlayış tıp biliminde de kendini göstermektedir. Sağlık ve hastalığa karşı oluşan bu mekanik tavır modern tıbbın da temelini oluşturmaktadır. Beden bir makine ve hekimler de bu makinenin onarılmasını sağlayan teknik bir uzmandır (Tecim, 2016:48). Foucault (2002: 117), “Ama gösterilmek değil yatıştırılmak isteyen ıstıraplı bir bedene öğrenmek için bakmak, bu bedeni öğretmek amacıyla göstermek, o beden sustukça daha da hor kullanılan sessiz bir şiddet değil midir? Acı bir gösteri olabilir mi?” diye sorar. Filmin 25. dakikasında yer alan sahnede öğrenciler ve hocaları hasta bedene olan yaklaşımları bu duruma örnek teşkil etmektedir. Doktorun söylediklerine şahit olan hastanın korkulu gözleri ve çaresizliği söz konusudur.

“Doktor: Burada dolaşım bozukluğu ve diyabet nevropatisi bulgularıyla birlikte diyabetin erken safhalarını görüyorsunuz. Rahatlıkla fark edilebileceğiniz gibi diyabet yaraları ve ilerlemiş kangreni belirtileri vardır. Sorusu olan?

Öğrenci1: Kemik iliği iltihabı var mı?

Doktor: Görünürde yok ama kesin bir şey söyleyemeyiz?

Öğrenci2: Tedavisi nedir?

Doktor: Kan şekerini dengelemek tabii ki, muhtemelen uzuv kesilecek.

Patch: Adınız nedir? Ben sadece hastanın adını merak etmiştim.

Hasta: Margaery.

Patch: Merhaba

Hasta: Merhaba (Gülümser).”

FOTO-4: Hoca ve Öğrencilerin Hasta ziyaretleri

Toplumsal hayatta ve ilişkilerde kişilere isimleriyle hitap etmek yakın ve birincil ilişkiler dahilinde gerçekleşir. Burada herhangi bir sosyal bağ kurulmasını istemeyen tıp camiası hastaları etiketlemektedir. Hastaneye gelen hastalar onlar için birer iyileşmesi gereken insanlardır ve hastane sonrasında herhangi bir ilişki durumu olmayacaktır. Bu duruma karşı Patch, diğer arkadaşları ve hekimlerden farklı düşünür. Filmde çalışma arkadaşlarıyla birlikte ders çalışmaya oturduklarında geçen diyalog şöyledir;

“Patch: Hastaların neden adlarıyla değil de hastalık adlarıyla çağrılıyor; işte ilginç bir kanser vakası... 305 numaralı hasta gibi.

Caris Fisher: Bunun nedeni hastalarla özdeşleşmeyi önlemek.

Patch: Bunun nesi kötü ki doktorla hastanın duygusal yakınlık kurmanın nesi kötü ki nesi yanlış bu kuralları koyanlar kimler? Hipokrat yeminine aykırı değil mi?”

Hastalık, maddi ve manevi anlamda bir güç kaybıdır. Hastalık, gerek akut olsun gerekse de kronik olsun kişilerde hem fiziksel hem de ruhsal açıdan bir çöküntü halidir. Hastalık bir korkudur, çaresizliktir, arayıştır, umut ve yakınlıktır, sabır ve dayanma gücüdür, farkında olmaktır, empati kurmadır ve bir değişimdir (Açıkgöz, 2021:73-76). Filmde Patch hastalarla iletişim kurulup onlarla her an mutlu olunması gerektiğini ifade eder ve filmin genelinde de bu vurgulanmaktadır.

“Pankreas kanseri olan ve oldukça fazla huysuz olan hastanın yanına melek kılığında gelir ve dini kitaptan ölüm üzerine bölüm okur. Sonrasında ise karşılıklı olarak ölüm üzerine sözler söylerler. Aslında agresif olan hastayla bu şekilde iletişim kurup hastanın mutlu olmasını hedefler ve buna ulaşır.”

FOTO-6: Pankreas hastası ve Patch

Filmin 38. dakikasında yer alan sahnede;

“Patch eline lavman topunu alır ve burnuna takar. Arkadaşına dönerek bunu takınca bir başkasının bütün gününü aydınlatabilir, acı çeken bir hastanın sadece çocuklar değil herkeste... Hastalar benimle konuşuyor, hayallerini, rüyalarını anlatıyorlar. Eğer doğru noktaya değinirsen yüzleri ışıltılı oluyor artık acıyı hissetmez oluyorlar.”

Foto-7: Lavman Topu ve Kanserle Savaşan Çocuklar Kliniği

Dünyada sağlık hizmeti veren kurullarda hekim-hasta ilişkisinde sevgi potansiyeline izin verilmemektedir. Tıp dünyasında çalışacak olan bireylere daha eğitim aşamasındayken hekim-hasta ilişkisinin profesyonel düzeyde olması gerektiği, tıbbın bir bilim olduğu ve duygulara yer verilememesi gerektiği öğretilmektedir. Hekimler gelen hastalarına kişilikleriyle ilgili yüzeysel olarak bilgi edinerek teşhis koymakta ve hastaların aile, iş ve sosyal yaşantısı hakkında derinlemesine malumat edinmemektedirler (Dirim Tıp Gazetesi, 2008). Filmin devamındaki sahnede Patch ile dekan arasında geçen diyalog hekim-hasta arasındaki iletişimde gündelik hayata dair soruların sorulması ve hastayla iletişimin sağlanmasının bilimselliği yok edeceği yer almaktadır.

“Dekan: Eğlenceli olarak görüyorsun.

Patch: Neden beni bir tehdit olarak görüyorsunuz?

Dekan: Senin niyetin biz doktorların saygınlığını yok edip hastalarla aynı seviyeye indirmektir. Bilimselliği yok etmektir ve bu sistem yerine kendi yetersizliğiyle baş edebilmeyi sağlayacak ütopyik bir saçma sapan bir ahbablık sistemi getirmektir. “

Sağlıkta sosyal sınıf ve gelir eşitsizliği noktasında sorunlar yaşanmaktadır. Cockerham, yoksul olmanın tanımını gereği hayatta daha az iyi şeye ve daha fazla kötü şeye sahip olmak anlamına geldiğini ve buna bağlı olarak yüksek gelir seviyesine sahip kişilerin bireysel istisnalar olmasına karşın daha uzun yaşam beklentisine sahip olduğunu kaydetti. Cockerham, bu sistemlerde sağlık hizmeti alabilmenin veya daha iyi sağlık hizmetinden yararlanabilmenin ekonomik gelir düzeyine bağlı olduğunu altını çizdi (Madanoğlu ve Medet, 2023). Filmde hastaların sağlık sigortaları nedeniyle sağlık hizmetinden yararlanamıyor oluşlarını Patch, tamamen ücretsiz olan bir klinik açmak ister. Daha sonrasında arkadaşı ile içecek içmeye gittiği yerdeki insanların da apandisit için hastaneye gittiğini ve sağlık sigortasını evde unuttuğu için tekrar eve gitmesi istendiğini ve yolda sıkıntılar yaşadığını anlatır. Diğeri ise sağlık sigortası olmadığından bahseder. Bunların hepsi birleşince Patch’ de bir klinik açma isteği doğar. “Hastalar yan yana, unvanlar, patron olmayacak sadece başkalarına yardım etmek için insanlar gelecek. Neşenin yaşam biçimi olduğu bir toplum kurmak ve öğrenmenin en büyük amaç sevmenin en iyi olduğu bir toplum kurmayı planlar. Nihayetinde de hayırseverler ve arkadaşları sayesinde kliniği kurar. Sevdiği kadın Fisher akıl sağlığı yerinde olmayan hasta tarafından öldürülmesi sonucunda klinik kapanır.

Foto-8: Patch’in Oluşturduğu Klinik

SONUÇ

Sinemanın kurgulanma kaynağı ya insandır ya da toplumsal olgu ve olaylardır. Bundan dolayı toplumdaki oluşabilecek herhangi bir aksaklık sinemanın konusu haline gelmektedir. Pek tabii bu olaylar kurgusallık içererek perdelere aktarılmaktadır. Patch Adams filmi de gerçek bir hayat hikayesinden esinlenilerek perdelere aktarılan bir filmidir. Film karakteri olan Patch, insanların acılarına gülerek, mizah yoluyla yaklaşır ve bizlere sevgi aracılığıyla toplumsal ilişki kurularak insanların hayatlarına dokunabileceğimizi göstermeyi amaçlar. Bunu yaparken de eleştirel bir dil kullanarak programlanmış bireyler olmadan da ilişki kurulabileceğini gösterir. Patch’in, hastalara sevgiyle, gülerek ve en önemlisi hastalara onları anladığını göstererek bir davranışla yaklaşması iyileşmenin hem ruhsal hem de bedensel olarak olduğunu nitelendirmektedir.

KAYNAKLAR

Açıköz, R. (2021). *Hastalık, Sağlık ve Toplum: Bir Sağlık Sosyolojisi İncelemesi* (Vol. 6). DBY Yayınları.

Ergil, D. (1984). Toplumsal örgütlenmenin yapısı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 39(01).

Foucault, M. (2002). *Kliniğin Doğuşu*, (Çev. Şule Ünsaldı), Ankara: Epos Yayınları.

Goffmann, E. (2009)Gündelik Yaşamda Benliğin Sunumu, (Çev. Barış Cezar). İstanbul: Metis.

http://www.dirim.com/Dirim_2008-2_files/Sinema%3APatch%20Adams.pdf, Erişim Tarihi: 12.10.2023.

Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri, Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi Cilt 1, Sayı 1,

Madanoğlu, Ö.F. ve Medet, H.İ. (2023).

<https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/ayrimcilik/ekonomik-gelir-toplumsal-statu-ve-kuresel-esitsizlikler-hastaliklari-ve-sagliga-erisimi-etkiliyor/1815940>, Erişim Tarihi: 12.10.2023.

Tecim, E. (2016). Sağlık ve Kültür Ekseninde Sosyal Teori, Sağlık Sosyolojisi Yazıları(İç.), Ed. Erhan Tecim, İstanbul: Açılım.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

THE POWER OF NAMES AND NAMING

Dr. Fatemeh Akbari

*Kamusi Project International, Linguistics, Translation Studies/Trans-cultural Communication
ORCID: 0000-0002-7898-9096*

ABSTRACT

Names are a fundamental aspect of human communication and understanding. They provide us with a powerful tool that can shape our perceptions of individuals, groups, and even entire societies. They also play important role in our attitudes, behavior, responses and contribution to the realities of the world around us. Similarly, renaming can have a profound impact on our understanding of our society.

This socio-onomastic study explores the ways in which names and (re)naming shape our understanding of reality, with a focus on our social facts and contribute to our understanding of the role of language in our society. It highlights the need for greater attention to be paid to the ways in which we name and categorize the world around us.

This presentation will begin by exploring the definition, significance, and a typology of names in human society. We will discuss how names serve as a means of identification and convey information about an individual's gender, ethnicity, religion, and social status. Next, we will examine the agents involved in naming and renaming, including parents, communities, and governments. We will also investigate what names may be controversial in society. We will discuss the impact of these names on individuals and groups and explore how they contribute to wider societal issues such as racism and discrimination. We will delve into the fact that though the act of naming can be a deeply personal decision, but it also interacts with cultural norms and societal expectations. Furthermore, we will introduce some naming techniques in social discourse. Finally, we will highlight the importance of responsible naming practices. By understanding the impact of names on society, we can work towards creating a safer and more inclusive world for all.

Keywords: Names, Renaming, Society

KONYA KUNDURACILAR SANAYİ SİTESİNDE ÇALIŞMAKTA OLAN GEÇİCİ KORUMA
ALTINDAKİ MÜLTECİ VE TÜRK ÇOCUKLARDA DEPRESYON VE ANKSİYETE
DÜZEYİNİN İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF DEPRESSION AND ANXIETY LEVELS IN REFUGEE AND
TURKISH CHILDREN UNDER TEMPORARY PROTECTION WORKING IN KONYA
KUNDURACILAR INDUSTRIAL SITE

Recep Berkay Coşar

Konya Gıda ve Tarım Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı Öğrencisi

ORCID: 0009-0006-5802-8841

ÖZET

Çocuk işçiliği sorunu günümüz dünyasında uluslararası boyutta yer almaktadır. Bu sorun ek olarak Nisan 2011 yılında gerçekleşen Suriye iç savaşı nedeniyle başlayan düzensiz göçler Türkiye'nin konumu açısından her iki sorununun daha da büyümesine yol açmıştır. Halihazırda Türkiye'de çocuk iş gücü piyasası bulunurken bir de göç etmiş ailelerin çocukların bu piyasaya eklenmesini beraberinde getirmiştir. Daha eğitim ve oyun çağında olması gereken, fiziksel ve bilişsel bilişsel işlevleri henüz tam olarak gelişmemiş çocukların iş hayatına girmesi ilerleyen hayatlarında biyopsikososyal açıdan sorunlara yol açabilmektedir. Bu araştırma; çocuk işgücüne neden olan faktörleri ve bu faktörlerin sebep olduğu psikolojik sorunları ele almaktadır.

Bu çalışmada çalışan Türk ve geçici koruma altındaki mülteci çocukların depresyon ve anksiyete düzeylerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırma Konya Kunduracılar sanayi sitesinde çalışmakta olan 13-17 yaş arasında olan 160 çocukla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri demografik bilgi formu ve Çocuklarda Anksiyete ve Depresyon Ölçeği (ÇADÖ-Y) kullanılarak toplanmıştır. Veriler SPSS-26 paket programı ile analiz edilmiştir. Araştırmanın temel amacı geçici koruma altındaki mülteci çocukların ve Türk çocukların depresyon ve anksiyete düzeylerinin karşılaştırılmasıdır. Alt ölçeklerin normallik sayıtlısını karşılamaması sebebiyle karşılaştırmalar için parametrik olmayan varyans analizi olan Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Bu analizler sonucunda geçici koruma altındaki mülteci çocukların depresyon ve anksiyete düzeyleri Türk çocuklara göre daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca çalışmaya katılan çocukların demografik bilgileri ışığında depresyon ve anksiyete düzeyi cinsiyet, anne babanın hayatta olup olmaması, kardeş sayısı, ekonomik durum, yaş ve eğitim durumu gibi değişkenler açısından incelenmiştir ve değişkenler açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Elde edilen tüm bulgular literatür ışığında incelenmiş ve tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Geçici Koruma Altındaki Mülteci, Çocuk İşçi, Depresyon ve Anksiyete

ABSTRACT

The problem of child labor has an international dimension in today's world. In addition to this problem, irregular migrations that started due to the Syrian civil war in April 2011 have caused both problems to grow even more in terms of Turkey's position. While there is already a child labor market in Turkey, children from immigrated families have also been added to this market. The entry into business life of children, who should be in the educational and play age and whose physical and cognitive functions are not yet fully developed, may lead to biopsychosocial problems in their later lives. This research; It addresses the factors that cause child labor and the psychological problems caused by these factors.

This study aimed to determine and compare the depression and anxiety levels of working Turkish children and refugee children under temporary protection. The research was conducted with 160 children between the ages of 13-17 working in Konya Kunduracılar industrial site. The data of the study were collected using the demographic information form and The Revised Child Anxiety and Depression

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

Scale-Child Version (RCADS-CV) The data were analyzed with the SPSS-26 package program. The main purpose of the research is to compare the depression and anxiety levels of refugee children under temporary protection and Turkish children. Since the subscales did not meet the normality criteria, the Mann-Whitney U test, a non-parametric analysis of variance, was applied for comparisons. As a result of these analyses, depression and anxiety levels of refugee children under temporary protection were found to be higher than Turkish children. In addition, in the light of the demographic information of the children participating in the study, the depression and anxiety levels were examined in terms of variables such as gender, whether the parents were alive or not, number of siblings, economic status, age and education level, and no statistically significant difference was found in terms of the variables. All findings obtained were examined and discussed in the light of the literature.

Key Words: Refugee Under Temporary Protection, Child Labor, Depression and Anxiety

HIRİSTİYAN ANLATILARINA GÖRE NECRÂN KATLIAMI
NAJRAN MASSACRE ACCORDING TO CHRISTIAN NARRATIVES

Dr. Yaşar ÜNER

Çanakkale İl Müftülüğü, Dinler Tarihi, Çanakkale/ Türkiye

ORCID: 0000-0002-2201-5401

ÖZET

Yahudiler tarafından Hıristiyanlara yapılan Negrân katliamı, tarih boyunca oluşturulmaya çalışılan mağdur Yahudi imajına zarar veren bir hadisedir. Bu nedenle de Yahudi kaynakları bu hadiseye hiçbir şekilde yer vermemişlerdir. Fakat bu durum hem Hıristiyan kaynaklarında hem de İslam kaynaklarında yerini almıştır. Nitekim bu hadise Kur'an'da *Ashâb-ı Uhdud* (el- Burûc 85/4-10) şeklinde geçmektedir. Çin ve Hindistan'da üretilen ticarî malların Batıya transferi 5. yüzyılın başına kadar Basra Körfezi ve Kızıldeniz vasıtasıyla yapılmaktaydı. Fakat ilerleyen süreçte Doğu Roma ve Sâsâniler arasında vuku bulan savaşlar nedeniyle bu deniz yollarının güvensiz hale gelmesi, alternatif ticarî yolların bulunmasını gerekli kılmıştır. Bu doğrultuda Arap Yarımadasındaki kervan ticareti yeni ticaret yolu olmuştur. Bu noktadan sonra emperyal güçler ticaret yolu üzerinde bulunan şehirler üzerinde hâkimiyet kurma gayreti içine girmişlerdir. Ticaret yollarının kesişme noktasında yer alan Negrân ise konumu sebebiyle üzerinde hâkimiyet kurulmak istenen şehirlerin başında gelmiştir. Bu amaç doğrultusunda emperyal güçler aralarında ittifaklar oluşturmuştur. Buna göre Doğu Roma ile Habeş devleti bölgedeki Monofizit Hıristiyanları desteklerken, Sâsâniler de Yahudileri ve Nesturî Hıristiyanları desteklemişlerdir. İttifaklar arası mücadele öylesine bir hal almıştır ki, sonunda Negrân katliamının yaşanmasına sebep olmuştur.

Güney Arabistan'da hüküm süren Hıristiyan (Monofizit) kralının ölümü sonrasında yaklaşık 30 kabilenin Zû Nüvas adlı Yahudi bir derebeyinin etrafında toplanıp, yönetimi ele geçirmeleriyle başlayan süreç bir anda Hıristiyanların Yahudiliğe geçmeye zorlanmasına dönüşmüştür. Katliam, her ne kadar muhtemel Habeş işgaline karşı bölgede Habeşlilerle işbirliği yapabileceklerin bertaraf edilmesine yönelik bir eylem gibi görünse de sonuçta çok kan dökülmüştür. Ateşte yakma, kılıçtan geçirme, hayvanlara bağlanıp sürüklenerek öldürme gibi çok çeşitli işkence metotlarının uygulandığı katliamda anlatılar ağırlıklı olarak kadınlar üzerine inşa edilmiştir.

Sonuç olarak Habeş devleti, Beth- Arsham piskoposu Simeon'un çabaları sonucu katliamdan haberdar olmuş ve güçlü bir orduyla bölgeyi işgal etmiştir. İşgal sonrası süreçte Monofizit Hıristiyanlar bölgede yaklaşık yarım asır hüküm sürmüşler ve Hıristiyanlığın yayılması için yoğun çaba sarf etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Negrân katliamı, Zû Nüvas, Beth-Arsham piskoposu Simeon'un mektupları, The Book Of The Himyarites.

ABSTRACT

The Najran massacre committed by Jews against Christians is an event that harms the image of the victimized Jews that has been tried to be created throughout history. For this reason, Jewish sources do not include this incident in any way. However, this situation has its place in both Christian and Islamic sources. As a matter of fact, this incident is mentioned in the Quran as *Ashâb-ı Uhdud* (al-Burûj 85/4-10).

The transfer of commercial goods produced in China and India to the West was made through the Persian Gulf and the Red Sea until the beginning of the 5th century. However, as these sea routes became unsafe due to the wars between the Eastern Romans and the Sassanids, it became necessary to find alternative commercial routes. In this direction, caravan trade in the Arabian Peninsula became a new trade route. From this point on, imperial powers attempted to dominate the cities on the trade route. Najran, located at the intersection of trade routes, was one of the cities that was desired to be dominated due to its

location. For this purpose, imperial powers formed alliances among themselves. Accordingly, while the Eastern Roman and Abyssinian states supported the Monophysite Christians in the region, the Sassanids supported the Jews and Nestorian Christians. The struggle between the alliances became such that it eventually caused the Najran massacre.

After the death of the Christian (Monophysite) king who reigned in Southern Arabia, the process that started with approximately 30 tribes gathering around a Jewish feudal lord named Zû Nūvas and taking over the government suddenly turned into Christians being forced to convert to Judaism. Although the massacre seemed to be an action to eliminate those who could cooperate with the Abyssinians in the region against a possible Abyssinian invasion, as a result, much blood was shed. The narratives of the massacre, in which various torture methods were applied such as burning on fire, slaughtering by sword, being tied to animals and dragged to death, were mainly based on women.

As a result, the Abyssinian state became aware of the massacre as a result of the efforts of Simeon, bishop of Beth-Arsham, and occupied the region with a strong army. In the post-occupation period, Monophysite Christians reigned in the region for about half a century and made intense efforts to spread Christianity.

Keywords: Najran massacre, Zû Nuvas, Letters of Simeon of Beth-Arsham, The Book Of The Himyarites.

GİRİŞ

5. yüzyılın başlarına kadar Çin ve Hindistan'da üretilen ticarî malların Batıya transferi Basra Körfezi ve Kızıldeniz vasıtasıyla gerçekleştirilmekteydi. Sonrasında Doğu Roma ve Sâsâniler arasında gerçekleşen savaşlar, mezkûr deniz yollarının emniyetini tehlikeye düşürmüş ve alternatif ticaret yolları aranmasına sebep olmuştur. En ekonomik alternatif yol olarak kervan ticaretinin tespit edilmesi, Arap Yarımadasının kuzey-güney hattındaki ticareti canlandırmıştır. Bundan sonraki süreçte Doğu Roma ve himayesindeki Habeş devleti ile Sâsâniler arasında bu ticaret yollarına hâkim olma noktasında bir mücadele başlamıştır (Söylemez, 2006: ss. 115- 117). Bahsi geçen emperyal güçler, bölgede hâkimiyetlerini kurmak ve sürdürülebilmek için kervan yolları üzerinde bulunan şehirlerde kendilerine bağlı bir toplum inşa etme gayreti içine girmişlerdir. Amaçlarını gerçekleştirmek için de “din” faktöründen istifade etmişlerdir. Doğu Roma ve Habeş devleti bölgedeki Monofizit Hıristiyanları desteklerden Sâsâniler Nesturî Hıristiyanları ve Yahudileri desteklemiştir (Christides, 2015: s. 119; Papathanassiou, 14 Ekim 2022).

Necrân'ın hem ticaret yollarının birleştiği büyük bir şehir olması hem de Hıristiyanlığın bu şehirde diğer yerlere göre daha görünür olması, dikkatleri buranın üzerine çekmiştir. Emperyal güçler Necrân'da hâkim Hıristiyan mezhebinin kendileri tarafından desteklenen mezhep olması için yoğun çaba sarf etmişlerdir. 523 yılına gelindiğinde Güney Arabistan'a, Habeş devletinin patronajı altındaki bir Hıristiyan kral hükmetmektedir. Mevzubahis kralın hayatını kaybetmesinden sonra, mutaassıp bir yahudi olan Zû Nūvas, kendisi gibi Monofizitlere düşmanlık besleyen kabileleri etrafında toplamış, yaklaşan kış koşullarından istifade ederek isyan etmiş ve yönetimi ele geçirmiştir. Kış sonrasında bölgeye müdahale edeceği belli olan Habeşlilerle birlikte hareket etmelerini önlemek için Habeş'in bölgedeki müttefiki olarak görülen Necrân üzerine yürümüştür.

Netice itibariyle bu saldırı, tarih boyunca Yahudilerin –başta Hıristiyanlar olmak üzere— diğer din mensuplarınca çeşitli baskı ve zulümlere uğradıkları yönündeki genel kanının tersine bir durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Nitekim dinî gerekçelere dayandırılarak Yahudiler tarafından Hıristiyanlara yapılan zulmün en bilineni olan Necrân katliamından Kur'ân'da (el- Burûc 85/4-10) da bahsedilmektedir. Çalışmanın muhteva şeması şu şekildedir: (a) Katliamdan bahseden ilk elden Hıristiyan kaynakları ve bunların tanıtılması, (b) Bu kaynaklar doğrultusunda Necrân katliamının kompoze edilmesi ve (c) sonuç.

1. NECRÂN KATLIAMINI İÇEREN HİRİSTİYAN KAYNAKLAR

Necrân katliamından bahseden pek çok hıristiyan eser bulunmaktadır. Bununla birlikte bu eserlerin hemen hemen hepsi katliamın gerçekleştiği dönemde kaleme alınmış –ilk elden— birkaç dokümanı referans göstermektedirler. Bunları, (a) Beth-Arsham piskoposu Simeon’un mektupları ve (b) *The Book Of The Himyarites* (“Himyerlilerin Kitabı”) olarak gruplandırmak mümkündür.

1.A. BETH-ARSHAM PİSKOPOSU SİMEON’UN MEKTUPLARI YAZILIŞ YERLERİ VE TARİHLERİ

523 yılı sonlarında Lahmi kralı Münzir, Doğu Roma İmparatorluğu ile başarılı bir şekilde savaşmış ve onların iki önemli generalini esir almıştır. İmparator Justin de 524 yılı Ocak ayında antlaşma yapmak için bir elçilik heyetini, barış antlaşması yapmak üzere Münzir’e göndermiştir (Van Der Horst, 2015: s. 183). Beth-Arsham piskoposu Simeon da, mezkûr olaylara müdahil olan Sâsânîler tarafından gönderilen bir heyet içinde görev almış, katliama ilişkin bilgilerin temelini oluşturan mektupları bu diplomatik görevi esnasında şahit olduklarına istinaden yazmıştır. Buna göre, Ramla’da buldukları sırada Zû Nüvas’ın Lahmi kralı Münzir’e bir elçisi vasıtasıyla gönderdiği mektup ilan edilmiştir. Mektupta Zû Nüvas, Necrân’da ve Necrân’a ulaşmadan önce diğer yerlerde Hıristiyanlara yaptığı zulümden bahsetmiş ve aynı zulmün Lahmî krallığının hâkimiyet sahasındaki Hıristiyanlara uygulamasının istemiştir. Simeon bu bilgiye ve sonrasındaki araştırmalarına istinaden mektupları yazmıştır. Kaynaklar Simeon’un olayın sıcağı sıcağına Ramla’da yazdığı ilk mektubun günümüze ulaşmadan kaybolduğunu zikretmektedirler (Detoraki, 2007: s. 13). Büyük ihtimalle Simeon bu mektubu yalnızca Zû Nüvas’ın mektubu ve onun elçisinin şifahi olarak anlattıkları çerçevesinde kaleme almıştır. 30 Ocak 524- 19 Şubat 524 tarihleri arasında yazıldığı tahmin edilen böyle bir mektubun varlığı Simeon tarafından Hire’de yazılan ikinci mektubun içeriğinden anlaşılabilir (Shahid, 1971: s. 120). Simeon Hire’ye ulaştığında Necrân’da yaşananlar ile ilgili öğrendiklerini, Zû Nüvas’tan önce Himyer tahtında oturan Hıristiyan kral tarafından Hire’de görevlendirilen elçiye anlatmış; elçi de olan biteni öğrenmesi için Necrân’a bir kişiyi göndermiştir. Simeon ikinci mektubunu, ilk mektubunda anlattıklarına ek olarak Necrân’a gidip gelen bu kişinin anlattıklarını ilave ederek yazmıştır (Detoraki, 2007: ss. 117- 118). Hire’de yazılan ikinci mektubun yazılış tarihi net olmamakla beraber olayları takip eden Şubat ayından sonraki bir tarih olduğu tahmin edilmektedir (Shahid, 1971: s. 120). Piskopos Simeon tarafından yazılan üçüncü ve son mektubun *Gbitâ*’da aynı yıl Temmuz ayında yazıldığı ifade edilmektedir (Shahid, 1971: 121). Görüleceği üzere Simeon, katliamın yaşanmasından çok az bir zaman sonra konuya ilişkin üç ayrı mektup yazmıştır.

MEKTUPLARIN YAZILIŞ AMACI VE MUHATAPLARI

Piskopos Simeon, kilisenin önde gelenlerine, özellikle de İskenderiye Patrikliğine Necrân’da yaşananların ulaştırılmasını sağlayarak buraya müdahale edilmesini amaçlamıştır (Greenslade, 1932: s. 184). Bu amacına ulaşabilmek için yazdığı ilk mektubu kendisiyle aynı adı taşıyan *Gabbula* Manastırının reisi Başmandrit Simeon’a göndermiştir. Konunun önemi üzerine Başmandrit Simeon, piskopos Simeon’dan konu ile daha ayrıntılı bilgiler talep etmiştir. Nitekim ilk mektuptaki bilgiler Zû Nüvas’ın mektubuna ve onun elçisi tarafından verilen şifahi bilgilere –yani düşman kaynaklara dayanmaktaydı. Haliyle daha sahih ve güvenilir bilgiler edinmek gerekiyordu. Bu yüzden Simeon, yeni bilgilere ulaştıkça yeni bir mektup hazırlamıştır (Shahid, 1971: s. 119). Bir bakıma Simeon tarafından kaleme alınan mektuplar tarihin seyrine etki etmiştir.

1.B. THE BOOK OF THE HİMYARİTES (“HİMYERLİLERİN KİTABI”)

Necrân katliamına ilişkin ilk bilgilerin kaynağı Beth-Arsham piskoposu Simeon’un mektuplarıdır. Bununla birlikte konuyla ilgili rivayetleri içerir en hacimli eser *The Book of the Himyarites*’tir (Detoraki, 2007: s. 13). Bu eseri Simeon’un mektuplarından ayıran temel faktör, olup bitmiş olayları anlatması ve

ilerleyen zamanda meydana gelebilecek olayların seyrine etki etme amacı taşımamasıdır. Çünkü bu eser, her şey olup bittikten yani Habeş istilasından kısa bir süre sonra yazılmıştır. Habeş istilası ve sonrası hakkında bilgiler taşıması da Simeon'un mektuplarından hacimli olmasını sağlamıştır. *The Book of the Himyarites* adlı eserin yazarının Beth-Arsham piskoposu Simeon olduğunu iddia edenler bulunduğu gibi bu eserin yazarının Simeon'la aynı elçilik heyeti içerisinde yer alan bir başkası olduğunu ileri sürenler de bulunmaktadır. Her iki eser ile ilgili ortaklığından kesin olarak bahsedilebilecek tek husus ikisinin dilinin de Süryanice olmasıdır (Van Der Horst, 2015: s. 185; Shahid, 1971: s. 113; Barrett, 2013: s. 94; Greenslade, 1932: s. 267).

2.NECRÂN KATLIAMI

2.A. KATLIAM ÖNCESİNDEKİ GELİŞMELER

Habeşliler tarih boyunca Güney Arabistan'da hüküm sürmek istemişler, bu amaçlarını gerçekleştirmek için bölgeyi defalarca işgal etmişlerdir. Negrân katliamı öncesinde gerçekleşen son Habeş istilası da 519 yılında gerçekleşmiştir. Bu istila sonrasında bölgede uydu bir yönetim kurmuşlar ve bu yönetimin başına Hıristiyan bir kral atamışlardır. Mezkûr kral Habeş ve doğu Roma yanlısı bir yönetim sergilemiş ve Sâsâni - Lahmî bloğuyla ittifak halinde hareket eden Arap kabilelerine karşı baskı uygulamıştır (Nebes, 2012: ss. 40- 42). Böylesine bir baskıya maruz kalan bölge halkında Monofizit Hıristiyanlara karşı büyük bir tepki doğmuştur. Bu tepkinin bir yansıması olarak yaklaşık 30 kabile Zû Nüvas'ın liderliğinde birleşmiştir (Nebes, 2012: s. 30, 51).

Anlatılar dikkate alındığında milliyetçi duygu ve kaygılarla hareket ederek ülkesindeki istilacı unsurları kovmak istediği anlaşılan Zû Nüvas, Hıristiyan kralın ölümünden istifade ederek yönetimi ele geçirmiştir (Pseudo-Dionysius, 1996: s. 54). Zû Nüvas, kış mevsimi geçip *Bâbu'l-Mendeb* boğazı tekrar işler hale gelince Habeşlilerin bölgeyi tekrar işgal etmek isteyeceklerini öngörerek, işgale karşı koyabilecek tedbirler almaya başlamıştır. Bu tedbirler kapsamında ilk olarak içlerinde Negrân'ın da bulunduğu Güney Arabistan şehirlerine destek talep mektupları göndermiştir (Shahid, 1971: s. 44).

Normal şartlarda talep edilen destek gelmeden askerî bir operasyona başlanmaz. Ancak Zû Nüvas, talep ettiği desteğin gelmesini beklemeden harekete geçmiş ve ülkede Habeş hâkimiyetini temsil eden Zafar'daki Habeş garnizonuna saldırmıştır (Shahid, 1971: s. 44). Zafar'ı askerî harekâtla alamayacağını anlayan Zû Nüvas; içlerinde Negrânlı ve Hireli Hıristiyanların bulunduğu bir heyeti bir haham başkanlığında Zafar'a göndermiştir (Shahid, 1971: s. 44; Moberg, 1924: s. 105).

Bu noktada dikkat çeken husus, Hıristiyan karşıtlığı ile bilinen Zû Nüvas tarafından gönderilen heyet içinde Hıristiyanların bulunuyor olmasıdır. İlk bakışta anlaşılır bir durum gibi görünmeyen bu durum, önceden de bahsedildiği üzere bölge hâkimiyeti için oluşturulan ittifakların bir kanadında Nestûrilerin, diğer kanadında ise Monofizitlerin bulunuyor olması mezkûr durumu anlaşılır kılabilmektedir. Bunun bir anlamı da şudur: Negrân Hıristiyanları homojen ve yeknesak bir yapı arz etmemektedir.

Heyet, mektubu Habeş askerlerine iletmiş; mektupta şehri Zû Nüvas'a teslim etmeleri halinde kendilerine dokunulmayacağını ve özgürce memleketlerine dönebileceklerinin yazıldığını görmüşlerdir. Hatta bu sözler Tanrı, Tora ve Yahudi mukaddesatı üzerine yemin edilerek pekiştirilmiştir. Bunun üzerine 300 Habeşli başlarında başrahipleri bulunduğu halde konuyu müzakere etmek için Zû Nüvas'ın karargâhına gitmişlerdir. Zû Nüvas ilk başta onlara iyi davranmış; ancak ilerleyen süreçte öldürülmeleri talimatını vermiş ve Habeşliler gece yarısı öldürülmüştür (Shahid, 1971: s. 44; Moberg, 1924: s. 105). Zû Nüvas'ın Zafar'daki icraatları bununla son bulmamıştır. Nitekim Zafar'da kalan 200 / 280 civarı Habeş askerini ve rahipleri öldürtmüştür (Shahid, 1971: s. 44; Moberg, 1924: s. 105; Pseudo-Dionysius, 1996: s. 54), Hıristiyanların gizlendiği tespit edilen evleri yaktırmış ve mallarına el koydurmuştur. Daha da ileri giderek Hıristiyanlıktan Yahudiliğe geçmeyenlerin öldürülmesini emreden yeni bir fermanını bölgedeki şehirlerine göndermiştir (Shahid, 1971: ss. 44- 45; Moberg, 1924: s. 105).

Zû Nüvas, Zafar'dan sonra yönünü Hadramavt'a çevirmiştir. Burada da içlerinde Necrânlı bir Hıristiyanların bulunduğu pek çok Hıristiyanı öldürmüştür (Shahid, 1971: s. 45). Hem Zafar'da hem de Hadramavt'ta Necrânlı Hıristiyanlara rastlanıyor olması teo-politik düzlemde Necrânlı Hıristiyanların etkisini gösterebilmektedir. Necrânlı Hıristiyanların bu pozisyonu, Zû Nüvas'ın Necrân üzerine ordu göndermesini açıklar görünmektedir. Aslında Zû Nüvas Necrânlı Hıristiyanları şehir dışında etkisiz hale getirmeyi planlamıştır. Şöyle ki, Zû Nüvas'ın destek mektubuna istinaden Necrân'dan savaşçılar yola çıkacak, bu askerler bertaraf edildikten sonra Necrân'ın savunması kırılmış olacaktır. İlk başta Zû Nüvas'ın planı işlemiş, mektup Necrânlı Hıristiyanların lideri konumundaki Hâris b. Kâb'a ulaştığında Hâris, şehirdeki Hıristiyan savaşçıları Zû Nüvas'a destek vermeleri için göndermiştir. Ancak bunların yolda Zû Nüvas tarafından Hıristiyanlara yönelik olarak gerçekleştirilen eylemlerden haberdar olmaları ve kurulan tuzağın farkına vararak Necrân'a geri dönmeleri (Moberg, 1924: s. 106) Zû Nüvas'ın planını bozmuştur.

Sonuçta Zû Nüvas'ın planı işlememiş ve üç komutanını şehri savaş yoluyla almaları için görevlendirmiştir. Necrân, ordunun tüm saldırılarına rağmen uzun süre direnebilmiş ve bir türlü işgal edilememiştir (Shahid, 1971: s. 45). Şehrin işgal edilemediği ve askerî harekâtın başarılı olabilmesi için kendisinin gelmesinin gerekli olduğu Zû Nüvas'a bir mektupla bildirilmiş (Moberg, 1924: s. 107), bunun üzerine de 120 bin kişilik ordusuyla Necrân önlerine gelmiştir (Shahid, 1971: s. 45; Pseudo-Dionysius, 1996: s. 54). Zû Nüvas'ın tüm gücüyle saldırması da işe yaramamış ve şehir bir türlü düşürülememiştir. Şehri askerî operasyonla alamayacağını anlayan Zû Nüvas başka çareler aramaya başlamıştır (Moberg, 1924: s. 107).

Bu noktada Zû Nüvas'ın çare olarak uygulamayı düşündüğü plan yeni bir strateji ürünü değildir. O, Zafar'da uyguladığı ve işe yaradığını gördüğü planı tekrar uygulamaya geçmiştir. Mektubunu iletmeleri için Taberiyeli hahamlardan oluşan bir heyeti Necrân'a göndermiştir. Mektubunda şehir ile birlikte sahip oldukları tüm altın ve gümüşleri vermeleri halinde hiçbir Hıristiyanı Yahudiliğe geçme noktasında zorlamayacağını yazmış, sözünü de Yahudi mukaddesatı üzerine yemin ederek pekiştirmiştir (Shahid, 1971: s. 45; Moberg, 1924: ss. 107- 108; Pseudo-Dionysius, 1996: s. 54). Şehrin ileri gelenleri mektubu okumuşlar; erzak stoklarının azalması sebebiyle daha fazla dayanamayacakları, ellerinde bulunan değerli madenleri vererek baskıdan kurtulmanın makul olduğu ve oturulabilir bir şehirde yaşamaya devam etmek için bunun elzem olduğu hususlarını göz önünde bulundurarak Zû Nüvas'ın teklifini kabul etmek istemişlerdir (Moberg, 1924: s. 108). Fakat Hâris b. Kâb, Zû Nüvas'ın tuzak kurduğunu iddia ederek onların bu düşüncelerine katılmamış ve şehri savunmaya devam etmeleri gerektiğini teklif etmiştir (Shahid, 1971: ss. 50- 51; Pseudo-Dionysius, 1996: s. 59). Hâris'in teklifi kabul görmeyince o, tek başına savaşmak için şehirden çıkmak istemiş, fakat buna müsaade edilmemiştir (Shahid, 1971: s. 51).

Sonuç olarak Necrânlılar teklifin ayrıntılarını görüşmek üzere 150 / 300 kişilik bir heyeti, Zû Nüvas'ın yanına göndermişlerdir (Shahid, 1971: s. 45; Moberg, 1924: s. 108; Pseudo-Dionysius, 1996: s. 58). Zû Nüvas, heyeti sıcak bir şekilde karşılamış ve verdiği sözleri yerine getireceğini söylemiştir. Nitekim ilk gün herhangi bir sıkıntı çıkmamıştır. Bununla birlikte ikinci gün verilen yemek daveti esnasında –daha önceden tasarlandığı üzere— Zû Nüvas'ın ekmeğini bölmesiyle birlikte askerler harekete geçmiş ve Necrân heyetindeki herkesin ellerini ve ayaklarını bağlayarak onları tutsak etmişlerdir (Shahid, 1971: ss. 45- 46). Necrân'ın önde gelenlerinin bu şekilde tutsak edilmesi şehrin savunmasını düşürmüş ve şehir Zû Nüvas tarafından işgal edilmiştir.

2.B. KATLIAMDA YAŞANANLAR

Şehrin zapt edilmesini müteakip Zû Nüvas'ın ilk iş olarak ne yaptığı hakkında iki rivayet bulunmaktadır. Simeon'un mektuplarına göre Zû Nüvas, şehre girdikten sonra ilk iş olarak kiliseye sığınmış olan Hıristiyanların yakılmasını emretmiştir (Shahid, 1971: ss. 46- 47; Pseudo-Dionysius, 1996: s. 54).

Sonrasında da Habeş istilasında düşmanla işbirliği yaptığını düşündüğü piskopos Paul'un kemiklerini mezarından çıkarttırıp kilisede yaktırmıştır (Shahid, 1971: ss. 46- 47; Pseudo-Dionysius, 1996: s. 54). Himyerlilerin Kitabı'na göre ise Zû Nüvas şehre girdiğinde, karşılaştığı Hıristiyanlar hakkında bilgi edinmeye gayret etmiştir. Nitekim bu çalışması sırasında Nocrân'da Doğu Roma'dan, Hire'den ve Habeşistan'dan gelmiş pek çok Hıristiyan din adamının olduğunu müşahade etmiştir (Moberg, 1924: ss. 109- 110). Onun böyle bir araştırma yapmasının nedeni olarak kendisiyle ittifak halinde olan Nesturi Hıristiyanlarla karşı blokta yer alan Monofizit Hıristiyanları ayırt etme gayesi güttüğü ifade edilebilir. Bu da onun, Simeon'un mektuplarında ifade edildiği gibi, amaçsızca bir katliama girişmediğinin; bilakis kime nasıl bir muamele yapacağını planladığını göstermektedir. Buna göre Zû Nüvas bloğun karşı tarafında yer alan Hıristiyanları tespit ettikten sonra onları toplamış ve Hz. İsa'nın herkes gibi ölümlü bir insan olduğunu; Tanrı'nın oğlu olduğunu söyleyen birine tapınmanın yanlış olduğunu söylemiş ve bu inançtan vazgeçerek Yahudi olmalarını istemiştir. Aksi takdirde öldürüleceklerini söylemiştir (Moberg, 1924: s. 109). Ölümle tehdit edilen Hıristiyanlar ise Tanrı'nın Oğlu'nun Hz. İsa'da enkarne olduğunu, onun ölüme galip gelerek tüm insanlığı ebedî ölümden kurtardığını ikrar etmişler ve ölüm tehdidinde boyun eğmemişlerdir (Moberg, 1924: s. 109). Hıristiyanların kiliseye hapsedilip sonrasında yakılmaları bu konuşmalardan sonra gerçekleşmiş olmalıdır.

Bu noktada Nocrân'daki Hıristiyanların kilisede kendi istekleriyle mi kaldıkları, yoksa orada zorla mı tutuldukları sorusunun cevabı önemli bir yer teşkil etmektedir. Zû Nüvas'ın Zafar'da, kiliseyi içindeki insanlarla birlikte yakıtığı rivayeti dikkate alındığında bu olaydan haberdar olan Nocrânlıların kilisede kendi rızalarıyla bulunuyor olmaları ihtimali düşük görünmektedir. Onların kilisede zorla tutuldukları ihtimalini, Elizabeth isimli Hıristiyan kadının anlatısı güçlendirmektedir. Buna göre Nocrân'ın işgal edildiği haberini alan Hıristiyanlar şehrin çeşitli yerlerine saklanmaya çalışmışlardır. Piskopos Paul'un kız kardeşi diyakoz Elizabeth, kilisenin içindekilerle beraber yakıldığını öğrendiği zaman saklandığı yerden çıkmış ve kilisenin yanına kadar gitmiştir. Onu gören askerler kilisenin içinden kaçtığını zannederek birbirlerine "ateşin içinden kaçtı, büyüyle ateşi yendi, dışarı çıktı!.." demişlerdir. Fakat Elizabeth, "ateşin içinden çıkmadığını, hizmet ettiği kilisede kardeşinin kemikleriyle birlikte yanmak için geldiğini" söylemiştir (Shahid, 1971: s. 47). Bu anlatıdan; Zû Nüvas'ın teklifini kabul etmeyen Hıristiyanların kiliseye hapsedildikleri, buradan kaçmamaları için sıkı tedbirler aldıkları, askerlerin gözetimi altında tutulduğu ve içindeki insanlarla beraber kilisenin yakıldığı anlaşılabilir.

Diyakoz Elizabeth ile ilgili anlatının devamından katliamın yalnızca kilisedekilerle sınırlı olmadığını göstermektedir. Buna göre Elizabeth Zû Nüvas'ın huzuruna çıkarıldığında Zû Nüvas ondan akıbetinin kilisedekiler gibi olmaması için Hz. İsa'nın Tanrı / Tanrı'nın oğlu olmadığını kabul etmesini istemiştir (Moberg, 1924: s. 114). Elizabeth'in teklifi kabul etmemesi üzerine ona işkence yapılmaya başlanmıştır. Baş, kolları ve dizleri bükülmüş, vücudunun muhtelif noktalarına tahtalar konmuş ve bunlar iplerle sıkılmıştır. İpler öylesine sıkılmıştır ki, tahtalar vücudunda izler bırakmıştır. Bundan sonra başının üstüne taç şekli verilmiş bir parça çamur konmuş ve "tacını al, ey marangozun oğlunun cariyesi!.." diyerek onunla alay edilmiştir. Sonrasında bu defa çamura leğen şekli verilerek içine kızgın yağ dökülmüştür. Yağın kızgınlığı ortadayken "soğuduysa kızdıralım" diyerek işkencenin dozunu artırmaya devam etmişlerdir. Elizabeth de yağın soğuduğunu ve yağı kızdırmalarını söyleyerek dirayetini ortaya koymuştur. Elizabeth'in fikrini bu işkencelerle değiştiremeyince onu çırılçıplak soymuşlar, durmasını önlemek için tahta çingiraklar taktıkları bir deveye ayaklarından bağlamışlar ve böylece çöle salmışlardır. Neticede Elizabeth, maruz kaldığı işkenceler ve devenin sürüklenmesi sonucu ölmüştür (Shahid, 1971: ss. 47- 48).

Katliamın ilk günü kilisedekilerle birlikte yanmak için kiliseye gitmek isteyen tek kişi Elizabeth değildir. Anlatılara göre, kilisenin yakıldığını duyan Tahna adındaki bir kadın yanına kızı Umma'yı da alarak kiliseye gitmek için yola çıkmıştır. Hizmetçileri olan Hudayya adındaki kadın onlarla birlikte kiliseye gitmek istemiş ve hep beraber yanarak ölmüşlerdir. Görüldüğü kadarıyla Tahna, onun kızı Umma ve hizmetçileri Hudayya'yı kimse zorla öldürmemiştir. Bununla birlikte Tahna'nın diğer kızı

Hudayya için bunu söylemek mümkün değildir. Nitekim annesi ve kız kardeşiyle beraber kiliseye gitmeyip evinde kalmayı tercih eden Hudayya Zû Nüvas'ın askerlerince yakalanmış, evi yakılmış ve kendisi de üç kez bu ateşe atılıp çıkarıldıktan sonra can vermiştir (Shahid: 1971: s. 49).

Anlatılar göz önünde bulundurulduğunda kilisenin yakıldığı gün pek çok önemli hadisenin yaşandığı görülecektir. Bunlardan biri de Hâris b. Kâb ile Zû Nüvas arasında yaşanandır. Önceden de ifade edildiği üzere Nocrân'ın önde gelenlerin elleri ve ayakları bağlanarak tutsak hale getirilmişlerdi. Bunlar Zû Nüvas'la karşılaştıklarında Zû Nüvas bunlara; –Hz. İsa'yı kastederek— “zina çocuğuna” ve –Hâris'i kastederek— şu ahmak ve ihtiyara güvenerek mi bana ihanet ettiniz? demiş ve herhangi bir cevap beklemeden Hâris'i çırılçıplak bırakacak şekilde soydurmıştır. Çıplaklığı sebebiyle hiçbir saygınlığının kalmadığını söylediği Hâris, çıplaklığından utanmadığı, üzerinde Zû Nüvas'ın göremediği güzel bir elbise olduğu ve Mesih'in kendisinden razı olduğu şeklinde cevap vermiştir. Sonrasında da Zû Nüvas'ın orada bulunan kuzenini işaret ederek onun kardeşini bir savaşta öldürdüğünü, sırtında herhangi bir mızrak, ok ve kılıç izi bulunmadığını, bu izlerin yalnızca göğsünde olabileceğini söyleyerek cesaretine ve savaşçılığına vurgu yapmıştır (Shahid, 1971: ss. 49- 50).

Zû Nüvas, Hâris'in sözlerine kızmış ve yaşamasının Mesih'i ve haçı inkâr etmesine bağlı olduğunu söylemiştir. Hâris de Zû Nüvas'a mektubunda yazılı sözlerini hatırlatmıştır. Hâris'in sözlerini duymazdan gelen Zû Nüvas teklifini yinelemiştir. Bunun üzerine Hâris, kendisinin şehri teslim etmekten yana olmadığını, niyetinin savaşmak olduğunu, ancak kendisinin bu konuda engellendiğini ifade etmiştir. Kendisinin bu dünyada yeterince kaldığını, yeterince evlat sahibi olduğunu söylemiş ve ölümden korkmadığını deklare etmiştir. Akabinde de Zû Nüvas'ı yalancılıkla suçlamıştır. Yalancılığın bir krala yakışmadığını, gerçek bir kral olmadığı için hükümdarlığının kısa süreceğini, yaktığı kilisenin yeniden yapılıp Hıristiyanların çoğalacağını ve Yahudiliğin bu topraklardan silinip gideceğini söylemiştir. Zû Nüvas'ın yalancılığının aksine kendisinin Mesih'e verdiği sözde duracağını ve sonu ölüm olsa bile Hıristiyanlıktan dönmeyeceğini ilave etmiştir (Shahid, 1971: ss. 50- 51; Pseudo-Dionysius, 1996: ss. 58- 59).

Hâris, daha sonra yanındakilere kendisiyle aynı düşüncede olup olmadıklarını sormuş, onlardan olumlu cevap aldıktan sonra ölüme yaklaşmış birinin yaptığı gibi mirasını açıklamıştır. Ey çevremdekiler, Hıristiyanlar, Yahudiler ve kâfirler dinleyin! diyerek başladığı sözlerini; ailemden, akrabalarımın veya kabilemden biri Mesih'i inkâr eder ve bu Yahudiye bağlanırsa benimle hiçbir bağı olamaz ve bana mirasçı olamaz. Bana akrabalarımın Mesih'i inkâr etmeyen ve mümkün olursa sağ kalanlar mirasçı olabilir. Ancak kilisenin yeniden inşası ve masrafları için mallarım arasından üç köyü kiliseye bağışladım, şeklinde tamamlamıştır. Sonrasında Zû Nüvas, onun ve yanındaki Hıristiyan erkeklerin vadiye (kuru bir nehir yatağı / hendek) götürülmesini, orada başlarının kesilmesini ve cesetlerinin orada bırakılmasını emretmiştir. Öldürülen ilk kişi Hâris olmuş, başı kesilmeden önce şehitliğinin kabulü, kilisenin yeniden inşası ve piskopos Paul'un yerine yeni bir piskopos atanması için dua etmiştir. Baş kesildikten sonra yanındakiler onun kanına bulanabilmek için birbirleriyle mücadele etmişler ve sonunda onların da başları kesilmiştir (Pseudo-Dionysius, 1996: ss. 59- 60).

Nocrân'ın ileri gelenlerinin öldürülmeleri şehirdeki kadınlara izlettirilmiştir. Bunlara da Mesih'i ve haçı inkâr edip Yahudi olmaları teklifinde bulunulmuştur. Ancak kadınlar; Mesih'in Tanrı olduğunu, her şeyi yarattığını, insanoğlunu ölümden kurtardığını, O'na inandıklarını ve tapındıklarını ifade ederek kendilerinin de eşleri gibi Mesih uğrunda ölmekten geri durmayacaklarını söylemişlerdir. Teklifi reddeden kadınlara son bir şans olarak hapis tutuldukları evden çıkıp evin önünde bulunan haça tükürmeleri halinde hiçbir zarar verilmeyeceği söylenmiştir. Fakat kadınlar bu teklifi de kabul etmeyince öldürülmeleri emri verilmiştir (Shahid, 1971: ss. 53- 54; Moberg, 1924: ss. 117- 120; Pseudo-Dionysius, 1996: s. 55). Bununla birlikte kadınların öldürülme şekilleri hususunda kaynaklarda farklı rivayetler mevcuttur. Bunlardan birine göre kadınlar şehrin dışındaki bir vadiye götürülmüşler ve orada kılıçtan geçirilerek öldürülmüşlerdir (Shahid, 1971: s. 54). Konuyla ilgili diğer anlatı ise yanlarında çocukların da yer aldığı bu kadınlar erkeklerin öldürüldüğü yere getirilmiş, okçular etraflarını sarmış, kaçmalarını

önlemek maksadıyla şehrin kapıları kapatılmış ve ok atışlarıyla öldürülmeye başlanmıştır. Kadınlar çocuklarını korumak için onların önüne siper olmuşlar, fakat bu çabalar fayda vermemiş ve ölmeyenler de kılıçla öldürülmüşlerdir. Hepsi öldükten sonra da salgın hastalık ihtimaline karşı daha önce öldürülenlerle beraber şehir surlarının dışında bulunan bir hendeğe atılmışlardır (Moberg, 1924: ss. 120-121).

Necrân'daki özgür Hıristiyan kadınların öldürülüşü ile ilgili anlatılar yukarıdaki şekildedir. Bununla birlikte *Ruhm / Ruhayma* adlı Hıristiyan kadının anlatısı için özel bir bölüm ayrılmıştır. Buna göre bu kadının diğerleri ile birlikte öldürülmemesinin nedeni güzelliği ve toplumdaki saygın yeri sebebiyle Zû Nüvas'a uygun bir eş olabilecek olmasıdır (Shahid, 1971: s. 54; Pseudo-Dionysius, 1996: s. 55). O, askerlerin gözetimindeki bir evde Mesih'i ve Haç'ı inkâr etme teklifini değerlendirmesi için tutulmaya başlanmış, ancak üç gün geçtikten sonra yapılan teklifi olumlu değerlendirmedeğini duyurmaya başlamıştır. Nitekim evlendikten sonra gündüzleri hiç dışarı çıkmamış ve başı açık olarak görülmemiş olan bu kadın alışılmışın dışında bir halde şehrin sokaklarında koşuşturmaya ve karşılaştığı Hıristiyan, Yahudi ve putperest insanlara –Zû Nüvas'ı kastederek— asi bir kral dahi olsa bir Yahudinin kendisiyle evlenmeye layık olmadığını anlatmaya başlamıştır. Sahip olduğu para, altın, gümüş, köleler, cariyeler, tarlalar ve daha pek çok zenginliğin Mesih'i ve Haç'ı inkâr etmediğine dair şahitlikte bulunacağını ifade etmiş ve öldükten sonra bu malların kime kalacağını önemsemediğini söylemiştir. Bununla birlikte, kendisinin ve kendisi gibi Hıristiyan olan kızlarının, Mesih ve Haç için canlarını vermekten sakınmayacaklarını söyleyerek eşinin ölümünden sonra üç daha yaşadığı için Tanrı'dan af dilemiştir (Shahid, 1971: ss. 57- 58; Moberg, 1924: ss. 127- 129; Pseudo-Dionysius, 1996: ss. 55- 57).

Ruhm, bu vaziyetteyken, ölümden korkmadığını göstermek için kızı ve torunuyla beraber Zû Nüvas'ın huzuruna çıkmış, saçını ellerine dolayarak boynunu uzatmış ve başını eğmiştir. Zû Nüvas, Ruhm'un başının açık olmasını işaret ederek, karşısında fahişe gibi durduğunu söyleyerek ona hakaret etmiştir. Ruhm da kendisinin Mesih'in sevgisiyle sarhoş olduğunu, sarhoş olan birinin hareketlerinin dışarıdan bakanlara delilik gibi görüneceğini, fakat bu durumdan kendisinin herhangi bir rahatsızlık duymadığı şeklinde karşılık vermiştir. Tek isteğinin de Mesih için canını feda etmek olduğunu eklemiştir. Zû Nüvas, beklediği cevabın bu olmadığını, kadın olması hasebiyle son bir şans vereceğini söylemiş ve Mesih'in ölümlü bir beşer olduğunu söylemesi halinde hem canını bağışlayacağını hem de eski zengin ve saygın hayatına dönebileceğini söylemiştir. Zû Nüvas'ın sözlerini tamamlamasını müteakip Ruhm'un dokuz yaşındaki torunu Ruhm anneannesinin bu şekilde zorlanmasına kızmış ve Zû Nüvas'ın yüzüne tükürmüştür. Buna mukabil Zû Nüvas çocuğun yere atılmasını, boğazının kesilmesi talimatını verdikten sonra çocuğun kanının anneannesine zorla içirilmesini emretmiştir. Sonrasında da torununun kanı zorla kendisine içirilen Ruhm'a kanın tadı sorulmuş, o da Mesih'e kurban edilen torununun kanının tadının güzel olduğunu iğneleyici bir şekilde söylemiştir. Bu esnada boğazı kesilen çocuğun teyzesi olan Umma, Zû Nüvas'a Tanrı'nın merhametinden yoksun kalacağını haykırmıştır. Bunun üzerine Zû Nüvas bu kez –aynı zamanda Ruhm'un da kızı olan— Umma'nın da boğazının kesilmesini ve onun kanının da Ruhm'a zorla içirilmesini emretmiştir. Kanın tadı bu kez de sorulmuş, o da aynı şekilde cevap vermiş ve boğazı kesilerek öldürülmüştür. Öldürülmeden önce doğuya yönelmiş ve istavroz çıkarmıştır (Shahid, 1971: ss. 59- 60; Moberg, 1924: ss. 129- 133; Pseudo-Dionysius, 1996: s. 57).

Ruhm'un, kızının ve torunun cesetleri hakaret içerik şekilde, diğer cesetler gibi birbiri üstüne atılmak istenmiştir. Fakat Zû Nüvas nezdinde hatırı sayılır kişiler araya girerek, Ruhm'un halkın en alt tabakasından en üst tabakasına kadar her sınıf insana faydasının dokunduğunu ve hatta krallara bile borç verdiğini zikrederek onun hakarete maruz kalmadan defnedilmesini talep etmişlerdir. Talebi değerlendiren Zû Nüvas Ruhm'un yıpranmış ketenlere sarılıp hendek üzerinde bir yere gömülmesine izin vermiştir (Shahid, 1971: s. 60; Moberg, 1924: s. 133).

Ruhm hakkındaki rivayetler üç gün sonraya kadar uzanmaktadır. Bununla birlikte katliamın birinci gününde yaşananlara dair anlatılar sona ermediğinden bu noktada katliamın ilk gününe geri dönmek yerinde olacaktır. Necrân, diğer Arap şehirlerinden toplumsal anlamda çok farklı değildir. Buradaki

kadınlar da diğer Arap şehirlerindeki gibi özgür ve cariye olarak sınıflandırılmaktadır. Necrân'daki hür kadınların katledilmelerine dair anlatılardan sonra bu noktada cariyelerle ilgili rivayetlere yer vermek uygun olacaktır. Buna göre onlar Zû Nüvas'ın huzuruna çıkarılmışlar ve daha önce katledilenler örnek gösterilerek aynı şeylerin başlarına gelmemesi için Mesih'i ve Haç'ı inkâr etmeleri ve Yahudi olmaları teklif edilmiştir. Teklifi kabul ettikleri takdirde özgür erkeklerle evlendirilip özgürlüklerini kazanacakları, aksi takdirde öldürülecekleri söylenmiştir. Ancak onlar yapılan teklifi kabul etmemişler, efendileri öldükten sonra hayatta kalmak istemediklerini deklare etmişlerdir. Bu konuda ısrarlı oldukları kanaatine varıldığında da vadide kılıçtan geçirilerek katledilmişlerdir (Shahid, 1971: ss. 54- 55).

Bu olayın akabinde, efendisine ve diğer Hıristiyanlara yapılan katliamdan haberdar olan Hâris b. Kâb'ın Mâhiya adındaki cariyesi, saklandığı yerden çıkmış ve şehrin sokaklarında dolaşa dolaşa pazar yerine varmıştır. Oradayken tüm Hıristiyan erkek ve kadınlara seslenerek; Mesih'in kendi canının onlar için feda ettiğini, bu yüzden ona borçlu olduklarını ve canlarını Mesih uğrunda vermeleri gerektiğini söylemiş ve daha sonra yapılacak amellerin bir kıymeti olmayacağını ilave etmiştir. Kötülüğü ve hadsizliği nedeniyle herkesin antipatisini kazanmış bir kişi olan Mâhiya, Zû Nüvas'ın huzuruna çıkmış ve ona Yahudi Tanrı'sının adını kullanarak yalan söylediğini, yani yalancı olduğunu, Hâris'in kendisine emir vermiş olması halinde karşılarda kılıç ve mızrakla çıkacağını ve efendisi dilemiş olsaydı Zû Nüvas'ı ve onun kuvvetlerini bir sineği ezer gibi ezeceğini söylemiştir. Bu sözler üzerine Zû Nüvas Mâhiya'nın çıplak bırakılmasını emretmiştir. Mâhiya ise daha önce defalarca kez erkeklerin ve kadınların önünde soyduğunu söyledikten sonra Zû Nüvas'ın bir zamanlar Habeşlilerin eline geçtiğini ve canını kurtarabilmek için Hıristiyan olduğu ikrarında bulunduğunu ve incil üzerine yemin ettiğini ileri sürmüştür. Zû Nüvas bu sözler karşısında hiddetlenmiş ve bir öküz ve bir eşek getirilerek Mâhiya'nın ayaklarından bunlara bağlanmasını emretmiştir. Bu haldeyken şehrin surları çevresinde üç defa döndürülen Mâhiya bu azaba daha fazla dayanamamış ve sonunda ölmüştür. Onun cesedi ise büyük bir ılgın ağacına asılmış ve Yahudiler cesede ok ve taş atmışlardır. Akşam vaktinde de diğer pek çok cesedin bulunduğu vadiye atmışlardır (Shahid, 1971: ss. 55- 57).

Cariyeler öldürüldükten bir gün sonra Habsa adlı Hıristiyan bir kadın, inancının bir göstergesi olarak başörtüsüne küçük bir haç dikilmiş halde, gizlendiği yerden çıkmış ve şehrin sokaklarında Hıristiyan olduğunu ve Mesih'e tapındığını haykırmaya başlamıştır. Bu sırada ona isimleri Hayya olan iki Hıristiyan kadın katılmıştır. Habsa sokakta karşılaştığı Yahudi komşusuna, durumu hakkında Zû Nüvas'ı bilgilendirmesini istemiştir. Yahudi komşusu Zû Nüvas'tan korktuğu için isteğini yerine getiremeyeceğini söyleyince Habsa hiç olmazsa bu konuda Zû Nüvas'ın adamlarının bilgilendirilmesini istemiştir. Komşu bu talebi kabul etmiş ve Habsa'nın şehrin sokaklarında Hıristiyanlığını ve Mesih'e tapındığını deklare ettiğini Zû Nüvas'ın adamlarına bildirmiştir. Onlar da durumu Zû Nüvas'a aktarmışlardır (Moberg, 1924: ss. 122- 123).

Aldığı haber karşısında kızgınlığını gizleyemeyen Zû Nüvas Habsa'nın ve yanındaki kadınların hemen karşısına getirilmesi direktifini vermiştir. Kadınlar huzuruna getirildiklerinde Habsa'ya kimliği hakkında sorular sormuştur. Habsa'nın, Necrân'a Hıristiyanlığı getiren ve bir sinagog yaktığı söylenen Hayyan'ın kızı olduğunu öğrenen Zû Nüvas ona sinagog yakma konusunda babasıyla aynı düşüncede olup olmadığını sormuştur. Habsa ise bu soruya, bu dünyada sinagog yakacak kadar kalma niyeti olmadığını, fakat yakın bir zamanda bölgedeki tüm sinagogların ortadan kalkacağını, kiliselerin yeniden inşa edileceğini ve Yahudilerin buralarda yaptıkları zulmün hafızalardan silinmeyeceğini söyleyerek cevap vermiştir. Aldığı cevaba kızmasına rağmen Zû Nüvas Habsa'ya son bir şans vermek istemiştir. Buna göre ondan Mesih'i inkâr etmesi, önüne atılan haça tükürmesi ve Hz. İsa'nın diğer insanlar gibi ölümlü bir insan olduğunu kabul etmesi istenmiştir. Ancak Habsa istenilen şeyin kendisi için küfür olduğunu, bunu ne tür bir işkence yapılırsa yapılsın asla kabul etmeyeceğini ifade etmiş ve Mesih'e tapınmaya devam edeceğini söylemiştir. Zû Nüvas Habsa'nın yanındaki Hayya isimli kadınlara da Mesih ile ilgili düşüncelerini sormuş, onlar da Habsa ile aynı inancı paylaştıklarını ve Mesih uğrunda her türlü işkenceye katlanacaklarını zikretmişlerdir (Moberg, 1924: ss. 123- 125).

Onların bu ısrarlı tutumları üzerine Zû Nüvas kadınların ayaklarının kalçalarına bağlanmasını ve onların sopalarla dövülmeleri direktifini vermiştir. Kadınlara öylesine işkence edilmiştir ki, kemiklerinin gıcırdaması izleyen insanlar tarafından işitilebilmiştir. Bu arada Zû Nüvas Habsa'nın başındaki haçı söktürmüş ve Habsa'ya haçın kendisine hiçbir faydasının olmadığını söyleyerek onunla dalga geçmiştir. Zû Nüvas kadınlarının yüzlerine de vurulmasını emrettikten sonra onlara Yahudi olmakla ölüm arasında iki seçenek sunmuştur. Uğradıkları işkence sebebiyle konuşamayan kadınlar ölümü tercih ettiklerini el işaretleriyle anlatabilmişlerdir. Tamda o anda Hayya isimli kadınlardan yaşlı olanı çektiği eziyet sebebiyle can vermiştir (Moberg, 1924: s. 125).

Bu kadının ölümünden sonra olayı izleyen Yahudiler, Mesih'in kadınlardan yararlandığını, fakat onun kadınlara hiçbir faydasının olmadığını söyleyerek ölümlü bir olayı alay konusu etmişlerdir. Kadının cesedi şehrin dışına atıldıktan sonra Habsa'ya ve genç Hayya'ya işkence edilmeye devam edilmiştir. Bu kadınlar yabani develere bağlanmış ve develerin sürüklemesi sonucu acılar içinde ölmüşlerdir. Bunların cesetleri Hıristiyanlar tarafından develerin izleri takip edilerek kilometrelerce mesafede bulunmuş ve oraya gömülmüştür. Hıristiyanlar Habsa'yı defnedenlere Habsa'nın kemiklerinden alıp almadıklarını sormuşlar, onlar da yalnızca saçından bir miktar alabildiklerini, Yahudilerin Hıristiyan şehitlerin kemikleriyle yakalananları öldürdüklerini söylemişlerdir (Shahid, 1971: s. 62; Moberg, 1924: ss. 125-126).

Anlatılarda ismi zikredilmeyen bir Hıristiyan kadının boğazının kesilmesi sonucu öldürüldüğü de ifade edilmektedir. Bununla birlikte mezkûr hadise, kadının üç yaşındaki oğlunun anlatısının gerisinde kalmaktadır. Anlatıya göre kadın oğlu ile birlikte öldürülmeye götürülürken çocuk, üzerinde kraliyet elbiseleri olan Zû Nüvas'ı görmüş ve onu Hıristiyan kral zannettiğinden yanına koşmuştur. Zû Nüvas onu kucağına almış ve ona ölmeyi mi yoksa kendisinin oğlu olmayı mı tercih ettiğini sormuştur. Çocuk bu soru karşısında onun Hıristiyan kral olmadığını anlamış ve ondan kurtulmaya çalışmıştır. Bunu yaparken de Mesih'i inkâr etmeyeceğini ve annesiyle birlikte ölüme gitmeyi tercih ettiğini söylemiştir. Bunun üzerine Zû Nüvas Mesih'i nereden bildiğini sormuştur. Çocuk, her gün annesiyle birlikte kiliseye gittiği için bildiği şekilde cevap vermiştir. Zû Nüvas çocuğa, yanında kalmayı tercih etmesi halinde fındık, badem ve incir vermeyi vaat etmiştir. Bu teklif karşısında da çocuğun fikri değişmemiş ve Zû Nüvas'a kötü koktuğunu, fakat annesinin güzel koktuğunu söylemiştir. Çocuğun cevabı karşısında oldukça şaşırarak Zû Nüvas şaşkınlığını "Şu şeytani köke bakın, çocukluğunda bile nasıl konuşuyor. Bakın o büyücü ve aldatıcı (Mesih), çocukları bile nasıl saptırmış" şeklinde ifade etmiştir. Bu esnada Yahudilerden biri çocuğu kraliçeye götürmek istemiştir. Fakat çocuk bir yolunu bulup Zû Nüvas'ı uyluğundan ısırmış ve annesiyle birlikte ölmek istediğini tekrarlamıştır. Zû Nüvas çocuğun hemen öldürülmemesini, eğer büyüdüğünde de Mesih'i inkâr etmezse o zaman öldürülmesini emretmiştir. O anda, yaşananları izleyen çocuğun annesi oğlunu Mesih'e emanet ettiğini zikretmiş ve akabinde kafası kesilmek suretiyle öldürülmüştür (Shahid, 1971: ss. 51- 52; Pseudo-Dionysius, 1996: ss. 60- 62).

Necrân katliamında yaşananları bu şekilde kompoze etmek mümkün görünmektedir. Bununla birlikte katliamda öldürülen kişi sayısı hakkında kaynaklarda farklı sayılar geçmektedir. Hıristiyan kaynakları genel olarak bu sayının birkaç yüz kişi olduğunu zikretmekle (Sönmez, 2012: ss. 130- 131) birlikte piskopos Simeon'un üçüncü mektubunda bu sayı 2 bin olarak verilmektedir (Shahid, 1971: ss. 46- 47). Müslümanlar ise bu sayının 20 bin olduğunu iddia etmektedir (İbn Hişam, 1992: s. 25; et- Taberi, 1973: s. 264). Fakat Müslüman kaynaklarında 20 bin gibi yüksek bir sayı geçmesinin sebebinin abartıdan veya yazım yanlışından kaynaklandığını ifade edeneler bulunmaktadır (Sönmez, 2012: s. 131).

2.C. KATLIAMIN TEO-POLİTİK SONUÇLARI

Beth-Arsham piskoposu Simeon'un mektupları oldukça etkili olmuş ve Doğu Roma İmparatorluğunun desteği ve teşvikiyle Habeş Krallığı Güney Arabistan'a müdahale etmek için hazırlıklara başlamıştır (Papathanassiou, 2022). Buna göre Habeş kralı hazırladığı 70 bin kişilik ordusunu Babü'l- Mendeb

Boğazı üzerinden Güney Arabistan'a geçirmeyi tasarlamıştır. Nitekim deniz yolculuğu esnasında verilen kayıplara rağmen ordunun büyük kısmı Güney Arabistan'a ulaşabilmiştir. Buradaki halkın desteğini / yardımını alan Habeşliler Zû Nüvas'ın askeri güçlerini yenilgiye uğratmışlar ve bölgeyi işgal etmişlerdir (Sönmez, 2012: s. 131). İşgal sonrasında katliamın sona ermemiş, fakat yön değiştirmiştir. Nitekim Habeş askerleri bölgedeki tüm meskûn mahallere girmiş, diledikleri gibi talan etmişler ve Yahudileri öldürmüşlerdir (Moberg, 1924: ss. 137- 138). Habeşlilerce yapılan katliam öyle bir hal almıştır ki, lisan problemi yüzünden kendilerinin Hıristiyan olduğunu ifade edemeyen Hıristiyanlardan bir kısmı öldürülmüştür. Diğerleri ise avuçlarına çizdikleri haçı Habeş askerlerine göstererek hayatta kalmayı başarabilmişlerdir (Moberg, 1924: s. 138).

İşgalden bir müddet sonra Habeş kralı Kaleb bölgeyi ziyaret etmiş (Moberg, 1924: ss. 139- 142), Himyer hanedanına mensup –yeni vaftiz edilmiş olan— İbrahim isminde birini (Papathanassiou, 2022) bölgede kendisine vekâlet etmesi için atamıştır. Bölgede kaldığı yedi ay boyunca birçok kilise yaptıran Kaleb, Habeşistan'a dönerken yanında Himyer hanedanına mensup 50 prensi ve pek çok esiri götürmüştür (Moberg, 1924: ss. 140- 142).

İbrahim'in hâkimiyetinin ne kadar sürdüğü ve bu süre zarfında Hıristiyanlığın nasıl şekillendiği konusunda net bir bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte daha sonra bölge hâkimiyetini ele geçiren ve onlarca yıl hüküm süren Ebrehe bölgede Monofizit Hıristiyanlığın yayılması noktasında çok etkili olmuştur. Bu dönemde dinî hayatı dizayn etmek için kanunlar çıkarılmış (Hamidullah, 2017: ss. 243-244; Günaltay, 2006: s. 141) ve uygulanması noktasında titizlik göstermiştir. Buna göre çıkarılan kanunlar putperestlerin ve Yahudilerin aşama aşama Hıristiyanlaştırılmasını hedef almıştır (Christides, 2015: s. 45; Papathanassiou, 2022).

SONUÇ

Necrân katliamının oldukça kanlı olduğu ve sonuçları itibariyle bölgenin en az yarım asırlık kaderini etkilediği tarihî bir vakıdır. Bununla birlikte –her ne kadar katliama çok yakın bir zamanda kaleme alınmış olsalar da— çalışmada temel alınan Hıristiyan kaynaklarında birtakım kurgulamaların olduğunu söylemek mümkün görülebilmektedir. Bu kaynaklarda —özellikle de Simeon'un mektuplarında— erkeklerin şehitliklerine oldukça az değinilmesi; buna karşın kadınlara yapılan zulmün ve katliamların vurgulu bir şekilde işlenmesi ile katliamda kullanılan işkence metotları bu kurgulamaların iskeletini oluşturuyor gibi görünmektedir. Nitekim katliam anlatılarının kadınlar üzerine inşa edilmesinin amacının, katliamların etkisini tersine (korkudan cesarete) çevirmek olduğu iddia edilmektedir. Böyle yapılmak suretiyle baskılar sebebiyle gevşeklik gösteren Hıristiyan erkekler, Necrân'da katliama uğrayan kadınların olağanüstü cesaretlerini görerek utanacaklar ve kendilerinden beklenen cesur tavrı sergileyebileceklerdir. Katliamda kullanılan işkence metotlarının da korku faktörünü ortadan kaldırmaya yönelik olduğu iddia edilen bir başka husustur. Buna göre katliamda kullanılan işkence metotları bahse konu topografyada kullanılan ayin usulleriyle özdeşleştirilecek, böylece çekilen eziyetlerin gerçekte birer ibadet olduğu vurgulanacak ve korku hissi azaltılacaktır. Pek çok örnek verilebilecek bu durumu bir örnekle açıklamak yeterli olacaktır. Önceden zikredildiği üzere Tahna'nın kızı Hudayya ateşe üç defa atılmış ve çıkarılmıştır. Süryani geleneğinde vaftizin, kişinin suya üç defa daldırılıp çıkartılmasıyla yapıldığı hususu ve Matta (3: 11)'da “O, sizi Kutsal Ruh'la ve ateşle vaftiz edecek” şeklinde geçen ifadeler birlikte değerlendirildiğinde mevzu bahis işkencenin kabul edilmiş bir vaftizle özdeşleştirilmeye çalışıldığını söylemek mümkün görünmektedir (Barrett, 2013: ss. 94, 97, 102, 104).

Buraya kadar ifade edilen hususlar göz önünde bulundurulduğunda, çalışmada temel alınan Hıristiyan kaynaklarını iki kategoride değerlendirmek mümkündür: (a) Beth-Arsham piskoposu Simeon'un –kayıp olan— ilk mektubu ve (b) Simeon'un ikinci ve üçüncü mektupları ile *The Book of the Himyarites*. Nitekim Simeon'un ilk mektubu çok önemli ve üzücü bir olayın şokuyla ivedi yazılması hasebiyle diğerlerinden ayrılmaktadır. İkinci kategorideki kaynaklar ise nispeten olayın ilk şokunun atlatıldığı,

teo-politik ve eko-politik düzlemde çevrede gelişen olayların gözlemlenebildiği bir atmosferde yazılmıştır. Bu da mevzu bahis kaynaklar üzerinde propaganda ve halka ilişkiler (*public relations*) çalışmalarına dair izlerin olabileceğini göstermektedir. Sonuç olarak, tarihî bir vakıa olan Negrân katliamı değerlendirilirken, korku faktörünün azaltılması / ortadan kaldırılması gibi amaçları içerir manipülatif anlatıların göz önünde bulundurulması yerinde olacaktır.

KAYNAKLAR

Barrett, Richard. "Sensory Experience And The Women Martyrs Of Najran". *Journal Of Early Christians Studies* 21/1, (Mart 2013), 93- 109.

Christides, Vassilios. "The Dawn of the Urbanization in the Kingdom of the Himyarites in the 6th Century and in the Light of Byzantine Hagiography". *Interrelations Between the Peoples of the Near East and Byzantium in the Pre-Islamic Times*. ed. Vassilios Christides. 25- 48. Cordoba: CNERU, 2015.

Detoraki, Marina. *La Martyre De Saint Arethas Et De Ses Compagnons (BHG 166)*, Paris: Association des amis du Centre d'histoire et civilisation de Byzance, 2007.

et-Taberî, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerir. *Tarih-i Taberî Tercemesi*, çev. Mehmed Eminoğlu. 2. Cilt. Konya: Sebat Basımevi, 1973.

Greenslade, W.G. "The Martyrs Of Nejrân", *The Moslem World* 22/3 (1932), 264- 275.

Günaltay, Mehmet Şemsettin. *İslam Öncesi Arap Tarihi*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1. Basım, 2006,

Hamidullah, Muhammed. *İslam Peygamberi, Hayatı ve Eserleri*. çev. Mehmet Yazgan. İstanbul: Beyan Yayınları, 2017.

İbn Hişam, Hz. *Muhammed'in Hayatı (es-Siret'ün-Nebeviyye)*. çev. İzzet Hasan – Neşet Çağatay. I. Cilt. Ankara: TTK Yayınları, 1992.

Moberg, Axel. *The Book Of The Himyarites- Fragments Of A Hitherto Unknown Syriac Work*, London: Oxford University Press, 1924.

Nebes, Norbert. "The Martyrs Of Najran An The End Of The Himyar: On The Political History Of South Arabia In The Early Sixth Century". In *The Qur'an In Context*. Ed. Angelika Neuwirth. 26- 59. Leiden: Brill, 2011.

Papathanassiou, Athanassios N. "Christians Missions In Pre-Islamic South Arabia". 14 Ekim 2022. https://www.ecclesia.gr/greek/press/theologia/material/1994_1_8_Papathanasiou.pdf

Pseudo-Dionysius Of Tel-Mahre Cronicle Part III. çev. Witold Witakowski. Liverpool: Liverpool University Press, 1996.

Shahid, Irfan. *The Martyrs Of Najran New Documents*. Bruxelles: Societe Des Bollondistes, 1971.

Sönmez, Zekiye. *İslam'ın Ortaya Çıktığı Dönemde Arap Yarımadası'nda Hıristiyanlık*. Ankara: TDV Yayınları, 1. Basım, 2012.

Söylemez, Mehmet Mahfuz. "Fil Hadisesi'nin Arap Yarımadasındaki Etkileri Üzerine Bir İnceleme – Ahmesilik, Haniflik-", *İslâmî İlimler Dergisi* 1/2 (2006), 115- 130.

Van Der Horst, Pieter W. "Jews And Christians In Conclift In Ancient Himyar (Yemen)", *NTT Journal Of Theology And The Study Of Religion* 69/3 (2015), 181- 189.

SEÇİLMİŞ OECD ÜLKELERİNDE EKONOMİK BÜYÜMENİN KAMU HARCAMALARI
ÜZERİNE ETKİSİ: AMPİRİK BİR UYGULAMA

THE EFFECT OF ECONOMIC GROWTH ON PUBLIC EXPENDITURE IN SELECTED
OECD COUNTRIES: AN EMPIRICAL APPLICATION

Perihan Hazel KAYA

Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü

ORCID: 0000-0002-9878-4194

Sümeyra EVREN

*Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Bilim
Dalı*

ORCID: 0000-0003- 2218-9169

ÖZET

Devletler, toplumsal ihtiyaçları karşılamak ve aynı zamanda sosyal ve ekonomik hayata müdahale ederek refah seviyesini artırmak amacıyla harcamalar yapmaktadır. Kamu harcamaları olarak ifade edilen bu harcamaların büyüklüğü ve kompozisyonu ise ülkelerin sahip olduğu sosyoekonomik koşullara göre farklılıklar gösterebilmektedir. Diğer taraftan bir ekonomide iktisadi büyüme performansına bağlı olarak bireylerin artan kişisel geliri, kamu hizmetlerine olan talebin hız kazanmasına yol açabilmektedir. Dolayısıyla iktisadi büyüme, artan kamu hizmetleri talebi üzerinden kamu harcamalarına yansiyabilmektedir. Ayrıca konjonktürel dalgalanmaların daralma aşamasında ekonomik faaliyetlere hız kazandırabilmek için talep yönlü politikaların kullanılması da gerekebilmektedir. Büyüme dönemlerinde ise benzer politikalara gerek olup olmadığı hem kuramsal hem de ampirik olarak incelenmesi gereken bir durumdur. Bu bağlamda ekonomik büyümeden kamu harcamalarına doğru da bir nedensel bağıntının olabileceği değerlendirilmektedir. Bunlara ilave olarak kamu harcamaları için nüfus da önemli bir belirleyici kabul edilir. Çünkü artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak için devletlerin daha fazla harcama yapmaları gerekir. Bu çalışmanın amacı; ekonomik büyümenin kamu harcamaları üzerindeki etkisinin seçilmiş 21 OECD ülkesi için 1995-2021 dönemine ait yıllık veriler doğrultusunda panel sabit etkiler ve panel rassal etkiler modelleri kullanılarak test etmektedir. Bu bağlamda ilk olarak verilerin özellikleri incelenerek koralasyon analizi gerçekleştirilmiş ardından sabit etkiler modeli ve rassal etkiler modeli uygulanmıştır. Sabit etkiler ve rassal etkiler modellerine ilişkin ekonometrik bulgular, nüfustaki artışın kamu harcamalarını istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif etkilediğini; ekonomik büyümenin ise kamu harcamalarını istatistiksel olarak anlamlı ve negatif etkilediğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Harcamaları, Ekonomik Büyüme, Panel Veri Analizi, OECD Ülkeleri

ABSTRACT

States make expenditures to meet social needs and also to increase the level of welfare by intervening in social and economic life. The size and composition of these expenditures, which are expressed as public expenditures, may differ according to the socioeconomic conditions of the countries. It is seen that these expenditures are used effectively by many countries with different levels of development, especially during recessions, to increase income through the multiplier mechanism and reduce income inequality. However, there are important debates both theoretically and in practice about the size and direction of the effects of public expenditures. On the other hand, the increasing personal income of individuals depending on the economic growth performance in an economy may lead to an acceleration in the demand for public services. Therefore, economic growth can be reflected in public expenditures through the increasing demand for public services. In addition, it may be necessary to use demand-side

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

policies to accelerate economic activities during the contraction phase of cyclical fluctuations. Whether similar policies are needed in periods of growth is a situation that needs to be examined both theoretically and empirically. In this context, it is considered that there may be a causal relationship from economic growth to public expenditures. In addition to these, population is also considered an important determinant for public expenditures. Because governments have to spend more to meet the needs of the growing population. The aim of this study is to test the effect of economic growth on public expenditures using panel fixed effects and panel random effects models in line with annual data for the period 1995-2021 for 21 selected OECD countries. In this context, firstly, the characteristics of the data were examined and correlation analysis was performed, then the fixed effects model and random effects model were applied. Econometric findings regarding fixed effects and random effects models show that the increase in population affects public expenditures statistically significantly and positively; It has been shown that economic growth has a statistically significant and negative impact on public expenditures.

Keywords: Public Expenditures, Economic Growth, Population, Panel Data Analysis, OECD Countries

TÜRKİYE EKONOMİSİ EKONOMİ POLİTİKASI UYGULAMASINDA BAŞARININ
NERESİNDE?

WHERE IS THE SUCCESS IN THE TURKISH ECONOMY IN ECONOMIC POLICY
IMPLEMENTATION?

Prof. Dr. Zeynep KARAÇOR

Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü

ORCID: 0000-0002-7159-2555

Prof. Dr. Burcu GÜVENEK

Selçuk Üniversitesi İktisat Bölümü, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü

ORCID: 0000-0003-2050-644

ÖZET

Dünya ekonomisindeki gelişmelere bağlı olarak, Türkiye ekonomisinde değişim ve gelişmeleri ekonomi politikasına taşımıştır. 1980 yılından itibaren 'istikrarsızlık-kriz-büyüme-istikrarsızlık' sarmalında bir kısır döngü içinde olduğu görülmektedir. Kısır döngünün nedeni olarak da yeni popülizm dalgası, siyasi istikrarsızlık, yapısal düzenlemelerin yetersizliği, makroekonomik istikrarsızlık, etkin uygulanmayan ekonomi politikası ve uzlaşma ortamının açıklanmıştır. Bu durumların hepsi de ekonominin önündeki kısıtlar olarak değerlendirilmiştir. Öyle ise, içinde bulunulan dönemde Türkiye ekonomisinin neresindedir? Bu sorunun yanıtı ise, Türkiye ekonomisinin tarihsel süreç içerisinde geçirdiği ekonomi politikası değişim ve yapısal dönüşüm dönemleri ile de değerlendirilmektedir. Türkiye ekonomisi ekonomi politikaları değişimi ve yapısal dönüşüm hep kriz aralıklarıyla kesilmiştir. Her kriz sonrasında ekonomiyi istikrarlı kılma adına yapısal ve ekonomi politikası değişimlerine yer verilmiştir. Türkiye 1980 sürecine de böyle bir oluşum sonunda girmiş ve sanayileşme stratejisini değiştirdiği radikal bir karar almıştır. İthal ikamesi stratejisine dayalı büyüme modeli 1970'lerin ortasından itibaren artan petrol fiyatlarının da baskısıyla ciddi bir ödemeler dengesi sorununa yol açmıştır. Böyle bir ortamda Türkiye'nin hem ülke içi istikrarı sağlayarak 'kalkınmayı öncelmesi' hem de değişen dünyanın 'rekabet' edebilen bir parçası olması hedeflenmiştir. Bu sebeple 24 Ocak 1980 Türkiye için bir milattır. Oyunun kurallarına göre oynanması için gerekenlerin yapılmaya başlandığı dönemdir. Bu süreç ekonomi politikası 'politika başarısı' için yapısal düzenlemeler ve istikrar politikalarının birlikte uygulanması gerektiğini Türkiye ekonomisi özelinde göstermiştir. Türkiye ekonomisi 1980 değişiminden bu yana uyguladığı ekonomi politikalarında rasyonellik, şeffaflık, etkinlik ve bilgi ekonomisinin gereklerini yerine getirerek ekonomi politikası uygulamalarına yön vermiştir ve vermektedir.

Anahtar kelime: Ekonomi politikası, Makroekonomik İstikrar, Yapısal Dönüşüm

ABSTRACT

Depending on the developments in the world economy, the changes and developments in the Turkish economy have been brought to the economic policy. Since 1980, it has been observed that it has been in a vicious circle of 'instability-crisis-growth-instability' spiral. The new wave of populism, political instability, inadequacy of structural regulations, macroeconomic instability, ineffectively implemented economic policy and the environment of compromise were explained as the reason for the vicious circle. All of these situations were considered as constraints on the economy. If so, where is Türkiye in the economy in the current period? The answer to this question is also evaluated with the periods of economic policy change and structural transformation that the Turkish economy has undergone throughout history. Changes in economic policies and structural transformation in the Turkish economy have always been interrupted by intervals of crisis. After each crisis, structural and economic policy changes were included in order to stabilize the economy. Turkey entered the 1980 process as a result of such a formation and took a radical decision in which it changed its industrialization strategy. The growth model based on the import substitution strategy has led to a serious balance of payments problem under the pressure of increasing oil prices since the mid-1970s. In such an environment, it is aimed for Turkey to both 'prioritize development' by ensuring domestic stability and to be a 'competitive' part of the changing world. For this reason, January 24, 1980 is a milestone for Türkiye. It is the period when

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

the necessary things are started to be done to play according to the rules of the game. This process has shown, specifically for the Turkish economy, that structural adjustments and stabilization policies must be implemented together for economic policy 'policy success'. The Turkish economy has guided and continues to guide economic policy practices by fulfilling the requirements of rationality, transparency, efficiency and information economy in the economic policies it has implemented since the 1980 change.

Key words: Economic policy, Macroeconomic Stability, Structural Transformation

FİNANS SEKTÖRÜNDE YENİ YAKLAŞIMLAR: YEŞİL SUKUK
NEW APPROACHES IN THE FINANCE SECTOR: GREEN SUKUK

Arş. Gör. Rumeysa GEVHER
Selçuk Üniversitesi, İktisat Politikası
ORCID: 0000-0001-5741-3111

ÖZET

Finans sektörü insanlık tarihinin başlangıcından bu yana yaşanan irili ufaklı pek çok gelişmeden sonra, günümüz küreselleşmiş dünyada çok büyük sermayeleri kapsayacak bir konuma gelmiştir. İnsanlar sermayelerini öngörülerini, ihtiyaçları, dini hassasiyetleri gibi gerekçelerle gelecek vaat ettiğine inandığı sektörlerle yönlendirmektedir. Bu gerekçeler dikkate alındığında ve özellikle sürdürülebilir ve yeşil ekonominin gelişmesiyle birlikte farklı finansal araçlar ortaya çıkmıştır. Bu araçlardan biri olan yeşil sukuk (kira sertifikası), orta ve uzun vade olacak şekilde yatırım yapmak isteyen sermaye sahipleri için sabit getirili, risksiz ve faizsiz bir yatırım imkânı sunmasından kaynaklı olarak finansal araçlar arasında yoğun rağbet görmektedir. Son yıllarda dünyada birçok yatırımcı tarafından tercih edilen yeşil sukuk, ihraç gerçekleştirenlere sermayelerinin daha güvenli ve kazançlı bir şekilde değerlendirilmesi noktasında birçok avantaj sağlamaktadır. Yeşil sukuk, yatırımcı çeşitliliği sağlayarak birçok yeşil projenin finansmanında kullanılmak üzere ihraç edilmekte ve iklim değişikliğiyle mücadelede önemli bir araç olarak görülmektedir. Türkiye ekonomisi açısından da henüz yeni olması, özel ve kamu kurumları tarafından desteklenmesi itibarıyla önemli bir konudur. Bu kapsamda çalışmanın amacı, Türkiye’de yeşil sukuk ile ilgili gelişmelerin incelenerek mevcut ve potansiyel durumun açıklanmasıdır. Çalışmada ilk olarak, yeşil sukuk piyasasının gelişimi ve dünyada yeşil sukuk örneklerine ayrıntılı bir şekilde yer verilmektedir. Sonrasında ise Türkiye’de katılım finans kapsamında yeşil sukukun gelişimine, bu süreçte yaşanan gelişmelere ve geleceğe yönelik politika önerilerine yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yeşil Finans, Yeşil Sukuk, Kira Sertifikası.

ABSTRACT

After many large and small developments since the beginning of human history, the financial sector has reached a position to encompass huge capital in today's globalized world. People direct their capital to sectors that they believe are promising for reasons such as their foresight, needs, and religious sensitivities. Considering these reasons, and especially with the development of sustainable and green economy, different financial instruments have emerged. Green sukuk (lease certificate), one of these instruments, is in high demand among financial instruments as it offers a fixed-income, risk-free and interest-free investment opportunity for capital owners who want to invest in the medium and long term. Green Sukuk, which many investors worldwide in recent years, provides many advantages to issuers in terms of utilizing their capital more safely and profitably. Green Sukuk is issued to be used in the financing of many green projects by providing investor diversity and is seen as an important tool in the fight against climate change. It is an essential issue for the Turkish economy as it is still new and supported by private and public institutions. In this context, the study aims to examine the developments regarding green sukuk in Turkey and explain the current and potential situation. First of all, the study covers the development of the green sukuk market and examples of green sukuk in the world in detail. Afterwards, the development of green sukuk within the scope of participation finance in Turkey, developments in this process and policy recommendations for the future are included.

Keywords: Green Finance, Green Sukuk, Lease Certificate.

SOSYAL MEDYANIN TURİZM MEDYASINDAKİ ROLÜ
THE ROLE OF SOCIAL MEDIA TOURISM MEDIA

Mazin Ali İsmail MOHAMMED

Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü- Radyo, Televizyon ve Sinema Ana Bilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi

ÖZET

Turizm medyası, turizm tesisleri ve hizmetleri hakkında sağladığı çekici bilgi materyalleri aracılığıyla toplumun turizm faaliyetlerini gerçekleştirmesi ve karar vermesi için en önemli teşvik ve güdüleme araçları arasında yer aldığından turizm endüstrisinin temel direklerinden birini temsil eder.

Bu araştırma makalesinde turizmi desteklemede medyanın oynadığı rol irdelenmiştir. Turizm medyasına ve sosyal medya kullanıcılarını etkilemek için benzeri görülmemiş fırsatlar sunan çeşitli medya kuruluşlarının performansına sosyal medya kullanımının nasıl yansıdığı gösterilmeye çalışılmıştır. Turizm medyasının özellikleri ve işlevlerinin karşılaştırmalı olarak ele alındığı bu çalışmada Sudan ve Arap turizm medyası temele alınmıştır. Bu çerçevede literatür taraması yapılmıştır. Bu çalışmada turistik destinasyon seçimi ile turizm medyası arasında güçlü bir bağlantı olduğu ve turizm işletmelerinin turizm medyası faaliyetleri ile sosyal medya kullanıcıları arasında büyük bir etkileşim olduğu hipotezine dayanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: medya, turizm medyası, sosyal medya, Arap turizmi.

ABSTRACT

Tourism media represents one of the pillars of the tourism industry, as it is among the most important incentive and motivation tools for the community to carry out tourism activities and make decisions through the attractive information materials it provides about tourism facilities and services.

In this research article, the role played by the media in supporting tourism is examined. It has been tried to show how the use of social media is reflected in the performance of various media organizations that offer unprecedented opportunities to tourism media and social media users. In this study, in which the features and functions of tourism media are discussed comparatively, Sudan and Arab tourism media are taken as the basis. In this context, a literature review was conducted. In this study, it is based on the hypothesis that there is a strong connection between the choice of touristic destination and tourism media, and that there is a great interaction between tourism media activities of tourism enterprises and social media users.

Keywords: media, tourism media, social media, Arabian tourism.

CHALLENGES ON INTEGRATING TECHNOLOGY IN ESL CLASSROOMS AMONG
TEACHERS IN RURAL AREAS

Amira Natasha Amiruddin

Universiti Kebangsaan Malaysia, Faculty of Education, Bangi, Malaysia

ORCID: 0009-0009-0159-7025

Maslawati Mohamad

Universiti Kebangsaan Malaysia, Faculty of Education, Bangi, Malaysia

ORCID: 0000-0002-8979-5895, +60133270680

ABSTRACT

Reading is known as one of the imperative skills needed to enhance our English language and the Malaysian educational system views the integration of technology as a sign of development. Based on prior studies, pupils in rural areas think that learning to read comprehension is a lifelong challenge because they struggled to conceptualise the material being taught in class and Malaysia is one of the countries in which integrating digital resources into rural education still poses significant challenges. In the context of ESL, many educators have integrated technology in the classrooms. This strategy can be considered as an adaptive movement to support the fourth industrial revolution and the learning process. However, not many researchers have thoroughly examined what are the challenges faced by educators in rural areas on integrating technology in ESL classrooms. Thus, this study aims to identify the challenges on integrating technology in ESL classrooms among teachers in rural areas. The study was conducted among 4 ESL teachers who integrated technology in the classrooms located in rural areas through semi-structured interviews. Data was then thematically analysed. The Finding shows that bad Internet connection, lack of Technological resources, classroom management, financial limitation, teachers' lack of technological skills and pupils' lack of technological skills are the challenges faced by rural area teachers on integrating technology in classrooms. It is hoped that these findings could provide insights for future rural teachers in overcoming similar challenges in ESL classrooms.

Keywords: Challenges, Technology, Teaching and Learning, ESL, Rural Area

1.0 Introduction

The English language is the "lingua franca" that is used throughout the world for communication. According to World Population Review (2019), English gained popularity around the world during the 17th century as a result of the dominance of the United States and the British Empire, making English the primary language of international conversation. Reading proficiency is an essential component of language acquisition. In order to properly operate and acquire information in society, Alfassi (2004) noted that reading is a crucial ability in language learning and acquisition, which involve complex cognitive activity including the integration of memory and meaning production. With the advent of the internet, technological use in the field of education has become more widespread. According to Mohammad (2018), technology has substantially improved a range of educational tasks. Students who participated in technology-based learning were more likely to perform better than those who did so in traditional learning, especially when it came to teaching and learning English, and it helped teachers improve their pedagogical skills.

According to Aagesa (2004), people who live in rural areas are more likely to be poor and have access to subpar facilities because they are less likely to be educated, have fewer work skills, and are more likely to be affected by hereditary factors. According to Samat & Aziz (2020), learning reading comprehension

is a lifelong challenge for pupils who reside in rural areas because they struggle to conceptualize the material provided in class. The majority of them were illiterate since they were mostly isolated in rural areas and had little exposure to outside influences. Wahab et al., (2017) claim that their parents' educational backgrounds, lack of confidence, and restricted general knowledge were the main influences on the issues. In order to help the pupils understand the material in the reading comprehension session, visual stimulation is therefore thought to be a tenable solution. According to study of Karthigesu & Mohamad (2020), Malaysia has begun to include technology-infused teachings to help students become familiar with current trends in global education. Teachers and policy makers are aware of the value of technology in supporting the learning process, particularly for students with low competence, according to their research.

According to Ministry of Education (2013) in The Blueprint of Education, every Malaysian child has a right to equitable access to a quality education that would help him or her realise their full potential. It becomes a goal to create school systems that provide the finest education possible for every child, regardless of location, gender, or financial status. In order to meet the demands of the national agenda, namely to integrate technology in the education, Malaysia has shown steadfastness in efforts to close the digital divide between students of rural and urban areas. Due to the lack of researches on technological use in teaching reading comprehension in rural areas, additional research is required to pinpoint teachers' challenges on integrating technology in education, particularly in the teaching of the English language. As stated in the past studies by Zaharah et al., (2020) teachers are finding it challenging to use technology in the classroom. These challenges include a lack of training and desire, lack of technological skills, poor Internet connectivity, and a lack of resources and tools, to name a few. It is often believed that teachers' perspectives have the most effect over how technology is used in ESL classes.

As a contribution to the study of ESL, it is imperative that we explore the challenges on integrating technology among teachers in rural areas. Thus, this research aims to explore the challenges on integrating technology in among ESL teachers in rural areas. Research question is specified in the form of question as stated below:

- 1) What are the challenges on integrating technology among ESL teachers in rural areas?

2.0 LITERATURE REVIEW

2.1 THE USE OF TECHNOLOGY IN ESL CLASSROOMS

Okueso et al., (2021) define reading comprehension as the ability of students to read and assess a book, understand word meanings, and connect it to prior knowledge. In general, students don't read books anymore. Mostly, they read from the screen on their computers or smartphones. According to Ahmadi (2018), technology becomes an integral part of the learning experience and a significant challenge for instructors starting with the planning of learning activities and continuing through the teaching and learning processes. He agreed that technology had altered the way that languages are taught. According to experts, using technology enables children to learn about subjects that interest them. Additionally, it satisfies the children' auditory and visual senses. Ahmadi (2018) also mentioned that with the use of technology, students can modify their own learning processes and gain access to a wide range of knowledge that their teachers cannot provide. It has been demonstrated that the use of technology in education has beneficial and constructive effects, particularly when thoughtful and reflective lesson plans are used. According to some scholars, technology-enhanced education encourages more creative and interesting approaches to teaching and learning, boosting both the motivation of students and their effectiveness in practical learning scenarios (Wei et al., 2021). The use of innovative methods that are specifically relevant to teaching English as a second language and help students reach their desired goals is known as "using current technology" in the field of language education. This is especially important

in teaching English as a second language since it offers a number of chances to enhance both the effectiveness and efficacy of traditional English language pedagogies. (Qizi, 2021)

2.2 EDUCATION IN RURAL AREAS

Numerous rural schools experience difficulties hiring and retaining qualified teachers as a result of a lack of essential resources. (Gillespie-Lynch et al., 2017). Rural schools have a difficult time finding enough competent teachers and money, which causes serious problems with educational inequity and technological availability. (Hillier, 2018). The dearth of excellent resources and their access to digital technology has also been identified as a significant barrier. (Sukendro, 2020). Because of these assumptions, Malaysia is one of the countries that still has a lot of trouble incorporating digital resources into rural education. Making the most of technology's use in education is essential in this huge country, where roughly 60% of people have access to it. In spite of the social and economic differences between urban and rural areas, all kids ought to have equal access to possibilities, such as technology-based education. (Qian & Smyth, 2008). One of the primary factors that lead to disparities in educational quality is usually identified as digital teaching aids. The first area of worry should be the educational policy that prioritises big cities over rural areas since it may widen the achievement gap significantly. (Shah & Quinn, 2016). Many studies have shown that teachers in large cities use instructional technology. (Sukendro et al., 2020). However, few studies addressed the perception of technology integration among instructors in rural locations. (Wood et al., 2018).

2.3 CHALLENGES ON INTEGRATING TECHNOLOGY IN ESL CLASSROOMS AMONG EDUCATORS IN RURAL AREAS

In order for teachers to fully utilise technology in their classrooms, a reliable internet connection is essential, according to a study by Lucena (2019) Additionally, a report by UNESCO (2016) emphasises on how the lack of internet connection in some areas causes a "digital divide" that prevents some schools and students from fully engaging in digital education programmes. Teachers face barriers while trying to access digital resources because of these connectivity issues, which makes it more difficult to integrate technology into the classroom (Smith, 2020). According to a study by Güler et al., (2019) teachers have significant challenges integrating technology into ESL classrooms due to a lack of resources. Bartlett and Burton (2020) claim that when integrating technology, it adds another managerial issue. Rural schools frequently have smaller student populations, which might result in mixed-age groups and a range of technical proficiency. The distribution of knowledge may be uneven as a result of this process. Budget restrictions in rural school districts make it difficult for teachers to acquire and maintain the appropriate technology tools and equipment (Mossberger et al., (2003). Additionally, according to Mossberger et al., (2003) schools with insufficient finance might not be able to cover the expense of upkeep and modernization of their technological equipment, including dependable internet connections. According to Smith and Powell (2001), many kids in rural areas struggle to develop the requisite technological abilities since they don't have access to computers or other technology at home. Zhang et al., (2018) highlighted how challenging it is for rural students to learn technical skills. Due to limited access to technology instruction and exposure to current technology, kids in rural locations typically have low levels of technological competency.

2.4 UNIFIED THEORY OF ACCEPTANCE AND USE OF TECHNOLOGY 2 MODEL (UTAUT 2)

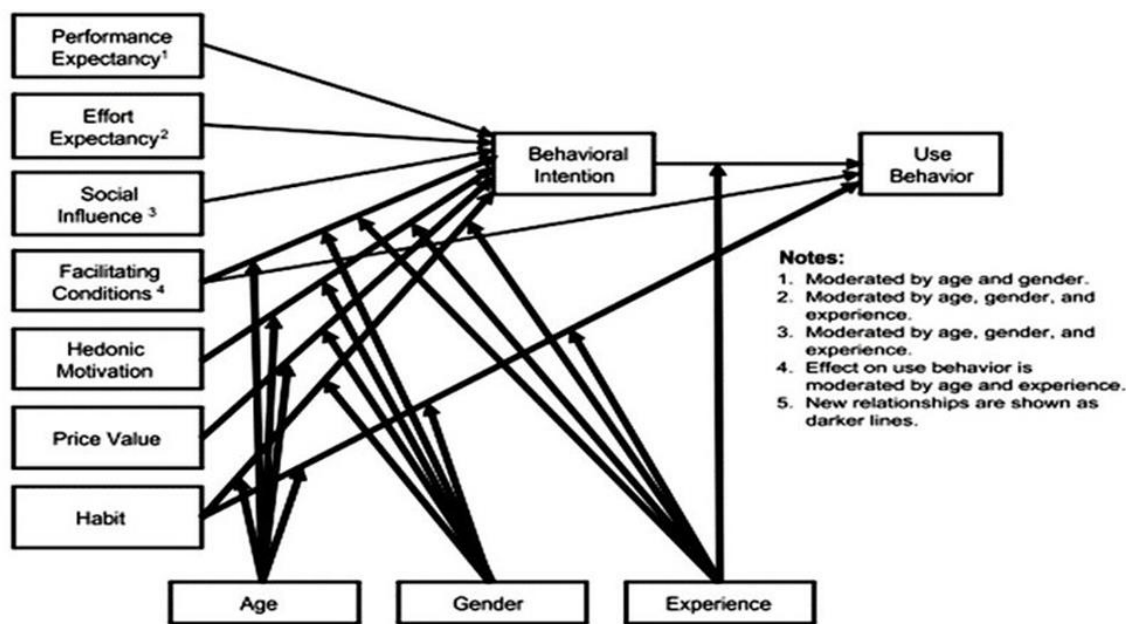

Figure 1. Constructs of UTAUT 2 by Venkatesh et al. (2003).

The Unified Theory of Acceptance and Use of Technology (UTAUT) model, created by Venkatesh et al. in 2003, has grown to be one of the most important models in the study of technology integration. In the first construct, known as performance expectancy, people express their faith in a system's capacity to help them improve their performance at work (Venkatesh et al., 2003). The ease with which tasks can be accomplished while utilising innovation or technology is referred to as effort expectation (Venkatesh et al., 2003). According to the third idea, social influence, this is the degree to which a person uses technology and gives the judgements of influential people a lot of weight (Venkatesh et al., 2003). The availability of sufficient resources and help are referred to as "facilitating conditions" for someone to use technology in the following ways (Waheed et al., 2015). Following that, hedonic motivation is described as the pleasure or enjoyment gained from the utilisation or application of technology. Habit, on the other hand, is defined as the amount to which an individual want to execute any behaviour automatically as a result of prior learning or conditioning (Limayem et al., 2007). A person's knowledge of an exchange between the perceived advantages of technology and the monetary cost incurred as a result of its use is defined by the last component of the UTAUT 2 Model, which is price value (Venkatesh et al., 2012).

3.0 METHODOLOGY

3.1 RESEARCH DESIGN

This research employed qualitative research approach adopting multiple case study to see the challenges on integrating technology in teaching reading comprehension among ESL classroom by teachers in rural areas. Creswell (2007) asserts that qualitative research is employed to comprehend how individuals see their surroundings. Thus, it is suitable to be opted for this study.

3.2 PARTICIPANT AND SAMPLING

This research opted for purposive sampling method. According to Saunders & Tornhill (2009), the researcher relies on his or her own judgement when choosing the participants for a study. The participants of this research were four ESL teachers from rural areas. One participant teaches at SK Semawang, in Sabah, one participant teaches at SMK Tengku Sulaiman, in Perlis, and two participants

teach at SK Bandar T6 and SK Felda Tenggara 7, in Johor. All of the participants were selected because they are ESL teachers in rural areas who integrate technology when teaching reading comprehension. Thus, these participants have the criteria needed for this research's data. When contacted, these participants willingly consented to an interview.

3.3 RESEARCH INSTRUMENT TOOLS

The instruments tools used in this research for gathering data were:

Semi structured interview

The main research tool for this research was semi structured interview. The instrument consists of eight open-ended questions. The Semi-structured questions gave the researcher the flexibility to ask follow up questions to gather in depth data. The questions were prior sent to an expert to be validated. The interview session lasted for 45 minutes to one hour for each participant. The interview was conducted online through a platform called Google Meet. Each session was recorded for data transcription.

- WhatsApp discussion thread

WhatsApp discussion thread was also used in this study as a research tool to gather more data. The researcher opted for WhatsApp discussion thread for this research as it offers the flexibility to ask questions at appropriate time. The researcher used this tool after interview sessions were conducted to gain more insights as supportive data to the prior answers made. The WhatsApp discussion thread was included and discussed in the findings section.

- Document analysis (Photos)

To showcase the real challenges faced by the participants, document analysis was used to further strengthen the findings for this research. Documents that were shared by the participants were photos. The documents were examined in order to verify findings or corroborate data from other sources. (Angrosino & Mays de Pérez, 2000) These documents were included and discussed in the findings section.

3.4 RELIABILITY AND VALIDITY

An expert was consulted to determine the validity and reliability of the instrument. Prior to data collection, the instrument was sent to the expert to validate. The expert is a senior lecturer teaching at Universiti Teknologi Mara in Puncak Alam, Selangor. She has been a TESL lecturer at UiTM since 1993. The instrument was sent via Email and amendment was made before the interview sessions conducted.

3.5 DATA COLLECTION PROCEDURE

Semi structures questions were constructed for interview sessions. Instrument was then presented to an expert for validation. Participants were contacted and interview sessions were arranged at the appropriate time and dates. The researcher then prepared consent letters and forms for gatekeepers and participants prior to the interview sessions. When the consent letters and forms were collected, the researcher executed the interview sessions online. Each interview was recorded and data was collected to analyse. Further data was obtained by WhatsApp discussion thread and Document analysis.

3.6 RESEARCH ETHICS

The researcher obtained full consent from the participants. Then, the researcher told participants about the research's objective and the methods that would be employed. Thirdly, the privacy of the participants

was maintained. The participant's identity in this research was kept completely confidential, the researcher assured the participants that their names will not be attached to any of the data obtained. The researcher used pseudonyms instead of the participants' true names. Last but not least, the researcher remained truthful when gathering data and discussing it.

3.7 DATA ANALYSIS PROCEDURE

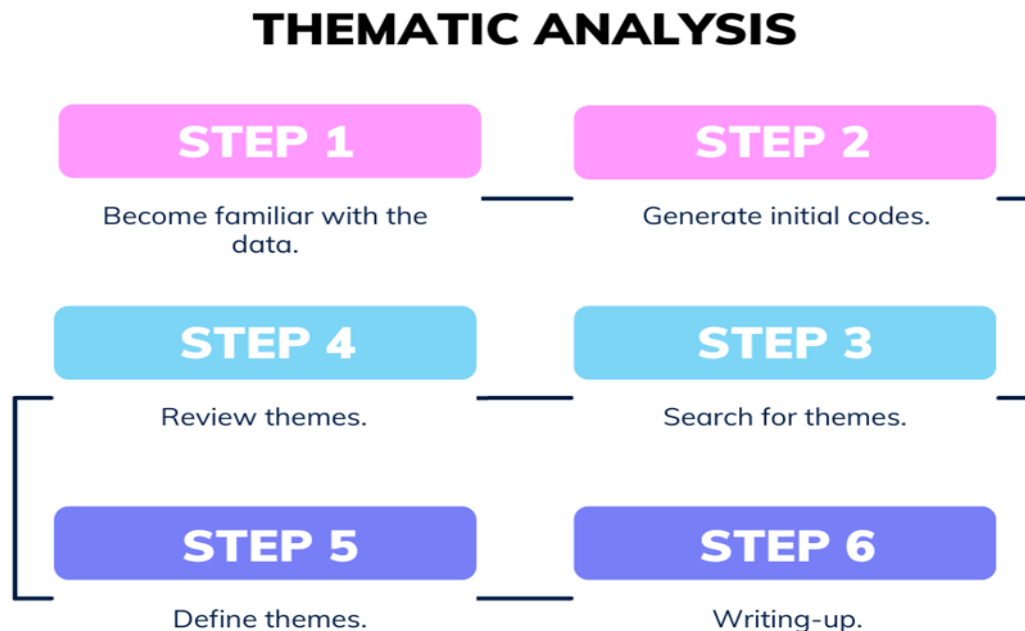

Figure 2. Thematic Analysis by Braun & Clarke (2006).

Figure 2 shows the steps on how to do thematic analysis. First, the researcher familiarised himself with the transcripts. The researcher began organising the data in a logical and methodical manner as the second step of data analysis using theme analysis. Coding breaks down large amounts of data into manageable, meaningful units. Software for qualitative data analysis, such as ATLAS, Nvivo, and others, can be extremely helpful, especially when working with big data sets. However, for this study, the researcher did it manually. Next, the researcher refined the initial topics that were discovered in the third step throughout this phase. Last but not least, when the researcher came up with the themes, the researcher presented the data in the most organised way. For this study, since it is a descriptive study and the researcher opted for interviews, the data was written descriptively. Some snippets from the participants' answers were included to maintain the authenticity of the data. Other data derived from WhatsApp threads and Document Analysis was triangulated to support the findings.

4.0 FINDINGS AND DISCUSSIONS

Findings were derived from the research question and are presented according to themes. Discussions are based on each theme. The participants are labelled as Teacher A, B, C and D. The research instruments are labelled as Interview (INT), Document Analysis (DA) and WhatsApp Discussion (WD).

4.1 WHAT ARE THE CHALLENGES ON INTEGRATING TECHNOLOGY AMONG ESL TEACHERS IN RURAL AREAS?

4.1.1 BAD INTERNET CONNECTION

Due to the location of the schools, it is apparent that bad internet connection would be one of the challenges faced by the teachers. All of the participants agreed that bad internet connection is the main challenge for them. Having a bad internet connection would affect the effectiveness of integrating technology in ESL classrooms. When asked about how often do they encounter such problem, they said:

*“I had **bad internet connection all the time**. It happens at least 3-4 times a month because the coverage here is really bad.” (Teacher A, INT)*

*“What I did was I would use my personal Hotspot. Every single time I integrated technology in the classroom, **I would use my Hotspot for internet connection**.” (Teacher B, INT)*

*“Let’s say if a lesson would last 1 hour, **only half an hour I get to use the internet to teach**.” (Teacher C, INT)*

This proves that a reliable internet connection is crucial for teachers to leverage the full potential of technology in their classrooms, as mentioned in a study by the Center for Digital Education (2019). Additionally, a report by UNESCO (2016) highlights that limited internet access in certain regions creates a digital divide, where some schools and students are unable to fully participate in digital education initiatives. Teacher D confirmed the root of the problem was because of their location. Teacher D mentioned:

*“My school is located in a rural area. It is located in a palm oil plantation, very far from the city. **The electricity supply is always cut off leading to having bad internet connection**. It will be very difficult if I prepared reading materials that requires technology.” (Teacher D, INT)*

This is aligned with one of the UTAUT2 model’s construct which is known as effort expectancy, which was highlighted by Venkatesh et al., (2003) that mentioned about the ease with which activities can be completed while integrating technology in education. Effort expectancy, within the Utaut2 construct, refers to an individual's perception of how easy or difficult it will be to use a particular technology. In the context of ESL classrooms, these teachers confirmed that having a good internet connection would ease the process of teaching and learning for them. Having a bad internet connection would affect their lesson and they would have to come up with other solution, like finding other alternatives that does not require them to use the internet. All of the participants also believed that in order to combat this problem, they would have to use their own Hotspot.

4.1.2 LACK OF TECHNOLOGICAL RESOURCES

Lack of technological resources is one of the challenges faced by teachers in integrating technology in ESL classrooms. With limited access to devices such as computers, laptops and tablets, these participants often find it challenging to integrate technology effectively in the classrooms. This is illustrated in the following comments from two of the participants, obtained from the interviews:

*“I could say all schools in rural areas **do not have enough technology**” (Teacher A, INT)*

*“We’re **not equipped with enough technology** like those in the city.” (Teacher D, INT)*

According to a study by Güler et al., (2019) lack of available resources for technology integration in ESL classrooms is a major obstacle for teachers. For an example, if a school does not provide sufficient amount of computers for the students to use, they might have to share with each other and this might be a cause of distraction. Following are pictures sent by Teacher B and Teacher C to showcase the computers in their schools’ computer labs:

Figure 3 & Figure 4.

(Source: Teacher C and Teacher B, DA)

Figure 3 & Figure 4 show that these two schools lack basic technological tools like computers in their respective computer labs. Venkatesh et al., (2003) mentioned this as one of the constructs of UTAUT2 model, which is facilitating conditions. Waheed et al., (2015) stated that facilitating conditions refer to the availability and accessibility of necessary resources that enable the integration of technology in education. These participants who integrate technology in their lessons find it difficult to integrate technology in classroom due to a lack of technological tools. Additionally, they also find it difficult to keep up with the most recent trends and advancements in educational technology, which could hinder their capacity to deliver high-quality instruction. Lack of technology resources can also impede opportunities for teacher development and training. In rural areas, teachers may not have as much access to workshops, training programmes, and resources related to technology integration compared to the teachers who are teaching in cities.

4.1.3 CLASSROOM MANAGEMENT

Classroom management is indeed one of the challenges that rural teachers face when integrating technology in classrooms. It can be challenging for the teachers to manage the classroom efficiently and to ensure that technology is being utilised responsibly and productively since the integration of technology in rural areas presents challenges that are different from those experienced in the cities. It is believed that the participants in the present study went through a similar challenge, as reflected in the following comments:

*“I have a problem with **classroom management** because the pupils get so excited when I integrate technology in class.” (Teacher A, INT)*

*“They really lack exposure on how to use technology. They only know basic stuff like how to switch on the computers but they don’t know how to use Microsoft office and other software. So sometimes my students get very overwhelm when technology is involved and it can get **very challenging for me to handle the classroom.**” (Teacher C, INT)*

Teachers in rural areas frequently do not have the option of integrating technology to teach. Due to the students’ lack of knowledge and experience, which led to excitement, these participants find it challenging to control the classroom when integration of technology happens. Teacher B and Teacher C then further elaborated by sending photos of their students when integration of technology was happening in their respective classes:

Figure 5 & Figure 6.

(Source: Teacher B and Teacher C, DA)

Figure 5 and Figure 6 show how the students were behaving when integration of technology was happening in the classes. Some students were standing up and some students were not paying attention in class. The social dynamics in rural classrooms, according to Bartlett and Burton (2018), create an additional managerial challenge when integrating technology. Due to the smaller student populations that are common in rural schools, there may be mixed-age classes and a range of technological ability among the pupils. Uneven knowledge distribution may result from this dynamic. Hence, those who are not familiar with technology might get very excited and overwhelm when integration of technology happens in the classroom. This challenge is associated with habit, one of the Utaut2 Model's constructs. According to Venkatesh et al., (2003) habits are routine that individuals develop over time, often resulting from a combination of personal experiences, environmental factors, and social influence. In the context of classroom management, students in rural areas might have established habits that are not necessarily aligned with having technology in their education, as they might be more accustomed to traditional learning methods and materials, which can make it difficult for them to embrace and effectively use technology in the classroom. The lack of technical tools offered by schools will hinder students from adopting habits that involve integrating technology into their learning, which has led to poor classroom management by teachers.

4.1.4 FINANCIAL LIMITATION

Financial limitations are one of the biggest challenges rural teachers face when integrating technology into the classroom. Rural schools frequently lack funding for technological tools in comparison to schools in urban areas. As noted by Teacher C during the interview session:

“Finance is a big reason why teachers do not integrate technology in their education.”

(Teacher C, INT)

Teacher C mentioned that money is one of the main reasons why some teachers in rural areas resist having to integrate technology into the classroom. This was also noted by Mossberger et al. (2003), who claimed that due to financial constraints, teachers in rural areas typically struggle to obtain and maintain sufficient technology equipment and resources. The lack of financial resources makes it challenging for teachers in rural areas who wish to integrate technology-based tools in their classrooms as rural schools cannot afford to provide every teacher with access to digital tools like laptops, tablets, or interactive whiteboards (Savioli, 2017). Due to this, teachers frequently have to rely on outdated or shared technological resources. In addition to that, Mossberger et al., (2003) also noted that schools with inadequate funding may not be able to afford the cost of maintaining and updating technology infrastructure, including reliable internet connections. One of the participants responded when asked why funding restrictions for schools in rural areas differ from those for schools in urban areas:

“Schools in rural areas are not the ones that they prioritize.” (Teacher D, INT)

In rural areas, where resources may be limited and infrastructure may not be as developed, the cost of obtaining and maintaining technology is often higher. As a result, technological integration is not given the same priority as it would in a city. Teacher C also elaborated on financial limitation through Whatsapp:

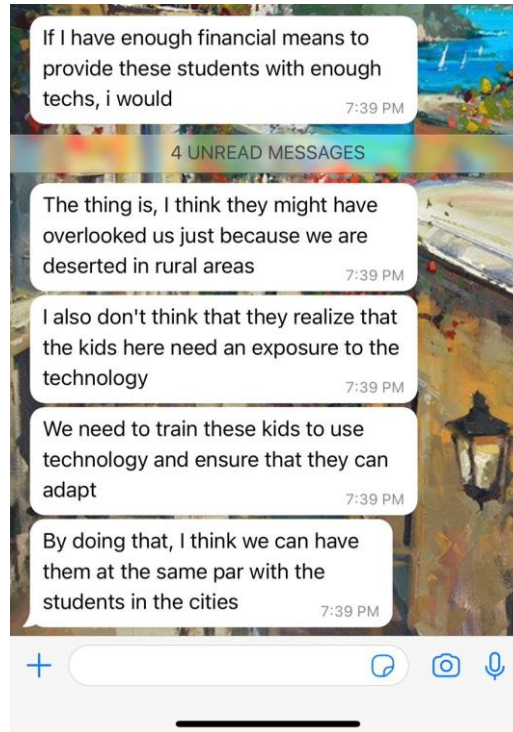

Figure 7.

(Source: Teacher C, WD)

Teacher C mentioned that in order to for the students in rural areas to be at the same level with the students in the city, these students have to be equipped with enough technological skills. This is also highlighted by Venkatesh et al., 2003 in price value, as one of the constructs in UTAUT2 model. This construct is defined as one’s awareness of the relationship between the actual price paid for integrating technology and its perceived benefits. A teacher is more likely to integrate technological tools in the classroom if the outcome of doing such outweigh the financial expense. However, these devices often come with a significant price tag, making it difficult for teachers with limited financial resources to invest in them. The implementation of the most recent advances in technology in classrooms by teachers may be affected as a result of this.

4.1.5 TEACHERS’ LACK OF TECHNOLOGICAL SKILLS

Based on the answers provided by the participants, all of them agreed that the younger generation teachers might be able to handle technology better than the older generation. Teachers might lack the necessary training and skills to effectively use technology in an ESL classroom. This includes not only knowing how to operate devices but also understanding how to choose appropriate educational software or online resources that cater to ESL learners' needs. This was also pointed out by Teacher A and Teacher B in the interview sessions:

“In order to teach the students, we have to be capable of handling them on our own first. The older generations teachers might have a problem with this.” (Teacher A, INT)

“The older teachers might have a problem in integrating technology but not the youngsters.” (Teacher B, INT)

This problem was caused by the lack of exposure to technology that the older generations of teachers get compared to the younger generations. This supports research by Conway (2017) that found many teachers in rural locations lack access to chances for professional development that emphasise technology integration. They are unable to gain the skills and knowledge required to integrate technology in the classroom successfully because of their lack of training. Teachers could become overwhelmed and unclear of how to integrate technology into their lessons. Teacher C also added:

“As a teacher, we need to know how to maneuver these techs. So, you have to acquire a certain skill in order to integrate them in your class.” (Teacher C, INT)

According to Krashen's theory of second language acquisition (1988), the affective filter hypothesis suggests that a learner's emotions and anxiety levels play a role in their ability to acquire a second language effectively. This theory can be used to understand why many teachers in rural areas struggle with technological skills and its integration into their teaching practises. When it comes to embracing and successfully integrating technology in teaching reading comprehension, it can cause feelings of anxiety, irritation, and a greater affective filter for these teachers because it seems like a challenge to them. The affective filter hypothesis suggests that when learners experience high levels of anxiety or lack motivation, their ability to acquire new knowledge and skills is hindered. Similarly, teachers who lack technological skills may feel anxious, reluctant, or resistant to embracing technology in their classrooms.

4.1.6 PUPILS' LACK OF TECHNOLOGICAL SKILLS

Modern teaching approaches now require that technology be integrated into the classroom. Rural educators, however, encounter difficulties in this endeavour, one of which is the lack of technological proficiency among their students. For example, the interview responses of Teacher A, C and D indicated the following:

“My school is in the middle of nowhere. My students do not have the skills to use technology in classroom. However, I do think that it's teachable and that they are going to learn to adapt.” (Teacher A, INT)

“Due to the limited amount of technology that the school provides, like the computers, they would have to share. Because of that, they were not given enough time to explore on how to use technology.” (Teacher C, INT)

“They really lack exposure on how to use technology. They only know basic stuff like how to switch on the computers but they don't know how to use Microsoft office and other software.” (Teacher D, INT)

All of the teachers agreed that integration of technology in their classrooms sometimes overwhelm their students, especially those who lack technological skills. Smith and Powell (2001) found that it is difficult for many students in rural areas to acquire the necessary technological skills since they lack access to computers or other technology at home. Due to the lack of technology-related courses or training programmes in their schools, Zhang et al. (2018) further emphasised that students in rural areas encounter difficulties learning technical skills. The generally low technological proficiency of students in rural areas is a result of a lack of access to technology education and little exposure to today's technology. According to Krashen's theory of second language acquisition (1988), reading skills can be developed through comprehensible input, which refers to exposure to language that is slightly above the learner's current level of understanding. In the context of integrating technology in teaching reading comprehension in rural areas, one aspect of technology integration is providing students with access to digital reading materials that are appropriately leveled and engaging. However, students in rural areas may often have limited exposure and experience with technology due to factors such as lack of access to technology, limited resources, or inadequate training. Consequently, teachers may find it challenging to identify and provide suitable comprehensible input through technological means.

5.0 CONCLUSION

In conclusion, the integration of technology among ESL teachers in rural areas presents several challenges. Firstly, limited access to technology and internet connectivity in rural areas can hinder the effective implementation of technology-based reading activities. Secondly, ESL teachers in rural areas may lack the necessary digital literacy skills to effectively incorporate technology into their teaching practices. Additionally, there may be resistance to change and a preference for traditional teaching methods among both teachers and students as they lack technological skills. However, despite these challenges, integrating technology in classrooms can offer numerous benefits. To overcome these challenges, it is crucial to provide comprehensive training and support to ESL teachers in rural areas, ensuring they develop the necessary digital literacy skills. Collaborative efforts between educational institutions, policymakers, and communities are also vital in addressing the issue of limited access to technology and internet connectivity. Further research about strategies on how to overcome these challenges should be conducted by future researchers to provide an in depth beneficial data for others.

REFERENCES

- Agesa, R. U. (2004). One family, two households: Rural to urban migration in Kenya. *Review of Economics of the Household*, 2, 161-178.
- Ahmadi, M. R. (2018). The use of technology in English language learning: A literature review. *International Journal of Research in English Education*.
- Alfassi, M. (2004). Reading to Learn: Effects of Combined Strategy Instruction on High School Student. *The Journal of Educational Research*, 97, 171-185. <https://doi.org/10.3200/JOER.97.4.171-185>
- Angrosino, M. V., & Mays de Pérez, K. A. (2000). Rethinking observation: From method to context. *Handbook of qualitative research*, 2, 673-702.
- Bartlett, S., & Burton, D. (2020). *Introduction to education studies*. Sage.
- Baytak, A., Tarman, B., & Ayas, C. (2011). Experiencing technology integration in education: children's perceptions. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 3(2), 139-151.
- Bernhardt, E. B. (2011). *Reading Development in Second Language: Theoretical, Empirical, and Classroom Perspectives*. Norwood, NJ: Ablex.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.
- Chang, K. L. et al. (2018). Relooking at the ESL Reading Comprehension Assessment for Malaysian Primary Schools. *English Language Teaching*, 11, 146. <https://doi.org/10.5539/elt.v11n7p146>
- Conway, M. (2017). Code wars: steganography, signals intelligence, and terrorism. In *Technology and Terrorism* (pp. 171-191). Routledge.
- Creswell, J. W. (2007). *An introduction to mixed methods research*. Lincoln, Nebraska, USA: University of Nebraska, 23.
- Gillespie-Lynch, K., Bublitz, D., Donachie, A., Wong, V., Brooks, P. J., & D'Onofrio, J. (2017). "For a long time our voices have been hushed": Using student perspectives to develop supports for neurodiverse college students. *Frontiers in psychology*, 544.
- Güler, M., & Büyüközkan, G. (2019). Analysis of digital transformation strategies with an integrated fuzzy AHP-axiomatic design methodology. *IFAC-PapersOnLine*, 52(13), 1186-1191.
- Hillier, L. (2018). *Exploring the nature of the therapeutic alliance in technology-based interventions for mental health problems* (Doctoral dissertation, Lancaster University (United Kingdom)).
- Hinojo-Lucena, F. J., Aznar-Diaz, I., Cáceres-Reche, M. P., Trujillo-Torres, J. M., & Romero-Rodríguez, J. M. (2019). Factors influencing the development of digital competence in teachers: Analysis of the teaching staff of permanent education centres. *IEEE Access*, 7, 178744-178752.

- Karthigesu, K., & Mohamad, M. (2020). Primary school teachers' perceptions on the integration of interactive whiteboard (IWB) during reading instructions. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 10(2), 722-741.
- Kementerian Pendidikan Malaysia (2013). *Pelan Pembangunan Pendidikan Malaysia 2013-2025*. Putrajaya: Kementerian Pendidikan Malaysia.
- Krashen, S., & Brown, C. L. (2007). What Is Academic Language Proficiency? *STETS Language and Communication Review*, 6, 1-4.
- Krashen, S. D. (1988) *Second language acquisition and second language learning*. Pergamon Press Inc. *Learning Disabilities*, 39(6), 544-55.
- Limayem, M., Hirt, S. G., & Cheung, C. M. (2007). How habit limits the predictive power of intention: The case of information systems continuance. *MIS quarterly*, 705-737.
- Mayer, R. E., Heiser, J., & Lonn, S. (2001). Cognitive constraints on multimedia learning: When presenting more material results in less under Harmer, J. (2007). *The Practice of English Language Teaching* (4th ed.). New York: Pearson Longman.
- standing. *Journal of educational psychology*, 93(1), 187.
- Mohammad, S. (2018, July). Obtaining reliable human ratings of valence, arousal, and dominance for 20,000 English words. In *Proceedings of the 56th annual meeting of the association for computational linguistics (volume 1: Long papers)* (pp. 174-184).
- Mossberger, K., Tolbert, C. J., & Stansbury, M. (2003). *Virtual inequality: Beyond the digital divide*. Georgetown University Press.
- Okueso, Adebimpe, S., Odeneye, Rasidat, A. (2021). Social media as technological device in teaching reading comprehension: Benefits to teachers of English. *Psychology And Education* 58(2): 3826-3834 ISSN: 00333077.
- Owen-Smith, J., & Powell, W. W. (2001). To patent or not: Faculty decisions and institutional success at technology transfer. *The Journal of Technology Transfer*, 26(1-2), 99-114.
- Phantharakphong, P., & Pothitha, S. (2014). Development of English Reading Comprehension by Using Concept Maps. *Procedia—Social and Behavioural Sciences*, 116, 497-501. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.01.247>
- Qian, X., & Smyth, R. (2008). Measuring regional inequality of education in China: Widening coast–inland gap or widening rural–urban gap?. *Journal of international development: The journal of the development studies association*, 20(2), 132-144.
- Qizi, K. D. S. (2021). The use of technology in English language learning. *International Virtual Conference on Science, Technology and Educational Practices*.
- Sadiku, L. M. (2015). The Importance of Four Skills Reading, Speaking, Writing, Listening in a Lesson Hour. *European Journal of Language and Literature*, 1, 29-31. <https://doi.org/10.26417/ejls.v1i1.p2931>
- Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2009). *Research methods for business students*. Pearson education.
- Savioli, L., Albonico, M., Colley, D. G., Correa-Oliveira, R., Fenwick, A., Green, W., ... & Zhou, X. N. (2017). Building a global schistosomiasis alliance: an opportunity to join forces to fight inequality and rural poverty. *Infectious diseases of poverty*, 6(02), 79-84.
- Schütz, R. (2007). Stephen Krashen's theory of second language acquisition. *English made in Brazil*, 2(2), 2007.
- Shah, R., & Quinn, M. (2016). Mind the gap: Global quality norms, national policy interpretations and local praxis in Timor-Leste. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 46(3), 394-413.

- Smith, C. (2020). Challenges and opportunities for teaching students with disabilities during the COVID-19 pandemic. *International Journal of Multidisciplinary Perspectives in Higher Education*, 5(1), 167-173.
- Subaidi bin Abdul Samat, M., & Aziz, A. A. (2020). The effectiveness of multimedia learning in enhancing reading comprehension among indigenous pupils. *Arab World English Journal (AWEJ) Volume*, 11.
- Sukendro, S., Habibi, A., Khaeruddin, K., Indrayana, B., Syahrudin, S., Makadada, F. A., & Hakim, H. (2020). Using an extended Technology Acceptance Model to understand students' use of e-learning during Covid-19: Indonesian sport science education context. *Heliyon*, 6(11), e05410.
- Tyler-Wood, T. L., Cockerham, D., & Johnson, K. R. (2018). Implementing new technologies in a middle school curriculum: a rural perspective. *Smart Learning Environments*, 5, 1-16.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2016). *Global education monitoring report summary 2016: education for people and planet: creating sustainable futures for all*.
- Venkatesh, V., Morris, M. G., Davis, G. B., & Davis, F. D. (2003). User acceptance of information technology: Toward a unified view. *MIS quarterly*, 425-478.
- Wahab, N. A., Jaafar, R., Mustapha, R., Kamis, A., & Affandi, N. M. (2017). The Effectiveness of Likes Method in Improving Reading Skills of Orang Asli Students. *Asian Social Science*, 13(6), 1-74.
- Waheed, M., Kaur, K., Ain, N., & Sanni, S. A. (2015). Emotional attachment and multidimensional self-efficacy: extension of innovation diffusion theory in the context of eBook reader. *Behaviour & Information Technology*, 34(12), 1147-1159.
- Walker, V. L. (2001). *Traditional versus New Media: Storytelling as Pedagogy for African American Children*. Austin, TX: The University of Texas.
- Wei, C. Y., Kuah, Y. C., Ng, C. P., Lau, W. K. (2021). Augmented reality (AR) as an enhancement teaching tool: are educators ready for it? *Contemporary Educational Technology*. ISSN: 1309-517X (Online) 2021, 13(3), ep303, <https://doi.org/10.30935/cedtech/10866>
- Zaharah, Z., Kirilova, G., & Windarti, A. (2020). Impact of corona virus outbreak towards teaching and learning activities in Indonesia.
- Zhang, D., Zhou, Z., Gu, C., Lei, Y., & Fan, C. (2018). Family socio-economic status and parent-child relationships are associated with the social creativity of elementary school children: The mediating role of personality traits. *Journal of Child and Family Studies*, 27, 2999-3007.

İNGİLİZCE’NİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİLDİĞİ BİR HAZIRLIK OKULUNDA
KULLANILAN ‘CAPTAIN 3’ DERS KİTABININ KÜLTÜREL İÇERİK AÇISINDAN
İNCELENMESİ

EVALUATION OF CULTURAL CONTENT IN ‘CAPTAIN 3’ COURSE BOOK USED IN AN
EFL PREPARATORY SCHOOL

Öğr. Gör. Ayşegül ALKAN

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu

ORCID: 0000-0003-1359-7216

ÖZET

Bağlamsal dil kullanımının öneminin anlaşılması, küresel iletişimin ve kültürel çalışmaların artması gibi faktörler, son zamanlarda yabancı dil öğretiminde kültürlerarası yaklaşımın ön plana çıkmasına neden olmuştur. Buna ek olarak, materyallerin bu bakış açısına göre tasarlanması veya yenilenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu çalışma bu motivasyonla başlatılmış olup, Türkiye’de özel bir üniversitenin hazırlık okulunda okutulan *Captain 3* ders kitabının kültürel içeriğini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu araştırmada, 73 öğrenci ve 10 öğretmenden hem nicel hem de nitel veriler toplanarak karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. İlk olarak, nicel veriler, Yuen’ in (2011) *ürünler, uygulamalar, bakış açıları ve kişiler* olarak sınıflandırdığı kültürel öğeler ile Cortazzi ve Jin (1999) tarafından *kaynak kültür, hedef kültür ve uluslararası kültür* olarak önerilen üç kültürel kategoriye göre geliştirilen bir kontrol listesi aracılığıyla toplandı. Ayrıca, araştırmacı ders kitabını içerik analizi yöntemiyle nicel olarak inceledi. İkinci olarak, ders kitabının kültürel içeriğine ilişkin nitel veriler elde etmek amacıyla, 7 gönüllü öğretmenle görüşmeler yapılmış ve tüm veriler tartışma bölümünde birleştirilmiştir. Kontrol listesi sonuçları ve araştırmacının analiz sonuçları, *Captain 3* ders kitabının içeriğinin çoğunlukla uluslararası kültür odaklı olduğunu ve öğretmenlerin neredeyse yarısının görüşmelerde bu verileri destekleyen görüşler ifade ettiğini ortaya koymaktadır. İstatistiklere göre, kültürel gruplardan kitapta en yaygın olanından en az gözlemlenenine doğru sıralaması; ürünler, kişiler, uygulamalar ve bakış açıları şeklindedir. Diğer bir sonuç ise öğretmenlerin neredeyse yarısı *Captain 3* ders kitabının kültürel içerik açısından yenilenmesi ve zenginleştirilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Anahtar kelimeler: kültürel içerik, ders kitapları, değerlendirme, kültürlerarası yaklaşım.

ABSTRACT

Factors such as the understanding of the importance of contextual language use, the increase in global communication and in cultural studies have recently brought intercultural approach in foreign language teaching to the fore. In addition, the need for materials to be designed or revised according to this perspective has emerged. This study was initiated with this motive and aims to analyse the cultural content of *Captain 3* coursebook taught in the preparatory school of a private university in Turkey. In this study, a mixed research method was used by collecting both quantitative and qualitative data from 73 students and 10 teachers. Firstly, quantitative data was collected through a checklist developed according to Yuen’s (2011) categorization of cultural items; *products, practices, perspectives, and persons*, to analyse cultural content together with three cultural categories; *source culture, target culture, and international culture*, suggested by Cortazzi and Jin (1999). Furthermore, the researcher analysed the coursebook quantitatively via content analysis method. Secondly, interviews with 7 volunteer teachers were carried out to obtain some qualitative data regarding the cultural content of the coursebook and all data were combined in the discussion section. The checklist results and the researcher’s analysis results reveal that the content of *Captain 3* book is mostly focused on international culture, and almost half of the teachers expressed opinions supporting this data during the interviews. According to the statistics, the order of cultural groups from most to least common is products, persons, practices, and perspectives. It is also concluded that almost half of the teachers think the coursebook needs to be revised and enriched in terms of cultural content.

Key words: cultural content, coursebooks, evaluation, intercultural approach.

OECD VERGİ KONULARINDA KARŞILIKLI İDARİ YARDIMLAŞMA SÖZLEŞMESİ
KAPSAMINDA BİLGİ DEĞİŞİMİNİN VERGİ MAHREMİYETİNİ İHLAL SUÇU
BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ
AN ASSESSMENT OF INFORMATION EXCHANGE UNDER THE OECD MUTUAL
ADMINISTRATIVE ASSISTANCE IN TAX MATTERS TREATY IN THE CONTEXT OF
TAX CONFIDENTIALITY BREACH OFFENSE

Arş. Gör. Elif İLDIRAR

*KTO Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku
Ana Bilim Dalı*

ORCID: 0000-0001-8247-3458

ÖZET

Küresel dünyanın gelişimi sermaye aktarımının tek elden takip edilemeyecek boyutlara ulaşmasına sebep olmuştur. Ortaya çıkan sermaye aktarımı devletler tarafından toplanan vergiler açısından sorun doğurmaktadır. Zira bireyler sermayelerini bir devlette sabit olarak tutmadığından bu sermayenin vergilendirilmesi de güçleşmektedir. Bu durum devletlerin birçok alanda olduğu gibi vergisel alanda da iş birliği yapma zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Devletler arasında yapılan mali bilgi değişimleri vergi mükelleflerinin mahremiyetini zedelemekte ve dolayısıyla mahremiyet haklarına dokunmaktadır. Vergi mahremiyetinin, kanunda gösterilen istisnai durumlar hariç, devlet tarafından korunması ve korunması için gerekli önlemler alınması gerekmektedir. Vergi kaçakçılığının önüne geçebilmek için bilgi paylaşımının zorunlu görünmesi vergi mükelleflerinin mahremiyet hakları açısından özel olarak değerlendirilmesi gereken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: OECD Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi, bilgi değişimi, vergi mahremiyeti, vergi mahremiyetini ihlal suçu.

ABSTRACT

The evolution of the globalized world has led to capital transfers reaching magnitudes that are challenging to track centrally. The ensuing capital movement poses issues in terms of tax collection by states. Because individuals do not keep their capital fixed in a state, it becomes difficult to tax this capital. This scenario necessitates states to collaborate in various areas, including tax matters. Financial information exchanges between states harm the privacy of taxpayers and therefore violate their confidentiality rights. Necessary measures must be taken by the state to protect and preserve tax confidentiality, except for exceptional cases specified in the law. The perceived necessity for information sharing to counteract tax evasion warrants special consideration in the context of the confidentiality rights of taxpayers.

Keywords: OECD Convention on Mutual Administrative Assistance in Tax Matters, exchange of information, tax privacy, tax confidentiality, violating tax confidentiality, tax confidentiality breach offense.

GİRİŞ

Vergi, Anayasa m. 73'e göre, kamu giderlerini karşılamak üzere herkes tarafından ödenmesi gereken bir yükümlülük olarak ifade edilebilir. Yine aynı madde uyarınca vergilendirme işlemi kapsamında idarenin sınırsız yetki alanı bulunmamakta; ancak kanunla getirilen sınırlar içerisinde hareket edilebilmektedir. Dolayısıyla herkesin Anayasadan kaynaklı vergi ödeme yükümlülüğü olmasının yanında idari görevlilerin de kanunda belirtilen kurallar çerçevesinde kalma yükümlülüğü

bulunmaktadır. Mükelleflerin haklarına müdahale içeren vergisel işlemler mevzuata uygun gerçekleştirilmek durumundadır.

Hem ulusal hem de uluslararası mevzuatta ve literatürde mükellef hakları tanınmakta ve korunmaktadır. Mükellef haklarının tanınması ile mükelleflerin gönüllü olarak Anayasal yükümlülüklerini yerine getirmeleri sağlanmaya çalışılmaktadır¹. Vergilendirme kapsamında mükellefin hakları Anayasa'da yer alan haklardan ayrı ele alınmamalıdır². Bir başka ifade ile mükellef hakları için Anayasa'da bulunan temel hakların referans alınması gerekmektedir. Bunun yanı sıra OECD ülkelerinde bulunması öngörülen mükellef hakları; bilgilendirilme hakkı, itiraz etme hakkı, olması gerekenden daha fazla miktarı ödememe hakkı, kesinlik hakkı, gizlilik ve mahremiyet hakkı olarak belirlenmiştir³.

Vergilendirme sürecinde mükellefin haklarına müdahale edilmesi kaçınılmazdır. Vergilendirme işlemi ve idarenin müdahalesi, mülkiyet hakkı⁴ ve özel hayatın gizliliği temelinde ve mahremiyet hakkı çerçevesinde değerlendirilebilir. Buna göre, vergilendirme işlemleri kapsamında mükelleflerin hakları, Anayasa m. 13'e göre, ancak kanunla ve ölçülü biçimde sınırlanabilir. Çalışmamızın konusu bakımından inceleyeceğimiz vergi mahremiyeti hakkının Anayasa ve uluslararası mevzuat göz önünde bulundurularak ele alınması mahremiyetin ihlalinin sınırlarının belirlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Devlet, vergi ödevi kapsamında yapılacak vergi ödemeleri için vergilendirme işlemlerini gerçekleştirirken mükelleflerin ve mükellefle ilgili kişilerin pek çok bilgisine erişmektedir. Mükellefin şahsı, malvarlığı, varsa engellilik durumu gibi bilgiler vergilendirme sürecinde idare tarafından elde edilmektedir⁵. Örneğin, bir avukatın müvekkiline verdiği danışmanlık dolayısıyla kestiği makbuzda müvekkilinin adı ve soyadı, kimlik numarası, adresi, danışmanlık verdiği konu gibi kişisel bilgileri yer almaktadır. Kendi bilgileriyle birlikte müvekkilinin bilgilerini de içerir bu makbuz avukat tarafından vergi idaresine ibraz edilmektedir. Vergilendirme işlemlerinin yapılması esnasında görevliler de bu bilgileri öğrenmektedir. Vergi tarhı gerçekleştirmek için veri elde etmesi gereken idare, elde edilen verilerin korunması yükümlülüğü altına girmektedir⁶. Bu şekilde mükellef ile vergi idaresi arasındaki güven ilişkisi hukuk devletine uygun şekilde tesis edilebilmelidir. Zira beyan esasına dayalı olan Türk vergi sisteminde, mükelleflerin doğru beyanı vermeleri bilgilerinin korunduğuna dair duydukları güvene bağlıdır⁷. Bu husus Anayasa m. 20'de yer alan özel hayatın gizliliği⁸ ve kişisel verilerin korunması hakkının ihlal edilmemesi açısından da oldukça önemlidir. Vergi işlemlerinin söz konusu olduğu durumlarda vergi mükellefinin kişisel verilerinin yanı sıra mali verileri de söz konusu olmaktadır. Mali

¹ Ece Fatma Aslan, Vergi Mahremiyeti Hakkı ve Kişisel Verilerin Korunması İlişkisi, Banka ve Finans Hukuku Dergisi Prof. Dr. Ali Necip Ortan'a Armağan 2. Cilt, C. 8, s. 32, 2019, s. 2116.

² Mükellef hakları ile Anayasa'da yer alan temel haklar arasındaki ilişki hakkında detaylı bilgi için bkz. Aslan, s. 2113-2118.

³ OECD, Tax Administration 2019, https://www.oecd-ilibrary.org/taxation/taxpayer-rights_5387ce8e-en, Erişim tarihi: 19.04.2021.

⁴ Anayasada koruma altına alınan mülkiyet hakkı ve vergi mahremiyeti ilişkisi hakkında detaylı bilgi için bkz. Türk Hukukunda Vergi Mahremiyetinin İhlali (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, s. 40-42.

⁵ Neslihan Karataş Durmuş, Ticari Sırların ve Kişisel Verilerin Korunması Kapsamında Vergi Mahremiyeti, TAAD, C. 8, S. 31, 2017, s. 376.

⁶ Yiğit Yıldız, Kişisel Verilerin Korunmasının Vergi Mahremiyeti ile Etkileşimi, Kişisel Verileri Koruma Dergisi, C. 1, S. 2, 2019, s. 2.

⁷ Fatma Taş, Vergi Hukukunda Vergi Mahremiyetini İhlal Suçu, 1. Bası, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara 2008, s. 58.

⁸ Özel hayatın gizliliği uluslararası mevzuatta da düzenlenmektedir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi m. 12, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m. 8, Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi m. 17'de özel hayatın gizliliğine yer verilmektedir. Ancak ne ulusal ne uluslararası mevzuatta net biçimde özel hayatın gizliliği tanımı yapılmamış; yalnızca hakkın var olduğu belirtilmiştir. Karataş Durmuş, s. 373.

veri ve kişisel veri kavramı da farklıdır⁹. Doktrinde mali veri, “bir mükellefin kendisi ve çevresi ile ilgili olarak vergisel, mali ve ekonomik durumu yanında şahıslarına, mesleklerine, işlerine, servetlerine, muamele ve hesap durumuna yönelik her türlü bilgi” olarak tanımlanmaktadır¹⁰. Yapılan tanımlama esasen VUK m. 5’te vergi mahremiyeti kapsamında ele alınacak bilgileri içermektedir. Bu tanımdan yola çıkarak mali verileri de kural olarak, kişisel verilerin kapsamında kabul etmek mümkündür¹¹.

Vergi mahremiyeti, özel hayatın gizliliği hakkının vergisel alanda görünümü olarak kabul edilmekte¹² ve vergilendirme sürecinde öğrenilen bilgilerin mükellef ve yetkili idare arasında kalması gerektiğini ifade etmektedir¹³. Özel hayatın gizliliği hakkının bir temel hak olduğu göz önüne alındığında, vergi mahremiyetinin de temel hak olarak nitelendirilmesi mümkün hale gelmektedir¹⁴. Ancak vergi mahremiyetinin belirli durumlarda söz konusu olabileceği; mükellef veya mükellefle ilgili kimselere yönelik vergilendirme işlemleri kapsamında elde edilen bilgiler açısından ele alınması gerektiği de ifade edilmelidir.

Mevzuatımızda vergi konularında mükelleflerin ve mükellefle ilgili kişilerin bilgilerinin gizliliği ile ilgili düzenlemeler Anayasa m. 20, Vergi Usul Kanunu (VUK) m. 5, AATUHK m. 107, 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu m. 43 ile 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun m. 22’de yer almaktadır. İlgili maddeler dolayısıyla, mahremiyet kapsamında bilgileri elde eden görevlilerin bu bilgileri korumaları gerekir. Vergi mahremiyeti düzenlemelerinin öngörülmesinin birden çok nedeni bulunmaktadır. Başta mükellef bilgilerinin gizliliğinin korunması, mükellef ve idare arasındaki güven ilişkisinin tesisi, kamuoyu güveni ve vergi alımının en iyi duruma getirilmesi vergi mahremiyetinin korunmasındaki amaçlar olarak tespit edilebilir¹⁵.

Vergi mahremiyetinin korunması yalnızca ulusal bağlamda ele alınmamaktadır. Özellikle uluslararası iş birlikleri söz konusu olduğunda vergi mahremiyetinin ihlal edilip edilmediği ile alakalı tartışmalar söz konusu olmaktadır. Küresel anlamda yaygınlaşan ticaretle birlikte uluslararası faaliyet gösteren mükelleflerin neden olabileceği vergisel hukuka aykırılıkları önlemek amacıyla ülkeler arasında

⁹ Hassas kişisel veriler 6698 sayılı KVKK kapsamında sınırlı olarak düzenlendiğinden; mali veriler hassas kişisel veri olarak değil hassas olmayan kişisel veri kapsamında değerlendirilmektedir. Uluslararası mevzuata bakıldığında da 1995/46/EC sayılı Kişisel Verilerin İşlenmesi ve Bu Tür Verilerin Serbest Dolaşımına Dair Bireylerin Korunması Direktifinde, “ırksal ve etnik kökene, düşünce ve ifade özgürlüğüne ve genel anlamda sağlık verilerine ilişkin veriler, hassas kişisel veriler” olarak ifade edilmektedir. Yıldız, s. 9-10. Ayrıca kişisel verilerin korunmamış olması halinde 5237 sayılı Kanun hükümlerine gidilirken; mali verilerin korunmamış olması halinde VUK m. 362’ye göre yaptırım uygulanması gerekmektedir. Karataş Durmuş, s. 401. KVKK kapsamında mahremiyet hakkı ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Güneş Kurt, s. 27-30.

¹⁰ Karataş Durmuş, s. 393.

¹¹ KVKK m. 3’e göre, kişisel veri, “kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgi”dir. VUK’tan farklı olarak, kişisel verilerin sadece gerçek kişiye ait olabileceği düzenlenmiştir. VUK kapsamında düzenlenen mali veriler ise gerçek veya tüzel kişiye ait olabilmektedirler. Zira VUK kapsamında mükellefiyet gerçek veya tüzel kişi için söz konusudur. Karataş Durmuş, s. 392-393. Her ne kadar kanunen böyle bir düzenleme yapılmış olsa da Anayasa Mahkemesi’nin 2013/84 E. ve 2014/183 K. sayılı kararında, tüzel kişilerin fiziki ve elektronik adreslerinin her ne amaçla olursa olsun rızaları dışında kullanılmasının hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmayacağını ifade ettiği kararı nedeniyle kişisel bilgilerin aynı zamanda tüzel kişilere de ait olabileceği yönünde yorum yapılabilmektedir. Yıldız, s. 9.

¹² Aslan, s. 2122; İnci Solak Akman, Vergi Mahremiyetini İhlal (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012, s. 18; Karataş Durmuş, s. 372. Doktrindeki bir diğer görüşe göre, vergi mahremiyeti özel hayatın korunması ile ilişkili olsa da ayrı bir sınıflandırma olan idari mahremiyet içerisinde incelenmelidir. Cihat Öner, Uluslararası Alanda Vergi İdareleri Arası Bilgi Değişimi, 1. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2010, s. 267.

¹³ Taş, s. 57.

¹⁴ Işıl Fulya Orkunoglu Şahin, Bilgi Edinme Hakkının Kullanılmasında Bir İstisna: “Vergi Mahremiyeti”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 2, 2012, 201; Solak Akman, s. 18.

¹⁵ Hilmi Ünsal, Türk Vergi Hukukunda Vergi Mahremiyeti, Sağladığı Yararlar ve Uygulamada Karşılaşılan Güçlükler, Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, C. 8, 2003, s. 29.

yapılacak iş birliği zorunlu hale gelmiştir. Zira uluslararası faaliyetlerde ülkelerin vergisel işlemleri tek başına yürütmesi yetersiz kalmaktadır. Bu iş birlikleri kapsamında mükelleflerin mali bilgileri ve kişisel verileri diğer ülkelerle paylaşılabilir. Yapılan bilgi paylaşımları önceleri çifte vergilendirme anlaşmalarında yer alan hükümler ile yürütülmeye çalışılmıştır¹⁶. Ancak ikili anlaşmalar verilerin korunması bakımından yeknesak olmamış ve yetersiz kalmıştır. Yaşanan ve yaşanabilecek olan sorunların önüne geçmek amacıyla OECD, bilgi değişimi için belirli standartlar yaratmıştır¹⁷. OECD'nin içerisinde yer alan Türkiye, "Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi"ni 03.05.2017 tarihli 7018 sayılı Kanun ile onaylamıştır¹⁸. İlgili Sözleşme, 2018/11790 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile 01.07.2018 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir¹⁹. Bu Sözleşme ile çifte vergilendirme anlaşmaları ve mütakabiliyet ilkesi çerçevesinde yapılan bilgi değişimleri ve verilerin korunması hususlarında yeknesak yasal prosedürlerin uygulanması öngörülmüştür²⁰.

Devletlerin vergi kaybının ve kaçığının önüne geçmek için bilgi paylaşımında bulunması esasen, vergi mükelleflerinin bilgilerinin tabii olduğu ülke dışında başkaca ülke veya ülkelerle paylaşılması sonucunu doğurmaktadır. Kişinin devlet tarafından elde edilen ve kanunda da mahrem kabul edilen bilgileri bir başka devlet ile bilgi değişimi kapsamında paylaşılmaktadır. Dolayısıyla vergi mahremiyetinin korunması ile uluslararası bilgi değişimi kapsamında karşılıklı idari yardımlaşma birbiri ile zıt düşen iki husus olarak görülmektedir. Bu sebeple bu iki kurumun ayrı ayrı ele alınarak birbiri ile ilişkisinin irdelenmesi gerekliliği doğmaktadır. Çalışmamızda, öncelikle vergi mahremiyetinin kapsamı açıklanacak olup daha sonra vergi mahremiyetinin ihlaline ve ihlalin istisnasını oluşturan hususlara kısaca değinilecektir. Ardından OECD Vergi Konularında İdari Yardımlaşma Sözleşmesi üzerinde durulacak ve bu hususta birçok ikili veya çok taraflı anlaşma bulunmasına rağmen konumuz gereği, yalnızca bu Sözleşmede yer verilen bilgi değişimi maddeleri çerçevesinde vergi mahremiyetinin ihlali suçu irdelenecektir.

I. VERGİ MAHREMİYETİNİN İHLALİ

1. VERGİ MAHREMİYETİNİN KAPSAMI

Mahremiyet, gizlilik anlamına gelmektedir²¹. Kişisel veriler ve kişinin özel hayatıyla yakından ilgili mahremiyet, uluslararası ve ulusal mevzuatlarla korunmayı gerektiren bir kapsamı oluşturmaktadır.

¹⁶ Levent Başak, Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesinin Analizi ve Dikkat Edilmesi Gereken Bazı Hususlar, Vergi Sorunları Dergisi, S. 370, 2019, s. 36; Sibel Bilgin/ Arzu Yılmaz, Vergi Güvenliği Açısından Otomatik Bilgi Değişimi, Assam Uluslararası Hakemli Dergi 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı, 2019, s. 363. Çifte vergilendirme anlaşmaları, vergi mükellefinin mukim olduğu ülke ve gelirin elde edildiği veya vergi konusunun bulunduğu ülke arasında imzalanmakta; bu sayede yetki çatışmalarının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Ömer Faruk Batirel, Vergi Bilgi Değişim Anlaşmaları ve Vergi Cennetleri, Journal of Life Economics, C. 1, S. 2, 2014, s. 44. Bu kapsamda bilgi değişimi yapılabilmesi için çifte vergilendirme anlaşması bulunmayan ülkenin de İdari Yardımlaşma Sözleşmesini imzalamış olması gerekmektedir. Leyla Ateş, Vergisel Bilgilerin Otomatik Değişimi Standardı ve Türkiye, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 6, S. 4, 2016, s. 675-676.

¹⁷ Bilgi değişiminin ilk uygulaması, talep üzerine yapılan bilgi değişimi şeklinde görülmekle beraber, 2014 yılı itibarıyla G-20 ülkelerinin aldığı karar doğrultusunda Otomatik Bilgi Değişimine dönüşen bir sistem söz konusudur. Okan Uçanok, "Bilgi Değişimi", Uluslararası Vergi Dünyası Dergisi, S. 411, 2015, s. 190-191.

¹⁸ RG., 26.06.2017, 30071.

¹⁹ RG., 26.06.2018, 30460. Sözleşme, 01.07.2018 tarihinden önce doğan vergi alacaklarına uygulanmayacaktır. Başak, s. 37.

²⁰ Sözleşmenin yürürlüğe girmesi ile Türkiye ile çifte vergilendirme anlaşması bulunmayan ülkelerle de idari yardımlaşma kapsamında bilgi değişimi yapılması mümkün hale gelmiştir. Timur Çakmak, Otomatik Bilgi Değişim Anlaşmalarının Ulusal Vergi Hukukuna Yansımaları, 2016, <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2016/06/tr-sorumlu-vergicilik-timur-cakmak.pdf>, Erişim tarihi: 13.04.2021.

²¹ TDK., Güncel Türkçe Sözlük, sozluk.gov.tr, Erişim tarihi: 10.04.2021.

Özel hayatın her alanını değil ancak gizli kalmasının gerektiği dar bir alanı ifade eden mahremiyet alanı çerçevesinde, kişinin, herkesçe bilinmesini istemeyeceği hususlar olduğu kabul edilmelidir. Bu mahremiyet alanı içerisinde değerlendirilebilecek bilgiler, vergi idaresi tarafından vergilendirme işlemleri kapsamında elde edilmektedir. Kanunda yer verilen yetkililerin görevleri dolayısıyla aldıkları bu bilgileri koruması ve kullanmaması vergi mahremiyeti çerçevesinde ele alınmaktadır²². İdare tarafından elde edilen bilgilerin korunmasının yanı sıra mükelleflerin, idarenin bulundurduğu kendilerine ait bilgileri öğrenmeye de hakkı olduğu kabul edilmekte; bilgi edinme hakkı da vergi mahremiyeti kapsamında değerlendirilmektedir²³. Bilgi edinme hakkı bağlamında mükellef, kendisi ile alakalı bilgileri öğrenebilir²⁴ ancak vergi mahremiyeti gereği, mükellef hakkındaki bilgi, kural olarak üçüncü bir kişi ile paylaşılamaz²⁵. Bir başka deyişle, VUK m. 5'te ifşa edilmesi veya kullanılması yasaklanan içerikteki bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamında öğrenilemez²⁶.

Vergi Usul Kanunu (VUK) m. 5 kapsamında düzenlenen vergi mahremiyeti, kavram olarak kanun koyucu tarafından tanımlanmamıştır. Ancak madde metni incelendiğinde, “...mükellefin ve mükellefle ilgili kimselerin şahıslarına, muamele ve hesap durumlarına, işlerine, işletmelerine, servetlerine veya mesleklerine mütaallik olmak üzere öğrendikleri sırlar veya gizli kalması lazımgelen diğer hususlar...” şeklinde yapılan düzenleme nedeni ile vergi mahremiyetinin kapsamına ilişkin yorum yapılabilmektedir. Buna göre, “mükellef ve mükellefle ilgili kimseler” vergi mahremiyetinin şahıs bakımından kapsamını ifade etmektedir²⁷. Vergi Usul Kanunu m. 8'e göre vergi mükellefi, vergi borcu yükümlüsü olan gerçek ve tüzel kişilerdir. Anayasa m. 73/1'e göre, ayırım gözetilmeksizin vergi doğuran olayı gerçekleştiren “herkes” vergi mükellefi olacaktır. Mükellefle ilgili kişilerin de vergi mahremiyetlerinin korunması gerekmektedir. Dolayısıyla mükellefle ilgili kişiler ile kastedilmek istenenin kimler olduğu tespit edilmelidir. Mükellefin öncelikle birlikte iş yaptığı kişiler (ortakları, üst düzey çalışanları, müşterileri, mal veya hizmet aldığı kişi veya kurumlar) ile özel hayatına dahil olan kişiler (eşi, birinci derece yakınları veya mirasçıları) bu kapsamda değerlendirilmelidir²⁸.

²² “Vergi hukuku bakımından özel hayat, vergi mükelleflerinin nedensiz olarak veya rıza olmaksızın, kimlik, ikametgah ve kişisel bilgilerinin ya da mal varlıklarına ilişkin bilgilerin açıklanamamasını ifade eder.” Öner, s. 260.

²³ Aylin Armağan, Vergi İlan Usulü Pratiğinde Bilgi Edinme Hakkı ve Vergi Mahremiyeti Dengesi, MHD, C. 13, S. 154, 2017, s. 2413 vd.; İsmail Ağarmış, Vergi Mahremiyeti İlkesinin Bilgi Edinme Hakkı Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Vergide Gündem, S. 6, 2005, www.vergidegundem.com/files/makale2_haz05.doc, Erişim tarihi: 10.04.2021; Aslan, s. 2123.

²⁴ İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı, 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu ile İlgili Olarak Uygulama Birliğinin Sağlanması Amacıyla Daha Önce Yapılan Tamimlerin Güncellenmesi ve Birleştirilmesi, 2014, s. 68.

²⁵ Aslan, s. 2123. Bilgi Edinme Hakkı Kanununda, vergi mahremiyetine dahil olan bilgiler bilgi edinme kapsamı dışında bırakılmıştır. Buna göre, Kanunun 9. maddesinde yer aldığı üzere, gizli bilgilerin ayrılarak istenen bilgi veya belgenin başvuruca verilmesi gerekir. VUK m. 5'ten kaynaklı gizli bilgiler talep ediliyorsa, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu m. 9 ve VUK m. 5 gerekçe gösterilerek bu bilgilerin verilmemesi gerekir. Aynı Kanun m. 21'e göre, özel hayatın gizliliği kapsamında, kişi izin vermediği sürece, sağlığına, özel ve aile hayatına, şeref ve haysiyetine, mesleki ve ekonomik değerlerine haksız müdahale oluşturacak bilgi veya belgeler bilgi edinme hakkı kapsamında değildir. Maddenin ikinci fıkrasında ise, kamu yararı gerektiriyorsa, kişisel bilgi veya belgelerin ilgili kişinin yazılı rızası ile açıklanabileceği belirtilmiştir. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu m. 23'te, kanunlarda ticari sır sayılan bilgi veya belgeler ve kurum ve kuruluşlar tarafından gizlilik şartıyla sağlanan ticari ve mali bilgiler, bilgi edinme hakkı kapsamında değerlendirilemez.

²⁶ Orkunoğlu Şahin, s. 212. Dolayısıyla, bilgi edinme hakkı ve vergi mahremiyeti birbirini tamamlayan ve birbirlerine aykırılık oluşturmayan iki kurum olarak ifade edilmektedir. Abdullah Ömercioğlu, Bilgi Edinme Hakkı ve Vergi Hukuku Açısından Sınırı: Vergi Mahremiyeti, Terazi Hukuk Dergisi, C. 11, S. 115, s. 110. Bilgi edinme hakkı ve vergi mahremiyeti arasındaki denge “kamu yararı” ve “ölçülülük” çerçevesinde değerlendirilerek sağlanmalıdır. Armağan, s. 2414.

²⁷ Binhan Elif Yılmaz/ M. Mustafa Erdoğan/ İnci User, Kayıtdışı Ekonomiyle Mücadele Karşısında “Vergi Mahremiyeti Zırhı”, Türk Sosyal Bilimler Derneği 13. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 2013, s. 4.

²⁸ Aslan, s. 2125. Özellikle çalışanlar bakımından mükellefle ilgili kişi olup olmadıklarının somut olayda ayrıca değerlendirilmesi gerekir. Karataş Durmuş, s. 378. Doktrinde bu kişilerin geniş olarak yorumlanması gerektiği

Mahremiyet, kişilerin beden bütünlüğü, şerefi, özel hayatı, sağlığı, ekonomik durumu, mali bilgileri, adli kayıtları gibi bilgileri kapsamaktadır. Bu durumda vergi hukuku açısından da mükellef ve mükellefle ilgili kişilerin yalnızca şahsi bilgilerinin değil aynı zamanda, ticari sırların da mahremiyet kapsamında yer aldığı ifade edilebilir²⁹. Zira vergi mahremiyeti kapsamındaki bilgiler ile ticari sırlar bire bir aynı şeyi ifade etmeseler de pek çok kesişimleri bulunmaktadır³⁰. Kanunda da mükellef ve ilgili kişilerin şahısları, muamele ve hesap durumları, işleri, işletmeleri, servetleri ve meslekleri ile ilgili bilgiler vergi mahremiyeti içerisine dahil edilmiştir. Şahsa ilişkin bilgiler, muamele ve hesap durumları, iş, işletme, servet, meslek bilgileri vergi mahremiyetinin konu açısından sınırını çizmektedir. Ancak kanun koyucu tarafından vergi mahremiyetinin çerçevesi dar tutulmamış; öğrenilen sırlar veya gizli kalması gereken diğer hususlar³¹ olarak oldukça geniş kapsamlı olacak şekilde ifade edilmiştir³². Bu durumda VUK m. 5'te düzenlenen bilgi türlerinin yanı sıra mükellef veya mükellefle ilgili kişiye yönelik gizli kalması gereken başkaca bilgilerin de bulanabileceği kabul edilmelidir³³. Vergi mahremiyetinin ihlali söz konusu olduğunda kişinin şahsının, ailesinin, çalışma hayatının zarar görmesi tehlikesi bulunmaktadır³⁴. Bu nedenle mükellefin bilgilerinin gizliliğine yönelik hakkı çerçevesinde, vergi idaresinin, vergilendirme işlemleri sürecinde yetkisi dahilinde elde ettiği bilgileri gizlemesi ve kanunda öngörülen amaçlar dışında kullanmaması gerekir³⁵. Bunun dışında mükellefin herkes tarafından bilinebilecek nitelikteki bilgileri, örneğin, faaliyet türü, iş yeri adresi gibi bilgiler vergi mahremiyeti kapsamında değerlendirilmez³⁶.

Vergi mahremiyetini korumakla yükümlü kişiler de VUK m. 5'te düzenlenmiştir. Madde hükmüne göre, yaptıkları görev dolayısıyla mükellef ve mükellefle ilgili kimselere ilişkin bilgilere erişimi olan görevlilerin vergi mahremiyetini ihlal etmemeleri gerekir. Bu kişiler; *"vergi muameleleri ve*

ifade edilmektedir. Muhammet Durdu, Mükellef Bilgilerinin Korunması ve Vergi Mahremiyeti, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 27, S. 3, 2019, s. 596. Vergisel işlemlerle bağlantısı olmayan üçüncü kişilerin vergi mahremiyetinin korunması kapsamında değerlendirilmemesi hakkında bkz. Armağan, s. 2405-2406

²⁹ Ticari ve mesleki sır, mevzuatımızda tanımlanmamıştır. Ancak Ticari Sır, Bankacılık Sırrı ve Müşteri Sırrı Hakkında Kanun Tasarısına göre, ticari sır, bir ticari işletme veya şirketin faaliyet alanı ile ilgili yalnızca belirli sayıdaki mensupları ve diğer görevlileri tarafından bilinen, elde edilebilen, rakipler tarafından öğrenilmesi halinde zarar yaratma ihtimali bulunan ve üçüncü kişilere açıklanmaması gereken bilgi ve belgelerdir. Bu bilgi ve belgeler *"iç kuruluş yapısı ve organizasyonu, mali, iktisadi, kredi ve nakit durumu, araştırma ve geliştirme çalışmaları, faaliyet stratejisi, hammadde kaynakları, imalatının teknik özellikleri, fiyatlandırma politikaları, pazarlama taktikleri ve masrafları, pazar payları, toptancı ve perakendeci müşteri potansiyeli ve ağları, izne tabi ve tabi olmayan sözleşme bağlantılarına ilişkin veya bu gibi bilgi ve belgeler"* olarak açıklanmaktadır. Doktrinde ticari sır, *"bilinmesi halinde bir şirket ya da tacirin rakiplerine veya 3. kişilere karşı ekonomik ve ticari anlamda zor durumda kalacağı bilgiler"* olarak tanımlanmıştır. Karataş Durmuş, s. 386. Vergi mahremiyeti ile ticari ve mesleki sır arasındaki ilişki hakkında detaylı bilgi için bkz. Aslan, s. 2125-2127.

³⁰ Karataş Durmuş, s. 379.

³¹ *"...Burada "Vergi mahremiyeti" başlıklı Yasa'nın ilgili hükmünün kapsam ve sınırının iyi çizilmesi gerektiği açık olup, buna göre avukatlara müvekkilleriyle ilgili vergi dosyasındaki bütün konularda, bu bağlamda tarh, tahakkuk ve tahsilat kapsamında yapılan inceleme, düzenlenen inceleme ve vergi raporlarıyla, gelir tablosu, bilanço, kesin mizan, geçici ve kurumlar vergisi beyannameleri gibi vergisel iş ve işlemlere yönelik özel bir vekaletname sunulması halinde söz konusu taleplerin yerine getirilebileceği, bunun dışında Anayasa'nın 20. maddesi ile Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 21. maddesine istinaden özel hayatın gizliliği kapsamında açıklanması halinde diğer kişilerin ekonomik değerlerine haksız müdahale oluşturacak şekildeki bilgi ve belge ise verilemeyeceği, buna mukabil, ilgisinin doğrudan menfaatini etkileyen, basit, bireysel ve esasen ilgililerine de duyurulması icap eden nitelikteki olanlarının, olayda olduğu gibi tahakkuk ve tahsil, tahdit işlemlerinin vergi mahremiyeti kapsamında değerlendirilmesine olanak bulunmadığından, sözü edilen bilgi ve belgelerin temini için özel bir vekaletnameye de ihtiyaç yoktur."* İstanbul BİM, 10. İDD, E. 2019/2448 K. 2019/2384 T. 8.10.2019.

³² Mahremiyetin kapsamının çok geniş tutulmaması gerektiği görüşü için bkz. Seyfettin Kara, Vergi Mahremiyeti Kapsamına Giren Hususların Yargı Kararları Bağlamında Değerlendirilmesi, TAAD, C. 8, S. 31, 2017, s. 273.

³³ Yılmaz/ Erdoğan/ User, s. 5.

³⁴ Yılmaz/ Erdoğan/ User, s. 5.

³⁵ Haluk Egeli/ Mehmet Dağ, Türk Vergi Hukuku Açısından Mükellef Haklarının Değerlendirilmesi, Maliye Dergisi, S. 163, 2012, s. 134.

³⁶ Karataş Durmuş, s. 375.

incelemeleri ile uğraşan memurlar³⁷, vergi mahkemeleri, bölge idare mahkemeleri ve Danıştay'da görevli olanlar³⁸, vergi kanunlarına göre kurulan komisyonlara iştirak edenler ve Vergi işlerinde kullanılan bilirkişiler” olarak sayılmıştır³⁹. Bunun yanı sıra, VUK m. 5/4 ve m. 5/6 hükümleri dolayısıyla kendilerine bilgi verilen kamu görevlileri ile bankaların da vergi mahremiyetine uymaları gerekmektedir⁴⁰. Maddede sayılmış olan kişilerin mükellef veya mükellefle ilgili kişilerin bilgilerine görevleri dolayısıyla erişmiş olmaları gerekmektedir. İlgili maddeye bakıldığında, söz konusu bilgilere ulaşımları nispeten kolay olan görevlilerin kapsama alındığı görülmektedir. Görev dolayısıyla elde edilen bilgilerin ifşası veya kullanılması mükellef haklarına yönelik ihlalin yanı sıra hukuki güvenlik ilkesine de zarar verebileceğinden⁴¹ söz konusu görevlilere yönelik düzenlemenin dar algılanmaması gerektiği düşünülmektedir. Mükellef veya mükellefle ilgili kişiye ait sır veya gizli kalması gereken bilgileri açıklamaları ve kendilerinin veya başkalarının yararına kullanmaları yasak olan bu kişiler görevlerinden ayrılırsa dahi bu yasağa uymak durumundadırlar. Yasağın devamı için görevlinin görevinden nasıl ayrıldığına bir önemi bulunmamaktadır⁴².

Vergi idaresi, vergilendirme işlemi sırasında ulaştığı mükellef bilgilerini saklı tutmak durumundadır. Mahremiyetin, vergilendirme süreci boyunca elde edilen bilgilerin muhafazası ve paylaşılmaması yolu ile sağlanması gerekmektedir. Vergi idaresinin bu sorumluluğu vergi mahremiyetinin ihlalinin cezalandırılması için yapılan kanuni düzenlemelerde karşılık bulmaktadır. Bununla beraber vergi mahremiyetinin korunmasının Anayasal kapsamda da ele alınması gerekir. Vergi mahremiyeti, Anayasa m. 20'de düzenlenen özel hayatın gizliliği ve korunması kapsamında ele alınabilir. Ayrıca AİHS m. 8'de düzenlenen “özel ve aile hayatına saygı hakkı” da vergi mahremiyetini koruma alanı içine almaktadır⁴³. Zira mahremiyet, özel hayatın bir parçasıdır. Bununla beraber kişilerin mahremiyetlerini korumaları, maddi ve manevi varlıklarını koruyabilmelerini de sağladığından Anayasa m. 17'de düzenlenen “Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı” hükmü de mahremiyet hakkı için önemlidir⁴⁴. Dolayısıyla bu haklar kapsamında değerlendirilebilecek olan vergi mahremiyetinin sınırlandırılması da Anayasa m. 13 çerçevesinde gerçekleşebilir.

Vergi idaresi, temelde üç kaynaktan bilgi edinebilmektedir: kişinin beyanları⁴⁵, bilgi toplama yetkisi kapsamında kamu kurumları ve kuruluşları ile özel kurumlardan alınan bilgi ve belgeler (örneğin,

³⁷ “Vergi muameleleri ve incelemeleri ile uğraşan memurlar” ile ifade edilmek istenen, vergi idaresinin farklı kademelerinde çalışan ve vergi işlem ve incelemeleri ile görevli olan kişilerdir. Hatice Yurtsever/ Burçin Buran, “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Çerçevesinde Vergi Mahremiyetinin Değerlendirilmesi”, Ejevoc (Electronic Journal of Vocational Colleges), C. 2, S. 2, 2012, s. 48. Doktrinde “memurlar” ifadesinin yalnızca lafzen yorumlanmaması gerektiği; memur kadrosunda olmayıp vergi ile ilgili birtakım bilgileri öğrenenlerin de bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Karataş Durmuş, s. 380-381.

³⁸ VUK m. 5'te yer alan “...görevli olanlar” ifadesi ile kapsamın geniş tutulması amaçlanmaktadır. Bu nedenle Danıştay'da görevli örneğin, kalem memurları veya katipler için de sır saklama yükümlülüğü doğmaktadır. Orkunoğlu Şahin, s. 203.

³⁹ Doktrinde, kanunda sayılan kişilerin kapsamının bazı durumlarda genişleyebileceği görüşü de bulunmaktadır. Bu görüşe göre, vergi işlemlerine tanık olan güvenlik görevlisi, çaycı, hizmetli gibi kişilerin de vergi mahremiyetini ihlal suçunu işlemesi mümkündür. Karataş Durmuş, s. 379; Yıldız, s. 6.

⁴⁰ Arzu Kalyon, Türk Vergi Hukukunda Kişisel Verilerin Korunması, 1. Bası, Seçkin Yayıncılık, 2021, s. 97.

⁴¹ Yurtsever/ Buran, s. 48.

⁴² Yılmaz/ Erdoğan/ User, s. 4.

⁴³ AİHM kararlarında da devletlerin yapmış olduğu vergi mahremiyeti ihlalleri AİHS m. 8 çerçevesinde ele alınmaktadır. Güneş Kurt, s. 52.

⁴⁴ Güneş Kurt, s. 21.

⁴⁵ Vergi bilgilerinin ana kaynağını mükellefin beyanları oluşturmaktadır. Verine Etebeth, The International Exchange of Tax Information: Realising the Promise, Managing the Threat, Stellenbosch Law Review, Vol. 21, No. 1, 2010, s. 47. VUK m. 148'e göre, “Kamu idare ve müesseseleri, mükellefler veya mükelleflerle muamelede bulunan diğer gerçek ve tüzel kişiler, Maliye Bakanlığının veya vergi incelemesi yapmaya yetkili olanların isteyecekleri bilgileri vermeye mecburdurlar.” VUK m. 151 hükmünde ise, “Kendilerinden bilgi istenilen gerçek ve tüzel kişiler, özel kanunlarda yazılı mahremiyet hükümlerini ileri sürerek, bilgi vermekten imtina edemezler.”

bankalar veya sigorta şirketleri), denetim yetkisi kapsamında arama, yoklama, inceleme faaliyetleri kapsamında elde edilen bilgi ve belgeler⁴⁶. Edinilen bu bilgiler kişisel veriler içermektedir. Anayasa m. 20'ye göre, herkes kişisel verisinin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Mükellefin bildirim yükümlülüğüne uymaması halinde, VUK mükerrer m. 355'te yer alan düzenleme nedeni ile vergi kabahati işlemesi ve cezalandırılması söz konusu olmaktadır. Mükellef mahrem kalmasını isteyebileceği bilgilerden bir kısmının kanuni yükümlülüğü gereği paylaşıyorsa bu bilgilerin korunmasını talep etmek de en doğal hakkıdır⁴⁷.

Vergi mahremiyeti bir meslek sırrı olarak düzenlenmiştir⁴⁸. Görevi sebebiyle mahrem bilgileri öğrenen idarenin yükümlülükleri bulunmaktadır. Vergi mahremiyeti, kişi tarafından açıklanmasını istemeyeceği bilgileri kapsamına aldığından idarenin de ihlalden kaçınma negatif yükümlülüğü olduğu kabul edilebilir. Bununla beraber, idarenin mahremiyet kapsamındaki bilgi ve belgelerin korunmasını sağlamak amacıyla her türlü tedbiri alması yönünde pozitif yükümlülüğü de bulunmaktadır⁴⁹. Kanunda belirlenen istisnai durumlar haricinde mahremiyetin ihlal edilmemesi gerekmektedir. Kişinin özel hayatının gizliliği veya kişisel verilerinin ihlali suç olarak düzenlendiği gibi, vergi mahremiyetinin ihlali de mevzuatta suç olarak yer almaktadır.

2. Vergi Mahremiyetinin İhlali

Vergi mahremiyetinin korunmasının gerekliliği tartışılmaz olsa da vergilendirme sürecinin ilerleyebilmesi ve vergisel denetimin sağlanabilmesi adına, idare tarafından, mükellef veya mükellefle ilgili kişi hakkında bilgilerin elde edilmesi zorunluluktur. Anayasa Mahkemesi de bir kararında, idarenin bilgi toplamada “*esnek ve çabuk*” davranması gerektiğini, aksi halde, doğrudan vergi salınmasına neden olunabileceğini ifade etmiştir⁵⁰. Ancak idare tarafından hangi bilgilerin elde edilebileceği, bir başka deyişle, elde edilebilecek bilgilerin sınırları kanun ile çizilmemektedir.

Daha önce belirtildiği üzere, idarenin vergi konusundaki ana bilgi kaynağı kişinin beyanlarıdır. Kanunda bilgi verilmesi gerekliliği VUK m. 148 vd. ile düzenlenmiş; VUK m. 151'de ise dört bent halinde istisnai hükümlere yer verilmiştir. Bu durumda VUK m. 151 kapsamında yer alan istisnai hükümler hariç, talep edilen her türlü bilgi ve belgenin idareye verilmesi gerektiği şeklinde bir sonuca varılmaktadır⁵¹.

Kişilerin özel hayatlarına, kişisel verilerine yönelik mahremiyet kapsamında kalan bilgileri paylaşmaları noktasında idareye geniş ve belirsiz talep yetkisi tanınması demokratik hukuk devleti düzeni ve Anayasal haklar bakımından sorunlu uygulamalara neden olabilir. Bu husus, mevzuata bakıldığında da anlaşılabilir olup; bilgi verme yükümlülüğü kapsamının ve içeriğinin idarenin düzenleyici işlemleri ile oluşturulduğu ve sık sık değiştirildiği görülmektedir⁵². Uygulamadaki bu işleyiş, Anayasa m. 13

düzenlemesi ile kural olarak, vergi mahremiyeti sebebiyle bilgi vermektan kaçınılamayacağı ifade edilmektedir. Bununla beraber mahremiyetin korunduğu haller yine VUK m. 151 hükmünde dört bent halinde sayılmıştır.

⁴⁶ Solak Akman, s. 40.

⁴⁷ Mahremiyet hakkı, özel hayat kavramının bir parçası olarak “*bireyin kendi bedensel bütünlüğü ve düşünsel bütünlüğü ile oluşturduğu benliğinin kendisi dışındaki kişi veya kurumlarla olan ilişkisinde kendi bütünlüğünü korumayı talep edebilmesi*” şeklinde tanımlanabilmektedir. Güneş Kurt, s. 13.

⁴⁸ Mustafa Özen, Vergi Suçları ve Kabahatleri, 1. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2018, s. 101.

⁴⁹ Doğan Şenyüz, Vergi Ceza Hukuku, 11. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa 2020, s. 469.

⁵⁰ Anayasa Mahkemesi bu kararında VUK mükerrer 257. Maddeyi inceleme konusu yapmış ve sözü edilen maddenin Maliye Bakanlığı'na verdiği yetkiyi yalnızca uygulamayla ilgili ayrıntıları belirleme konusunda olması gerekçesiyle Anayasa'ya aykırı bulmamıştır. AYM., E. 1990/29, K. 1991/37 K.T. 15.10.1991, R.G. 05.02.1992.

⁵¹ Bilgi verme yükümlülüğü kapsamına giren “bilgi” kavramının kanunda sınırlandırılmadığı yönündeki görüş için bkz. Kerem Öncü, Vergi Yükümlüsü Açısından Özel Hayatın Gizliliği, 1. Bası, Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 107-108.

⁵² İdarenin çıkardığı örnek tebliğler için bkz. Maliye Bakanlığı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği, No. 464, Hazine ve Maliye Bakanlığı (Gelir İdaresi Başkanlığı) Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği, No. 507, <https://www.resmigazete.gov.tr/>, Erişim tarihi: 10.04.2021.

kapsamında temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması, hukuki güvenlik ilkesi, verginin belirliliği ve kanuniliği ilkesi bakımından tartışma yaratmaktadır⁵³. VUK kapsamında bilgi toplama ile alakalı m. 86, 148, 149'da bilgi toplama yetkisinde sınırın çizilmemesi; mahremiyetin korunması noktasında, idare tarafından yapılan müdahalenin amaçla uygunluğunu sağlayacak mekanizmaların öngörülmemesi Anayasa m. 20 hükmünün mevzuata tam manasıyla sirayet etmediğini göstermektedir⁵⁴. Bununla beraber, "bilgi toplama" başlıklı bölümde yer alan VUK m. 150'de düzenlenen ölüm ve intikallerin bildirim, VUK'ta yer alan diğer bildirim hükümlerine göre daha sınırlı bir alana ilişkindir. Söz konusu hükme göre, yine kişisel veri kapsamında ele alınabilecek ölüm ve intikaller ancak maddede yer alan kişiler tarafından kamu menfaati amacıyla bildirilmek durumundadır. Toplanan bilginin ve bilgiyi veren görevlilerin bu şekilde kısıtlı ele alınması, bu hükmün diğer hükümlere nazaran hukuk düzenine daha uygun olduğu yorumunun yapılmasına neden olmaktadır⁵⁵.

Vergisel işlemler kapsamında elde edilen bilgilerin saklanması vergi mahremiyetinin korunması bakımından şarttır. VUK m. 152'ye göre, "150 nci maddedekiler hariç olmak üzere bu bölümde yazılı kaynaklardan toplanacak bilgiler istihbarat arşivlerinde gizli olarak saklanır. Bu arşivlerden kimlerin ve ne suretle faydalanabileceği Maliye Bakanlığınca tesbit olunur." Her ne kadar bu hüküm de vergi mahremiyetini korumaya yönelik düzenlenmiş olsa da bu arşivlerden kimin hangi surette yararlanabileceğine yönelik bir düzenleme bulunmamaktadır⁵⁶. Dolayısıyla mahremiyet kapsamındaki bilgilerin bu hüküm ile koruma altında olduğu net biçimde ifade edilememektedir⁵⁷.

Vergi mahremiyetinin, kanunda belirtilen istisnalar haricinde ihlal edilmesi suç olarak düzenlenmiştir. VUK m. 362'ye göre, vergi mahremiyetini ihlal suçu, vergi mahremiyetine uymakla yükümlü olan VUK m. 5'te yer alan kişilerce, mükelleflere ait görevleri sebebiyle öğrenilen sırların veya gizli kalması lazım gelen diğer hususların ifşa edilmesi ve kendilerinin veya üçüncü şahısların yararına kullanılması halinde oluşmaktadır.

Vergi mahremiyetini ihlal suçunun düzenlenmesi ile öncelikle, mükellef veya ilgili kişinin mahremiyet alanı korunmakta; bunun yanı sıra kamu faaliyetlerine ve idareye duyulan güvenin de korunması ile vergi sisteminin düzgün işleyişi sağlanmaktadır⁵⁸. Zira bir özgü suç düzenlemesi olan vergi mahremiyetini ihlal suçunda cezalandırılacak olan fail bir kamu görevlisidir. Dolayısıyla vergi mahremiyetinin ihlali halinde idareye olan güven de sarsılacaktır.

Diğer vergi suçlarından farklı olarak, vergi mahremiyetini ihlal suçunda mükellef, fail değildir⁵⁹. Vergi mahremiyetini ihlal suçu yalnızca kanunda yer verilen kişiler tarafından işlenebileceğinden özgü bir suç düzenlemesi söz konusudur. Vergi mahremiyetini ihlal suçunun oluşabilmesi için, kural olarak VUK m. 5'te yer verilen kişilerin, görevleri dolayısıyla edindikleri bilgileri ifşa etmesi veya kullanması gerekir. Bununla beraber, vergi mahremiyetinin ihlalinin istisnası olarak kanunda düzenlenen hükümlerde, mükellef veya ilgili kişiye ilişkin bilgileri istisna kapsamında elde eden kişi de vergi mahremiyetine uymak durumundadır⁶⁰. Dolayısıyla, kanunda fail olabilecekler arasında yer almayan kişiler veya bu

⁵³ Konu ile ilgili tartışmalı hususlar için bkz. Solak Akman, s. 39-45. Bu yetki VUK mükerrer 257. maddesi dolayısıyla Maliye Bakanlığı'na verilmiştir. İlgili madde Anayasa'nın 13. ve 73. maddelerine aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesinin önüne gelmiştir. Anayasa Mahkemesi ilgili maddede Anayasaya aykırılık görmemiştir. AYM., E. 1990/29, K. 1991/37 K.T. 15.10.1991, R.G. 05.02.1992.

⁵⁴ Öncü, s. 112.

⁵⁵ Öncü, s. 113.

⁵⁶ Solak Akman, s. 46;

⁵⁷ Öncü, s. 110.

⁵⁸ Aynı yönde bkz. Çetin Arslan, Vergi Mahremiyetini İhlal Suçu (VUK md. 362), Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 3, S. 2, 2013, s. 18; İskender Ekici, Vergi Mahremiyetinin İhlali ve Hukuka Uygunluk Sebepleri, Terazi Hukuk Dergisi, C. 6, S. 58, s. 91; Merve Kocabağcı, Vergi Mahremiyeti Hakkı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2016, s. 49; Ömercioğlu, s. 107.

⁵⁹ Orkunoğlu Şahin, s. 201.

⁶⁰ Güneş Kurt, s. 136; Metin Kocatepe, Türk Vergi Hukukunda Mükellefin Vergi Mahremiyeti Hakkı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019, s. 124.

kişilerin görevleri dolayısıyla edinmedikleri bilgiler söz konusu olduğunda vergi mahremiyeti ihlal suçu oluşmayacak⁶¹; bu durumda, özellikle, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu m. 135 ve devamı hükümlerinde yer alan kişisel verilerin hukuka aykırı olarak kaydedilmesi, verilmesi, ele geçirilmesi, yayılması veya verilen yok edilmemesi suçları⁶² ile TCK m. 239 ve m. 258 açısından inceleme yapmak gerekecektir. Vergi mahremiyetini ihlal suçun mağduru, VUK m. 5'e göre, mükellef veya mükellefle ilgili kişiler olabilmektedir.

VUK m.5'te yer alan suçun oluşması için "vergi mahremiyetini ihlal etmek" gerekmektedir. Vergi mahremiyetini ihlal, sırrın ifşa edilmesi veya kullanılması şeklinde gerçekleşebilir. Dolayısıyla vergi mahremiyetinin ihlali ile anlatılmak istenen, mükellef veya mükellefle ilgili kişi hakkında, görev dolayısıyla sır veya açıklanmaması gereken bilgiler edinen görevlinin bu bilgileri ifşa etmesi ya da kullanmasıdır. Suçun oluşması için kanunda bir neticenin gerçekleşmesi aranmamıştır.

Vergi mahremiyetini ihlal suçu, kanunda taksirli hali düzenlenmediğinden ancak kasten işlenebilir. Mahremiyet kapsamındaki bilgilerin açıklanması sonucu bilgiyi açıklayan görevli veya başka bir kişi menfaat elde edebilir. Ancak suçun oluşması için menfaat elde edilmesi şart değildir. Vergi mahremiyetini ihlal suçu, vergi suçlarından biridir ve yaptırımı için TCK m. 239'da yer alan "*Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması*" hükümlerine atıf yapılmıştır⁶³. Ancak kanaatimizce, yapılan atıf birtakım sorunlara neden olmaktadır⁶⁴. Öncelikle vergi mahremiyetiyle ilgili doğrudan düzenleme içermeyen TCK m. 239'da farklı ifadeler kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra, TCK m. 239'da şikayete tabi muhakeme edilen bir suç düzenlemesi yapılmış olması vergi mahremiyetinin ihlali suçunun da şikayete tabi olup olmadığı yönünde doktrinde farklı görüşler ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir⁶⁵. Kanaatimizce, vergi mahremiyetinin ihlali suçunun soruşturulması ve kovuşturulması için de şikayetin bulunması gerekmektedir⁶⁶. Ancak mevzuata netlik ve bütünlük kazandırmak adına, VUK m. 362'de düzenlenen vergi mahremiyetinin ihlali suçu için yaptırımın TCK'ya atıf yapmak yerine madde metninde düzenlenmesi en doğru çözüm olacaktır⁶⁷.

II. OECD VERGİ KONULARINDA KARŞILIKLI İDARİ YARDIMLAŞMA SÖZLEŞMESİ

Küreselleşen dünyada ticaretin gün geçtikçe gelişmesi ve sınır aşan boyutlara ulaşması ile ülkelerin ekonomisinin gelişmesine ve buna bağlı olarak suç oranlarında artışa neden olmaktadır. Küreselleşme ile suçun ve suçlunun tespiti de zorlaşmaktadır. Ekonomik anlamda devletler için önemli bir kaynak olan vergilerde kaçakçılık yapılması her geçen gün yayılmakta ve yapılan kaçakçılık eylemlerinden sorumlu olanların bulunması ve yaptırımların uygulanması devletlerin tek başlarına yürütebilecekleri bir mesele olmaktan çıkmaktadır. Ekonomik olarak küresel çapta büyümenin kontrol edilebilirliği mümkün olmamakta; devletlerin bu konuda yardımlaşması ve iş birliği yapması zorunlu hale gelmektedir. Yapılan iş birliği temelde vergisel güvenliğin sağlanması için şarttır.

⁶¹ VUK m. 5'te fail olabilecek olarak sayılan kişilerin tahdidi olarak sayılmadığı, mükellefin vergi işlemlerinden dolayı görevleri nedeniyle bilgi sahibi olan herkesin bu suçun faili olabileceğine yönelik bkz. Kara, s. 280.

⁶² Burcu Gülerci, Türk Hukukunda Vergi Mahremiyetinin Sınırları, 1. Bası, On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 61.

⁶³ 5237 sayılı Kanun m. 239'da yer alan suça atıf yapılmıyorsa, aynı Kanun m. 134 ve m. 258 gündeme gelebilirdi. Vergi mahremiyeti kapsamında olmayan bir bilginin VUK m. 5'te yer alan kişilerce ya da vergi mahremiyeti kapsamında olan bir bilginin VUK m. 5'te yer almayan kişilerce ifşa edilmesi veya kullanılması halinde 5237 sayılı Kanun m. 134, m. 239 veya m. 258 hükümleri somut olaya göre değerlendirilmelidir. Bunun haricinde TTK m. 55'te yer alan haksız rekabet hükümlerinin de incelenmesini gerektiren durumlar ortaya çıkabilecektir.

⁶⁴ Doktrinde, TCK m. 239 karşısında VUK m. 5 düzenlemesine gerek olmadığı ifade edilmektedir. Arslan, s. 28.

⁶⁵ Bu konudaki farklı görüşler için bkz. Buminhan Duman, Ceza Hukuku Bağlamında Vergi Mahremiyetinin İhlali Suçu ve Atıf Problemi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 65, S. 4, 2016, s. 1581-1583.

⁶⁶ Aynı yönde bkz. Duman, s. 1583. Aksi yönde bkz. Arslan, s. 28.

⁶⁷ Aynı yönde bkz. Karataş Durmuş, s. 406.

OECD, küreselleşmenin ekonomik, sosyal ve çevresel zorlukları ile mücadelede ülkelerin ortak olarak çalışabildikleri bir forumdur⁶⁸. Vergisel konularda uluslararası çalışmalar bakımından öne çıkan OECD, vergi suçlarının ve kayıplarının önüne geçilebilmesi için pek çok adım atmış, uluslararası sözleşmelere öncülük etmekle beraber üye ülkeler için ikili anlaşma modelleri ortaya koymuş ve yeknesak düzenlemelerin yapılabilmesini sağlamaya çalışmıştır. OECD'nin öncülüğünde hayata geçen uluslararası bir sözleşmelerden biri, Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi'dir. Sözleşmede, küreselleşen dünyada mükelleflerin ikamet ettikleri ülke dışında yaptıkları yatırımlar dolayısıyla vergi güvenliğinin sağlanması⁶⁹ ve yetkili makamlar arasında etkin yardımlaşmanın yapılabilmesi hedeflenmektedir.

Uluslararası iş birliği kapsamında yapılan idari yardımlaşma işlemlerinin belli standartlarda yapılması önem arz etmektedir. Özellikle konumuz açısından detaylı inceleyeceğimiz idari yardımlaşmanın bir türü olan bilgi değişiminde, tüm ülkelerce şeffaf biçimde ve belirli temel hususlara dikkat edilerek uygulanma yapılması, iş birliğinin hukuka uygun şekilde yürütülmesi ve mükellefin haklarının korunması için gereklidir.

Vergi mükellefleri ile vergi idareleri arasında kurulacak güven ilişkisi, vergi suçlarının işlenmemesi ve/veya vergi kaybının yaşanmamasına katkı sağlayacaktır. Vergi sistemlerine güven duyulması, elde edilen bilgilerin idare tarafından kasten veya taksirle ifşa edilmeyeceği veya kullanılmayacağına inanılması şeklinde gerçekleşebilir⁷⁰. Bilgi değişimi sürecinde elde edilen ve paylaşılan bilgilerin, ülkeler tarafından belirlenen amaç/amaçlar dışında kullanılmayacağına garanti altına alınması gerekmektedir. Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi, bu bağlamda, idari yardımlaşmanın temel esaslarını ortaya koymaktadır. Bu şekilde Sözleşme ile bir standardın getirilmesi gerekliliktir. Zira vergi mükellefi ile vergi idaresi arasında olması gereken güven ilişkisi bilgi değişiminin tarafları arasında da olmalıdır.

Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi'nin yanı sıra vergi kaçırmanın engellenmesi ve vergi güvenliğinin sağlanması amacıyla farklı yöntemler de izlenmektedir. OECD'nin öncülüğünde yürütülen "Vergi Amaçlı Küresel Şeffaflık ve Bilgi Değişimi Forumu" haksız vergi avantajlarıyla mücadele, vergi cenneti ülkeler ve vergide şeffaflık gibi amaçlarla 2009'dan bu yana çalışmalar yapmaktadır. Uluslararası çalışmalar, forumlar, anlaşmalar düzenlenmesinin sebebi, ikili çifte vergilendirme anlaşmalarının özellikle vergi cenneti ülkelerle iş birliğini sağlayamaması ve vergi kaçakçılığının önüne tam kapsamlı geçememesi olduğu ifade edilebilir⁷¹. Ancak çok uluslu anlaşmalar daha ziyade ilgili konularda genel çerçeveyi çizmekte ve ikili anlaşmalar ülkeler arasında daha etkin kullanılabilir. Vergi konularında idari yardımlaşmanın en sık başvuru türü olan bilgi değişimi için, çok uluslu anlaşmaların yanında ikili anlaşmaların da önemli olduğu Forum çalışmalarında da ifade edilmektedir. Ayrıca OECD tarafından çok uluslu anlaşmaların yanı sıra yapılan ikili anlaşmaların da desteklendiği belirtilmektedir⁷². Türkiye de Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi'ni yürürlüğe koymasının yanı sıra OECD ve Forum raporlarından hareket ederek farklı ülkelerle karşılıklı bilgi değişimine yönelik ikili anlaşmalar imzalamaktadır. Türkiye bugüne kadar beş farklı ülke ile bu tip ikili bilgi değişimi anlaşmalarını imzalamıştır⁷³.

⁶⁸ OECD, Keeping It Safe: The OECD Guide on the Protection of Confidentiality of Information Exchanged for Tax Purposes, 2012, s. 2, <https://www.oecd.org/ctp/exchange-of-tax-information/keeping-it-safe.htm>, Erişim tarihi: 22.04.2021.

⁶⁹ OECD, Standard for Automatic Exchange of Financial Account Information in Tax Matters, Second Edition, OECD Publishing, 2017, s. 9.

⁷⁰ OECD, Keep It Safe, s. 5.

⁷¹ Bilgin/ Yılmaz, s. 363.

⁷² Bilgin/ Yılmaz, s. 363.

⁷³ Örneğin, Türkiye ile Man Adası arasında 21.09.2012 tarihinde Londra'da bilgi değişimi anlaşması imzalanmıştır. İlgili anlaşma 2018 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. RG., 03.04.2017, 30027. Türkiye ile

1. İDARI YARDIMLASMANIN KAPSAMI

Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi başlangıç hükümlerinde, bilgi gizliliğinin, kişisel veri ve mahremiyetin korunmasının önemi vurgulanmakla beraber devletlerin bilgi temin etmesi ve gerekli önlemleri almasının zorunluluğundan kaynaklı olarak sözleşmenin gerekli görüldüğü ifade edilmiştir. Sözleşme ile taraf devletlerin vergi konularında birbirlerine idari yardım sağlamaları amaçlanmıştır.

Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi m. 1'e göre, Sözleşmenin 4. Bölümünde yer alan hükümler saklı kalmak üzere, taraf devletlerin vergisel konularda karşılıklı idari yardımlaşma içerisinde bulunması gerekmektedir. Söz konusu idari yardımlaşmanın hangi kapsamda yapılacağı ise aynı maddede yer almaktadır. Bu anlamda idari yardımlaşma, eş zamanlı vergi incelemeleri ve yurtdışı vergi incelemelerine katılım da dahil olmak üzere bilgi değişimi; koruma önlemleri de dahil olacak şekilde tahsilatta yardımlaşma ve belgelerin tebliği kapsamında yapılabilmektedir. Bununla beraber, somut olayın koşullarına göre uygun olması halinde yargı makamları tarafından alınan önlemlere yönelik yardımlaşma da söz konusu olabilmektedir.

Vergi konularında idari yardımlaşma ifadesi değerlendirildiğinde, "vergi konuları"nın hangi kapsamında ele alınması gerektiği üzerinde de durulmalıdır. Buna göre, vergisel işlem olarak değerlendirilebilecek uluslararası ve ulusal mevzuattan doğan her türlü işlem, vergi kabahat ve suçları ile bunlar için öngörülen cezalar bu kapsamda değerlendirilmelidir⁷⁴. Vergi konularının kapsamında mütakabiliyet ilkesi de göz önüne alınmaktadır.

Sözleşmenin hangi tür vergilere uygulanacağı 2. maddesinde yer almaktadır. Bunun yanı sıra Sözleşme, yalnızca vergilere değil aynı zamanda kamu hukuku kapsamında kurulmuş sosyal güvenlik kurumuna ödenen sosyal güvenlik ödemelerine de uygulanacaktır⁷⁵. Sözleşmeye taraf olan devletler, Sözleşmenin uygulanması öngörülen vergilerde yapılacak herhangi bir değişikliği, Avrupa Konseyi ya da OECD Genel Sekreterine bildirmek ile yükümlüdürler. Bu durumda Sözleşmeye taraf devletler, Sözleşmeye dahil etmek istedikleri vergiyi bildirim suretiyle ekleyebilecekleri gibi Sözleşmede var olan bir vergiyi de dışarıda tutabileceklerdir. Yapılacak bildirim, onay almak amaçlı değildir. Başka bir deyişle, ilgili değişikliği Avrupa Konseyi ya da OECD Genel Sekreterinin onaylaması gerekmez. Yapılacak değişiklik bildirimini Genel Sekreter tarafından alındığı tarihten itibaren üç ay sonra uygulanabilir hale gelir. Bununla beraber Sözleşmede yer alan vergi türlerine ek olarak getirilen ya da önemli ölçüde benzerlik taşıyan vergiler ilgili Devlet tarafından bildirilmesi koşuluyla Sözleşme kapsamında değerlendirilmektedir. Türkiye, "Çekinceler" başlığını taşıyan 30. maddede yer aldığı üzere Sözleşme'ye çekince koymuştur. Buna göre, Türkiye açısından Sözleşmenin kapsayacağı vergiler; gelir, kurumlar ve katma değer vergileridir. Ayrıca Sözleşme 01.07.2018 tarihinden önce doğmuş olan vergi alacaklarını da kapsamamaktadır.

anlaşması bulunan diğer ülkeler; Cebelitarık, Jersey Hükümeti, Bermuda, Guernsey'dir. Ali Çelikkaya/ Aytül Bişgin, Uluslararası Alanda Vergi İdareleri Arasında Bilgi Değişimi: Türkiye'nin Taraf Olduğu Anlaşmalar Açısından Konunun Değerlendirilmesi, Maliye Dergisi, S. 16, 2012, s. 89; Bilgin/ Yılmaz, s. 363; Eda Uludere, Türk Vergi Hukukunda Bilgi Değişimi, 2016, <http://www.erdem-erdem.av.tr/yayinlar/hukuk-postasi/turk-vergi-hukukunda-bilgi-degisimi/>, Erişim tarihi: 14.04.2021. Bunun yanı sıra Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye arasında otomatik bilgi değişimine yönelik FATCA Anlaşması da bulunmaktadır. Bu anlaşmaya göre taraflar arasındaki bilgiler yalnızca vergisel amaçlı kullanılabilir. Karataş Durmuş, s.400. Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri arasında uygulanan FATCA Anlaşması hakkında detaylı bilgi için bkz. Tahir Erdem, Türk Vergi İdaresi Perspektifinden Otomatik Bilgi Değişimi, Leyla Ateş/ Joachim Englisch (Editör), Otomatik Bilgi Değişimi ve Türk-Alman İş Birliği Olanakları, 1. Bası, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2018, s. 232-235.

⁷⁴ Başak, s. 42.

⁷⁵ Başak, s. 42.

Sözleşme, idari yardımlaşmadan etkilenen kişinin vatandaşlığına⁷⁶ bakılmaksızın uygulanmaktadır. Buna göre, vergisel hususta hakkında işlem yapılan kişi taraf devletlerden birinin vatandaşı olabileceği gibi bir başka devlet vatandaşı da olabilir. Bu durum idari yardımlaşma yapılmasının önüne geçmeyecektir. Ancak vergisel anlamda bir bilgi değişimi söz konusu olduğunda, hakkında bilgi talep edilen kişi, bilgi talep edilen devletin mukimi veya vatandaşı ise, ilgili devlet bilgi paylaşımından önce bu kişiye bilgi verebilir. Bilgi talebinde bulunulan kişi mukim veya vatandaş olmayan üçüncü bir kişi de olabileceğinden bu kişiye hakkında bilgi paylaşımı yapılacağı yönünde bir beyanda bulunulmaz. Kişiyi bu yönde bir bildirim yapılacağına Avrupa Konseyi ya da OECD Genel Sekreteri'ne bildirilmesi gerekir.

Vergisel konularda idari yardımlaşma şekilleri; bilgi değişimi, tahsilatta yardımlaşma, belgelerin tebliği olarak üç temel noktada görülmektedir. Taraf devletler karşılıklı olarak idari yardımlaşma şekillerinin en etkin biçimde uygulanmasını sağlamaktadırlar. Bilgi değişimi ve tahsilatta yardımlaşma önceleri zaten Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları ile sağlanırken (ki zaman içerisinde bu anlaşmaların da yetersiz hale gelmesi söz konusu olmuştur) belgelerin tebliği Sözleşme ile mümkün hale gelmiştir⁷⁷. Konumuz ile ilgisi bakımından idari yardımlaşma şekillerinden olan bilgi değişimi üzerinde detaylı şekilde durulması gerekmektedir⁷⁸.

2. BİLGİ DEĞİŞİMİNİN MAHIYETİ

Bilgi değişimi (exchange of information), vergi idareleri tarafından vergi mükellefine ait bilgilerin sınır ötesi paylaşılmasıdır⁷⁹. Uluslararası bilgi değişiminin yasal dayanağı, ikili veya çok taraflı anlaşmalardır⁸⁰. Uluslararası anlaşmalarda bilgi değişiminin en geniş ve şeffaf biçimde uygulanması

⁷⁶ Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi'ne göre bir Tarafa ilişkin "vatandaş" terimi, "o Tarafın vatandaşlığına sahip bütün gerçek kişileri ve bütün tüzel kişilikleri, ortaklıkları, kurumları ve bunlar gibi statülerini o Tarafta yürürlükte olan mevzuata göre elde eden diğer kuruluşları" ifade eder. Türkiye Sözleşmenin "vatandaş" teriminin tanımını; "Türk vatandaşlığını Türk Vatandaşlık Kanuna göre kazanan herhangi bir gerçek kişi ve yürürlükte olan Türk mevzuatları uyarınca statü kazanan herhangi bir tüzel kişi, ortaklık veya dernek" olarak kabul ettiğini Sözleşmeye eklediği beyan ile ifade etmiştir.

⁷⁷ Başak, s. 41.

⁷⁸ Bilgi değişimi ile alakalı temel kabul edilen düzenleme OECD Model Anlaşması m. 26'dır. Söz konusu Model Anlaşma, uluslararası çifte vergilendirme sorunlarının yeknesak biçimde çözüme ulaştırılabilmesi amacıyla oluşturulmuş olup Model Anlaşma baz alınarak yapılacak veya düzenlenecek ikili anlaşmalarda anlaşma hükümleri ve yorumlarının dikkate alınması gerekmektedir⁷⁸. OECD Model Anlaşması m. 26'ya göre, akit devletlerin yetkilileri, Anlaşma ile uyumsuzluk göstermediği sürece, devletler adına alınan "her tür ve tanımdaki vergilerle ilgili iç mevzuat hükümlerinin uygulanması veya idaresi ile ilgili olduğu öngörülen bilgileri" değişime tabi tutmak durumundadır. Değişime tabi tutulan bilgilerin gizli tutulması ve yalnızca Model Anlaşma m. 26/2'de belirlenen kişilere verilmesi gerekmektedir. Söz konusu bilgiler, kural olarak, mahkemede veya adli kararlar dışında değişime tabi tutulmasındaki amaç haricinde kullanılamaz. Ancak değişimin tarafları olan devletlerin yasalarında bilgilerin başka amaçlarla da kullanılabilmesi ve bilgiyi paylaşan devletin bilginin farklı amaçlı kullanımına müsaade etmesi söz konusu ise bilgi farklı amaçlarla da kullanılabilir. Model Anlaşma m. 26/3'e göre, Anlaşmanın, akit devletlerin mevzuatları ve idari işlemleri çerçevesinde elde edilemeyen bilgileri sunma ve herhangi bir ticari, sınai, mesleki sırrı veya ticari işlemi aleni hale getiren bilgileri veya aleniyeti kamu düzenine aykırı düşen bilgileri verme yükümlülüğü yüklemeyeceği vurgulanmaktadır. Model Anlaşma m. 26/4 ve m. 26/5'te ise, m. 26/3 hükmünde getirilen sınırlamaların devletlerce kötüye kullanılarak bilgi toplanmaması veya paylaşılmaması sonucu doğurmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

⁷⁹ Revenue, Exchange of Information, <https://www.revenue.ie/en/companies-and-charities/international-tax/aeoi/index.aspx>, Erişim tarihi: 27.04.2021.

⁸⁰ Belçim Özdemir, Uluslararası Vergilendirmede Bilgi Değişimi ve Avrupa Birliği Örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2020, s. 14. Her ne kadar konumuz itibarıyla yalnızca Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi kapsamında bilgi değişimini esas almış olsak da bilgi değişiminin dayanağı olan birçok uluslararası sözleşme bulunmaktadır. "Vergisel Konularda Bilgi Değişimi Üzerine 2002 Tarihli Model Anlaşma", "İskandinavya Yardımlaşma Konvansiyonu", "CIAT (Centre of InterAmerican Tax Administration) Model Anlaşması" bu anlaşmalardan bazılarıdır. Merve Dilara

gerektiği ifade edilmektedir⁸¹. İdari yardımlaşma kapsamında bilgi değişiminde taraf devletler, Sözleşmede belirlenen (bu hususta çekince hükümleri de önem arz etmektedir) vergilerle ilgili bilgileri değişime tabi tutabileceklerdir. Bu ifade, bilgi değişiminin oldukça geniş kapsamlı ele alınabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Bilgi değişimi söz konusu olduğunda mükellef hakları hususunda sözleşmeler temel düzenlemeleri içermekte; ikili anlaşmalar ve iç hukuk normları ile de uygulanabilirlik sağlanmaktadır⁸². Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi m. 4'e göre, Sözleşme kapsamında olan vergiler hakkında iç hukukun yürütülmesi veya uygulanması ile ilgili bilgilerin değişime tabi tutulması gerekmektedir. Bu durumda devletler bilgi değişiminin sağlanması ile yükümlüdür. Ancak Sözleşme m. 21'e göre, Sözleşme ile bilgi talep edilen devletin mevzuatında korunan kişi, hak ve güvenceleri etkilenemez. Sözleşme öne sürülerek bilgi toplanması ve paylaşılması noktasında Anayasanın ilgili hükümleri ihlal edilemeyecektir. Yine Sözleşmenin 21. maddesinde, Sözleşmenin, kendisinden bilgi talep edilen devlete, mevzuatı çerçevesinde elde edilemeyecek bir bilgiyi sağlama veya herhangi bir ticari, sınai veya mesleki sırrı⁸³ ya da aleniyeti kamu düzenine aykırı düşen belgeleri verme gibi yükümlülükler yüklediği şeklinde yorumlanamayacağı vurgulanmıştır. Söz konusu hüküm değerlendirildiğinde, bilgi değişimi kapsamında, devletlerce elde edilen bilgilerin mevzuat çerçevesinde elde edilmesi gerektiği ve bilgi talep edilen devletin ticari sır veya aleniyeti kamu düzenine aykırı düşen belgeleri vermeme imkanı bulunduğu ifade edildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda kendisinden bilgi talep edilen devlet, vergi mahremiyetini orantısız biçimde ihlal edeceğini düşündüğü belgeyi bu maddeye dayanarak paylaşmayabilir. Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi m. 4/3'e göre, talep üzerine veya kendiliğinden bilgi değişiminin söz konusu olduğu durumlarda, taraflardan herhangi biri kendi mukimi veya vatandaşı olan bilginin ait olduğu kişiyi haberdar etmesi mümkün olmakla beraber bunun için kişiyi haberdar etmek isteyen devletin Avrupa Konseyi Genel Sekreteri veya OECD Genel Sekreterine bu durumu bildirmesi gerekmektedir.

Bilgi değişiminin gerçekleşebilmesi için öncelikle idarenin bilgi toplaması gerekmektedir⁸⁴. Yukarıda detaylı açıklandığı üzere, VUK m. 148-152'de bilgi toplanmasına yönelik hükümlere yer verilmiştir. Bilgi toplanması sırasında kişilerin özel hayatlarına saygı gösterilmesi, meslekleri dolayısıyla sır saklama yükümlülüğü olan kişiler ile (örneğin, avukatlar, doktorlar gibi) ilişkili bilgi ve belgelerin toplanması noktasındaki kanuni sınırlara uyulması gerekmektedir⁸⁵. Ancak bilgi değişiminin yalnızca bu maddelere göre toplanmış bilgiler doğrultusunda yapılması zorunlu değildir⁸⁶. Bilgi değişimi, talep üzerine, otomatik bilgi değişimi kapsamında ya da resen yapılabilmektedir. Talep üzerine bilgi değişimi söz konusu ise, yardımlaşma talebinde bulunulan devlet, iç mevzuatın yürütülmesi ve uygulanması ile ilgili olduğu öngörülen bilgileri başvuran devlet ile paylaşmaktadır. Ancak kimi durumlarda

Boyner, Uluslararası Bilgi Değişimi ve Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları Çerçevesinde Türkiye-ABD Karşılaştırması, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2019, s. 87.

⁸¹ Bu konuda OECD Model Anlaşma m. 26 ve 2002'de Model Anlaşmaya uygun biçimde getirilen OECD Vergi Konulu Bilgi Değişimi Model Anlaşması m. 1 temel düzenlemeler olarak kabul edilmektedir.

⁸² Anayasa m. 90'a göre, "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir... Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır." Vergisel konularda toplanan bilgilerin kişilerin özel hayatına ve kişisel verilerine ait olduğu kabul edildiğinden söz konusu hususta hüküm olmasa da hatta uluslararası anlaşmadan farklı bir hüküm bulunsa da uluslararası anlaşma hükümlerinin dikkate alınması gerekmektedir.

⁸³ OECD, "ticari, sınai veya mesleki sır" kavramının çok geniş algılanmaması gerektiğini; finansal bilgilerin doğası gereği ticari, sınai veya mesleki sır kapsamında değerlendirilemeyeceğini ifade eder. OECD, Exchange Of Information, s. 14.

⁸⁴ Bilgi talep eden devletin, bilgi talebinden önce, kendisinin toplayabileceği tüm bilgileri toplaması gerektiği ifade edilmektedir. Etsebeth, s. 60.

⁸⁵ Öner, s. 262.

⁸⁶ Bilgin/ Yılmaz, s. 361.

yardımlaşma talebinin karşılanması bakımından gerekli olan bilgi, yardımlaşmanın talep edildiği devlette olmayabilir. Bu husus doğrudan bir red sebebi olmamalıdır. İdari Yardımlaşma Sözleşmesine göre bu durumda, yardımlaşmanın talep edildiği devlet, gerekli bilgiyi temin etmek adına önlem almak durumundadır. Bu önlem kapsamında kişinin beyanı talep edilebileceği gibi şartlara göre; özel veya kamu kurum ve kuruluşlarından bilgi talebi veya mümkünse ve gerekli ise denetim yetkisinin kullanılması söz konusu olabilir.

Resen yani taraflardan birinin talep olmaksızın kendiliğinden yapacağı bilgi değişimi halleri Sözleşmenin 7. maddesinde öngörülmüştür. Buna göre, taraf devletlerden biri elinde olan bilgileri doğrudan diğer bir taraf devlete iletebilmektedir. Sözleşme m. 7/1'de yer verilen durumlarda gerekli prosedürel önlemler alınmak suretiyle taraf devlet diğer bir taraf devlete bilgi akışı sağlamaktadır. Vergi idareleri görevleri sırasında elde ettikleri bilgilerin sözleşmenin tarafı olan bir başka devletin yararına olacağını düşünüyorsa sahip olduğu bilgileri talep olmaksızın iletecektir. Bu durumda bilgiyi bulduran devlet diğer taraf devlet ile iletişime geçmeli ve anlaşılır ve şeffaf biçimde elinde bulunan ve paylaşması gereken bilgiyi paylaşmalıdır.

Otomatik bilgi değişiminde, otomatik olarak ülkeler arasında alınıp verilen bilgiler aynı türden birçok bilgiyi içerebilmektedir⁸⁷. Bilgi değişiminin bu türü oldukça önemli ve sistemi net biçimde ortaya koyulması gereken bir idari yardımlaşma biçimidir⁸⁸. Otomatik bilgi değişiminin söz konusu olabilmesi için İdari Yardımlaşma Sözleşmesi yeterli olmayıp taraflar arasında otomatik bilgi değişimine yönelik özel bir anlaşma bulunması gerekmektedir⁸⁹. Bu anlaşmadan sonra otomatik bilgi değişimi tarafların herhangi bir talebi olmaksızın kendiliğinden işleyecektir. İki ya da daha fazla devletin anlaşma yolu ile belirleyecekleri kapsamda ve şekilde otomatik olarak değişim yapmaları mümkündür. Tarafların otomatik bilgi değişimine yönelik yapacakları anlaşmada ne türden bilgileri alıp vermek istediklerini belirlemeleri gerekir. Bu doğrultuda değişimin genellikle yıllık bazda yapılması öngörülmüştür. Otomatik bilgi değişimi için bilgi toplama aşamasının bazı farklılıkları bulunmaktadır. Bilgiler, Türkiye'de kurulu finans kuruluşları ile yabancı menşeli ancak Türkiye'de şubesi bulunan kuruluşlar tarafından Gelir İdaresi Başkanlığına aktarılmaktadır. Dolayısıyla otomatik bilgi değişimi kapsamında bilgi gönderen ülkede rutin olarak bilgiler toplanmakta ve değişim çerçevesinde anlaşmanın tarafına gönderilmek üzere hazır bulunmaktadır⁹⁰. Bu hususta dikkat edilmesi gereken nokta, finansal kuruluşun menşei fark etmeksizin şubenin bulunduğu ülke Maliye Bakanlığı veya ilgili kurumuna bildirim yapması gerekliliğidir. Dolayısıyla yurtdışı şubeleri, buldukları ülke mevzuatına göre bilgi iletmek

⁸⁷ OECD, Module On General and Legal Aspects Of Exchange Of Information, 2006, s. 7, <https://www.oecd.org/tax/exchange-of-tax-information/36647823.pdf>, Erişim tarihi: 23.04.2021. Doktrinde, otomatik bilgi değişimine tabi tutulan bilgiler için "faiz, kar payı, gayri maddi hak bedelleri, ücret, emekli maaşları..." gibi örnekler verilmektedir. Betül Gedikli, Vergilendirmede Otomatik Bilgi Değişimi Üzerine OECD ve ABD Çalışmaları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2015, s. 25.

⁸⁸ 2013 tarihinde düzenlenen G-8 Zirvesinde otomatik bilgi değişimine yönelik çalışmalar yapılmış ve bu çalışmalar doğrultusunda geniş kapsamlı çok taraflı bir uluslararası sözleşme düzenlenmesinin etkin ve yeknesak bir uygulama yaratacağı konusunda mutabık kalınmıştır. Bu şekilde vergi suçlarının da önüne geçilmesinin kolaylaşacağı vurgulanmıştır. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Mehmet Nar, Küresel Forum Çalışmaları: Vergilemede Bilgi Değişimi Üzerine Güncel Bir Değerlendirme, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Vol. 9, No. 5, 2014, s. 1641-1642. OECD, otomatik bilgi değişimini ve finansal bilgilerin ve ülke bazlı raporların aktarımını sağlamak amacıyla öngörülen Çok Taraflı Yetki Makam Anlaşmalarını İdari Yardımlaşma Anlaşması m. 6'ya dayandırmaktadır. M. Ezhan Doğrusöz/ Betül Gedikli, Bilgi Değişiminde Vergi Mahremiyeti, Legal Mali Hukuk Dergisi, C. 14, S.160, 2018, s. 1141. Türkiye 12 Mart 2021 tarihi itibarıyla 46 ülke ile Çok Taraflı Yetkili Makam Anlaşmasını aktive etmiş durumdadır. Ülkelerin listesi için bkz. OECD, Activated Exchange Relationships for Country-by-Country Reporting, <https://www.oecd.org/tax/beps/country-by-country-exchange-relationships.htm>, Erişim tarihi: 04.06.2021.

⁸⁹ Ateş, s. 671.

⁹⁰ OECD, Exchange Of Information, s. 7.

durumundadır. Otomatik bilgi değişiminde mukimlik esas alınmış olup ülkeler vatandaşlığına göre değil mukimliğe göre otomatik bilgi değişiminde bulunacaklardır.

Vergi Usul Kanuna bakıldığında, kanun koyucu tarafından uluslararası anlaşmalardan kaynaklı yükümlülüklerin daha işlevsel olarak yerine getirilebilmesi için 6487 sayılı Kanun⁹¹ ile 152/A maddesi olarak “Uluslararası Anlaşmalar Gereğince Bilgi Değişimi” başlıklı hüküm eklenmiştir. İlgili hüküm, usulüne uygun yürürlüğe girmiş uluslararası anlaşmalar için uygulanmaktadır. Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi de bu sözleşmelerden biridir. VUK m. 152/A’ya göre, ulusal mevzuatımızda bilgi değişiminde bilgi toplamaya yetkili makam “*Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı veya vergi incelemesi yapmaya yetkili olanlar*” olarak belirlenmiş olup uluslararası anlaşmalar kapsamında, bilgi değişimi için gerekli yasal dayanak oluşturulmuştur⁹². İlgili hüküm doğrultusunda “Vergi İncelemelerinde Uyulacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” m. 23/A’da “*Uluslararası anlaşmalarda yer alan bilgi değişimine ilişkin hükümler çerçevesinde bilginin sağlanmasına yönelik gerçekleştirilecek araştırmalar öncelikli olarak ele alınır ve en kısa zamanda tamamlanır. Bu süre, bilgi talebinin Başkanlığa ulaştırıldığı tarihten itibaren iki ayı geçemez.*” şeklinde bir düzenleme yapılmıştır. Söz konusu iki düzenleme vergi konularında karşılıklı bilgi değişimi için yürürlüğe girmiştir. Uluslararası bilgi değişimi kapsamında bilgi toplanabilmesi için usulüne uygun uluslararası anlaşma bulunması şartı bulunmaktadır⁹³. Bu anlaşmada bilgi değişimi yapılacağı; tarafların bilgi talep edebileceğinin veya otomatik bilgi değişimi söz konusu olacağı bu hususun açıkça belirlenmiş olması gerekmektedir⁹⁴. Yine bu anlaşmada, hangi çerçevede bilgi değişimi yapılabileceğinin de açıklanmış olması lazımdır⁹⁵.

3. OECD VERGİ KONULARINDA KARŞILIKLI İDARİ YARDIMLAŞMA SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA BİLGİ DEĞİŞİMİNİN VERGİ MAHREMİYETİNİ İHLAL SUÇU BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Vergi mahremiyetinin ihlali, esasen açıklanmaması gereken sır niteliğindeki mahrem bilgilerin ifşa edilmesi veya ifşa edenin ya da üçüncü bir kişinin yararına kullanılması sonucu oluşmaktadır. Dolayısıyla karşılıklı idari yardımlaşma kapsamında vergi mahremiyetinin değerlendirmesi bilgi değişimi çerçevesinde ele alınmalıdır. Bilgi değişiminin talep üzerine, kendiliğinden veya otomatik olarak yapılıyor olması mümkündür. Her türlü bilgi değişiminde vergi mahremiyeti ihlalinin gündeme gelmesi de olasıdır. Bu nedenle iki hukuki durumun birbiri ile çatışması söz konusu olabilmektedir.

Yukarıda açıklandığı üzere, bilgi değişimlerinde vergi mahremiyetinin korunabilmesi ve süreçlerin şeffaflıkla ilerletilebilmesi için uluslararası ve ulusal düzenlemelerle birtakım esaslar belirlenmiştir. Devletler arasında bilgi değişimi söz konusu olduğunda vergi mükelleflerinin mahremiyetinin korunması, mükellef ile devlet ilişkisinin sağlıklı yürüyebilmesi ve vergilendirme süreçlerindeki şeffaflıkla beraber vergi kaçığının önlenmesi açısından son derece mühimdir.

⁹¹ RG., 11.06.2013, 28674.

⁹² Bilgin/ Yılmaz, s. 362. Doktrinde, VUK m. 152/A ile idareye yalnızca bilgi toplamaya ilişkin bir yetki verildiği; bilgi paylaşımına ilişkin bir yetki verilmediği, dolayısıyla, bilgi paylaşımının VUK m. 152/A kapsamında değil uluslararası sözleşmeler ile sağlanacağı ifade edilmektedir. Funda Başaran Yavaşlar, Türk Vergi Hukukunda Uluslararası Bilgi Değişimine İzin Veren Hukuki Kaynakların Tespiti ve Değerlendirilmesi, Vergi Dünyası Dergisi, S. 401, 2015, s. 28; Gedikli, s. 9. Kanaatimizce, VUK m. 152/A’de yer alan “*...bilgi değişimine ilişkin hükümler çerçevesinde...*” ifadesi ile yapılan bilgi toplamanın bilgi paylaşımı için yapıldığı anlamı çıkarılabilmekte olmasına rağmen kanunilik ve hukuki güvenlik ilkesi açısından maddenin daha net biçimde ifade edilmesi yerinde olacaktır.

⁹³ Bilgin/ Yılmaz, s. 362.

⁹⁴ Başaran Yavaşlar, s. 27.

⁹⁵ Başaran Yavaşlar, s. 27.

Vergi mahremiyetinin ihlali suçunun söz konusu olabilmesi için VUK m. 5'te belirttiği üzere, mükellefe ait bilgileri "ifşa etmek" veya "kendisi veya üçüncü şahıs yararına kullanmak" fiillerinden birinin gerçekleşmesi gerekmektedir. İdari yardımlaşma gereği yapılan bilgi değişiminin bu fiillerden birinin kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorusuna cevap bulmak gerekmektedir. Vergi incelemesi yapmaya yetkili kişiler⁹⁶, görevleri dolayısıyla öğrendikleri mahremiyet kapsamına girebilecek bilgileri bir başka ülke yetkilileri ile idari yardımlaşma kapsamında paylaşmaktadırlar. Bu paylaşım talep üzerine olabileceği gibi kendiliğinden ya da otomatik de olabilmektedir. VUK m. 5'te düzenlenen vergi mahremiyetini ihlal için öngörülen "ifşa etmek" fiili, "gizli bir şeyi ortaya dökmek, açığa vurmak, yaymak, ilan etmek, afişe etmek, reklam etmek" olarak tanımlanmaktadır⁹⁷. Ulusal ve uluslararası mevzuata dayalı olarak yapılan bilgi değişiminde ise ifşa etmekten söz edilemeyecektir. Zira bu bilgiler, Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi m. 22/2'ye göre ancak ikili ve/veya çok taraflı sözleşmeler ile belirlenen yetkili kurumlara belirlenen çerçevede kullanılmak üzere verilebilir. Hukuk kurallarına uygun yürüyen bir bilgi değişiminde bilgilerin yayılması veya kamu ile paylaşılması gibi bir husus söz konusu değildir⁹⁸. Yine bilgi değişimi bilgi verilen devletin iç hukukunun uygulanabilmesi için gerçekleştirildiğinden herhangi bir şahsın yararına kullanıldığından da söz edilemeyecektir. Bu nedenle hukuka uygun bir bilgi değişimi söz konusu olduğunda vergi mahremiyetini ihlal suçunun tipikliğinin oluşmayacağı kanaatindeyiz. Bununla beraber bilgi değişiminin vergi mahremiyetinin ihlali suçunun tipiklik unsurunu oluşturduğu kabul edilse dahi (her ne kadar vergi mahremiyetinin ihlalinin istisnalarının düzenlendiği VUK m. 5'te yer alan hükümler incelendiğinde, uluslararası anlaşmalar yoluyla yapılan bilgi değişiminin istisna olarak düzenlenmediği görülse de) Anayasa m. 90 hükmü de dikkate alındığında usulüne uygun yürürlüğe girmiş bir uluslararası anlaşmaya dayalı bilgi değişiminin hukuka uygunluk sebebi oluşturduğunda tereddüt bulunmamalıdır.

Mevzuata uygun bir bilgi değişiminin vergi mahremiyetinin ihlali suçuna vücut vermeyeceği kabul edilmekle beraber bu kuralların dışına çıkılması halinde elbette ki vergi mahremiyetinin ihlali suçunu oluşturabilecektir.

Bu kapsamında değerlendirilebilecek ilk konu, devletler arasında yapılacak bilgi değişimi için mükellef hakkında toplanan bilginin sınırlandırılmasıdır. Elbette mükellefin özel hayatına müdahaleyi içeren vergisel konulardaki bilgi toplamanın ölçülülük ilkesi de göz önüne alınarak belirli sınırlara tabi tutulması gerekir. Aksi durumda vergi mahremiyetinin ihlalinin bahsedilebilecektir. VUK m. 152/A'da, yetkililerin, uluslararası anlaşmalardaki bilgi değişimi hükümlerini dikkate alarak VUK m. 1 kapsamında olan vergi, resim ve harçlarla sınırlı olmaksızın (bunlar dışındaki mali yükümlülükler ya da vergisel bir konuya ilişkin bilgiler⁹⁹) bilgi toplayabileceği ifade edilmektedir¹⁰⁰. VUK m. 152/A hükmü

⁹⁶ Vergi incelemesi ile yetkili kişiler, VUK m. 135'e göre, vergi müfettişleri, vergi müfettiş yardımcıları, ilin en büyük mal memuru veya vergi dairesi müdürleri ile Gelir İdaresi Başkanlığının merkez ve taşra teşkilatında müdür kadrolarında görev yapanlardır.

⁹⁷ TDK., Güncel Sözlük, www.sozluk.gov.tr, Erişim tarihi: 19.04.2021.

⁹⁸ Bilgiyi alan devlet, anlaşmada hüküm bulunmaması halinde bilgiyi üçüncü devletlerle doğrudan paylaşamaz; bilgiyi paylaşan akit devletin buna izin vermesi gerekmektedir. Ancak anlaşmada buna yönelik açık bir düzenleme de yapılabilir. Doğrusöz/ Gedikli, s. 1135.

⁹⁹ Gedikli, s. 8. Her ne kadar bunlarla alakalı bilgi toplanabileceğinden bahsedilse de VUK'ta yer alan bilgi toplama yöntemlerinin ancak VUK m. 1'de geçerli olan mali yükümlülüklerde uygulanabileceği; aksi belirtilmemişse diğer mali yükümlülükler hakkında işletilemeyeceği yönünde bkz. Başaran Yavaşlar, s. 28.

¹⁰⁰ Bu noktada "VUK m. 1 ile sınırlı olmaksızın" ifadesi aklı VUK m. 2 ile VUK kapsamı dışında bırakılan gümrük ve tekel vergilerini getirebilmektedir. Zira VUK m. 1'e göre, gümrük ve tekel vergileri Vergi Usul Kanununa tabi değildir ve Hazine ve Maliye Bakanlığına bağlı Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından değil; Ticaret Bakanlığına bağlı Gümrük İdaresi tarafından alınır. Dolayısıyla Gelir İdaresi Başkanlığı gümrük ve tekel vergileri ile ilgili bilgiye haiz değildir. Ancak Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi m. 2/1-b-iii hükmü gereği gümrük vergisi zaten bilgi paylaşımının konusunu oluşturmamaktadır. Dolayısıyla Gelir İdaresi Başkanlığının bu hususta bilgi toplaması ve paylaşması söz konusu olmayacaktır.

ile yetkililere vergisel konularda bilgi değişimi için neredeyse sınırsız şekilde bilgi toplama yetkisi verilmiştir. Bu durumda, bilgi değişiminin kapsamını ve bir anlamda bilgi toplamanın sınırını da uygulanan uluslararası anlaşma belirlemektedir¹⁰¹. Bu noktada Türkiye'nin Vergi Konularda Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesine çekince koyarak Sözleşmeyi yalnızca gelir, kurumlar ve katma değer vergisi açısından Sözleşmeyi uygulamayı kabul ettiği; örneğin, emlak, veraset veya intikal vergileri; gayrimenkul üzerinden alınan vergiler gibi vergiler açısından ise yardım sağlamama hakkını saklı tuttuğu unutulmamalıdır¹⁰². Dolayısıyla bu Sözleşme kapsamında Türkiye yalnızca gelir, kurumlar ve katma değer vergisi için bilgi değişimi taahhüdünde bulunmaktadır. Yine gümrük vergisi Sözleşme m. 2/1-b-iii gereği kapsam dışında bırakıldığından bilgi değişiminin konusunu oluşturmayacaktır. Bununla birlikte bilgi değişimi için bilgi toplama aşamasında yetkililerin VUK m. 1 kapsamı ile sınırlı olmaksızın bilgi toplayabileceğine yönelik düzenleme, ölçülülük ile Anayasa m. 20/1 ve m. 20/3 hükümleri ile uyumsuzdur. Karşılıklı bilgi değişimi adına gerçekleştirilecek bilgi toplamaya yönelik oldukça geniş kapsamlı mevzuat düzenlemelerinin tekraren Anayasa çerçevesinde ele alınmasının hak ihlallerinin önüne geçilmesi için gerekli olduğu ifade edilebilir¹⁰³.

Vergi mahremiyetinin ihlali suçunun oluşabileceği hususlardan biri de devletin elde edemeyeceği bilgiye "eriştirilmesi" halidir. OECD'nin bilgi değişimi ile alakalı genel görüşüne bakıldığında, taraf devletler ancak kendi iç hukuk mevzuatlarında düzenlenen kapsamda olacak şekilde bilgi değişiminden faydalanabilirler. Bir başka deyişle, taraf devlet, kendi sisteminden daha geniş ise, diğer devletin bilgi sisteminden faydalanamaz¹⁰⁴. Bu durumda bilgi talep eden devletin, talep edilen bilgiyi iç hukukuna göre elde etmesi mümkün değilse karşı tarafın bu talebi reddetmesi mümkündür¹⁰⁵. Ancak bilgi talep eden devlet, zaten bu bilgileri iç hukukuna göre de elde edebiliyor ise, örneğin Türk mevzuatı açısından, VUK m. 152/A uyarınca VUK m. 1 ile sınırlı olmaksızın bilgi toplanarak değişim yapılabilir. Taraf devlet kendi iç hukukuna göre erişemeyeceği bir bilgi talebinde bulunmuş ve talep edilen devlet bu bilgiyi paylaşmış ise vergi mahremiyetinin ihlali söz konusu olabilecektir.

Vergi mahremiyetinin korunması kapsamında bilgi paylaşılan devletin bu bilgiyi gizlemek ile yükümlü olduğu da göz ardı edilmemelidir¹⁰⁶. Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi m. 22/1'e göre, Sözleşmenin tarafları idari yardımlaşma kapsamında elde edilen bilgileri korumakla yükümlüdür. Bilgi paylaşımı taraflar arası güven ilişkisine dayanmalıdır. Bu açıdan Sözleşmenin tarafı olan ülkeler bilgi paylaşımı sonucunda elde edilen belgeleri taraflarca öngörülmemiş biçimde

¹⁰¹ Bilgin/ Yılmaz, s. 362.

¹⁰² Her ne kadar Türkiye gelir, kurumlar ve katma değer vergisi dışındaki vergiler için bilgi paylaşmama hakkını saklı tutsa da bunlar hakkında talep edilmesi ve talebin kabulü halinde bilgi paylaşabilecektir.

¹⁰³ Bilgin/ Yılmaz, s. 362.

¹⁰⁴ Yaklaşık aynı düzenlemeleri içeren OECD Model Anlaşması bu açıdan örnek yorum teşkil edebilir. OECD, Gelir ve Servet Üzerinden Alınan Vergilere İlişkin Model Anlaşma Yorumu, Gelir İdaresi Başkanlığı (Çev.), 2014, s. 374, https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/Mevzuat_DisIliskiler/OECD_Model_Yorum_Ki_tabi_2014.pdf, Erişim tarihi: 23.04.2021.

¹⁰⁵ Devletler, kendisinde mevcut olmayan bir yetkiden başka bir devlet aracılığı ile faydalanamayacaktır. Billur Yaltı, Türk Vergi Mükellefi Perspektifinden Otomatik Bilgi Değişimi, Leyla Ateş/ Joachim Englisch (Editör), Otomatik Bilgi Değişimi ve Türk-Alman İş Birliği Olanakları, 1. Bası, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2018, s. 198.

¹⁰⁶ OECD Model Anlaşma m. 26/2'ye göre, vergi idareleri arasında bilgi değişimi ancak idarelerin aldıkları bilginin mahremiyetinin korunmasını garanti edebildikleri takdirde güvenli ve etkin biçimde uygulanabilecektir. Dolayısıyla bilgi alan taraf devlet kendi iç hukuk mevzuatını dikkate alarak bilgiyi saklamak durumundadır. Taraflar arasında aksi kararlaştırılmamışsa bilgiyi alan devletin mahkemede kullanılmak üzere bilgiyi yetkili makamları ile paylaşması mümkündür. Bunun yanı sıra aksi kararlaştırılmamışsa taraf devletten alınan bilgi, denetim ve gözetim organlarına (vergi idaresi ve uygulaması makamlarını kontrol eden makamlar da dahil) açıklanabilir. Ayrıca alınan bilgi, taraflar arasında mutabık kalınması halinde farklı bir amaç, örneğin ceza muhakemesi süreçleri için de kullanılabilir. Ancak başka makamlar ve yetkililerle paylaşılan bu bilgilerin o makamlar ve yetkililer tarafından da gizli tutulması gerekmektedir. OECD, Model Anlaşma, s. 372-373.

kullanamaz; belgeyi sağlayan tarafın izni olmadıkça başka bir taraf ile paylaşamaz. Sözleşme m. 22/4'e göre taraflar, söz konusu bilgilerin kullanım alanlarını genişletmek üzere anlaşabilirler. Ancak bunun haricinde elde edilen bilgiler vergisel konularda mevzuatla belirlenen biçimde, yetkili kurumlarca kullanılmak durumundadır. Aksi halde vergi mahremiyetinin ihlali söz konusu olacaktır. Ancak bu yükümlülük taraf devletin iç hukukuna göre işleyeceğinden taraflar arasında güvenin sağlanabilmesi ve asgari koruma yükümlülüklerinin bulunması da önem arz etmektedir. Zira vergi mahremiyeti bilgi paylaşımı halinde de devam ettiğinden; mahremiyetin ihlali halinde bilgiyi alan devletin mevzuatı uyarınca idari, hukuki veya cezai sonuç doğacaktır¹⁰⁷. Bu durumda mütekabiliyet ilkesi de dikkate alınarak taraf devletlerin elde edilen bilgilerin, mümkün olan en sıkı tedbirlerle saklanması gerekmektedir. Vergi mahremiyeti, iç hukukta nasıl korunuyor ise, uluslararası iş birliği ve bilgi değişimi çerçevesinde de aynı şekilde korunmalıdır. Vergi mahremiyetinin ihlali, yalnızca vergiyi doğuran olayın gerçekleştiği ülkede değil bir başka ülkede de gerçekleşebilir. Bilgi değişiminden kaynaklı elde edilen bir bilginin, mevzuatın gereklerine aykırı şekilde kullanılması ya da ifşa edilmesi nedeniyle vergi mahremiyetinin ihlali söz konusu ise, taraflar arasında bilgi değişimi durdurulabilmektedir. Bununla beraber vergi mahremiyetini ihlal eden kişiye yönelik bilgi paylaşılan ülkenin mevzuatına göre cezai ve idari yaptırım uygulanması gerekmektedir. Doktrinde, bilgi değişimi kapsamındaki bilginin hukuka aykırı kullanımından devletlerin de sorumluluğunun doğabileceği ifade edilmektedir¹⁰⁸.

SONUÇ

Vergi mahremiyeti, özel hayatın gizliliği ve kişisel veriler kapsamında hukuken korunması gereken bir özel alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Vergi mahremiyetinin, kanunda gösterilen istisnai durumlar hariç, devlet tarafından korunması ve korunması için gerekli önlemler alınması gerekmektedir. Vergi mahremiyeti, vergilendirme ile ilgili işlemler için elde edilen bilgilerin üçüncü kişilerce öğrenilmemesini gerektirir. Öyle ki, üçüncü kişiler, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu m. 23'e göre, kamu kurum ve kuruluşlardan gizli kalmasıyla kaydıyla sağlanan mali bilgileri talep edemeyeceklerdir. Vergi mahremiyeti de "mali bilgiler" kapsamında değerlendirilmektedir. Ancak bu mahremiyet alanının da istismar edilmemesi önemlidir. Zira uygulamada, vergi mahremiyeti öne sürülerek gizli bilgi kapsamında olmamasına rağmen açıklanmayan bilgiler nedeni ile bilgi edinme hakkı ihlalleri yaşandığı ifade edilmektedir¹⁰⁹. Vergi mahremiyetinin korunması kişisel hukuki koruma için oldukça önemli iken bu korumanın kapsamından gereğinden fazla genişletilmesi ve adeta bilgi paylaşımında bulunmamak için kullanılıyor olması kamu yararını ve bilgi edinme hakkını da zedelemektedir¹¹⁰. Dolayısıyla uygulamacıların vergi mahremiyetinin korunması noktasında ölçülü davranması önem arz etmektedir. Vergi mükelleflerinin küreselleşmeyle birlikte kontrol edilebilirliği zayıflamış; ülkelerin vergi suçlarının önüne geçebilmek amacıyla birbiri ile iş birliği yapması gerekliliği doğmuştur. Vergi konularında idari yardımlaşma yöntemlerinden olan bilgi değişimi sırasında yaşanan ve yaşanma ihtimali olan sorunların varlığı tartışılmaktadır. Öncelikle idari yardımlaşma sisteminin yaygın biçimde ve etkin kullanılmayışi vergi suçları ve/veya vergi kaybının önlenmesinin önünde bir engeldir. Bununla beraber değişime tabi tutulan bilgilerin güvenliğinin sağlanması da mahremiyetin korunması noktasında en önemli sorunlardan biridir. Zira bilgilerin yetkisiz kişilerin eline geçmesi ihtimalinde yalnızca mahremiyetin ihlali söz konusu olmamakta; pek çok farklı suçun işlenmesine de zemin hazırlanmaktadır. Bilgi değişim sistemlerinde yaşanacak en ufak bir güvenlik zafiyeti, pek çok tehlikeyi beraberinde getirebilecektir. Bu nedenle elektronik sistemlerin ülkelere en üst seviyede korunduğunun

¹⁰⁷ Doğrusöz/ Gedikli, s. 1135.

¹⁰⁸ Doğrusöz/ Gedikli, s. 1137.

¹⁰⁹ Yılmaz/ Erdoğan/ User, s. 10.

¹¹⁰ Bilgi Edinme Kanunu maddeleri açısından vergi mahremiyeti değerlendirmesi hakkında detaylı inceleme için bkz. Orkunoglu Şahin, s. 211-212; Yılmaz/ Erdoğan/ User, s. 9-10.

garanti edilmesi gerekmektedir. 1980 tarihli OECD Özel Yaşamın Korunması ve Kişisel Verilerin Sınır Ötesi Akışına İlişkin Rehber İlkelerde de ifade edildiği üzere, üye ülkelerin kişisel verilerin sınır ötesi akışına ve mahremiyetin korunmasına yönelik birbirleri ile uyum içerisinde çalışan basit ve ilkelere uygun bir sistem kurmaları gerekmektedir. Bununla beraber vergisel işlerde ve bilgi değişiminde çalışan görevlilerin vergi mahremiyetini ihlal etmemeleri adına daha ciddi yaptırım düzenlemeleri yapılması bu tehlikelerin önüne geçilmesi için de doktrinde önerilen çözümlerden biridir¹¹¹.

Vergi konularında idari iş birliği, günümüz ekonomik koşullarında mecburidir. Vergisel konularda toplanan bilgilerin niteliği ve kapsamı ile kullanılabilmesi alanlar ve bilgileri toplayabilecek yetkililer iç hukuk mevzuatında düzenlenmiştir. OECD Model Anlaşması ve OECD İdari Yardımlaşma Sözleşmesi'nde de bilgi paylaşımını kısıtlayıcı hükümlere yer verilmiştir. İş birliği kapsamında bilgi değişiminin vergi mahremiyetinin ihlali sayılabilecek bilgileri içermemesi ya da belirtilen amaçlar dışında veya kişilerce kullanılmaması gerekmektedir. Bu durum ancak bilgi değişimi taraflarının yetkililerini doğru şekilde geliştirebilmesi ile mümkündür. Vergi idareleri arasında gerçekleşen bilgi değişiminin sağlıklı yürütülebilmesi için ülkelerin asgari düzeyde, idari vergisel prosedürlere ve alt yapıya sahip olması gerekmektedir. Gelişen dünyada hala pek çok ülkede vergisel alt yapının sağlanamaması, ülkesel iç karışıklıkların yaşanması, teknik aksaklıkların varlığı bilgi değişiminin etkinliğini azaltmaktadır. Bu noktada mütakabiliyet ilkesi de devreye girmekte ve devletler bilgi alamadıkları veya istedikleri kapsamda bilgi değişimi sağlayamadıkları ülkelere bilgi göndermemektedirler¹¹².

Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi'nin yanı sıra OECD Model Anlaşması kapsamında ülkeler arasında yapılacak ikili anlaşmalar da önemlidir. Model Anlaşmaya uygun ikili anlaşmalar, bilgi değişimi için daha spesifik düzenlemeler içerebilirler. İkili anlaşmalar ile vergi mahremiyetinin korunması ve sınırları ile alakalı her iki tarafın çıkarları ile uyuşan kurallara yer verilmesi çok daha kolaydır. Özellikle vergi cenneti sayılan ülkeler ile yapılacak ikili anlaşmalar devletler için oldukça önemli kabul edilmektedir.

Günümüzde, vergi suçlarının artan biçimde devam etmesi elbette küreselleşme ve teknoloji ile yakından ilgili olsa da ülkeler arasında öngörülen iş birliği yöntemlerinin etkin biçimde kullanılmaması da bu artışın sebeplerinden biri olarak ifade edilebilir¹¹³. Bu sebeple uluslararası çapta etkinliği olan vergi konuları ile ilgili bir kolluk gücünün oluşturulması vergisel bilgi değişimi için önemli görülmektedir¹¹⁴. Bu şekilde, taraf devlet görevlilerinin bilgi değişimi sırasında vergi mahremiyeti ile alakalı yeterli bilgi ve tecrübe sahibi olmamalarından kaynaklı problemlerinin de önüne geçilebilecektir. Zira iş birliğinin etkinliği için taraf devlet görevlilerinin uygulamaları oldukça önemlidir. Örneğin, bilgi değişimi sürecinde, özellikle talep üzerinde bilgi değişimi söz konusu ise, görevlilerin basit ve anlaşılır bir dil kullanarak taleplerini iletmeleri sayesinde taraflar arası yanlış anlaşılmaların ve gereksiz bilgi paylaşımlarının önüne geçilebilecektir. Bu nedenle, taraf devletlerin ülkelerinde spesifik olarak bu görevde çalışacak görevliler yetiştirmeleri ve hatta uluslararası bir gücün oluşturulması uluslararası vergi suçlarının engellenmesinde yararlı olabilecektir.

Mükelleflerin hakları bakımından ikili veya çok taraflı sözleşmelerde düzenlemeler bulunmakla beraber bu düzenlemeler, bazı durumlarda metin üzerinde kalmakta ve uygulamaya geçirilememektedir. Örneğin, mükellefin bilgilendirilmesi uygulamasının genişletilmesi; bir istisna olarak değil genel uygulama olarak yürütülmesi mükellef hakları açısından yararlı olacaktır. Zira ancak bu şekilde mükellef vergi mahremiyetinin ihlal edilip edilmediğini bilebilir ve ihlal edildiği kanaatindeyse hukuki yollara başvurma imkanına sahip olabilir. Mükellefin vergi mahremiyetinin ihlal edildiği durumlarda

¹¹¹ Örneğin, vergi mahremiyeti ihlal suçunu işleyen kişilerin meslekten menedilmesine ilişkin düzenlemeler yapılması gerektiği düşünülmektedir. Orkunoğlu Şahin, s. 201.

¹¹² Çelikkaya/ Bişgin, s. 82.

¹¹³ Nar, s. 1646.

¹¹⁴ Nar, s. 1646.

etkili başvuru yollarının da tanınmış olması gerekmektedir. Vergi mahremiyetinin ihlali VUK m. 362'de suç olarak düzenlendiğinden ceza muhakemesi yolu işletilebilecektir. Bununla beraber kişi vergi hukukunu ilgilendiren hususlarda vergi yargısına başvurulabilecektir. Bu şekilde bilgi değişimi sırasında vergi mahremiyetinin korunup korunmadığının tespiti hem idari hem adli mercilerce incelenebilecektir¹¹⁵.

Günümüzde vergi suçlarının artarak işlenmeye devam ettiği göz önüne alındığında vergi mahremiyetinin bilgi değişimi esnasında veya sonrasında ihlal edilmesi ile alakalı kanunilik ilkesiyle uyumlu daha net iç hukuk düzenlemelerine ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. Bilgi değişimi sürecinde mahremiyetin korunması adına uluslararası sözleşmelerde yer alan çerçeve hükümler hariç iç hukuk mevzuatında detaylı bir düzenleme yapılmadığı görülmektedir. Örneğin, Hollanda'da bilgi değişiminin mahremiyetin ihlali sonucu doğurması ve bu değişime dayanarak kurulan bir mahkeme hükmü olması halinde, vergi mahremiyetinin ihlali kurulan hüküm için temyiz sebebi olarak kabul edilmektedir¹¹⁶. Bilgi değişimi sürecinde mahremiyetin korunabilmesi için uluslararası mevzuat çerçeve kabul edilerek yasal bir düzenleme getirilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Bu hususta bir başka sorun mahremiyet kapsamındaki bilginin kullanılmasından ziyade ifşası halinde kendini göstermektedir. Bilgi değişimi sürecinde bilginin hukuka aykırı ifşası halinde sorumluluğun hangi tarafta olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir. Ancak hangi tarafın bilgi güvenliğini sağlayamadığının tespit edilmesi her zaman kolay değildir¹¹⁷. Bu açıdan yargılama ve cezalandırma yetkisi hakkında da mevzuatta düzenleme yapılması yerinde olacaktır.

Sonuç olarak, hukuka uygun ve mükellef hakları bakımından mahremiyet ihlalini gündeme getirmeyecek bilgi değişim süreci için bilginin ait olduğu mükellefin de süreçten haberdar edilmesi; kullanmak istiyorsa hukuki başvuru haklarını kullanmasının önünün açılması sağlanmalıdır. Zira Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi m. 4/3'e göre, talep üzerine veya kendiliğinden bilgi değişiminin söz konusu olduğu durumlarda, taraflardan herhangi biri kendi mukimi veya vatandaşı olan bilginin ait olduğu kişiyi haberdar etmesi mümkün olmakla beraber bunun için kişiyi haberdar etmek isteyen devletin Avrupa Konseyi Genel Sekreteri veya OECD Genel Sekreterine bu durumu bildirmesi gerekmektedir. İlgili maddeye göre vergi mükellefine bildirim yapılmadığı sürece mükellefin idarenin söz konusu işleminden haberdar olması mümkün görünmemektedir¹¹⁸. Bilgilendirme sayesinde mükellef hakları bir ölçüde koruma altına alınmaktadır. Kaldı ki, bilgilendirme yapılması bilgi değişimini engellememektedir¹¹⁹. Mükellefin bilgi değişimine itiraz etmemesi halinde bilgilendirmenin fiilen bir önemi kalmamaktadır¹²⁰. Mükellefin vergi idaresi ile paylaştığı bilgiler, kanun kapsamında yer alan kişilerce korunmaktadır. Mükellef vergi idaresine beyanda bulunurken bu bilginin başka bir devlet tarafından elde edilip edilmeyeceğinden ya da hangi kapsamda kullanılacağından haberdar olmayabilir. Dolayısıyla mükellef ve idare arasındaki güven ilişkisinin zarar görmemesi ve mahremiyet kapsamındaki bilgilerin yetkili olmayan kişiler eline geçme veya başkaca amaçlarla kullanılma olasılığının azaltılması amacıyla mükellefe yapılacak bilgilendirme önemli kabul edilmelidir. Güvenliğin sağlandığından emin olunmayan ülkelerle bilgi değişimi asgari düzeyde kalmalı ya da yapılmamalıdır. Bilgi değişimi, mükellefin mali ve kişisel verilerini ölçsüz biçimde ihlal ederek uygulanmamalı¹²¹; kişisel bilgilere, ticari, sınai ve mesleki sır içeren bilgilere erişilmesine imkan sağlamamalıdır.

¹¹⁵ Bu şekilde bilgi değişiminin her aşamasında hukukilik denetimi yapılabilmelidir. Öner, s. 278.

¹¹⁶ Öner, s. 319, dpn. 274.

¹¹⁷ Etsebeth, s. 47.

¹¹⁸ Uygulamaya bakıldığında özellikle ikili sözleşmeler kapsamında günlük, aylık veya yıllık olarak mükelleflerin bilgisi olmaksızın önemli miktarda gizli bilgi değiştirilmektedir. Etsebeth, s. 47.

¹¹⁹ Öner, s. 318.

¹²⁰ Öner, s. 318.

¹²¹ Karataş Durmuş, s. 400.

KAYNAKLAR

- Ağarmış, İ., Vergi Mahremiyeti İlkesinin Bilgi Edinme Hakkı Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Vergide Gündem, S. 6, 2005, www.vergidegundem.com/files/makale2_haz05.doc, Erişim tarihi: 10.04.2021.
- Armağan, A., Vergi İlan Usulü Pratiğinde Bilgi Edinme Hakkı ve Vergi Mahremiyeti Dengesi, MHD, C. 13, S. 154, 2017, 2397-2418.
- Arslan, Ç., Vergi Mahremiyetini İhlal Suçu (VUK md. 362), Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 3, S. 2, 2013, 15-30.
- Aslan, E.F., Vergi Mahremiyeti Hakkı ve Kişisel Verilerin Korunması İlişkisi, Banka ve Finans Hukuku Dergisi Prof. Dr. Ali Necip Ortan'a Armağan 2. Cilt, C. 8, s. 32, 2019, 2111-2152.
- Ateş, L., Vergisel Bilgilerin Otomatik Değişimi Standardı ve Türkiye, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 6, S. 4, 2016, 665-682.
- Başak, L., Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesinin Analizi ve Dikkat Edilmesi Gereken Bazı Hususlar, Vergi Sorunları Dergisi, S. 370, 2019, 36-57.
- Başaran Yavaşlar, F., Türk Vergi Hukukunda Uluslararası Bilgi Değişimine İzin Veren Hukuki Kaynakların Tespiti ve Değerlendirilmesi, Vergi Dünyası Dergisi, S. 401, 2015, 25,37.
- Batirel, Ö. F., Vergi Bilgi Değişim Anlaşmaları ve Vergi Cennetleri, Journal of Life Economics, C. 1, S. 2, 2014, 43-50.
- Bilgin, S./ Yılmaz, A., Vergi Güvenliği Açısından Otomatik Bilgi Değişimi, Assam Uluslararası Hakemli Dergi 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı, 2019, 358-375.
- Boyner, M.D., Uluslararası Bilgi Değişimi ve Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları Çerçevesinde Türkiye-ABD Karşılaştırması, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2019.
- Çakmak, T., Otomatik Bilgi Değişim Anlaşmalarının Ulusal Vergi Hukukuna Yansımaları, 2016, <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2016/06/tr-sorumlu-vergicilik-timur-cakmak.pdf>, Erişim tarihi: 13.04.2021.
- Çelikkaya, A./ Bişgin, A., Uluslararası Alanda Vergi İdareleri Arasında Bilgi Değişimi: Türkiye'nin Taraf Olduğu Anlaşmalar Açısından Konunun Değerlendirilmesi, Maliye Dergisi, S. 16, 2012, 76-94.
- Doğrusöz, M.E./ Gedikli, B., Bilgi Değişiminde Vergi Mahremiyeti, Legal Mali Hukuk Dergisi, C. 14, S.160, 2018, 1129-1144.
- Duman, B., Ceza Hukuku Bağlamında Vergi Mahremiyetinin İhlali Suçu ve Atıf Problemi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 65, S. 4, 2016, 1577-1601.
- Egeli, H./ Dağ, M., Türk Vergi Hukuku Açısından Mükellef Haklarının Değerlendirilmesi, Maliye Dergisi, S. 163, 2012, 130-146.
- Ekici, İ., Vergi Mahremiyetinin İhlali ve Hukuka Uygunluk Sebepleri, Terazi Hukuk Dergisi, C. 6, S. 58, 87-92.
- Erdem, T., Türk Vergi İdaresi Perspektifinden Otomatik Bilgi Değişimi, Leyla Ateş/ Joachim Englisch (Editör), Otomatik Bilgi Değişimi ve Türk-Alman İş Birliği Olanakları, 1. Bası, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2018, 219-248.
- Etsebeth, V., The International Exchange of Tax Information: Realising the Promise, Managing the Threat, Stellenbosch Law Review, Vol. 21, No. 1, 2010, 45-66.
- Durdu, M., Mükellef Bilgilerinin Korunması ve Vergi Mahremiyeti, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 27, S. 3, 2019, 589-623.
- Gedikli, B., Vergilendirmede Otomatik Bilgi Değişimi Üzerine OECD ve ABD Çalışmaları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015.
- Gülerci, B., Türk Hukukunda Vergi Mahremiyetinin Sınırları, 1. Bası, On İki Levha Yayıncılık, 2017.
- Güneş Kurt, A., Türk Hukukunda Vergi Mahremiyeti (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2020.

- İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı, 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu ile İlgili Olarak Uygulama Birliğinin Sağlanması Amacıyla Daha Önce Yapılan Tamimlerin Güncellenmesi ve Birleştirilmesi, 2014.
- Kalyon, A., Türk Vergi Hukukunda Kişisel Verilerin Korunması, 1. Bası, Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Kara, S., Vergi Mahremiyeti Kapsamına Giren Hususların Yargı Kararları Bağlamında Değerlendirilmesi, TAAD, C. 8, S. 31, 2017, 269-281.
- Karataş Durmuş, N., Ticari Sırların ve Kişisel Verilerin Korunması Kapsamında Vergi Mahremiyeti, TAAD, C. 8, S. 31, 2017, 371-409.
- Kocabiçak, M., Vergi Mahremiyeti Hakkı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2016.
- Kocatepe, M., Türk Vergi Hukukunda Mükellefin Vergi Mahremiyeti Hakkı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.
- Nar, M., Küresel Forum Çalışmaları: Vergilemede Bilgi Değişimi Üzerine Güncel Bir Değerlendirme, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Vol. 9, No. 5, 2014, 1631-1649.
- OECD, Activated Exchange Relationships for Country-by-Country Reporting, <https://www.oecd.org/tax/beps/country-by-country-exchange-relationships.htm>, Erişim tarihi: 04.06.2021. (Activated Exchange Relationships)
- OECD, Gelir ve Servet Üzerinden Alınan Vergilere İlişkin Model Anlaşma Yorumu, Gelir İdaresi Başkanlığı (Çev.), 2014, https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/Mevzuat_DisIliskiler/OECD_Model_Yorum_Kitabi_2014.pdf, Erişim tarihi: 23.04.2021. (Model Anlaşma)
- OECD, Keeping It Safe: The OECD Guide on the Protection of Confidentiality of Information Exchanged for Tax Purposes, <https://www.oecd.org/ctp/exchange-of-tax-information/keeping-it-safe.htm>, Erişim tarihi: 22.04.2021. (Keep It Safe)
- OECD, Module On General and Legal Aspects Of Exchange Of Information, 2006, s. 7, <https://www.oecd.org/tax/exchange-of-tax-information/36647823.pdf>, Erişim tarihi: 23.04.2021. (Exchange Of Information)
- OECD, Standard for Automatic Exchange of Financial Account Information in Tax Matters, Second Edition, OECD Publishing, 2017. (Standard)
- Orkunoğlu Şahin, I.F., Bilgi Edinme Hakkının Kullanılmasında Bir İstisna: “Vergi Mahremiyeti”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 2, 2012, 199-216.
- Ömercioğlu, A., Bilgi Edinme Hakkı ve Vergi Hukuku Açısından Sınırı: Vergi Mahremiyeti, *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 11, S. 115, 104-111.
- Öncü, K., Vergi Yükümlüsü Açısından Özel Hayatın Gizliliği, 1. Bası, Seçkin Yayıncılık, 2019.
- Öner, C., Uluslararası Alanda Vergi İdareleri Arası Bilgi Değişimi, 1. Bası, Yetkin Yayınları, 2010.
- Özen, M., Vergi Suçları ve Kabahatleri, 1. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2018.
- Özdemir, B., Uluslararası Vergilendirmede Bilgi Değişimi ve Avrupa Birliği Örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2020.
- Özgenç, İ., Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 16. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020.
- Solak Akman, İ., Vergi Mahremiyetini İhlal (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.
- Şenyüz, D., Vergi Ceza Hukuku, 11. Bası, Ekin Yayınevi, Bursa 2020.
- Taş, F., Vergi Hukukunda Vergi Mahremiyetini İhlal Suçu, 1. Bası, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara 2008.
- Uçanok, O., Bilgi Değişimi, Uluslararası Vergi Dünyası Dergisi, 2015, S. 411, 190-193.
- Uludere, E., Türk Vergi Hukukunda Bilgi Değişimi, 2016, <http://www.erdem-erdem.av.tr/yayinlar/hukuk-postasi/turk-vergi-hukukunda-bilgi-degisimi/>, Erişim tarihi: 14.04.2021.
- Ünsal, H., Türk Vergi Hukukunda Vergi Mahremiyeti, Sağladığı Yararlar ve Uygulamada Karşılaşılan Güçlükler, Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, C. 8, 2003, 27-48.

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

Yaltı, B., Türk Vergi Mükellefi Perspektifinden Otomatik Bilgi Değişimi, Leyla Ateş/ Joachim Englisch (Editör), Otomatik Bilgi Değişimi ve Türk-Alman İş Birliği Olanakları, 1. Bası, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2018, 184-199.

Yıldız, Y., Kişisel Verilerin Korunmasının Vergi Mahremiyeti ile Etkileşimi, Kişisel Verileri Koruma Dergisi, C. 1, S. 2, 2019, 1-16.

Yılmaz, B.E./ Erdoğan, M.M./ User, İ., Kayıtdışı Ekonomiyle Mücadele Karşısında “Vergi Mahremiyeti Zırhı”, Türk Sosyal Bilimler Derneği 13. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 2013.

Yurtsever, H./ Buran, B., “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Çerçevesinde Vergi Mahremiyetinin Değerlendirilmesi”, Ejavoc (Electronic Journal of Vocational Colleges), C. 2, S. 2, 2012, 46-56.

TÜRKİYE'DE LOJİSTİK KÖY UYGULAMALARININ EKONOMİK KALKINMA
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ
THE EFFECT OF LOGISTICS VILLAGE APPLICATIONS ON ECONOMIC
DEVELOPMENT IN TURKEY

Müşerref ARIK

*KTO Karatay Üniversitesi, Ticaret ve Sanayi MYO, Dış Ticaret Bölümü
ORCID: 0000-0002-5334-8743*

ÖZET

Küreselleşmenin etkisi ve uluslararası ticaretin gelişmesi akabinde lojistik sektöründe hızlı bir ilerleme kat edilmiştir. Lojistik sürecinin başarı ile işlemesi ticarete konu ürünün uygun şartlar altında, teslimat süreci gecikmeksizin, taşıma kriterlerine uygun şekilde nihai tüketiciye teslimini gerekli kılmakta olup süreçte meydana gelen bir aksaklık finansal kayıp ve müşteri kaybı vb. sorunlara yol açmakta ve bu doğrultuda uluslararası ticaret sektörünün gelişimini negatif yönde etkilemektedir. Küresel rekabetin artışı ile birlikte ticari hareketlilikte yukarı yönlü bir ilerleme gözlemlenmiştir. Şirketlerin rekabet ortamına ayak uydurmak suretiyle piyasadan yüksek pay alma arzusu ise lojistik sisteminin gelişimini mecburi kılmıştır. Lojistik sektör yatırımlarının artması ve sektörel gelişimin sağlanması ile lojistik ağları genişlemiştir. Bu olumlu durum beraberinde belirli olumsuz sonuçlara sebebiyet vermiştir. Lojistik ağının genişlemesi ile oluşan bu sorunlar arasında araç hareketliliği sonucunda trafik artışı ve hava kirliliği artışı gösterilmektedir. Lojistik sisteminde görülen gelişimin sürdürülebilir kılınması ve sektörel gelişimin negatif yönlerinin azaltılması için lojistik köy olarak adlandırılan ve tüm lojistik sürecini tek bir bölgede toplayan alanların tesis edilmesi gerekli görülmüştür. Lojistik köyler ilk olarak 1960'lı yıllarda ABD'de başlangıç göstermiş olup Türkiye'deki ilk lojistik köy 2007 yılı itibariyle faaliyete başlamıştır. Sektörel gelişimin devam etmesi ve karşı karşıya kalınan negatif etmenler lojistik köylerin Türkiye için önemini arttırmıştır. Lojistik sistemini tek bir bölgede toplayan ve organize sanayi bölgelerine kolay erişebilir noktada bulunup tüm süreci tek bir bölgede gerçekleştirmek suretiyle lojistik sektör gelişiminin olumsuz etkilerinin minimize edilmesinin amaçlandığı lojistik köy merkezleri Türkiye'de hızlı bir artış göstermiştir. Bu çalışma dahilinde lojistik köy sisteminin analiz edilmesi suretiyle Türkiye'deki lojistik köylerin ele alınıp bunların uluslararası ticaret üzerindeki etkisi incelenmesi hedeflenmiştir. İfade edilen inceleme ile lojistik köylerin ülkenin ekonomik kalkınması üzerinde uyandırmış oldukları etkinin, istatistiki veriler ışığında değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kavramlar: Lojistik Köy, Ekonomik Kalkınma, Türkiye

ABSTRACT

Rapid progress has been made in the logistics industry as a result of the influence of globalization and the rise of international trade. The successful operation of the logistics process requires the delivery of the traded product to the final consumer under appropriate conditions, without delay in the delivery process, in accordance with the transportation criteria, and any disruption in the process may result in financial loss, customer loss, etc. It causes problems and thus negatively affects the development of the international trade sector. With the increase in global competition, an upward progress in commercial mobility has been observed. The desire of companies to get a high share of the market by keeping up with the competitive environment has necessitated the development of the logistics system. Logistics networks have expanded with the increase in logistics sector investments and sectoral development. This positive situation has led to certain negative consequences. Among these problems that occur with the expansion of the logistics network, the increase in traffic and air pollution as a result of vehicle mobility are cited. In order to make the development in the logistics system sustainable and to reduce the negative aspects of sectoral development, it was deemed necessary to establish areas called logistics villages that gather the entire logistics process in a single region. Logistics villages first started in the USA in the 1960s, and the first logistics village in Turkey started operating in 2007. The continuation of sectoral development and the negative factors encountered have increased the importance of logistics villages for Turkey. Logistics village centers, which gather the logistics system in a single region and aim to minimize the negative effects of the logistics sector development by being at a point easily accessible to organized industrial zones and carrying out the entire process in a single region, have increased

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

rapidly in Turkey. In this study, it is aimed to examine the logistics villages in Turkey and their impact on international trade by analyzing the logistics village system. The stated review aims to evaluate the impact of logistics villages on the economic development of the country in the light of statistical data.

Keywords: Logistics Village, Economic Development, Türkiye

TÜRKİYE'DE DENİZYOLU TAŞIMACILIĞININ PERFORMANSINI ETKİLEYEN
FAKTÖRLERİN AĞIRLIKLANDIRILMASINA YÖNELİK BİR ANALİZ
AN ANALYSIS TO WEIGHT THE FACTORS AFFECTING THE PERFORMANCE OF
MARITIME TRANSPORTATION IN TURKEY

Muhammet Mustafa Akkan

KTO Karatay Üniversitesi, Ticaret ve Sanayi Meslek Yüksekokulu, Dış Ticaret Bölümü

ORCID: 0000-0001-9409-7525

ÖZET

Denizyolu taşımacılığı uluslararası ticarete en çok kullanılan taşıma modudur. Sahip olduğu özellikler sayesinde küresel pazarları birbirine bağlayan bir aktör haline gelmiştir. Denizyolu taşımacılığı, malların su taşımacılığı ağları üzerinden uluslararası taşımacılığını üstlendiği için uluslararası ticaretin bel kemiği konumundadır. Gelineen noktada, denizyolu taşımacılığı sektörü özellikle ihracata yönelik olmak üzere bir ülkenin ekonomik sisteminin önemli bir bileşeni olarak görülmektedir. Bu kapsamda denizyolu taşımacılığının performans ve kapasitesinin artan bir seyir izlemesi, ülkeler için oldukça önem arz etmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülke statüsünde bulunan ülkeler için denizyolu ile yapılan ihracat ve ithalat, ekonomilerinde önemli paya sahiptir. Ülkemiz coğrafi konumu itibariyle denizyolu taşımacılığına oldukça elverişli bir yapıya sahip olup, bu alanda önemli bir potansiyeli de bünyesinde barındırmaktadır. 2022 yılı itibariyle ülkemizde dış ticarete en çok kullanılan taşıma modu denizyolu taşımacılığıdır. Bu kapsamda yapılan bu çalışmada, Türkiye'nin denizyolu taşımacılığı performansını etkileyen faktörlerin ağırlıklandırılması amaçlanmıştır. Çalışma gerçekleştirilirken konu ile ilgili literatürden, Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) ve T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Türkiye Denizcilik Genel Müdürlüğü (TDGM) verilerinden yararlanılmıştır. İlgili verilerin analizi için genelleştirilmiş lineer model yöntemi kullanılmış, poisson dağılımı uygulanmıştır. **Anahtar Kelimeler:** Denizyolu taşımacılığı, uluslararası ticaret, performans, GLM, poisson

ABSTRACT

Maritime transport is the most used mode of transport in international trade. Thanks to its features, it has become an actor that connects global markets. Maritime transport is the backbone of international trade, as it undertakes the international transport of goods through water transport networks. At this point, the maritime transport sector is seen as an important component of a country's economic system, especially for export. In this context, increasing the performance and capacity of maritime transport is of great importance for countries. Located in the developing country status for countries like Turkey made exports and imports by sea, has a significant share of the economy. Our country has a very suitable structure for maritime transportation due to its geographical location, and it has an important potential in this field. As of 2022, the most used mode of transport in foreign trade in our country is maritime transport. In this study, it aimed to Turkey's maritime transport weighted the factors affecting the performance. While conducting the study, the relevant literature from the United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) and T.C. Ministry of Transportation and Infrastructure, Maritime General Directorate of Turkey (TDGM) data were utilized. Generalized linear model method was used for the analysis of related data and poisson distribution was applied.

Keywords: Maritime transport, international trade, performance, GLM, poisson

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE GÖRÜLEN DİJİTAL OYUN BAĞIMLILIKLARININ BAŞA ÇIKMA TUTUMLARI VE SOSYAL KAYGI DÜZEYLERİ YÖNÜNDE İNCELENMESİ
DIGITAL GAME SEEN IN UNIVERSITY STUDENTS INVESTIGATION OF ADDICTIONS IN
TERMS OF COPING ATTITUDES AND SOCIAL ANXIETY LEVELS

Şule Yüksel Şeker

Psychologist, ORCID: 0009-0002-6825-7323

Elif Şenyüz

Psychologist, ORCID: 0000-0001-7362-6766

Züleyha Turhan

Psychologist, ORCID: 0000-0001-7362-6766

ÖZET

Bu araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin Dijital Oyun Bağımlılığı(DOB) düzeylerinin Başa Çıkma Tutumları(BÇT) ve Sosyal Kaygıyla(SK) ilişkisini incelemektir. Ayrıca cinsiyet, yaş, aylık gelir, aylık harcama, yerleşim birimi, barınma mekanı, üniversite yerleşim sıralaması, puan türü ve üniversite türü gibi değişkenlerin DOB, BÇT ve SK ile arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Araştırmadan elde edilen ham veriler IBM Sosyal Bilimler için İstatistik Programı (SPSS) 22 programı ile analiz edilmiştir. Öğrencilerin DOB, SK ve BÇT düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek için Pearson Korelasyon analizi yapılmıştır. Ölçek skorları ve demografik değişkenlerin cinsiyet, yaş, yerleşim birimleri ve üniversite türleri faktörlerine göre farklılıkları incelemek için bağımsız değişkenler t-testi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre DOB Total ile BCT Kendine Yardım ve BCT Yaklaşım arasında negatif yönde bir korelasyon olduğu sonucuna ulaşılmıştır. DOB Total ile BCT Sakınma-Kaçınma ve BCT Kendine Ceza arasında pozitif yönde bir korelasyon olduğu sonucuna ulaşılmıştır. DOB Aşırı Odaklanma ve Erteleme ile BCT Kendine Yardım ve BCT Yaklaşım arasında negatif yönde bir korelasyon olduğu sonucuna ulaşılmıştır. DOB Aşırı Odaklanma ve Erteleme ile BCT Sakınma-Kaçınma arasında pozitif yönde bir korelasyon olduğu sonucuna ulaşılmıştır. DOB Çatışma, Yoksunluk ve Arayış ile BCT Total arasında negatif yönde bir korelasyon olduğu sonucuna ulaşılmıştır. DOB Çatışma, Yoksunluk ve Arayış ile BCT Yaklaşım arasında negatif yönde bir korelasyon olduğu sonucuna ulaşılmıştır. DOB Çatışma, Yoksunluk ve Arayış ile BCT Sakınma-Kaçınma arasında pozitif yönde bir korelasyon olduğu sonucuna ulaşılmıştır. DOB Çatışma, Yoksunluk ve Arayış ile BCT Kendine Ceza arasında pozitif yönde bir korelasyon olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dijital oyun bağımlılığı, sosyal kaygı, başa çıkma tutumları

ABSTRACT

This study aims to investigate the associations between social anxiety, coping attitudes, and degrees of digital game addiction in university students. Additionally, it seeks to assess how factors like DOB, BCT, and SK relate to others like gender, age, monthly income, monthly expenses, residential unit, lodging, university placement ranking, score type, and university type. The research's raw data were examined using IBM's SPSS 22 statistical tool for social sciences. Pearson The correlation between the students' DOB, SK, and CT levels was investigated using correlation analysis. Independent elements The differences in scale scores and demographic characteristics according to gender, age, settlements, and university kinds were investigated using a t-test. It was determined from the analysis's findings that there was a bad association between DOB Total and BCT Self-Help and BCT Approach. It was determined that BCT Avoidance and DOB Total had a positive association. The DOB Total and BCT Self-Punishment were found to be positively correlated. It was determined that the DOB Overfocus, Procrastination, and BCT Self-Help variables did not correlate favorably. It was determined that the DOB Overfocus, Procrastination, and BCT Approach all had a negative association. According to the findings, procrastination, BCT avoidance, and DOB overfocus are all positively correlated. It was determined that the DOB Conflict, Deprivation, and Quest and BCT Total have a negative association. It was found that the DOB Conflict, Deprivation, and Quest and BCT Approach have a negative association. It was found that the DOB Conflict, Deprivation, and Seeking and the BCT Avoidance-Avoidance have a positive association. Conclusion: DOB Conflict, Deprivation, and Search are positively correlated with BCT Self-Punishment.

Key Words: Digital game addiction, social anxiety, coping attitudes

THE IMPACT OF AI ON HUMAN CREATIVITY

David WORTLEY

*Mr David John Wortley FRSA, 360in360 Immersive Experiences, Alderton, United Kingdom,
ORCID : 0000-0001-5598-6987*

ABSTRACT

One of the defining characteristics of human beings which differentiates them from machines is creativity. For most of human history, technologies have been based on physical, replicable functions which make their outputs reliable and predictable. Machines which are in their intended working order i.e. without faults should be capable of performing repetitive tasks accurately in all circumstances within their intended environments. On the other hand, human beings are unique and, in many respects, unpredictable. This means that the same human being is likely to perform any given task differently depending on circumstances, experiences and emotions.

It is only in the last 50 years that machines have been capable of learning and changing their behaviours and task outcomes over a period of time as they monitor the impact of their outputs and adjust their “behaviours” based on algorithms created by human beings. Creativity and innovation requires a combination of intelligence, emotions, experiences and an ability to be able to “Think outside the Box” to create something new and different.

Today, we are seeing artificial intelligence applications which are capable of replicating and even, in some cases, surpassing human creativity. This presentation focuses on some of the latest examples of AI creative technologies and considers what the implications are for both the creative sector and humanity in general

Keywords: artificial intelligence, creativity, machine learning

YAPAY ZEKA REKLAMCILIĞI VE TOPLUMSAL CİNSİYET ÜZERİNE BİR İNCELEME
A STUDY ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE ADVERTISING AND GENDER

Mustafa MERDİN

Başkent Üniversitesi İletişim Fakültesi, Reklamcılık

ORCID: 0000-0003-4698-0342

Burçe AKCAN

Başkent Üniversitesi İletişim Fakültesi, Reklamcılık

ORCID: 0000-0003-0907-8229

Süleyman KARAÇOR

Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi, Reklamcılık

ORCID: 0000-0002-3146-0232

ÖZET

Bir zamanlar bilim kurgu tarzının popüler kinayesi olan yapay zeka teknolojileri artık modern yaşamın her alanına derinlemesine yerleşmiştir. Yapay zeka teknolojilerinin simgesi olan makine öğrenmesi yeni bir aktör olarak gündelik hayata dahil olmuş, ancak tarafsızlığı dikkate değer şekilde tartışmalıdır. Öyle ki, toplumsal cinsiyet söz konusu olduğunda makine öğrenmesi yoluyla kalıp yargıların yeniden üreticisi mi yoksa değişmesi yolunda bir aracı mı olduğu gerek akademik gerek sektörel olarak yanıtlanmayı beklemektedir. Sosyal psikologlar, ön yargıların ve kalıp yargıların çok çeşitli bilişsel hedeflere hizmet ettiğini ve aynı zamanda bunların potansiyel zararlarını da ortaya çıkarmıştır. Son zamanlarda ön yargılar ve kalıpyargılar, yapay zeka ekseninde ele alınan konular arasındadır. Özellikle, #blacklivesmatter hareketine yapay zeka influencerlarının katılıyor oluşu meselenin popülerliğini anlama noktasında önemli bir referanstır. Yapılan bazı araştırmalara göre, cinsiyetçi ve ırkçı kimi kalıpyargıların makine öğrenmesi yoluyla uygulamalarca pekiştirildiğini öne sürmektedir. Bu kapsamda bu araştırma ile, “Yapay zekâ temelli uygulamaların toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada katkı sağlayan bir araç mı yoksa cinsiyetçi yargıların yeniden üreticisi mi olduğunun anlaşılması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda öncelikle dijital reklamcılığın interaktif reklamcılık, programatik reklamcılık, akıllı reklamcılık ve en son adımda yapay zekâ reklamcılığına yolculuğu dört adımda Türkiye örneğinde ortaya konulmuştur. Sonrasında yapay zeka destekli tasarım platformlarında verilen promptlar neticesinde elde edilen görsel çıktıların kalıp yargıları destekleme durumları tartışılmıştır. Söz konusu promptlar meslek isimlerinden oluşturulmuş ve temsil kabiliyetinde önerilen içerikler cinsiyetlenmiş meslekler üzerinden tartışılmıştır. Çalışma neticesinde yapay zeka destekli görsel çıktıların mesleklere ilişkin cinsiyetçi kalıp yargıları yeniden ürettiği, güçlendirdiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yapay zeka, Reklam, Toplumsal Cinsiyet

ABSTRACT

Once a popular trope of science fiction, artificial intelligence technologies are now deeply embedded in every aspect of modern life. Machine learning, the epitome of AI technologies, has been incorporated into everyday life as a new actor, but its neutrality has been remarkably controversial. So much so that, when it comes to gender, whether it is a reproducer of stereotypes through machine learning or an intermediary to change them is waiting to be answered both academically and sectorally. Social psychologists have found that prejudices and stereotypes serve a wide range of cognitive goals, but also their potential harm. Recently, prejudices and stereotypes are among the topics addressed in the context of artificial intelligence. In particular, the participation of AI influencers in the #blacklivesmatter

movement is an important reference in understanding the popularity of the issue. According to some studies, it is suggested that some sexist and racist stereotypes are reinforced by applications through machine learning. In this context, this research aims to understand whether artificial intelligence-based applications are a tool that contributes to gender equality or a reproducer of sexist judgements. In this context, firstly, the journey of digital advertising to interactive advertising, programmatic advertising, smart advertising and finally to artificial intelligence advertising has been revealed in four steps in the case of Turkey. Afterwards, it is discussed whether the visual outputs obtained as a result of the prompts given on AI-supported design platforms support stereotypes. The prompts in question were created from the names of professions and the content proposed in representation capability was discussed through gendered professions. As a result of the study, it was seen that artificial intelligence supported visual outputs reproduce and reinforce sexist stereotypes about professions.

Keywords: Artificial intelligence, Advertising, Gender

GİRİŞ

Yapay zeka çağına giriyoruz. Yapay zeka bilgisayar programları aracılığıyla öğrenme, akıl yürütme, algısal beceriler ve doğal dil anlayışı dahil olmak üzere insan zekasının makine temsiliyetini oluşturuyor (Brooks, 1991:139-159). Bir zamanlar bilim-kurgu türünde popüler bir hikaye olan yapay zeka teknolojileri artık modern yaşamın her alanına derinlemesine yerleşmiş durumda ve büyük ölçüde toplumsal yapıyı değiştirmeye başladı. Yapay zekanın ticarileştirmesinin en hızlı büyüyen alanlarından biri, özellikle tavsiye sistemleri ve e-ticaret siteleridir. Tüketicilerle yapay zekanın etkileşime girmesi sonucu, sanal asistanlar, yapay zeka speakerları, chatbotlar gibi yapay zeka araçları, müşterilerle bağlantı kurarak kişiye özel reklam üretirler. Amazon ve Google gibi tüketici veritabanları ve kullanıcıların ürün ve hizmetlerle ilgili sorularına anında yanıt verilmesi. Bu şirketlerin insan iç kaynaklarını taahhüt etmeden hızlı bir geri dönüş elde etmelerini sağlar. Yapay zekanın sunduğu bu avantajlar, yapay zeka araçlarını çevrimiçi pazarlamada oyun değiştiriciler haline getirmiştir (Gentsch, 2018). Örneğin, Amazon'un sesle etkinleştirilen ev içi yapay zeka asistanı Alexa'yı kullanarak alışveriş yapan tüketicilerin sayısı 2017'den 2018'e kadar Noel sezonuna göre iki katına çıkmıştır. Çin'de Alexa tipi yapay zeka hoparlörlerin ve diğer yapay zeka özellikli sesli asistanların kullanımı 2019'da %42,7 arttı (Huang, 2020).

Uzmanlar chatbotlar aracılığıyla tüketici perakende harcamalarının 2019'daki 2,8 milyar dolardan 2023'de 142 milyar dolara ulaşacağını tahmin ediyor (Insider Otelligence, 2021). İnsanlar her gün farklı yapay zeka araçlarıyla etkileşime girmektedir. Duffy (2003), birçok insanın robotlara güvenmemesi veya robotlardan hoşlanmaması nedeniyle geliştiricilerin robotik cihazlara giderek daha fazla antropomorfik özellikler vereceğini öngördü; Bu, yapay zeka odaklı e-ticaret öneri sistemleri ve sanal araçlar için kesinlikle doğru olduğunu kanıtladı. Antropomorfizm, insanın içsel insan özelliklerini, hayvanlara ve otomobiller gibi cansız nesnelere atfetme eğilimidir (Aggarwal ve McGill, 2012: 307-323). Birçok yapay zeka aracı kişiler arası etkileşimleri ikna edici bir şekilde simüle edebildiğinden, insanların onlarla sanki insanmış gibi etkileşime girmesi şaşırtıcı değildir. Kişilerarası ilişkiler ve tüketici-marka ilişkileri üzerine yapılan araştırmalarda elde edilen bilgiler, insan-yapay zeka aracı etkileşimlerinin kişilerarası ilişkileri yöneten aynı normlar tarafından yönlendirilmektedir (Gao ve Mattila, 2014: 20-31). Stereotipler üzerine yapılan araştırmalar, bireylerin bilgisayarlar, makineler ve yapay zeka varlıkları gibi teknolojik cihazlarla iletişim kurarken, insan-insan kişilerarası iletişimlerinde kullandıkları diyalog stillerini ve bilgi işleme yöntemlerine başvurduklarını göstermektedir (Kim vd., 2019: 249-253).

Bu çalışma, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının yapay zeka ile oluşturulan reklamlar çerçevesinde incelenmiştir. Bu kapsamda öncelikle dijital reklamcılığın interaktif reklamcılık, programatik reklamcılık, akıllı reklamcılık ve en son adımda yapay zekâ reklamcılığına yolculuğu dört adımda Türkiye örneğinde ortaya konulmuştur. Sonrasında yapay zeka destekli tasarım platformlarında verilen

promptlar neticesinde elde edilen görsel çıktılarının kalıpyargıları destekleme durumları tartışılmıştır. Söz konusu promptlar meslek isimlerinden oluşturulmuş ve temsil kabiliyetinde önerilen içerikler cinsiyetlenmiş meslekler üzerinden tartışılmıştır. Çalışma neticesinde yapay zeka destekli görsel çıktılarının mesleklere ilişkin cinsiyetçi kalıp yargıları yeniden ürettiği, güçlendirdiği görülmüştür.

1. YAPAY ZEKA ETKİLEŞİMLERİ

E-ticarette yapay zeka, yardımcı, tavsiyeci ve hizmet aracısı gibi çeşitli roller oynayabilir. İnsanlar ve yapay zeka araçları arasındaki giderek yaygınlaşan etkileşim araştırmaları artmaya başlamıştır. Birçok çalışma yapay zeka özelliklerinin ve kullanıcı özelliklerinin etkileşimler üzerindeki etkisini araştırdı. Örneğin Edwards vd., (2019: 357-362), öğrencilerin yapay zeka eğitimlerini yüksek güvenilirliğe ve sosyal varlığa sahip olarak değerlendirdiklerini ve yaşı daha büyük olan öğrencilerin daha eski sese sahip yapay zeka seslerini daha güvenilir ve motive edici olarak değerlendirdiklerini bulmuşlardır. Zhu ve Deng (2021), sosyal kaygının robotik eğitim ortaklarını benimseme üzerindeki etkisini incelemiş, yüksek sosyal kaygıya sahip kişilerini insan eğitim partnerleri yerine robotik eğitim partnerlerini tercih ettiklerini ve etkileşimlerin daha az stresli olduğunu bulmuşlardır. Fiore vd., (2013), robotların insan-robot etkileşiminde sosyal ipuçlarını ifade etmesinin önemini incelemiştir.

Araştırmacılar ayrıca alışveriş acacıları olarak yapay zeka bağlamında sosyal ipuçlarını ve özellik çıkarımları giderek daha fazla araştırılmaktadır. Örneğin, Roy ve Naidoo (2021: 23-34), şimdi ki zaman yönelimine sahip bireylerin, yetkinlik odaklı(kişisel olmayan) konuşma tarzına sahip olanlara göre “kişisel” konuşma tarzına sahip chatbot temsilcilerini tercih ettiklerini buldu. Bu insanlar ”kişisel” etkileşimler, olumlu ürün algılarına ve daha büyük satın alma niyetlerine yol açmıştır. Chung vd., (2020), lüks marka perakendecilerinin hala bir chatbot ile kişiselleştirilmiş hizmet sunup sunamayacağını araştırmak için tüketicilerin etkileşim, eğlence ve problem çözme gibi faktörlere ilişkin algılarını ölçen beş boyutlu bir model kullanmıştır. Tüketicilerin, chatbotlar’ın e-hizmetlerini etkili ve ilgi çekici bulduğunu çıkarmışlardır.

İnsan-yapay zeka etkileşimlerini açıklamak için kullanılan en yaygın teori, Lee ve Nass, (2005), tarafından geliştirilen bilgisayarlar sosyal aktörlerdir paradigmasıdır. Bu paradigmaya göre, insan-bilgisayar etkileşimlerinde bireylerin bilinçsizce sosyal tepkiler ürettiğini ve bu etkileşimleri temelde sosyal hale getirdiğini ileri sürmektedir. Bu paradigmaya göre bireyler bilgisayarları sosyal aktörler olarak kabul etmektedir. Bilgisayarlar cansız nesnelere; onların algılanan kişilikleri bilgisayar programcıları tarafından yaratılmış kurgulardır. Bununla birlikte insanlar, elektronik cihazların kişiliklerini, cihazların konuşma kalıplarından, sözcük dağarcıklarından ve ses niteliklerinden çıkarımlar yapmak ve buna göre tepki vermekteler (Lee ve Nass, 2005: 31-45).

Paradigma bireylerin kişilerarası kurduğu iletişim normlarını insan-bilgisayar etkileşimlerine uyguladığını savunmaktadır. Byrne(1971), insanların kişilerarası ilişkilerde kendilerine benzer tutumlardan etkilendiğini öne süren çekim paradigması adını verdiği şeyi önermektedir. Araştırmacılar aynı zamanda karşılıklı etkileşimlerde yaygın olan stereotipleri de incelediler. Nass ve Moon (2000), bireylerin insan-bilgisayar ilişkilerinde etnik stereotiplere güvendiklerini bulmuşlardır. Katılımcılardan, bir bilgisayar aracısının kararına ve argümanlarına dayalı bir dizi varsayımsal seçim-ikilem durumunda iki eylem planı arasında seçim yapması istenmiştir. Araçlardan birinin Asyalı profili daha çekici, güvenilir, zeki ve ikna edici bulunmuştur; Kafkas katılımcılar Kafkas profilini tercih etmiştir. Benzer şekilde Pratt vd., (2007), bireylerin etnik kökenleri kendilerine benzer olan yapay zeka araçları tarafından daha fazla ikna edildiklerini bulmuşlardır. Özetle, insan yapay zeka etkileşimleri kişilerarası etkileşimle aynı olmasa da, kişilerarası ilişkilere ilişkin çalışmaların, insanlarla yapay zeka arasındaki bağlantıların dinamiklerini anlamada yararlı olmuştur.

2. CİNSİYET STEREOTİPLERİ VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

Stereotipler, belirli gruplara ilişkin genelleştirilmiş inançlardır (Heilman,2012:113-135) bilinçli ya da bilinçsiz olarak karar alama sürecimize müdahale etmektedir (Bargh vd., 1996: 230-244). Özellikle cinsiyet stereotipleri, erkeklere ve kadınlara yönelik genelleştirilmiş tutumlardır ve bireyler, başkaları hakkında izlenim oluştururken bu kalıp yargılara sıklıkla başvurur (Heilman, 2012). Sosyal rol teorisine göre (Engly, 2013), kadınlar erkeklere göre daha sık çocuk veya yaşlı bakımı veren kişi olarak konumlandırılmaktadır. Buna karşın erkeklerin ev dışında çalışmaları daha olasıdır ve buna bağlı olarak erkeksi davranışlar sergilemeleri, atılganlık ve liderlik vasıfları ortaya koymaları beklenmektedir (Vogel vd.,2003).

Yapılan çalışmalardan, insanların değerlendirilmesinin yanı sıra, bireylerin bilgisayar etkileşimleri sırasında cinsiyet kalıp yargılarından da etkilendikleri ortaya konulmuştur. Örneğin Nass vd, (1997), katılımcılar farklı cinsiyetlerin seslerine sahip bilgisayarlara karşı kalıplaşmış tepkiler göstermişlerdir. Tay vd., (2013), bireylerin erkeksi bir robotu, kalıplaşmış olarak erkeksi bir meslek olarak kabul edilen güvenlik görevi için kadınsı bir robota göre daha uygun değerlendirdiklerini ortaya koymuştur. Bu durumda toplumsal yapının içerisinde oluşan cinsiyetçi kalıp yargıların teknolojiye nasıl yansıtıldığına örnek olarak verilebilir.

İnsanlarla rahat iletişim kurabilmek için yapay zekanın insan özellikleriyle ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Yapay zeka ile ilişkilendirilen kişilik özellikleri ve karakterler, tüketicileri ikna etmek amacıyla sıklıkla çeşitli iş iletişimlerine dahil edilmektedirler. Yetkinlik, tüketicinin ürün veya hizmetin kaliteli performansı güvenilir, sorumlu ve yetkin bir şekilde sağlayacağına olan güveniyle ilgilidir. Tüketiciler sanal ortamda faaliyet gösteren markalar ve satıcılar hakkında bilgi sahibi değiller. Ayrıca sıcaklık, güveni ve ürün değerlendirmesini olumlu yönde etkiler (Kolbl vd., 2019: 614-621). Tüketicilerin markaları samimi bulması markalara daha fazla sadakat göstermelerini ve tüketici marka arasında uzun vadeli ilişki kurulmasına katkı sağlamaktadır (Malone ve Fiske, 2013). Tüketicilerin markaların markaların sıcak, samimi ve dürüst olduğuna dair inançları marka güvenini artıran kritik faktörlerdendir.

3. YAPAY ZEKA VE TÜKETİCİ

Tüketici yolculuğunu anlamak giderek daha karmaşık hale gelmektedir. Tüketiciler ihtiyaçlarını ve isteklerini, tutumlarını ve değerlerini çeşitli şekillerde (arama motorları, yorumlar, bloglar, sosyal medya kanalları) ve birçok kanalda (web, mobil ve yüz yüze) ifade etmektedirler (Court D. vd., 2009). Tüketici tarafından oluşturulan bu veri kaynakları büyümeye devam ediyor. Pek çok firma bu veri akışını tüketici içgörülerine dönüştürmek için yapay zeka'ya yöneliyor. Elbette bu verilerin özellikle siyasi amaçlarla kullanılmasıyla ilgili riskli bir durum da ortaya çıkmaktadır (solon ve Laughland, 2018). Firmalar kullandıkları yapay zeka sistemlerini yeni gizlilik standartlarına uyacak şekilde uyarlamalıdır. Bu riskler, pazarlamacıların ve reklamverenlerin tüketici yolculuğunun farklı aşamalarında tüketicileri anlama ve onlara ulaşma konusunda daha etkili olma fırsatı sağlamaktadır (Petro, 2018). Big Data¹'yi anlamak için yapay zeka iki farklı giriş verisi ile açıklar (Rizkallah, 2017):

- **Yapılandırılmış veriler:** temel müşteri demografisi, işlem kayıtları veya web'de gezinme geçmişi gibi geleneksel, standartlaştırılmış veri kümeleri. Yapay zeka, bilgi işleme gücüyle bu tür yapılandırılmış büyük miktardaki veriler üzerinde karmaşık hesaplamalar yürütür ve sonuçlar gerçek zamanlı olarak üretilir.

¹ Büyük veri, daha fazla çeşitlilik içeren ve hacmi hızlıca artan verilerdir. Tüketicilerin dijital ayak izlerinin depolandığı kaynak.

- **Yapılandırılmamış veriler:** Günlük olarak kullanıcı tarafından oluşturulan yaklaşık 2,5 milyar GB verinin yaklaşık %80'i yapılandırılmamıştır. Yapay zekanın bu tür büyük hacimli verileri işleme ve bunu çok hızlı bir şekilde yapabilme yeteneği, onu geleneksel bilgi işlem sistemlerinden ayırmaktadır.

3.1. YAPAY ZEKA REKLAM VE PAZARLAMAYI NASIL ETKİLİYOR

Yapay zekanın pazarlamacılar için yarattığı fırsatları kavramak, tüketicinin karar yolculuğunda iletişimin geleneksel olarak nasıl işlediğini anlamayı gerektirir. Tüketici yolculuğu, tüketiciyi ilk değerlendirme, aktif değerlendirme, satın alma ve satın alma sonrası aşamalarda harekete geçiren ihtiyacın tanımlanmasıyla başlar (Court vd., 2009).

Firmaların reklam stratejilerinin tamamı şirketin hedef kitlesinin zihninde ne tür bir tanınma oluşturmak istediğine bağlıdır. Reklamcılığın avantajlarından biri, geniş bir hedef kitle grubuna ulaşma esnekliğidir; diğer yandan, küçük ve tam olarak hedeflenen hedef kitleye de ulaşılabilir (Domazet I v.d, 2017: 13-22). Dijital reklamcılık, tüketicileri pasif alıcılardan reklam içeriğinin aktif dağıtıcıları, katkıda bulunanları hatta yaratıcıları haline getirir. Firmalar bu etkileşim sayesinde tüketicilerle bir bağ kuruyor (Hudders L vd., 2019). Çevrimiçi reklamcılık reklam maliyetini azaltır, verimliliği artırır ve dolaylı olarak daha fazla gelir elde ederek esnekliği artırır ve geniş kapsamlı bir müşteri tabanı oluşturmaktadır. 2010'ların sonlarına doğru yapay zeka teknolojileri reklamcılık sektörüyle buluşmaya başlamıştır. Pannu (2015), yapay zekanın çok uzun süreli olduğunu, tutarlı ve daha az maliyetle reklamların oluşturulabileceğini, kolaylıkla çoğaltılıp yayılabileceğini ortaya çıkarmıştır. Yapay zeka'nın alt bölümü olan makine öğrenimi, çıktının dikkatli bir şekilde gözlemlenmesi ve önemli miktarda simülasyonun yapılması süreci üzerinden karar verme sürecini anlamaya çalışmaktadır (Patel vd., 2020). Makine öğrenmesi firma reklamlarının potansiyel müşterilere ulaşmasına yardımcı olur. Web sayfalarında tüketicilere sunulan reklamlar, istatistiksel makine öğrenimi sistemleri tarafından hesaplanan puanlara bağlı gelişmektedir (Jani vd., 2020).

Yapay zeka hızla geliştikçe ve pazarlamada geniş çapta benimsendikçe, pazarlamacıların yapay zeka çözümlerini etkili bir şekilde kullanma ve yönetme becerisi, her zamankinden daha gerekli bir beceri seti haline gelecektir. Yapay zeka reklamverenlerin geniş ölçekte değer yaratma ve doğru kişilere doğru zamanda reklam üretme özelliği pazarlamacılar müşteri etkileşimi konusunda çokça fayda sağlamaktadır. Yapay zeka tekrarlanan reklamları otomatik oluşturmaya başladıkça, pazarlamacılar tüketicilerin yaşamlarını iyileştiren, işyeri hedeflerinin daha yüksek oranda tamamlanmasına olanak tanıyan ve hem alıcıların hem de satıcıların ortak yararı için yaratıcı düşünceyi güçlendiren, değer üreten faaliyetlere yönelik çabaların giderek hızlanmasını sağlamıştır (Cannella, 2018).

Yapay zeka profesyonel düzeyde müşteri hizmetleri sunabilir ve dinamik fiyatlandırma suanrak getiri yönetiminin iyileştirilmesine yardımcı olabilir. Yöneticinin güçlü kararlar alabilmesine, verileri ve bilgileri yapay zeka yardımıyla sunmasına olanak tanıyan Pazarlama Yönetim Destek Sistemi (MMSS), yapay zekanın başlıca fardalarının şunlar olduğu sonucuna vardılar: artan verimlilik, iyileştirilmiş dönüşüm oranları, müşteri bilgilerinin daha iyi anlaşılması, içgörüler, gelişmiş hizmetler ve müşteri memnuniyeti (Shadid ve Li, 2019). Reklamverenlerin müşteri davranışlarını analiz etmesinde ve reklamların beğenip beğenmediklerini tahmin etme gibi yapay zeka içeriklerini kullanımı günümüzde artmıştır. Chandrashekar vd., (2017) Netflix'in müşteri verilerini kullanarak müşterilerinin tercihlerine dair bir fikir edindiğini ve buna göre dizi ve filmler önerdiğini anlatmıştır. Bu nedenle yakın gelecekte hedefe yönelik reklamcılıkta yapay zeka kullanımlarına daha sık başvurulması öngörülmüyor.

Pazarlama zekası, şirketlerin girmek istediği belirli bir Pazar hakkında topladığı günlük bilgiler anlamına gelir. Pazarlama zekası rakip zekası, ürün zekası, pazar anlayışı ve müşteri pr anlayışı olarak sınıflandırılır (Kalic'anin vd., 2019). Günümüzde makine dili algoritmaları pazarlamayı başarılı kılmaktadır. Yapay zeka sayesinde müşterilerin tüm dijital eylemleri tahmin edilebiliyor ve bu sayede

en iyi içerikle, en iyi zamanda doğru müşteri hedeflenebiliyor. Yapay zeka algoritmalarının yeni versiyonları ile pazarlamadaki uygulamalar daha akıllı ve daha kişisel hale geliyor.

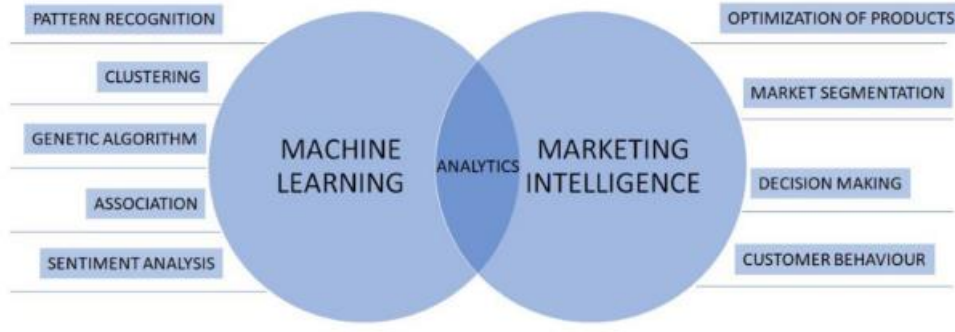
Bir ürünü/hizmeti hakkında bir mesaj yaymak ve şirketin bir bütün olarak imajını oluşturmaktadır. Reklam, halkla ilişkiler ve satış promosyonu, tanıtım amaçlı kullanılan birkaç araç arasındadır. Bunlar, tüketicinin ürünün faydalarını anlamasını sağlamaya ve hedef kitleleri ürünü satın almaya ikna etmeye yardımcı olur. Yapay zeka dijital pazarlamada önemli bir rol oynamaktadır. Yapay zekanın yardımıyla tüketici bilgileri doğru bir şekilde yapılandırılacak ve müşterinin markadan ne istediğini net bir şekilde belirlenmesine yol açacaktır (Tiautrakul J. vd., 2019). Yapay zeka içerik pazarlaması için de kullanılmaktadır. İçerik pazarlamasında yapay zeka için bazı örnek modeller vardır (Kose U. ve Sert S., 2017): akıllı senaryo ile hedef müşterileri/kullanıcıları belirlemek; optimize edilmiş senaryolar; sosyal medyanın analizi; kendi kendine öğrenen dijital içerik; akıllı müşteriler/kullanıcı izleyiciler; akıllı strateji yolu belirleyicisidir. Bu örnekler aracılığıyla yapay zekanın içerik pazarlamasına nasıl yardımcı olabileceğini ortaya koydular. Yapay zeka, kullanıcıyı beğenileri ve tercihleri üzerinden tanıma eğilimindedir. Yapay zekanın ortaya çıkışı aynı zamanda bazı soruları da ortaya çıkarmıştır. Yapay zekanın pazarlama profesyonelleri ve satış elemanlarının yerini aldığı gerçeğine odaklanılır; insanların işlerinin söz konusu olduğu bir uygulamanın devam edip etmemesi dair endişeler kendi içerisinde hala bilinmez bir konudur. Ayrıca çoğu çalışmada, insan satış elemanı ile robotların karşılaştırıldığı ve sonunda bunun yerine robotik arayüzün tercih edildiği endişesi ortaya çıkmıştır.

3.2. REKLAM VE MAKINE ÖĞRENİMİ

Perlich vd., (2013) hedeflenen görüntülü reklamcılık için bir transfer öğrenme sistemi tasarladı. çeşitli transfer aşamalarının kısa bir deneysel değerlendirmesini gerçekleştirdiler. İlanı gördükten sonra belirli bir ürünü gelecekte ilk kez satın alma olasılığı en yüksek olan potansiyel çevrimiçi müşteriler belirlediler. Hedef dağılıma doğru şekilde uyum sağlamak, makine öğrenimi uygulamalarının oluşturulmasındaki performansı artırabilir. Araştırmalar, transfer öğreniminin reklamcılıkta nasıl ölçülebileceğini ve iyileştirmeler sağlayabileceğini gösterdi.

Reklamlar makine öğrenimi yöntemlerinin yardımıyla önemli ölçüde iyileştirilebilirler (Dalessandro B, 2014). Yapılan çalışma, çevrimiçi reklamcılık firması Dstlillery tarafından son derece yüksek boyutlu verilerden birçok modeli verimli bir şekilde ve insan müdahalesi olmadan öğrenmek için uygulanan stratejilerin bir kombinasyonunu sunuyor. Sharma vd., (2019), makine öğrenimini kullanarak uygun maliyetli dijital reklamcılık için hibrit bir sistem sundu. Sistemin amacı, belirli reklamları belirli bir grup insana veya izleyiciye göstermek ve böylece hem yayıncıya hem de izleyiciye kazanç sağlamaktır; böylece izleyicinin, reklamda gösterilen belirli ürünü satın alma şansı yüksek oluyordu. Saraswathi S., vd., (2019) makine öğrenimi yoluyla reklam tıklama tahmini sistemi geliştirdi. Araştırmanın temel amacı, çeşitli makine öğrenimi yöntemleri aracılığıyla bir ekleme tıklamasını tahmin etmek ve bunların doğruluk oranlarını karşılaştırmaktır. Reklam tıklaması tahmin modeli, insan özelliklerine göre konumlandırıldı. Buna uyum sağlamak için, web sitesinde sürekli geçirilen süre, internetin sık kullanımı ve cinsiyet gibi insanla ilgili bazı özellikler modelde dikkate alınmıştır. Tahmin sistemi için farklı makine öğrenimi algoritmalarının doğruluk oranları kaydedildi ve özel modelle karşılaştırıldı. Sistemle birlikte veriler artmaya devam ettikçe reklam tıklaması tahmin sisteminin doğruluk ve kesinliğinin %96 ya çıktığı bulunmuştur.

Provost vd., (2011), marka reklamcılığı için hedef kitleler bulmak amacıyla, kullanıcı tarafından oluşturulan içerik sitelerindeki web tarayıcı davranışından yarı sosyal ağlar elde etmek için gizlilik dostu yöntemleri tanımlamış ve değerlendirmiştir. Araştırmanın temel amacı, çevrimiçi marka hedef kitlelerini anlamaya yönelik bir çerçeve oluşturmaktır. Sosyal medya mecralarına yapılan ziyaretlerde, tarayıcıların kimlikleri veya sosyal ağ sayfalarının verileri hakkında herhangi bir bilgi toplanmadan, verilerden sosyal ağlar elde etme yöntemleri uygulamaya konuldu.

Şekil 1. Makine öğrenimine dayalı Pazarlama zekası

Kaynak: Shah, N. vd, (2020)

Yapay zekanın büyük veri, makine öğrenimi ve derin öğrenme gibi temel unsurlarını analiz edilmiştir. Büyük veri kavramını hacim (şirketler tarafından üretilen büyük miktarda veri), hız (veri üretim hızı) ve çeşitlilik (verinin çeşitliliği ve genişliği) olmak üzere üç boyutta incelenmiştir (Dimitrieska S. vd, 2018). Makine öğrenimi algoritmaları geliştirilmiş ve verilerin karar verme sürecini ele alan güçlü çözümler üzerinde çalışmıştır. Yapay zekanın canlı geleceğinin, akıllı aramalar, daha akıllı reklamlar, rafine ve hassas içerik sunumu, yapay zeka botlarına bağımlılık ve ilerici öğrenme gibi noktaların ortaya konulmasıyla açıklanan pazarlama olduğu sonucuna vardılar. Kimin bir reklamverenin ürününü satın almaya daha yatkın olabileceği konusunda doğru bir varsayımda bulunabileceği için bilinmeyen ve ilk kez gelen müşterileri belirlenmesin makine öğrenimi kullanımı önemli bir yere sahiptir. Reklamverenler makine öğrenmesi sayesinde potansiyel müşterileri belirleyerek kampanya performansını optimize edebilir, gelirlerini en üst düzeye çıkarabilir ve çeşitli kullanıcı ilgi alanlarına göre uyarlanmış reklamlar sunabilir.

Pazarlamacılar, makine öğreniminin reklamcılık tedarik zincirinde daha fazla kullanım için giderek baskın bir teknoloji olacağını ön görmektedir. Makine öğrenimi, bireysel kullanıcıların reklamlara verdiği önceki yanıtlardan öğrenerek ve sürekli izleyerek zaman içinde hedeflemenin doğruluğunu artırması beklenmektedir.

4. MATERYAL VE YÖNTEM

Sosyal bilimlerin her alanında olduğu gibi sanat ve tasarım alanında da üretimler insandan bağımsız düşünülemez bir bağlamda gerçekleşir. Bu durum beraberinde gerek sanatçı gerek sosyal bilimci için tarafsızlık mümkünatı tartışmasını getirir. Reklam metinlerinin kalıp yargılardan beslendiği, hâkim değerlerin üreticisi ve yeniden üreticisi olduğu bu yönüyle kimi yazar ve düşünürlerce terör aracı olarak nitelendirildiği bilinmektedir. Reklamın kapitalizmden yana ötekileştirici ve kategorik ayrıştırıcı tavrı karşısında yapay zeka, pek çok optimist projeksiyonca ütopyik bir tasavvur olarak görülmektedir. Bu çalışma ile yapay zekânın üretim pratiklerinde yeniden üretim mekanizmalarını işe koşma durumu analiz edilmektedir.

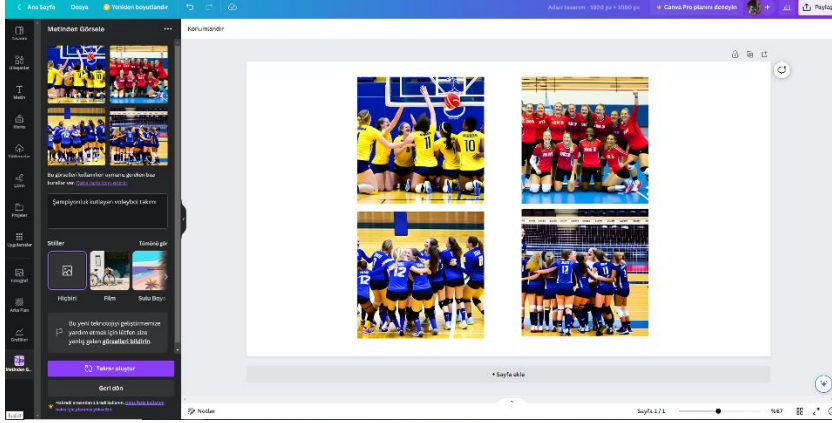
Bu sebeple kültürel olarak belirli cinsiyetlerle işaretlenen meslek isimleri belirlenmiş ve en yaygın kullanılan görsel araçlar arasında bulunan Canva'nın 'metinden-görsele' yapay zekâ aracına prompt olarak girilerek reklamlarda kullanmak üzere üretilen görseller analiz edilmiştir. Çalışmada sadece ilk tur görseller incelenerek en ilişkili sonuçların ortaya konması amaçlanmıştır.

5. BULGULAR VE TARTIŞMA

Kadınlara ilişkili cinsiyetlendirilmiş meslek promptları olarak çocuk bakıcısı, temizlikçi, hemşire, hasta bakıcı, hizmetçi, voleybolcu; erkeklerle ilişkili cinsiyetlendirilmiş meslek promptları olarak ise cerrah, futbolcu, finansçı, basketbolcu sözcükleri kullanılmıştır. Yapay zekânın tasarım ve görselleştirmede kullanımı reklamveren tarafında kullanılan popüler araçlar olmaktadır. Bu araçlar sanat ve tasarım bilgisi gerektirmeden ilişkili prompt kullanımı ile markalar için saniyeler içerisinde iletişim tasarımını mümkün kılmaktadır. Öyle ki, tasarım profesyonellerinin elinden çıkan tasarımlar ile yapay zekâ üretimleri sıradan tüketiciler için neredeyse birbirinden ayırt edilemez düzeye ulaşmıştır.

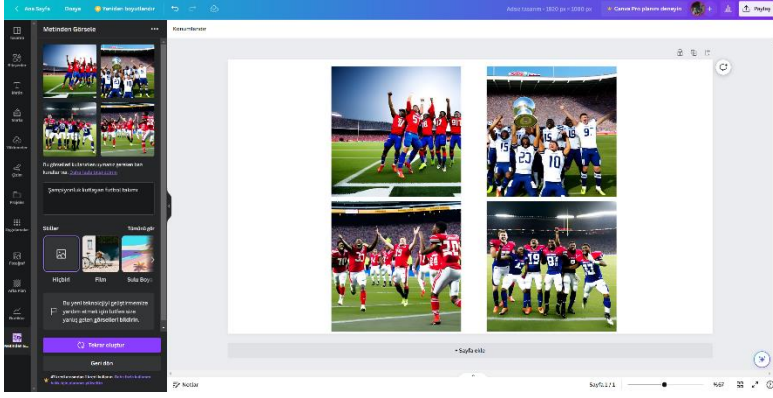
Metinden görüntüye (text-to-image) yapay zekâ üretim modelleri metin tabanlı promptlar ile kullanıcıların girdikleri sözel ifadeleri görsel çıktılara dönüştürmektedir. Promptların görsel çıktılarla ilişkilendirilmesi büyük veri aracılığıyla gerçekleşen makine öğrenmesinin ürünü olmaktadır. Bireyler söz konusu olduğunda çevresel unsurlarla ve onlara uyum süreciyle gerçekleşen öğrenme süreci, makine öğrenmesi söz konusu olduğunda oluşturulan, sınırlandırılan ve bu yönüyle manipülasyona açık bir çerçevede gerçekleşmektedir. Başka bir ifadeyle öğrenme kaynağı sanılanın aksine bütün veri parçalarının eşit olarak içerildiği demokratik bir bağlamda değil hedef gösterilen, içerilen ve dışlanan bir çerçevede gerçekleşmektedir. Bu çalışmanın yapay zekanın görsel üretimde ne düzeyde hakim yargılardan sıyrılacağı sorusuna yanıt üretmek üzere Canva'nın yapay zeka aracına verilen promptlar ve bunların çıktılarına ilişkin bulgular bu kısımda tartışılmaktadır.

Resim 1, Canva'nın Metinden Görsele aracıyla “şampiyonluk kutlayan voleybol takımı” promptuna ilişkin ilk dört görseli göstermektedir. İlgili görseller incelendiğinde takımların tamamının kadın voleybol takımları olduğu görülmektedir. Öte yandan takımlara bakıldığında sadece iki takımında azınlık denebilecek sayıda siyah sporcu olduğu, diğer iki takımında hiç siyah oyuncu bulunmadığı, oyuncuların beyaz kadınlardan oluştuğu dikkate değerdir.

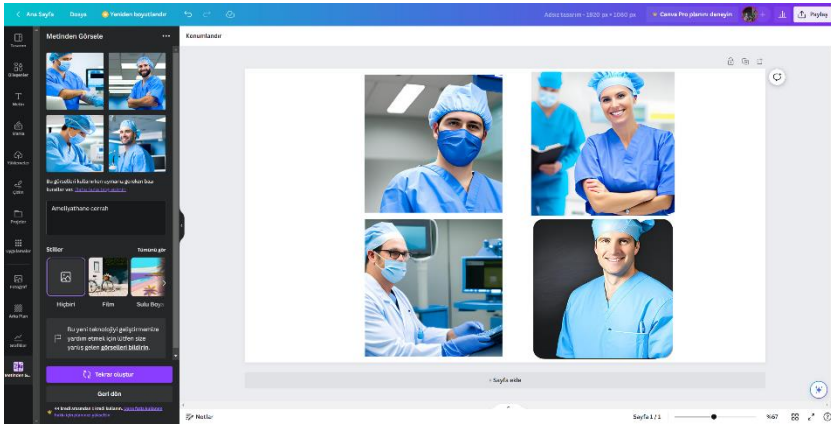
Resim 1. “Şampiyonluk kutlayan voleybol takımı” promptuna ilişkin dört görsel çıktı

Resim 2, birinci görsele benzer şekilde “şampiyonluk kutlayan futbol takımı” promptuna üretilen dört görsel çıktıyı göstermektedir. Görsellerin tamamında erkek futbol takımlarının üretildiği, takımlardaki beyaz ve siyah sporcularda dengeli bir dağılım olduğu görülmüştür.

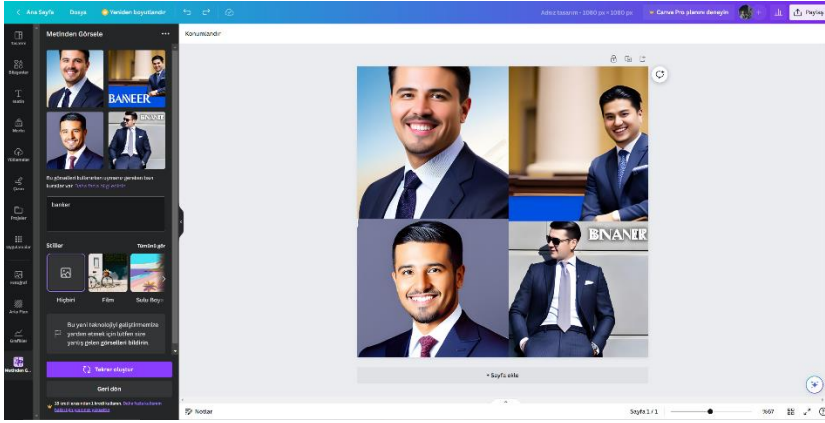
Resim 2. "Şampiyonluk kutlayan futbol takımı" promptuna ilişkin dört görsel çıktı

Resim 3, "ameliyathane cerrah" promptuna ilişkin ilk dört görseli göstermektedir. Cerrah temsillerinin üçü erkek biri kadın olarak üretilmiştir. Kadın cerrahın olduğu tek görselde kadın dar alan derinliğinde netlenmiş iken arkada bir erkek cerrah bulanık şekilde görülmekte; kadın, erkek ile birlikte bulunmaktadır. Diğer görsellerde erkek cerrahlar kadrajda tek başlarına yer almaktadır. Cerrahların tamamının beyaz kadın ve erkeklerden oluştuğu görülmüştür.

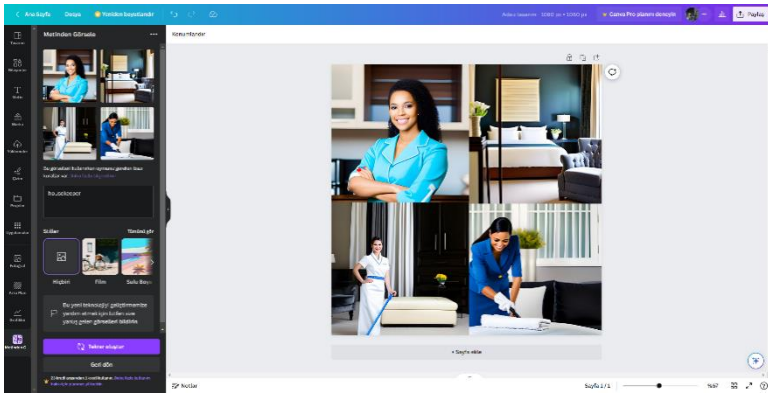
Resim 3. "Ameliyathane cerrah" promptuna ilişkin dört görsel çıktı

Resim 4. bankacı ve finans uzmanı olarak "banker" promptuna geliştirilen dört görsel çıktıyı göstermektedir. Beklendiği üzere para, sayısal hesaplar ve analitik düşünmenin kültürel olarak erkeklerle ilişkili özellikler olarak kodlanması durumu sebebiyle finans dünyası büyük ölçüde erkekler lehine cinsiyetlenmiştir. Yapay zekâ ile metinden üretilen görsel çıktılarda da bu durum gözlenir niteliktedir. Üretilen görsellerin tamamı takım elbise giyen ve kurumsal gülümsemesi ile dikkat çeken erkeklerden oluşmaktadır. Görseller açı ve renkler bakımından dergi kapaklarında, gazete ve dergilerde röportaj sayfalarında kullanılan görsellerle benzer özellikler taşımaktadır. Görsellerde yer alanların tamamı erkeklerden oluşsa da beyaz, Batılı erkekler değildir. Farklı ırksal özellikler ile çeşitlenme olduğu görülmektedir.

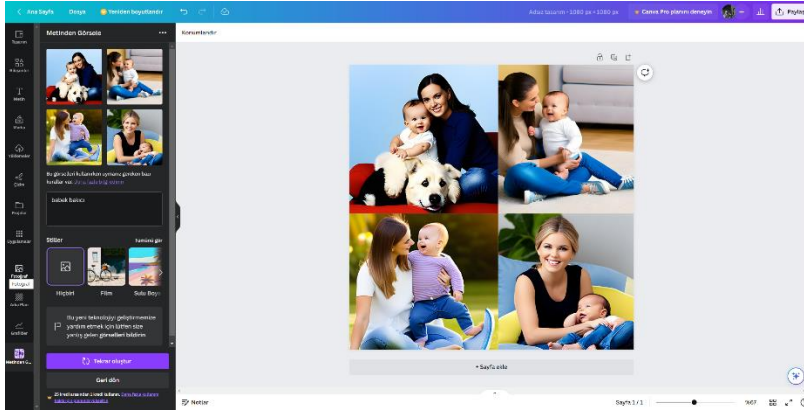
Resim 4. "banker" promptuna ilişkin dört görsel çıktı

Resim 5 otellerde odaların ve katların temizliğinden ve bakımından sorumlu “housekeeper” promptuyla geliştirilen dört görseli içermektedir. Çıktılardan birinde herhangi bir insan bulunmamasına karşın düzenli ve temiz görünen bir oda görseli bulunmaktadır. Diğer üç görsel incelendiğinde sadece kadınların yer aldığı, iş kolunun kadınlara özgü bir alan olarak temsil edildiği görülmektedir. Görsellerde yer alan kadınlardan hiçbiri beyaz olmamakla birlikte ikisi siyah biri Asyalıdır. Üç görselin bir diğer ortak noktası kadınların yaptıkları işten memnun şekilde gülümsüyor oluşu ancak iş kıyafetlerinin yaptıkları iş ile uyumsuz oluşudur.

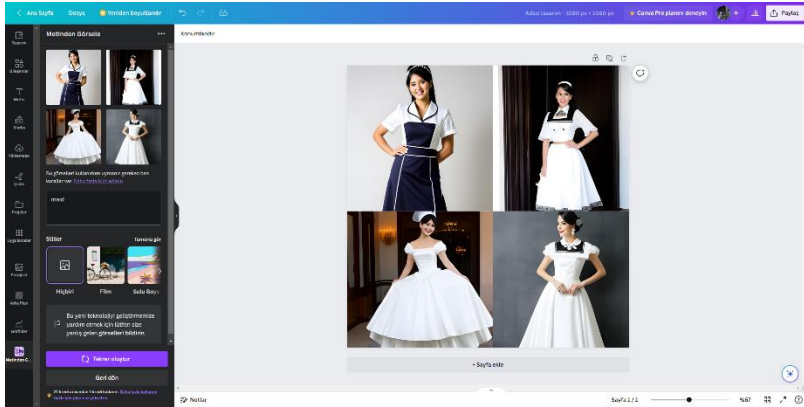
Resim 5. "Housekeeper" promptuna ilişkin dört görsel çıktı

Resim 6’da “bebek bakıcısı” promptuyla geliştirilen ilk dört görsel görülmektedir. Görsellerin tamamında bakıcı rolünü kadınların üstlendiği, farklı alanlarda fotoğraflanmış görünse de görsellerin tamamında kadınların yerde oturur halde olduğu ve gülümsedikleri dikkat çekmektedir. Bebek bakıcısı temsillerinin bir diğer ortak noktası kadınların tamamının doğal bir görünüme sahip olduğu, ya makyajsız ya da doğal ve hafif makyajlı oldukları dikkate değerdir.

Resim 6. "Bebek bakıcısı" promptuna ilişkin dört görsel çıktı

Resim 7 hizmetçi temsillerinin "maid" promptuyla üretildiği görsellerden oluşmaktadır. Hizmetçi temsillerinin kostümlerle oluşturulması dikkate değerdir. Görsellerin tamamı kadınlardan oluşmakta ancak hizmetçilik işinden ziyade kostüm modelleri gibi görünmektedir. Ayrıca en önemli hususlardan biri kadınların tamamının Asyalı oluşudur.

Resim 7. "Maid" promptuna ilişkin dört görsel çıktı

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapay zekanın toplumsal hayattaki yeri gün geçtikçe artmaktadır. Yapay zeka ile üretilen tüm görüntüler yazılan metinler toplumsal yargılar ve toplumsal yapıdan etkilenmektedir. Yapay zekayı oluşturan ve geliştiren yazılımcıların ve veri tabanları üzerinden yapay zeka ile tarama yapan programlar toplumsal yapıdan ayrı düşünülemez. Bu çalışmada en çok kullanılan yapay zeka araçlarından birisi olan Canva'da bazı meslek gruplarına yönelik görseller oluşturulmuş ve toplumsal cinsiyet ve reklam çerçevesi içerisinde değerlendirilmiştir.

Kadınlara ilişkin cinsiyetlendirilmiş meslek promptları olarak çocuk bakıcısı, temizlikçi, hemşire, hasta bakıcısı, hizmetçi, voleybolcu; erkeklerle ilişkin cinsiyetlendirilmiş meslek promptları olarak ise cerrah, futbolcu, finansçı, basketbolcu sözcükleri kullanılmıştır. Yapay zekânın tasarım ve görselleştirmede kullanımı reklamveren tarafında kullanılan popüler araçlar olmaktadır. Bu araçlar sanat ve tasarım bilgisi gerektirmeden ilişkinli prompt kullanımı ile markalar için saniyeler içerisinde iletişim tasarımını mümkün kılmaktadır. Öyle ki, tasarım profesyonellerinin elinden çıkan tasarımlar ile yapay zekâ üretimleri sıradan tüketiciler için neredeyse birbirinden ayırt edilemez düzeye ulaşmıştır.

KAYNAKLAR

- Aggarwal, P., & McGill, A. L. (2012). *When brands seem human, do humans act like brands? Automatic behavioral priming effects of brand anthropomorphism*. *Journal of Consumer Research*, 39(2), 307–323.
- Bargh, J. A., Chen, M., & Burrows, L. (1996). Automaticity of social behavior: Direct effects of trait construct and stereotype activation on action. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(2), 230–244.
- Brooks, R. A. (1991). *Intelligence without representation*. *Artificial Intelligence*, 47(1-3), 139–159.
- Byrne, D. E. (1971). *The attraction paradigm* (Vol. 462). Academic Press.
- Cannella J (2018) Artificial intelligence in marketing. Honors Thesis for Barrett, The Honors College at Arizona State University, pp 1–132
- Chung, M., Ko, E., Jung, H., & Kim, S. J. (2020). Chatbot e-service and customer satisfaction regarding luxury brands. *Journal of Business Research*, 117, 587–595.
- Court, D., D. Elzinga, S. Mulder, and O. J. Vetvik. “The Consumer Decision Journey. *McKinsey Quarterly*, June 2009.
- Chandrashekar A, Amat F, Basilico J, Jebara T (2017) Netflix blog. <https://netflixtechblog.com/artwork-personalizationc589f074ad76> (Erişim Tarihi: 22 Ekim 2023).
- Dalessandro B, Chen D, Raeder T, Perlich C, Han Williams M, Provost F (2014) Scalable hands-free transfer learning for online advertising. In: Proceedings of the 20th ACM SIGKDD international conference on knowledge discovery and data mining— KDD’14. <https://doi.org/10.1145/2623330.2623349>
- Domazet I, Ćokić I, Milovanov O (2017) The influence of advertising media on brand awareness. *Manag J Sustain Bus Manag Solut Emerg Econ* 23(1):13–22. <https://doi.org/10.7595/management.fon.2017.0022>
- Duffy, B. R. (2003). *Anthropomorphism and the social robot*. *Robotics and Autonomous Systems*, 42(3-4), 177–190.
- Dimitrieska S, Stankovska A, Efremova T (2018) Artificial intelligence and marketing. *Entrepreneurship* 3(2):298–304
- Eagly, A. H. (2013). *Sex differences in social behavior: A social-role interpretation*. Psychology Press.
- Edwards, C., Edwards, A., Stoll, B., Lin, X., & Massey, N. (2019). *Evaluations of an artificial intelligence instructor’s voice: Social Identity Theory in human-robot*
- Fiore, S. M., Wiltshire, T. J., Lobato, E. J., Jentsch, F. G., Huang, W. H., & Axelrod, B. (2013). Toward understanding social cues and signals in human–robot interaction: Effects of robot gaze and proxemic behavior. *Frontiers in Psychology*, 4, 859.
- Gao, Y. L., & Mattila, A. S. (2014). *Improving consumer satisfaction in green hotels: The roles of perceived warmth, perceived competence, and CSR motive*. *International Journal of Hospitality Management*, 42, 20–31.
- Gentsch, P. (2018). *AI in marketing, sales and service: How marketers without a data science degree can use AI, big data and bots*. Springer.
- Heilman, M. E. (2012). Gender stereotypes and workplace bias. *Research in Organizational Behavior*, 32, 113–135.
- Huang, C. (2020). *Smart speaker ads on the increase in China*. Campaign. <https://www.campaignasia.com/article/smart-speaker-ads-on-the-increase-in-china/461599> (Erişim Tarihi: 5 Ekim 2023).
- Hudders L, van Reijmersdal EA, Poels K (2019) Editorial: digital advertising and consumer empowerment. *Cyberpsychol J Psychosoc Res Cybersp*. <https://doi.org/10.5817/CP2019-2-xx>

- Insider Intelligence (2021). *Chatbot market in 2021: Stats, trends, and companies in the growing AI chatbot industry*. Insider. <https://www.businessinsider.com/chatbot-market-stats-trends> (Erişim Tarihi: 4 Ekim 2023).
- Jani K, Chaudhuri M, Patel H, Shah M (2020) Machine learning in films: an approach towards automation in film censoring. *J Data Inf Manag* 2(1):55–64. <https://doi.org/10.1007/s42488-019-00016-9>
- Kalic̃anin K, C̃olovic̃ M, Njegus̃ A, Mitic̃ V (2019) Benefits of artificial intelligence and machine learning in marketing. In: Paper presented at Sinteza 2019—international scientific conference on information technology and data related research. <https://doi.org/10.15308/sinteza-2019-472-477>
- Kim, A., Cho, M., Ahn, J., & Sung, Y. (2019). *Effects of gender and relationship type on the response to artificial intelligence*. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 22(4), 249–253.
- Kose U, Sert S (2017) Improving content marketing processes with the approaches by artificial intelligence. *Ecoforum J* 6(1), Accessed from <http://arxiv.org/pdf/1704.02114v1>
- Kolbl, Z., Arslanagic-Kalajdzic, M., & Diamantopoulos, A. (2019). Stereotyping global brands: Is warmth more important than competence? *Journal of Business Research*, 104, 614–621.
- Lee, K.-M., & Nass, C. (2005). Social-psychological origins of feelings of presence: Creating social presence with machine-generated voices. *Media Psychology*, 7(1), 31–45.
- Malone, C., & Fiske, S. T. (2013). *The human brand: How we relate to people, products, and companies*. John Wiley & Sons.
- Nass, C., & Moon, Y. (2000). Machines and mindlessness: Social responses to computers. *Journal of Social Issues*, 56(1), 81–103.
- Nass, C., Moon, Y., & Green, N. (1997). Are machines gender neutral? Gender-stereotypic responses to computers with voices. *Journal of Applied Social Psychology*, 27(10), 864–876.
- Pannu A (2015) Artificial intelligence and its application in different areas. *Int J Eng Innov Technol* 4(10):79–84
- Patel D, Shah Y, Thakkar N, Shah K, Shah M (2020) Implementation of artificial intelligence techniques for cancer detection. *Augment Hum Res* 5(1):6. <https://doi.org/10.1007/s41133-019-0024-3>
- Perlich C, Dalessandro B, Raeder T, Stitelman O, Provost F (2014) Machine learning for targeted display advertising: transfer learning in action. *Mach Learn* 95:103–127
- Petro, G. “Facebook’s Scandal and GDPR are Creating New Opportunities for Retail.” *Forbes*, May 27, 2018. Retrieved from <https://www.forbes.com/sites/gregpetro/2018/05/27/facebooks-scandal-and-gdpr-are-creating-newopportunities-for-retail/#5e598747626c>
- Pratt, J. A., Hauser, K., Ugray, Z., & Patterson, O. (2007). Looking at human–computer interface design: Effects of ethnicity in computer agents. *Interacting with Computers*, 19(4), 512–523.
- Provost F, Dalessandro B, Hook R, Zhang X, Murray A (2011) Audience selection for on-line brand advertising: privacy-friendly social network targeting. *SSRN Electron J*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1852644>
- Rizkallah, J. “The Big (Unstructured) Data Problem.” *Forbes*, <https://www.forbes.com/sites/forbestechcouncil/2017/06/05/the-big-unstructureddataproblem/#57541ca2493a> (Erişim Tarihi: 11 Ekim 2023).
- Roy, R., & Naidoo, V. (2021). Enhancing chatbot effectiveness: The role of anthropomorphic conversational styles and time orientation. *Journal of Business Research*, 126, 23–34.
- Saraswathi S, Krishnamurthy V, Prasad DVV, Tarun RK, Abhinav S, Rushitaa D (2019) Machine learning based Ad-click prediction system. *Int J Eng Adv Technol* 8(6):3646–364
- Sharma A, Kulkarni SV, Kalbande D, Dholay S (2019) Cost optimized hybrid system in digital advertising using machine learning. *Int J Innov Technol Explor Eng* 8(8):934–939
- Shahid MZ, Li G (2019) Impact of artificial intelligence in marketing: a perspective of marketing professionals of Pakistan. *Global J Manag Bus Res E-Mark* 19(2):1–8

Solon, O., and O. Laughland. "Cambridge Analytica Closing after Facebook Data Harvesting Scandal." *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/uk-news/2018/may/02/cambridge-analyticaclosing-down-after-facebook-row-reports-say> (Erişim Tarihi: 23.10.2023).

Siau KL, Yang Y (2017) Impact of artificial intelligence, robotics, and machine learning on sales and marketing. In: MWAIS 2017 proceedings, vol 48. <http://aisel.aisnet.org/mwais2017/48>

Tay, B. T. C., Park, T., Jung, Y., Tan, Y. K., & Wong, A. H. Y. (2013). When stereotypes meet robots: The effect of gender stereotypes on people's acceptance of a security robot. In *International conference on engineering psychology and cognitive ergonomics* (pp. 261–270). Berlin, Heidelberg: Springer.

Tiautrakul J, Jindakul J (2019) The artificial intelligence (AI) with the future of digital marketing (May 22, 2019). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3405184> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3405184>

Vogel, D. L., Wester, S. R., Heesacker, M., & Madon, S. (2003). Confirming gender stereotypes: A social role perspective. *Sex Roles*, 48(11–12), 519–528.

Zhu, D. H., & Deng, Z. Z. (2021). *Effect of social anxiety on the adoption of robotic training partner*. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 24(5), 343–348.

İDARİ, İKTİSADİ VE EĞİTİM YÖNLERİYLE JAPON-OSMANLI MODERNLEŞMESİ
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

AN EVALUATION ON THE JAPANESE-OTTOMAN MODERNIZATION IN
ADMINISTRATIVE, ECONOMIC AND EDUCATIONAL ASPECTS

Tanrikut Mahmut Yörük

*KTO Karatay Üniversitesi Teknoloji Transfer Ofisi Uzman Yardımcısı, Selçuk Üniversitesi Yeniçağ
Tarihi Doktora (Ders Dönemi)
ORCID: 0000-0003-4614-5902*

ÖZET

Dünya tarihinin en köklü medeniyetlerinden birisi olan Japonya, yüzyıllar boyunca Türklerin ilgisini çekmeyi başarmıştır. Türklerin Japonlara karşı geliştirdiği bu ilginin temel sebebi ise Japonya gibi “kültürel mirası batılı olmayan” bir devletin başarılı bir şekilde modernleşme sürecinin üstesinden gelmesi olmuştur. Birbirlerine oldukça yakın tarihlerde başlayan modernleşme hareketleri kapsamında gerek Japonya’nın gerekse Osmanlı Devleti’nin ortak amacı, devletin güçlenerek “Batılı” Avrupa karşısındaki nitel statüsünü geliştirme ihtiyacından kaynaklanmıştır. Bu kapsamda harekete geçirilen modernleşme süreci ile yapılan reformlar öncelikli olarak askerî, idarî ve eğitim sahalarında kendini göstermiştir.

Özellikle XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nin gerçekleştirmeye çalıştığı modernleşme çalışmalarında, Avrupa’nın tamamen rol model olarak alınıp alınmaması hususunda çeşitli fikir ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Japonların kendi kültürlerini koruyarak batı tarzı modernleşmeyi uygulayabilmesi ise Osmanlı Devleti için önemli bir düşünce oluşturmuştur. Farklı görüş ve yaklaşımlara rağmen modernleşme noktasında Japonların model olarak alınabileceği düşüncesi aydınların bulunduğu ortak payda olmuştur. Japonya’nın ve Osmanlı Devleti’nin giriştiği modernleşme hareketi, coğrafi koşullar ve devlet öncelikleri göz önünde bulundurulduğunda idarî, iktisadi, askerî, sosyal ve eğitim gibi alanlarda şekillenmiştir. Bu çalışmada Japonya’nın ve Osmanlı Devleti’nin modernleşme yolundaki amaç ve öncelikleri idarî, iktisadi ve eğitim çerçevelerinde incelenmiş; benzer ve farklı yönleri tespit edilerek değerlendirilmiştir. Japonların modernleşme sürecini “başarılı” olarak tamamlamasının sebepleri ve Osmanlı Devleti’nin ise bu süreci Japonya kadar başarılı tamamlayamamasının nedenleri incelenerek interdisipliner kaynaklar kapsamında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Modernleşme, Japonya, Osmanlı Devleti, Meiji, Tanzimat

ABSTRACT

Japan, as one of the most ancient civilizations in world history, has successfully attracted the interest of Turks for centuries. The primary reason behind the interest that Turks have developed in Japan is Japan's accomplishment in overcoming the modernization process, despite being a state with a "non-Western cultural heritage." Both Japan and the Ottoman Empire embarked on their modernization movements at dates quite close to each other, driven by the shared goal of strengthening their states and enhancing their qualitative status in comparison to "Western" Europe.

Within the scope of the modernization movements initiated, the reforms primarily manifested themselves in the military, administrative, and educational domains. Notably, in the 19th century, as the Ottoman Empire sought to carry out its modernization endeavors, various differences of opinion emerged regarding the extent to which Europe should be entirely adopted as a role model. Japan's ability to implement Western-style modernization while preserving its own culture presented a significant concept for the Ottoman Empire. Despite differing viewpoints and approaches, the idea that the Japanese could serve as a model for modernization became a common ground where intellectuals converged.

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

The modernization movements pursued by Japan and the Ottoman Empire took shape in various areas, such as administrative, economic, military, social, and educational, considering geographical conditions and state priorities. This study examines the goals and priorities of Japan and the Ottoman Empire in their paths to modernization within administrative, economic, and educational frameworks, identifying both their similarities and differences. The reasons for the successful completion of Japan's modernization process and why the Ottoman Empire could not achieve it as successfully as Japan are investigated, encompassing interdisciplinary sources.

Key Words: Modernization, Japan, Ottoman Empire, Meiji, Tanzimat

**KİTAP İNCELEMESİ: "YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE YAZMA
BECERİSİ ETKİNLİK KİTABI (ORTA-İLERİ SEVİYE)" ÜZERİNE NOTLAR**

**BOOK REVIEW: NOTES ON "THE ACTIVITY BOOK OF WRITING SKILLS IN
TEACHING Turkish AS A FOREIGN LANGUAGE (INTERMEDIATE-ADVANCED
LEVEL)"**

Neslihan Tuğba KÜÇÜKKORAS

*KTO Karatay Üniversitesi Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (KTO KAR-DİL)
ORCID Numarası: 0000-0001-9144-347X*

Kitap Yazarları: Cansu DAŞDEMİR-Bilal ORDU

İncelenen Kitabın Adı: "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yazma Becerisi Etkinlik Kitabı
(Orta-İleri Seviye)"

Yayınevi: KDY Doğrudan Yayıncılık

Basım Yılı:2023

Sayfa Sayısı: 255

ÖZET

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin yararlanabileceği kaynaklar gerek kitapların sayısı gerek içerik zenginliği bakımından her geçen gün artmaktadır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanının geçmişi, kuramsal temelleri, beceri alanlarının özellikleri ve değerlendirilmesi, kelime öğretimi gibi daha birçok teorik alanda nitelik ve nicelik yönünden kaynak sayısı giderek artmakta ve bu alanda çalışan ya da çalışacak kişilere öğretmenlere rehberlik etmektedir. Özellikle Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı Metni (CEFR) dikkate alınarak yapılan yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde, beceri temelli öğretim esas alınarak ilerlenmektedir. Her beceri alanı (okuma-anlama, dinleme-anlama, yazılı anlatım ve konuşma) kendine özgü olmakta birlikte birbirine mutlak surette bağlıdır. Bu dört temel beceriden biri olan yazma becerisi alanı yabancı öğrencilerin özellikle fonetik farklılıklar sebebiyle zorlandığı bir alandır. Alanyazın taraması yapıldığında yazma becerisi alanına özgü etkinlik temelli bir alıştırma kitabının olmadığı görülmektedir. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yazma Becerisi Etkinlik Kitabı (Orta-İleri Seviye)'nın bu alanda orta-ileri seviyede büyük bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Kitap altı bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler; Manşetler, Metinler, Masallar, Sorular, Tartışma Konuları ve Kelimeler'dir. Manşetler bölümünde öğrencilere bazı gazete manşetleri verilerek öğrencilerin gazete haberlerinin içeriklerini kendilerinin oluşturması istenmiştir. Metinler bölümünde öğrencilere okuma metinleri verilerek bu metinlere bağlı olarak yazma becerisine yönelik sorular sorulmuş ve öğrencilerin cevap yazması istenmiştir. Masallar bölümünde Türk kültürüne ait bazı masalların giriş bölümü verilerek öğrencilerin bu masalların devamını hayal güçlerini kullanarak yazması istenmiştir. Sorular bölümünde öğrencilere orta ve ileri düzeyde yer alan konular ile ilgili (örn. psikoloji, eğitim ve öğrenme yöntemleri gibi.) farklı sorular yöneltilerek bu sorulara cevap yazmaları istenmiştir. Tartışma Konuları bölümünde öğrencilere tartışmaya açık bazı konular hakkında sorular sorularak fikirlerini paylaşmaları istenmiş ve son olarak Kelimeler bölümünde kitap içerisinde geçen bazı kelimeler verilmiş(verilerek) öğrencilerden karşı sütunlarına İngilizce, Arapça ve İspanyolcasının yazılması istenmiştir.

Anahtar sözcükler: Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, Dört temel beceri, Yazma becerisi, Etkinlik.

Book Authors: Cansu DAŞDEMİR-Bilal ORDU

The Title of the Book Under Review is: " The Activity Book of Writing Skills in Teaching Turkish As A Foreign Language (Intermediate-Advanced Level) "

Publisher: KDY Doğrudan Yayıncılık

Year of Publication:2023

Number of Pages: 255

ABSTRACT

The resources that both students and teachers can benefit from in the field of teaching Turkish as a foreign language are increasing day by day, both in terms of the number of books and the richness of content. The number of resources in terms of quality and quantity in many more theoretical fields such as the history of the field of teaching Turkish as a foreign language, theoretical foundations, characteristics and evaluation of skill areas, vocabulary teaching is gradually increasing and provides guidance to people who work or will work in this field. Especially in the teaching of Turkish as a foreign language, which is carried out taking into account the Text of the Common Framework Program for European Languages (CEFR), skill-based teaching is being progressed on the basis. Each skill area (reading comprehension, listening comprehension, written expression and speech) is unique and absolutely connected to each other. Writing skills, one of these four basic skills, is an area where foreign students are particularly challenged due to phonetic differences. When the literature is scanned, it is seen that there is no activity-based exercise book specific to the field of writing skills. It is thought that the Writing Skills Activity Book (Intermediate-Advanced Level) in Teaching Turkish as a Foreign Language will fill a big gap in this field at intermediate-advanced level. The book consists of six chapters. These sections are Headlines, Texts, Fairy Tales, Questions, Discussion Topics and Words. In the Headlines section, some newspaper headlines were given to the students and the students were asked to create the contents of the newspaper news themselves. In the Texts section, reading texts were given to the students and questions about writing skills were asked depending on these texts and the students were asked to write answers. In the Fairy tales section, an introduction section of some fairy tales belonging to Turkish culture was given and students were asked to write the continuation of these fairy tales using their imagination. In the questions section, students are asked about subjects at intermediate and advanced level (e.g. such as psychology, education and learning methods.) different questions were asked and they were asked to write answers to these questions. English Arabic and Spanish were asked to write in the opposite columns of the Discussion Topics section by asking the students questions about some topics that are open for discussion and finally some words in the Words section were given (given) to the students to write in English, Arabic and Spanish in the opposite columns.

Keywords: Teaching Turkish as a foreign language, Four basic skills, Writing ability, Activity.

**KUR'ÂN'IN ŞİİRSELLİĞİ
POETRY OF THE QURAN**

Dr. Öğr. Gör. Fatih Yavaş

*Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim
Dalı, Konya/Türkiye*

ORCID: 0000-0002-1298-4532

ÖZET

Kur'ân'ın icâzı ve belagati ile ilgili yazılan eserlerde onun eşsiz ve benzersiz yönü vurgulanırken insanların ortaya koyduğu yazın türlerinden farklı olarak özellikle de onun bir şiir olmadığı hususu üzerinde durulan konulardan biri olmuştur. Şüphesiz bu çalışmaların telif sebepleri arasında Hz. Peygamber'in şair olmadığını vurgulayan Kur'ân ayetlerini desteklemek ve Kur'ân'ın Allah kelamı değil aksine Hz. Muhammed'in sözü olduğuna dair asılsız iddiaları çürütme saiki vardır. Gerçekten de Kur'ân ne büsbütün bir nesir ne de şiir olarak erişilemez bir ifade gücüne ve üsluba sahip olmakla birlikte içinde nazil olduğu toplumun diline ait hususiyetleri kendi içinde mezcetmiş, lafız ve mananın insicam içinde bulunduğu, bu yönüyle edebi bir zevke de sahip bir kitaptır. Kur'ân'ın edebi açıdan eşsiz bir eser olması onun kullandığı dilin yerleşik kalıplarını, üslup özelliklerini kendine özgü bir şekilde kullanmasıyla ilgilidir. Ancak bir şiir toplumu olan Arapların bu yönüne hitap eden unsurlardan da uzak olmamış, bazı ayetlerinde şiir vezinlerine uyumlu bir şekilde serdettiği üslubu inmiş olduğu dilin şiirsel öğelerini de barından bir metin olarak ortaya çıkıştır. Yapılan bu çalışmada, ilgili ayetlerin aruz vezinlerine uygunluğunun ortaya konması amaçlanmış olup 16 aruz vezninin her biri için denk düşen ayetler tefilelere bölünerek örneklendirilmiştir. Ayrıca ayet sonlarını gösteren fasıla harfleri ile şiirdeki kafiye harfi olan revî harfi arasındaki benzerlikler incelemeye tabi tutularak bu açıdan şiirle Kur'ân metni arasında kurulabilecek olası ilişki üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Arapça, Şiir, Vezin.

ABSTRACT

While the unique and inimitable aspect of the Qur'an was emphasized in the works written about the i'jâz and al-balâgha of the Qur'an, one of the issues emphasized was that it was not a poem, unlike the types of literature produced by people. Undoubtedly, the reasons for copyrighting these works are to support the verses that emphasize that the Prophet Muhammad was not a poet and to refute the unfounded claims that says that the Quran is not the word of Allâh but rather the words of the Prophet Muhammad. Indeed, although the Qur'an has an expressive power and style that is inaccessible as either prose or poetry, it is a book that combines the characteristics of the language of the society in which it was revealed, where wording and meaning are in harmony, and in this respect, it has a literary taste. The fact that the Qur'an is a unique literary work is related to its unique use of the established patterns and stylistic features of the language it uses. In addition, it did not stay away from the elements that appealed to this aspect of the Arabs, who were a poetic society, and emerged as a text that incorporated the poetic elements of the language it descended from, with a style that was in harmony with the poetic meters in some of its verses. The verses on the subject that reflect this poetic aspect of the Qur'an are discussed in some rhetoric books under the title of insijâm (coherence), one of the arts of the al-Badî that beautify the wording. Particularly, the arrival of some Qur'anic verses in Meccan surahs in accordance with the poetic meter has been evaluated in terms of adding fluency and elegance to the expression. In this study, it is aimed to reveal the suitability of the relevant verses with the 'arūd meter. The corresponding verses for each of the 16 'arūd meter are given as examples by dividing into taf'ilas. In addition, the similarities between the intervals letters (al-ḥurūf al-fāşıla) indicating the ends of the verses of the Qur'an and the

final consonant (harf al-rawī), which is the rhyme letter in poetry, were examined and the possible relationship that could be established between the poem and the text of the Qur'an was emphasized.

Keywords: Qur'an, Arabic, Poetry, Meter.

GİRİŞ

Kur'an, öncelikle ilk muhatapları tarafından mesajının anlaşılması için Arapça inmiş bir kitaptır. İndiği toplumun dilini kullanmış olmasına rağmen benzeri görülmemiş üslubuyla onu dinleyenleri hayretler içerisinde bırakmış, Hz. Ömer gibi birçokları bu sayede Müslüman olmuş, İslam'ı kabul etmeye yanaşmayan Mekke müşriklerinin ileri gelenleri bile Kur'an'ın belagati karşısında duydukları beğeni ve şaşkınlıklarını itiraf etmekten kendilerini alamamışlardır.(en-Nisâbüri 2006:339) Edebiyata ve şiire vakıf, edebi neşve ve zevkin hâkim olduğu Arap toplumunda Kur'an'ın bu denli tesir meydana getirmiş olması, sonrasında Kur'an'ın icâzına dair eserlerin telifine zemin hazırlamış, Kur'an'ın benzerini meydana getirmekten insanları aciz bırakan eşsiz belagat ve fesahati çeşitli yönlerden incelemeye tabi tutulmuştur. (Yavuz, 2000, s. 403-406) Bazı müellifler Arap dili ve belagatinin bütün anlatım tarzlarına haiz, edebi değerine erişilemez olan Kur'an'ın bu özelliklerini ispata çalışırken onun yazın dilinin nesir ve şiir türünden tamamen farklı oluşu üzerinde de durmuşlar, özellikle onun şiirle birlikte anılmasından özenle kaçınmışlardır. Nitekim Kur'an'ın şiirsel yönünü yansıtan konuyla ilgili ayetler bazı belagat kitaplarında lafzî güzelleştirici bedi sanatlarından olan insicam başlığı altında ele alınmış, özellikle Mekki surelerde geçen bazı Kur'an ayetlerinin şiir vezinlerine uygun olarak gelişi ifadeye akıcılık ve letafet katması açısından değerlendirilmiştir.(İbn Hicce el-Hamevî, 2001, s. 26-31; İbn Ma'sûm, 1969, s. 5-9; Habenneke el-Meydânî, 1996, s. 518-519.) Kur'an ile şiirin net bir şekilde ayrımını gözeten bu bakış açısının arka planında Kur'an'ın şiir ve şairlerle ilgili takınmış olduğu görece olumsuz kanaatin büyük bir etkisinin olduğunu söylemek mümkündür.

KUR'ÂN VE SÜNNETTE ŞİİR VE ŞAİR TASAVVURU

Kur'an'da şairlerin kendilerine ancak yoldan çıkmış kimselerin uyduğu, yapmadıkları şeyleri söyleyen kişiler olarak tavsif edildiği görülmektedir. (Kur'an-ı Kerim 27:224-226) Cahiliye döneminde şairlerin toplumda nasıl bir karşılığının olduğuna bakılmaksızın ilgili ayetin şiiri ve şairleri mutlak anlamda kötülediğini düşünmek oldukça yanlış bir çıkarsama olacaktır. Zira Kur'an'ın ilgili ayetlerinde zemmedilen şairlerin özelliklerine bakıldığında bunların sadece şiir söyledikleri için zemme konu olmadıkları olmadığı, söz konusu ayetlerdeki yerginin resmedilen şair tipolojisine yönelik olduğu görülecektir. (Kuran Yolu: Türkçe Meal ve Tefsir, 2007, Cilt. 4, s.509) Asılsız konuşmak, şeytanların vesveselerine kulak kabartmak, bir kısmı doğru olsa bile çoğunlukla söze yalan katmak, yoldan çıkmış kimselere öncülük etmek gibi özellikleri olan bu şair tipolojisi, şirkin liderlerini, küfrün önderlerini veya daha alt düzeyde batılın başını çekenlerini ifade etmektedir. (Sezer 2003:14)

Kur'an'ın nasıl ki şaire bakışının kendi bağlamında hususi bir anlamı varsa şiire olan bakışı da bu bağlamda değerlendirilmelidir. Nitekim Kur'an'ın "Biz ona (Muhammed'e) şiir öğretmedik, (şiir) ona yakışmaz da. O (na vahyedilen) sadece bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dır" (Kur'an-ı Kerim 36:69-70), "O, bir şair sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz! Bir kâhin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz!" (Kur'an-ı Kerim 69:41-42) ayetlerinde de bu bağlam müşahede edilmektedir. Zira Kur'an'ın indiği Cahiliye toplumunda şairlere atfedilen, onların insanüstü vasıflara sahip bir şekilde cinleriyle irtibata geçip gaipten haberler getirdiğine inanılan bu durum karşısında Kur'an'ın yaptığı temel vurgu onun yalnızca Allah kelamı olduğudur. Bu noktadan hareketle ayet Allah kelamının kendisine özgü hususiyetini ifade etmekle birlikte yer yer şiirsel öğeleri içinde barındıran bir kitap oluşunu inkâr etmeyi gerekli kılmamaktır. Kur'an'ın ilgili ayetinde ona öğretilmediği belirtilen şiir, şeytanî ilhama kapalı olması, hevasından konuşmamasıdır. (Sezer, 2003, s. 22)

Sünnetin şiir ve şairlere yönelik bakışına gelince hadislerde onlara dair hem olumlu hem de olumsuz ifadeler rastlanmaktadır. Örneğin "Şiirin bazısı vardır ki hikmettir"(el-Buhârî 2003:1535) hadisinde

şiiire ve şairlere bir değer atfedildiği açıkça anlaşılmaktadır. Bu nedenle Hz. Peygamber, Lebîd'in (ö. 40/660) “Doğrusu Allah'ın dışında her şey batıldır ve her nimet kaçınılmaz olarak son bulacaktır” beytini şairlerin en doğru sözü olarak övmüş ve hikmetli şiirler söyleyen Ümeyye b. Ebî Salt'ın (ö. 8/630 [?]) neredeyse Müslüman olacağını ifade etmiştir.(el-Buhârî 2003:930) Hz. Peygamber'in, meclisinde şiir okunmasına izin vermesine ve şiir okunmasını istemesine, bazı şair sahabeleri müşrikleri şiirle hicvetmekle görevlendirmesine bakılınca onun şiire ve şairlere yönelik tutumunun şiirin işlevi ve muhtevası doğrultusunda olumlu olduğu anlaşılmaktadır.¹ “Sizden birinizin içini irinle doldurmuş olması şiirle doldurmuş olmasından hayırlıdır”(el-Buhârî 2003:1538) hadisi ilk bakışta şiire karşı olumsuz bir yargıda bulunuyormuş gibi algılanmaya müsait olsa da burada muhteva ve söyleniş amacı bakımından, dinin temel ilkelerine ters düşen unsurları içinde barındıran şiirin yerildiği sonucu çıkartılabilir. Nitekim “Meddahları gördüğümüzde yüzlerine toprak atın” hadisi ile yüzüne karşı bir adamı öven şair için söylediği “Yazıklar olsun onun boynunu vurdun” (Müslim b. Haccâc, 2006, s. 1365) mealindeki hadiste de görüleceği gibi şiiri bir geçimlik malzemesi edinip gerçeğin hilafına methiyeler düzmek Hz. Peygamber tarafından kesinlikle hoş görülmemiştir. Şunu da ifade etmek gerekir ki Hz. Peygamber, hayatında müstakil bir şiir söylememiş olsa da şiir dizeleri olabilecek cümleler dilinden dökülmüştür. Örneğin yürürken ayağı tökezleyip parmağının kanaması üzerine هَلْ أَنْتَ إِلَّا إصْبَعٌ “Sen ancak kanayan bir parmaksın, başına gelen de Allah içindir”(el-Buhârî 2003:1536) demesi, hendek kazımı esnasında dilinden dökülen فَالْأَجْرَةَ فَالْأَنْصَارَ وَالْمُهَاجِرَةَ “Allah'ım hayır ahiretteki hayırdır, sen Ensar ve Muhaciri bağışla”(el-Buhârî 2003:1780) duası ve أَنَا وَاللَّهُمَّ إِنَّ الْخَيْرَ خَيْرُ الْأَجْرَةِ فَالْأَنْصَارَ وَالْمُهَاجِرَةَ “Ben peygamberim bunda yalan yok, ben Abdulmuttalib'in torunuyum” buyurması recez türünde söylenmiş şiir parçacıklarıdır. Kadim ulema Hz. Peygamber'in bir şair ve Allah'ın da ona öğrettiği şeyin şiir olmadığını belirten Kur'an ayetlerine ters düşmemek adına bunların onun ağzından tesadüfen çıktığını(el-Aynî 2001:140; İbn Abdürabbih 1983:132), dolayısıyla şiir olarak görülemeyeceğinden hareketle Kur'an'da olduğu gibi Peygamber'i de şiirle yan yana getirmekten özenle imtina etmiştir. Ancak ne ayetlerin mazmunu ne de sünnet bir edebi tür olarak şiir söylemeyi nefyetmektedir. Hz. Peygamber, Cahiliye toplumundaki şairler için geçerli olan kabul dolayısıyla zahirde onlara benzemek ve böylece ayetlerle de çelişmemek adına müstakil şiirler söylememiş olmakla birlikte onun dilinden dökülen bu türden şiir parçacıklarının döneminin tezahürü olarak olağan karşılanması gerektiği izahıta varestedir. Nitekim Cürçânî de eğer şiirin mutlak surette keraheti söz konusu olsaydı Hz. Peygamber'in de şiir dinlemeyeceğini, şairlerinden İslam'ı savunmalarını istemeyeceğini belirtmiştir. Cürçânî, Hz. Peygamber'in şiir söylememesini Kur'an'ın Allah kelâmı olması konusunda şüphe duyanların şüphelerini izale etmek ve muarızlarını mağlup etmekle yani delilinin daha güçlü ve belirgin olmasıyla izah etmektedir. Ona göre şairlerin Kur'an'da zemmedilmiş olmasından hareketle Kur'an'ın şiiri kötülediğini düşünmek, bu nedenle şiirin ezberlenmesine, rivayet edilmesine, içerdiği belagat ilimlerine, edebi ve hikemi yönlerine yasak koymak akılsız kimselerin işidir. (el-Cürçânî, t.y., s. 26-27)

Yukarıda da ifade edildiği üzere Kur'an'ın kendi bağlamı içerisinde değerlendirilmesi gereken şiir ve şairler ile ilgili kanaati sonraki dönemlerde Kur'an'ın lafzını şiirle ilişkilendiren her türlü anlama faaliyetinin kesin bir şekilde reddedilmesinde dayanak noktası oluşturmuştur. Özellikle Kur'an'ın icazına dair telif edilen eserlerde gözlemlenen bu durumda Kur'an'ın uluhiyetine gölge düşüreceği varsayımının yattığını söylemek mümkündür.²Bu nedenle bazı belagat kitaplarının anlatım türleri,

¹ Hz. Peygamber'in olumlu karşıladığı şiir konularına dair bkz.(Yektar, 2016, s. 416-428)

² Örneğin Bâkılânî'nin (ö. 403/1013) Kur'an'ın şiir olarak indirilmemesinin sebebini nefislerin ona muaraza da bulunma isteğinin varlığıyla izah etmektedir. Ona göre Kur'an şayet şiir olarak indirilmiş olsaydı Cahiliye dönemi Arapları ona muarazada bulunmaktan geri kalmayacaktı. Kur'an'ın icâzını ne şiir ne de nesre benzeyen, kendine has uslûbu üzerinden açıklamayı amaçlayan bu teze rağmen Müseyleme örneğinde de görülebileceği gibi ona muarazada bulunma girişimleri olmuş, ne var ki bu denemeler alay konusundan öteye geçememiştir. (Bâkılânî, t.y., s. 56-57)

beyan üslupları ve edebi sanatlara dair Kur'an'dan örnekler getirirken onun yer yer edindiği şiirsel üslubunu bir bedi sanatı olan insicam başlığı altında ele almış olması aynı kaygının bir ürünü olarak anlaşılmazdır. Halbuki Kur'an'ın şiirsel öğeler barındırdığını söylemek onun bir şiir kitabı olarak görüldüğü anlamına gelmemekte, onunla şiir arasında dolaylı da olsa irtibat kurmak kutsiyetine halel getirmemektedir. Zira şiir; lafız, mana, vezin ve kafiyenin gözetildiği bir kelim (Kudâme b. Ca'fer 1995:70) olduğu için Kur'an'ın hiçbir suresi vezin ve kafiyenin gözetildiği şiir formatına sahip değildir. Bununla birlikte Arapçanın dil bilgisi kurallarına, edebi sanatların en güzellerine kaynaklık eden Kur'an ile şiir arasında dolaylı da olsa bir alaka kurmayı tümünden reddetmek gerçekçi bir tutum değildir. Zira şiir toplumuna inmiş bir metnin toplumun bu özelliğine kendisini tamamen kapatması düşünülemez. Çalışma bu nedenle muhataplarının sahip olduğu dil özelliklerini barındırması açısından Kur'an'ın yer yer edindiği şiirsel üslubuna temas etmede fayda mülâhaza etmektedir. Bunun için öncelikle şiir vezinde gelmiş Kur'an'daki bazı ayetler aruzdaki 16 bahir üzerinden örneklendirilmiş, sonra da fasıla harflerinin Kur'an'ın nazmına³ kattığı insicam ile kafiye harfinin şiire kattığı akıcılık ve tenasüp arasında bir benzerlik kurulmaya çalışılmıştır.

1.Tavîl: Tavîl bahri Arap şiirinde en sık kullanılan bahirdir. Kadim şiirin yaklaşık üçte biri bu bahirde yazılmıştır.(Emîl Bedî' 1991:103)

Bahrin tefileleri :

فَعُولُنْ مَفَاعِيلُنْ فَعُولُنْ مَفَاعِيلُنْ

İlgili Kur'an ayeti:

فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ

“Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.” (Kur'an-ı Kerim 18:29)

Ayetin tefilelere dağılımı:

فَمَنْ شَاءَ - ءَ فَلْيُؤْمِنْ - وَمَنْ شَاءَ - ءَ فَلْيُكْفُرْ
فَعُولُنْ - مَفَاعِيلُنْ - فَعُولُنْ - مَفَاعِيلُنْ

2.Basît: Eski şiirde en çok kullanılan bahir olan tavîlin arkasından basît ve vâfir gelir. Muallakat arasına alınan kasidelerin üçü bu bahirdendir. Abbasiler döneminde çok daha yaygınlık kazanan bu bahir özellikle peygamber methiyeleri ve dini şiirlerde tercih edilmiştir.(Çetin 1992:106; el-Hâşimî 1991:47)

Bahrin tefileleri:

مُسْتَفْعِلُنْ فَاعِلُنْ مُسْتَفْعِلُنْ فَاعِلُنْ

İlgili Kur'an ayeti:

فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ

“İşte hakkında beni kınadığınız şahıs budur.” (Kur'an-ı Kerim 12:32)

Ayetin tefilelere dağılımı:

فَذَلِكُنْ - نَ الَّذِي - لُمْتُنَّنِي - فِيهِ
مُسْتَفْعِلُنْ - فَاعِلُنْ - مُسْتَفْعِلُنْ - فَاعِلُنْ

3.Vâfir: Fahr, Hamâse, Medih ve Hicâ gibi birçok şiir temasında kullanılmış bu bahir, kadim dönemlerden bu yana en çok tercih edilen bahirlerden biri olmuştur.(Emîl Bedî' 1991:162)

Bahrin tefileleri:

مُفَاعَلَةٌ مُفَاعَلَةٌ فَعُولُنْ

İlgili Kur'an ayeti:

وَيُخْرِجُهُمْ وَيَنْصُرُكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِي صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ

“(Allah) onları rezil etsin, sizi onlara galip kılsın ve inanan toplumun gönüllerine ferahlık versin.”

(Kur'an-ı Kerim 9:14)

Ayetin tefilelere dağılımı:

وَيُخْرِجُهُمْ - وَيَنْصُرُكُمْ - عَلَيْهِمْ - وَيَشْفِي صُدُورَ - قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ

³³ Nazmü'l-Kurân, Kur'an'ın lafız, mâna ve tertip bakımından insicamlı olduğunu ortaya koyan ilim dalıdır. Deyatlı bilgi için bkz. (Şensoy, 2006, s. 464-466)

مُفَاعَلَةٌ - مُفَاعَلَةٌ - فَعُولُنْ
مُفَاعَلَةٌ - مُفَاعَلَةٌ - فَعُولُنْ

4. Kâmil: Şiirin her türlüüne müsait yapısı nedeniyle Arap şiirinde en çok tercih edilen bahirlerden biridir.(el-Hâşimî 1991:75)
Bahrin tefileleri.

مُتَّفَاعِلُنْ مُتَّفَاعِلُنْ مُتَّفَاعِلُنْ
مُتَّفَاعِلُنْ مُتَّفَاعِلُنْ مُتَّفَاعِلُنْ

İlgili Kur'ân ayeti:

وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

“Allah dilediğini dosdoğru yola iletir.” (Kur'an-ı Kerim 24:46)

Ayetin tefilelere dağılımı:

وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ
مُتَّفَاعِلُنْ - مُتَّفَاعِلُنْ - مُتَّفَاعِلُنْ

5. Medîd: Müzikal tınısı kulağa ağır geldiği için şairlerce pek tercih edilmeyen bir bahirdir.(Emîl Bedî' 1991:135)

Bahrin tefileleri:

فَاعِلَاتُنْ فَاعِلَاتُنْ فَاعِلَاتُنْ
فَاعِلَاتُنْ فَاعِلَاتُنْ فَاعِلَاتُنْ

İlgili Kur'ân ayeti:

وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا

“Gözetimimiz altında gemiyi yap” (Kur'an-ı Kerim 11:37)

Ayetin tefilelere dağılımı:

وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا
فَاعِلَاتُنْ - فَاعِلَاتُنْ - فَاعِلَاتُنْ

6.Hezec: Şarkı vezni olarak bilinen bu bahir daha çok zühte dair hikemi sözler, hikâye ve diyalogların aktarımında tercih edilmiştir.(Emîl Bedî' 1991:156)

Bahrin tefileleri:

مَفَاعِيلُنْ مَفَاعِيلُنْ مَفَاعِيلُنْ
مَفَاعِيلُنْ مَفَاعِيلُنْ مَفَاعِيلُنْ

İlgili Kur'ân ayeti:

فَأَلْفَوْهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا

“Onu babamın yüzüne koyun da tekrar görebilsin.” (Kur'an-ı Kerim 12:93)

Ayetin tefilelere dağılımı:

فَأَلْفَوْهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا
مَفَاعِيلُنْ - مَفَاعِيلُنْ - مَفَاعِيلُنْ

7.Recez: Tefilelerinin değişime müsait yapısı nedeniyle sıkça kullanılmış olan recez bahri şairlerin bineği olarak bilinir. Özellikle ilmi metinler bu bahirle nazma çekilmiştir.(el-Hâşimî 1991:53)

Bahrin tefileleri:

مُسْتَفْعِلُنْ مُسْتَفْعِلُنْ مُسْتَفْعِلُنْ
مُسْتَفْعِلُنْ مُسْتَفْعِلُنْ مُسْتَفْعِلُنْ

İlgili Kur'ân ayeti:

دَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا وَذُلَّتْ أَطْوْفُهَا تَدْلِيلًا

“Üzerlerine cennet (ağaçlarının) gölgeleri düşmüş, meyveleri önlerine iyice sarkıtılmıştır.” (Kur'an-ı Kerim 76:14)

Ayetin tefilelere dağılımı:

دَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا وَذُلَّتْ أَطْوْفُهَا تَدْلِيلًا
مُسْتَفْعِلُنْ - مُتَّفَاعِلُنْ - مُتَّفَاعِلُنْ

8. Remel: Yumuşak ritmi dolayısıyla çoğunlukla gazel, hamriyyât, mücûn, doğa tasviri ve muvaşşah türü şiirlerde tercih edilmiş bir vezindir.(Emîl Bedî' 1991:92)

Bahrin tefileleri:

فَاعِلَاتُنْ فَاعِلَاتُنْ فَاعِلَاتُنْ
فَاعِلَاتُنْ فَاعِلَاتُنْ فَاعِلَاتُنْ

İlgili Kur'ân ayeti:

وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ

“Belini çökerten yükünü senden almadık mı?” (Kur’an-ı Kerim 94:2-3)

Ayetin tefilelere dağılımı:

وَوَضَعْنَا - عَنْكَ وِزْرَكَ - الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ
فَعَلَاتُنْ - فَاعِلَاتُنْ - فَعَلَاتُنْ

9. Serî’: Ritminin sahip olduğu akıcılık ve incelik nedeniyle daha ziyade mersiye gibi duyguların yoğun olduğu şiirlerde tercih edilen bir bahirdir.(el-Hâşimî 1991:62)

Bahrin tefileleri:

مُسْتَفْعِلُنْ مُسْتَفْعِلُنْ فَاعِلُنْ

İlgili Kur’ân ayeti:

أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ

“İyi bilin ki işler sonunda Allah’a döner.” (Kur’an-ı Kerim 42:53)

Ayetin tefilelere dağılımı:

أَلَا إِلَى اللَّهِ - لَاهُ تَصِيرُ - رُ الْأُمُورُ
مُتَفَعِّلُنْ - مُسْتَفْعِلُنْ - فَاعِلُنْ

10. Münserih: İnce ve yumuşak yapısıyla temayüz etmiş olan bu bahir, tefilelerinin kelime üretmedeki zorluğu nedeniyle şairler tarafından az kullanılan vezinlerden biri olmuştur.(Emîl Bedî‘ 1991:149)

Bahrin tefileleri:

مُسْتَفْعِلُنْ مَفْعُولَاتُ مُسْتَفْعِلُنْ

İlgili Kur’ân ayeti:

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ

“Şüphesiz biz insanı bir nutfeden yarattık.” (Kur’an-ı Kerim 76:2)

Ayetin tefilelere dağılımı:

إِنَّا خَلَقْنَا - نَا الْإِنْسَانَ - مِنْ نُطْفَةٍ
مُسْتَفْعِلُنْ - مَفْعُولَاتُ - مُسْتَفْعِلُنْ

11. Hafif: Hem tavil bahri gibi bahirlerin azamet ve celalini, hem de münserih gibi bahirlerin yumuşaklığını ve inceliğini taşıması nedeniyle şairler tarafından sıkça tercih edilen bahirlerden biri olmuştur.(Emîl Bedî‘ 1991:81)

Bahrin tefileleri:

فَاعِلَاتُنْ مُسْتَفْعِلُنْ فَاعِلَاتُنْ

İlgili Kur’ân ayeti:

لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا

Bunlara ne oluyor da bir türlü laftan anlamıyorlar. (Kur’an-ı Kerim 4:78)

Ayetin tefilelere dağılımı:

لَا يَكَادُونَ - نَ يَفْقَهُونَ - نَ حَدِيثًا
فَاعِلَاتُنْ - مُتَفَعِّلُنْ - فَعَلَاتُنْ

12. Muzârî’: Ahfeş’in Arapların vezinleri arasında saymadığı bu bahir Arap şiirinde en az kullanılan bahirlerden biridir. Büyük şairlerin birkaç beyit dışında bu vezinde hiç kaside söylemedikleri görülmektedir.(el-Hâşimî 1991:108)

Bahrin tefileleri:

مَفَاعِيلُنْ فَاعِلَاتُنْ

İlgili Kur’ân ayeti:

يَوْمَ التَّنَادِ يَوْمَ تُؤَلَوْنَ مُدْبِرِينَ

“Arkanızı dönüp kaçacağınız o feryadı figan gününde...” (Kur’an-ı Kerim 85:32-33)

Ayetin tefilelere dağılımı:

يَوْمَ التَّنَادِ - نَادِ يَوْمَ - تُؤَلَوْنَ - مُدْبِرِينَ
مَفْعُولُ - فَاعِلَاتُ - مَفَاعِيلُ - فَاعِلَاتُنْ

13. Muktedab: Az kullanılan bahirlerden biri olup bazı aruz alimlerine göre vezin bile değildir.(el-Hâşimî 1991:111)

Bahrin tefileleri:

مَفْعُولَاتٌ مُسْتَفْعَلُونَ مَفْعُولَاتٌ مُسْتَفْعَلُونَ

İlgili Kur'ân ayeti:

فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ

“Kalplerinde hastalık vardır.” (Kur'an-ı Kerim 2:10)

Ayetin tefilelere dağılımı:

فِي قُلُوبٍ - هُمْ مَرَضٌ
مَفْعُولَاتٌ - مُسْتَفْعَلُونَ

14. Müctes: Endülüs'te ve modern dönemde yaygınlık kazanmış bir bahir olup Arap şiirinde az kullanılan bahirler arasında yer almaktadır.(Emîl Bedî' 1991:129)

Bahrin tefileleri:

مُسْتَفْعَلُونَ فَاعِلَاتُنَّ مُسْتَفْعَلُونَ فَاعِلَاتُنَّ

İlgili Kur'ân ayeti:

نَبِيُّ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغُفُورُ الرَّحِيمُ

“Kullarıma benim çok bağışlayıcı ve merhametli olduğumu haber ver.” (Kur'an-ı Kerim 15:49)

Ayetin tefilelere dağılımı:

نَبِيُّ عِبَا - دِي أَنِّي - أَنَا الْغُفُورُ - رُ الرَّحِيمِ
مُسْتَفْعَلُونَ - فَاعِلَاتُنَّ - مُتَفَعِّلُونَ - فَاعِلَاتٌ

15. Mütekârib: Hareketli bir ritme sahip olan bu bahir coşku ve heyecanı üst seviyeye taşımayı amaçlayan modern dönemin marş ve ezgilerinde sıkça kullanılmıştır.(el-Hâşimî 1991:39)

Bahrin tefileleri:

فَعُولُنْ فَعُولُنْ فَعُولُنْ فَعُولُنْ فَعُولُنْ فَعُولُنْ

İlgili Kur'ân ayeti:

وَأْمَلِي لَهُمْ إِنْ كَيْدِي مَتِينٌ

“Onlara mühlet veriyorum, doğrusu benim tuzağım çok sağlamdır.” (Kur'an-ı Kerim 68:45)

Ayetin tefilelere dağılımı:

وَأْمَلِي - لَهُمْ إِنْ - نَ كَيْدِي - مَتِينٌ
فَعُولُنْ - فَعُولُنْ - فَعُولُنْ - فَعُولُنْ

16. Mütedârek: Halil b. Ahmed'in ortaya koyduğu 15'li aruz sistemine Ahfeş tarafından ilave edilen bir vezindir.(İbn Ma'sûm 1969:8)

Bahrin tefileleri:

فَاعِلُنْ فَاعِلُنْ فَاعِلُنْ فَاعِلُنْ فَاعِلُنْ فَاعِلُنْ

İlgili Kur'ân ayeti:

أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُمْ

“Bunu onlara akılları mı emrediyor?” (Kur'an-ı Kerim 52:32)

Ayetin tefilelere dağılımı:

أَمْ تَأْمُرُهُمْ - أَحْلَامُهُمْ
فَاعِلُنْ - فَعِلُنْ - فَعِلُنْ - فَعِلُنْ

Ayet sonlarını gösteren fasıla harfleri ile şiirdeki kafiye harfi olan revî harfi arasında da bir paralellik kurmak mümkündür. Her ikisi de okuyuşa kattığı armoni ve ahenkle okuyuşu güzelleştirirken dinleyicideki tesiri de daha yukarı çıkarmaktadır. Bundan dolayı ayetler arasında vasıl mümkün olsa da fasılalarda durmak kıraate güzellik katması cihetiyle gerekli görülmüştür.(İbn 'Âşûr 1984:76) Örneğin aşağıda verilen Tûr suresinin beşinci ayeti dışındaki ilk altı ayetinin fasıla harfleri ra harfidir. Söz konusu ayetlerde vakfe yapmak, tilavetteki insicamı yansıtması bakımından daha tercih edilesi bir durumdur. Her ne kadar burada bir tercih söz konusu olsa da klasik Arap şiiri formatında yazılmış bir kasidenin her

beytinin sonunda mecburen durmanın okuyuşa kattığı insicamla şiirsel bir üslupla nazil olmuş Kur'ân ayetlerinde vakfe yapmak bu açıdan benzeşmekte ve dinleyicide daha fazla etki meydana getirmektedir.

وَالطُّورِ (۱) وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ (۲) فِي رَقٍّ مَّنْشُورٍ (۳) وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ (۴) وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ (۵) وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ (۶)

Yemin olsun Tûr'a (1), satır satır yazılmış o kitaba (2), yayılmış ince deri üzerine (3), Beyt-i Ma'mûr'a (4), yükseltilmiş tavana (göğe) (5), kaynayan denize (6).

Yukarıdaki ayetlerin şiirsel bir üsluba sahip olması elbette Kur'ân'ı bir şiir kitabı olarak görmeyi mümkün kılmamaktadır. Şiiri çağrıştıran bu ayetler neticede kafiye ve vezin birliğine sahip klasik Arap şiirinin kurallarına sıkı sıkıya bağlı kalmasına benzer bir şekilde şekilsel genel geçer bir kabule sığmamaktadır. Ancak Kur'ân'ın şiir formatında nazil olmaması hususu, muarızlarının olası suçlamalarını geçersiz kılmaya yönelik bir gayeyi gözetmesi şeklinde okunacağı gibi aynı zamanda onun insan yapısı olan şiirin kurallarına sıkı sıkıya bağlı kalmaktan kendini soyutlayıp dilin olanaklarını yeniden inşa edici, yapılandırıcı, taklit eden değil yeni bir çığır açan üslubunun bir gereği olarak da düşünülmelidir. Nitekim Mekkî surelerin şiir veya hitabet üslûbuna yakın bir tarzda gelirken ferdî ve içtimâî hukuk konularından bahseden Medenî sûre ve ayetlerde yalın bir anlatım tarzının öne çıkmasında da görülen bu hususiyeti onun herhangi bir döneme has olmaktan çıkıp çağlar üstü bir muciz bir kitap olmasıyla daha çok ilgilidir.(Birişik 2002:404). Ayrıca Kur'ân'ın çoğu suresinde görülen konu bütünlüğünün olmaması veya konudan konuya geçişler Arap şiirinin klasik kaside yapısında da görülmektedir. Zira kasidenin mukaddime, ana konu ve hatime bölümlerinde işlenen temalar farklılık arz edebilmekte hatta bu durum eski dönem Arap Edebiyatı eleştirmenlerince gerekli görülmektedir.(İbn Kuteybe, 1982, s. 75-76) Dolayısıyla Kur'ân surelerinin bu özelliği sonraki nesiller için anlaşılabilir bir durum gibi gözükse de nazil olduğu toplum açısından gayet anlaşılırdır.

SONUÇ

Kur'ân'ın bir şiir kitabı olduğu iddiasının ilmi bir gerçekliği olmadığı gibi onun yer yer edindiği şiirsel üslubu dolayısıyla, şiirle hiçbir alakası bulunmadığını ileri sürmek de gerçekçi bir tutum değildir. Zira şiir toplumuna inmiş ve muhatapları üzerinde etki bırakmayı amaçlayan bir metnin çağının bu özelliğine tamamen yabancı kalması düşünülemez. Bu nedenle "O bir şair sözü değildir" ayetinden yola çıkarak Kur'ân'ın şiirselliğini inkâr etmek doğru bir yaklaşım olmasa gerektir. Zira Kur'ân'ın ilgili ayetleri muarızlarının "Bu şair sözüdür" iddiasını tekzip etmekte, şiirselliğini ise inkâr etmemektedir. Dolayısıyla ona, nazil olduğu toplumun dilinin özelliklerini içinde barındırmakla birlikte bu hususiyetleri kendine özgü bir şekilde yeniden yapılandırmış, farklı ve benzersiz üslubunun içine şiirsel öğeler de katmış bir kitap gözüyle bakılabilir. Bu nedenle Kur'ân'ın üslubuyla ilgili yapılacak değerlendirmelerde onunla şiir arasında kurulabilecek bağıntıları ilahi iradeye muhalif bir tutum olarak görmeyip Cahiliye şiirinin klasik İslami ilimlere referans olmasında olduğu gibi şiirsel üslubunun da nazara verilmesinin onun icazına yönelik yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı hesaba katılmalıdır.

KAYNAKLAR

- el-Aynî, Ebû Muhammed Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed. 2001. *'Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. C. 14. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Bâkîllânî, Ebû Bekr Muhammed b. Tayyib b. Muhammed. t.y. *İ'câzü'l-Kur'ân*. Kahire: Dâru'l-Ma'ârif.
- Birişik, Abdülhamit. 2002. "Kur'an İlimleri". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 26:401-4.
- el-Buhârî, Ebî Abdillâh Muhammed b. İsmâil. 2003. *Şahîhu'l-Buhârî*. Dımaşk: Dâru İbn Kesîr.
- el-Cürcânî, Ebû Bekr Abdulkâhîr b. Abdurrahman. t.y. *Delâilü'l-İ'câz*. Kahire: Mektebetü'l-Hâncî.
- Çetin, Nihad M. 1992. "Basîr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 5:106.
- Emîl Bedî', Ya'kûb. 1991. *el-Mu'cemu'l-mufaşşal fi'İlmi'l-'arûd ve'l-kâfiye ve funûnu's-şi'r*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Habenneke el-Meydânî, Abdurrahman Hasan. 1996. *el-Belâğatü'l-'arabiyye*. C. 2. Dımaşk: Dâru'l-Kalem.

el-Hâşimî, Muhammed Ali. 1991. *el-'Arûdu'l-vâdih ve 'ilmu'l-kâfiye*. Dımaşk: Dâru'l-Kalem.

İbn Abdürabbih, Ahmed b. Muhammed b. el-Endelüsî. 1983. *el-'İkdu'l-Ferîd*. C. 6. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.

İbn 'Âşûr, Muhammed et-Tâhir. 1984. *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*. C. 1. Tunus: ed-Dâru't-Tûnisiyye.

İbn Hicce el-Hamevî, Ebû Bekr b. Ali b. Abdullah. 2001. *Hizânetü'l-Edeb ve Ğayetü'l-Erab*. C. 3. Beyrut: Dâru Sâdır.

İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim. 1982. *eş-Şi'r ve's-Şu'arâ*. C. 1. Kahire: Dâru'l-Ma'ârif.

İbn Ma'sûm, es-Seyyid Ali Sadrettîn el-Medenî. 1969. *Envâru'r-Rebî' fî Envâ'i'l-Bedî'*. C. 4. Necef: Maţba'atu'n-Nu'mân.

Qudâme b. Ca'fer, Ebu'l-Ferec el-Bağdâdî. 1995. *Nağdu's-Şi'r*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.

Müslim b. Haccâc, el-Kuşeyrî en-Neysâbûrî. 2006. *Saĥîhu Müslim*. Riyad: Dâru Taybe.

en-Nisâbûrî, Hâkim. 2006. *el-Müstedrek 'ale's-Şaĥîhayn*. C. 3. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife.

Sezer, İsmail Hakkı. 2003. "Kur'ân'da Şiir ve Şair". *Marife* 7-29.

Şensoy, Sedat. 2006. "Nazmü'l-Kur'ân". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 32:464-66.

Yavuz, Yusuf Şevki. 2000. "İ'câzü'l-Kur'ân". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 21.

Yektar, Osman Nedim. 2016. "Hadîs Rivayetleri ve Hz. Peygamber'in Şiire Bakışı". *Ekev Akademi Dergisi* (65):405-32.

A CULTURAL ANALYSIS ON LEZGINS' LIFESTYLE IN QABALA, AZERBAIJAN

Fazıl Ahmet Gültekin

Lecturer at Sakarya University, School of Foreign Languages

ORCID: 0000-0003-4601-9551

ABSTRACT

Azerbaijan is known to be one of the countries located in Caucasia and throughout the history, Caucasia has also been home for many different local communities. Among these communities, Lezgins in Azerbaijan compose the largest ethnic group within the country. This study aims to analyze the cultural patterns of this ethnic group in Qabala, Azerbaijan, where they form the local majority. These cultural patterns consist of many different items like language, customs, religion, values, local meals, and rituals etc. The number of academic studies on Lezgins in Azerbaijan is quite limited and this field research will help to enrich the literature in this context. To conduct this study qualitative research was conducted and ethnography method was used. To collect data, in-depth observation technique and interviews helped the research to be authentic and more reliable. The people who were interviewed were from various parts of Qabala and originating from diverse socioeconomic backgrounds. Besides, over four months of observation was made intermittently to acquire enough data. In terms of sampling, snowball sampling, also known as chain-referral sampling, was used as some of the subjects in the beginning of the research offered recommendations for sourcing the necessary samples for the research study. Although the research has not been finalized yet, there are some findings that demonstrate the significance of language and values to sustain the ethnic culture within a larger community.

Keywords: Lezgins, culture, cultural studies, sociology, lifestyle, Qabala.

INTRODUCTION: WHO ARE LEZGINS, WHERE DO THEY LIVE?

Caucasia is home to more than 50 different peoples, and this is not a contemporary situation since it was stated by the Roman scholar Pliny the Elder that the Romans were able to do business in that region with the help of 80 interpreters (Caucasian Peoples,2021).

One of the communities that has resided in the Northeastern part of that region for centuries is the Lezgin community(Cole, 2011). Dating back to Caucasian Albania, the Lezgins have survived in the region for centuries, and after the collapse of the Soviet Union, now they perpetuate their existence mostly in the Republic of Dagestan, in the Russian Federation, and the Republic of Azerbaijan, on both sides of the Samur River (Minahan, 2016). The number of Lezgin population in Russia is known to be 474,000, and more than 336,000 of those are in Dagestan, according to the statistics given in 2010 (Robert & Ware, 2009). On the other hand, the number of Lezgin people in Azerbaijan is given as 167570 according to the census, which was carried out in 2019(Population of Azerbaijan,2021).

Throughout the centuries, Lezgins has been one of the local peoples settled in Caucasia. After the collapse of Caucasian Albania in the 5th century, they continued their existence under the domination of the state of Shirvansahs. As with the 8th century, the conversion of Lezgins into Islam started, and that took about 700 years to complete. With the fall of Shirvanshahs, Lezgins commenced living as free societies, and some of them lived under the rule of khanates in the region. For Lezgins, the dominance of the Russians began in the 19th century despite the struggle of Sheikh Shamil, an Avar Imam, with whom Lezgins fought together in the Great Caucasian War. With his loss in the fight in the Caucasus in 1959, the sovereignty of the Russians became visible (Cole,2011). After the Bolsheviks revolution in Russia, Muslims in North Caucasia declared autonomy in the region. However, that initiative was subdued by the Soviet Rule that came to power in 1920 in the region. The rule of the Soviets persisted

until the collapse of the federation and with the independence of Azerbaijan, a natural border emerged that divided Lezgins into two different regions (Minahan, 2016).

One of the settlements where Lezgins live in high density is known as Gabala (Aydın, 2023). This city is also of high significance in the history of the region since it became the capital of Caucasian Albania during the medieval times (Dum-Tragut, 2023). Even though there are several studies that include Lezgin people in the region, a field study that covers research in Gabala makes it an important contribution to the literature.

As the aim of this paper is to analyze Lezgins' lifestyle and see to what extent they could preserve their ethnic culture as a minority group, having a clear understanding of the norms about culture is valuable. To begin with, culture is a central concept in ethnographic studies. According to Sir Edward Tylor culture is "that complex whole which includes knowledge, belief, art, morals, law, custom, and any other capabilities and habits acquired by man as a member of society." (1871).

Another broad definition of culture was made by Raymond Williams, and he defines culture as "a particular way of life, whether of a people, a period of a group, or humanity in general"(1983).

In sociology, there are many features of culture, and the most important ones are listed and explained briefly below (Drew, 2023).

- Language is the way of carrying the message to the other agent in a specific way in a social group of people.
- A symbol can be anything, such as a gesture, object, picture, etc., that is unique for the people sharing the same culture.
- Rituals and traditions are also two of the key features of culture, as they are the observable practices that include symbolic meaning.
- Norms and values. Norms are the accepted patterns of behavior and societal anticipations established by a particular culture. On the other hand, the beliefs acquired by society to guide the members of this group, such as standing up when an elderly gets into the room, can be an example of values.
- Artifacts are the objects or tools that are specific to a culture. A Lezgi carpet is a distinctive example of an artifact.
- Rules and laws are the codified principles that create the norms to behave in a society.
- Food and eating habits can also be counted as distinctive elements of culture as cousins of societies can differ widely even if the geographical distance is quite close to each other.

In the next chapter, the materials and methods to conduct this study will be explained briefly.

2. MATERIALS AND METHODS

In social studies, the findings of a study might differ greatly according to many variables. For this reason, it is not possible to assert that the results of these studies are like the results of the ones in the exact sciences. Since this research is a field study as part of cultural studies, to undertake this study, qualitative research was employed, and the ethnographic approach was utilized in addition to content analysis that provides the background information that is necessary. Data collection was facilitated by employing in-depth observation techniques and conducting interviews, enhancing the authenticity and reliability of the research.

Dr Ann Grey describes the significance of the methods used in cultural studies as follows:

It is perhaps when looking at methods and methodologies that we can shed the most light on the differences between, and within disciplinary areas. Cultural studies has appropriated a range of methods from different disciplines, for example, textual analysis, historiography and historical analysis and psychoanalysis and drawn upon them as and when they are appropriate to its object of study. When

specifically seeking to investigate the social practices of lived cultures it has drawn from methods developed within sociology and anthropology. Thus we can identify a range of methods that sociology labels ‘qualitative’ and which anthropology labels ‘ethnographic’. In adopting and sometimes adapting research methods more associated with other disciplines, projects carried out under the umbrella of cultural studies have been the subject of critique from both sociological and anthropological perspectives. At this stage a brief examination of the nature of the critiques can effectively reveal what is distinctive about the cultural studies approach to the cultures of everyday life and the necessary adaptation of existing methods. (2011)

3. FINDINGS AND DISCUSSIONS

As mentioned above, in-depth observation and interviews were conducted in this research. Here are some of the findings that I reached for the time being as a result of this study that aims to assess the cultural perseverance of an indigenous Lezgin society living in Qabala, Azerbaijan.

Language: Because of living together with the dominant culture, almost everybody speaks Azerbaijani as their mother tongue, and the number of people who know Lezgian is quite limited. There is only a small number of elderly who are above 80 in some villages that do not know Azerbaijani and only speak Lezgian. The generation that was born before the soviet union asserts that they had Lezgian as a course at schools, but today, it is just Russian and English that are taught at schools, and children do not have the chance to learn it by the book. The only way to teach Lezgian to a child is to help them acquire the language from birth within the family.

Rituals and traditions: rituals and traditions play an important place in Lezgins life. They have distinct defenses to perform in their wedding ceremonies and many other rituals such as breaking a pot to prevent evil eye while the bride is getting out of the house.

Artifacts: One of the most distinctive artifacts for Lezgins is a dagger. They have even proverbs, which can be translated as “blood is out when the dagger is out”.

(picture 1: Lezgin diggers. Photo by taken Fazıl Ahmet Gultekin)

CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

This study composes just a very small portion of a broader research, and more findings are yet to be mentioned in the future. As a conclusion, it is possible to say that Lezgins have harmonized with Azerbaijani people and the lines between their cultures have become ambiguous. On the other hand, there are still many Lezgin people that feel and identify themselves as Lezgins with cultural awareness and they try to do their best to preserve their culture at least by teaching the language to their children.

REFERENCES

- Aydın, Ü. S. (2023). *Azerbaycan Çokkültürlülüğünün Jeopolitiği*. Ankara, Türkiye: Astana Yayınları.
- Cole, J. E. (2011). Lezgins. In *Ethnic groups of Europe: An encyclopedia* (pp. 236–239). Santa Barbara, CA, the USA: ABC-Clio.
- Cornell, S. E. (2005). 6. Conflicts in the North Caucasus. In *Small nations and great powers: A study of ethnopolitical conflict in the Caucasus*. London, the UK: Routledge Curzon.
- Drew, C. (July 14, 2023). Culture in Sociology (Definition, Types and Features). Helpful Professor. <https://helpfulprofessor.com/culture-sociology/>
- Dum-Tragut, J. (2023). The period of Antichalcedonian movements: cultural self-discovery – yet united in dogma and hierarchy. In *Caucasian Albania* (pp. 285–332). Berlin/Boston: De Gruyter Mouton.
- Editors of Encyclopaedia, T. (2021). Retrieved from <https://www.britannica.com/topic/Caucasian-peoples>
- Gray, A. (2011). Ethnographic Methods. In *Research practice for cultural studies: Ethnographic methods and lived cultures*. London: SAGE Publications.
- Minahan, J. (2016). *Encyclopedia of stateless nations: Ethnic and national groups around the world*. Santa Barbara, CA, The USA: Greenwood, an imprint of ABC-CLIO, LLC.
- (N.d.). *Population of Azerbaijan*. Retrieved from <https://www.stat.gov.az/source/demography/ap/?lang=en>
- Robert, B. W., & Ware, R. B. (2009). *Dagestan: Russian hegemony and Islamic resistance in the North Caucasus*. London: Routledge.
- Tylor, E. B. (1871). *Primitive culture: Researches into the development of mythology, philosophy, religion, language, art, and custom*. J. Murray.ac

**DİJİTAL VE SOSYAL MEDYA PAZARLAMADA GELECEK PERSPEKTİFİ:
KAVRAMSAL BİR ÇALIŞMA
FUTURE PERSPECTIVE IN DIGITAL AND SOCIAL MEDIA MARKETING: A
CONCEPTUAL STUDY**

Hasan Gedik

*KTO Karatay Üniversitesi İ.İ.S.B.F Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü, Pazarlama alanı
ORCID: 0000-0002-8936-3486*

ÖZET

İnternet, sosyal medya, mobil uygulamalar ve diğer dijital iletişim teknolojileri dünya çapında milyarlarca insan için günlük yaşamın bir parçası haline geldi. İnternet ve sosyal medyanın kullanımı tüketici davranışlarını ve şirketlerin işlerini yürütme şekillerini değiştirmektedir. Çevrimiçi ortam, çağdaş işletmeler için hızla bir pazarlama merkezi haline geliyor. Çoğunlukla dijital pazarlama olarak bilinen bu olgu, işletmelere çeşitli fırsatlar sunmaktadır. Aynı zamanda mobil ticaretin popülaritesinin artmasıyla birlikte, çevrimiçi alışveriş dünya çapında patlayıcı bir büyüme yaşamaktadır. Dijital ve sosyal medya pazarlaması, şirketlerin pazarlama hedeflerine nispeten düşük maliyetle ulaşmasını sağlar. Bu nedenle, iş dünyasında hızla büyüyor ve gelişiyor. Bununla birlikte, olumsuz elektronik ağızdan ağıza pazarlamanın yanı sıra müdahaleci ve rahatsız edici çevrimiçi marka varlığından kaynaklanan önemli zorluklar da bulunmaktadır.

Dijital ve sosyal medya pazarlamasının geleceği muhtemelen birçok önemli trend ve gelişmeyle şekillenecektir. Bu çalışma, dijital ve sosyal medya pazarlamasıyla ilgili geleceğin neler getirebileceğine dair bazı perspektifler sunmaktadır. Bu bağlamda sosyal ticaretin büyümesi, yapay zeka, artırılmış gerçeklik pazarlaması, dijital içerik yönetimi, mobil pazarlama gibi konulara bakış açıları sunuyor.

Bu çalışma nitel çalışma yöntemi ile ikincil kaynaklar taranarak yapılmıştır. Çalışmada dijital alana ilişkin kavramsal bilgiler ve literatürdeki çalışmalardan derlenen bilgilerden hareketle önerilere yer verilmiştir. Ayrıca, zorlukları ve fırsatları belirleyerek araştırmacılara ve uygulayıcılara önemli bir katkı sağlamaktadır.

Sonuç olarak, işletmelerin dijital ve sosyal medya pazarlama ortamının sürekli geliştiğini ve başarı için çok önemli olduğunu unutmamaları gerekiyor. Ayrıca, sektör trendlerini takip etmek ve değişime uyum sağlamakta başarı için çok önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Pazarlama, Sosyal Medya Pazarlama, Tüketici Davranışları

ABSTRACT

Internet, social media, mobile apps, and other digital communications technologies have become part of everyday life for billions of people around the world. The use of the internet and social media have changed consumer behavior and the ways in which companies conduct their business. Online presence is fast becoming a marketing hub for contemporary businesses. Often known as digital marketing, the phenomenon offers several opportunities to businesses. At the same time as the popularity of mobile commerce increases, online shopping is experiencing explosive growth worldwide. Digital and social media marketing allows companies to achieve their marketing objectives at relatively low cost. Therefore, it is rapidly growing and developing in business. However, significant challenges exist from negative electronic word-of-mouth as well as intrusive and irritating online brand presence.

The future of digital and social media marketing will likely be shaped by many important trends and developments. This study offers some perspectives on what the future may bring regarding digital and social media marketing. In this context, it offers perspectives on topics such as the growth of social

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

commerce, artificial intelligence, augmented reality marketing, digital content management and mobile marketing.

This study was conducted by scanning secondary sources with the qualitative study method. In the study, conceptual information about the digital field and suggestions are given from the information compiled from studies in the literature. Additionally, it makes a significant contribution to researchers and practitioners by identifying challenges and opportunities.

In conclusion, businesses need to remember that the digital and social media marketing landscape is constantly evolving and is crucial to success. Additionally, following industry trends and adapting to change is very important for success.

Keywords: Digital Marketing, Social Media Marketing, Consumer Behavior

LİSANSÜSTÜ EĞİTİMDE ULUSLARARASI TİCARET TEORİLERİNİ ELE ALAN
TEZLERİN İNCELENMESİ: BİR İÇERİK ANALİZİ ÇALIŞMASI¹

REVIEW OF THESES ADDRESSING INTERNATIONAL TRADE THEORIES IN
POSTGRADUATE EDUCATION: A CONTENT ANALYSIS STUDY

Zeliha GÜLÜM

*Yüksek Lisans Öğrencisi, KTO Karatay Üniversitesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Tezli Yüksek
Lisans Programı, Konya, Türkiye*

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-9995-6332>

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, 1986 – 2023 yılları arasında uluslararası ticaret teorileri üzerine hazırlanan lisansüstü tezlerin kapsamlı bir şekilde incelenerek, disiplinler arası bir konum sergileyen uluslararası ticaret teorilerine yönelik araştırma eğiliminin belirlenmesidir.

İlgili amaç doğrultusunda, uluslararası ticaret teorileri (Mutlak Üstünlükler Teorisi, Merkantilizm, Leontief Paradoksu, Nitelikli İşgücü Kuramı, Teknoloji Açığı Teorisi, Tercihlerde Benzerlik Yaklaşımı, Ölçek Ekonomileri Kuramı, Monopolcü Rekabet Kuramı, Karşılaştırmalı Üstünlükler, Kaynak Tabanlı Yaklaşım) ile ilişkili tezlerin ana çerçevesi (yıl dağılımları, yöntem, veri toplama araçları vb.) ve tematik eğilimler değerlendirilmiştir.

Nitel metodolojide tasarlanan araştırma prosedüründe Ulusal Tez Merkezi arşivi üzerinde gerçekleştirilen ön tarama sonucunda araştırma örnekleme 522 lisansüstü tezi (353 yüksek lisans/ 169 doktora) olarak belirlenirken, dahil etme-dışlama kriterlerinin uygulanması ile nihai örneklem büyüklüğü 121 lisansüstü tez (45 doktora, 76 yüksek lisans tezi) olarak belirlenmiştir.

İçerik analizi temel alınarak gerçekleştirilen çözümleme sonucunda 2019 Yılı (9 doktora, 42 yüksek lisans) yayın dinamiğinin en yüksek olduğu periyot olarak belirlenirken, tezlerin ağırlıklı olarak İktisat bölümünde gerçekleştirildiği (%26,64) ve kantitatif bir metodolojik eğilimin (%68,60) hâkim olduğu tespit edilmiştir. İncelenen teoriler açısından Karşılaştırmalı üstünlükler Teorisi (%33,06) tezlerde en çok ele alınan yaklaşımı temsil ederken, rekabet gücü, dış ticaret etkileri ve girdi-çıkı analizleri Temaları uluslararası ticaret teorilerinde araştırma eğiliminin en fazla olduğu temalar olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Ticaret Teorileri, Uluslararası Ticaret, Dış Ticaret, İçerik Analizi

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the research trend towards international trade theories, which exhibit an interdisciplinary position, by comprehensively analysing the postgraduate theses prepared on international trade theories between 1986 and 2023. In line with the related objective, the main framework (year distribution, methodology, data collection tools, etc.) and thematic trends of the theses related to international trade theories (Theory of Absolute Advantages, Mercantilism, Leontief Paradox, Skilled Labour Theory, Technology Gap Theory, Similarity in Preferences Approach, Economies of Scale Theory, Monopolistic Competition Theory, Comparative Advantages, Resource-Based Approach) were evaluated.

In the research procedure designed in qualitative methodology, the research sample was determined as 522 postgraduate theses (353 master's / 169 doctoral theses) as a result of the preliminary review of the

¹ Bu çalışma Dr. Öğr. Üyesi Hazal Duman Alptekin danışmanlığında yürütülen ve Zeliha Gülüm tarafından hazırlanan 'Lisansüstü Eğitimde Uluslararası Ticaret Teorilerini Ele Alan Tezlerin İncelenmesi: Bir İçerik Analizi Çalışması' başlıklı yüksek lisans tezinden geliştirilmiştir.

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

National Thesis Centre archive, while the final sample size was determined as 121 postgraduate theses (45 doctoral, 76 master's theses) by applying the inclusion-exclusion criteria.

As a result of the analysis based on content analysis, 2019 year (9 doctorate, 42 master's degree) was determined as the period with the highest publication dynamics, while it was determined that the theses were predominantly carried out in (%26,64) and a quantitative methodological tendency (%68,60) was dominant. In terms of the theories analysed comparative advantages Theory (%33,06) represents the most common approach in the theses, while competition power, foreign trade effects and input-output analysis Themes were determined as the themes with the highest research tendency in international trade theories.

Keywords: International Trade Theories, International Trade, Foreign Trade, Content Analysis

DMİTRİ KANTEMİR OSMANLI İMPARATORLUĞU VE MÜSLÜMAN DİNİ HAKKINDA
VE DOĞU ÇALIŞMALARI ARASINDAKİ YERİ

DMITRIE KANTEMIR ABOUT THE OTTOMAN EMPIRE AND MUSLIM RELIGION AND
HIS PLACE AMONG THE ORIENTAL STUDIES

Sándor FÖLDVÁRI

Debrecen University, Hungary, Faculty of Humanities

ORCID ID: 0000-0002-7825-0531

ÖZET

(İngilizce Özet aşağıdadır - yine de daha ayrıntılı olarak) Dmitry Kantemir, Osmanlı İmparatorluğu'nun İstanbul'daki Limanında diplomat olarak görev yapan Moldova kökenli Rumen bir prensdi. Daha sonra Çarlık Rusyası'na taşındı ve Moldova'da çarın vasalı olarak Çarlık İktidarı için görev yaptı. 4 Ciltlik bir tez yazdı "Osmanlı İmparatorluğu Tarihi" ve başlık altında bir inceleme "Muhammed Dininin Sistemi" Kitapları Müslüman ülkelerle ilişkilerde siyasi, strateji ve taktiklerin geliştirilmesine hizmet etti. Böylece Rus-Türk Savaşına yol açan Çarlık emperyalist emellerine hizmet etti ve hazırladı, ve 21 Temmuz 1774'te Küçük Kaynardca'daki üzücü barış antlaşması ile sona erdi. Günümüzde olduğu gibi, Bilim genellikle desteği için siyasi çıkarlara hizmet eder. Böylece Kantemir'in eserleri Rus emperyal süreçlerine dayatıldı, ve Rus Çarlık güçleri tarafından karşılandı. Doğu çalışmaları iki amaca hizmet etti: bir yandan bilim, diğer yandan "oryantalizm", Avrupa siyasi hırsları. Çarlık Rusyası, Batı'nın sömürgeleştiren imparatorlukları gibi bir imparatorluktu. Çarlık Rusyası, bilgeliklerini satın aldığı gibi, bilgili adamları siyasi çıkarları için kullandı.

Anahtar Kelimeler: İtirafçılık, Okullaşma, Baskı, kurumsallaşma, Protestanlık, Erken_Modern_Yaş.

ABSTRACT

Dmitrie Cantemir about the Ottoman Empire and Muslim Religion and His Place among the Oriental Studies. Dmitry Kantemir was a Romanian Prince of Moldavian origin, who served as a diplomat at the Porta of the Ottoman Empire in Istanbul, he moved to Tsarist Russia and served for the Tsarist Power, as a vassal of the tsar in Moldova, and died in Kharkiv, now Eastern Ukraine, then Tsarist province. He wrote a 4-volume treatise "History of the Ottoman Empire" and a treatise under the title "The System of the Mohammedan Religion". His books served not only as a source of knowledge but also as "technological material" for developing political, strategies and tactics in relations with Muslim countries. Thus he served and prepared the Tsarist imperial ambitions, which led to the Russian-Turkish War, and ended with the sad peace treaty in Küçük-Kaynardja, on 21 July 1774. The Russian Tsardom prepared it in a sly way. The Crimean Tatars formed a strong state, invaded the southern part of the steppe, and were strong allies of the Turkish Sultan. They were separated from the Turkish alliance in the 18th century to make it weak, with Russian propaganda and sly diplomacy. Thus, the Russian Tsarist Empire began to build its "globalization" in the 18th century, and it was a counterpart to the West. Such as nowadays, Science often serves political interests, for its support. Thus, Kantemir's works were imposed in Russian imperial processes, and he was welcomed by the Russian Tsarist powers. Because he wrote about the Ottoman Empire in a pragmatic aspect, and he wrote about the Muslim religion in a pragmatic way. The Oriental studies served two purposes: science, on one hand, and "orientalism", European political ambitions, on the other hand. Tsarist Russia was such an empire, as the Western colonizing empires, and Tsarist Russia used the learned men for its political interests, as their wisdom was purchased with the support of the Tsar.

Keywords: Kantemir, Moldova, Russia, Ottoman, Orientalism

ULUSLARARASI GÖÇ KURAMLARINI ANLAMAK
UNDERSTANDING INTERNATIONAL MIGRATION THEORIES

Mehmet ÖZÇELİK

*Doktora, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Anabilim Dalı*

ORCID: 0000-0002-0158-1148

ÖZET

İnsanoğlu dünyaya ayak bastığı ilk andan itibaren sürekli olarak bir yer değiştirme ya da hareketlilik içerisinde olmuştur. Sosyal, ekonomik, kültürel faktörlerin yanı sıra savaş gibi nedenler insanları göçe sevk etmiş, bu durum da göçe olan ilgiyi dinamik tutmuştur. Uluslararası göç temelinde ‘ulus’ yer aldığı için karmaşık, kapsamlı ve zor bir alandır ve günümüz dünyasında sıkça karşılaşılan normal bir durumdur. Göç olgusunun çeşitliliği ve karmaşıklığı, sosyal-ekonomik ve politik süreçlerden ayrı tutmanın zorluğu, göçün sebep ve sonuçlarını genellemenin önündeki en büyük engeller olarak ifade edilebilir. Bu araştırmanın amacı, insanlık tarihi kadar eski ancak bir o kadar da güncel ve dinamik bir konu olan uluslararası göç olgusunu anlayabilmek adına sosyal bilimlerde kullanılan göç kuramlarını ele almak ve güncel örneklerle açıklamaya çalışmaktır. Uluslararası göçün tüm yönlerini kapsayan tek bir kuramın varlığından söz edilemez. Uluslararası göç farklı disiplinleri etkileyen ve farklı disiplinlerden etkilenen bir olgudur. Göçün nedenlerini anlamak ve sonuçlarını analiz etmek amacıyla farklı disiplinler tarafından geliştirilen göç kuramlarının; ekonomi merkezli ya da siyaset temelli oldukları görülmektedir. Her ne kadar göç kuramları farklı varsayımlara dayansalar da birbirleriyle bir çatışma içerisinde olmayıp göç olgusuna çeşitlilik ve farklı bakış açısı katmaktadır. Bu doğrultuda sosyal bilimlerde göç çalışan bir araştırmacının ister ekonomi ister siyaset temelli olsun göç kuramlarına dair bilgi sahibi olmasının meseleye farklı bakış açısı geliştirmesine olanak tanıyacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası göç, Göç kuramları, Zorunlu göç

ABSTRACT

Since the humans set foot on Earth, they have been consistently on the move or mobility. Such as social, economic, cultural factors and even reasons like war have driven people to migrate, maintaining a dynamic interest in migration. Since international migration is based on ‘nation’, it is a complex, comprehensive and challenging field, and it is a normal situation that is frequently encountered in today’s world. The diversity and complexity of the migration phenomenon, the difficulty of separating it from socio-economic and political processes, can be seen as the main obstacles to generalizing the causes and consequences of migration. The aim of this research is to explain migration theories with current examples to understand the phenomenon of international migration, which is as old as human history yet equally contemporary and dynamic. It is not possible to speak of a single theory that contain all aspects of international migration. International migration is a phenomenon that influences different disciplines and is influenced by different disciplines. To understand the reasons for migration and analyze its consequences, migration theories developed by different disciplines are observed to be either economy-based or politics-based. Although migration theories are based on different assumptions, they do not conflict with each other but rather contribute diversity and different perspectives to the phenomenon of migration. In this regard, it is believed that a researcher studying on migration in the social sciences, whether it is economy-based or politics-based, having knowledge of migration theories will enable them to develop different perspectives on the issue.

Key Words: International migration, Migration theories, Forced migration

TOPLUMSAL TİP BAĞLAMINDA “FEMİNER ERKEK”
“FEMININE MALE” IN THE CONTEXT OF SOCIAL TYPE

Esenay AYTAŞ

*KTO Karatay Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans
Öğrencisi*

ORCID: 0009-0002-9360-5799

ÖZET

Cinsiyet kavramı denilince her şeyden önce kişinin doğuştan sahip olduğu biyolojik cinsiyet aklı gelmektedir. Lakin günümüzde kadın ve erkek araştırmalarında salt biyolojik cinsiyet yeterli gelmemektedir. Gelişen toplum ile, kadınlık ve erkeklik anlayışında da değişim meydana gelmiştir. Zamanla “Bem Cinsiyet Rolü Envanteri (BSRI)” gibi ölçekler geliştirilmiş, kadın erkek çalışmalarında yalnızca biyolojik cinsiyetin yeterli olmayacağı anlaşılmıştır. Bunun sonucunda cinsiyet kimliği kavramı üzerinde durulmuştur. Femininlik, maskülenlik, androjenlik gibi cinsiyet kimlikleri belirlenmiştir. Son zamanlarda ise maskülen kadınların ve erkeklerin toplumda sayısının arttığı yadsınamaz bir gerçektir. Bu çalışmada feminen erkekler, sosyolojik bağlamda toplumsal tip olarak incelenmiş, araştırılmıştır. Geleneksel yapıya bakıldığında kadın iş hayatı alanı dışında olup, faaliyet alanı ev işleri, çocuk bakımı olarak belirlenmektedir. Ancak günümüzde kadının iş hayatına girmesi ile, feminen alan olan ev işleri, çocuk bakımı gibi alanlara erkeklerde girmek durumunda kalmıştır. Kadında değişen birtakım cinsiyet rolleri doğal olarak erkeğin sahip olduğu cinsiyet rollerini de değişime uğratmıştır. Bunun sonucu olarak bireyi sınıflandırmada yalnızca atanmış cinsiyet yetemez hale gelmiştir. Çalışmanın konusu, günümüz erkeklerinin biyolojik cinsiyetlerinden bağımsız olarak sahip oldukları cinsiyet kimliği doğrultusunda düşünülerek, feminen erkek kavramının sosyolojik olarak toplumsal tip bağlamında incelenmesidir. Çalışmada öncelikli olarak, “Feminen erkek varlığı toplumsal tip olarak sınıflandırılabilir mi?” sorusuna cevap aranmaktadır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılmıştır. Feminin erkek araştırması doğrultusunda; toplumsal tip, feminite-maskülenite, cinsiyet kimliği ve literatürdeki feminen erkek olgusu hakkında kapsamlı bir literatür taraması yapıldıktan sonra doküman analizi yöntemi kullanılarak derleme bir çalışma planlanmıştır. Edinilen bulgularda görülmüştür ki feminen erkek kategorisi belirli kesimler tarafından farklı yorumlanmakta ve kişi algısına göre bir tip oluşmaktadır. Bu sebeple feminen erkek, madun erkeklik olarak görülmektedir. Yine bulgulara göre feminen erkek tipinin sosyolojik bağlamda tipleştirilmemesi, yanlış anlaşılması erkek hegemonyasında feminen olan erkeğin dışlanmaya ve ötekileştirilmeye maruz kalması anlamına da gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal tip, Feminin, Maskülen, Feminin Erkek.

ABSTRACT

When the concept of gender is mentioned, first of all, the biological gender that a person has at birth comes to mind. However, today, biological sex alone is not enough in women's and men's research. With the developing society, there has also been a change in the understanding of femininity and masculinity. Over time, scales such as the 'Bem Gender Role Inventory (BSRI)' have been developed, and it has been understood that biological sex alone will not be sufficient in women-men studies. As a result, the concept of gender identity has been focused on. Gender identities such as femininity, masculinity, androgyny have been determined. It is an undeniable fact that recently the number of masculine women and men in society has increased. In this study, feminine men were examined and investigated as a social type in a sociological context. When we look at the traditional structure, women are outside the field of business life and their field of activity is determined as household chores and child care. However, today, with the entry of women into business life, men have had to enter areas such as household chores and child care, which are feminine areas. A number of gender roles that have changed in women have naturally changed the gender roles that men have. As a result of this, only the assigned gender has become insufficient to classify an individual. The subject of the study is to examine the concept of feminine male sociologically in the context of social type by considering the gender identity that today's men have regardless of their biological sex. As a priority in the study, 'Can the feminine male presence be classified as a social type?' The answer to the question is being sought. In

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

this study, qualitative research methods were used. In line with the feminine male research, a review study was planned using the document analysis method after a comprehensive literature review was conducted on the social type, femininity-masculinity, gender identity and the phenomenon of feminine male in the literature. It has been seen in the findings obtained that the feminine male category is interpreted differently by certain segments and a type is formed according to the perception of a person. For this reason, the feminine male is seen as madun masculinity. Again, according to the findings, the fact that the feminine male type is not typified in a sociological context also means that the male who is feminine is subjected to exclusion and marginalization in the male hegemony of misunderstanding.

Keywords: Social type, Feminine, Masculine, Feminine Male

ÇOCUĞUN YARARININ GÖZETİLMESİNDE UZLAŞMA DURUŞMASI
THE COOPERATION TRIAL IN PROVIDING OF CHILD'S BEST INTEREST

Dr. Bedia GÜLEŞ

KTO Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Ana Bilim Dalı

ORCID: 0000-0002-9036-7572

ÖZET

Çocuğun üstün yararı gerek ulusal gerek uluslararası hukukta öncelikle gözetilmesi gereken ilkelerdendir. Zira çocuğun sağlıklı bir sosyal çevrede yetişmesi hem çocuğun bireysel gelişimi hem de topluma yararlı bireylerin kazandırılması adına büyük önem taşır. Dolayısıyla çocukla ilgili her uyuşmazlıkta, çocuğun yüksek yararı doğrultusunda karar verilmeli; yanı sıra bu kararın icrası da gözetilmelidir. Fakat uygulamada çoğunlukla, boşanma sonrası çocukla ilgili verilen kararlar, hükümde gösterildiği şekilde uygulanmamaktadır. Özellikle boşanan çiftler, birbirlerine besledikleri kötü duygular dolayısıyla, kişisel ilişki gibi kararları tam ya da gereği gibi yerine getirmekten imtina etmektedir. Bu da çocuğun yararını büyük oranda zedelemektedir.

Alman Hukuku'nda çocukla ilgili kişisel ilişki kurulmasına dair kararlar anne-baba tarafından icra edilmezse, anne-baba derhal uzlaşma duruşmasına çağırılır. Duruşmada, karar uygulanmadığı takdirde bu durumun çocuk üzerinde oluşturabileceği olumsuz etkilerden bahsedilir. Kararın uygulanmaması konusunda uygulanabilecek idari yaptırımlara ve gerekirse velayet hakkının kısıtlanabileceği veya kaldırılabilmesi hususlarına dikkat çekilir. Tarafların bu konuda destek ve eğitim alabilecekleri hatırlatılır. Duruşma sonrası yine olumlu sonuç alınmazsa, bahsi geçen önlemlerin alınmasına dair mahkeme yeniden bir değerlendirme yapar. Kolluk aracılığıyla zor kullanarak kişisel ilişki tesisine son çare olarak, bu tedbirler işe yaramadığı takdirde başvurulur.

Söz konusu uygulama, kişisel ilişki kararlarının uygulanmasında ebeveyn iş birliğine dikkat çekmesi, hukukumuzda uygulanan arabuluculuk kurumundan zaman ve uygulama itibarıyla farklı olması ve kararın uygulanmasını bizzat hâkimin gözetmesi açısından önemlidir. Gerçekten de çocukla ilgili kişisel ilişki kararının uygulanması, en az doğru bir karar alınması kadar önem arz eder. Ancak maalesef birçok kişisel ilişki kararı, verilen doğrultuda uygulanmadığından çocukta telafisi zor zararlara yol açmaktadır. Bu zararları önlemek için karar sonrası safhayı yetkili makamların gözettiği mevzuata, idari teşkilata ve bilinçli ebeveyn yolunda eğitime ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: Çocuğun üstün yararı, uzlaşma duruşması, boşanma, çocukla kişisel ilişki.

ABSTRACT

The best interest of the child is one of the principles that must be prioritized in both national and international law. Because raising the child in a healthy social environment is of great importance for both the child's individual development and the formation of useful individuals for society. Therefore, in every dispute regarding the child, decisions should be made in line with the best interests of the child; In addition, the execution of this decision should also be observed. However, in practice, decisions regarding children after divorce are often not implemented as indicated in the judgment. Especially divorced couples refrain from fulfilling decisions such as personal relationships fully or properly due to the bad feelings they have for each other. This greatly harms the child's interests.

In German Law, if the decisions regarding establishing a personal relationship with the child are not implemented by the parents, the parents are immediately called to a conciliation trial. At the trial, the negative effects that this situation may have on the child if the decision is not implemented are mentioned. Attention is drawn to the administrative sanctions that may be applied for non-implementation of the decision and the fact that the right of custody may be restricted or abolished, if

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

necessary. It is reminded that the parties can receive support and training on this matter. If no positive result is obtained after the trial, the court will re-evaluate the measures mentioned. Establishing a personal relationship using force through law enforcement is used as a last resort if these measures do not work.

The practice in question is important in that it draws attention to parental cooperation in the implementation of personal relationship decisions, is different from the mediation institution implemented in our law in terms of time and practice, and the judge himself oversees the implementation of the decision. Indeed, implementing the personal relationship decision regarding the child is as important as making the right decision. However, unfortunately, many personal relationship decisions are not implemented according to the given direction, causing irreparable harm to the child. In order to prevent these harms, there is a need for legislation, administrative organization and training for conscious parents, where the competent authorities oversee the post-decision phase.

Key Words: Best interests of the child, conciliation trial, divorce, personal relationship with the child

HAKİMİN TARAFSIZLIĞI ÇERÇEVESİNDE BASİT YARGILAMA USULÜNÜN
DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF SIMPLIFIED ADJUDICATION PROCEDURE WITHIN THE
FRAMEWORK OF JUDGE'S IMPARTIALITY

Onur Can KESKİN

*AÜ. SBE. Kamu Hukuku (Genel Kamu Hukuku ABD) Doktora Öğrencisi, Serbest Avukat, Ankara
ORCID: 0000-0003-0353-1715*

ÖZET

Hakimin tarafsızlığı, hak arama özgürlüğünün etkin kullanılması ve adil bir yargılamadan söz edilmesi için olmazsa olmaz koşullardan biridir. Yargılamaya yön veren bir özne olarak hakimin içsel olarak tarafsız olması, bir diğer deyişle önyargı veya tarafgirliğe uzak olmasının yanı sıra; dışsal olarak da, konumsal, tutumsal ve hatta görüntüde de tarafsız olması gerekmektedir.

Tarafsızlık için Anayasa'da doğrudan bir hüküm yer almamakla birlikte, tarafsızlığın sağlanması için pek çok yasal düzenleme bulunmaktadır. Bu düzenlemeler, hakimin tarafsızlığını güvence altına almak amacıyla günden güne gelişim göstermekte, bilhassa Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarıyla genişleyen bir yorum süreci geçirmektedir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yapılan değişiklik ile getirilen basit yargılama usulü ise, alışılmışın aksine, tarafsızlık ilkesinin yasa eliyle tartışmaya kapatıldığı bir örnek yaratmıştır. Basit yargılama usulünde Mahkemece verilen hükme tarafların itiraz etmesi halinde aynı Mahkemenin duruşma açarak yargılamaya devam edeceği düzenlenmektedir. Dolayısıyla daha önce bir karar vererek kanaatini belirtmiş olan hakimin, itiraz üzerine yapılacak yargılamayı sürdürmesi söz konusudur. Ceza Muhakemesi Kanunu karar veren veya hükme katılan hakimin yüksek görevli mahkemece bu hükme ilişkin olarak verilecek karar veya hükme katılamayacağını, yine yargılamanın yenilenmesi halinde, önceki yargılamada görev yapan hâkimin aynı işte görev alamayacağını düzenlerken, basit yargılama usulünde aynı mahkemenin görevinin devam ettiğini düzenlemektedir. Bu husus yasanın kendisinden kaynaklanmakla tarafsızlık ilkesi yönünden tartışmaya değerdir.

Bu bildiri de tarafsızlık ilkesinin felsefi yönü ile Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarından da faydalanılarak hakimin tarafsızlığı ilkesi çerçevesinde basit yargılama usulündeki bu düzenleme tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tarafsızlık, hakimin tarafsızlığı, adil yargılanma hakkı, basit yargılama usulü.

ABSTRACT

The impartiality of the judge is one of the indispensable conditions for a fair trial and for the effective exercise of the right to access justice through trial. As a decisive factor in the trial, the judge must be internally impartial, meaning free from prejudice or bias, as well as being externally impartial, which includes being impartial in terms of position, attitude, and even appearance.

While in the Constitution there isn't a specific provision regarding impartiality, there are numerous legal regulations aimed at ensuring this. These regulations are constantly evolving to safeguard the impartiality of the judge, undergoing an expanding interpretation process, particularly through decisions of the Constitutional Court and the European Court of Human Rights.

The amendment introduced in the Code of Criminal Procedure, establishing the simplified adjudication procedure, has created an example where, the principle of impartiality is in fact violated by law. According to this procedure, if the parties object to the judgment rendered by the Court, the same Court will continue the trial by holding a hearing. Therefore, the judge who previously expressed his/her

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

verdict by rendering a decision will continue the trial upon objection. While the Code of Criminal Procedure regulates that a judge who issued a decision or participated in the decision-making process cannot participate in the process of the superior court and the judge who served in the trial cannot participate in the renewed trial in case of a retrial, in the simplified adjudication procedure, it is regulated that the same judge will serve. This aspect, originating from the law itself, is subject to debate in terms of the principle of impartiality.

In this paper, by benefiting from the philosophical aspect of the principle of impartiality and precedents of the Constitutional Court and the European Court of Human Rights, the regulation regarding the simplified adjudication procedure will be open for discussion.

Keywords: Impartiality, judge's impartiality, right to a fair trial, simplified adjudication procedure

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KONAKLAMA FARKLILIKLARINA GÖRE
DEPRESYON, ANKSİYETE, STRES VE DUYGU DÜZENLEME BECERİLERİNİN
İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF DEPRESSION, ANXIETY, STRESS AND EMOTION REGULATION
SKILLS OF UNIVERSITY STUDENTS IN TERMS OF ACCOMMODATION
DIFFERENCES

Fatma Nur Dolu

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sinirbilim Yüksek Lisans
Programı*

Ayşenur Akan

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sinirbilim Yüksek Lisans
Programı*

ÖZET

Üniversite öğrencilerinin barınma yerleri özellik ve kaliteleri bakımından farklılık göstermektedir. Bu çalışmanın amacı üniversite öğrencilerinin depresyon, anksiyete, stres ve duygu düzenleme becerileri düzeylerini konaklama türleri, (aile yanında, devlet (KYK) yurdu, özel yurt, öğrenci evi (ortak paylaşımlı ev), kendi evi) ve yurt odasındaki kişi sayısı, yurttaki kalınan toplam sene ve yurda dair farklı alanlardaki memnuniyet düzeyleri (temizlik, çalışma odaları, yemek hizmeti, algılanan kişisel alan ve genel kalite) değişkenlerine göre incelemektir. Çalışmanın örneklemini Türkiye’de üniversitede eğitim gören 18-30 yaş aralığındaki 556 öğrencidir (439 kadın, 117 erkek). Katılımcılara sosyodemografik veri formu, konaklama değerlendirme formu, Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği (Yıldırım vd., 2018) ve Duygu Düzenleme Becerileri Ölçeği (Vatan ve Oruçlular Kahya, 2018) çevrimiçi olarak ulaştırılmıştır. Veriler; çoklu regresyon, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Pearson korelasyon analizi ile incelenmiştir. Regresyon analizine göre anksiyete ($\beta = -0.03$, $p < .001$) ve stres ($\beta = -0.03$, $p < .001$), duygu düzenleme becerileri toplam puanının anlamlı bir yordayıcısı iken depresyon ($\beta = 0.01$, $p = .14$) değildir ($F(3, 552) = 19.02$, $p < .001$, $R^2 = .09$). ANOVA ve sonrasında yapılan Tukey HSD testi sonucunda ailesiyle kalan öğrencilerin (Ort.=2.51, SS=0.53) duygu düzenleme becerileri puanlarının özel yurttaki konaklayan (Ort.=2.32, SS=0.53) öğrencilerden anlamlı olarak yüksek olduğu görülmüştür ($p = .03$). Korelasyon analizine göre duygu düzenleme becerileri puanları ile yurt odasındaki kişi sayısı, yurttaki kalınan süre ve yurda ilişkin farklı alanlardaki memnuniyet düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur. Bu bulgulara göre, öğrencilerin stres ve anksiyete düzeyleri duygu düzenleme becerilerini belirleyici faktörlerdendir. Aile ve yurttaki birlikte yaşanan insanlarla kurulan ilişkilerin nitelikleri birbirinden farklı olduğundan konaklama türleri farklı olan öğrencilerin duygu düzenleme becerileri de farklılık gösterebilir.

Anahtar Kelimeler: Konaklama türleri, barınma, öğrenci yurdu, duygu düzenleme becerisi

ABSTRACT

The features and quality of university students' accommodation varies. This study aims to investigate university students' depression, anxiety, stress and emotion regulation skills levels according to variables of accommodation types (staying with family, state (KYK) dormitory, private dormitory, flat-sharing, having one's own house), number of people in the dormitory room, total years of staying in dormitory, satisfaction levels in various facilities (cleanness, study rooms, food service, perceived personal space, general quality). The sample consisted of 556 students (439 female, 117 male) studying university in Türkiye, aged 18-30. Sociodemographic data form, accommodation evaluation form, Depression Anxiety Stress Scale (DASS-21; Yıldırım et al., 2018), and Emotion Regulation Skills Scale (ERSQ;

Vatan and Oruçlular Kahya, 2018) were performed online. The data were analyzed with multiple regression, one-way analysis of variance (ANOVA) and Pearson correlation. The regression analysis revealed that DASS-Anxiety ($\beta = -0.03$, $p = < .001$) and DASS-Stress ($\beta = -0.03$, $p = < .001$) predicted significantly the ERSQ total score, whereas DASS-Depression ($\beta = 0.01$, $p = .14$) did not ($F(3, 552) = 19.02$, $p < .001$, $R^2 = .09$). ANOVA and subsequent Tukey HSD showed that the ERSQ scores of the students staying with their families ($M = 2.51$, $SD = 0.53$) were significantly higher than those accommodating in the private dormitories ($M = 2.32$, $SD = 0.53$) ($p = .03$). The Pearson correlation analysis found no significant relationship between ERSQ and dormitory related variables and dormitory satisfaction levels. These results indicate that the stress and anxiety levels of students are among the defining factors of their emotion regulation skills. Since the characteristics of the relationships with family and people living together in the dormitory are different, the emotion regulation skills of students who are accommodated in diverse places may also vary.

Keywords: Accommodation types, housing, student dormitory, emotion regulation skills

3-5 YAŞ ÇOCUKLARININ EMPATİ VE ZİHİN KURAMI BECERİLERİNİN
İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF EMPATHY AND THEORY OF MIND SKILLS OF 3-5 YEAR OLD
CHILDREN

Öğr. Gör. Dr. Canan KELEŞ ERTÜRK

KTO Karatay Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Programı

ORCID: 0000-0001-6247-0073

Prof. Dr. Kezban TEPELİ

Selcuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü

ORCID: 0000-0003-3403-3890.

ÖZET

Empati, dünyayı başka bir kişinin gördüğü gibi görme yeteneğidir. Bilişsel empati olarak da açıklanabilen zihin kuramı ise, zihinsel durumları kendine ve diğer insanlara atfetme yeteneğini ifade etmektedir. Empati ve zihin kuramı, birbiriyle ilişkili ve özellikle erken çocukluk döneminde bakış açısının gelişimi ile ilgili olan ve güncel olarak dikkatleri üzerinde toplayan iki temel kavramdır. Bu araştırma 3-5 yaş grubu çocukların Empati ve Zihin Kuramı düzeylerinin saptanması amacıyla planlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Konya il merkezinde 3-5 yaş grubu çocuğu olan toplam 176 anne oluşturmaktadır. Öncelikle Empati ve Zihin Kuramı Ölçeğinin geçerlik-güvenirlik analizi yapılmış ve geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu saptanmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik analizinin ardından 3-5 yaş grubu çocuklarının Empati ve Zihin Kuramı düzeyleri çocuğa ait cinsiyet, okul öncesi kuruma devam durumu, yaş ve doğum sırası; ebeveyne ait toplam çocuk sayısı, çocuğun, sosyoekonomik düzey, yaş, öğrenim durumu, meslek ve çalışma durumu değişkenleri açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda Olumsuz Zihin Kuramı Alt Ölçek Puanlarının ailedeki çocuk sayısı ile anne-baba öğrenim durumu; Olumlu Zihin Kuramı Alt Ölçek Puanlarının ailenin sosyoekonomik düzeyi, anne öğrenim durumu ve annenin mesleği değişkenleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı saptanmıştır. Ayrıca Empati ile Olumlu Zihin Kuramı Alt Ölçeği arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Okul Öncesi Dönem, Empati, Zihin Kuramı

ABSTRACT

Empathy is the ability to see the world as another person sees it. Theory of mind, which can also be explained as cognitive empathy, refers to the ability to attribute mental states to oneself and other people. Empathy and ToM are two fundamental concepts that are interrelated and have attracted current attention, especially in relation to the development of perspective in early childhood. This study was planned to determine the empathy and ToM levels of children aged 3-5 years. The study group of the research consisted of 176 mothers with children aged 3-5 years in Konya city center. First of all, the validity and reliability analysis of the Empathy and Theory of Mind Scale was conducted and it was determined that it was a valid and reliable measurement tool. After the validity and reliability analysis, the Empathy and ToM levels of 3-5 year old children were examined in terms of the variables of gender, preschool attendance, age and birth order of the child; total number of children, socioeconomic level, age, education level, occupation and employment status of the parent. As a result of the research, it was found that the Negative ToM Subscale Scores differed statistically significantly in terms of the number of children in the family and parental education level, while the Positive ToM Subscale Scores differed statistically significantly in terms of family socioeconomic level, mother's education level and mother's

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

occupation variables. In addition, a statistically significant positive relationship was found between Empathy and Positive Theory of Mind Subscale.

Keywords: Preschool Period, Empathy, Theory of Mind

REKLAMCILIK EĞİTİMİ VE İSTİHDAM OLANAKLARI
ADVERTISING EDUCATION AND EMPLOYMENT OPPORTUNITIES

Çağatay YAVUZ

Selçuk Üniversitesi Reklamcılık Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi

ORCID: 0009-0001-0531-9964

ÖZET

Günümüz kapitalizminin devamlılığı ve tüketimin hız kesmeden devam edebilmesi için reklamların önemi yadsınamaz haldedir. Artık sadece kurumlar ve ürünler değil kişiler, destinasyonlar ve iletişime ihtiyaç duyan her bir birim kendini ifade edebilmek için reklamlara ihtiyaç duymaktadır. Böyle yoğun bir rekabet ortamında reklamlar hedef kitlelerine ulaşırken birbirleriyle rekabet halinde olmaktadır. Dolayısıyla reklam veren reklamın yapılmasından ziyade fark edilen reklam olma, benzerlerinden ayırt edilmeyi sağlayan iletişimlere ihtiyaç duymaktadır. Bu sayede reklam veren ürün ve hizmetlerinin ön planda olmasını, son kullanıcı tarafından bilinirlik ve talep edilmesini sağlayacak bir faktör olarak reklam kavramı karşımıza çıkmaktadır. Bu durum reklamcılık eğitiminin önemini arttırmakta, reklam profesyonellerinin karmaşık beceriler geliştirmesini zorunluluk haline getirmektedir. Reklamcılık bölümleri ülkemizde uzak geçmişe sahip olmamasına karşın son yıllarda önemini gerek lisans düzeyinde gerek lisansüstü düzeyinde arttırmaktadır. Buna karşın alan mezunlarının istihdamda karşılaştıkları temel sorunlar olduğu bilinmekte, işveren beklentisi ile mezunların kazanımlarının ne kadar örtüştüğü önemli bir soru olmaktadır. Bu çalışma ile gerek kamu gerek özel sektör tarafında işverenin reklamcılık mezunlarından beklentileri ile reklamcılık lisans programlarının müfredatlarının karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Bu hedefe yönelik olarak kamu ilanlarının taranmasında www.ilan.gov.tr ve özel sektör taramasında www.kariyer.net platformlarında “reklam” ve “reklamcılık” anahtar sözcükleri ile 1 Ekim – 15 Ekim 2023 tarihlerinde taramalar gerçekleştirilerek ilgili iş kolunda ve / veya mezuniyet alanında beklentilerin saptanması amaçlanmaktadır. Eş zamanlı olarak reklamcılık lisans programı bulunan Akdeniz Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi devlet üniversitesi kategorisinde Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Kadir Has Üniversitesi, Üsküdar Üniversitesi vakıf üniversitesi kategorisinde incelemeye alınmıştır. Bu programların müfredatları, program çıktıları (kazanımları) değerlendirilmiştir. Son aşamada iş ilanları ile karşılaştırılarak bir indeks oluşturulmuş ve işverenin beklentilerini ne ölçüde karşıladığı analiz edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: reklam, reklamcılık, reklamcılık eğitimi, reklamcılık sektörü, istihdam

ABSTRACT

The importance of advertisements for the continuity of today's capitalism and the continuation of consumption is undeniable. Now, institutions and products, but also people, destinations and almost everything that needs communication also needs advertisements to express themselves. In such an intensely competitive environment, advertisements compete with each other while reaching their target audiences. Therefore, the advertiser needs communications that enable the advertisement to be noticed and differentiated from similar ones, rather than just making the advertisement. In this way, advertising can be seen as a factor that will ensure that the advertiser's products and services are at the forefront and are known and demanded by the end user. This situation increases the importance of advertising education and makes it necessary for advertising professionals to develop complex skills. Although advertising departments in universities do not have a long history in our country, their importance has increased in recent years both at the undergraduate and graduate levels. On the other hand, it is known that there are basic problems that field graduates face in employment, and it is an important question to

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

what extent employer expectations and graduates' achievements match. This study aims to compare the expectations of employers from advertising department graduates, both in the public and private sectors, with the curricula of advertising undergraduate programs. For this goal, data has been collected by systematically visits on www.ilan.gov.tr for public announcements and www.kariyer.net for private sector and searching the keywords "advertising" and "advertisement" between 1 October and 15 October 2023. It is aimed to determine the expectations of employers in the field. At the same time, Akdeniz University, Ege University, Kocaeli University, Selçuk University, which have undergraduate programs in advertising, were examined as state universities and Bahçeşehir University, Istanbul Aydın University, Istanbul Bilgi University, Istanbul Gelişim University, Kadir Has University, and Üsküdar University in as foundation universities. The curricula and program outcomes (gains) of these programs were evaluated. In the final stage, an index was created by comparing it with job postings and it was analyzed to what extent it met the employers' expectations.

Key Words: advertising, advertising education, advertising industry, employment

KAPİTALİZM VE YOKSULLUK ELEŞTİRİSİ: ZAVALLILAR FİLM ÖRNEĞİ
CRITICISM OF CAPITALISM AND POVERTY: THE POOR MOVIE

Benginur POÇAN

KTO Karatay Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, Mezun

ORCID: 0009-0008-4344-656X

ÖZET

1974 yılında yönetmen koltuğunda oturan ve aynı zamanda başrolde de yer alan Yılmaz Güney ve Atif Yılmaz'ın 70'li yılları anlatan önemli filmlerinden olduğunu bahsetmek mümkündür. 1970'li yılların Türkiye ekonomisini çarpıcı örneklerle bize sunmaktadır. 72 dakika olan filmin konusu dramdır. Film, üç karakterin hayat hikâyesinde en net hâlinde gördüğümüz kapitalizmin yansımasıdır. Temel ihtiyaçlarını bile karşılayamayarak çareyi suç işleyerek hapisanede kalarak bulmaktadırlar. Dolayısıyla yaşadıkları sefaleti film boyunca izleyiciye hissettirmektedir. 70'li yıllara baktığımızda genel olarak göç, şehirleşme, kır ve kent ayrımı buna bağlı olarak gerçekleşen olayları görmek mümkündür. Zavallılar filmini ele alacak olursak, köyden kente göçü karakterler üzerinden görmek doğru olacaktır. Zira, şehre ve imkânlarına adapte olamamalarına film boyu şahit olunmaktadır. Bu çalışmada, insan ve toplum davranışlarını incelediği için nitel araştırma tekniği çalışılacak olup içerik ve söylem analizi kullanılacaktır. Sinema, kişisel düşüncelere dayanmakla birlikte toplumda bireylerin kendini ifade ediş biçimi olarak büyük bir önem taşımaktadır. Bundan dolayı nitel araştırma tekniğinin kullanılması uygun olacaktır. Nitel araştırma tekniği ile birlikte kullanılacak olan içerik ve söylem analizinde, içerik analizi; kelimeler, anlamlar, resimler, semboller, fikirler, temalar veya iletilebilen herhangi bir mesajdır. Dolayısıyla araştırma konusu olarak çalışılacak olan 'Kapitalizm ve Yoksulluk Eleştirisi: Zavallılar Filmi Örneği' adlı konu özü itibarıyla, sinema üzerinden 70'li yıllarda yaşanan göç ve buna bağlı olarak suçu etkileyen faktörler üzerinde yoğunlaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Sosyoloji, Göç, Suç, Sinema.

ABSTRACT

It is possible to say that Yılmaz Güney and Atif Yılmaz, who were in the director's chair in 1974 and also played the leading role, are among the important films of the 70s. It presents us the Turkish economy of the 1970s with striking examples. The subject of the 72-minute movie is drama. The film is a reflection of capitalism, which we see most clearly in the life stories of three characters. Unable to even meet their basic needs, they find the solution by committing a crime and staying in prison. Therefore, they make the audience feel the misery they experience throughout the film. When we look at the 70s, it is possible to see the events that took place in general, such as migration, urbanization, and the separation of rural and urban areas. If we consider the movie Poor People, it would be correct to see the migration from village to city through the characters. Because we witness throughout the movie their inability to adapt to the city and its opportunities. In this study, qualitative research technique will be used because it examines human and social behavior, and content and discourse analysis will be used. Although cinema is based on personal thoughts, it is of great importance in society as a way of self-expression of individuals. Therefore, it would be appropriate to use the qualitative research technique. In the content and discourse analysis to be used together with the qualitative research technique, content analysis; words, meanings, images, symbols, ideas, themes or any message that can be conveyed. Therefore, the subject called 'Criticism of Capitalism and Poverty: The Poor People Film', which will be studied as a research topic, will essentially focus on the migration of the 70s through cinema and the factors affecting crime accordingly.

Key Words: Poverty, Sociology, Migration, Crime, Cinema

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE YÜRÜTÜCÜ İŞLEVLER
EXECUTIVE FUNCTIONS IN EARLY CHILDHOOD

Arş. Gör. Merve Duymaz

KTO Karatay Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi

ORCID: 0000-0002-8015-8355

ÖZET

Erken çocukluk dönemi, bireylerin fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimlerinde temel bir rol oynar. Bu dönemde, yürütücü işlevler olarak adlandırılan bilişsel süreçler, çocukların öğrenme, problem çözme ve davranışlarını düzenleme yeteneklerini içerir. Bu işlevler, dikkat, hafıza, planlama, karar verme ve problem çözme gibi becerileri kapsar. Erken çocukluk döneminde yürütücü işlevlerin gelişimi, çocukların akademik başarısı, duygusal denge, sosyal ilişkiler ve genel yaşam becerileri üzerinde önemli etkilere sahiptir.

Yürütücü işlevlerin erken yaşlarda gelişim göstermesi, çocukların akademik başarısını da etkiler. İyi bir yürütücü işlev becerisine sahip olmak öğrenme süreçlerini etkili bir şekilde yürütebilme ve iyi bir problem becerisine sahip olmayı beraberinde getirir. Ayrıca bu beceriler, çocukların duygusal regülasyonu sağlamasına ve sosyal ilişkilerinde başarılı olmalarına yardımcı olur. Başkalarının duygularını anlama ve uygun sosyal tepkiler verme becerisi gibi sosyal beceriler de yürütücü işlev becerilerinin bir sonucudur. Yürütücü işlev becerileri aynı zamanda bireyin kendine olan güvenini de artırır. Bu dönemde sağlanan doğru uyarıcılar ve desteklerle beyin gelişimi de olumlu yönde etkilenir. Bu noktada erken çocukluk döneminde yürütücü işlevlerin desteklenmesi kilit rol oynamaktadır. Ebeveynler, birincil bakım verenler ve öğretmenler tarafından oyunlar ve çeşitli etkinlikler ile yürütücü işlev becerileri desteklenebilir. Oyun, keşfetme, yaratıcılık temelli etkinlikler, sorun ve problem çözme temelli oyun ve bulmacalar çocukların yürütücü işlev becerilerini desteklemede önemli bir yer tutar.

Anahtar Kelimeler: Erken çocukluk dönemi, yürütücü işlevler, çocuk gelişimi

ABSTRACT

Early childhood plays a fundamental role in the physical, mental and emotional development of individuals. During this period, cognitive processes called executive functions include children's abilities to learn, solve problems, and regulate their behavior. These functions include skills such as attention, memory, planning, decision making and problem solving. The development of executive functions in early childhood has significant effects on children's academic success, emotional balance, social relationships and general life skills.

The development of executive functions at an early age also affects children's academic success. Having good executive function skills means being able to carry out learning processes effectively and having good problem skills. In addition, these skills help children achieve emotional regulation and be successful in their social relationships. Social skills, such as the ability to understand the emotions of others and provide appropriate social responses, are also a result of executive function skills. Executive function skills also increase an individual's self-confidence. Brain development is also positively affected by the correct stimuli and supports provided during this period.

At this point, supporting executive functions in early childhood plays a key role. Executive function skills can be supported through games and various activities by parents, primary caregivers, and teachers. Play, discovery, creativity-based activities, problem and problem-solving based games and puzzles have an important place in supporting children's executive function skills.

Key Words: Early childhood, executive functions, child development

REPRESENTATIONS OF SOCIAL PROBLEMS OF THE MIGRANTS AND REFUGEES IN THE MODERN LITERATURE

Alina Solnyshkina

*Associate Professor of the Chair of sociology, social work, public administration and management of Faculty of medical technologies of Diagnostics and Rehabilitation (Oles Honchar Dnipro National University)
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5369-6350>*

ABSTRACT

The author of the scientific article analyzed narratives of representation of social issues of the migrants, peculiarities of the shaping of identity, and sphere of relationships in the communities of the refugees. The discourse of manifestations of social problems of the migrants and resources in the literature is so popular in French science. The author of the article proposed a comparative analysis of novels of writers from different countries and cultures. Social, gender, and cultural contexts are described in this article. The main goal of my scientific article is to create a model of sociological analysis of the actual social problems of the migrants and refugees and their manifestation in the modern literature.

Keywords: migration, refugees, social problems, identity

INTRODUCTION. THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACH.

French scientists Josiane Boutet and Dominique Mainquenau in their scientific article “Sociolinguistics and Discourse Analysis: Ways of Saying, Ways of Doing” mentioned the necessity and importance the studying of practices of the representation of the actual problems of society in the sociolinguistic tradition. Scientific studies of interrelations and social contexts are impossible without using the discourse-analyzing. (Josiane Boutet and Dominique Mainquenau, 2005).

Rohi Jan from the University of Kashmir represented the innovative potential of the discourse -analysis in the scientific work “Critical Discourse Analysis: A Retrospective Approach to Examining Social Issues and Challenges”. Critical Discourse analysis allows us to identify pattern of social and gender inequality and problems of victimization. Solving actual social issues are also the object of critical discourse -analysis (Rohi Jan, 2022).

Indonesian scholars Asri Laraswati and TM Ridhani wrote the article “Critical discourse analysis allows to study of social issues without ideology and policy”.

Also, results of scientific research with help of the critical discourse analysis can help to establish new meanings, new paradigms, and new methods of articulation and representation of social problems (Asri Laraswati and TM Ridhani, 2018).

The author of this article created a sociological model of discourse analysis after reading the scientific article “Critical Discourse Analysis: Mass Media” written by Deti Anitasari from the Universitas Lancang Kuning.

An author extrapolated this knowledge on the analysis of the representations of the problems of the refugees and migrants in the modern literature.

Social relations, coping strategies, social problems and visual representations can be analyzed according to this sociological model (Deti Anitasari, 2018).

PRACTICAL RESULTS OF THE SOCIOLOGICAL ANALYSIS.

The sociological model of scientific analysis proposed by the author of the article consists of different coherent components:

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

1. Biographical statement.
2. The main reason for the migration.
3. Life before and after difficult life circumstances.
4. Strategies of the social adaptation and overcoming of stress.
5. Life of the diaspora
6. Methods of the shaping of identity.
7. Challenges and social issues that are represented in modern literature.

Comparative analysis of the novels of writers from different countries allows us to represent the main tendencies of the migration processes.

An author analyzed the modern novels via:

- 1). Christy Lefteri. *The Beekeeper of Aleppo*.
- 2). Khaled Hosseini. *Sea Prayer*.
- 3). *Chimamanda Ngozi Adichie*. *Americanah* and *Half of a Yellow Sun*.
- 4). Eric-Emmanuel Schmitt. *Ulysse from Bagdad*.
- 5). *Jhumpa Lahiri* *Vourvoulis*. and *The Lowland* and other novels and ego-documents.

In Table 1 you can see the example of the sociological analysis of discourses and narratives from the novel of Christy Lefteri *The Beekeeper of Aleppo*.

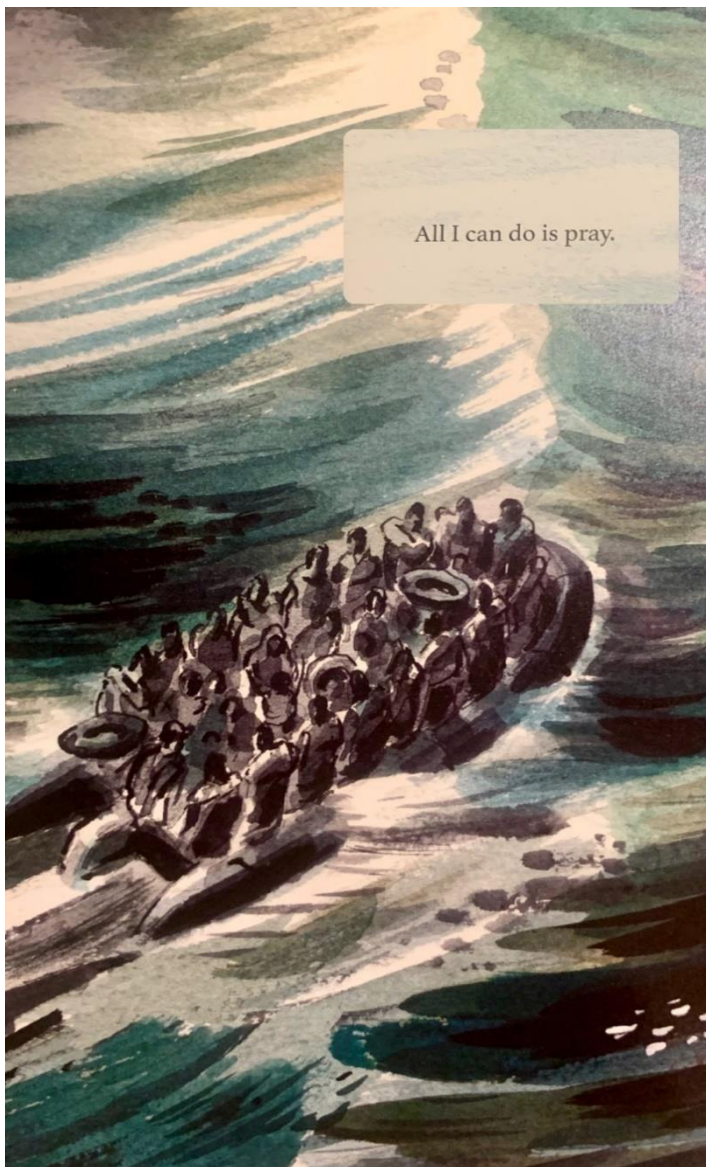
Table 1. Syrian case.

The main reasons for the migration	Life before and after difficult life circumstances	Strategies for the social adaptation and overcoming stress	Challenges and social issues that are represented in modern literature
Son died after the explosion	A successful beekeeper in Aleppo before the war	Art therapy for the wife even in the camp for the refugees	Social adaptation and rehabilitation of the refugees
Bees died in the apiary	Afra lost her eyesight after stress and lost her son	Meetings with social workers during the process of the receiving of the status	Psychological issues
People abandoned Aleppo		Social project "Bees" for the refugees in the United Kingdom	Problems of transition of the migrants
		Non-governmental organization "Hope" provides medical and psychological help to migrants who lived in the park	Unemployment in the area of the settlement

The story "Sea Prayer" written by the famous writer Khaled Hosseini with illustrations by Dan Williams is a tribute to the memory of the 3-year boy from Syria who drowned during the efforts of his parents to reach the peaceful banks in 2015. The death of the little boy is a tragedy for all refugees.

Narratives of the memories of flourishing Homs are described in such phrases as crowded streets, fried kebabs and peaceful coexistence of Muslim mosques and Christian temples that seem now as a dream. Now the skies are pitting by the bombs. Emotional exhaustion and depletion during the process of seeking of shelter are represented with the help of the illustrations of Dan Williams.

Illustration 1. “Sea Prayer” written by Khaled Hosseini (5, review on the graphic novel).

The hostile sea, fragile boat, a situation of grief, uncertainty and loosing of the last hope are represented with help of the storytelling and illustration [5]

Graphic novels about refugees and migration are described and analyzed in this article.

For examples: Seeking Refuge: A Graphic Novel by Irene N. Watts, THE UNWANTED: Stories of the Syrian Refugees, Alpha: Abidjan to Paris by Marissa Moss, Escaping Wars and Waves: Encounters with Syrian Refugees (Graphic Medicine).

Strategies of the adaptation of migrants in European countries and the United States of America are excellently represented in the novels of Chimamanda Ngozi Adichie and Jhumpa Lahiri.

The young generation represents their adaptive potential and assimilation in the new countries.

Representatives of the elder generation are faithful to the traditions and participate in the life of their national community.

The novel “Ulysse from Bagdad” written by Eric-Emmanuel Schmitt represented the actual issues of the shaping of the new identity.

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

Migrants take with them their past mistakes, their psychological traumas, and their memories. Lack of trust, misunderstanding and emotional burnout are actual issues of the migrants and refugees. The main emotions of the people who suffered from the war are desperation and fear. Eric-Emmanuel Schmitt mentioned that not only people who lost their homes but also people with criminal behavior in the past and persons who had military experience.

In Table 2 we can see controversial aspects of illegal migration and examples of the discourse of social mimicry and social disorganization.

Table 2. Case of Iraq.

Biography	The main reasons for the migration	Life before and after difficult life circumstances	Strategies for social adaptation and overcoming stress, coping strategies for surviving in a new situation	Challenges and social issues that are represented in modern literature
Growing up in an intellectual family	Dictatorship	Prosperity	Library of Father – Home Babylon	Growing the delinquency
Father worked as a librarian and had an elegant language	Limitation of the human rights	Economic embargo	Connection with family	Children mortality
Group of the political resistance at the University	Dreams about career possibilities	Problems with treatment	Deviant behavior	Stealing the museum's cultural heritage during the war
Military experience	Problems with education, lack of pedagogical staff after the war with Kuwait	Lack of medical treatment	Delinquency and drug abuse	Illegal method of migration
Life in Cairo	Political resistance and participation in military conflicts	Corruption	Illegal and criminal work and Egypt	Dilemmas of ethics and morality versus material and economic growth
	Willing to better life	Working in the illegal bar	Travelling in illegal boat for migrants	Illegal channels for migration
Wishing to receive the status of political refugee	Status of the refugee	Interview in the Migration Service and UNCHR	Destruction of the documents	Degradation of the personality
Refusal of political asylum		The constant situation of the danger	False information in the police	Erosion of the identity
Rescue in the sea		Problems with the law	Illegal professional activity	Psychological deprivation

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

New relationships				Rigid thinking and returning to the past relationship
				Fear of arrest and deportation

The discourse of the humiliation of the people who has a desire to receive the social status of the refugees and examples of long-term interviews are a brilliant opportunity to learn about methods of working of international migration services. This material takes place in the novels of Christy *Lefteri* and Eric-Emmanuel Schmitt.

Storytelling of the refugees who seek asylum became an important source of the study of the life - strategies and perspectives of migrants.

Migrants are people without their heritage and roots. These are the main results of the narratives and discourse -analysis of this book written by Eric-Emmanuel Schmitt.

The discourse and metaphor of the modern Ulysses in the novel of the Belgian and French author Eric-Emmanuel Schmitt is a manifestation of the actual unresolved problem in modern society.

CONCLUSION

Narratives of the social adaptation and efforts of the legalizations are important parts of the discourse-analysis.

Discourse – analysis is an effective tool for learning of the migration processes.

REFERENCES

- 1). Josiane Boutet and Dominique Mainquenau (2005). “Sociolinguistics and Discourse Analysis: Ways of Saying, Ways of Doing”., 15-47.
- 2). Rohi Jan (2022). Critical Discourse Analysis: A Retrospective Approach to Examining Social Issues and Challenges. *International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE)*, 14. 6273-6280.
- 3). Asri Laraswati and TM Ridhani (2018). Critical discourse-analysis in the media -studies: the application in 1990s era of Indonesia *Anwar*. 1(19), 7 p.
- 4). Deti Anitasari (2018). Critical Discourse analysis: mass media, 9 p.
Retrieved 12.09.2023 from
- 5). You could make this place beautiful. Retrieved 08.10.2023 from <https://bookofjudith.tumblr.com/post/660269837204013056/khaled-hosseini-sea-prayer-based-on-the-story>

THE IMPACT OF CORPORATE TAXATION SCHEMES ON MANAGEMENT
COMPENSATION PACKAGES AND MANAGERIAL INCENTIVES

Hülya ÇELEBİ

KTO Karatay Üniv. İşletme Bölümü Doktora öğrencisi

ORCID: 0000-0001-9875-9813

ABSTRACT

The changes in business environment, technology and globalization over recent decades have also triggered changes in compensation packages referring to the incentive tools used for motivation and incentivization. The literature review shows that the investigation of these tools within the framework of international business taxation has either been disregarded or remained limited to separate taxation (ST). However, the discussions about the appropriateness of ST in light of today's changing business environment and the envisaged implementation of formula apportionment (FA) within the EU hint to a geographical enlargement of FA practice in the future. In practice a wide range of incentives tools can be found. As the preliminary work, this study focuses on the compensation packages that include work-related perks. Here, various approaches to perks and different corporate income taxation schemes (ST, FA) are analyzed. For this purpose, a one-period LEN model is set and a non-linear programming is used. The outcomes reveal that the composition of compensation packages shows differences under ST and FA that vary across the approaches taken for the work-related perks. Furthermore, the non-deductibility of the perk leads to reactions in opposite directions under ST and FA. Under each of the approaches FA leads to a higher net profit.

Key words: Managerial incentives; Agency-theory; Corporate income taxation schemes

**FİNANSAL TABLOLARIN BAĞIMSIZ DENETİMİNDE BAĞIMSIZ DENETÇİNİN HATA
VE HİLEYE İLİŞKİN SORUMLULUKLARININ MUHASEBE STANDARTLARINA GÖRE
AÇIKLANMASI**

**AN EXAMINATION OF INDEPENDENT AUDITORS' RESPONSIBILITY CONCERNING
FRAUD AND ERORS WITHIN THE FRAMEWORK OF THE ACCOUNTING STANDARDS**

Aynur AKPINAR

*Doç. Dr., KTO Karatay Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü
ORCID ID: 0000-0003-2108-8454*

ÖZET

Bir bağımsız denetimde denetçinin sorumluluğu; denetim sürecini Bağımsız Denetim Standartlarına (BDS) uygun olarak yürütürken, bir bütün olarak finansal tablolarda hata veya hile kaynaklı önemli yanlışlıkların bulunmadığına dair makul güvence elde etmektir (BDS 240, Md.5). Makul güvence ise denetçinin, denetim riskini (finansal tabloların önemli bir yanlışlık içermesine rağmen denetçinin duruma uygun olmayan bir görüş vermesi riski) kabul edilebilir, düşük bir seviyeye indirecek yeterli uygun denetim kanıtı elde ettiğinde sağlamış olduğu güvencedir.

Faizsiz Finans Denetim Standartları (FFDS) 'na göre finansal tabloların denetiminin amacı, denetçinin, finansal tabloların tüm önemli yönleriyle Fıkhî ilke ve kurallara, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından yayımlanan Faizsiz Finans Muhasebe Standartlarına (FFMS) ve finansal kuruluşun faaliyet gösterdiği ülkede geçerli ulusal muhasebe standartları, mevzuat ve uygulamalarına uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığına ilişkin bir görüş verilmesinin sağlanmasıdır. FFDS'lere ve BDS'lere uygun yürütülen bir denetim; bir bütün olarak finansal tabloların hata veya hile kaynaklı önemli yanlışlık içermediğine dair makul güvence sağlamak amacıyla tasarlanmaktadır (FFDS.5, Md 6).

FFDS 5'e göre hile, "yönetimden, üst yönetimden sorumlu olanlardan, çalışanlardan veya üçüncü taraflardan bir veya birden fazla kişinin, haksız veya yasalara aykırı bir menfaat elde etmek amacıyla yaptığı aldatma içeren, standardın 5. Maddesinde sayılan faaliyetlerdir.

Türkiye'deki Katılım bankalarının 2016 -2022 yılları arasındaki bağımsız denetimi 5 farklı bağımsız denetim şirketi tarafından gerçekleştirilmiştir.

Bu 7 yıllık süreçte mevcut altı katılım bankasının bağımsız denetim raporlarının incelenmesinden; bağımsız denetçinin, finansal tabloların bağımsız denetiminde hata ve hileye ilişkin sorumluluklarının muhasebe standartlarına göre açıklandığı bölümde farklı denetim firmalarının aynı ifadeleri kullandığı ve hiçbir şekilde FFDS 5 "Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Bağımsız Denetçinin Hata ve Hileye İlişkin Sorumlulukları" standardının içeriğinde olan "Fıkhî ilke ve kuralların yanlış uygulanması ve yanlış gözden geçirilmesi" işlemlerinden bahsedilmemiş olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Bağımsız Denetim Standardı, Faizsiz Finans Denetim Standardı, hata ve hile

ABSTACT

In an independent auditing, the auditor's responsibility is to provide a reasonable assurance that, as a whole, the financial statements are free of material misstatements (caused by any mistake or fraud) (BDS 240. Md.5), by conducting the audit process according to the BDS (Independent Audit Standards). A reasonable assurance is provided by the auditor when he/she obtains sufficient appropriate evidence to reduce the audit risk to an acceptable level. Here, an audit risk, the risk that the auditor gives an inappropriate opinion despite the financial statements contain material misstatements, is acceptable.

According to the FFDS (Interest-Free Finance Audit Standards), the aim of the financial-statement auditing is that the auditor issues an opinion whether, the financial statements, with all significant

aspects are in compliance with the Islamic (Fıkhî) rules and principles, FFMS (Interest-Free Finance Accounting Standards) published by the Public Oversight Accounting and Auditing Standards Authority (KGK) and the national accounting standards, rules and practice where the financial institution operates. An audit conducted in compliance with the FFDS and BDS aims at providing an assurance that the financial statements, as a whole, are free of material misstatement caused by any fraud and mistake (FFDS.5. Md.6)

According to the FFDS 5 fraud are activities (listed in Md. 5) undertaken by managers, top managers, employees or third parties with the intention to obtain an unfair and illegal benefit.

From 2016 to 2022, the Turkish Islamic Banks were audited by 5 different independent audit companies. The investigation of the independent audit reports of 6 Islamic Banks shows that all of the independent auditors use the same expressions in the section, where their responsibility concerning fraud are explained according to the accounting standards. The investigation shows that none of the reports mention “the misapplication and the incorrect review of the Islamic rules and principles”, which is also a part of the FFDS 5 “the responsibility of the independent auditors concerning fraud and mistake in an independent audit of financial statements”.

Key words. Independent auditing standards, Interest-Free auditing standards, fraud and error

GİRİŞ

Bir işletme hakkında karar vermek durumunda olan tarafların bilgiye erişmede yaygınlıkla kullandıkları araçların başında finansal tablolar gelmektedir. Finansal tabloların güvenilir bilgi kaynağı olma niteliği bu nedenle oldukça önem kazanmıştır. Sunulan mali bilgilere olan güvenilirlik ihtiyacı bağımsız denetim gereksinimi ortaya çıkarmıştır.

Bu konudaki ilk örnek, borsada finansal raporlama yapmadan ve büyük bir gizlilik içinde faaliyet yürüten, yüksek faiz ve kâr payı getirisi sözü vererek sermaye toplayan şirketlerin 1929 bunalımı ile yeni hisse senedi çıkarma olanağı kalmadığında iflâs etmeleri üzerine yatırımcı güveninin sarsıldığı ve bunalımdan çıkış için ABD’de 1933 ve 1934 yıllarında çıkarılan menkûl kıymetler ve ticaretini düzenleyen yasalar ile bağımsız denetimin halka açık şirketler için zorunlu hale getirildiği olaydır (Singleton vd.2006: 79-80)

1977’de ilk kez çıkarılan “Hata ve Usûlsüzlükleri Ortaya Çıkarmada Bağımsız Denetçilerin Sorumluluğu” (SAS No.16) standardına göre bağımsız denetçiler meslekî özen ve titizlik içinde önemli hata ve usûlsüzlükleri ortaya çıkaracak biçimde denetimi planlamak görevini yüklenmişlerdir.

Bağımsız denetçilerin hilelerin ortaya çıkarılmasını temel denetim amacı olmaktan çıkarmaları ve malî tablolardaki bilgilerin doğruluğuna ilişkin görüş vermekten oluşan bir görev tanımı yapmaları 20.yüzyıl içinde aşamalı olarak gerçekleşmiştir.

BAĞIMSIZ DENETİM

Denetim, iktisadi faaliyet ve olaylarla ilgili yapılmış olan muhasebeleştirme işlemleri sonucunda oluşan finansal raporlardaki bilgilerin, önceden saptanmış ölçütlere uygunluk seviyesini araştırmak ve sonuçları ilgi duyanlara bildirmek amacıyla tarafsızca kanıt toplayan ve bu kanıtları değerleyen sistematik bir süreçtir (Güredin, 2014:11).

Ticaretin gelişmesiyle birlikte işletme sahipleri veya pay sahipleri faaliyetlerde maliyetleri azaltmayı hedeflemişler ancak hesap ve işlemler üzerindeki hâkimiyetleri yetersiz kalmıştır. İlk başlarda bu durum sadece uluslararası ticaret yapan işletmelerde görülmekteyken, ölçekleri genişleyen bütün üretim ve ticaret işletmelerini de kapsamaya başlamıştır. Bununla birlikte, finansal verilerin sistemli bir şekilde hazırlanması ve bu bilgilerden bir sonuca ulaşılması, işverenlerin yapılan işler hakkında yeterli bilgiye sahip olmasını sağlamıştır. Bu durum diğer işverenlerle rekabet edebilir hale gelmesini çıkar çatışmalarını ortaya çıkarmıştır. İşverenler bir ticaretin sonundaki işlemlerin ne getireceğinin farkına varmışlardır. Bu bağlamda denetim bir sorgulamaya sebep olmuş ve yöneticiler işletmeleri için uygun

olan hesaplamaların ne olduğunu anlamaya çalışmışlardır. Ticaretten elde edilen işlemler süreç sonunda kompleks bir yapıya dönmüş ve finansal konuların anlaşılması zorlaşmıştır (Karahan, 2020: 249).

Türkiye’de bankacılık sisteminde Bağımsız Denetime ait ilk düzenleme 1987 yılında Başbakan Yardımcılığı tarafından yayınlanan Tebliğdir. “Bankalarda Bağımsız Denetim Yapacak Kuruluşlara İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik” 21/3/1997 tarih ve 22940 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 5411 sayılı Bankacılık Kanununun amacı, “finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanmasına, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasına, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin usûl ve esasların düzenlenmesidir”.

Seri: X, No: 22 “Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğin amacı da “sermaye piyasasında bağımsız denetim faaliyetine, bu faaliyette bulunmak üzere Kurulca yetkilendirilecek bağımsız denetim kuruluşlarına ve bağımsız denetçilere ilişkin standart, ilke, usul ve esasları belirlemektir.”

Türkiye’de Türk Ticaret Kanunu’nun 88. maddesinin 1. ve 2. bentleri uyarınca; gerçek ve tüzel kişilerin gerek ticari defterleri tutulurken, gerek münferit ve konsolide finansal tabloları düzenlenirken, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından yayımlanan, Türkiye Muhasebe Standartlarına, kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara uyulması ve bunların uygulanması zorunluluktur.

Uluslararası muhasebe standartlarının İslami esaslara uygun olmaması, sukuk gibi bazı işlemler hakkında standart yayımlanmaması İslami finans kuruluşlarının muhasebe işlemlerinde belirsizliğe neden olması sonucunda bazı İslam ülkeleri kendi bünyelerinde oluşturdukları kuruluşlarla İslam Şeriatına uygun standartlar yayımlamışlardır. Ancak sonraki dönemlerde küreselleşmenin etkisiyle karşılaştırılabilirliğin sağlanabilmesi amacıyla bu standartların küresel çapta uygulanması ihtiyacı doğmuştur.

Bu ihtiyaçlar sonrasında 1991 yılında İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI)) İslami finans kuruluşları için gerekli olan, şer’i hükümler, muhasebe, denetim ve etik değerler ve kurumsal yönetim alanında İslami kurallara uygun standartlar yayınlamak amacıyla Bahreyn’de kurulmuştur. AAOIFI ilk bildirisini 1993 yılında yayınlamıştır. AAOIFI tarafından yayınlanan standartlar 45 ülkede aralarında merkez bankalarının da bulunduğu finans kurumlarında, muhasebe ve denetim firmalarında kullanılmaktadır. Bu ülkelerin bir kısmında bu standartların uygulanması zorunlu kılınmış olup bazılarında ise isteğe bağlı veya rehber konumda bulunmaktadır (Ağkan, 2018: 241).

Türkiye’de AAOIFI standartları Katılım bankaları açısından rehber standartlar olarak uygulanmaktadır. Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) tarafından Şeriat standartlarının, KGK (Kamu Gözetim Kurumu) tarafından ise Muhasebe, Denetim, Yönetişim ve Etik standartların Türkçeye çevirisi yapılmaktadır.

Merkezi Danışma Kurulları, Danışma Komiteleri, Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB), Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu vb. kuruluşlar tarafından Türkiye’de katılım bankalarına ait mali tabloların İslami denetim standartlarına göre denetlenmesi tavsiye edilmekte ancak zorunlu tutulmamaktadır (Kartal ve Ay, 2019: 83). Bu durum uygulamada eksiklikler oluşturmakta katılım bankalarının mali tablolarının şeffaflığında yetersizliğe yol açmaktadır. Katılım bankalarının mali tablolarının, bağımsız denetim raporlarının bağımsız denetim şirketleri veya kamu denetim personelleri tarafından İslami denetim standartlarına göre denetlenmemesi makul güvencenin oluşumunda önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye’de faaliyette bulunan özel katılım bankalarının öz kaynaklarının büyük bir kısmının yabancı sermaye kaynaklı olması ve bu yabancı sermayenin de genel olarak AAOIFI standartlarını uygulayan ülke veya kurumlara ait olması bu standartların rehber standart olarak uygulanmasını sağlamıştır.

“KGK Bağımsız Denetim Yönetmeliği’nde bağımsız denetim, “finansal tablo ve diğer finansal bilgilerin, finansal raporlama standartlarına uygunluğu ve doğruluğu hususunda, makul güvence

sağlayacak yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtlarının elde edilmesi amacıyla denetim standartlarında öngörülen gerekli bağımsız denetim tekniklerinin uygulanarak defter, kayıt ve belgeler üzerinden denetlenmesi ve değerlendirilerek rapora bağlanması” olarak ifade edilmektedir.

Bağımsız denetim standartları rehberliğinde yürütülen bir bağımsız denetim sürecinin sonunda; finansal tabloların finansal raporlama standartlarının ilkeleri doğrultusunda, işletmenin finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını tüm önemli yönleriyle gerçeğe uygun ve doğru bir biçimde gösterip göstermediği konusunda bağımsız denetçinin, mesleki şüphecilik ile elde etmiş olduğu denetim kanıtlarına ve mesleki tecrübesine dayanarak oluşturduğu görüşünü raporlaması beklenmektedir.

Geleneksel finansal kurumlardan farklı olarak Faizsiz Finans Kurumları (FFK)’nda, bağımsız denetim faaliyetlerinde bağımsız denetçiler ve İslam fıkhı ile ilgili uzmanlığı olan denetçilerin birlikte çalışması zorunluluğu sözkonusudur. Çünkü FFK’larda yapılacak bağımsız denetim, geleneksel finansal kurumların denetiminden daha fazla sorumluluk gerektirmektedir (Ertugay vd., 2019, 1448).

İŞLETMELERDE HİLE VE HİLELİ İŞLEMLER

SAS (Statements of Auditing Standards) 99’da hile üçgeni olarak adlandırılan üç risk kategorisi tanımlanmakta ve ISA (International Standards of Auditing) BDS 240 “Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Bağımsız Denetçinin Hileye İlişkin Sorumlulukları” standardında, baskı, fırsat ve haklı gösterme olarak sıralanan bu unsurlar hile olduğunda bulunması gerekli anahtar durumlar olarak ifade edilmektedir.

ACFE mesleki hileyi; finansal tablo hilesi, yolsuzluk ve varlıkların kötüye kullanımı şeklinde üç temel başlıkta sınıflandırmıştır (Pınar Kaya ve Uzay, 2018:724).

1) Varlıkların Kötüye Kullanılması: Bir çalışanın işletme varlıklarını kendi yararına kullanması veya yetkili bir kişiden izin almaksızın bunlara sahip olması şeklinde ortaya çıkan suiistimal türüdür. CNC tezgahının elmasının çalınarak dışarıda satılması gibi.

2) Hileli Finansal Raporlama: İşletmenin mali durumunun olduğundan farklı gösterilerek bu bilgilerden yararlanarak karar almak durumunda olan tüm işletme ilgililerinin yanıltılması biçiminde ortaya çıkan hile türüdür. Genellikle tepe yöneticileri tarafından yapılan finansal tablo hilelerinde işletme olduğundan kötü bir durumda gösterilerek daha az vergi ödemek veya olduğundan daha iyi durumda gösterilerek hisse fiyatlarının artmasını sağlamak amaçları gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Geçmiş yaşanan büyük şirket skandalları genelde mali tablo verilerinin hileli bir şekilde oluşturulmasıyla ilgilidir.

3) Yolsuzluk ve Ahlaki Olmayan Davranışlar: Rüşvet, satın alma usulsüzlükleri, ihaleye fesat karıştırma, şirketin ekonomik gücünü kendi çıkarları için kullanma gibi eylemlerle, bir yada birkaç çalışanın işletmenin faaliyetlerinde işverenin ya da bir başkasının haklarını göz ardı ederek, pozisyonuna ait gücünü yanlış bir biçimde kendisine veya bir başkasına yarar sağlamak amacıyla kullanmasıdır.

Genel olarak hile bu üç temel kategoride toplanmakla birlikte PwC (2020) tarafından “Hile ile mücadele: Hiç bitmeyen bir savaş PwC’nin Küresel Ekonomik Suç ve Hile Araştırması” çalışmasında on üç farklı hile çeşidi açıklanmıştır. Bu hilelerin ilk dördü sırasıyla: müşteri hile ve suiistimleri, siber suçlar, varlıkların kötüye kullanımı, rüşvet ve yolsuzluktur.

İşletme çalışanları tarafından gerçekleştirilen hilelerin genel listesi aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Kasadaki nakit paranın, çeklerin, pul veya benzeri şeylerin çalınması,
- Gelen ödemeleri kayıtlara geçirmeden el koyma,
- Banka kayıtlarını kendi lehine işletme aleyhine değiştirme,
- Belgede ve yazar kasa üzerinde sahtecilik yapma,
- İşletmeye ait çekleri kişisel faturaların ödenmesinde kullanma,
- Yapılmamış iş için ödeme yapma, gerçekte olmayan (sahte) kişilere çek düzenleme,

- Gerçekte olmayan (hayalet) satıcılara ödeme çıkarma, mükerrer ödemeler yapma,
- Üretim sürecinde meydana gelen atıklarda ve hurdalarda, ofis malzemesi ve demirbaşlarda hırsızlık yapma
- Yetkisiz işlemler yapma, rüşvet alma,
- Satın alma işlemlerinde şişirilmiş fiyat teklifleri alma, torpilli satıcıdan fazla mal veya hizmet alma, satıcılardan komisyon alma,
- İhaleleri torpilli satıcılara uygun duruma getirme,
- Tahsili mümkün olan alacakları değersiz alacak durumuna getirme,
- Hayalet çalışan yaratma, işten ayrılan çalışanları çalışıyor gösterme, fazla mesaileri şişirme,
- Yapılan satışları kayda almama ve/veya satışları gerçekte olduğundan düşük gösterme,
- İşletme bilgilerini dışarıdaki kişi ve kurumlara sızdırma.

Hilenin maliyeti yalnızca doğrudan yukarıda sayılan işlemler nedeniyle oluşacak kayıplarla sınırlı kalmamakta, işletmenin itibarına zarar vererek, müşteri kaybına neden olmakta, diğer çalışanların motivasyonunun olumsuz zedelenmesine neden olarak verimlilik kaybına yol açmakta ve bir yasal yaptırım söz konusu olabilmektedir (Yılmaz vd., 2018: 647).

FAİZSİZ FİNANS DENETİM STANDARTLARI

İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu (AAOIFI) tarafından yayınlanan “Faizsiz Finans Kuruluşlarının Bağımsız Denetimini Yürüten Denetçiler İçin Etik Kurallar” standardı ülkemizde 14.12.2019 tarihli ve 30978 sayılı Resmi Gazete de yayınlanmış ve bu tarihten itibaren yürürlüğe girmiştir. İslam dinine göre belirlenmiş etik kurallar denetçiler ile ilgili önceden belirlenmiş tüm dayanaklarla birlikte İslam dini ve fıkıh ilke ve kuralları çerçevesinde belirlenmiştir.

Faizsiz Finans kurumlarının Denetiminde Rehberlik edecek olan aşağıdaki;

“-FFDS 1 Bağımsız Denetimin Amacı ve İlkeleri,

-FFDS 2 Bağımsız Denetçi Raporu,

-FFDS 3 Bağımsız Denetim Sözleşmesinin Şartları,

-FFDS 4 Bağımsız Denetçi Tarafından Fıkhi İlke ve Kurallara Uygunluğun Test Edilmesi,

-FFDS 5 Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Bağımsız Denetçinin Hata Hileye İlişkin Sorumlulukları,”

standartları 01.Ocak 2020 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir.

FFDS 6 Faizsiz Finans Kuruluşlarının Fıkhi İlke ve Kurallara Uygunluk Sağlamasına Yönelik Güvence Denetimi Standardı” ise 01.Ocak 2021 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir.

DENETİM STANDARTLARINA GÖRE FİNANSAL TABLOLARIN BAĞIMSIZ DENETİMİNDE BAĞIMSIZ DENETÇİNİN HATA VE HİLELERİN BELİRLENMESİNDE SORUMLULUĞU

Bağımsız denetim süreçlerinde, bağımsız denetçilerin şirket ve şirket paydaşları ile direkt olarak finansal bir ilişki içerisinde bulunmaması ve süreçler kapsamında mesleki ahlak kurallarından taviz vermeden faaliyette bulunması hile risklerinin ortaya çıkartılması noktasında önem arz etmektedir.

Sertifikalı Hile Denetçileri Birliği ise (Association of Certified Fraud Examiners - ACFE) sonuncusu 2012 yılında yayınlanan “Mesleki Hile ve Suiistimal Raporunda” (Report to The Nations – Occupational Fraud and Abuse) hileyi; “bir kişinin mesleki görevini varlıklarını ve kaynaklarını amacı dışında ve yanlış kullanmak suretiyle kişisel çıkar sağlaması” olarak tanımlamaktadır. (ACFE, Report to The Nations: Occupational Fraud and Abuse-2012).

Uluslararası Denetim Standartlarına göre; işletmenin yöneticileri, çalışanları veya işletme ile ilgili üçüncü kişilerin bir veya daha fazlası tarafından kendilerine adil olmayan ve illegal bir avantaj sağlamak üzere giriştikleri kasıtlı ve aldatıcı davranışlar hile olarak tanımlanmaktadır. (ISA 240 - The Auditor’s Responsibility to Consider Fraud In An Audit Of Financial Statements).

Bir hile eylemindeki ortak özellikler olarak; önemli bir bilginin kasıtlı olarak yanlış veya olduğundan farklı sunulması, bu yanlış bilgiye güvenerek faaliyette bulunan kişinin sonuçta zarar görmesi unsurları sayılabilir. Kasıt unsurunun varlığı, hilenin ve hilenin sebep olduğu zararın ortaya çıkarılma ihtimalini de azaltmaktadır.

BDS 240'a uygun olarak bağımsız denetçi mali tablolar üzerinde hile kaynaklı önemli yanlışlık risklerine karşılık yapılması gereken çalışmaları belirler ve yönetim beyanında düzenlenmiş ve değerlendirilmiş riskleri en aza indirmek için mesleki tecrübesine göre denetim prosedürlerini düzenler ve uygular. Bunlar, amacına göre maddi doğrulama prosedürleri ve kontrol testleridir. Türüne göre ise; tetkik, gözlem, yeniden uygulama, yeniden hesaplama, teyit (dış teyit), ihbar hatlarının kullanılması, Benford kanununun kullanılması, sorgulama veya analitik prosedürler şeklinde yapılabilir.

Özellikle hile kaynaklı "önemli yanlışlık" risklerine ilişkin olarak denetçi; BDS 315 "önemli yanlışlık risklerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi" standardına göre, "işletme ve çevresini tanımak suretiyle", BDS 330 "Risk olarak değerlendirilmiş hususlara karşı yapılacak işler" standardına göre, önemli yanlışlık risklerini belirler ve bu risklere karşı yapacağı işlerin nasıl uygulanacağını ayrıntılı olarak ele alır. (Ertop 2016: 24).

Denetim riskini azaltabilmesi için denetçinin, denetim çalışması esnasında mesleki şüphecilik tutumu içerisinde olması ve denetim ekibi içerisinde sürekli görüşmeler yapması gereklidir.

660 sayılı KHK'nın 24. maddesinde denetçinin denetimden doğan sorumluluğu açıklanmıştır. Bu maddede bağımsız denetim kuruluşlarının ve bağımsız denetçilerin; denetledikleri finansal tablolardaki bilgilere ilişkin olarak hazırladıkları bağımsız denetim raporlarının denetim standartlarına aykırı olması ve bu raporlardaki yanlış, eksik veya yanıltıcı bilgi ve kanaatler nedeniyle daha sonra doğabilecek zararlardan hukuken sorumlu oldukları belirtilmektedir (<http://www.kgk.gov.tr>).

Bağımsız denetçi finansal tablolara ilişkin önemli yanlışlıkları ortaya çıkarmak için mesleki özen ve titizlikle çalışmalarını sürdürürken, yapılan işin niteliğinden kaynaklanan kısıtlamalar nedeniyle bu hataların bulunması mümkün olmayabilmektedir. Bu kısıtlamalar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Demir ve Arslan, 2019: 65):

- Denetimde örnekleme yönetiminin kullanılması,
- Yönetimin işletme kontrol sistemini göz ardı etmesi veya muvazaalı işlemlere müsamaha göstermesi gibi muhasebe ve iç kontrol sisteminin yapısından kaynaklanan doğal kısıtlamalar,
- Gerek kanıt toplama sürecinde gerekse bu kanıtlar ışığında yapılan muhasebe tahminlerinin makul olup olmadığının değerlendirilmesinde bağımsız denetçinin genel olarak kanaatini kullanması,
- İlişkili taraflar arasında yapılan işlemler gibi finansal tablolara ilişkin bir sonuca varmayı sağlayacak kanıtların ikna ediciliği ile ilgili sınırlamalar (SPK Seri: X, No: 22; 6. Kısım).

Mali Tabloların bağımsız denetiminde denetçinin sorumluluğu; denetim sürecini Bağımsız Denetim Standartlarına (BDS) uygun olarak yürütürken, bir bütün olarak finansal tablolarda hata veya hile kaynaklı önemli yanlışlıkların bulunmadığına dair makul güvence elde etmektir (Köse ve Ertan, 2016: 300). Makul güvence ise denetçinin, denetim riskini (finansal tabloların önemli bir yanlışlık içermesine rağmen denetçinin duruma uygun olmayan bir görüş vermesi riski) kabul edilebilir, düşük bir seviyeye indirecek yeterli uygun denetim kanıtı elde ederek ve bu kanıtlara dayanarak raporunu yazdığında sağlamış olduğu güvencedir.

Faizsiz Finans Denetim Standartları (FFDS) 'na göre finansal tabloların denetiminin amacı, denetçinin, finansal tabloların tüm önemli yönleriyle Fıkhî ilke ve kurallara, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından yayımlanan Faizsiz Finans Muhasebe Standartlarına (FFMS) ve finansal kuruluşun faaliyet gösterdiği ülkede geçerli ulusal muhasebe standartları, mevzuat ve uygulamalarına uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığına ilişkin bir görüş verilmesinin sağlanmasıdır. FFDS'lere ve BDS'lere uygun yürütülen bir denetim; bir bütün olarak finansal tabloların hata veya hile kaynaklı önemli yanlışlık içermediğine dair makul güvence sağlamak amacıyla tasarlanmaktadır (FFDS.5, Md 6).

Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Seri: X, No:22 Sayılı Tebliği” e göre ise makul güvence, “bir bütün olarak finansal tabloların nitelik ve nicelik bakımından önemli bir yanlış içermediğine dair bir sonuca varmada yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtının toplanması” olarak tanımlanmaktadır.

Bağımsız denetçilerin muhasebe hilelerinin önlenmesinde bağımsız denetim standartlarında açıklanan herhangi bir görevi ve sorumluluğu bulunmamaktadır. Önleme görevi tamamen işletme yönetimine ait bir sorumluluktur ve işletme yönetimi bu sorumluluğu temel olarak hileleri tanıyabilecek ve fark edilmesini sağlayabilecek bir iç kontrol sistemi kurarak yerine getirmekle sorumludur. “Üst yönetimden sorumlu olanların gözetiminde yönetimin, hileye imkân veren fırsatları azaltarak hileyi önleme ve hilenin tespit ve cezalandırılma ihtimali sebebiyle kişileri hileye teşebbüsten caydırma konusunda güçlü bir tutum sergilemesi önemlidir” (BDS 240, md.4). Hata ve hilenin önlenmesi ve tespit edilmesinde esas sorumluluk, FFK’nın yönetiminden ve üst yönetimden sorumlu olanlara aittir FFDS 5, md. 1). İç denetçilerin ve diğer personelin hileler ve bunların önlenmesi konusunda eğitilmesi de yönetimin görevleri arasında yer almaktadır.

Denetçinin, hata ve hileyi tespit etmek amacıyla denetimin tasarlanmasında ve planlanmasında, makul çaba sarf etmediği ve/veya önemli hata ve hileden haberdar olup bunu yetkili kuruma raporlamak için gerekli adımları atmadığı, ihmal ve kusurlu davranışından sorumlu tutulmaktadır (FFDS 5, Md.7).

Finansal tabloların denetiminde hata ve hile riskinin değerlendirilmesinde denetçinin sorumluluğunu açıklayan FFDS 5 “Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Bağımsız Denetçinin Hata ve Hileye İlişkin Sorumlulukları” standardına göre; “hata, bazı tutar veya açıklamalara finansal tablolarda yer verilmemesi dâhil, kasıtlı olmadan yapılan;

(a) FFMS’lerde ifade edildiği üzere; olayların gözden kaçırılması veya yanlış yorumlanmasından kaynaklanan yanlış bir muhasebe tahmini,

(b) Muhasebeleştirme, ölçüm, sunum ve açıklamalara ilişkin FFMS’lerde belirtilen muhasebe ilkeleri ve standartlarının uygulanmasındaki bir yanlışlık,

(c) Fıkhî ilke ve kuralların yanlış uygulanması ve yanlış gözden geçirilmesi”

işlemlerdir (FFDS 5, md.4)

BDS 240 “Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Bağımsız Denetçinin Hileye İlişkin Sorumlulukları Standardına” göre ise finansal tablolardaki yanlışlıklar, hata veya hileden kaynaklanabilmektedir. Finansal tablolarda yanlışlığa sebep olan eylemin hata veya hile olarak değerlendirilmesinde dikkate alınacak unsur, kasıtlı olarak yapılıp yapılmadığıdır. Bu standarda göre Hile: “Yönetimden, üst yönetimden sorumlu olanlardan, çalışanlardan veya üçüncü taraflardan bir veya birden fazla kişinin, haksız veya yasalara aykırı bir menfaat elde etmek amacıyla yaptığı aldatma içeren kasıtlı eylemlerdir”

FFDS 5’e göre hile, “yönetimden, üst yönetimden sorumlu olanlardan, çalışanlardan veya üçüncü taraflardan bir veya birden fazla kişinin, haksız veya yasalara aykırı bir menfaat elde etmek amacıyla yaptığı aldatma içeren;

a) Katılım bankaları söz konusu olduğunda yatırım hesabı sahiplerinin (YHS) ve faizsiz sigorta şirketleri söz konusu olduğunda poliçe sahiplerinin (PS) fonlarının kötüye kullanılması gibi Faizsiz Finans Kurumu (FFK), yatırımcılar ve diğer üçüncü taraflar arasındaki sözleşmelerin ihlali,

(b) Kârların FFK ve YHS/PS arasında kasıtlı olarak yanlış dağıtılması,

(c) FFK’nın, sözleşmelerin ihlali dâhil, YHS ve PS’nin fonlarını amacı dışında kullanması,

(ç) Bazı faaliyetlerin ve bilgilerin, yönetim tarafından FFK’nın faizsiz finans danışma komitesine (danışma komitesi), denetçilere, yatırımcılara veya pay sahiplerine kasıtlı olarak açıklanmaması,

(d) Kurum tarafından yayımlanan faizsiz finans standartlarının ve danışma komitesinin fetva, karar ve yönergelerinin kasıtlı olarak sürekli ihlal edilmesi ve yanlış yorumlanması,

(e) FFK’nın finansal tablolarını gerçeğe aykırı sunmak amacıyla belge ve kayıtların kasıtlı olarak manipüle edilmesi” işlemlerdir (FFDS5 md.5).

BDS 240'a göre , denetçi makul güvence elde etme sürecinde, yönetim tarafından kontrollerin ihlal edilmesi ihtimalini ve hataların ortaya çıkarılmasında etkin olan denetim prosedürlerinin hilenin ortaya çıkarılmasında etkin olmayabileceğini göz önünde bulundurarak, tüm denetim boyunca mesleki şüpheciliğini sürdürmekten sorumludur.

Hileli finansal raporlamalar genellikle, etkin şekilde işliyor olarak görünen kontrollerin yönetim tarafından ihlal edilmiş olması ve aşağıda açıklanan hususlara benzer tekniklerin kasıtlı bir şekilde kullanılarak kontrollerin yönetim tarafından ihlal edilmesi suretiyle gerçekleştirilebilir BDS 240, md.A4):

“• Faaliyet sonuçlarını manipüle etmek veya başka hedeflere ulaşmak amacıyla, özellikle muhasebe döneminin sonuna doğru gerçek olmayan yevmiye kayıtları yapmak.

- Hesap bakiyelerini tahmin etmek için kullanılan varsayım ve yargıları uygun olmayan biçimde değiştirmek.
- Raporlama döneminde meydana gelen olay ve işlemleri finansal tablolara yansıtılmamak veya zamanından önce ya da sonra yansıtılmak.
- Geçerli finansal raporlama çerçevesi tarafından zorunlu kılınan veya gerçeğe uygun sunumun sağlanması için gereken açıklamaları ihmal etmek, yanlış sunmak veya bunların anlaşılmasını zorlaştırmak.
- Finansal tablolarda yer alan tutarları etkileyebilecek hususları gizlemek.
- İşletmenin finansal durumunu veya performansını olduğundan farklı göstermek amacıyla kurgulanmış karmaşık işlemler gerçekleştirmek.
- Önemli ve olağan dışı işlemlerin şartlarını ve bunlarla ilgili kayıtları değiştirmek.

KATILIM BANKALARININ VE GELENEKSEL BANKALARIN BAĞIMSIZ DENETİMİNİ GERÇEKLEŞTİREN BAĞIMSIZ DENETİM ŞİRKETLERİNİN ARAŞTIRILMASI

Türkiye’de faaliyet gösteren 6 katılım bankasının 2016-2022 yılları arasındaki 7 yıllık süreçte Bağımsız Denetimlerini yapan bağımsız denetim şirketleri KAP’ta açıklanan bağımsız denetim raporları üzerinden araştırılmış Tablo 1’de görüldüğü gibi 5 farklı Bağımsız denetim şirketinin bu denetimleri gerçekleştirmiş olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 1: Türkiye’deki Katılım Bankalarının 2016-2022 yıllarında Bağımsız Denetimini Gerçekleştiren Bağımsız Denetim Şirketleri

Yıllar	Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	Ziraat katılım Bankası A.Ş.	Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.
31.12.2022	PwC *	PwC*	Güney Bağımsız Denetim**	KPMG***	Güney Bağımsız Denetim**	Güney Bağımsız Denetim**
31.12.2021	Güney Bağımsız Denetim**	PwC*	Güney Bağımsız Denetim**	Güney Bağımsız Denetim**	Güney Bağımsız Denetim**	Güney Bağımsız Denetim**
31.12.2020	Güney Bağımsız Denetim**	PwC*	Güney Bağımsız Denetim**	Güney Bağımsız Denetim**	Güney Bağımsız Denetim**	Güney Bağımsız Denetim**

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

31.12.2019	Güney Bağımsız Denetim**	KPMG***	Güney Bağımsız Denetim**	Güney Bağımsız Denetim**	Güney Bağımsız Denetim**	KPMG***
31.12.2018	KPMG***	KPMG***	DRT*****	Güney Bağımsız Denetim**	Güney Bağımsız Denetim**	--
31.12.2017	KPMG***	KPMG***	DRT*****	Güney Bağımsız Denetim**	Güney Bağımsız Denetim**	--
31.12.2016	Akis Bağımsız Denetim****	PwC*	DRT*****	Güney Bağımsız Denetim**	----	--

“*PwC Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş.

**Güney Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi A member firm of Ernst & Young Global Limited

***KPMG Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi

****Akis Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi A member firm of KPMG International Cooperative

*****DRT Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. Member of DELOITTE TOUCHE TOHMATSU LIMITED”

Türkiye’de faaliyet gösteren 2022 yılı sonu itibarıyla aktif büyüklük sıralamasında ilk 6 sıradaki geleneksel bankaların 2016-2022 yılları arasındaki 7 yıllık süreçte Bağımsız Denetimlerini yapan bağımsız denetim şirketleri KAP’ta açıklanan bağımsız denetim raporları üzerinden araştırılmış Tablo 2’de görüldüğü gibi 5 farklı Bağımsız denetim şirketinin bu denetimleri gerçekleştirmiş olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2: Türkiye’deki (2022 yılı) Aktif Büyüklüğüne Göre İlk 6 Sıradaki Geleneksel Bankalarının 2016-2022 yıllarında Bağımsız Denetimini Gerçekleştiren Bağımsız Denetim Şirketleri

Yıllar	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	Türkiye Halk Bankası A.Ş.	Türkiye İş Bankası A.Ş.	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
31.12.2022	PwC *	Güney Bağımsız Denetim**	DRT***	Güney Bağımsız Denetim**	Güney Bağımsız Denetim**	PwC *
31.12.2021	PwC *	Güney Bağımsız Denetim**	DRT***	Güney Bağımsız Denetim**	KPMG*****	PwC *
31.12.2020	PwC *	PwC*	DRT***	Güney Bağımsız Denetim**	KPMG*****	PwC *
31.12.2019	KPMG*****	PwC*	DRT***	Güney Bağımsız Denetim**	KPMG*****	PwC *
31.12.2018	KPMG*****	PwC*	DRT***	Güney Bağımsız Denetim**	KPMG*****	PwC *

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

31.12.2017	KPMG****	PwC*	DRT***	Güney Bağımsız Denetim**	KPMG****	PwC *
31.12.2016	PwC *	PwC*	Akis Bağımsız Denetim *****	Akis Bağımsız Denetim *****	DRT***	Güney Bağımsız Denetim**

“*PwC Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş.

**Güney Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi A member firm of Ernst & Young Global Limited

***DRT Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. Member of DELOITTE TOUCHE TOHMATSU LIMITED

****KPMG Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi

*****Akis Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Anonim Şirketi A member firm of KPMG International Cooperative”

KATILIM BANKALARININ VE GELENEKSEL BANKALARIN BAĞIMSIZ DENETÇİ RAPORU İÇERİKLERİNİN KARILAŞTIRILMASI

2020 yılından itibaren yürürlükte olan bu standartlardan FFDS 5 “Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Bağımsız Denetçinin Hata ve Hileye İlişkin Sorumlulukları” standardı ilkelerinin ve açıklamalarının ülkemizde bulunan Katılım Bankalarının Kamuoyu Aydınlatma Platformu (KAP)’ta Tablo 1’de isimleri belirtilen Bağımsız denetim şirketlerince açıklanan Bağımsız denetçi raporlarında kullanılıp kullanılmadığı araştırılmıştır. Ayrıca Geleneksel bankaların Tablo 2’de belirtilen bağımsız denetim şirketlerince KAP’ta yayınlanan bağımsız denetçi raporları da BDS 240 “Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Bağımsız Denetçinin Hileye İlişkin Sorumlulukları” standardı açısından incelenmiştir.

KAP’ta yayınlanan Katılım Bankalarının ve Geleneksel Bankaların farklı bağımsız denetim şirketleri tarafından hazırlanarak yayımlanmış olan bağımsız denetim raporlarının incelenmesinden; Türkiye’deki Katılım bankalarının tamamında ve aktif büyüklüğüne göre ilk 6 sıralamadaki geleneksel bankaların tamamında 2017-2022 yılları bağımsız denetim raporlarının bağımsız denetçi raporlarında; “bağımsız denetimde denetçinin finansal tablo denetimindeki sorumlulukları” maddesindeki birbirinin aynısı olan özetle aşağıda sıralanan açıklamalar tespit edilmiştir:

Bağımsız denetimde denetçinin/denetim şirketinin amacı, bir bütün olarak finansal tabloların hata veya hile kaynaklı önemli yanlışlık içerip içermediğine ilişkin makul güvence elde etmek ve bu doğrultuda bir görüş içeren bağımsız denetçi raporu düzenlemektir. BDDK tarafından yayımlanan “Bankaların Bağımsız Denetimi Hakkında Yönetmelik” ve BDS’lere uygun olarak yürütülen bir bağımsız denetim sürecinin sonucunda verilen makul güvence; yüksek bir güvence seviyesini göstermekte olup, var olan hata veya hile kaynaklı önemli bir yanlışlığın her zaman tespit edilebileceğini garanti edemez. Finansal tablolardaki yanlışlıkların, tek başına veya toplu olarak, bu bilgileri kullananların bu konsolide olmayan tablolara istinaden alacakları ekonomik kararları etkilemesi makul ölçüde beklendiği durumlarda bu yanlışlıklar önemli olarak kabul edilmektedir.

Bağımsız denetçiler, bu mevzuata uygun olarak yürütülen bağımsız denetimin gereği olarak, bağımsız denetim boyunca mesleki muhakemelerini kullanmakta ve meslekî şüpheciliği sürdürerek denetimi gerçekleştirmektedirler. Ayrıca:

- Konsolide olmayan finansal tablolardaki hata veya hile kaynaklı “önemli yanlışlık” risklerini belirlemekte ve değerlendirmekte; bu risklerin tespit edilmesi için gerekli olan denetim prosedürlerini tasarlamakta ve uygulamakta ve raporun görüşüne dayanak teşkil edecek yeterli ve

uygun denetim kanıtını elde etmektedirler. Denetim sürecimde hile; muvazaa, sahtekârlık, kasıtlı ihmal, gerçeğe aykırı beyan veya iç kontrol ihlali fiillerini içerebildiği için, hile kaynaklı önemli bir yanlışlığı tespit edememe riski, hata kaynaklı önemli bir yanlışlığı tespit edememe riskinden yüksek olmaktadır.

- Banka'nın iç kontrolünün etkinliğinin değerlendirilmesine ilişkin bir görüş bildirmek amacıyla olmamakla birlikte duruma uygun denetim prosedürlerini tasarlamak için denetimle ilgili iç kontrol değerlendirilmektedir.
- Yönetim tarafından kullanılan muhasebe politikalarının uygunluğu ile yapılan muhasebe tahminlerine ait açıklamaların makul olup olmadığı değerlendirilmektedir.
- Elde edilen denetim kanıtlarına dayanılarak Banka'nın sürekliliğini devam ettirme kabiliyetine ilişkin ciddi şüphe oluşturabilecek olay veya şartlarla ilgili önemli bir belirsizliğin mevcut olup olmadığı hakkında ve yönetimin işletmenin sürekliliği esasını kullanmasının uygunluğu hakkında sonuç elde edilmektedir. Önemli bir belirsizliğin mevcut olduğu sonucuna ulaşılması durumunda, raporda, finansal tablolardaki ilgili açıklamalara dikkat edilecek hususlar paragrafı ile dikkat çekilmesi ve ya bu açıklamaların yetersiz kalması halinde BDS 705'e göre olumlu görüş dışında bir görüş verilmesi gerekmektedir. Varılan sonuçlar, bağımsız denetçi raporu tarihine kadar elde edilen denetim kanıtlarına dayanmaktadır. Bununla birlikte, gelecekteki olay veya şartlar Banka'nın sürekliliğine etki edebilir.

Konsolide olmayan finansal tabloların açıklamaları dâhil olmak üzere, genel sunumu, yapısı ve içeriği ile bu tabloların, temelini oluşturan işlem ve olayları gerçeğe uygun sunumu sağlayacak şekilde yansıtıp yansıtmadığı değerlendirilmektedir.

Diğer hususların yanı sıra, denetim sırasında tespit edilen önemli iç kontrol eksiklikleri dâhil olmak üzere, bağımsız denetimin planlanan kapsamı ve zamanlaması ile önemli denetim bulguları üst yönetimden sorumlu olanlara bildirilmektedir. Bağımsızlığa ilişkin etik hükümlere uygunluk sağladığı üst yönetimden sorumlu olanlara bildirmiştir. Ayrıca bağımsızlık üzerinde etkisi olduğu düşünülebilecek tüm ilişkiler ve diğer hususlar ile varsa, tehditleri ortadan kaldırmak amacıyla atılan adımlar ile alınan önlemler üst yönetimden sorumlu olanlara ilettiştir.

Üst yönetimden sorumlu olanlara bildirilen konular arasından, cari döneme ait konsolide olmayan finansal tabloların bağımsız denetiminde en çok önem arz eden konuları yani kilit denetim konuları belirlenmektedir. Mevzuatın konunun kamuya açıklanmasına izin vermediği durumlarda veya konuyu kamuya açıklamanın doğuracağı olumsuz sonuçların, kamuya açıklamanın doğuracağı kamu yararını aşacağına makul şekilde beklendiği oldukça istisnai durumlarda, ilgili hususun bağımsız denetçi raporunda bildirilmemesine karar verebilmektedir.

Bu açıklamalar, kilit denetim konularının da bağımsız denetçi raporlarında gösterilmeye başlandığı 2017 yılından 2022 yılına kadar olan sürede Tablo 1 ve Tablo 2 de yer alan bağımsız denetim şirketleri tarafından düzenlenerek yayınlanmış olan geleneksel bankaların ve katılım bankalarının bağımsız denetçi raporunun içeriğinde; genel olarak 5. Maddede, dikkat çekilen hususların veya diğer hususların mevcut olduğu raporlarda 6. Maddede hem dikkat çekilen hususların hem de diğer hususların yer aldığı raporda ise 7. Maddede açıklanmaktadır.

Türkiye'deki Katılım bankalarının tamamında ve 2022 yılı itibarıyla aktif büyüklüğüne göre ilk 6 sıralamadaki geleneksel bankaların tamamında 2016 yılındaki Tablo 1 ve Tablo 2'de belirtilmiş olan bağımsız denetim şirketlerince KAP'ta açıklanan bağımsız denetim raporlarının bağımsız denetçi raporlarında; "bağımsız denetçinin sorumlulukları" isimli 3 numaralı başlıkta açıklanan ve birbirinin aynısı olan aşağıdaki bilgiler tespit edilmiştir

Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu, yapılan bağımsız denetimden elde edilen bilgilere dayanarak konsolide finansal tablolar hakkında görüş vermektir. Bu nedenle bu bağımsız denetimde, etik hükümlere uygunluk sağlanmıştır. Bağımsız denetim, konsolide finansal tabloların önemli yanlışlık

içerip içermediğine dair makul güvence elde edilmek üzere planlanmış ve BDDK tarafından yayımlanan “Bankaların Bağımsız Denetimi Hakkında Yönetmelik” ve Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (“KGK”) tarafından yayımlanan Türkiye Denetim Standartları’nın bir parçası olan Bağımsız Denetim Standartları’na uygun olarak yürütülmüştür.

Bağımsız denetim, konsolide finansal tablolardaki tutar ve açıklamalar hakkında denetim kanıtı elde etmek amacıyla hata veya hile kaynaklı “önemli yanlışlık” risklerinin değerlendirilmesi de dâhil, bağımsız denetçinin mesleki muhakemesine dayanan denetim prosedürlerinin uygulanmasını gerektirir. Bağımsız denetçi, risk değerlendirmelerini yaparken, şartlara uygun denetim prosedürlerini tasarlamak amacıyla işletmenin konsolide finansal tablolarının hazırlanması ve gerçeğe uygun sunumuyla ilgili iç kontrolü değerlendirir, ancak bu değerlendirme, işletmenin iç kontrolünün etkinliğine ilişkin bir görüş verme amacı taşımaz. Bağımsız denetimin kapsamı, bir bütün olarak konsolide finansal tabloların sunumunun değerlendirilmesinin yanı sıra, işletme yönetimi tarafından kullanılan muhasebe politikalarının uygunluğunun ve yapılan muhasebe tahminlerinin makul olup olmadığının değerlendirilmesidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

1970’li yıllardan itibaren gelişmekte olan faizsiz bankalarının amaç ve yöntem bakımından klasik mevduat bankalarından farklılık göstermesi ve bu farklılıklar için Uluslararası muhasebe standartları (UMS) setinde standart bulunmaması, muhasebe kaydı ve finansal tablolarda belirsizlikler doğurmuştur. 1991 yılında Bahreyn’de kurulan AAOIFI bugüne kadar toplam 90 standart yayınlamıştır. Bu standartlar da yaklaşık 40 ülkede zorunlu veya gönüllü olarak finans kuruluşları tarafından uygulanmıştır. Ülkemizde Katılım bankaları tarafından TMS/IFRS ve tek düzen hesap planı çerçevesinde muhasebe kaydı ve finansal tablo hazırlanması TTK tarafından gerekli kılınmıştır.

KGK tarafından yayımlanan ve 01.01.2020 tarihinden itibaren yürürlüğe giren FFDS’den FFDS 5 “Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Bağımsız Denetçinin Hata ve Hileye İlişkin Sorumlulukları” standardındaki açıklamaların hiçbir Katılım Bankasının Bağımsız Denetçi Raporunun “bağımsız denetimde denetçinin finansal tablo denetimindeki sorumlulukları” maddesinde yer almadığı tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle geleneksel bankalar ile Katılım Bankalarının bağımsız denetçi raporlarındaki “bağımsız denetimde denetçinin finansal tablo denetimindeki sorumlulukları” maddesindeki açıklamaların farklılık göstermediği bire bir aynı olarak açıklanmakta olduğu tespit edilmiştir.

Katılım bankalarının İslami esaslara göre denetlenebilmesi için bağımsız denetim firmaları bünyesinde şeri denetim birimlerinin açılması ve konu hakkında uzman personelin çalıştırılması veya sadece şeri denetim yapacak alanında yeterli uzman personele sahip bağımsız denetim şirketlerinin kurulması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Ağkan, F. (2018) AAOIFI Standartları ve Türkiye Katılım Bankalarında Uygulanabilirliği, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2) 235–245.

Demir, M., ve Arslan, Ö., (2019) Bağımsız Denetim Standartları Açısından Hileye Karşı Denetçinin ve Tarafların Sorumluluklarının Bağımsız Denetçiler Yönünden Değerlendirilmesi: Türkiyedeki Bağımsız Denetçiler Yönelik Bir Anket Çalışması, *Muhasebe ve Denetim Bakış*, (57), 61-82.

Ertop, K., (2016) Risk Bazlı Denetim Yaklaşımı Açısından Finansal Tabloların Bağımsız Denetimde Bağımsız Denetçinin Hileye İlişkin Sorumlulukları, *Muhasebe ve Denetim Dünyası Dergisi*, 1(3), 1-28.

Ertugay, E., Gülençer, İ., Karabayır, M.E., Doğan, M., (2019) *Faizsiz Finansal Kuruluşların Denetimi, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(3) ,1442-1457, doi: 10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.19.09.1199

1st INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

October 20-21, 2023/ Konya, Türkiye

- Karahan M. (2020) Türkiye’de Bağımsız Denetim ve Denetim Kültürünün Tarihsel Gelişim Süreci: Karşılaştırmalı Bir İnceleme, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 12(22): 245-259.
- Köse, Y. ve Ertan, S. (2016) Türkiyede Bağımsız Denetçilik ve Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, ICAFR 16 Özel Sayısı*, 290-307.
- Pınar Kaya, H., Uzay, Ş., (2018) Hileli Finansal Raporlama ve Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu, *MODAV 15. Uluslararası Muhasebe Konferansı Özel Sayısı*, 20, 721-740.
- Singleton, T.W., A.Singleton, G.J.Bologna ve R.J. Lindquist. 2006. *Fraud Auditing and Forensic Accounting* 3rd Edition John Wiley & Sons New York USA
- Yılmaz, G., Ataman, B., Ayboğa, H., (2018) Hile Önleme ve Tespit Etme Yöntemlerinin Etkinliğinin Değerlendirilmesi: Türkiye Uygulaması, *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 646-664
<https://www.kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/10439/TDS-2023-Seti>

TÜKETİCİLER TARAFINDAN DÜZENLENEN KAMBIYO SENETLERİNDEN
KAYNAKLANAN SORUNLAR

PROBLEMS ARISING FROM CURRENCY BILLS ISSUED BY CONSUMERS

Dr. Aytekin ÇELİK

KTO Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

ORCID: 0000-0002-4943-8156

ÖZET

Tüketicilerin Korunması Hakkında Kanun (TKHK)'da tüketici işlemlerinden dolayı düzenlenen kıymetli evraklara ilişkin özel düzenlemelere yer verilmiştir. TKHK m. 4/5'e göre tüketici işlemlerine ilişkin olarak düzenlenecek kıymetli evrakın nama yazılı olması ve taksitle ödeme yapılacaksa her bir taksit için ayrı bir senet verilmesi gerekmektedir. Söz konusu düzenlemeye göre tüketici işlemi sebebiyle düzenlenen kıymetli evrakın nama yazılı olmaması veya taksitle ödeme yapılacaksa her bir taksit için ayrı senet verilmemesi halinde kıymetli evrakın tüketici açısından geçersiz olacağı kabul edilmiştir.

TKHK m. 4/5'te yer alan bu düzenleme özellikle kambiyo senetleri açısından uygulamada ciddi sorunlara yol açmaktadır. Bu konuda ortaya çıkan ilk sorun kambiyo senedinin tüketiciler tarafından düzenlendiği hususunun ispatı konusundaki zorluktur. Bono üzerine düzenleme sebebinin yazılıp yazılmayacağı konusunda doktrinde birtakım tartışmalar yapılsa da uygulamada genellikle senet üzerinde düzenleme sebebinin yer almadığı görülmektedir. Bu sebeple TKHK m. 4/5'te yer verilen düzenlemenin uygulama alanı bulabilmesi için öncelikle senedin bir tüketici işleminden dolayı düzenlendiğinin ispatlanması gerekmektedir.

TKHK m. 4/5'teki düzenleme uygun davranılmamasının ortaya çıkardığı diğer bir sorun ise tüketici işleminin diğer tarafında yer alan kişinin bonoyu üçüncü bir kişiye devretmesi halinde karşımıza çıkmaktadır. Zira TTK'nın emre yazılı senetlere ilişkin temel yaklaşımı iyiniyetli hamilleri sorumluktur. Ancak TKHK m. 4/5'teki düzenleme iyiniyetli hamillere karşı da tüketiciyi korumaktadır. Nitekim Yargıtay'da bu hususu gerekçe göstererek uzun bir süre tüketicileri koruyan düzenlemelerin iyiniyetli hamillere karşı ileri sürülemediğine karar vermiştir.

Bu konuda üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise TKHK m. 4/5'teki düzenlemenin tüketicilerin korunmalarının gerekmediği bazı durumlarda da tüketicilere koruma sağlamasıdır. TKHK m.4/5'teki düzenlemenin amacı tüketici işlemlerinde tüketicinin satıcı veya sağlayıcıya karşı ileri sürebileceği defileri kambiyo senedinin devredildiği üçüncü kişilere karşı da ileri sürebilmesine imkan tanınmasıdır. Dolayısıyla kambiyo senedinin tedavüle çıkarılmadığı durumlar ile tüketicinin satıcı veya sağlayıcıya karşı ileri sürebileceği bir defisinin bulunmadığı durumlarda kambiyo senedini tüketici açısından geçersiz kabul edilmesi isabetli bir yaklaşım değildir. Ancak kanun koyucu TKHK m. 4/5'te bu hususta istisnai bir düzenleme yer vermemiştir.

Anahtar kelimeler: Tüketici, Tüketici Senedi, Kambiyo senedi

ABSTRACT

The Law on Consumer Protection (TKHK) includes special regulations regarding negotiable instruments issued for consumer transactions. According to TKHK 4/5, the negotiable instruments to be issued for consumer transactions must be registered and if payment is to be made in installments, a separate promissory note must be given for each installment. According to the regulation in question, it has been accepted that if the negotiable instrument issued due to the consumer transaction is not registered or if a separate promissory note is not given for each installment if payment is to be made in installments, the negotiable instrument will be invalid for the consumer.

This regulation in TKHK 4/5 causes serious problems in practice, especially in terms of bills of exchange. The first problem that arises in this regard is the difficulty in proving that the bill of exchange was drawn up by consumers. Although there are some debates in the doctrine about whether the reason for the regulation can be written on the promissory note, in practice it is generally seen that the reason for the regulation is not included on the promissory note. For this reason, in order for the regulation in TKHK 4/5 to find application, it must first be proven that the bill was issued due to a consumer transaction.

Another problem that arises from not complying with the regulation in TKHK 4/5 is when the person on the other side of the consumer transaction transfers the bill to a third party. Because the basic approach of the Turkish Commercial Code regarding promissory notes is to ask bona fide holders. However, the regulation in TKHK 4/5 also protects the consumer against bona fide holders. As a matter of fact, the Supreme Court, citing this issue, decided that the regulations that protect consumers for a long time cannot be claimed against bona fide holders.

Another issue that should be emphasized in this regard is the regulation in TKHK 4/5 provides protection to consumers in some cases where they do not need to be protected. The purpose of the regulation in TKHK 4/5 is to enable the consumer to assert the same defenses that he can assert against the seller or supplier in consumer transactions, against third parties to whom the bill of exchange is transferred. Therefore, in cases where the bill of exchange is not put into circulation and the consumer has no defense against the seller or supplier, it is not a correct approach to consider the bill of exchange invalid for the consumer. However, the legislator has not included an exceptional regulation on this issue.

Key words: Consumer, Consumer Bill, Bill of Exchange

INCREASE OF UNRULY PASSANGERS WHILE WANTING TO CREATE CUSTOMER
SATISFACTION IN AIRLINE COMPANIES - ANALYSIS OF CASES IN THE LAST 3
YEARS 2020-2023

Ayça MEZDE

*KTO Karatay Üniversitesi, TSMYO, Ulaştırma Hizmetleri Sivil Havacılık Kabin Hizmetleri Bölümü
ORCID: 0000-0001-7472-4157*

ABSTRACT

An increasing number of unruly passenger problems have been reported in recent years. In the civil aviation sector unruly passenger problems are one of the most important problems. International Air Transport Association (IATA) has reported that in 2017; unruly passenger problems are biggest safety/security issues in terms of cabin crews. A disturbing and unruly passenger is a trouble for both cabin crew and fellow passengers. Complaining loudly, yelling, commencing irritating behavior against crew and passengers, denial to comply with the rules cause tension on-board and become a direct reason for Air Rage. One of the most important causes of Air Rage is flight diversion. An expected landing to an unwanted airport increases journey hours and puts extra stress on passengers and can trigger Air Rage. It also brings many negative consequences for the sector and companies. Increasing competition in the aviation industry with the effect of globalization has increased the importance of customer satisfaction. Airline companies, on the one hand, try to ensure the satisfaction of their customers / passengers, on the other hand, they try to solve problems arising from their customers / passengers. However, it may cause to create unruly passengers. An unruly passenger is defined by the Air Transport Facilitation Regulation published by Turkish Civil Aviation Authority on August 13, 2013; as “A person who behaves in such a way that threatens to jeopardize the good order or safety of passengers or crew members, a person who damages or pose a threat to the aircraft materials or fails to respect the rules of conduct on board an aircraft or to follow the instructions of crew members or the civil aviation regulations during the period between embarkation and disembarkation.” ICAO (International Civil Aviation Organization) is defined unruly passenger as; “A passenger who fails to respect the rules of conduct at an airport or on board an aircraft or to follow the instructions of the airport staff or crew members and thereby disturbs the good order and discipline at an airport or on board the aircraft”.

The aim of this study is to analyze of unruly passenger incidents that occurred between 2020-2023 in terms of customer satisfaction. Also, study will focus on the proposals for the prevention of unruly passenger incidents. In the study, web sites analysis technique was used. The study is limited to news occurred in the field of civil aviation between 2020-2023. The study was carried out in September 2023 by analyzing the web sites in the AirportHaber, HavaHaber, Airkule, YÖK thesis pool online.

Keywords: Unruly Passangers, Civil Aviation, Customer Satisfaction, CRM